

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ.

ശ്രീമദ്ഭഗവതേ പ്രഥമസ്കന്ധഃ

പ്രഥമോഽദ്ധ്യായഃ : ഒന്നാമദ്ധ്യായം.

ശുക്ലാംബരധരം വിഷ്ണും ശശിവർണ്ണം ചതുർഭുജം
പ്രസന്നവദനം ധ്യായേ സർവ്വവിഷ്ണോപശാന്തയേ.
പഞ്ചാശദണ്ണരൂപേണ യയാ വ്യാപ്തമിദം ജഗത്
ശബ്ദബ്രഹ്മയീം വാണീം ഭജേ താം പരദേവതാം.

യം പ്രവൃജന്തമനുപേതമപേതകൃത്യം

ദൈപായനോ വിരഹകാതര ആജ്ഞാവാ

പുത്രേതി തന്മയതയാ തരവോഽഭിനേദ-

സ്തം സർവ്വഭൂതഹൃദയം മുനിമാനതോസ്തി.

മംഗളാചരണം

- 1 ജനാഭ്യസ്യ യതോനപയാദിതരതശ്ചാത്മേഷപഭിജ്ഞഃ സ്വരാട്
തേനേ ബ്രഹ്മ ഹദാ യ ആദികവയേ മുഹൂന്തി യത്സ്മരയഃ
തേജോവാരിമുദാം യഥാ വിനിമയോ യത്ര ത്രിസദ്ഗോഽമൃഷാ
ധാതാ സേവന സദാ നിരസ്കന്ധകം സത്യം പരം ധീമഹി

അസ്യ ജന്മാദി	ഈ ലോകത്തിന്റെ ജന്മസ്ഥിതിലയങ്ങൾ	മുഹൂർത്തി	മുഹൂരായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുവോ,
യതഃ അനപയാത്	യാതൊരുവനിൽനിന്നും (പദാർത്ഥങ്ങളിൽ) നിരന്തരമായചേർച്ചകൊണ്ടും	യത്ര തേജോ- വാരിമുദാം	യാതൊരുവങ്കൽ } തേജസ്സ് - വെള്ളം - മണ്ണ് എന്നിവയ്ക്ക് തമ്മിൽത്തന്നിൽ
ഇതരതഃ ച	മറിച്ചുള്ള നിലകൊണ്ടും സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുവോ,	വിനിമയഃ യഥാ	രൂപമാറ്റം ഏതുപോലെയൊ അതുപോലെ
യഃ അതേർഷ്യ അഭിജ്ഞഃ	യാതൊരുവൻ സർവ്വഭൂതങ്ങളിലും ബോധസ്വരൂപനായിരുന്നും,	ത്രിസഗ്ഗഃ	മൂന്നു വിധം മായാഗുണങ്ങളുടെസൃഷ്ടി
സ്വരാട്	സ്വപ്രകാശനായി ഇരുന്നും,	അമൃഷാ	ഉണയായി തോന്നപ്പെടുന്നുവോ
ഏദാ ആദികവയേ ബ്രഹ്മ	സങ്കല്പ ശക്തിയുൾപ്പെടെ ബ്രഹ്മദേവനും വേദത്തെ	സേവന ധാർമ്മ്യം സദാ നിരസ്തംഭഹകം	തന്റെതായ മഹിമയാൽ എപ്പോഴും മായാലക്ഷണമായ കപടത്തെ തികച്ചും വിട്ടുനില്ക്കുന്ന
തേനേ	പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊടുത്തുവോ,	സത്യം പരം ധീമഹി	ശാശ്വതമായ പരമാത്മസ്വരൂപത്തെ നാം ധ്യാനിക്കുന്നു.
യത് സൂരയഃ	യാതൊരുവന്റെ വിഷയത്തിൽ വിദഗ്ദ്ധന്മാർപോലും		

2

ധർമ്മഃ പ്രോജ്ഞിതകൈതവോതു പരമോ നിർമ്മൽസരാണാം സതാം വേദ്യം വാസ്തവമത്ര വസ്തു ശിവദം താപത്രയോന്മുലനം ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാമുനികൃതേ കിം വാ പരൈരീശ്വരഃ സദ്യോ ഹൃദ്യവരധൃതേതു കൃതിഭിശ്ശുശ്രൂഷഭിസ്തത്ക്ഷണാത്

മഹാമുനികൃതേ	മുനിശ്രേഷ്ഠനായ ശ്രീ നാരായണനാൽ (ആദ്യം സംക്ഷേപരൂപത്തിൽ) രചിക്കപ്പെട്ടതായ	പ്രോജ്ഞിത- കൈതവഃ	മലാകാംക്ഷയെന്ന കാപട്യം നിശ്ശേഷം വിട്ടിരിക്കുന്ന
അത്ര ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ	ഈ ശ്രീമഹാഭാഗവതം എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ	പരമഃ	അത്യുത്തമമായ
നിർമ്മൽസരാണാം	പരോൽക്കഷിത്തിൽ അസഹിഷ്ണുതയില്ലാത്ത	ധർമ്മഃ	കർമ്മകാണ്ഡവിഹിതമായുള്ള ധർമ്മം (പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു)
സതാം	സജ്ജനങ്ങളുടെ	വാസ്തവം	പരമാർത്ഥഭൂതവും
		ശിവദം	പരമസുഖപ്രദവും

താപത്രയോ-	ആധ്യാത്മികം, ആധി	സദ്യഃ	ഉടൻതന്നെ
ന്യലനം	ദൈവികം, ആധിഭൂതി	കിം വാ	അവരോധിക്കപ്പെട്ടെ
	കം എന്നുള്ള മൂന്നുവിധം	അവരുദ്ധ്യതേ	നവരുമോ?
	താപങ്ങളെ വേരറ്റതു	അത്ര	ഈ ഭാഗവതത്തിന്റെ
	വിടുന്നതും ആയ		വിഷയത്തിലാകട്ടെ
വസ്തു	ജ്ഞാനകാണ്ഡപ്രോ	ശുശ്രൂഷുഭിഃ	കേരപ്പാനാഗ്രഹം
	ക്തമായ ബ്രഹ്മതത്ത്വം		കൊള്ളുന്ന
അത്ര	ഇതിൽനിന്നു് തന്നെ	കൃതിഭിഃ	പുണ്യാത്മാക്കളാൽ
വേദ്യം	അറിയാപ്പെടാവുന്ന	തത്ക്ഷണാത്	അപ്പോൾതന്നെ
	താണു്.		(ഈശ്വരൻ ഹൃദയ
പരൈഃ	മറ്റുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളാൽ		ത്തിൽ അവരോധിക്ക
ഈശ്വരഃ	ഈശ്വരൻ		പ്പെടുന്നു)
ഹൃദി	ഹൃദയത്തിൽ		

3 നിഗമകല്പതരോഗ്ദ്വിതം ഫലം
ശ്രുകമുഖാമൃതദ്രവസംയുതം
പിബത ഭാഗവതം രസമാലയം
മുഹൂർത്തോ രസികാ ഭൂവി ഭാവുകാഃ

രസികാഃ	അല്ലയോ രസജ്ഞ	അമൃതദ്രവ-	പരമാനന്ദമാവുന്ന
	ന്മാരേ!	സംയുതം	അമൃതരസത്തെ ഉൾ
			ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും
ഭാവുകാഃ	രസവിശേഷഭാവന	ഭാഗവതം	ഭാഗവതം എന്നു
	യിൽ നൈപുണ്യമുള്ള		പേരുള്ളതുമായ
	അഭിജ്ഞന്മാരേ!	രസം	രസത്തെ
നിഗമ-	വേദമാവുന്ന കല്പക	ആലയം	പരമാത്മാവിൽ ലയം
കല്പതരോഃ	വൃക്ഷത്തിന്റെ		വന്നിരിക്കുന്ന അവ
ഫലം	കന്നിയായിട്ടുള്ളതും		സ്ഥയികളും (മോക്ഷം
ശ്രുകമുഖാത്	ശ്രുകബ്രഹ്മാർപ്പിയാവുന്ന		സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന
	കിളിയുടെ മുഖത്തുനിന്നു		വേളയിലുംകൂടി)
അഹോ ഭൂവി	ഭാഗ്യവാശാൽ താഴോട്ടു്	മുഹൂഃ	വീണ്ടും വീണ്ടും
ഗളിതം	ഉതിർന്നുവീണതും	പിബത	പാനം ചെയ്യുവിൻ!

കുറിപ്പ്:- ഗ്രന്ഥാരംഭത്തിലുള്ള ഈ മൂന്നു ശ്ലോകങ്ങളിൽ ആദ്യത്തേതു് ഇഷ്ടദേവതാനുസ്മരണരൂപമായ മംഗളാചരണമാണു്. നാനാപുരാണശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടും മനഃപ്രസാദം ലഭിക്കായ്കയാൽ ശ്രീവേദവ്യാസൻ നാരദോപദേശം അനുസരിച്ചു് ഭഗവൽഗുണാനുവർണ്ണനപരമായ ശ്രീ ഭാഗവതശാസ്ത്രം രചിച്ചു. ശിഷ്യാചാരപ്രകാരം തുടക്കത്തിൽ, ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നിവ്വിഷ്ണു പരിസമാപ്തിക്കായി അതിലെ പ്രതിപദ്യവസ്തുവായ പരമതത്ത്വത്തെ ധ്യാനിച്ചിരിക്കുന്നു

“ധർമ്മഃ പ്രോജഡിതാകൈതവഃ” — എന്നിങ്ങനെ തുടങ്ങുന്ന രണ്ടാമത്തെ ശ്ലോകത്തിൽ ഭാഗവതശാസ്ത്രത്തിന്റെ മഹത്വം പ്രകീർത്തിക്കപ്പെട്ടു. കർമ്മം, ജ്ഞാനം, ഭക്തി എന്നിവയെ വിഷയീകരിച്ചിട്ടുള്ള സർവ്വശാസ്ത്രങ്ങളെക്കാളും ഭാഗവതത്തിന് വൈശിഷ്ട്യം കൂടുമെന്നു ശ്രോതാക്കളെ ഉദ്ബോധിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

‘നിഗമകല്പതരോഃ’ — എന്നാദിയായ മൂന്നാമത്തെ ശ്ലോകമാകട്ടെ നവ്വശാസ്ത്ര ഫലസ്വരൂപമായ ഭാഗവതരസത്തെ ആസ്വദിക്കുവാൻ സഹൃദയന്മാർക്കു നല്കുന്ന ആകർഷകമായ ഒരാഹ്വാനമാണ്.

കഥാവതരണം.

4 നൈമിശേട്ടനിമിഷക്ഷേത്രേ ജ്ഞയഃ ശൌനകാദയഃ
സതം സ്വഗ്തായലോകായ സഹസ്രസമമാസത.

നൈമിശേ	നൈമിശമെന്നു പേരായ	സ്വഗ്തായ- ലോകായ	} വിഷ്ണുസാലോകൃത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു
അനിമിഷക്ഷേത്രേ	വിഷ്ണുക്ഷേത്രത്തിൽ	സഹസ്രനമം	
ശൌനകാദയഃ	ശൌനകാദികളായ	സതം	} ആയിരത്താണ്ടുകൊണ്ടു് അവസാനിക്കേണ്ടുന്ന
ജ്ഞയഃ	മുനിമാർ	ആസത	

5 ത ഏകദാ തു മുനയഃ പ്രാതർഹുതഹുതാഗന്യഃ
സത്കൃതം സൂതമാസിനം പപ്രച്ഛഹുരിദമാരോത്.

ഏകദാ	ഒരനാൾ	ആസിനം	സുഖത്തോടെ ഇരിക്കുന്ന
പ്രാതഃ	പ്രഭാതത്തിൽ	സൂതം	സൂതനോട്
ഹുതഹുതാഗന്യഃ	അഗ്നിഹോത്രം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞ	ആരോത്	ബഹുമാനത്തോടെ
തേ മുനയഃ	ആ മുനിമാർ	ഇദം	ഇവിധം
സത്കൃതം	സൽകൃതനായി	പപ്രച്ഛഃ	ചോദിച്ചു.
ജ്ഞയഃ ഉച്ചഃ = ജ്ഞിമാർ പറഞ്ഞു:-			

6 തപയാ ഖലു പുരാണാനി സേതിഹാസാനി ചാനഹ
ആഖ്യാതാനൃപ്യധീതാനി ധർമ്മശാസ്ത്രാണി യാനൃത

അനഹ	ഹേ പാപരഹിത !	യാനി ധർമ്മ	} ഏതേതു് ധർമ്മ
തപയാ	അങ്ങയാൽ	ശാസ്ത്രാണി ച	
സേതിഹാസാനി	ഇതിഹാസങ്ങളോടുകൂടിയ	അധീതാനി	ഉണ്ടോ അവയും
പുരാണാനി	പുരാണങ്ങളും		അധ്യയനം ചെയ്തു പ്പെട്ടിരിക്കുന്നു;
ഉത	മാത്രമല്ല;	ആഖ്യാതാനി	} വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടതും ചെയ്തിരിക്കുന്നു.
		അപി	

- 7 യാനി വേദ വിദാം ശ്രേഷ്ഠോ ഭഗവാൻ ബാദരായണഃ
അന്യേ ച മനയസ്സുത പരാവരവിദോ വിദഃ
- 8 വേത്ഥ തപഃ സൌമ്യ തത്സർവ്വം തത്ത്വതസ്സദനുഗ്രഹാത്
ബ്രൂയഃ സ്തിശ്ലസ്യ ശിഷ്യസ്യ ഗുരവോ ഗുഹ്യമപ്യത.

സുത	അല്ലയോ സുത !	വിദഃ	(ഏതേതെല്ലാം)
വിദാം	ജ്ഞാനികളിൽവെച്ചു്		അറിയുന്നവോ
ശ്രേഷ്ഠഃ	ഏറ്റവും ഉയന്നിട്ടുള്ള	തത് സർവ്വം	അതെല്ലാം
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞാനനിധിയായ	തദനുഗ്രഹാത്	അവരുടെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട്
ബാദരായണഃ	ശ്രീവേദവ്യാസമഹാഷി	തത്ത്വതഃ	ശരിയായരൂപത്തിൽ
യാനി	ഏതേതെല്ലാം	തപഃ വേത്ഥ	അങ്ങും അറിയുന്നു.
വേദ	അറിയുന്നവോ,	സൌമ്യ	ഹേ ശാന്തശീല !
പരാവരവിദഃ	പരത്തെയും അവരത്തെയും (സഗുണ നിഗൂഢ ബ്രഹ്മങ്ങളെ) അറിയുന്നവരായ	ഗുരവഃ	ഗുരുനാഥന്മാർ
അന്യേ	മറ്റുള്ള	സ്തിശ്ലസ്യ	സ്നേഹമുള്ള
മനയഃ ച	മുമിമാരും	ശിഷ്യസ്യ	ശിഷ്യനു്
		ഗുഹ്യം അപി	രഹസ്യവുമകൂടി
		ബ്രൂയഃ ഉത	ചൊല്ലിക്കൊടുക്കും; തീർച്ചയാണ്.

- 9 തത്ര തത്രാഞ്ജനാഭ്യയഷ്ണൻ ഭവതാ യദപിനിശ്ചിതം
പുസാമേകാന്തതഃ ശ്രേയസ്സനഃ ശംസിതമഹസി.

ആയുഷ്ണൻ	അല്ലയോ ദീപ്ത	ഭവതാ	അങ്ങനാൽ
	യുസ്സുള്ള സുത !	വിനിശ്ചിതം	വിവേചിച്ച നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്
തത്ര തത്ര	അതാതുഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ അതാതിടത്തു്	യത് തത്	യാതൊന്നാണോ, അതു്
പുസാം	മനഷ്യർ	അഞ്ജസാ	വളച്ചുകെട്ടലില്ലാതെ
ഏകാന്തതഃ	അഴിവില്ലാത്ത	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു
ശ്രേയഃ	ശ്രേയസ്സ് (ശ്രേയസ്സിനുള്ള വഴി)	ശംസിതം	പറഞ്ഞുതരുവാൻ
		അഹസി	അഹിക്കുന്നു.

- 10 പ്രായേണാല്പായുഷഃ സഭ്യ കലാപസ്തിൻ യുഗേ ജനാഃ
മന്ദാസ്സമന്ദമതയോ മന്ദഭാഗ്യാ ഹ്യുപദൃതാഃ

സഭ്യ	ഹേ സഭാലങ്കാരമേ !	സുമന്ദമതഃ	ബുദ്ധിശക്തി ക്ഷയിച്ചവരും
അസ്തിൻ	ഇതുള്ള	മന്ദഭാഗ്യാഃ	ഭാഗ്യം കുറഞ്ഞവരും
കലൈ യുഗേ	കലികാലത്തിൽ	ഉപദൃതാഃ	രോഗാഭ്യന്തമങ്ങളാൽ പീഡിതന്മാരും
ജനാഃ	ആളുകൾ		
പ്രായേണ	മിക്കവാറും		
അല്പായുഷഃ	ആയുസ്സ് കുറഞ്ഞവരും		
മന്ദാഃ	മടിയന്മാരും	ഹി	ആകുന്നുവല്ലോ.

- 11 ഭൂരിണി ഭൂരികർമ്മാണി ശ്രോതവ്യാനി വിഭാഗശഃ
 അതഃ സാധോടത്ര യത്സാരം സമുല്പത്യ മനീഷയാ
 ബ്രൂഹി നഃ ശ്രദ്ധയാനാനാം യേനാത്മാ സംപ്രസീദതി

ഭൂരികർമ്മാണി അനേകം അനുഷ്ഠാന
 ഞ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ടവയും
 വിഭാഗശഃ വെച്ചേറെയായി
 ശ്രോതവ്യാനി കേൾപ്പാൻ കൊള്ളാ
 വുന്ന പും ആയ
 ശാസ്ത്രങ്ങൾ
 ഭൂരിണി അനേകമുണ്ട്.
 അതഃ ആകയാൽ
 സാധോ ഹേ സുയോഗ്യ!
 അത്ര ഇവയിൽവെച്ചു
 സാരം യത് സാരമായതു യാതൊ
 ന്നാണോ,

യേന യാതൊന്നുകൊണ്ട്
 ആത്മാ (ഞങ്ങളുടെ)
 അന്തഃകരണം
 സംപ്രസീദതി നല്ലപോലെ തെളി
 വുററതായി
 ഭവിക്കുമോ, അതിനെ
 മനീഷയാ ബുദ്ധിശക്തികൊണ്ട്
 സമുല്പത്യ കണ്ടെടുത്തു
 ശ്രദ്ധയാനാനാം ശ്രദ്ധാലുക്കളായ
 നഃ ഞങ്ങൾക്കു്
 ബ്രൂഹി പറഞ്ഞുതരിക.

- 12 സൂത ജാനാസി ഭദ്രം തേ ഭഗവാൻ സാത്വതാം പതിഃ
 ദേവക്യം വസുദേവസ്യ ജാതോ യസ്യ ചികീഷയാ

- 13 തന്നഃ ശുശ്രൂഷമാണാനാമഹ്സ്യംഗാനവണ്ണിതം
 യസ്യോപതാരോ ഭൂതാനാം ക്ഷേമായ ച വോയ ച

സൂത അല്ലയോ സൂത!
 ജാനാസി അങ്ങു് അറിയുന്നുണ്ടു്.
 തേ ഭദ്രം അങ്ങയ്ക്കു് നന്മ
 ചേരട്ടെ!
 സാത്വതാം ഭക്തജനങ്ങളുടെ
 പതിഃ പരിപാലകനായി
 രിക്കുന്ന
 ഭഗവാൻ ശ്രീമഹാവിഷ്ണു
 യസ്യ യാതൊരു കാര്യ
 ത്തിന്റെ
 ചികീഷയാ നിവൃ്ഹണത്തിലുള്ള
 അഭിലാഷത്താൽ
 വസുദേവസ്യ വസുദേവരുടെ
 പതിയായ
 ദേവക്യം ദേവകീദേവിയിൽ
 ജാതഃ ജനിച്ചവോ,

തത് അതിനെക്കുറിച്ചു്
 ശുശ്രൂഷമാ- } കേൾക്കുവൻ
 ണാനാം } ആഗ്രഹിക്കുന്ന
 നഃ ഞങ്ങളോടു്
 അനുവണ്ണിതം യഥാക്രമം വിസ്തരിച്ചു
 പറവാൻ
 അഹ്സി താങ്കൾ അഹ്റിക്കുന്നു.
 അംഗ ഹേ സംഘജ്യ!
 യസ്യ യാതൊരു ആ
 ഭഗവാന്റെ
 അവിതാരഃ അവതാരം
 ഭൂതാനാം സമസ്തജീവജാലങ്ങളുടെ
 ക്ഷേമായ ച നിലനില്പിനും
 വോയ ച വളർച്ചക്കും ഉതകിയ
 താണു്.

14 ആപനഃ സംസ്വതിം ഘോരാം യന്നാമ വിവശോ ഗുണൻ
തതഃ സദ്യോ വിമുച്യേത യദ് ബിഭേതി സ്വയം ഭയം.

ഘോരാം	ഭയങ്കരമായ	തതഃ	അതിൽനിന്നു (സം
സംസ്വതിം	സംസാരക്ലേശത്തെ		സാരദഃഖത്തിൽനിന്നു)
ആപനഃ	പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന	സദ്യഃ	ഉടൻ
	മനുഷ്യൻപോലും	വിമുച്യേത	വിമുക്തനായി
വിവശഃ	അവശനായിട്ട് (തന്നെ		ഭവിച്ചേക്കാം.
	ത്താൻ അറിയാതെ)	ഭയം യത്	ഭയമെന്നതു യാതൊ
യന്നാമ	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ		ന്നോ, അതുതന്നെ
	തിരുനാമം	സ്വയം ബിഭേതി സ്വയം ഭയപ്പെടുന്നു.	
ഗുണൻ	ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ടു്		

15 യത്പാദസംശ്രയാഃ സ്മൃത മനയഃ പ്രശമായനാഃ
സദ്യഃ പുനന്ത്യപസ്പഷ്ടാഃ സ്വർദ്ധന്യാപോന്യസേവയാ

സ്മൃത	അല്ലയോ സ്മൃത !	ഉപസ്പഷ്ടാഃ	ഉപസ്തംഭിക്കപ്പെട്ടവരാ
യത്പാദ-			യി (സമ്പർക്കത്താൽ
സംശ്രയാഃ	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ		മാത്രം സേവിതരായി)
	തൃപ്താദം മാത്രം ആശ്ര	സദ്യഃ	അപ്പോൾത്തന്നെ
	യമായിട്ടുള്ളവരും	പുനന്തി	ശുദ്ധിവരത്തുന്നു;
പ്രശമായനാഃ	പ്രകണ്ഠമായ ശാന്ത	സ്വർദ്ധന്യാപഃ	ഗംഗാജലമാകട്ടെ
	വൃത്തിയെ അവലം	അനുസേവയാ	} തുടച്ചയായി നടത്തുന്ന
	ബിച്ചവരും ആയ	(പുനന്തി)	
മനയഃ	മാമുനിമാർ		സേവനംകൊണ്ടുമാത്ര
			മേ ശുദ്ധിവരത്തുന്നുള്ളു.

16 കോ വാ ഭഗവതസ്തസ്യ പുണ്യശ്ലോകേഡ്യകർമ്മണഃ
ശുദ്ധികാമോ ന ശുണ്യയാദ്യശഃ കലിമലാപഹം

പുണ്യശ്ലോകേ-	} വിശുദ്ധകീർത്തിമാനാ	കലിമലാപഹം	കലികാലമാലിന്യ
ഡ്യകർമ്മണഃ			ത്തെ ഇല്ലായ്മചെയ്യുന്ന
		യശഃ	കീർത്തിയെ
		ശുദ്ധികാമഃ	ആത്മശുദ്ധിയെ ആഗ്ര
	കീർത്തിയുള്ളായ		ഹിക്കുന്ന
	കർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയി	കഃ വാ	ആർ തന്നെ
	രിക്കുന്ന	ന ശുണ്യയാത്	കേൾക്കുകയില്ല?
തസ്യ ഭഗവതഃ	ആ ശ്രീഭഗവാന്റെ		

17 തസ്യ കർമ്മാണുഭാരാണി പരിഗീതാനി സ്മരിഭിഃ
ബ്രഹ്മി നഃ ശുഭധാനാനാം ലീലയാ ദധതഃ കലാഃ

ലീലയാ കലാഃ	ലീലകൊണ്ട് കലകളെ (ബ്രഹ്മതദാ ദീമുന്തിദേവങ്ങളെ)	പരിഗീതാനി	പാടിപ്പുകഴിപ്പിച്ച വയം ആയ
ദേവതഃ	ധരിച്ചിരിക്കുന്ന	കർമ്മാണി	കർമ്മങ്ങളെ
തസ്യ	ആ ഭഗവാന്റെ	ശ്രുദ്യമാനാനാം	ശ്രദ്ധാലുക്കളായ
ഉദാരാണി	മഹത്വമുള്ളവയും	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്
സൂരിഭിഃ	പരമവിദ്വാന്മാരാൽ	ബ്രഹ്മി	പറഞ്ഞുതന്നാലും !

18 അഥാഖ്യാഹി ഹരേർലീലമനവചാരകമാഃ ശുഭാഃ
ലീലാ വിദധതഃ സൈപരമീശപരസ്യോത്ഥമായയാ.

ധീമൻ	ബുദ്ധിമാനായ സൂത !	വിദധതഃ	ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന
അഥ	അതിനും പുറമെ,	ജഗദപരസ്യ	സർവ്വസമർത്ഥനായ
സൈപരം	സ്വപ്നമായി	ഹരേഃ	ശ്രീഹരിയുടെ
ആത്ഥമായയാ	തന്റെ യോഗമായ	ശുഭാഃ	മംഗളകരങ്ങളായ
	കൊണ്ട്	അവതാരകമാഃ	അവതാരകഥകളെ
ലീലാഃ	ക്രിഡകളെ	ആഖ്യാഹി	പറഞ്ഞുതന്നാലും

19 വയം തു ന വിതുപ്യാമ ഉത്തമശ്ലോകവിക്രമേ
യച്ഛണ്ഡതാം രസജ്ഞാനാം സ്വാദ് സ്വാദ് പദേ പദേ

യത്	യാതൊന്നിനെ	ഉത്തമശ്ലോക-	} പുണ്യകീർത്തിമാനായ ശ്രീഹരിയുടെ വീര്യം തിശയശ്രവണത്തിൽ
ശണ്ഡതാം	കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന	വിക്രമേ	
രസജ്ഞാനാം	രസജ്ഞന്മാർക്കു്		
പദേ പദേ	ഓരോ വാക്കിലും		
സ്വാദ് സ്വാദ്	മേൽക്കുമേൽ ആസ്വാ ദനം (അനുഭവപ്പെട്ട നുവോ, അങ്ങനെയുള്ള)	വയം തു	ഞങ്ങളാകട്ടെ
		ന വിതുപ്യാമഃ	സംതുഷ്ടരാകുന്നില്ല.

20 കൃതവാൻ കില വീര്യാണി സഹ രാമേണ കേശവഃ
അതിമത്ത്യാനി ഭഗവാൻ ഗുഡഃ കപടമാനുഷഃ

കപടമാനുഷഃ	കപടതയാൽ മനുഷ്യ നായി നടിച്ചവനും	കേശവഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഗുഡഃ	ആക്കും അറിഞ്ഞു കൂടാത്തവനും	രാമേണ സഹ	ബലരാമനോടുകൂടി
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞാനസമ്പ ന്നനും ആയ	അതിമത്ത്യാനി	അതിമാനുഷങ്ങളായ
		വീര്യാണി	വീരകൃത്യങ്ങളെ
		കൃതവാൻ കില	ചെയ്തിരുന്നപോൽ

21 കലിമാഗതമാജ്ഞായ ക്ഷേത്രോടസ്തിൻ വൈഷ്ണവേ വയം
ആസീനാ ദീപ്തസത്രേണ കഥായാം സക്ഷണാ ഹരേഃ

കലിം ആഗതം	കലികാലം വന്നതിനെ	ആസീനാഃ	ഇരിക്കുന്നവരായ
ആജ്ഞായ	അറിഞ്ഞു്	വയം	ഞങ്ങൾ
അസ്തിൻ	} ഈ വൈഷ്ണവ ക്ഷേത്രത്തിൽ	ഹരേഃ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
വൈഷ്ണവേ		കഥായാം	കഥയിൽ
ക്ഷേത്രേ			(കഥ കേൾക്കാൻ)
ദീപ്തസത്രേണ	നീണ്ടകാലംകൊണ്ടു മുഴമിക്കുവാനുള്ള ഒരു യജ്ഞത്തോടുകൂടി	സക്ഷണാഃ	അവസരം പാത്തിരി കഴുകയാണ്.

22 തപം നഃ സന്ദർശിതോ ധാത്രാ ഭുസ്തരം നിസ്തിതീഷ്താം
കലിം സതപഹരം പുസാം കണ്ഠധാര ഇവാണ്ണവം.

പുസാം	മനുഷ്യരുടെ	അണ്ണവം ഇവ	സമുദ്രത്തെപ്പോലെ
സതപഹരം	സതപഗുണത്തെ (മനശ്ശുദ്ധിയെ) നശിപ്പിക്കുന്ന	നിസ്തിതീഷ്താം	തികച്ചും കടക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന
കലിം	കലിയെ (കലിഭൂതമായ സംസാരഭുക്കത്തെ)	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്
ഭുസ്തരം	കടക്കുവാൻ പ്രയാസമേറിയ	കണ്ഠധാരഃ	കടത്തുകാരനായിട്ടു്
		തപം	അടുത്തു്
		ധാത്രാ	ദൈവത്താൽ
		സന്ദർശിതഃ	കാണിച്ചതരപ്പെട്ടു.

23 ബ്രഹ്മി യോഗേശ്വരേ കൃഷ്ണേ ബ്രഹ്മണ്യേ ധർമ്മമണ്ണി
സ്വാം കാഷ്ഠാമധുനോപേതേ ധർമ്മഃ കം ശരണം ഗതഃ

യോഗേശ്വരേ	യോഗങ്ങൾക്കു — കർമ്മം, ജ്ഞാനം, ഭക്തി എന്നിങ്ങനെ മൂന്നായി തരംതിരിഞ്ഞിരിക്കുന്ന യോഗങ്ങൾക്കു് — ഫലദാതാവും	കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ
ബ്രഹ്മണ്യേ	ബ്രഹ്മജ്ഞനാക്കു് ഹിതകാരിയും	സ്വാം കാഷ്ഠാം	തന്റെ നിലയായമായ വൈകുണ്ഠത്തെ
ധർമ്മമണ്ണി	ധർമ്മത്തിനു രക്ഷാകവചവും ആയിരിക്കുന്ന	അധുനാ	ഇപ്പോൾ
		ഉപേതേ	പ്രാപിച്ചിരിക്കെ,
		ധർമ്മഃ കം	ധർമ്മം ആരെ
		ശരണം ഗതഃ	ശരണം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു !
		ബ്രഹ്മി	പറഞ്ഞുതരിക.

കുറിപ്പ്:- നൈമിശാരണ്യത്തിൽവെച്ച് ശൌനകാദിമുനിമാരുടെ ചോദ്യങ്ങൾക്കുത്തരമായി ഉഗ്രശ്രവസ്സെന്ന സൂതൻ പ്രഭാഷണം ചെയ്യുന്ന രൂപത്തിലാണ് ശ്രീമഹാഭാഗവതത്തിന്റെ അവതരണം. ഈ ഒന്നാമദ്ധ്യായത്തിൽ സൂതനോടുള്ള ഋഷിമാരുടെ ചോദ്യങ്ങളെ സാമാന്യമായി ഇങ്ങനെ ക്രോഡീകരിക്കാം.

മനുഷ്യൻ ശാശ്വതമായ ശ്രേയസ്സുണ്ടാവാൻ പ്രയോജനപ്പെടുന്ന ധർമ്മം ഏത്? സർവ്വശാസ്ത്രസാരം ഏതാകുന്നു? സർവ്വേശ്വരന്റെ സർഗ്ഗാദി ലീലകൾ ഏവ? അംശാവതാരകഥകൾ ഏവ? വിശേഷിച്ചും കൃഷ്ണാവതാരചരിതങ്ങൾ ഏതെല്ലാം? കലിയുഗത്തിൽ ധർമ്മത്തിന് ശരണപ്രദൻ ആരു? ഈ പ്രശ്നങ്ങളെ ആസ്പദിച്ചാണ് മേലിൽ സൂതൻ ചെയ്യുന്ന ഭാഷണങ്ങൾ.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ പ്രഥമസ്കന്ധേ പ്രഥമോഽദ്ധ്യായഃ

ഒന്നാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ഭീതീയോഽദ്ധ്യായഃ : രണ്ടാമദ്ധ്യായം.

[തദേവം പ്രഥമേഽദ്ധ്യായേ ഷട്പ്രശ്നാഃ മുനിഭിഃ കൃതാഃ
ഭീതീയേ തുത്തരം സൂതശ്ചതുർണ്ണാമാഹ തേഷാമ.]

ഭഗവൽഭക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യവർണ്ണന.

വ്യാസ ഉവാച : ശ്രീവേദവ്യാസൻ പറഞ്ഞു:-

1 ഇതി സംപ്രശ്നസംഹൃഷ്ടോ വിപ്രാണാം ശൈമഹഷ്ണിഃ
പ്രതിപുജ്യ വചസ്തേഷാം പ്രവക്തൃമുപചക്രമേ

വിപ്രാണം	ബ്രാഹ്മണരുടെ	തേഷാം	അവരുടെ
ഇതി	ഈ വിധത്തിലുള്ള	വചഃ	വാക്കിനെ
സംപ്രശ്ന- സംഹൃഷ്ടഃ	} നല്ല ചോദ്യങ്ങളാൽ സന്തോഷമിയന്ന	പ്രതിപുജ്യ	പ്രത്യഭിനന്ദിച്ചു്
ശൈമ- ഹഷ്ണിഃ		പ്രവക്തൃം	പറയുവാൻ
	} രോമഹഷ്ണന്റെ പുത്രനായ സൂതൻ	ഉപചക്രമേ	തുടങ്ങി.

സൂത ഉവാച = സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

2 യം പ്രവ്രജന്തമനുചേതമപേതകൃത്യം
ദൈപായനോ വിരഹകാതര ആജ്ഞാവാ
പത്രേതി തന്മയതയാ തരവോഽഭിനേദ-
സും സർവ്വഭൂതഹൃദയം മുനിമാനതോസ്മി.

അനുപേതം	ഉപനയിക്കപ്പെടാത്ത വനം	ആജ്ഞാവ	നീട്ടിവിളിക്കുകയും,
അപേതകൃത്യം	ലൗകിക വൈദിക കർമ്മങ്ങളിൽനിന്നെല്ലാം ഒഴിഞ്ഞുമാറിയ വനമായി	തന്മയതയാ	തന്മയതപം നിമിത്തം
		തരവഃ	മരങ്ങൾ
		അഭിനേദഃ	അതിനു പ്രത്യുത്തരമായി ശബ്ദിക്കുകയും ചെയ്തുവോ,
പ്രവൃജനം	സന്യസിച്ചുപോകുന്ന യാതൊരാളാണെ ഉദ്ദേശിച്ചു	സർവ്വഭൂത- ഹൃദയം	} സർവ്വജീവവസ്തുക്കളുടെയും അന്തഃകരണത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു
വിരഹകാതരഃ	വിയോഗഭീതനായിത്തീർന്ന	തം മുനിഃ	
ദൈവപായനഃ	ശ്രീവേദവ്യാസൻ	ആ നൂനതഃ അസ്തി	ആ ശ്രീനുകുമാരിയെ ഞാൻ കുമ്പിടുന്നു.
'പുത്രാ' ഇതി	'മകനേ' എന്നിങ്ങനെ		

3

യഃ സ്വാനുഭാവമഖിലശ്രുതിസാരമേക-
മദ്ധ്യോത്ഥദീപമതിതിതീർച്ഛതാം തമോത്സം
സംസാരിണാം കരുണയാഹ പുരാണഗുഹ്യം
തം വ്യാസസ്മനുജപയാമി ഗുരും മുനീനാം.

സ്വാനുഭാവം	സ്വന്തമായുള്ള പ്രത്യേക വൈഭവത്തോടുകൂടിയതും	അദ്ധ്യോത്ഥ- ദീപം	} ആത്മതത്ത്വത്തെ തെളിയിച്ചുകൊടുക്കുന്നതും ആയ
അഖില- ശ്രുതിസാരം	} സകലവേദങ്ങളുടെയും അന്തസ്സാരമായിട്ടുള്ളതും	പുരാണഗുഹ്യം	
ഏകം		പുരാണരഹസ്യത്തെ	
അന്യം തമഃ	അനപമമായിരിക്കുന്നതും സംസ്കൃതിയാപുന്ന ഘോരന്ധകാരത്തെ	യഃ	യാതൊരാൾ
		കരുണയാ	കാരുണ്യംകൊണ്ട്
അതി-	} കടന്നുപോകുവാൻ വെമ്പൽകൊള്ളുന്ന	ആഹ	ഉപദേശിച്ചുവോ,
തിതീർച്ഛതാം		മുനീനാം	മുനിമാരുടെയെല്ലാം
		ഗുരും	ആചാര്യനായ
സംസാരിണാം	പ്രാപഞ്ചികന്മാർക്ക്	തം വ്യാസസ്മനുജം	} ആ വ്യാസപുത്രനെ (ശ്രീനുകുമാരെ) ഉപയാമി ശരണം പ്രാപിക്കുന്നു.
		ഉപയാമി	

4

നാരായണം നമസ്കൃത്യ നരം ചൈവ നരോത്തമം
ദേവീം സരസ്വതീം വ്യാസം തതോ ജയമുദീരയേത്.

നരോത്തമം	മനുഷ്യരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ	നരം ച ഏവ	അവ്വിധം നരനെന്ന ഗുണിയേയും,
നാരായണം	നാരായണനെന്ന ഗുണിയേയും	ദേവീം	വാക്കുകളുടെ അധീശപരിയായ

സരസ്വതീം	സരസ്വതീദേവിയേയും,	ജയം	സംസാരജയത്തിനും
വ്യാസം	വേദവ്യാസനേയും,		ഉതകുന്ന പുരാണ
നമസ്തൂത്യ	നമസ്തൂരിച്ഛ്		ഗ്രന്ഥത്തെ
തതഃ	അതിനുശേഷം	ഉദീരയേത്	പാരയണം ചെയ്യണം.

5 മനയഃ സാധു പുഷ്പോടഹം ഭവദ്ഭിർല്ലോകമംഗളം
യത് കൃതഃ കൃഷ്ണസംപ്രശ്നോ യേനാത്മാ സുപ്രസീദതി

മനയഃ	ഹേ മനീമാദേ!	കൃഷ്ണസംപ്രശ്നഃ	ആ വിധത്തിൽ കൃഷ്ണനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ചോദ്യമാണ്
ഭവദ്ഭിഃ	ഭവാനുരാൽ		
അഹം	ഞാൻ		
സാധു	സമുചിതമാകും വിധം	കൃതഃ	ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്;
പുഷ്പഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.	യേന	യാതൊരു കാരണത്താൽ
യത്	യാതൊന്നും	ആത്മാ	എന്റെ അന്തഃകരണം
ലോകമംഗളം	ലോകത്തിനും മംഗളമാകുന്നുവോ	സുപ്രസീദതി	തെളിവുവരുവെന്നു.

6 സ വൈ പുസാം പരോ ധർമ്മോ യതോ ഭക്തിരധോക്ഷജേ
അഹൈതുകപ്രതിഫതാ യയാത്മാ സംപ്രസീദതി

യതഃ	യാതൊന്നിനാൽ	പുസാം	മനഷ്യർക്കുണ്ടാകുന്നുവോ,
അഹൈതുകീ	ഫലാനുസന്ധാനമില്ലാത്തതും	സഃ വൈ	അതുതന്നെയാണ്
അപ്രതിഫതാ	വിപ്ലവാധയേല്ലാത്തതും ആയ	പരഃ ധർമ്മഃ	അത്യുത്തമമായ ധർമ്മം.
		യയാ	യാതൊരു കൃഷ്ണഭക്തിയാൽ
അധോക്ഷജേ	ശ്രീകൃഷ്ണവിഷയകമായ	ആത്മാ	അന്തഃകരണം
ഭക്തിഃ	ഭക്തി	സംപ്രസീദതി	നല്ലപോലെ തെളിയുന്നു.

7 വാസുദേവേ ഭഗവതി ഭക്തിയോഗഃ പ്രയോജിതഃ
ജനയത്യാശു വൈരാഗ്യം ജ്ഞാനം യത്തദഹൈതുകം

ഭഗവതി	ഭഗവനായ	വൈരാഗ്യം	വിഷയവിരക്തിയും
വാസുദേവേ	ശ്രീ വാസുദേവനിൽ	അഹൈതുകം	ദൃസ്തൃക്കുണ്ടാകാത്ത
പ്രയോജിതഃ	ചേർക്കപ്പെട്ടതായ	ജ്ഞാനം	ആത്മതത്ത്വജ്ഞാനം
ഭക്തിയോഗഃ	അടിയുറച്ച പ്രേമഭക്തി	യത് തത്	യാതൊന്നോ, അതും
ആശു	അതിവേഗത്തിൽ	ജനയതി	ജനിപ്പിക്കുന്നു

8 ധർമ്മഃ സ്വന്തഃപുതഃ പുസാം വിഷപക്തേനകമാസു യഃ
നോത്പാദയേദ്യദി രതിം ശ്രമ ഏവ ഹി കേവലം

യഃ ധർമ്മഃ	യാതൊരു ധർമ്മം	രതിം	താൽപര്യത്തെ
സ്വപന്നശീതഃ	വേണ്ടപോലെ അനശ്വി	യദി ന	} ജനിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നു വരികിൽ
	കുപ്പെട്ടതായാലും കൂടി,	ഉത്പാദയേത്	
പുസാം	മനുഷ്യർക്ക്	കേവലം	അതു വെറും
വിഷപക്ഷസേന-	} ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ കഥകളിൽ	} ശ്രമഃ ഏവ ഹി പ്രയത്നം മാത്രമാണല്ലോ.	
കഥാസു			

9 ധർമ്മസ്യ ഹ്യാപവർഗ്യസ്യ നാതേന്ദ്രത്വായോപകല്പതേ
നാത്മസ്യ ധർമ്മകാന്തസ്യ കാമോ ലാഭായ ഹി സ്മൃതഃ

ആപവർഗ്യസ്യ	} പ്രധാനമായും മോക്ഷം ഉദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടുള്ള	ധർമ്മൈ-	} തികച്ചും ധർമ്മത്തെ കാന്തസ്യ ഹി ഉദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടുള്ള
ഹി		അത്മസ്യ	
ധർമ്മസ്യ	ധർമ്മത്തിന്റെ	ലാഭായ	ഫലത്തിന്നു് (ഫലമാകുക എന്ന നിലയ്ക്കു്)
അത്മഃ	പ്രയോജനം	കാമഃ	കാമം (വിഷയാനുഭവം)
അത്മായ	ധനപ്രാപ്തിക്കു്	ന സ്മൃതഃ	പരിഗണിക്കപ്പെട്ടതല്ല.
ന ഉപകല്പതേ	ഉതകിക്കൂടാ;		

10 കാമസ്യ നേന്ദ്രിയപ്രീതിർല്ലാഭോ ജീവേത യാവതാ
ജീവസ്യ തത്ത്വജിജ്ഞാസാ നാതേന്ദ്ര യശ്ചേഹ കർമ്മഭിഃ

കാമസ്യ	വിഷയാനുഭവത്തിന്നു്	തത്ത്വ-	} തത്ത്വജ്ഞാനത്തിലുള്ള ജിജ്ഞാസാ അഭിനിവേശം മാത്രമാണു്;
ഇന്ദ്രിയപ്രീതിഃ	ഇന്ദ്രിയസംതൃപ്തി	കർമ്മഭിഃ	
ന ലാഭഃ	അല്ല ഫലം;	ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ ഉദ്ദേശിക്കപ്പെടുന്നത്
യാവതാ	} എത്രമാത്രം ജീവിക്കാമോ അത്രമാത്രമാണു് അതിന്റെ ഫലം.	യഃ	യാതൊന്നാണോ
ജീവേത		ന	അതല്ല.
ജീവസ്യ	ജീവിക്കുന്നതിന്റെ		
അത്മഃ ച	പ്രയോജനമാകട്ടെ		

11 വദന്തി തത്ത്വത്തപവിദസ്തത്ത്വം യജ്ജ്ഞാനമഭ്യേതം
ബ്രഹ്മേതി പരമാത്മേതി ഭഗവാനിതി ശബ്ദേഭ്യതേ.

തത്ത്വവിദഃ	തത്ത്വജ്ഞാനികൾ	വദന്തി	പറയുന്നുവോ,
തത്ത്വം തത്ത്വം	ആ തത്ത്വത്തെ		(അതുതന്നെ വേറെ ചിലരാൽ)
അഭ്യേതം	അഖണ്ഡമായ	ബ്രഹ്മ ഇതി	ബ്രഹ്മമെന്നും
യത് ജ്ഞാനം	യാതൊരു ജ്ഞാനമാണെന്നു്	പരമാത്മാ ഇതി	പരമാത്മാവെന്നും
		ഭഗവാൻ ഇതി	ഭഗവാൻ എന്നും
		ശബ്ദേഭ്യതേ	ഉച്ചരിക്കപ്പെടുന്നു.

12 തദ്യുക്തയാനാ മനയോ ജ്ഞാനവൈരാഗ്യയുക്തയാ
പശ്യന്ത്യാത്മനി ചാത്മാനം ഭക്ത്യാ ശ്രുതഗൃഹീതയാ

തത് ച	ആ തപത്തെത്തന്നെ	ജ്ഞാനവൈ-	പരോക്ഷജ്ഞാന
ശ്രുതയാനാ:	ശ്രദ്ധാലുക്കളായ	രാഗ്യയുക്തയാ	ത്തോടും വിഷയവിരക്തിയോടും കൂടിയതുമായ
മനയഃ	മുനിജനങ്ങൾ	ഭക്ത്യാ	ഭക്തികൊണ്ട്
ശ്രുത-	} വേദാന്താദിശുവണ	ആത്മനി	ജീവാത്മാവിൽ
ഗൃഹീതയാ		ആത്മാനം	പരമാത്മസ്വരൂപമായി
	ത്താൽ ഉണ്ടായതും	പശ്യന്തി	കാണുന്നു.

13 അതഃ പുംഭിർദ്വപിജശ്രേഷ്ഠാ വണ്ണാശ്രമവിഭാഗശഃ
സ്വപനുഷ്ഠിതസ്യ ധർമ്മസ്യ സംസിദ്ധിർഹരിതോഷണം

അതഃ	ആകയാൽ	പുംഭിഃ	ജനങ്ങളാൽ
ദ്വപിജശ്രേഷ്ഠാഃ	ഹേ ബ്രാഹ്മണ ശ്രേഷ്ഠന്മാരേ!	സ്വപനുഷ്ഠിതസ്യ	യഥാവിധി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെടുന്ന
വണ്ണാശ്രമ-	} ബ്രാഹ്മണാദിവണ്ണവിഭാ	ധർമ്മസ്യ	ധർമ്മത്തിന്റെ
വിഭാഗശഃ		സംസിദ്ധിഃ	സംപൂർണ്ണഫലം
	ഗതിനും ബ്രഹ്മപര്യവേഷിയായ ആശ്രമവിഭാഗത്തിനും അനുസരിച്ച്	ഹരിതോഷണം	ശ്രീഹരിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കൽ ആകുന്നു.

14 തസ്താദേകേന മനസാ ഭഗവാൻ സാത്വതാം പതിഃ
ശ്രോതവ്യഃ കീർത്തിതവ്യശ്ച ധ്യേയഃ പൂജ്യശ്ച നിത്യദാ.

തസ്താത്	അതുകൊണ്ട്	ശ്രോതവ്യഃ	ശ്രവിക്കപ്പെടേണ്ടവനും
ഏകേന	ഏകാഗ്രമായ	കീർത്തിതവ്യഃ	കീർത്തിക്കപ്പെടേണ്ടവനും
മനസാ	മനസ്സോടെ	ധ്യേയഃ	ധ്യാനിക്കപ്പെടേണ്ടവനും
സാത്വതാം	ഭക്തന്മാരുടെ	പൂജ്യഃ ച	പൂജിക്കപ്പെടേണ്ടവനും ആകുന്നു.
പതിഃ	പരിചാലകനായ		
ഭഗവാൻ	ശ്രീഹരി		
നിത്യദാ	എല്ലാപ്പോഴും		

15 യദനുധ്യാസിനാ യുക്താഃ കർമ്മഗൃഹ്മിനിബന്ധനം
ഹരിന്ദന്തി കോവിദാസ്സസ്യ കോ ന കിര്യാത് കഥാരതി.

യദനു-	} യാതൊരുവന്റെ നിര	കോവിദാഃ	വിവേകശാലികൾ
ധ്യാസിനാ		കർമ്മഗൃഹ്മി	} കർമ്മത്തിന്റെ ഏകദേശം
യുക്താഃ	കൂടിയവരായ	നിബന്ധനം	

ചരിന്ദന്തി	അർത്ഥകളയുണ്ടാവോ	കു	ആരാണു്
തസ്യ	ആ ശ്രീഹരിയുടെ	ന കുര്യാത്	പ്രകടിപ്പിക്കാതിരി
കഥാരിതിം	ലീലാകഥകൾ കേൾക്കു		ക്കുകു്
	വാനുള്ള താൽപര്യം		

16 ശുശ്രൂഷോഃ ശുദ്ദധാനസ്യ വാസുദേവകഥാരചിഃ
സ്യാന്മഹത്സേവയാ വിപ്രാഃ പുണ്യതീർത്ഥനിഷേവണാത്.

വിപ്രാഃ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണരേ!	ശുശ്രൂഷോഃ	ശ്രവണാഭിലാഷം
പുണ്യതീർത്ഥ-	} പരിപാവനങ്ങളായ തീർത്ഥസ്ഥലങ്ങളെ		ഉണ്ടാവുന്ന
നിഷേവണാത്		ശുദ്ദധാനസ്യ	ഒരു ശുദ്ധാലുവിനു്
	സന്ദർശിക്കുന്നതു		
	കൊണ്ടും	വാസുദേവ-	} ഭഗവൽകഥകളിൽ
മഹ-	} മഹജ്ജനങ്ങളോടുകൂടി	കഥാരചിഃ	
ത്സേവയാ			താൽപര്യം
	സമ്പക്കം പുലർത്തുന്നതു		
	കൊണ്ടും	സ്യാത്	ഉണ്ടാകുന്നതാണു്.

17 ശുണ്ഡപതാം സ്വകഥാം കൃഷ്ണഃ പുണ്യശ്രവണകീർത്തനഃ
ഏഭ്യന്തഃസ്ഥോ ഹൃദ്രോണി വിധുനോതി സുഹൃത്സതാം

സതാം	സജ്ജനങ്ങളുടെ	ശുണ്ഡപതാം	കേൾക്കുന്നവരുടെ
സുഹൃത്	സ്നേഹിതനും	അന്തഃസ്ഥഃ ഹി	ഉള്ളിൽ കുടിയിരുന്നു
			കൊണ്ടുതന്നെ
പുണ്യശ്രവണ-	} പുണ്യം വളർത്തുന്ന ശ്രവ	ഏഭി	ഏഭ്യന്തിലുള്ള
കീർത്തനഃ		അഭ്രോണി	അശുഭവാസനകളെ
	കൂടിയവനും ആയ		
കൃഷ്ണഃ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	വിധുനോതി	അകാരുന്നു.
സ്വകഥാം	തന്റെ കഥയെ		

18 നഷ്ടപ്രായേഷപദ്രോഷ നിത്യം ഭാഗവതസേവയാ
ഭഗവത്യുത്തമശ്ലോകേ ഭക്തിർഭവതി നൈഷികീ

(“ഭഗവദാശ്രയാത്” എന്നു പാഠാന്തരം. എന്നാൽ ഹരദോഭം വരികയില്ല.)

നിത്യം	എല്ലാ നേരവും	നഷ്ടപ്രായേഷ മികവാറും	ഇല്ലാതെയോ
ഭാഗവത-	} ഭഗവൽഭക്തന്മാരുടെ		കമ്പോരും
സേവയാ		ഉത്തമശ്ലോകേ	പുനുകീർത്തിമാനായ
	സമ്പക്കവും ഭാഗവത	ഭഗവതി	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാങ്കൽ
	ശാസ്ത്രശ്രവണവും	നൈഷികീ	അചഞ്ചലമായ
	കൊണ്ടു്	ഭക്തിഃ ഭവതി	ഭക്തിയുണ്ടാവുന്നു.
അഭ്രോണി	അശുഭവാസനകൾ		

19 തദാ രജസ്സമോഭാവഃ കാമലോഭാഭയശ്ച യേ
ചേത ഏതൈരനാവിദ്ധം സ്ഥിതം സത്തേപ പ്രസിദതി.

തദാ	അച്ഛോരം	അനാവിദ്ധം	ബാധിതമാകാതെ
രജസ്തമോ- ഭാവഃ	} രജോഗുണം തമോ ഗുണം എന്നിവയുടെ വികാരങ്ങളായുണ്ടാവുന്ന	സത്തേപ	സത്തപഗുണത്തിൽ തന്നെ
കാമലോഭാദയഃ		സ്ഥിതം	അടിയുറച്ചുകൊണ്ട്
യേ	കാമലോഭാദികൾ	ചേതഃ	മനസ്സ്
ഏതൈഃ	യതൊന്നുകളാണോ, ഇവയാൽ	പ്രസീദതി	തെളിയുന്നു.

20 ഏവം പ്രസന്നമനസോ ഭഗവദ്ഭക്തിയോഗതഃ
ഭഗവത്തത്ത്വവിജ്ഞാനം മുക്തസംഗസ്യ ജായതേ

ഏവം	ഈ വിധം	മുക്തസംഗസ്യ	നിസ്സംഗനും
ഭഗവദ്- ഭക്തിയോഗതഃ	} ഭഗവാനിലുള്ള ഭക്തി യോഗം നിമിത്തം	ഭഗവാത്-	} ഭഗവാന്റെ യാഥാർത്ഥ്യം തെളിയിച്ചുള്ള വിശിഷ്ടജ്ഞാനം
പ്രസന്നമനഃ		തത്ത്വ- വിജ്ഞാനം	
	മനഃപ്രസാദം കൈവന്നിട്ടുള്ള	ജായതേ	ഉളവാകുന്നു.

21 ഭിദ്യതേ ഹൃദയഗ്രന്ഥിശ്ചമിദ്യന്തേ സർവ്വസംശയാഃ
ക്ഷീയന്തേ ചാസ്യ കർമ്മാണി ദൃഷ്ട്വ ഏവാത്മനീശപരേ.

ആത്മനി	ആത്മസ്വരൂപമായ	ഭിദ്യതേ	തകരുന്നു;
ഈശപരേ	ഈശപരൻ	സർവ്വസംശയാഃ	എല്ലാ സന്ദേഹങ്ങളും
ദൃഷ്ട്വ ഏവ	സാക്ഷാൽക്കരിക്കപ്പെട്ട മാത്രയിൽ	ചമിദ്യന്തേ	നശിച്ചുപോകുന്നു;
ഹൃദയഗ്രന്ഥിഃ	{ മനോമയമാവുന്ന കെട്ട് (മനസ്സിനെ തളച്ചിരി ക്കുന്ന അഹങ്കാരഭാവന)	അസ്യ	ഇയ്യുള്ളവന്റെ
		കർമ്മാണി	സഞ്ചിതകർമ്മങ്ങൾ
		ക്ഷീയന്തേ ച	ക്ഷയിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

22 അതോ വൈ കവയോ നിത്യം ഭക്തിം പരമയാ മുദാ
വാസുദേവേ ഭഗവതി കർച്ചന്ത്യാത്മപ്രസാദിനീ.

അതഃ വൈ	ഇക്കാരണത്താൽത്തന്നെ	പരമയാ	ഏറ്റവും അധികമായ
കവയഃ	ബുദ്ധിശാലികൾ	മുദാ	പ്രീതിയോടെ
നിത്യം	എപ്പോഴും	ആത്മ-	{ മനസ്സിന് തെളിവേ കുന്ന
ഭഗവതി	ഭഗവാനായ	പ്രസാദിനീ	
വാസുദേവേ	ശ്രീവാസുദേവനിൽ	ഭക്തിം	ഭക്തിയെ
		കർച്ചന്തി	നിലനിർത്തി വരുന്നു.

23

സത്തപം രജസ്സമ ഇതി പ്രകൃതേർഗുണാസൈ-
 ര്യക്തഃ പരഃ പുരുഷഃ ഏക ഇഹാസ്യ ധത്തേ
 സ്ഥിതിയാദയേ ഹരിവിരിഞ്ചിഹരേതി സംജ്ഞാഃ
 ശ്രേയാംസി തത്ര ഖലു സത്തപതന്നോർഗുണാം സ്യുഃ.

ഏകഃ	ഏകനാരിരിക്കുന്ന	ഹരിവിരിഞ്ചി-	വിഷ്ണു, ബ്രഹ്മാവ്,
പരഃ പുരുഷഃ	സർവ്വേശ്വരൻ	ഹരഃ ഇതി	ശിവൻ എന്നിങ്ങനെ
സത്തപം രജഃ	} സത്തപം, രജസ്സ്, തമഃ ഇതി } തമസ്സ് എന്നിങ്ങനെ		യുള്ള
തമഃ ഇതി		സംജ്ഞാഃ	വ്യത്യസ്തനാമങ്ങളെ
പ്രകൃതഃ	പ്രകൃതിയുടെ	ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ
ഗുണാഃ	ഗുണങ്ങൾ യുക്താനു- കളോ	ധത്തേ	ധരിച്ചിരിക്കുന്നു.
തൈഃ യുക്തഃ	അവയോടുകൂടിച്ചേർന്ന്	ഖലു തത്ര	എന്നാൽ അവയിൽ
അസ്യ	ഈ പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ	സത്തപതന്നോഃ	സാത്തപികമൂർത്തിയായ
സ്ഥിതിയാദയേ	രക്ഷയ്ക്കും, സൃഷ്ടിക്കും, സംഹാരത്തിനും വേണ്ടി		വിഷ്ണുവിൽനിന്നു
		ശ്രേയാംസി	ശുഭഫലങ്ങൾ
		ഗുണാം	മനുഷ്യർക്കു
		സ്യുഃ	ഉണ്ടാകുന്നതാണ്.

24

പാത്ഥിവാദാതണോ ധൂമസ്തസ്മാദഗ്നിശ്രുതീമയഃ
 തമസസ്തു രജസ്തസ്മാത് സത്തപം യദ്ബ്രഹ്മദർശനം.

പാത്ഥിവാത്	പൃഥ്വിയിന്റെ വികാര- മായ (കോലം അഥാ- തനമായ)	അഗ്നിഃ	അഗ്നി (പുണ്ണൈവത നൃമുള്ളതാകയാൽ വിശിഷ്ടമാകുന്നു)
ഭാരണഃ	മരത്തിന്റെ അപേക്ഷിച്ചു്	തമഃ	ഈ വിധം
ധൂമഃ	പുക (അല്പമെങ്കിലും സപേതനമാകയാൽ വിശിഷ്ടമാകുന്നു)	തമോ ഗുണത്തെ	അപേക്ഷിച്ചു്
തസ്മാത്	അതിനെക്കാളും	രജഃ	രജോഗുണവും,
ശ്രുതീമയഃ	വേദോക്തകർമ്മ- സാധനമായ	തസ്മാത്	അതിനെക്കാൾ
		സത്തപം	സത്തപഗുണവും
			വിശിഷ്ടമാണ്.
		യത്	എന്തെന്നാൽ, അതു്
		ബ്രഹ്മദർശനം	ബ്രഹ്മസ്വരൂപത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന താകുന്നു.

25

ഭേജിരേ മനയോത്ഥമാഗ്രേ ഭഗവന്തമധോക്ഷജഃ
 സത്തപം വിശുദ്ധം ക്ഷേപായ കല്പന്തേ യേട്ടനു താനിഹ

വേദം:	വേദങ്ങൾ	ജ്ഞാനം:	ജ്ഞാനശാസ്ത്രം
വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവനെ അധിക രിച്ചുള്ളവയാകുന്നു (ശ്രീ കൃഷ്ണതത്ത്വത്തെ പ്രതി പാദിക്കുന്നവയാകുന്നു.	വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവപരമാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണതത്ത്വമാവുന്ന പ്രതിപദ്യവസ്തുവോടു കൂടിയതാണ്)
മഖം:	യജ്ഞങ്ങൾ	തപഃ:	തപോനഷ്ടാനം
വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവനെ ഉദ്ദേശി ച്ചുള്ളവയാകുന്നു. (മഖ ഭാതവായ ശ്രീകൃഷ്ണപര മാത്മാവിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്യുന്നവയാണ്.	വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവപരമാകുന്നു (ശ്രീകൃഷ്ണപ്രീതിയെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ളതാണ്)
യോഗം:	യോഗശാസ്ത്രങ്ങൾ	ധർമ്മഃ:	ധർമ്മശാസ്ത്രം.
വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവനെ വിഷ യികരിച്ചുള്ളവയാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണ പ്രാപ്തിക്കുള്ള ഉപായങ്ങളാണ്)	വസുദേവ- പരം:	വാസുദേവവിഷയക മാണ്. (ധർമ്മശാസ്ത്ര ത്തിൽ പറയുന്ന ദാന പ്രതാദികൾ ശ്രീകൃഷ്ണ പ്രസാദസിദ്ധിക്കുവേ ണ്ടിയാണ്)
ക്രിയാഃ:	സൽകർമ്മങ്ങൾ	ഗതിഃ:	സൽഗതി (സ്വർഗ്ഗാദിഫലം)
വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവനെ ഉദ്ദേശി ച്ചുള്ളവയാകുന്നു. (കൃഷ്ണാപ്തബുദ്ധ്യോ ചെയ്യപ്പെടുന്നവയാണ്)	വാസുദേവ- പരം:	വാസുദേവപരമാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണാംശമായ ആന ന്ദത്തെ ആശ്രയിച്ചു താകുന്നു.)

30 സ ഏവേദം സസജ്ജാഗ്രേ ഭഗവാനാത്മമായയാ
സദസദ്രൂപയാ ചാസ്മൈ ഗുണമയ്യോഹുണോ വിഭുഃ

വിഭുഃ	സർവ്വശക്തനായ	സദസദ്രൂപയാ	കായകാരണാത്മികയു മായ
സഃ അസ്മൈ	} ആ ഈ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗ വാൻ തന്നെ	ആത്മമായയാ	തന്റെ മായകൊണ്ട്
ഭഗവാൻ ഏവ		അഗ്രേ	ആദിയിൽ
അഗുണഃ ച	സ്വതവേ നിർഗുണനെ നിരീക്ഷിച്ചും	ഇദം	ഈ ലോകത്തെ
ഗുണമയ്യോ	ഗുണസ്വരൂപിണിയും	സസജ്ജ	സൃഷ്ടിച്ചു.

31 തയാ വിലസിതേഷ്ച ഗുണേഷു ഗുണവാനിവ
അന്തഃപ്രവിഷ്ട ആഭാതി വിജ്ഞാനേന വിജുംഭിതഃ

തയാ	ആ മായയാൽ	ഏഷു ഗുണേഷു	ഈ ഗുണകാര്യങ്ങളായ
വിലസിതേഷു	ഉളവായിരിക്കുന്ന		പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ

വേദം:	വേദങ്ങൾ	ജ്ഞാനം	ജ്ഞാനശാസ്ത്രം
വാസുദേവ- പരാ:	} വാസുദേവനെ അധിക } രിച്ചുള്ളവയാകുന്നു (ശ്രീ കൃഷ്ണതത്ത്വത്തെ പ്രതി പാദിക്കുന്നവയാകുന്നു.	വാസുദേവ- പരം	} വാസുദേവപരമാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണതത്ത്വമാവുന്ന പ്രതിപദ്യവസ്തുവോടു കൂടിയതാണ്)
മഖാ:	യജ്ഞങ്ങൾ	തപ:	തപോനുഷ്ഠാനം
വാസുദേവ- പരാ:	} വാസുദേവനെ ഉദ്ദേശി } ചുള്ളവയാകുന്നു. (ഫല ഭാവമായ ശ്രീകൃഷ്ണപര മാത്മാവിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്യുന്നവയാണ്.	വാസുദേവ- പരം	} വാസുദേവപരമാകുന്നു (ശ്രീകൃഷ്ണപ്രീതിയെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ളതാണ്)
യോഗാ:	യോഗശാസ്ത്രങ്ങൾ	ധർമ്മ:	ധർമ്മശാസ്ത്രം.
വാസുദേവ- പരാ:	} വാസുദേവനെ വിഷ } യീകരിച്ചുള്ളവയാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണ പ്രാപ്തിക്കുള്ള ഉപായങ്ങളാണ്)	വസുദേവ- പര:	} വാസുദേവവിഷയക മാണ്. (ധർമ്മശാസ്ത്ര ത്തിൽ പറയുന്ന ഭാഗ പ്രതാദികൾ ശ്രീകൃഷ്ണ പ്രസാദസിദ്ധിക്കുവേ ണ്ടിയാണ്)
ക്രിയാ:	സൽകർമ്മങ്ങൾ	ഗതി:	സൽഗതി (സ്വർഗ്ഗാദിഫലം)
വാസുദേവ- പരാ:	} വാസുദേവനെ ഉദ്ദേശി } ചുള്ളവയാകുന്നു. (കൃഷ്ണാർപ്പണബുദ്ധ്യോ ചെയ്യപ്പെടുന്നവയാണ്)	വാസുദേവ- പരം	} വാസുദേവപരമാകുന്നു. (ശ്രീകൃഷ്ണാംശമായ ആന ന്ദത്തെ ആശ്രയിച്ചു താകുന്നു.)

30 സ ഏവേദം സസജ്ജാഗ്രേ ഭഗവാനാത്മമായയാ
സദസദ്രൂപയാ ചാസ്മൈ ഗുണമയോഽഗുണോ വിഭുഃ

വിഭുഃ	സർവ്വശക്തനായ	സദസദ്രൂപയാ	കായകാരണാത്മികയു മായ
സഃ അസ്മൈ	} ആ ഈ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗ ഭഗവാൻ ഏവ } വാൻ തന്നെ	ആത്മമായയാ	തന്റെ മായകൊണ്ട്
അഗുണഃ ച	സ്വതവേ നിഗുണനെ നിരീക്ഷ്യം	അഗ്രേ	ആദിയിൽ
ഗുണമയോ	ഗുണസ്വരൂപിണിയും	ഇദം	ഈ ലോകത്തെ
		സസജ്ജ	സൃഷ്ടിച്ചു.

31 തയാ വിലസിതേഷ്വപചു ഗുണേഷു ഗുണവാനിവ
അന്തഃപ്രവിഷ്ട ആഭാതി വിജ്ഞാനേന വിജ്ഞിതഃ

തയാ	ആ മായയാൽ	ഏഷു ഗുണേഷു	ഈ ഗുണകാര്യങ്ങളായ
വിലസിതേഷു	ഉളവായിരിക്കുന്ന		പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ

അന്തഃപ്രാപിഷുഃ ഉള്ളിൽ കടന്നിരുന്നോ
 ഗുണവാൻ } ഗുണകാര്യങ്ങൾ
 ഇവ } തന്റെതെന്തോ ഭാവി
 കണവനെപ്പോലെ

ആഭാതി ശോഭിക്കുന്നു; (എങ്കിലും)
 വിജ്ഞാനേന വിശുദ്ധജ്ഞാനത്താൽ
 (ചിച്ഛക്തിയാൽ)
 വിജ്ഞാതഃ പരിപുഷ്ടനാണ്.

32 യഥാ ഹൃവഹിതോ വഹ്നിദ്രാരുഷേപകഃ സ്വയോനിഷു
 നാനേവ ഭാതി വിശ്വാത്മാ ഭൂതേഷു ച തഥാ പമാൻ.

യഥാ ഹി ഏതുവീധത്തിൽ,
 ഏകഃ വഹ്നിഃ ഒന്നുതന്നെ ആയ അഗ്നി
 സ്വയോനിഷു തന്റെ ഉദ്ഭവസ്ഥലം
 ഭാര്യഷു വിറക്കുകൊള്ളികളിൽ
 അവഹിതഃ വെക്കപ്പെട്ട്
 നാനാ ഇവ പലതെന്നവിധം

ഭാതി ശോഭിക്കുന്നുവോ,
 തഥാ അതേ വിധത്തിൽ
 വിശ്വാത്മാ സർവ്വവ്യാപിയായി
 ഏകനായിരിക്കുന്ന
 പമാൻ പരമപുരുഷൻ
 ഭൂതേഷു ച പ്രാണികളിലും (അനേകനെന്നതോന്നാം) വിധം ശോഭിക്കുന്നു)

33 അസൗ ഗുണമയൈർഭാവൈർഭൂതസൃക്ഷേന്ദ്രിയാത്മഭിഃ
 സ്വനിർമ്മിതേഷു നിർവിഷ്ടോ ഭൂഷ്കേത ഭൂതേഷു തദ്ഗുണാൻ.

അസൗ ഈ പരമപുരുഷൻ
 ഭൂതസൃക്ഷേ- } പഞ്ചഭൂതങ്ങളുടെ
 ട്രിയാത്മഭിഃ } സൂക്ഷ്മതത്ത്വങ്ങൾ,
 ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ, അന്തഃ
 കരണം എന്നിവ
 യോക്തൃകിയ
 ഗുണമയൈഃ ഗുണവികാരപര്യങ്ങളായ
 ഭാവൈഃ ഭാവങ്ങളിലൂടെ

സ്വനിർമ്മി- } തന്നാൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട
 തേഷു }
 ഭൂതേഷു പ്രാണിജാലങ്ങളിൽ
 നിർവിഷ്ടഃ പ്രവേശിച്ചത്
 തദ്ഗുണാൻ അതാതിനോ അനുസരിച്ചുള്ള വിഷയങ്ങളെ
 ഭൂഷ്കേത അനുഭവിക്കുന്നു; അഥവാ അനുഭവിപ്പിക്കുന്നു.

34 ഭാവയത്യേഷ സത്ത്വേന ലോകാൻ വൈ ലോകഭാവനഃ
 ലീലാവതാരാനന്തരതോ ദേവതിര്യങ്നരാദിഷു

ലോകഭാവനഃ പ്രപഞ്ചകന്താവായ
 ഏഷഃ ഈ പരമപുരുഷൻ
 ദേവതിര്യങ്- } ദേവകൾ, പക്ഷിമൃഗാ
 നരാദിഷു } ദികൾ, മനുഷ്യർ
 എന്നിവരിൽ

ലീലാവതാരാ- } ലീലാവതാരം ചെയ്യുന്നതഃ } വാൻ താൽപര്യത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്
 സത്ത്വേന സത്ത്വഗുണത്താൽ
 ലോകാൻ വൈ ലോകങ്ങളെ തികച്ചും
 ഭാവയതി പരിപാലിക്കുന്നു.

കുറിപ്പ്:- സൂതൻ ശിഷ്ടാചാരമനുസരിച്ച് ഇഷ്ടദേവതാഭിവാന്ദനം ചെയ്ത് ശൌനകാദി കളോടു പറഞ്ഞതിന്റെ പുരുഷം ഇതാണ്. 'സമുപാസ്മസാരം ഭക്തിയോ ഗമാകുന്നു. അതായത്, ഭക്തിയുക്തമായ സ്വധർമ്മാനുഷ്ഠാനം. ശ്രീഹരിയിൽ നിഷ്ണാമഭക്തിയുറപ്പിക്കാൻ പ്രയോജനപ്പെടുന്ന ധർമ്മമാണ് പരമധർമ്മം. അതുമാത്രമേ നിത്യശ്രേയോനിദാനമാകയുള്ളൂ. ഫലാനുസന്ധാനമില്ലാത്ത സുദൃഢമായ സ്വാതന്ത്രികപ്രേമഭാവനയാണ് ഭക്തി. ഇത് ശ്രീഹരിയുടെ കഥാശ്രവണം, കീർത്തനം, ഭജനം മുതലായ അനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ അശുഭവാസന നീങ്ങിയ അന്തഃകരണത്തിൽ ഉല്പാദിക്കുന്നു. ഈ പരമപ്രേമലക്ഷണമായ ഭക്തിയിലൂടെ ജ്ഞാനവും സായുജ്യവും കൈവരുന്നതാണ്. ഇതു കൊണ്ടായിരുന്നു പുഷ്പികന്മാരായ ഗുപ്തിശ്വരന്മാർ ഭക്തിയോഗത്തെ ആദരിച്ചിരുന്നത്. അവർ വിശുദ്ധസ്വത്വമുന്തിയായ ശ്രീ വാസുദേവനെ മാത്രം ഉപാസിച്ചു. അതാണ് സദാചാരം. രജസ്സമോമുന്തികളായ ദേവന്മാരേയും ഭൂതപ്രേതാദികളേയും ഉപാസിക്കുന്നതു നിഷ്ണാമഭക്തിയുടെ ലക്ഷണമല്ല; അത് മോക്ഷദായകവുമല്ല. ആകയാൽ ദുരാചാരമാകുന്നു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ഭിതീയോഽദ്ധ്യായഃ
രണ്ടാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

തൃതീയോഽദ്ധ്യായഃ : മൂന്നാമദ്ധ്യായം.

[അവതാരകഥാപ്രശ്നേ തൃതീയേ തുത്തരോഭിധഃ
പുരുഷാഭ്യവതാരോക്ത്യാ തത്ത്വചാരിത്രവണ്ണനൈഃ]

ഭഗവദവതാരകഥാ പ്രസ്താവം

സൂത ഉവാച = സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

വിരാട്പുരുഷാവതാരം.

1 ജഗദഹേ പൗരൂഷം രൂപം ഭഗവാന്മഹാഭിഭിഃ
സംഭൂതം ഷോഡശകലമാത്രൈ ലോകസിന്ധുക്ഷയാ

ആദൈ	ആദിയിൽ	ഷോഡശകലം	പതിനാറ് അംശങ്ങളോടു് ചേർന്നതുമായ (പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ, പഞ്ചകർമ്മേന്ദ്രിയങ്ങൾ, പഞ്ചജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങൾ, മനസ്സ് എന്നിവ)
ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരൻ	പൗരൂഷം	വിരാട്പുരുഷന്റെ
ലോക-സിന്ധുക്ഷയാ	} ലോകങ്ങളെ സൃഷ്ടിക്കുവാൻ ഉള്ള ഇച്ഛകൊണ്ട്	രൂപം	സ്വരൂപത്തെ
മഹാഭിഭിഃ		ജഗദഹേ	സ്വീകരിച്ചു
	മഹത്തത്വം മുതലായവയാൽ		
സംഭൂതം	സംഭവിച്ചതും		

2 യസ്യാംഭസി ശയാനസ്യ യോഗനിദ്രാം വിതന്വതഃ
നാഭിഹ്രദാംബുജാഭാസീദ് ബ്രഹ്മാ വിശ്വസൃജാം പതിഃ

അംഭസി	കാരണജലത്തിൽ	നാഭിഹ്രദാം-	} നാഭിരൂപമായ കയ്യിൽ
ശയാനസ്യ	കിടന്നുകൊണ്ടും	ബുജാത്	
യോഗനിദ്രാം	സമാധിരൂപമായ ഉറക്കത്തെ	വിശ്വസൃജാം	വിശ്വസൃഷ്ടാക്കളുടെ
വിതന്വതഃ	വിസ്തരിച്ചും കൊണ്ടും ഇരുന്ന	പതിഃ	അധിനായകനായ
യസ്യ	യാതൊരു ഈ വിരാട് പുരുഷന്റെ	ബ്രഹ്മാ	ബ്രഹ്മാവ്
		ആസീത്	ഉത്ഭവിച്ചു.

3 യസ്യാവയവസംസ്ഥാനൈഃ കല്പിതോ ലോകവിസ്തരഃ
തദ്ദൈവഭഗവതോ രൂപം വിശുദ്ധം സത്ത്വമുജ്ജിതം

യസ്യ	യാതൊരു പുരുഷ സ്വരൂപത്തിന്റെ	തത് രൂപം	ആ പുരുഷസ്വരൂപം
അവയവ സംസ്ഥാനൈഃ	} അവയവങ്ങളുടെ വിഭാഗങ്ങളാൽ	വിശുദ്ധം	രജസ്തമസ്സുകളുടെ സ്പർശമില്ലാതെ പരിശുദ്ധമായും
ലോകവിസ്തരഃ		ഉജ്ജിതം	നിരതിശയമായുള്ള
കല്പിതഃ	ലോകങ്ങളുടെ പരമ്പര രൂപംകൊള്ളപ്പെട്ടവോ,	സത്ത്വം വൈ	സത്ത്വമയമായിത്തന്നെ വന്നിട്ടു.
ഭഗവതഃ	സർവ്വേശ്വരന്റെ		

4 പശ്യന്ത്യുദോ രൂപമഭഭവക്ഷ്യചാ
സഹസ്രപാദോരു ഭജാനനാഭ്ഭൂതം
സഹസ്രമൂൽശ്രവണാക്ഷിനാസികം
സഹസ്രമൗലധുംബരകണ്ഡലോല്ലസത്.

സഹസ്ര-പാദോരു-ഭജാനനാഭ്ഭൂതം	} അസംഖ്യം പാദങ്ങൾ, തുടകൾ, ഭുജങ്ങൾ, മുഖങ്ങൾ എന്നീ വകളാൽ ആശ്ചര്യജനകമായതും	സഹസ്ര-മൗലധുംബര-കണ്ഡലോ-ല്ലസത്	} അസംഖ്യം കിരീടങ്ങൾ, വസുങ്ങൾ, കണ്ഠാഭരണങ്ങൾ എന്നിവകളാൽ പരിലസിക്കുന്നതും ആയ
		അദഃ രൂപം	ഈ വിരാട് സ്വരൂപം
സഹസ്രമൂൽ-ശ്രവണാക്ഷി-നാസികം	} അസംഖ്യം തലകൾ, കാതുകൾ, കണ്ണുകൾ, നാസികകൾ എന്നീ വകളോടു കൂടിയതും	അദഭ-ചക്ഷുഷാ	} ജ്ഞാനാത്മക നേത്രത്താൽ
		പശ്യന്തി	ദർശിക്കുന്നു.

5 ഏതെന്നാവതാരാണാം നിധാനം ബീജമവ്യയം
യസ്യാംശാംശേന സൃജ്യന്തേ ദേവതീര്യങ്നരാദയഃ

ഏതത്	ഈ ആദിനാരായണ സ്വരൂപം	യസ്യ	യാതൊരു ഈ സ്വരൂപത്തിന്റെ
നനാ- വതാരാണാം	} അസംഖ്യം അവതാരങ്ങളുടെ	അംശാംശേന	അംശത്തിന്റെ അംശത്താൽ
നിധാനം		ദേവതീര്യങ്- നരാദയഃ	} ദേവകളും, പക്ഷിമൃഗാ ദികളും മനുഷ്യരും മറ്റു മായ പ്രാണിജാലങ്ങൾ
അവ്യയം	ഇരിപ്പിടവും നാശരഹിതമായ	സൃജ്യന്തേ	
ബീജം	ഉദ്ഭവകേന്ദ്രവുമാകുന്നു.		സൃഷ്ടിക്കപ്പെടുന്നു.

സന്തതകുമാരാവതാരം.

6 സ ഏവ പ്രഥമം ദേവഃ കൌമാരം സഗ്ഗമാസ്ഥിതഃ
ചചാര ദൃശ്യരം ബ്രഹ്മാ ബ്രഹ്മചര്യമഖണ്ഡിതം

സഃ ദേവഃ ഏവ	} ആ ആദിനാരായണ മുത്തിതനെ	ബ്രഹ്മാ	ബ്രാഹ്മണവടിവുപൂണ്
പ്രഥമം		അഖണ്ഡിതം	കോട്ടവും കുറവും തട്ടാത്തവിധം
കൌമാരം	ഒന്നാമതായി “കൌമാരം” എന്ന	ദൃശ്യരം	ആചരിക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള
സഗ്ഗം	സൃഷ്ടിവിശേഷത്തെ	ബ്രഹ്മചര്യം	ബ്രഹ്മചര്യത്തെ
ആസ്ഥിതഃ	അവലംബിച്ചു്	ചചാര	ആചരിച്ചു.

വരാഹാവതാരം.

7 ചേതീയം തു ഭവായാസ്യ സ്പൃതലഗതാം മഹീം
ഉദ്ധരിഷ്യന്നപാദന്തേ യജ്ഞേശഃ സൌകരം വപുഃ

ചേതീയം തു	രണ്ടാമതായിട്ടു്	ഉദ്ധരിഷ്യൻ	മേലോട്ടു് കൊണ്ടുവരു വാൻ ആഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടു്,
അസ്യ	ഈ ലോകത്തിന്റെ	യജ്ഞേശഃ	യജ്ഞങ്ങളുടെ ഫല ഭാവായ ഭഗവാൻ
ഭവായ	ഉൽക്കഷ്ഠിതനുവേഷി	സൌകരം	പന്നിയുടെ
രസാതലഗതാം	പാതാളത്തിലേക്കു് ആണ്ടുപോയ	വപുഃ	ശരീരത്തെ
മഹീം	ഭൂമിയെ	ഉപാദന്തേ	കൈക്കൊണ്ടു.

ശ്രീനാരദാവതാരം.

8 തുതീയമൃഷിസഗ്ഗം ച ദേവേഷിതപമുപേത്യ സഃ
തത്രം സാതപതമാപഷ്ട നൈഷ്കമ്യം കർമ്മണാം യതഃ

സഃ	ആ ഭഗവാൻ	കർമ്മണാം	കർമ്മങ്ങൾക്കു്
തുതീയം	മൂന്നാമതായിട്ട്		
ഋഷിസഗ്ഗം	'ആഷം' എന്ന സൃഷ്ടി വിശേഷത്തെയും	നൈഷ്കമ്യം	ബന്ധഹേതുതപമി ഒല്ലെന്ന പൊരുൾ വെളിപ്പെട്ടത്,
ദേവേഷിതം ച	ദേവേഷിഭാവത്തെയും		
ഉപേത്യ	സ്വീകരിച്ചു്,	സാതപതം	} ആ 'പഞ്ചരാത്ര'മെന്ന ദൈഷ്ണവതന്ത്രത്തെ
യതഃ	യാതൊന്നിൽ	തത്രം	
	നിന്നാണോ	ആ പഷ്ട	ഉപദേശിച്ചു.

നരനാരായണാവതാരം.

9 തുര്യേ ധർമ്മകലാസഗ്ഗേ നരനാരായണാവൃഷീ
ഭൂതപാട്ടന്തോപശമോപേതമകാരോദ്ദൃശ്വരം തപഃ

തുര്യേ	നാലാമത്തെ അവതാര ത്തിൽ	ഋഷീ	രണ്ടു ഋഷിമാരായി
		ഭൂതപാ	ഭവിച്ചു്
ധർമ്മകലാസഗ്ഗേ	ധർമ്മപത്നിയായ മുത്തിദേവിയിൽ	ആന്തോ-	} മനോനിഗ്രഹത്തോട കൂടിയതും
	നിന്നുള്ള സൃഷ്ടിയിൽ	പശമോപേതം	
		ഓശ്വരം	അനുഷ്ഠിക്കാൻ കഷ്ടമുള്ളതുമായ
നര-	} നരനെന്നും നാരായണ നാരായണൈ	തപഃ	തപസ്സ്
		അകരോത്.	ചെയ്തു.

കപിലാവതാരം.

10 പഞ്ചമഃ കപിലോ നാമ സിലേശഃ കാലവിപ്ലവം
പ്രോവാചാസുരയേ സാംഖ്യം തത്ത്വഗ്രാമവിനിർണ്ണയം

പഞ്ചമഃ	അഞ്ചാമതായി	തത്ത്വഗ്രാമ-	} തത്ത്വങ്ങളുടെ എണ്ണം വിചിന്തനം ചെയ്തു
		വിനിർണ്ണയം	
കപിലഃ നാമ	കപിലൻ എന്നുപേരായ		നിർണ്ണയിച്ചിട്ടുള്ളതും ആയ
സിലേശഃ	മഹാസിലനായിട്ട്	സാംഖ്യം	സാംഖ്യദർശനത്തെ
		ആസുരയേ	ആസുരിയെന്ന ബ്രാഹ്മണനും
കാലവിപ്ലവം	കാലത്താൽ നശിച്ചു പോയതും	പ്രോവാച	സവിസ്മരമുപദേശിച്ചു.

ഒത്താത്രേയാവതാരം.

11 ഷഷ്ഠമത്രോരപത്യുതപം വൃതഃ പ്രാപ്തോടനസ്യയയാ
ആനപീക്ഷകീമലക്കായ പ്രല്ലാഭാദിഭ്യ ഉചിവാൻ

ഷഷ്ഠം	ആറാമതായിട്ട്	പ്രാപ്തഃ	പ്രാപിച്ചു്,
അനസ്യയയാ	അനസ്യയാദേവിയാൽ	അലക്കായ	അലക്കണം
വൃതഃ	വരം യാചിക്കപ്പെട്ട വനായിട്ട്	പ്രല്ലാഭാദിഭ്യഃ	പ്രല്ലാഭൻ മുതലായവർക്കും
അത്രേഃ	അത്രിമഹഷിയുടെ	ആനപീക്ഷകീം	ആത്മവിദ്യയെ
അപത്യുതപം	പുത്രഭാവത്തെ	ഉചിവാൻ	ഉപദേശിച്ചു.

യജ്ഞാവതാരം.

12 തതഃ സപ്തമ ആകൃത്യം രഥേയ്ജ്ഞോടഭ്യജായത
സ യാമാദ്യൈഃ സുരഗണൈരപാത് സ്വായംഭവോന്തരം.

തതഃ	പിന്നീട്	യാമാദ്യൈഃ	സ്വപുത്രന്മാരായ
സപ്തമേ	ഏഴാമതവതാരത്തിൽ		യാമന്മാർ തുടങ്ങിയ
രഥേഃ	രഥി എന്ന പ്രജാപതിയുടെ	സുരഗണൈഃ	ദേവസംഘങ്ങളോടു കൂടി (ഇന്ദ്രപദവിയെ സ്വീകരിച്ചു്)
ആകൃത്യം	ആകൃതിയെന്ന പത്തിയിൽ	സ്വായം—	} സ്വായംഭവമന്വന്തര ത്തെ
യജ്ഞഃ	യജ്ഞനായിട്ട്	ഭവോന്തരം	
അഭ്യജായത	ജനിച്ചു.	അപാത്	പരിപാലിച്ചു.
സഃ	ആ യജ്ഞദേവൻ		

ഋഷഭാവതാരം.

13 അഷ്ടമേ മേരുദേവ്യോ തു നാഭേജ്ജാത ഉരക്രമഃ
ദർശൻ വർത്ത ധീരാണാം സർവാശ്രമന്നമസ്മതം.

അഷ്ടമേ തു	ഏട്ടാമത്തേതിലാകട്ടെ,	ദർശൻ	കാട്ടിക്കൊടുത്തു
ഉരക്രമഃ	ഭഗവാൻ		കൊണ്ടു്
സർവാശ്രമ- ന്നമസ്മതം	} എല്ലാ ആശ്രമങ്ങളാലും ആദരിക്കപ്പെട്ട	നാഭേഃ	നാഭിയെന്ന രാജാ
വർത്ത			വിന്റെ പത്നിയായ
ധീരാണാം	മാഗ്ഗത്തെ (പരമഹംസ ധർമ്മത്തെ)	മേരുദേവ്യോ	മേരുദേവിയിൽ
	ബുദ്ധിമാന്മാർക്കു	ജാതഃ	അവതരിച്ചു.

പൃഥു-അവതാരം.

14 ജ്ഞിഭിര്യാപിതോ ഭേജേ നവമം പാത്ഥീവം വപുഃ
ഓഗ്ധേമാമോഷധീർവിപ്രാസ്തേനായം സ ഉശത്തമഃ

വിപ്രാഃ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണന്മാരേ!	സപ്താഃ	എല്ലാതരത്തിലുമുള്ള
ജ്ഞിഭിഃ	ജ്ഞിമാരാൽ	ഓഷധീഃ	ഓഷധികളേയും
യാചിതഃ	അപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടവ നായിട്ട്	ജമാം	ഈ ഭൂമിയിൽ നിന്ന്
നവമം	ഒമ്പതാമതായി	ഓഗ്ധ	കറന്നെടുത്തു.
പാത്ഥീവം	പൃഥു എന്ന രാജാവിന്റെ	തേന	ആകയാൽ
വപുഃ	ശരീരത്തെ	സഃ	അവ്വിധത്തിലുള്ള
ഭേജേ	സ്വീകരിച്ചു.	അയം	ഈ അവതാരം
		ഉശത്തമഃ	എല്ലാവരിലും വെച്ച് ആകർഷകമായതാകുന്നു.

മത്സ്യാവതാരം

15 രൂപം സ ജഗ്രഹേ മാത്സ്യം ചാക്ഷുഷോദധിസംപ്ലവേ
നാവ്യാരോപ്യ മഹീമയ്യാമപാദൈവസ്വപതം മനം

സഃ	ആ ഭഗവാൻ	നാവി	തോണിയിൽ
ചാക്ഷുഷോ- ദധിസംപ്ലവേ	ചാക്ഷുഷമനപന്തര ത്തിൽ സംഭവിച്ച ജലപ്രളയത്തിൽ	ആരോപ്യ	കയറി,
മാത്സ്യം	മത്സ്യത്തിന്റെ	വൈവസ്വതം	സത്യവ്രതനെന്നു കൂടി ആദിയിൽ പേരുണ്ടാ യിരുന്ന വൈവസ്വ തനെന്ന
രൂപം	രൂപം	മനം	മനവിനെ
ജഗ്രഹേ	എടുത്തു.	അപാത്	സംരക്ഷിച്ചു.
മഹീമയ്യാം	ഭൂമിയാവുന്ന		

കൃതവേതാരം.

16 സുരാസുരാണാമുദധിം മഥ്നതാം മന്ദരാചലം
ദധേ കമരൂപേണ പൃഷ്ഠ ഏകാദശേ വിഭുഃ

വിഭുഃ	ഭഗവാൻ	മഥ്നതാം	കടഞ്ഞുകൊണ്ടിരി ക്കവേ,
ഏകാദശേ	പതിനൊന്നാമത്തെ അവതാരത്തിൽ	കമരൂപേണ	ആമയുടെ രൂപത്തോടെ
സുരാസുരാണാം	ദേവന്മാരും അസുരന്മാരും	മന്ദരാചലം	മന്ദരാപർവ്വതത്തെ
ഉദധിം	സമുദ്രത്തെ	പൃഷ്ഠ	പുറത്തു്
		ദധേ	ഏറ്ററിനിന്നു.

ധനപന്തരിയും മോഹിനിയും

17 ധനപന്തരം ചോദശമം ത്രയോദശമമേവ ച
അപായയത് സുരാനന്യാൻ മോഹിന്യാ മോഹയൻ സ്ത്രീയാ.

ചോദശമം	പന്ത്രണ്ടാമത്തേത്	സ്ത്രീയാ	സ്ത്രീരൂപത്താൽ
ധനപന്തരം	ധനപന്തരിയെ സംബന്ധിച്ചതാകുന്നു.	അന്യാൻ	മററുള്ളവരെ (അസുരന്മാരെ)
ത്രയോദശമം ച ഏവ	} പതിമൂന്നാമത്തേതും അതേ സന്ദർഭത്തിൽ തന്നെ ഉണ്ടായി.	മോഹയൻ	മോഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്
മോഹിന്യാ		സുരാൻ	ദേവന്മാരെ
	മോഹിനിയെന്ന	അപായയത്	അമൃതപാനം ചെയ്തിച്ചു.

നരസിംഹാവതാരം.

18 ചതുർത്ഥം നാരസിംഹം ബിഭ്രദ്ദൈത്യേന്ദ്രമുജ്ജിതം
ദദാര കരജൈവൃക്ഷസ്യേരകാം കടകൃദ്യഥാ.

ചതുർത്ഥം	പതിനാലാമത്	കടകൃത്	പായനെയ്യുകാരൻ
നാരസിംഹം	നൃസിംഹരൂപത്തെ	ഏരകാം	ചേങ്ങോൽപ്പല്ലിനെ
ബിഭ്രത്	ധരിച്ചുകൊണ്ട്	യഥാ	എന്നതിൻവണ്ണം
മുജ്ജിതം	ബലിഷ്ഠനായ	കരജൈഃ	കൈനഖങ്ങൾകൊണ്ട്
ദൈത്യേന്ദ്രം	ഹിരണ്യകശിപുവിനെ	ദദാര	കീറിപ്പൊളിച്ചു.
വക്ഷസി	മാറിടത്തിൽ		

വാമനാവതാരം.

19 പഞ്ചദശം വാമനകം കൃതപാടഗാഭധപരം ബലേഃ
പദത്രയം യാചമാനഃ പ്രത്യാദിത്സംസ്ത്രിവിഷ്ടപം

പഞ്ചദശം	പതിനഞ്ചാമതായിട്ട്	പദത്രയം	മൂന്നടിമണ്ണ്
വാമനകം	വാമനരൂപത്തെ	യാചമാനഃ	യാചിക്കുന്നവനായി
കൃതപാ	പൂണ്ട്,	ബലേഃ	മഹാബലിയുടെ
ത്രിവിഷ്ടപം	മൂന്നുലോകത്തെയും	അധപരം	യാഗശാലയിലേക്കു
പ്രത്യാദിത്സംഃ	തിരികെ കൈക്കലാക്കുവാൻ ഉദ്യമിച്ചത്	അഗാത്	പോയി.

പരശുരാമാവതാരം.

20 അവതാരേ ഷോഡശമേ പശുൻ ബ്രഹ്മദൂഹോ നൃപാൻ
ത്രിസപ്തകൃതഃ കപിതോ നിഃക്ഷത്രാമകരോന്മഹീ.

ഷോഡശമേ	പതിനാറാമത്തെ	കപിതഃ	കോപിഷ്ഠനായിട്ട്
അവതാരേ	അവതാരത്തിൽ,	ത്രിസപ്തകൃതഃ	ഇരുപത്തൊന്നുവട്ട്,
നൃപാൻ	രാജാക്കന്മാരെ	മഹീ	ഭൂമിയെ
ബ്രഹ്മദൂഹഃ	ബ്രാഹ്മണദേവ്ഷി	നിഃക്ഷത്രാം	ക്ഷത്രിയശൂന്യമാക്കി
	കളായി	അകരോത്	ചെയ്തയുണ്ടായി.
പശുൻ	കണ്ടു		

വ്യാസാവതാരം.

21 തതഃ സപ്തദശേ ജാതഃ സത്യവത്യാം പരാശരാത്
ചക്രേ വേദതരോഃ ശാഖാ ദൃഷ്ട്വാ പുംസോല്പലമേധസഃ

തതഃ	പിന്നീട്ട്	പുംസഃ	ജനങ്ങളെ
സപ്തദശേ	പതിനേഴാമത്തെ	അല്പമേധസഃ	മന്ദബുദ്ധികളായി
	അവതാരത്തിൽ	ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടു
പരാശരാത്	പരാശരമഹാഷിയിൽ	വേദതരോഃ	വേദമാവുന്ന വൃക്ഷത്തിന്
	നിന്നു	ശാഖാ	ശാഖകളെ
സത്യവത്യാം	സത്യവതിയിൽ	ചക്രേ	ഉണ്ടാക്കി.
ജാതഃ	ജാതനായിട്ട്,		

ശ്രീരാമാവതാരം.

22 നരദേവതപമാപന്നഃ സുരകാര്യചികീഷ്യാ
സമുദ്രനിഗ്രഹാദീനി ചക്രേ വിര്യാണുതഃ പരം

അതഃ പരം	ഇതിൽപ്പിന്നെ	ആപന്നഃ	സ്വീകരിച്ചു
സുരകാര്യ-	} ദേവന്മാരുടെ ആചാര്യം നിറവേറിക്കൊടുക്കാ നുള്ള താൽപര്യ ത്തോടെ	സമുദ്ര-	} സമുദ്രത്തിൽ സേതു ബന്ധിക്കുക മുതലായ
ചികീഷ്യാ		നിഗ്രഹാദീനി	
		വിര്യാണി	വീരകൃത്യങ്ങളെ
നരദേവതപം	ക്ഷത്രിയഭാവത്തെ	ചക്രേ	ചെയ്തു.

രാമാവതാരവും കൃഷ്ണാവതാരവും.

23 ഏകോനവിംശേ വിംശതിമേ വൃഷ്ണീഷു പ്രാപ്യ ജന്മനി
രാമകൃഷ്ണവിതി ഭൂവോ ഭഗവാനഹരത് ഭരം

ഏകോന-	} പത്തൊമ്പതാം തേളും	രാമകൃഷ്ണ	} ബലരാമനെന്നും ശ്രീകൃഷ്ണനെന്നും ഉള്ള പേരുകളോടെ
വിംശേ		ഇതി	
വിംശതിമേ	ഇരുപതാമത്തേളും ആയ രണ്ടു അവതാരങ്ങളിൽ	ജനനി	രണ്ടു ജന്മങ്ങളെ
ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരൻ	പ്രാപ്യ	സ്വീകരിച്ചു
വൃഷ്ടി	വൃഷ്ടിവിംശത്തിൽ	ഭൂഃ ഭരം	ഭൂമിയുടെ ഭാരത്തെ
		അഹരത്	ഇല്ലാതാക്കി.

ബുദ്ധാവതാരം.

24 തതഃ കലൌ സംപ്രവൃത്തേ സമ്മോഹായ സുരഭിഷാം ബുദ്ധാ നാട്ടാജനസുതഃ കീകടേഷു ഭവിഷ്യതി.

(“ജിനസുതഃ” എന്നു പഠാന്തരം)

തതഃ	അതിൽപ്പിന്നെ	കീകടേഷു	മഗധരാജ്യത്തിൽ
കലൌ	കലികാലം	അജനസുതഃ	അജനനെന്ന രാജാവിന്റെ പുത്രനായി
സംപ്രവൃത്തേ	പ്രബലപ്പെട്ട വരുമ്പോൾ	നാട്ടാ ബുദ്ധഃ	ബുദ്ധൻ എന്ന നാമത്തോടെ
സുരഭിഷാം	ദേവവിരോധികൾക്കു്	ഭവിഷ്യതി	ജനിക്കുന്നതാണു്.
സമ്മോഹായ	മോഹം ജനിപ്പിക്കുവാനായി		

കല്പാവതാരം.

25 അഥാസൌ യുഗസന്ധ്യായാം ദന്ത്യപ്രായേഷു രാജസു ജനിതാ വിഷ്ണുയശസോ നാട്ടാ കല്പിജ്ജഗത്പതിഃ

അഥ	അതിൽപ്പിന്നീടു്	അസൌ	} ഈ ലോകനായകൻ
യുഗ-	} കലിയുഗത്തിന്റെ ഒടുവിൽ	ജഗത്പതിഃ	
സന്ധ്യായാം		വിഷ്ണുയശസഃ	വിഷ്ണുയശസ്സെന്ന ബ്രാഹ്മണനിൽനിന്നു്
രാജസു	രാജാധികാരികൾ	നാട്ടാ കല്പിഃ	കല്പിയെന്ന പേരോടെ
ദന്ത്യപ്രായേഷു	കൊള്ളക്കാറെപ്പോലെ യാകുമ്പോൾ	ജനിതാ	ജനിച്ചുകേൾ.

26 അവതാരാ ഹൃസംഖ്യേയാ ഹരേഃ സത്ത്വനീധേർഭിജാഃ യഥാവിദാസിനഃ കല്യാഃ സരസഃ സുഃ സഹസ്രശഃ

ഭിജാഃ	ഹേ ബ്രാഹ്മണന്മാരേ!	സരസഃ	തടാകത്തിൽനിന്നു്
അവിദാസിനഃ	ഒരിക്കലും വററിപ്പോകാത്ത	സഹസ്രശഃ	ആയിരക്കണക്കിൽ
		കല്യാഃ	കൈത്തോടുകൾ

യഥാ സ്യുഃ	ഉണ്ടാകാവുന്നപോലെ	അവതാരാഃ ഹി	അവതാരങ്ങളും
സത്തപനീഭ്യഃ	സത്തപഗുണത്തിന്റെ	അസംഖ്യേയാഃ	കണക്കാക്കപ്പെടുവാൻ
	ഇരിപ്പിടമായ		ആകയില്ല.
ഹരേഃ	ശ്രീഹരിയുടെ		

27 ജ്ഞയോ മനവോ ദേവോ മനപുത്രോ മഹേശ്വരഃ
കലാഃ സർവ്വേ ഹരേരേവ സപ്രജാപതയസ്തഥാ

സപ്രജാപതയഃ	മരീചി തുടങ്ങിയ	മഹേശ്വരഃ	ശക്തിശാലികളായ
	പ്രജാപതിമാർ	മനപുത്രാഃ	മനപുത്രന്മാരും
	ഉൾപ്പെടെയുള്ള	തഥാ സർവ്വേ	അങ്ങനെ എല്ലാം
ജ്ഞിയഃ	ജ്ഞിമാരും	ഹരേഃ ഏവ	ശ്രീഹരിയുടെ തന്നെ
മനവഃ	മനുക്കളും	കലാഃ	അംശങ്ങൾ ആകുന്നു.
ദേവാഃ	ദേവകളും		

28 ഏതേ ചാംശകലാഃ പുംസഃ കൃഷ്ണസ്ത ഭഗവാൻ സ്വയം
ഇന്ദ്രാരിവ്യാകുലം ലോകം മൃഡയന്തി യുഗേ യുഗേ.

ഏതേ ച	ഇവയെല്ലാം	ഭഗവാൻ	നാരായണമൂർത്തിതന്നെ
പുംസഃ	ആദിപുരുഷന്റെ	യുഗേ യുഗേ	കാരോ യുഗത്തിലും
അംശകലാഃ	അംശങ്ങളോ,		(ഈ അവതാരങ്ങൾ)
	അംശാംശങ്ങളോ ആയ	ഇന്ദ്രാരി-	} ആസുരശക്തിയാൽ
	അവതാരങ്ങളാകുന്നു.	വ്യാകുലം	
കൃഷ്ണഃ തു	ശ്രീകൃഷ്ണനാകട്ടെ	ലോകം	ലോകത്തെ
സ്വയം	തികച്ചും പൂണ്ണനായ	മൃഡയന്തി	കാത്തുകളുന്നു.

29 ജന്മ ഗൃഹ്യം ഭഗവതോ യ ഏതത് പ്രയതോ നരഃ
സായം പ്രാതർഗുണൻ ഭക്ത്യാ ദുഃഖഗ്രാമാപിമുച്യതേ.

ഭഗവതഃ	സർവ്വേശ്വരന്റെ	പ്രാതഃ	കാലത്തും
ഗൃഹ്യം	അത്യന്തം രഹസ്യ	ഗുണൻ	എടുത്തു ചൊല്ലുന്നുവോ
	മായുള്ള	(സഃ)	അവൻ
ഏതത് ജന്മ	ഈ അവതാരത്തെ	ദുഃഖഗ്രാമാത്	ദുഃഖസംഹാതമായ
യഃ നരഃ	യാതൊരു മനുഷ്യൻ		സംസാരത്തിൽ നിന്ന്
പ്രയതഃ	ശ്രദ്ധിയായിട്ട്	വമുച്യതേ	തികച്ചും മോചിക്ക
ഭക്ത്യാ	ഭക്തിയോടെ		പ്പെടുന്നു.
സായം	വൈകുന്നേരത്തും		

30 ഏതദ്രൂപം ഭഗവതോ ഹ്യുരൂപസ്യ ചിദാത്മനഃ
മായാഗുണൈർവിരചിതം മഹാഭാഭിഭാത്മനി

അരൂപസ്യ	രൂപരഹിതനായും	മഹാദാദിഭിഃ	മഹത്തതത്വപാദികളാൽ
ചിദാത്മനഃ	ചിത്സ്വരൂപനായും	ആത്മനി	ആത്മതത്വപത്തിൽ
	ജരിക്കുന്ന ജീവന്റെ		(ആത്മതത്വപത്തിന്റെ
ഏതത്വരൂപം	ഈ സ്ഥൂലശരീരം		സ്ഥാനത്തു്)
ഭാവതഃ	സദ്യേശ്വരന്റെ	വിരചിതം	അധ്യാസം ചെയ്യപ്പെട്ട
മായാഗുണൈഃ	മായയുടെ ഗുണങ്ങളായ		താകുന്നു.

31 യഥാ നഭസി മേഘേഷഘോ രേണുഷ്ഠ പാത്ഥിവാഭ്യോനിലേ
ഏവം ദ്രഷ്ടരി ദൃശ്യതപമാരോപിതമബുദ്ധിഭിഃ

യഥാ	ഏതൊരു പ്രകാരം	ഏവം	അപ്രകാരം
മേഘേഷഘഃ	(കാറ്റിടുന്ന ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന) കാർന്നിര	അബുദ്ധിഭിഃ	അജ്ഞന്മാരാൽ
നഭസി	ആകാശത്തിലുള്ളതാണെന്നും,	ദ്രഷ്ടരി	സാക്ഷിഭൂതനായി മാത്രം നിലകൊള്ളുന്ന ആത്മാവിൽ
പാത്ഥിവാഭ്യഃ	ഭൂമിയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള പൊടിപടലം	ദൃശ്യതപം	ദൃശ്യതാലക്ഷണമായ സ്ഥൂലഭേദം
രേണുഃ	കാറ്റിലുള്ളതാണെന്നും കരുതപ്പെടുന്നുവോ,	ആരോപിതം	ആരോപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണു്.

32 അതഃ പരം യദവ്യക്തമവ്യക്തഗുണവ്യക്തിതം
അദൃഷ്ടാശ്രുതവസ്തുതപാത് സ ജീവോ യത്പുനർഭവഃ.

അതഃ	ഇതിൽനിന്നു് - ഈ സ്ഥൂലശരീരത്തിൽനിന്നു്	അവ്യക്തം (ആരോപിതം)	വ്യക്തമല്ലാത്തതും ആത്മാവിൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടതും ആയിരിക്കുന്നതു്.
പരം	അപ്പുറത്തുള്ളതും	യത്	യാതൊന്നാണോ,
അദൃഷ്ടാശ്രുത- വസ്തുതപാത്	കാണുകയോ കേൾക്കുകയോ സാധ്യമല്ലാത്തവസ്തുവെന്ന നിലയിലാകകൊണ്ടു്	സഃ ജീവഃ	അതു് ജീവോപാധിയായ സൂക്ഷ്മശരീരമാകുന്നു.
അവ്യക്തം- ഗുണവ്യക്തിതം	ആകാരമായി സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടില്ലാത്ത പ്രകൃതി ഗുണങ്ങളാൽ നിർമ്മിതമായിരിക്കുന്നതും	യത്	യാതൊരു ഈ സൂക്ഷ്മശരീരം മൂലമാണു്
		പുനർഭവഃ	പുനർജനനം സംഭവിക്കുന്നതു്.

33 യത്രേമേ സദസദ്രൂപേ പ്രതിഷ്ഠിതേ സ്വസംവിദാ
അവിദ്യയാത്മനി കൃതേ ഇതി തത് ബ്രഹ്മദർശനം

ഇമേ	ഈ രണ്ടുവിധമായ	സ്വസംവിദാ	ആത്മീയമായ സമ്യഗ്
			ജ്ഞാനത്താൽ
സദേഹദ്രുപേ	സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മ	പ്രതിഷ്ഠിലേ	ഇപരണ്ടും നിരാകരിക്ക
	ശരീരങ്ങൾ		പ്പെട്ടതായി ഭവിക്ക
ആത്മനി	ആത്മാവിൽ		നമുവാ
അവിദ്യയാ	അജ്ഞാനത്താൽ	തത്	അപ്പോൾ, ജീവൻ
കൃതേ ഇതി	കല്പിക്കങ്ങളാകകൊണ്ട്,	ബ്രഹ്മദർശനം	ജ്ഞാനൈകസ്വരൂപ
യത്ര	എപ്പോൾ		മായ ബ്രഹ്മംതന്നെ

34 യദ്യേഷാപരതാ ദേവീ മായാ വൈശാരദീ മതിഃ
സംപന്ന ഏവേതി വിദ്യമഹിതീ സ്വേ മഹീയതേ.

വൈശാരദീ	സമ്യജ്ഞനായ ഈശ്വ	സംപന്നഃ ഏവ	ബ്രഹ്മഭാവത്തെ
	രണ സംബന്ധിച്ച	ഇതി	നേടിയവൻ തന്നെയാ
ദേവീ	ക്രിഡാതൽപരയായ		യെന്നും
ഏഷാ മായാ	ഈ മായ-അവിദ്യാ	വിദ്യഃ	അപ്പോൾ അറിയുന്നു;
	സ്വരൂപിണി	സ്വേ	തന്റെ ശരിയായ
ഉപരതാ	നിവൃത്തയായി	മഹിതീ	മഹിമയിൽ (പരമാന
യദി	ഭവിക്കയാണെങ്കിൽ		ദസ്വരൂപത്തിൽ)
മതിഃ	വിദ്യാസ്വരൂപിണി	മഹീയതേ	ഉൽകാഷ്ഠം കൊള്ളുന്നു.
	യായി മാറുന്നു		

35 ഏവം ജനാനി കർമ്മാണി ഹൃകത്തുരജനസ്യ ച
വണ്യന്തി സ കവയോ വേദഗുഹ്യാനി ഹൃത്പതേഃ

ഏവം,	ഈ വിധം,	വേദഗുഹ്യാനി	വേദരഹസ്യങ്ങളായ
ഹി	യഥാർത്ഥത്തിൽ	ജനാനി	ജനങ്ങളേയും
അജനസ്യ	ജനനമില്ലാത്തവനായും	കർമ്മാണി	കർമ്മങ്ങളേയും
അകത്തുഃ ച	കർത്തൃത്വമില്ലാത്തവ	കവയഃ	കവികൾ
	നായും ഇരിക്കുന്ന	വണ്യന്തി സ	വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.
ഹൃത്പതേഃ	അന്തര്യാമിയുടെ		

36 സ വാ ഇദം വിശ്വമമോഘലിലഃ
സൃജത്യവത്യുത്തി ന സജ്ജതേടസ്തിൻ
ഭൂതേഷു ചാന്തർഹിത ആത്മതന്ത്രഃ
ഔഡാഗ്നികം ജിഹ്വതി ഷഡ്ഗുണേശഃ

അമോഘലിലഃ	സഫലമായ ലീല	സഃ വാ	ആ സർവ്വേശ്വരൻ
	കളോടുകൂടിയ		തന്നെ

ഇദം വിശ്വം	ഈ പ്രപഞ്ചത്തെ	ഷഡ്ഗുണേശഃ	മനസ്സുവെച്ചെയുള്ള
സൃജതി	സൃഷ്ടിക്കുന്നു;		ആദ്യം ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ
അവതി	രക്ഷിക്കുന്നു;		നിയന്താവാവും ഭവിച്ച്
അന്തി	സംഹരിക്കുന്നു.	ഭൂതേഷു	പ്രാണികളിൽ
അസ്തിൻ	(എന്നാൽ), ഇതിൽ	അന്തർഹിതഃ	ഒളിഞ്ഞിരുന്നുകൊണ്ട്
ന സജ്ജതേ	സംബന്ധിക്കുന്നില്ല.	ഷാഡ്വർഗ്ഗികം	ആറിന്ദ്രിയങ്ങളുടേയും
ആത്മതന്ത്രഃ	സ്വതന്ത്രനായും		വിഷയങ്ങളെ
		ജിഗ്രൂതി ച	മണത്തുനോക്കുകയും
			ചെയ്യുന്നു.

37

ന ചാസ്യ കശ്ചിന്നിപുണേന ധാതു-
രവൈതി ജന്തുഃ കുമനീഷി ഉതീഃ
നാമാനി രൂപാണി മനോവചോഭിഃ
സന്തന്വതോ നടചര്യാമിവാജ്ഞഃ.

അജ്ഞഃ	അറിവില്ലാത്തവൻ	രൂപാണി	രൂപങ്ങളേയും
നടചര്യാം	ഒരു നടന്റെ നാട്യ	നാമാനി ച	നാമങ്ങളേയും
	പ്രകടനത്തെ	സന്തന്വതഃ	പെരുപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന
ഇവ	എന്നതുപോലെ,	ധാതുഃ	സ്രഷ്ടാവായ
കുമനീഷഃ	കുബുദ്ധിയായ	അസ്യ	ഈ സർവ്വേശ്വരന്റെ
കശ്ചിത് ജന്തുഃ	ഒരു ജീവി	ഉതീഃ	ലീലകളെ
നിപുണേന	യുക്തികൗശലം	ന അവൈതി	അറിയുകയില്ല.
	കൊണ്ട്,		
മനോവചോഭിഃ	സ്വപനകല്പത്താലും		
	വചനത്താലും		

38

സ വേദ ധാതുഃ പദവിം പരസ്യ
ഭരന്തവീര്യസ്യ രമാങ്ഗപാണേഃ
യോട്ടമായയാ സന്തതയാനുവൃത്തയാ
ഭജേത തത്പാദസരോജഗന്ധം.

യഃ	യാതൊരുവൻ	പരസ്യ	മായയിൽനിന്നും
അമായയാ	നിർമ്മായവും		അകന്നവനും
സന്തതയാ	നിരന്തരവും ആയ	ധാതുഃ	സ്രഷ്ടാവും
അനുവൃത്തയാ	അനുവർത്തനത്തോടെ -	ഭരന്തവീര്യസ്യ	അറാമില്ലാത്ത വീര്യ
	- സേവാഭാവത്തോടെ		ത്തോടുകൂടിയവനുമായ
തത്പാദേ-	ഭഗവൽപാദാരവിന്ദ	രമാങ്ഗപാണേഃ	ശ്രീചക്രപാണിയുടെ
സരോജഗന്ധം	ങ്ങളുടെ സുഗന്ധത്തെ	പദവിം	മാറ്റത്തെ
ഭജേത	ഭജിക്കുമോ,	വേദ	മനസ്സിലാക്കുന്നു.
സഃ	അവൻ		

39 അഥോ ധന്യോ ഭഗവന്ത ഇതഥം
യദ്വാസുദേവേട്ടബിലലോകനാഥേ
കുർവ്വന്തി സർവാത്മകമാത്മഭാവം
ന യത്ര ഭൂയഃ പരിവർത്ത ഉഗ്രഃ.

അഥ	അതുകൊണ്ട്	സർവാത്മകം	എല്ലാ രൂപത്തിലുമുള്ള
ഭഗവന്തഃ	സർവ്വജ്ഞന്മാരായ	ആത്മഭാവം	മനോവൃത്തിയെ
	നിങ്ങൾ	കുർവ്വന്തി	പ്രവർത്തിപ്പിച്ചു
ഇഹ	ഈ വിഷയത്തിൽ		കൊണ്ടിരിക്കുന്നു;
ധന്യാഃ	ഭാഗ്യശാലികളാണ്.	യത്ര	യാതൊരു ഈ മനോ
യത	എന്തെന്നാൽ		വൃത്തിയുള്ളപ്പോൾ
അഖിലം	} എല്ലാ ലോകങ്ങളുടെയും അധിപതിയാ	ഉഗ്രഃ	ഭയങ്കരമായ
ലോകനാഥേ		പരിവർത്തഃ	ജന്മമരണാദികളുടെ ആവർത്തനം
വാസുദേവ	ശ്രീവാസുദേവനിൽ	ഭൂയഃ ന	വീണ്ടും ഉണ്ടാകയില്ല.

40 ഇദം ഭാഗവതം നാമ പുരാണം ബ്രഹ്മസമ്മിതം
ഉത്തമശ്ലോകചരിതം ചകാര ഭഗവാന്യദിദം.

ബ്രഹ്മസമ്മിതം	വേദതുല്യവും	ഇദം പുരാണം	ഈ പുരാണത്തെ
ഉത്തമശ്ലോകചരിതം	} പുണ്യകീർത്തിമാനായ ശ്രീഹരിയുടെ ചരിതം ഉൾക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും	ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞാനനിധിയായ
ഭാഗവതം		ഋഷിഃ	ശ്രീവേദവ്യാസമഹർഷി
നാമ	} 'ഭാഗവതം' എന്ന പേരുള്ളതുമായ	ചകാര	ഉണ്ടാക്കി.

41 നിഃശ്രേയസായ ലോകസ്യ ധന്യം സ്വസ്ത്യയനം മഹത്
തദിദം ഗ്രാഹയാമാസ സുതമാത്മവതാം വരം
സർവ്വവേദേതിഹാസാനാം സാരം സാരം സമുദ്ധൃതം

ധന്യം	ഉൽകൃഷ്ടവും	ലോകസ്യ	ലോകത്തിന്റെ
മഹത്	മഹത്തും	നിഃശ്രേയസായ	നന്മക്കുവേണ്ടി
സ്വസ്ത്യയനം	മംഗളകാരിയും	ആത്മവതാം	ആത്മജ്ഞാനികളിൽ
സർവ്വവേദേ- തിഹാസാനാം	} സകലവേദങ്ങളുടേയും ഇതിഹാസങ്ങളുടേയും		വെച്ചു
സാരം സാരം		വരം	ശ്രേഷ്ഠനായ
സമുദ്ധൃതം	സമുദ്ധരിച്ചതുമായ	സുതം	പുത്രനെ-ശ്രീകൃഷ്ണനെ
തത് ഇദം	ആ ഇതിനെ	ഗ്രാഹയാമാസ	ഗ്രഹിപ്പിച്ചു.

42 സ തു സംശ്രാവയാമാസ മഹാരാജം പരീക്ഷിതം
പ്രായോപവിഷ്ടം ഗംഗായാം പരിതം പരമഷ്ടിഭിഃ

സ: തു	അദ്ദേഹമാകട്ടെ	നിരാഹാരവ്രതം) അനുഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ടും ഇരിക്കുന്ന	
ഗംഗായാം	ഗംഗാതടത്തിൽ		
പരമഷ്ടിഭിഃ	ഗുപ്തിശ്രേഷ്ഠനാരാൽ		
പരിതം	ചുഴപ്പെട്ടുകൊണ്ടും	പരീക്ഷിതം	പരീക്ഷിതെന്ന
		മഹാരാജം	മഹാരാജാവിനെ
പ്രായോ- പവിഷ്ടം	} പ്രായോപവിഷ്ടം (മരണംവരെക്കും ഉള്ള	സംശ്രാവയാ-	} വഴിപോലെ മാസ കേരപ്പെിച്ചു.
		മാസ	

43 തത്ര കീർത്തയതോ വിപ്രാ വിപ്രേഷ്ഠഭൂരിതേജസഃ
അഹം ചാദ്ധ്യഗമം തത്ര നിവിഷ്ടസ്തന്നഗ്രഹാത്.

44 സോട്ടഹം വഃ ശ്രാവയിഷ്യാമി യഥാധീതം യഥാമതി.

വിപ്രാഃ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണരേ!	നിവിഷ്ടഃ	ഇരുന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്ന
തത്ര	അവിടെവെച്ചു്	അഹം ച	ഞാനും
കീർത്തയതഃ	വിസ്തരിച്ചുരുളി ചെയ്തീരുന്ന	അദ്ധ്യഗമം	പഠിച്ചു.
ഭൂരിതേജസഃ	മഹാതേജസ്വിയായ	സഃ അഹം	അങ്ങനെയുള്ള ഞാൻ
വിപ്രേഷ്ഠഃ	ബ്രഹ്മഷിയിൽനിന്നു്	യഥാധീതം	പഠിച്ചതനുസരിച്ചും
തന്നഗ്രഹാത്	അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ	യഥാമതി	ബുദ്ധിക്കനുസരിച്ചും
തത്ര	അവിടെ	വഃ	നിങ്ങളെ
		ശ്രാവയിഷ്യാമി	കേരപ്പെിക്കുന്നുണ്ടു്.

45 കൃഷ്ണേ സ്വധാമോപഗതേ ധർമ്മജ്ഞാനാദിഭിസ്സഹ
കലൌ നഷ്ടദശാമേഷ പുരാണാക്കോടധ്യനോടഭിത :

കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണഗേവാൻ	കലൌ	കലികാലത്തു്
ധർമ്മജ്ഞാനാ-	} ധർമ്മജ്ഞാനാദി കളോടുകൂടി	നഷ്ടദശാം	കാഴ്ചനശിച്ചവയ്ക്കായി
ദിഭിഃ സഹ		അധുനാ	ഇപ്പോൾ
സ്വധാമോ-	} സ്വസ്ഥാനത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ള	പുരാണാക്ഷഃ	ഒരു പുരാണസ്മര്യൻ
പഗതേ		ഏഷഃ ഉദിതഃ	ഇതാ, ഉദിച്ചിരിക്കുന്നു.

കുറിപ്പ്:- ഭഗവാന്റെ അവതാരകഥകളെക്കുറിച്ച് ശൌനകാദികൾ സൂതനോടു് ചോദിച്ചിരുന്നു. അതിനുള്ള ഉത്തരം ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ അടങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്. വീരാരവ്യർക്കു് തൊട്ടു് കുല്പിതനായുള്ള 24 അവതാരങ്ങളും, മറ്റനേകം അംശാവതാരങ്ങളും, അംശാംശാവതാരങ്ങളും ഭഗവാൻ ലോകാനുഗ്രഹാർത്ഥം ചെയ്തവ

യാണ്. അവയിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെതാത്രം പൂർണ്ണവതാരമത്രേ — “കൃഷ്ണസ്തഭഗവാൻ സ്വയം”. ഭക്തിയോടെ ഈ അവതാരകഥകളെ ശ്രവിക്കുന്നതും പ്രകീർത്തിക്കുന്നതും മനോനൈർമ്മല്യത്തിനും, തദ്പാരാ അവിദ്യാനാശത്തിനും, അതുവഴി നിർമ്മുക്തിക്കും ഹേതുവായിത്തീരുന്നു. ഈ തത്ത്വം ഗ്രഹിച്ച സർവ്വജ്ഞനായ വ്യാസൻ സകലജനോദ്ധാരണത്തിനായി ശ്രീമദ്ഭാഗവതം രചിച്ച അതിനെ ശുക്ലപരീക്ഷിതസംവാദരൂപേണ ലോകത്തിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

തൃതീയോഽദ്ധ്യായഃ

മൂന്നാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

പതുത്ഥോഽദ്ധ്യായഃ : നാലാമദ്ധ്യായം.

[തുര്യേ ഭാഗവതാരംഭകാരണതോപന വർണ്യതേ
വ്യാസസ്യാപരിതോഷസ്തു തപഃപ്രവചനാദിഭിഃ]

വ്യാസമഹാഷിയുടെ അസംതാഷി.

വ്യാസ ഉവാച : വ്യാസൻ പറഞ്ഞു:-

1 ഇതി ബ്രുവാണം സംസ്കൃത മനീനാം ടീഛസത്രിണം
വൃദ്ധഃ കലപതിഃ സ്മൃതം ബഹുപുചഃ ശൌനകോഽബ്രവീത്.

ഇതി	ഇപ്രകാരം	വൃദ്ധഃ	പ്രായം കൂടിയ ആളും
ബ്രുവാണം	പറയുന്ന	കലപതിഃ	സംഘത്തിന്റെ നേതാവും
സ്മൃതം	സ്മൃതനെ	ബഹുപുചഃ	ഋഗേദത്തിൽ ധാരാളം അറിവുള്ളവനും ആയ
സംസ്കൃത	നല്ലപോലെ സ്തുതിച്ചു,	ശൌനകഃ	ശൌനകമഹാഷി
ടീഛസത്രിണം	ടീഛകാലത്തോളം സത്രം നടത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന	അബ്രവീത്	പറഞ്ഞു.
മനീനാം	ഋഷിമാരുടെ ഇടയിൽ		

ശൌനക ഉവാച : ശൌനകൻ പറഞ്ഞു:-

2 സ്മൃത സ്മൃത മഹാഭാഗ വദ നോ വദതാംവര
കഥാം ഭാഗവതീം പുണ്യം യദാഹ ഭഗവാൻ ശുക്ലഃ

സ്മൃത സ്മൃത	ഹേ സ്മൃത! സ്മൃത!	വദതാംവര	വാചികളിൽവെച്ചു ശ്രേഷ്ഠനായുള്ളോവേ!
മഹാഭാഗ	ഭാഗ്യശാലിൻ!		

ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ	ഭാഗവതീം	ഭഗവൽ
ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ		സംബന്ധവുമായ
യത്	യാതൊന്നിനെ	കഥാം	ആ കഥയെ
ആഹ	ആഖ്യാനം ചെയ്തുവോ,	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്
പുണ്യം	പുണ്യകരവും	വദ	പറഞ്ഞുതരിക.

3 കസ്തിൻ യുഗേ പ്രവൃത്തേയഃ സ്ഥാനേ വാ കേന ഹേതുനാ
കൃതഃ സംചോദിതഃ കൃഷ്ണഃ കൃതവാൻ സംഹിതാം മുനിഃ

കസ്തിൻ യുഗേ,	ഏതയുഗത്തിൽ,	കൃഷ്ണഃ മുനിഃ	വ്യാസമഹാഷി
സ്ഥാനേ വാ	ഏതു് സ്ഥലത്തുവെച്ചു്	കൃതഃ	ആരാൽ - ഏതിനാൽ
കേന ഹേതുനാ	എന്തുകാരണം കൊണ്ടു്	സംചോദിതഃ	പ്രേരിതനായിട്ടു്
ഇതം	ഇതു്	സംഹിതാം	ഈ സംഹിതയെ
പ്രവൃത്താ	ഉണ്ടായതാണു്?	കൃതവാൻ	ഉണ്ടാക്കി?

4 തസ്യ പത്രോ മഹായോഗീ സമദൃങ്നിർവികല്പകഃ
ഏകാന്തമതിരുന്നിദ്രോ ഗുഡോ മൂഢ ഇവേയതേ.

തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ	ഉന്നിദ്രഃ	മായാനിദ്രയിൽനിന്നു്
പത്രഃ	പത്രമായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ		ഉണർന്നിരിക്കുന്നവനും
മഹായോഗീ	മഹായോഗിയും		ആകുന്നു.
സമദൃക്	സമദൃഗിയും	ഗുഡഃ	(എങ്കിലും,) സ്വമഹിമ
നിർവികല്പകഃ	ഭേദഭാവനാരഹിതനും		വെളിവാക്കാതെയിരി
			ക്കുന്ന അദ്ദേഹം
ഏകാന്തമതിഃ	ഒന്നിൽത്തന്നെ ഉറച്ച	മൂഢഃ ഇവ	മൂഢനെന്ന വിധം
	മനസ്സോടു കൂടിയവനും	ഈയതേ	തോന്നിക്കപ്പെടുന്നു.

5 ദൃഷ്ട്വാ പരയാന്തമുഷിമാത്മജമപ്യനഗം
ദേവ്യോ ഗ്രിയാ പരിഭയൻ സുതസ്യ ചിത്രം
തപീക്ഷു പൃച്ഛതി മുനേ ജഗദുസ്തവാസി
സ്മിപുംഭിദാ ന ത സുതസ്യ വിവിക്തദൃഷ്ടേ.

ആത്മജം	പുത്രനെ	ദേവ്യഃ	അപ്പാരസ്ത്രീകൾ
അനയാന്തം	അനുഗമിച്ചു	ഗ്രിയാ	ലജ്ജയാൽ
	കൊണ്ടു് തന്ന	പരിഭയഃ	വസ്ത്രധാരണം ചെയ്തു.
ഈഷിം	വ്യാസമഹാഷിയെ	സുതസ്യ	നഗനായി മകൻ
അനഗം	അദ്ദേഹം നഗനല്ലായി		മുനിൽ പോകവേ,
അപി	തന്നു; എങ്കിലുംകൂടി -		
ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടിട്ടു്	ന	അങ്ങനെചെയ്തില്ല.

ചിത്രം തത്	അതുതമളവാക്കുന്ന ആ വസ്തുത	തവ	“അങ്ങയ്ക്ക്
വീക്ഷ്യ	കണ്ടു്	സ്ത്രീപുംഭിദാ	സ്ത്രീ എന്നും പുരുഷനെ
മുനേ	വ്യാസമഹർഷി	അസ്തീ	നുംഉള്ള ദേവീപാരം
പുച്ഛതി	(അപ്പരസ്ത്രീകളോട്)	വിവിക്തദൃഷ്ടേഃ	ഉണ്ടു്;
	ചോദിച്ചപ്പോൾ	സുതസ്യ തു	വിശുദ്ധദൃഷ്ടിയുള്ള
ജഗദുഃ	അവർ പറഞ്ഞു —	ന	പുത്രനാകട്ടെ
			ഇല്ല”

നോട്ടം: ശ്രീകൃഷ്ണൻ്റെ മാഹാത്മ്യം ഈ ശ്ലോകത്തിൽ ഒരു സംഭവത്തെ ഉദാഹരിച്ചു വ്യക്തമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ദേവസ്ത്രീകൾ വസ്ത്രം അഴിച്ചു് കരയിൽവെച്ചു് ജലക്രിയ ചെയ്തിരുന്ന ഒരു സരസ്സിൻ്റെ തീരത്തിലൂടെ ശുകബ്രഹ്മർഷി മുഖിലും വ്യാസൻ പിന്നിലും ആയി ചോദനയായിരുന്നു. ശ്രീകൃഷ്ണൻ വസ്ത്രം ധരിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും ദേവസ്ത്രീകൾക്കു് ലജ്ജ തോന്നിയില്ല. വ്യാസനാകട്ടെ വസ്ത്രം ധരിച്ച ആളാണു്. എന്നിട്ടും അവർ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടപ്പോൾ ലജ്ജിച്ചു് അവരവരുടെ വസ്ത്രം എടുത്തുടത്തു വ്യാസൻ അതിൻ്റെ കാരണം അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ അവർ പറഞ്ഞതിതാണു് “അങ്ങയ്ക്ക് സ്ത്രീ എന്നും പുരുഷൻ എന്നുമുള്ള ഭേദഭാവമുണ്ടു്; പുത്രനു് അതില്ല.” ശ്രീകൃഷ്ണൻ ബ്രഹ്മമാത്രസ്വരൂപനാണെന്നു് ആശയം.

6 കഥമാലക്ഷിത: പൌരരെ: സംപ്രാപ്ത: കരുജാംഗലാൻ ഉന്മത്തമുകജഡവദപിചരൻ ഗജസാഹചരേ.

കരുജാംഗലാൻ	കരുജാംഗലദേശത്തെ ഉിലേക്കു്	വിചരൻ	സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടി
സംപ്രാപ്ത:	എത്തിച്ചേന്നു്		രുന്ന ആ ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഗജസാഹചരേ	ഹസ്തിനപുരത്തിൽ	പൌരരെ:	പുരവാസികളാൽ
ഉന്മത്തമുക-	} ഭ്രാന്തനെയോലെയും } ഉരമയെയോലെയും	ആലക്ഷിത:	കണ്ടറിയപ്പെട്ടതു്
ജഡവതഃ		കഥം	എങ്ങനെ?
	ബുദ്ധീശൂന്യനെപ്പോ		
	ലെയും		

7 കഥം വാ പാണ്ഡവേയസ്യ രാജഷേമ്മുനിനാ സഹ സംവാദഃ സമഭൂത്താത യത്രൈഷാ സാതപതീ ശ്രുതിഃ

താത	അല്ലയോ വത്സി	കഥം വാ	എങ്ങനെ
പാണ്ഡവേയസ്യ	പാണ്ഡവവംശജനായ	സമഭൂതഃ	സംഭവിച്ചു്
രാജഷേഃ	പരീക്ഷിത്തെന്ന	യത്ര	യാതൊരു ആ സംഭാഷ
	രാജഷിക്ഷു്		ണത്തിൽ നിന്നാണല്ലോ
മുനിനാ സഹ	മുനിയോടുകൂടെ	ഏഷാ	} ഈ ഭാഗവതസംഹിത
സംവാദഃ	സംഭാഷണം	സാതപതീ ശ്രുതിഃ	
			ഉണ്ടായതു്.

8 സ ഗോഭോഹനമാത്രം ഫി ഗുഹേഷു ഗുഹമേധിനാം
അവേക്ഷതേ മഹാഭാഗസ്തീർത്ഥീകൃച്ഛസാഗ്രമം.

മഹാഭാഗഃ	പുണ്യശാലിയായ	തീർത്ഥീകൃച്ഛൻ	ശുദ്ധീകരിച്ചുകൊണ്ടു്
സഃ	അദ്ദേഹം	ഗോഭോഹന-	} ഒരു പശുവെ കറക്കു- വാൻ വേണ്ടിവരുന്ന സ്വല്പസമയത്തോളം മാത്രമേ
ഗുഹമേധിനാം	ഗുഹസ്ഥാശ്രമികളുടെ	മാത്രം ഫി	
ഗുഹേഷു	ഗുഹങ്ങളിൽ		
തദാഗ്രമം	അവരുടെ ആഗ്രമത്തെ	അവേക്ഷതേ	കാണാറുള്ളു.

9 അഭിമന്യുസുതം സുത പ്രാഹുർഭാഗവതോത്തമം
തസ്യ ജന മഹാശ്ചര്യം കർമ്മാണി ച ഗുണീഹി നഃ.

സുത	അല്ലയോ സുത!	മഹാശ്ചര്യം	അതുതകരമായ
അഭിമന്യുസുതം	അഭിമന്യുപുത്രനെ	ജന	ജനനചരിത്രവും
ഭാഗവതോ-	} ഭഗവൽഭക്തന്മാരിൽ ഉത്തമനാണെന്നു്	കർമ്മാണി ച	സൽപ്രവൃത്തികളും
ത്തമം		നഃ	ഞങ്ങളെ
പ്രാഹുഃ	പറഞ്ഞുവരുന്നു.	ഗുണീഹി	പറഞ്ഞു
തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ		ഗ്രഹിച്ചാലും!

10 സ സമ്രാട് കസ്യ വാ ഹേതോഃ പാണ്ഡുനാം മാനവാലനഃ
പ്രായോപവിഷ്ടോ ഗംഗായാമനാദൃത്യാധിരാട് ശ്രീയം.

പാണ്ഡുനാം	പാണ്ഡുരാജാവിന്റെ	അധിരാട്-	} സാമ്രാജ്യ
	വംശജാതർക്കു്	ശ്രീയം	
മാനവാലനഃ	അഭിമാനം വളർത്തുന്ന	അനാദൃത്യം	തിരസ്കരിച്ചു്
സഃ സമ്രാട്	ആ സാമ്രാജ്യമേന്	ഗംഗായാം	ഗംഗാതീരത്തിൽ
കസ്യ	} എന്തു്കാരണവശാൽ	പ്രായോപവിഷ്ടഃ	മരണംവരേക്കും ഉപ
ഹേതോഃ വാ			വാസവ്രതം അനുഷ്ഠിച്ചു്

11 നമന്തി യത്പാദനികേതമാത്മനഃ
ശിവായ ഹാനീയ ധനാനി ശത്രവഃ
കഥം സ വീരഃ ശ്രീയമംഗ ഭൃസ്ത്യജാം
യവൈഷ്വതോത്സൃഷ്ടമരോ സഹസൃഭിഃ

അംഗ	അല്ലയോ സുത!	ശിവായ	ക്ഷേമത്തിനുവേണ്ടി
ശത്രവഃ	ശത്രുക്കൾ	ധനാനി	ധനങ്ങളെ

ആനീയ	കൊണ്ടുവന്നു്	സഃ	അദ്വേഹം
യത്പാദ-	} യാതൊരാളുടെ പാദ	ശ്രീയം	രഃജൈശ്വര്യത്തെ
നികേതം		അസുഭിഃ സഹ	ജീവനോടുകൂടെ
നമന്തി	കുമ്പിട്ടിരുന്നതു്,	ഉത്സൃഷ്ടം	ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ
വീരഃ	വീരനും	ഐഷത ഹ	ആഗ്രഹിച്ചുപല്ലോ;
യുവാ	യുവാവും ആയ	അഹോ	ആശ്ചര്യകരം തന്നെ!

12

ശിവായ ലോകസ്യ ഭവായ ഭൂതയേ
യ ഉത്തമശ്ലോകപരായണാ ജനാഃ
ജീവന്തി നാത്മാത്മമസൗ പരാശ്രയം.
മുമോച നിർവിദ്യ കൃതഃ കളേബരം

ഉത്തമശ്ലോക-	} ഈശ്വരനെ സർപ്പാ	ജീവന്തി	ജീവിക്കുന്നു;
പരായണാഃ		ആത്മാത്മം	സ്വന്തം കാര്യത്തിന്നു
	തന്നാ ആശ്രയിച്ചു		വേണ്ടി
	കൊണ്ടിരിക്കുന്ന		
ജനാഃ	ആളുകൾ	ന	ജീവിക്കുന്നില്ല.
യേ	ആരായിരുന്നാലും,	അസൗ	(എന്നിരിക്കേ)
	അവർ		ഈ രാജാവു്
ലോകസ്യ	ലോകത്തിന്റെ	നിർവിദ്യ	നിർവേദം പ്രാപിച്ചു്
	(അന്യരുടെ)	പരാശ്രയം	അന്യർക്കു് അവലംബ
ശിവായ	ക്ഷേമത്തിനും		മായിരിക്കുന്ന
ഭവായ	സമൃദ്ധിക്കും	കളേബരം	സ്വദേഹത്തെ
ഭൂതയേ	ഐശ്വര്യത്തിനും	കൃതഃ	എന്തു കാരണവശാൽ
	വേണ്ടിമാത്രം	മുമോച	ഉപേക്ഷിച്ചു്?

13

തത് സർപ്പം നഃ സമാചക്ഷപ പൃഷ്ഠോ യദിഹ കിഞ്ചന
മന്യേ തപാം വിഷയേ വാചാം സ്തോതമന്യത്ര ഹാദസാത്.

യത്	യാതൊന്നിനെക്കുറിച്ചു്	ഹാദസാത്	} ചൈദികങ്ങളെ
കിഞ്ചന	ഏതാനും ചിലതു്	അന്യത്ര	
ഇഹ	ഈ സന്ദർഭത്തിൽ	വാചാം	വാക്കുകളുടെ
പൃഷ്ഠഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ടുവോ,	വിഷയേ	വിഷയത്തിൽ
തത് സർപ്പം	അതു് മുഴുവനും	തപാം	അങ്ങയെ
നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്	സ്തോതം	പാരംഗതനായിട്ടു്
സമാചക്ഷപ	വ്യക്തമായി പറഞ്ഞു	മന്യേ	ഞാൻ കരുതുന്നു.
	തരിക.		

സൂത ഉവാച = സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

- 14 ചോപരേ സമനപ്രാപ്തേ തൃതിയേ യുഗപത്യേ
ജാതഃ പരാശരാഭ്യോഗീ വാസവ്യം കലയാ ഹരേഃ

തൃതിയേ	മൂന്നാമത്തേതായ	വാസവ്യം	വസുപുത്രിയായ
യുഗപത്യേ	യുഗപരിവർത്തനത്തിൽ		സത്യവതിയിൽ
ചോപരേ	ചോപരമെന്ന യുഗം	ഹരേഃ	വിഷ്ണുവിന്റെ
സമനപ്രാപ്തേ	വന്ദന ചേർന്നപ്പോൾ	കലയാ	അംശത്താൽ
പരാശരാത്	പരാശരമഹഷിയിൽ	യോഗീ	ഒരു മഹാജ്ഞാനി
	നിന്നും	ജാതഃ	ജനിച്ചു.

- 15 സ കദാചിത് സരസ്വത്യാ ഉപസ്സൃത്യ ജലം ശുചി
വിവിക്ത ഏക ആസീന ഉദിതേ രവിമണ്ഡലേ

സഃ	അദ്വാരം (വ്യാസൻ)	ശുചി ജലം	പരിശുദ്ധമായ
കദാചിത്	ഒരുനാൾ	ഉപസ്പൃത്യ	ജലത്തിൽ സ്നാനം ചെയ്ത്
രവിമണ്ഡലേ	} സൂര്യമണ്ഡലം ഉദിച്ചിരിക്കുന്ന സന്ദർഭത്തിൽ	വിവിക്തേ	വിജനസ്ഥലത്തിൽ
ഉദിതേ		ഏകഃ	ഒറ്റയ്ക്ക്
സരസ്വത്യാഃ	സരസ്വതീനദിയിലെ	ആസീനഃ	ഇരിപ്പിറപ്പിച്ചു.

- 16 പരാവരജ്ഞഃ സ ജ്ഞിഃ കാലേനാവ്യക്തരംഹസാ
യുഗധർമ്മവൃതികരം പ്രാപ്തം ഭൂവി യുഗേ യുഗേ

- 17 ഭൗതികാനാം ച ഭാവാനാം ശക്തിഹ്രാസം ച തത്കൃതം
അശ്രുധാനാനിഃസത്തപാൻ ദമേന്ധാൻ ഹ്രസിതായുഷഃ

- 18 ദർഭഗാംശ്ച ജനാൻ വീക്ഷ്യ മുനിർദ്വിവേന ചക്ഷുഷാ
സർവ്വവണ്ണാശ്രമാണാം യദ്രഥേധൗ ഹിതമമോഘദുക.

പരാവരജ്ഞഃ	കഴിഞ്ഞുപോയതും	കാലേന	കാലശക്തിയിൽ
	വരാനിരിക്കുന്നതുമായ	ഭൂവി	ഭൂമിയിൽ
	കാര്യങ്ങളെ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നവനും	യുഗേ യുഗേ	ഓരോ യുഗത്തിലും
മുനിഃ	മനനശീലനും	പ്രാപ്തം	വന്ദനചേർന്നിട്ടുള്ള
അമോഘദുക	വ്യർത്ഥമാകാത്ത	യുഗധർമ്മ	} യുഗധർമ്മങ്ങളുടെ സങ്കരമായും,
	കാഴ്ചയുള്ളവനുമായ	വൃതികരം ച	
സഃ ജ്ഞിഃ	ആ വ്യാസമഹഷി	ഭൗതികാനാം	ഭൗതികങ്ങളായ
അവ്യക്തരംഹസാ	} വ്യക്തമല്ലാത്ത ഗതി വേഗത്തോടുകൂടിയ	ഭാവാനാം	വസ്തുക്കൾക്ക്
		തത്കൃതം	കാലകൃതമായി വന്നിരിക്കുന്ന

ശക്തിഹാസം	} ശക്തിക്കുയത്തേയും,	ജനാൻ ച	ജനങ്ങളേയും
ച		ദിവ്യേന	} ദിവ്യചക്ഷുസ്സുകൊണ്ട്
അശ്രുദധാനാൻ	ശുദ്ധയില്ലാത്തവരായി-	ചക്ഷുഷാ	
നിഃസത്ത്വാൻ	ഉരക്കുരുത്തില്ലാത്ത	വീക്ഷ്യ	കണ്ടറിഞ്ഞത്
	വരായി-	സർവ്വവണ്ണ-	} എല്ലാ വണ്ണങ്ങൾക്കും
ദുർമ്മേധാൻ	ബുദ്ധികെട്ടവരായി-	ശ്രമാണാം	
പ്രസിതായുഷഃ	ആയസ്സുകറഞ്ഞ	ഹിതം യത്	ഹിതമായത്
	വരായി-		യാതൊന്നാ,
ദുർഭഗാൻ	ഭാഗ്യശൂന്യരായി		(അതിനെക്കുറിച്ച്)
	കഴിയുന്ന	ദൈവ്യ	പരിചിന്തനം ചെയ്തു.

19 ചാതുർഹോത്രം കർമ്മ ശുദ്ധം ജനാനാം വീക്ഷ്യ വൈദികം
വ്യധയാദ്യജ്ഞസന്തതൈവേദമേകം ചതുർവിധം

വൈദികം	വേദത്തിൽ	വീക്ഷ്യ	കണ്ടു
	പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന	യജ്ഞ-	} യജ്ഞകർമ്മങ്ങളുടെ
ചാതുർഹോത്രം	ചാതുർഹോത്രമെന്ന *	സന്തതൈ	
കർമ്മ	കർമ്മം	ഏകം വേദം	ഒന്നായിരുന്ന വേദത്തെ
ജനാനാം	ജനങ്ങൾക്കു്	ചതുർവിധം	നാലുവിധമായിട്ട്
ശുദ്ധം	ശുദ്ധീകരമാകുമെന്നു	വ്യധയാത്	തരം തിരിച്ചു.

20 ഋഗ്യജുഃസാമാമുവാഖ്യോ വേദാശ്ചതപാര ഉദ്ധൃതാഃ
ഇതിഹാസപുരാണം ച പഞ്ചമോ വേദ ഉദ്ധൃതേ.

ഋഗ്യജുഃ-	} ഋക്ക്, യജുസ്സ്, സാമം, സാമാമുവാഖ്യഃ } അഥവും എന്നീ പരക ഭോക്തൃകൂടിയുള്ള	ഇതിഹാസ-	} ഇതിഹാസവും പുരാണം ച } പുരാണവും
ചതപാരഃ		പഞ്ചമഃ	
വേദാഃ	വേദങ്ങൾ	വേദഃ	വേദമെന്നും
ഉദ്ധൃതാഃ	വേർതിരിക്കപ്പെട്ടു.	ഉദ്ധൃതേ	പറയപ്പെടുന്നു.

21 തത്ര ഗോപദധരഃ പൈലഃ സാമഗോ ജേമിനിഃ കവിഃ
വൈശമ്പായന ഏവൈകോ നിഷ്ണാതോ യജുഷാമുത.

തത്ര	അതിൽ	പൈലഃ	പൈലൻ എന്ന മുനി
	(വ്യാസശിഷ്യ	ഗോപദധരഃ	ഗോപദത്തെ
	സമുഹത്തിൽ)		ധരിച്ചവനായിരുന്നു.

*ഹോതാ, അധ്വര്യ, ഉദ്ഗാതാ, ബ്രഹ്മൻ എന്നീ നാലുവിധം ഋഗ്വിഷ്ണുശിവൻ നിവൃത്തി
ക്കപ്പെടേണ്ടതായ അഗ്നിഷ്ടോമാദി യജ്ഞകർമ്മമാണ് ചാതുർഹോത്രം.

കവി:	ശാബ്ദികകുശലനായ	വൈശമ്പായന:	വൈശമ്പായനൻ
ജേമിനി:	ജേമിനിമുനി	ഏക:	ഏവ ഭാരതമാത്രം
സാമഗ:	സാമവേദഗായകനായി	യജുഷാ:	യജുർവേദങ്ങളുടെ
ഉത:	അപ്രകാരം	നിഷ്ണാത:	പാരംഗതനുമായി.

22 അഥ്യാംഗിരസാമാസീത് സുമന്തുർദ്വാരണോ മുനി:
ഇതിഹാസപുരാണാനാം പിതാ മേ രോമഹർഷ്ണ:

ഭാരണ:	കൃരസ്വഭാവമുള്ള	മേ പിതാ	എന്റെ പിതാവായ
സുമന്തു: മുനി:	സുമന്തു എന്ന മുനി	രോമഹർഷ്ണ:	രോമഹർഷ്ണൻ
അഥ്യാം- ഗിരിസാം	} അഥർവ്വ സൂക്തങ്ങളുടേയും	ഇതിഹാസ-	} ഇതിഹാസങ്ങളുടേയും പുരാണാനാം } പുരാണങ്ങളുടേയും (പാരംഗതനായി.)
ആസീത്		പുരാണാനാം	
	പാരംഗതനായി		

23 ത ഏത ജ്ഞയോ വേദം സ്വം സ്വം വ്യസ്യന്നനേകധാ
ശിഷ്യൈ: പ്രശിഷ്യൈസ്തച്ഛിഷ്യൈർവേദാസ്തേ ശാഖിനോഽഭവൻ.

തേ ഏത:	അങ്ങനെയുള്ള	ശിഷ്യൈ:	ശിഷ്യന്മാരാരും
	ഇപ്പറഞ്ഞ	പ്രശിഷ്യൈ:	ശിഷ്യശിഷ്യന്മാരാരും
ജ്ഞയ:	ജ്ഞികൾ	തച്ഛിഷ്യൈ:	അവരുടെ ശിഷ്യരാരും
സ്വം സ്വം	അവരവരുടെ	തേ വേദാ:	ആ വേദങ്ങൾ
വേദം	വേദത്തെ	ശാഖിന:	പല ശാഖകളോടുകൂടി
അനേകധാ	അനേകം പ്രകാരം		യവയായി
വ്യസ്യൻ	പിന്നെയും	അഭവൻ	വേദിച്ചു.
	വേർതിരിച്ചു.		

24 ത ഏവ വേദാ ഹ്മേന്ദ്രൈശ്ചാര്യന്തേ പുരുഷൈശ്ചമോ
ഏവം ചകാര ഭഗവാൻ വ്യാസ: കൃപണവത്സല:

തേ വേദാ:	ഏവ ആ വേദങ്ങൾതന്നെ	ഏവം	ആ വിധം
ഹ്മേന്ദ്രൈ:	ബുദ്ധിമോശമുള്ള	കൃപണ-	} ഭീനദയാലുപം
പുരുഷൈ:	ജനങ്ങളാൽ	വത്സല:	
യഥാ	യാതൊരു വിധത്തിലായാൽ	ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനുമായ
ധാര്യന്തേ	ധരിക്കപ്പെടുമോ,	വ്യാസ:	വ്യാസമഹർഷി
		ചകാര	ചെയ്തവെച്ചു.

25 സ്രീശുഭദ്രപിജബന്ധനം ത്രയീ ന ശ്രുതിഗോപരാ
കർമ്മശ്രേയസി മൃധാനാം ശ്രേയ ഏവം ഭവേദിഹ
ഇതി ഭാരതമാഖ്യാനം കൃപയാ മുനിനാ കൃതം.

സ്ത്രീശുഭദപിജ- ബന്ധനം	സ്ത്രീകൾക്കും, ശുഭക്കും, ബ്രാഹ്മണക്കുത്രിയ വൈശ്യവർഗ്ഗങ്ങളിൽ അധരായവർക്കും	മൃധാനാം ഇഹ ശ്രേയഃ ഏവം ഭവേത് ഇതി കൃപയാ മുനിനാ ഭാരതം ആഖ്യാനം കൃതം	അറിവില്ലാത്ത ഇവർക്ക് ഈ ലോകത്തിൽ ശ്രേയസ്സ് ജ്ഞാപിതം ഉണ്ടാകട്ടെ. എന്നു കരുതി, കാരണ്യം നിമിത്തം വ്യാസമുനിയായ് ഭാരതമെന്ന ഇതിഹാസകഥ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടു.
ത്രയീ	വേദം		
ശ്രുതിഗോപരാ	കേട്ടുധരിക്കുന്നതു്		
ന	സംഭാവ്യമല്ല;		
കർമ്മ-	ശ്രേയസ്സരമായ കർമ്മാചരണത്തിൽ		
ശ്രേയസി			

26 ഏവം പ്രവൃത്തസ്യ സദാ ഭൂതാനാം ശ്രേയസി ദപിജാഃ
സർവാത്മകേനാപി യദാ നാതുഷ്യദ്ധ്യയേം തതഃ

27 നാതിപ്രസീദദ്ധ്യയേഃ സരസ്വതാസ്തദേ ശുചൈ
വിതർക്കയൻ വിവിക്തസ്ഥ ഇദം പ്രോവാച ധർമ്മവിത്.

ദപിജാഃ	അല്ലയോ ദപിജന്മാരെ!	നാതിപ്രസീദ-	അതിപ്രസന്നമല്ലാത്ത
ഏവം	ഇപ്രകാരം	ദ്ധ്യയഃ	ഏകദേശത്തോടു കൂടിയവനും
ഭൂതാനാം	എല്ലാ മനുഷ്യരുടേയും		
ശ്രേയസി	ഉൽഗതിയിൽ	ധർമ്മവിത്	ധർമ്മജ്ഞനുമായ അദ്ദേഹം
സർവാത്മകേന	എല്ലാത്തരത്തിലുമുള്ള കർമ്മംകൊണ്ടും	സരസ്വതാഃ	സരസ്വതീനദിയുടെ
അപി		ശുചൈ തദേ	പാവനമായ കരയിൽ
സദാ	എല്ലായ്പ്പോഴും	വിവിക്തസ്ഥഃ	ഏകാന്തമായ ഒരു ദിക്കിലിരുന്നു്
പ്രവൃത്തസ്യ	പ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന വ്യാസമുനിയുടെ	വിതർക്കയൻ	ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു്
ഏദയം	ഏദയം	ഇദം	ഇപ്രകാരം
യദാ ന	സംതൃപ്തിയടയാതെ ഇരുന്നപ്പോൾ,	പ്രോവാച	(മനസാ) പറഞ്ഞു.
അതുഷ്യത്			
തതഃ	തന്നിമിത്തം		

28 ധൃതവ്രതേന ഹി മയാ മന്ദാംസി ഗുരവോടഗന്യഃ
മാനിതാ നിർവൃലീകേന ഗൃഹീതം ചാനശാസനം.

മയാ	എന്നാൽ	ഗുരവഃ	ആചാര്യന്മാരും
നിർവൃലീകേന	നിഷ്പക്ഷഭാവത്തോടെ	അഗന്യഃ	അഗ്നികളും
ധൃതവ്രതേന ഹി	ബ്രഹ്മചര്യാദി	മാനിതാഃ	മാനിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്;
	വ്രതങ്ങൾ ധരിച്ചു കൊണ്ടുതന്നെ	അനുശാസനം	അവരുടെ ആജ്ഞ
മന്ദാംസി	വേദങ്ങളും	ഗൃഹീതം ച	സ്വീകരിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.

29 ഭാരതവൃപദേശേന ഹൃത്തായാത്മശ്ച ഭർഗ്വിതഃ
ദൃശ്യതേ യത്ര ധർമ്മാദി സ്രീശുഭാഭിഭാസ്യത.

ഭാരത-	} “മഹാഭാരതം” എന്ന പേരോടെ	സ്രീശുഭാഭിഭാസ്യതഃ	} സ്രീകര ശുഭർ തുടങ്ങിയ ജനങ്ങളാലും കൂടി
വൃപദേശേന		അപി ഉത	
ഹൃത്തായാത്മഃ	വേദങ്ങളുടെ അർത്ഥം		
ഭർഗ്വിതഃ ച	പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതും ചെയ്തതും	ധർമ്മാദി	ധർമ്മം മുതലായത്
യത്ര	യാതൊരു ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ നിന്നും	ദൃശ്യതേ	കണ്ടുപ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു.

30 അഥാപി ബത മേ ദൈഹ്യം ഹൃത്തായാത്മനാ വിഭുഃ
അസംപന്ന ഇവാഭാതി ബ്രഹ്മവചസ്യസത്തമഃ.

ബത	കഷ്ടമെന്നു പറയട്ടെ!	വിഭുഃ ച ഏവ	പരിപൂർണ്ണതനെയുമാണ് എന്നിരിക്കിലും
ബ്രഹ്മവചസ്യ-	} ബ്രഹ്മതേജസ്സജ്ജ്വലത്തിൽ അതിശ്രേഷ്ഠൻ	ആത്മനാ	തനതായ രൂപത്തോടു
സത്തമഃ		അസംപന്നഃ	} താദാത്മ്യം പ്രാപിക്കാത്തതുപോലെ
അഥാപി	എന്നിരിക്കിലും,	ഇവ	
മേ	എന്റെ	ആഭാതി ഹി	തോന്നുന്നുവല്ലോ.
ദൈഹ്യഃ	ദേഹത്തിലുള്ള		
ആത്മഃ	ആത്മാവ്		

31 കിം വാ ഭാഗവതാ ധർമ്മാ ന പ്രായേണ നിരൂപിതാഃ
പ്രിയഃ പരമഹംസാനാം ത ഏവ ഹൃദ്യതപ്രിയഃ

പരമ-	} ആത്മാരാമന്മാരായുള്ള യോഗീശ്വരന്മാർക്ക്	ന നിരൂപിതാഃ	നിരൂപണം ചെയ്യപ്പെട്ടില്ല;
ഹംസാനാം		കിം വാ	അങ്ങനെയൊന്നുമില്ല.
പ്രിയഃ	ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന	തേ ഏവ ഹി	ആ ധർമ്മങ്ങൾ തന്നെയാണല്ലോ
ഭാഗവതാഃ	ഭഗവൽഭക്തി പരങ്ങളായ	അർഹ്യതപ്രിയഃ	ഭഗവാനു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവ.
ധർമ്മാഃ	ധർമ്മങ്ങൾ		
പ്രായേണ	അധികപക്ഷവും		

32 തസ്യൈവം ഖിലമാത്മാനം മന്യമാനസ്യ ഖിദ്യതഃ
കൃഷ്ണസ്യ നാരദോഽഭ്യാഗാദാശ്രമം പ്രാഗഭാഹൃതം.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	മന്യമാനസ്യ	വിചാരിച്ചുകൊണ്ട്
ആത്മാനം	ആത്മാവിനെ	ഖിദ്യതഃ	ഖേദിക്കുന്ന
ഖിലം	അപരിപൂർണ്ണമായി	തസ്യ കൃഷ്ണസ്യ	ആ വേദവ്യാസരുടെ

പ്രാക് ഉദാഹൃതം മുന്യ് പരയപ്പെട്ട	നാരദഃ	ശ്രീനാരദമഹാഷി
ആശ്രമം	ആശ്രമത്തിലേക്കു്	അഭ്യാഗാത് കയറിവന്നു.

33 തമഭിജ്ഞായ സഹസാ പ്രത്യുത്ഥായാഗതം മുനിഃ
പുജയാമാസ വിധിവന്നാരദം സുരപൂജിതം.

മുനിഃ	വ്യാസമഹാഷി	അഭിജ്ഞായ	മനസ്സിലാക്കി
ആഗതം	വന്നിരിക്കുന്ന	സഹസാ	സംഭട്ടത്തോടെ
തം	അദ്ദേഹത്തെ	പ്രത്യുത്ഥായ	എഴുന്നേറ്റു
സുരപൂജിതം	ദേവന്മാരാൽപ്പോലും		സ്തീകരിച്ചു്
	ആരാധ്യമായ	വിധിവത്	വിധിപ്രകാരം
നാരദം	ശ്രീനാരദനാണെന്നു	പുജയാമാസ	പൂജിച്ചു.

കുറിപ്പ്:— വേദവ്യാസർക്കു് അനുഭവപ്പെട്ട ആത്മവ്യഗ്രതയാണ് ഭാഗവതസംഹിതാരചനയ്ക്കു് കാരണഭൂതമായതു്. ഈ വസ്തുത ശൈവനകാദികളെ ധരിപ്പിക്കാനായി സൂതൻ ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ വ്യാസചരിതം പറയുവാൻ തുടങ്ങുന്നു—

പോപരാന്ത്യത്തിൽ സർവ്വേശ്വരന്റെ കലാവതാരമായി പിറന്ന വ്യാസമുനി സർവ്വവണ്ണാശ്രമങ്ങളുടെയും ശ്രേയസ്സിനുവേണ്ടി വേദം നാലായി വകിത്തു. ശിഷ്യപരമ്പരകളിലൂടെ അതിനെ വീണ്ടും ശാഖോപശാഖകളാക്കി പരിപോഷിപ്പിച്ചു. ലോകാനുഗ്രഹാർത്ഥം പുരാണേതിഹാസങ്ങളും മഹാഭാരതവും ചമച്ചു. എന്നിട്ടും മനസ്സിൽ കൃതകൃത്യമുണ്ടായില്ല; സപാഞ്ചസുഖം ലഭിച്ചില്ല. അതിനുള്ള ഹേതുവെന്തെന്നു ചിന്തിച്ചു് വ്യാസൻ പര്യട്ഠനമായിരിക്കേ, ഭാഗവതരത്നമെന്നായ ശ്രീനാരദൻ അവിടെയെഴുന്നള്ളി.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

ചതുർത്ഥാദ്ധ്യായഃ

നാലാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

പഞ്ചമോദ്ധ്യായഃ : അഞ്ചാമദ്ധ്യായം.

[പഞ്ചമേ സർവ്വധർമ്മഭ്യോ ഹരികീർത്തനഗൌരവം
വ്യാസചിത്തപ്രസാദായ നാരദേനോപദിശ്യതേ.]

വ്യാസമഹാഷിക്ക് ലഭിച്ച നാരദോപദേശം

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

1 അഥ തം സുഖമാസീന ഉപാസീനം ബ്രഹ്മപ്രഭുവാഃ
ദേവേഷിഃ പ്രാഹ വിപ്രേഷിഃ വീണാപാണിഃ സ്തയന്നിവ.

അഥ	അതിനുശേഷം	ആസിനഃ	ഇതന്നുകൊണ്ടു്
ബുദ്ധിവാഃ	മഹത്തായ കീർത്തിയെഴു ന്നവനും	ഉപാസിനം	സമീപത്തിൽ
വീണാപാണിഃ	വീണയെ	തം വിപ്രഷിം	ആ വ്യാസ
ദേവഷിഃ	ദേവഷിയുമായ	സ്മയൻ ഇവ	അല്പം പുഞ്ചിരിച്ചു്
സുഖം	സുഖമാകുന്നു	പ്രാഹ	പറഞ്ഞു.

നാരദ ഉവാച : ശ്രീനാരദൻ പറഞ്ഞു:-

2 പാരാശര്യ മഹാഭാഗ ഭവതഃ കച്ചിദാത്മനാ
പരിതുഷ്ടുതി ശാരീര ആത്മാ മാനസ ഏവ വാ

പാരാശര്യ	ഹേ പാരാശരപുത്ര!	ആത്മാ	ചൈതന്യം
മഹാഭാഗ	അല്ലയോ	ആത്മനാ ഏവ	സ്വചൈതന്യത്തോടു
ഭവതഃ	അങ്ങയുടെ	പരിതുഷ്ടുതി	തൃപ്തികരമായിരിക്കുന്നു;
ശാരീരഃ	ശാരീരികവും	കച്ചിത് വാ	അങ്ങനെയല്ലേ?
മാനസഃ	മാനസികവും ആയുള്ള		

3 ജിജ്ഞാസിതം സുസംപന്നമപി തേ മഹദദ്ഭുതം
കൃതവാൻ ഭാരതം യസ്ഥം സർവ്വാത്മപരിബുദ്ധിതം.

ജിജ്ഞാസിതം	അറിയുവാൻ	യഃ തപഃ	യാതൊരു അത്മം
തേ	ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതെല്ലാം	മഹത്	അതിസ്ഥൂലവും
സുസംപന്നം	അങ്ങയ്ക്കു്	അദ്ഭുതം	ആശ്ചര്യകരവും
അപി	വേണ്ടുവോളം	സർവാത്മ-	} സർവ്വപുരുഷാത്മതത്ത്വപരിബുദ്ധിതം
	അറിവായിക്കഴിഞ്ഞു;	പരിബുദ്ധിതം	
	മാത്രമോ?		ആയ
	(പ്രവൃത്തിയിൽകൊണ്ടു്		
	വരികയും ചെയ്തിരി	ഭാരതം	ഭാരതതീഹാസത്തെ
	ക്കുന്നു)	കൃതവാൻ	ഉണ്ടാക്കി.

4 ജിജ്ഞാസിതമധീതം ച ബ്രഹ്മ യത്തത് സനാതനം
അഥാപി ശോചന്യാത്മാനമകൃതാത്മ ഇവ പ്രഭോ

സനാതനം	ഏതുകാലത്തും അഴിവി	ജിജ്ഞാസിതം	(അങ്ങയാൽ)
ബ്രഹ്മ	ല്ലാതെ നിലകൊള്ളുന്ന	അധീതം ച	ചെയ്യപ്പെട്ടു;
യത് തത്	പരബ്രഹ്മതത്ത്വം		അധിഗമിക്കപ്പെടുകയും
	യാതൊന്നാണോ, അതു്		ചെയ്തു.

പ്രഭോ	ഹേ പ്രഭാവശാലിൻ!	ഇവ	എന്നപോലെ
അഥാപി	എന്നിട്ടുകൂടിയും	ആത്മാനം	തന്നെക്കുറിച്ചു്
അകൃതാത്മഃ	കൃതത്വനല്ലാത്തവൻ	ശോചസി	അങ്ങു് വ്യസനിക്കുന്നു!

വ്യാസ ഉവാച : വ്യാസൻ പറഞ്ഞു:-

5 അസ്ത്വേവ മേ സർവ്വമിദം തപയോക്തം
തഥാപി നാത്മാ പരിതുഷ്ടതേ മേ
തന്മൂലമവ്യക്തമഗാധബോധം
പുച്ഛാമഹേ തപാത്മഭവാത്മഭൂതം

തപയാ	അങ്ങയാൽ	തന്മൂലം	അതിൻ കാരണത്തെ
ഉക്തം	പറയപ്പെട്ടതായ	അത്മഭവാ-	} ബ്രഹ്മാവിന്റെ ശരരീ ത്മഭൂതം } ത്തിൽനിന്നു
ഇദം സർവ്വം	ഇതൊക്കെയും		
മേ അസ്തി ഏവ	എനിക്കുള്ളതുതന്നെ.		സംജാതനം
തഥാപി	എന്നിരിക്കലും	അഗാധബോധം	ആഴം ചേർന്ന അറിവുള്ള വനും ആയ
മേ ആത്മാ	എന്റെ ആത്മാവു്	തപാ	അങ്ങയോടു്
ന പരിതുഷ്ടതേ	സന്തോഷിക്കുന്നില്ല.	പുച്ഛാമഹേ	ചോദിച്ചുകൊള്ളുന്നു.
അവ്യക്തം	അസ്పഷ്ടമായ		

6 സ വൈ ഭവാൻ വേദ സമസ്തഗുഹ്യ-
മുപാസിതോ യത് പുരുഷഃ പുരാണഃ
പരാവരേശോ മനസൈവ വിശ്വം
സൃജത്യവത്യന്തി ഗുണൈരസംഗഃ

സഃ	അങ്ങനെയുള്ള	ഗുണൈഃ	സത്ത്വാദിഗുണങ്ങൾ കൊണ്ടു്
ഭവാൻ വൈ	അങ്ങനേ മാത്രം	വിശ്വം	ലോകത്തെ
സമസ്തഗുഹ്യം	സകലഗുഹ്യതത്വ	സൃജതി	സൃഷ്ടിക്കുകയും
	ത്തെയും	അവതി	രക്ഷിക്കുകയും
വേദ	അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.	അന്തി	സംഹരിക്കുകയും
യത്	എന്തെന്നാൽ,		ചെയ്യുന്ന
പരാവരേശഃ	കാര്യകാരണങ്ങളെ	പുരാണഃ	} ആദിപുരുഷനായ ശ്രീഹരി
അസംഗഃ	നിയന്ത്രിക്കുന്നവനായും	പുരുഷഃ	
	യാതൊന്നിനോടും	ഉപാസിതഃ	(അങ്ങയാൽ)
	ചേർച്ചയില്ലാത്തവനായും		ഉപാസിക്കപ്പെട്ടവ
മനസാ ഏവ	സ്വപസങ്കല്പത്താൽ		നാകുന്നു.
	ത്തന്നെ		

നോട്ട്:- ശ്രീഹരിയുടെ ഉപാസകനായ ശ്രീനാരദനോടുകൂടി എല്ലാ വസ്തുതകളുടേയും രഹസ്യം അറിയപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ടാണ് വ്യാസർ തന്റെ അസന്തുഷ്ടിക്കുള്ള കാരണം അദ്ദേഹത്തോടു് ആരായുന്നത്.

7 തപം പര്യടന്നു് ഇവ ത്രിലോകീ-
മന്തശ്ചരോ വായുരിവാത്മസാക്ഷീ
പരാവരേ ബ്രഹ്മണി ധർമ്മതോ വ്രതൈഃ
സ്തോതസ്യ മേ നൃനമലം വിചക്ഷപ

തപം	അങ്ങു്	പരാവരേ	} പരമായ ബ്രഹ്മത്തിലും (ജഗദപരനിലും), അപരമായ ബ്രഹ്മ ത്തിലും (വേദത്തിലും)
ത്രിലോകീം	മൂന്നു ലോകത്തെയും	ബ്രഹ്മണി	
പര്യടൻ	ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിച്ചു കൊണ്ടു്		
അർക്കഃ ഇവ	സൂര്യനെപ്പോലെ (സൂര്യദർശിയായും)	ധർമ്മതഃ	യോഗസാധനകൊണ്ടും
വായുഃ ഇവ	പ്രാണവായുവെപ്പോലെ	വ്രതൈഃ	സ്വാധ്യായനിയമങ്ങൾ കൊണ്ടും
അന്തശ്ചരഃ	(യോഗശക്തിയാൽ) പ്രാണികളുടെ അന്തർ ഭാഗത്തിൽ വ്യാപിക്കു ന്നവനായും ഇങ്ങനാ	സ്തോതസ്യ മേ	മുഴുകിയിരിക്കുന്ന എന്റെ
ആത്മസാക്ഷീ	ചിത്തവൃത്തികൾക്കു സാക്ഷീഭൂതനായി വർത്തിക്കുന്നു	അലം നൃനം	വലിയ കുറവിനെ
		വിചക്ഷപ	ചിന്തിച്ചറിഞ്ഞു പറഞ്ഞാലും

നാരദ ഉവാച : ശ്രീനാരദൻ പറഞ്ഞു:-

8 ഭവതാത്മനദിതപ്രായം യശോ ഭഗവതോത്ഥമലം
യേനൈവാസൗ ന തുഷ്യേത മന്യേ തദ്രൂപം ഖിലം.

ഭഗവതഃ	ഭഗവാന്റെ	യേന ഏവ	യാതൊരു ധർമ്മ
അമലം	നിർമ്മലമായ		തത്ത്വാദികളുടെ ജ്ഞാനം കൊണ്ടുമാത്രം
യശഃ	യശസ്സ്	ന തുഷ്യേത	സന്തോഷിച്ചേക്കുകയി ല്ലയോ
ഭവതാ	അങ്ങയാൽ	തത് ദർശനം	അങ്ങനെയുള്ള ജ്ഞാനം
അനദിതപ്രായം	മിക്കവാറും പറയപ്പെട്ടില്ല.	ഖിലം	അപൂർണ്ണമെന്നു
അസൗ	അവിടുന്ന്	മന്യേ	ഞാൻ കരുതുന്നു.

9 യഥാ ധർമ്മാഭയശ്ചാത്ഥാ മൂനിവദ്യാനുകീർത്തിതാഃ
ന തഥാ വാസുദേവസ്യ മഹിമാ ഹ്യനുവർണ്ണിതഃ.

മുനിവര്യ	ഹേ മുനിശ്രേഷ്ഠ!	തഥാ	അതേ പ്രകാരത്തിൽ
ധർമ്മാഭയഃ	ധർമ്മാഭികളായ	വാസുദേവസ്യ	ശ്രീവാസുദേവന്റെ
അത്ഥാഃ	പുരുഷാത്മങ്ങൾ	മഹിമാ ച	മാഹാത്മ്യവും
യഥാ	യാതൊരു പ്രകാരത്തിൽ	ന അനുവർണ്ണിതഃ	വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടില്ല;
അനുകീർത്തിതാഃ	വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടവോ;	ഹി	നിശ്ചയം തന്നെ.

10 ന യദ്വചശ്ചിത്രപദം ഹരേയ്ശ്ശോ
ജഗത്പവിത്രം പ്രഗുണീത കർഹിചിത്
തദ്വായസം തീർത്ഥമുശന്തി മാനസം
ന യത്ര ഹംസാ നിരമന്ത്യശിക്ഷയഃ.

ചിത്രപദം	വിചിത്രപദപ്രയോഗങ്ങൾ ഉള്ളതായിരുന്നാലും കൂടി	തീർത്ഥം	തടാകമെന്നും
യത് വചഃ	യാതൊരു വചനം	ഉശന്തി	കരുതിവരുന്നു.
ജഗത്പവിത്രം	ലോകത്തെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്ന	യത്ര	യാതൊരു ഈ തടാകത്തിൽ
ഹരഃ	ശ്രീഹരിയുടെ	ഉശിക്ഷയഃ	ആനന്ദമയമായ ബ്രഹ്മം
യശഃ	കീർത്തിയെ		നിവാസസ്ഥാനമായ വരും
ന പ്രഗുണീത	എടുത്തു പറയുന്നില്ലയോ,	മാനസാഃ	മാനസത്തിൽ വിഹരിക്കുന്നവരും ആയ
തത്	അതിനെ (ആ വചനത്തെ)	ഹംസാഃ	പരമഹംസന്മാർ
വായസം	കാക്കകൾക്കു കൂളിക്കാണുള്ള	കർഹിചിത്	ഒരിക്കലും
		ന നിരമന്തി	തീരെ രമിക്കുന്നതല്ല.

നോട്ട്:- മാനസസരസ്സിൽ വിഹരിക്കുന്ന ഹംസങ്ങൾക്ക് കാക്ക കൂളിക്കും ചളിക്കുള്ളത്തിൽ താൽപര്യം ജനിക്കയില്ല. അതുപോലെത്തന്നെ മാനസോല്ലാസികളായ പരമഹംസന്മാർക്ക് വാസുദേവകഥാപ്രപഞ്ചനമില്ലാത്ത വാക്ചാതുര്യത്തിലും രതിവരികയില്ല എന്ന് സാരം.

11 തദ്വാഗ്വിസദ്യോ ജനതാഘവിപ്ലവോ
യസ്തിൻ പ്രതിശ്ലോകമഖലവത്യപി
നാമാന്യനന്തസ്യ യശോടകിതാനി യത്
ഗുണപന്തി ഗായന്തി ഗുണന്തി സാധവഃ

അഖലവതി	} അപശബ്ദാഭികളായ ചിദകൾ ഉള്ളതായാലും കൂടി	പ്രതിശ്ലോകം	ഓരോ ശ്ലോകത്തിലും
അപി		അനന്തസ്യ	ഭഗവാന്റെ
യസ്തിൻ	യാതൊന്നിലാണോ	യശോടകിതാനി	കീർത്തിയാൽ മുദ്രിതങ്ങളായ

നാമാനി	തിരുനാമങ്ങൾ ഉള്ളത്	യത്	എന്തെന്നാൽ,
തപാഗപിസുട്ടു:	അങ്ങനെയുള്ള വാക്യപ്രയാഗം	സാധവ:	(യാതൊരു തിരുനാമങ്ങളെ)
ജനതാ—	} ജനസമൂഹത്തിന്റെ പാപത്തെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യുന്നതാകുന്നു.	ഗുണപന്തി	സജ്ജനങ്ങൾ കേൾക്കുന്നു;
ഫലമഷ്ടി:		ഗുണന്തി	പറയുന്നു;
		ഗായന്തി	കീർത്തിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

12

നൈഷ്ഠ്യമുപപുപുതഭാവവജ്ജിതം
ന ശോഭതേ ജ്ഞാനമലം നിരഞ്ജനം
കുതഃ പുനഃ ശശപഭഭ്രമീശപരേ
ന ചാപ്പിതം കർമ്മ യപ്യകാരണം.

നിരഞ്ജനം	അജ്ഞാനരൂപമായ അഞ്ജനത്തെ നിർമ്മാജ്ഞം ചെയ്യുന്നതും	അഭദ്രം	നല്ലതല്ലാത്ത-(ദുഃഖരൂപമായ)
നൈഷ്ഠ്യം	നിഷ്ഠാമയ്ക്കായാൽ ബ്രഹ്മകാരം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നതും ആയ	കർമ്മ ച	കാമ്യകർമ്മവും
ജ്ഞാനം അപി	വിശുദ്ധജ്ഞാനം പോലും	യത്	യാതൊന്നും
അമൃതഭാവ- വജ്ജിതം	} ഭഗവൽ ഭക്തിയോടു കൂടാത്തതാകുമ്പോൾ	അകാരണം	} നിർമ്മൂലമായ (കാമ്യരൂപത്തിലല്ലാത്ത)കർമ്മമായാലും കൂടി
അലം		അപി	
ന ശോഭതേ	പര്യുപമമായവിധം ശോഭിക്കുകയില്ല.	ജ്ഞാപരേ	ഭഗവാനിൽ
ശശപതം	(എന്നിരിക്കെ,) ഏതവസ്ഥയിലും	ന അപ്പിതം	സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതല്ലെങ്കിൽ
		പുനഃ കുതഃ	പിന്നെ എവിടെ ശോഭിക്കാൻ പോകുന്നു?

13

അഥോ മഹാഭാഗ ഭവാനമോഘദുഷ്
ശുചിശ്രവാഃ സത്യരതോ ധൃതവ്രതഃ
ഉരക്രമസ്യോഖിലബന്ധമുക്തയേ
സമാധിനാനന്ദരൂപ തപിചേഷ്ടിതം.

അഥോ	അതുകൊണ്ട്,	സത്യരതഃ	സത്യതൽപരനും
മഹാഭാഗ	ഹേ മഹാഭാഗ!	ധൃതവ്രതഃ	വ്രതം ധരിച്ചിരിക്കുന്നവനും ആണല്ലോ.
ഭവാനം	അങ്ങനും	ഉരക്രമസ്യ	ബഹുവിധ കർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ ശ്രീഭഗവാന്റെ
അമോഘദുഷ്	യഥാർത്ഥമർഗ്ഗത്തോടു കൂടിയവനും		
ശുചിശ്രവാഃ	വിശുദ്ധകീർത്തിമാനും		

തദപിചേഷ്ടിതം അതാതുലീലാധ്യാപാ	സമാധിനാ ഏകാഗ്രബുദ്ധിയാൽ
അഖിലബന്ധം } സകലജടയം ബന്ധ	അനുസ്മര കണ്ടറിഞ്ഞു
മുക്തയേ } മോക്ഷത്തിനായി	വണ്ണിച്ചാലും

14 തതോഽന്യഥാ കിഞ്ചന യദപിവക്ഷതഃ
 പൃഥക്ദശസ്തത്കൃതരൂപനാമഭിഃ
 ന കുത്രചിത് കപാപി ച ങ്ങസ്ഥിതാ മതിർ—
 ലുഭേത വാതാഹതനൈരീവാസ്സഭം.

തതഃ	അതിൽനിന്ന്	ങ്ങസ്ഥിതാ	അനവസ്ഥമായി
പൃഥക്ദശഃ	വ്യത്യസ്തമായ ദശയ്ക്കു		ഭവിച്ചു
	ജ്വലനം		
അന്യഥാ	മറ്റപ്രകാരത്തിൽ	വാതാഹതം	കാഠിന്യാൽ ഇളക്കപ്പെട്ട
യത് കിഞ്ചന	എന്തെങ്കിലും	നൈഃ ഇവ	തായ വഞ്ചിയെന്നുപാലെ
വിവക്ഷതഃ	പറവാൻ ആഗ്രഹിക്ക	കപാപി ച	ഒരിക്കലും
	ന്നവനുമായ ഒരുവന്റെ		
മതിഃ	ബുദ്ധി	കുത്രചിത്	ഒരിടത്തും
തത്കൃതം	അതിനാൽ (അവന്റെ വിവക്ഷാനുസാരേണ) ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട രൂപ	ആസ്സഭം	സങ്കേതസ്ഥാനത്തെ
രൂപനാമഭിഃ		ന ലഭേത	പ്രാപിക്കുകയില്ല.
	നാമങ്ങൾകൊണ്ട്		

15 ജഗൃഹ്ണിതം ധർമ്മകൃത്യേനശാസതഃ
 സ്വഭാവരക്തസ്യ മഹാൻ വൃതീകൃതഃ
 യദ്വാക്യതോ ധർമ്മ ഇതീതരഃ സ്ഥിതോ
 ന മന്യതേ തസ്യ നിവാരണം ജനഃ

ജഗൃഹ്ണിതം	നിന്ദാഹ്മായതിനെ	യദ്വാക്യതഃ	യാതൊരു ആ ഉപദേശ
	(കാമ്യകർമ്മത്തെയും		വാക്യത്താൽ
	മറ്റും)	ധർമ്മഃ ഇതി	ഇതു ധർമ്മമാണെന്നു
സ്വഭാവ-	സ്വഭാവവികമായിട്ടു	സ്ഥിതഃ	ഉറച്ചിരിക്കുന്ന
രക്തസ്യ		ഇതരഃ ജനഃ	മറ്റജനങ്ങൾ (പ്രകൃത ജനങ്ങൾ)
	തന്നെ അതിൽ		
	ആസക്തിയുള്ള	തസ്യ	അതിന്റെ
	ജനത്തിന്ന്		(കാമ്യകർമ്മാദിയുടെ)
ധർമ്മകൃതേ	ധർമ്മത്തിന്റെപേരിൽ	നിവാരണം	നിവാരണത്തെപ്പറ്റി
അനുശാസതഃ	ഉപദേശിക്കുന്ന	ന മന്യതേ	മനനം ചെയ്യുന്നില്ല.
(തവ)	അങ്ങയ്ക്ക്		
മഹാൻ	വമ്പിച്ചതായ		
വൃതീകൃതഃ	അമിളി പിണഞ്ഞിരി		
	ക്കുന്നു.		

16

വിചക്ഷണോഽസ്മാഹ്തി വേദിതം വിഭോ—
രനന്തപാരസ്യ നിവൃത്തിതഃ സുഖം
പ്രവർത്തമാനസ്യ ഗുണൈരനാത്മന—
സ്തതോ ഭവാനു ദർശയ ചേഷ്ടിതം വിഭോഃ

അനന്തപാരസ്യ കാലദേശങ്ങളാൽ	അനാത്മനഃ അധ്യാത്മദൃഷ്ടിയില്ലാ
അപരിച്ഛേദ്യനായ	ത്വവനം
അസ്യ വിഭോഃ ഈ സമ്പ്രദേശപരന്റെ	ഗുണൈഃ സത്തപാദിഗുണങ്ങളാൽ
സുഖം നിവൃത്തികല്പസുഖാത്മക	പ്രവർത്തമാനസ്യ പ്രവൃത്തിമാഗ്നിയിൽ
മായ സ്വരൂപത്തെ	ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന
നിവൃത്തിതഃ നിവൃത്തിമാഗ്നിയിലൂടെ	വന്ദനമായ മനുഷ്യനു്
വേദിതം അറിയുവാൻ	വിഭോഃ സമ്പ്രദേശപരന്റെ
വിചക്ഷണഃ നിപുണനായവൻ	ചേഷ്ടിതം ലീലാവ്യൂഹപാരത്തെ
മാത്രമേ	ഭവാനു അങ്ങനാ
അഹ്തി അഹ്നിക്കുറുള്ളു.	ദർശയ വണ്ണിച്ചുകാട്ടിക്കൊടു
തഃ അതിനാൽ	ക്കുക.

17

തൃക്തപാ സ്വധർമ്മം ചരണാംബുജം ഹരരേഃ
ഭജന്നപകേപോഽഥ പതേത്തതോ യദി
യത്ര കപ വാട്ടഭ്രമഭ്രമേഷു കിം
കോ വാത്മ ആപ്തോഽഭജതാം സ്വധർമ്മതഃ

സ്വധർമ്മം സ്വന്തം ധർമ്മത്തെ	അമൃഷ്ട ഇത് വിധം ഭജിച്ചിരുന്ന
തൃക്തപാ കൈവിട്ട്	ഇവനു്
ഹരരേഃ ശ്രീഹരിയുടെ	യത്ര കപ വാ ഹവിദൈയങ്ങാനും
ചരണാംബുജം തൃപ്പാദപദമത്തെ	അഭ്രമം അനർത്ഥം
ഭജൻ ഭജിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു്,	അഭ്രതം കിം സംഭവിച്ചുവോ?
അഥ ഒരുപക്ഷേ	അഭജതാം ഭജിക്കാതെ
അപകപഃ പാകത വരാത്തവ	ഇരിക്കുന്നവൻ്റെ
നായി	സ്വധർമ്മതഃ സ്വധർമ്മാചരണം
തഃ അതിൽനിന്നു്	കൊണ്ടു്
പതേത് യദി ഭ്രംശിക്കുകയാണെങ്കിൽ	കഃ അർത്ഥഃ വാ എന്തു കാര്യമാണാവോ
തന്നെ	ആപ്തഃ സംപന്നമായതു്

18

തസ്യൈവ ഹേതോഃ പ്രയത്തേത കോവീദോ
ന ലഭ്യതേ യത് മേതാമുപര്യധഃ
തല്ല്യഭ്യതേ ദുഃഖവദന്യതഃ സുഖം
കാലേന സച്ചത്ര ഗഭീരരഹസാ

ഉപരി	ഉയർന്ന നിലയിലേക്കും	പ്രയത്തേത	പ്രയത്നിച്ചുകൊള്ളണം.
അധഃ	താഴ്ന്ന നിലയിലേക്കും	അന്യതഃ	മറ്റൊരു പ്രകാരത്തിൽ
ഭൂമതാം	കറങ്ങിക്കൊണ്ടേ		(പ്രാരബ്ധകർമ്മവശാൽ)
	ഇരിക്കുന്ന ജീവന്മാർക്ക്	തത് സുഖം	ആ നശ്വരമായ സുഖം
യത്	യാതൊന്നും (യാതൊരു	ദുഃഖവത്	ദുഃഖം ഉണ്ടാകും പോലെ
	അനശ്വരസുഖം)	ഗംഭീരരഹസാ	അഗാധവേഗതയോടു കൂടിയ
ന ലഭ്യതേ	ലഭിക്കയില്ലയോ		
തസ്യ ഹേതോഃ	അതിനായിക്കൊണ്ടു	കാലേന	കാലശക്തിയാൽ
ഏവ	തന്നെ	സച്ചത്ര	എല്ലായിടത്തും
കോവീദഃ	ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യ	ലഭ്യതേ	ലഭിക്കുന്നുണ്ട്.
	മുള്ളവൻ		

19

ന വൈ ജനോ ജാതു കഥഞ്ചനാവ്രജേ
മുകുന്ദസേവ്യന്യവദംഗ സംസൃതിഃ
സ്മരൻ മുകുന്ദാങ്ക്രൂപഗുഹനം പുനഃ
വ്യാഹാതുമിച്ഛേന്ന രസഗ്രഹോ യതഃ

മുകുന്ദസേവീ	മുക്തിദാതാവായ ഭഗവാനെ സേവിക്കുവാൻ ശീലിച്ച	യതഃ	അതെന്തെന്നാൽ
		രസഗ്രഹഃ	ഭക്തിരസത്താൽ ആകൃഷ്ടനായിക്കഴിഞ്ഞ അവൻ
ജനഃ വൈ	ജനമാകട്ടെ	മുകുന്ദാങ്ക്രൂപഗുഹനം	മുകുന്ദന്റെ രൂപാദാശ്ലേഷത്തെ
അന്യവത്	മററുള്ളവരെപ്പോലെ		
ജാതു	ഒരിക്കലും	പുനഃ സ്മരൻ	വീണ്ടും സ്മരിച്ചുകൊണ്ട്
കഥഞ്ചന	എങ്ങനെയെങ്കിലും	വിഹാതം	(അതിനെ)
സ സൃതിഃ	സംസാരദുഃഖത്തെ		കൈവെടിയുവാൻ
ന ആവ്രജേത്	പ്രാപിക്കയില്ല.	ന ഇച്ഛേത്	ആഗ്രഹിക്കുകയില്ല.
അംഗ	അഹോ! മനേ!		

20

ഇദം ഹി വിശ്വം ഭഗവാനിവേതരോ
യതോ ജഗത്സ്ഥാനനിരോധസംഭവോഃ
തദ്ധി സ്വയം വേദ ഭവാംസ്തഥാപി വൈ
പ്രാദേശമാത്രം ഭവതഃ പ്രദർശിതം.

ഇദം വിശ്വം	ഈ പ്രപഞ്ചം	ഭവാൻ തത്	അഞ്ച് അതെല്ലാം
ഭഗവാൻ	} ഭഗവാൻ തന്നെയാകുന്നു വല്ലോ.	സ്വയം	തന്നെത്താൻ
ഇവ ഹി		വേദ ഹി	അറിയുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു.
ഇതരഃ	എന്നാൽ, ഇതിൽനിന്നു വേർപെട്ടുനില്ക്കുന്നവൻ മാണു്.	തഥാപി വൈ	എന്നിരിക്കലുംകൂടി
യതഃ	യാതൊരാളിൽനിന്നത്രേ	പ്രാദേശമാത്രം	ഏകദേശം മാത്രം
ജഗത്സ്ഥാനം	} പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ സ്ഥിതിയും തിരോധാനവും ഉൽപത്തിയും സംഭവിക്കുന്നതു്.	ഭവതഃ	അങ്ങയ്ക്കു്
നിരോധം		പ്രദർശിതം	കാട്ടിത്തരപ്പെട്ടു.
സംഭവാഃ			

21

തപമാത്മനാത്മാനമവേഹ്യമോഘദക്
പരസ്യ പുംസഃ പരമാത്മനഃ കലാം
അജം പ്രജാതം ജഗതഃ ശിവായ ത-
ന്മഹാനഭാവോഭൂഭയോടധിഗണ്യതാം.

അമോഘദക്	നിഷ്കലമല്ലാത്തതല്ലി യോടുകൂടിയ ഹേ മൂനേ!	പ്രജാതം	വിശിഷ്ടജന്മമെടുത്ത വനാണെന്നും
തപം	അങ്ങുനു്	പരസ്യ പുംസഃ	പരമപുരുഷനായ
ആത്മഭാവ	സ്വയമായിത്തന്നെ	പരമാത്മനഃ	പരമാത്മാവിന്റെ
ആത്മാനം	തന്നെക്കുറിച്ചു്	കലാം	അംശമാണെന്നും
അജം	ജന്മരഹിതനാണെ	അവേഹി	ധരിച്ചുകൊൾക.
	ന്നിരിക്കിലും	തത്	അതിനാൽ
ജഗതഃ	ലോകത്തിന്റെ	മഹാനഭാവം	} മഹാനഭാവനായ ശ്രീ ഹര്യയുടെ പരാക്രമം
ശിവായ	ക്ഷേമത്തിനായി	ഭൂഭയഃ	
		അധിഗണ്യതാം	കൂടുതൽ പരിഗണിച്ചു വണ്ണിക്കപ്പെട്ടാലും.

22

ഇദം ഹി പുംസസ്തപനഃ ശ്രുതസ്യ വാ
സ്വിഷ്ടസ്യ സൂക്തസ്യ ച ബുദ്ധിഭത്തയോഃ
അവിപ്രതോടത്മഃ കവിഭിർനിരൂപിതോ
യദുത്തമശ്ലോകഗുണാനുവണ്ണനം.

ഉത്തമശ്ലോക-	} ഉത്തമകീർത്തിയാളുന്ന ശ്രീഹരിയുടെ ഗുണങ്ങളെ തുടരെത്തുടരെ വണ്ണിക്കുക എന്നതു്	ഇദം ഹി	ഇതുതന്നെയാണു്
ഗുണാനുവണ്ണനം		പുംസഃ	മനുഷ്യനുള്ള
		തപസഃ	തപസ്സിന്റെയും
യതഃ	യാതൊന്നോ	ശ്രുതസ്യ	വേദശാസ്ത്രാദിശ്രവണത്തിന്റെയും

സപിഷ്ടസ്യ	മഹായാഗത്തിന്റെയും	അവിചുതഃ	പാഴായിപ്പോകാത്ത
സൂക്തസ്യ ച	വേദമന്ത്രോച്ചാരണത്തിന്റെയും	അത്ഥഃ	പ്രയോജനമെന്നു്
ബുദ്ധിദത്തയോഃ	ജ്ഞാനത്തിന്റെയും	കവിഭിഃ	വിദ്വാന്മാരാൽ
വാ	ഭാനത്തിന്റെയും മറ്റും	നിരൂപിതഃ	നിണ്ണയിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

23

അഹം പുരാതീതഭവേദവം മനേ
ഭാസ്യാസ്ത കസ്യാശ്വന വേദവാദിനാം
നിരൂപിതോ ബാലക ഏവ യോഗിനാം
ശുശ്രൂഷണേ പ്രാവൃഷി നിർദ്വിവക്ഷതാം

മനേ	അല്ലയോ മനേ!	പ്രാവൃഷി	വഷ്കാലത്തെ
അഹം പുരാ	ഞാൻ പണ്ടു്		ചാതുർത്ഥാസ്യത്തിൽ
അതീതഭവേ	പൂർവ്വജന്മത്തിൽ	നിർദ്വിവക്ഷതാം	ഒരിടത്തുതന്നെ താമസി
വേദവാദിനാം	വേദജ്ഞന്മാരായ		ഭവാനാഗ്രഹിക്കുന്ന
	ബ്രാഹ്മണന്മാരുടെ	യോഗിനാം	ആ നോഗിമാരുടെ
കസ്യാശ്വന- }	ഭവ ഭാസിയിൽനിന്നു്	ശുശ്രൂഷഃ	പരിചര്യയിൽ
ഭാസ്യഃ ത		ബാലകഃ ഏവ	കുട്ടിയായിരിക്കെത്തന്നെ
അഭവം	ജനിച്ചു.	നിരൂപിതഃ	ഏല്പെടുത്തപ്പെട്ടു.

24

തേ മയ്യപേതാഖിലചാപലേടർഭകേ
ഭാനേടധൃതക്രീഡനകേതവത്തിനി
ചക്രഃ കൃപാം യദ്യപി തുല്യദർശനഃ
ശുശ്രൂഷമാണേ മനയോടല്ലഭാഷിണി

തേ മനയഃ	ആ മനിമാർ	അല്ലഭാഷിണി	മിതഭാഷിയായി,
തുല്യദർശനഃ	സമദർശികൾ	അനുവർത്തിനി	അനുസരണശീലമുള്ള
യദ്യപി	ആയിരുന്നാചകിലും		വനായി
അപേതാഖില- }	എല്ലാവിധത്തിലുമുള്ള	ശുശ്രൂഷമാണേ	പരിചരിച്ചുകൊണ്ടിരി
ചാപലേ	ചാപലുങ്ങളും വിട്ടിരിക്കുന്നവനായി,		ക്കുന്നു
ഭാനേ	നിയന്ത്രിതേന്ദ്രിയനായി,	അർഭകേ	ഒരു ബാലനായ
അധൃത- }	ക്രീഡാസാധനങ്ങളെ	മയി	എന്നിൽ
ക്രീഡനകേ	ഉളളന്നും കൈക്കൊള്ളാത്തവനായി,	കൃപാം ചക്രഃ	കരുണ കാണിച്ചു.

25

ഉച്ഛിഷ്ടലേപാനനമോദിതോ ദപിഞ്ജഃ
സകൃത് സ്ത ഭുഞ്ജേ തപോസ്തകിലംബിഷഃ
ഏവം പ്രവൃത്തസ്യ വിശുദ്ധചേതസ-
സ്തലമ് ഏവാത്മരചിഃ പ്രജായതേ.

ദീപ്തി:	ബ്രാഹ്മണരാൽ	ഏവം	ഇപ്രകാരം
അനുമാദിതഃ	അനുമാദിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്	പ്രവൃത്തസ്യ	പ്രത്യേകരീതിയിൽ വർത്തിച്ചിരുന്നവനും
ഉച്ഛിഷ്ട- ലേപാൻ	} അവരുടെ ഭക്ഷണാനന്തരം പാത്രത്തിൽ അവശേഷിച്ച പദാർത്ഥങ്ങളെ	വിശുദ്ധചേതസഃ വിശേഷേണ ശുദ്ധമായിത്തീർന്ന ഹൃദയത്തോടു കൂടിയവനും ആയ എനിക്കു്	
സകൃത്			
ഭുഞ്ജേ സുതപോസ്ത- കിലീബീഷ്യഃ	} അതിനാൽ അകന്നുപോയ പാപത്തോടുകൂടിയവനായും ഭവിച്ചു.	തലർമ്മം ഏവ	} അവരുടെ ധർമ്മത്തിൽ തലർമ്മം ഏവ
		ആത്മരൂപിഃ	
		പ്രജായതേ	ഉണ്ടായിരുന്നു.

26

തത്രാനപഥം കൃഷ്ണകഥാഃ പ്രഗായതാ—
മനുഗ്രഹേണാശ്രണവം മനോഹരതാഃ
താഃ ശുദ്ധയാ മേന്മപദം വിശുണ്ഡതഃ
പ്രിയശ്രവസ്യംഗ മമാഭവദൃചിഃ

തത്ര	അവിടെ ചെപ്പു്	മേ	എനിക്കുളവായ
അനപഥം	ദിവസംതോറും	ശുദ്ധയാ	ശുദ്ധയോടുകൂടി
കൃഷ്ണകഥാഃ	ശ്രീകൃഷ്ണകഥകളെ	വിശുണ്ഡതഃ	നല്ലപോലെ കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന
പ്രഗായതാഃ	ധാരാളം ഗാനം ചെയ്തു കൊണ്ടിരുന്ന ഗൃഹിമാരുടെ	മമ	എനിക്കു്
അനുഗ്രഹേണ	അനുഗ്രഹത്താൽ	അംഗ	ഹേ മനേ!
അശ്രണവം	ഞാൻ കേട്ടിരുന്നു.	പ്രിയശ്രവസി	പ്രീതികരമായ കീർത്തിയേന്തുന്ന ഭഗവാനിൽ
മനോഹരതാഃ	മനസ്സിനെ ആകർഷിക്കുന്ന	രൂപിഃ	താൽപര്യം
താഃ	ആ കഥകളെ	അഭവത്	സംഭവിച്ചു.
അനപഥം	പദംതോറും		

27

തസ്മിൻസുഭാ ലബ്ധരൂപേമ്മഹാമുനേ
പ്രിയശ്രവസ്യസ്ഖലിതാ മതിർമമ
യയാഹമേതത്സദസത് സ്വമായയാ
പശ്യേ മയി ബ്രഹ്മണി കല്പിതം പരേ.

മഹാമുനേ	അല്ലയോ മുനിശ്രേഷ്ഠ!	മമ മതിഃ	എന്റെ ബുദ്ധി
പ്രിയശ്രവസി	പ്രീതികരമായ കീർത്തിയോടുകൂടിയ	അസ്ഖലിതാ	ഇളക്കം തട്ടാത്തതായി ഭവിച്ചു.
തസ്മിൻ	ആ ശ്രീഹരിയിൽ	തദാ	അപ്പോൾ
ലബ്ധരൂപേഃ	താൽപര്യം ലഭിച്ച	യയാ	യാതൊരു ആ
		അഹം	ഞാൻ [ബുദ്ധിക്കൊണ്ടു്

ചരേ	പ്രപഞ്ചത്തിൽനിന്നും	ഏതത്	ഈ പ്രപഞ്ചം
	അതീതമായ	സ്വമായയാ	സ്വകീയമായ
ബ്രഹ്മണി	ബ്രഹ്മമായിരിക്കുന്ന		മായയാൽ
മയി	എന്നിൽ	കല്പിതം	കല്പിതമായതാണെന്നു
സദസത്	സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മസാരപ	പശ്യേ	കണ്ടറിഞ്ഞു.
	മായുള്ള		

28 ഇതം ശരത്പ്രാവൃഷ്ടികാവ്യതു ഹരേ
 വ്യാഗ്രഹപതോ മേന്മനസവം യശോമലം
 സങ്കീർത്ത്യമാനം മുനിഭിർമ്മഹാത്മഭിർ—
 ഭക്തിഃ പ്രവൃത്താത്മരജസ്സമോപഹാ.

ഇതം	ഇപ്രകാരം	അമലം	നിർമ്മലമായ
ശരത്—	} ശരത്തു്, വഷം എന്നി ങ്ങനെയുള്ള	യശഃ	കീർത്തിയെ
പ്രാവൃഷ്ടികൌ		വിഗ്രഹപതഃ	ശ്രവിച്ചിരുന്ന
ഋതു	രണ്ടുഋതുക്കൾ മുഴുവനും	മേ	എന്നിടം
മഹാത്മഭിഃ	മഹാമനസ്സരായ	} ആത്മരജ— സ്തമോപഹാ	} മനസ്സിലുള്ള രജോഗുണ തെയും തമോഗുണ തെയും നശിപ്പിക്കുന്ന
മുനിഭിഃ	മഹാഷിമാരാൽ		
അനസവം	മൂന്നു സന്ധ്യകളിലും	ഭക്തിഃ	സർവ്വേശ്വരവിഷയക മായ തീവ്രാനുരാഗം
സങ്കീർത്ത്യമാനം	സങ്കീർത്തിക്കു പ്പെടുന്ന	പ്രവൃത്താ	ഉണ്ടായി.
ഹരേഃ	ശ്രീഹരിയുടെ		

29 തസ്യൈവം മേന്മനരക്തസ്യ പ്രശ്രിതസ്യ ഹതൈനസഃ
 ശ്രദ്ധയാനസ്യ ബാലസ്യ ദാന്തസ്യാനുചരസ്യ ച

30 ജ്ഞാനം ഗുഹ്യതമം യത്തത് സാക്ഷാത് ഭഗവതോഭിതം
 അനപവോചൻ ഗമീഷ്യന്തഃ കൃപയാ ഭീനവത്സലാഃ.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	തസ്യ മേ	ആ എന്റെ പേരിൽ
അനരക്തസ്യ	ഭഗവൽപ്രേമം ഉണ്ടാ യവനം	കൃപയാ	കാരുണ്യത്താൽ
പ്രശ്രിതസ്യ	വിനീതനും	ഭീനവത്സലാഃ	പാവങ്ങളിൽ വാത്സ ല്യമുള്ളവരായ മുനിമാർ
ഹതൈനസഃ	വിനഷ്ടകല്പാഷ്ഠനും	ഗമീഷ്യന്തഃ	(ചാതുർമാസ്യം കഴി ഞ്ഞത്) അവിടം വിട്ടു പോകാൻ ഭക്തി
ശ്രദ്ധയാനസ്യ	ശ്രദ്ധാലുവും		ക്കൊണ്ടു്
ദാന്തസ്യ	സംയതേന്ദ്രിയനും	ഭഗവതാ	ഭഗവാൻ ശ്രീനാരായണ നാൽ
അനുചരസ്യ	പിന്നാലെ നടക്കുന്ന വനും		
ബാലസ്യ ച	ബാലകനുമായ		

ഉദിതം	അർദ്ധചൈത്യപ്പെട്ടതും	ജ്ഞാനം	ജ്ഞാനം
ഗുഹ്യതമം	ഏറ്റവും ഗുഹ്യവുമായ	യത്	യാതൊന്നാണോ.
സാക്ഷാത്	ശരിയായ	തത്	അതിനെ
		അനപവാചൻ	ഉപദേശിച്ചതന്നു.

31 യേനൈവാഹം ഭഗവതോ വാസുദേവസ്യ വേധസഃ
മായാനഭാവമവിദം യേന ഗച്ഛന്തി തത്പദം.

യേന ഏവ	യാതൊരു ജ്ഞാനോപദേശം മുനിമാരിൽനിന്നു ലഭിച്ചവോ അതുകൊണ്ടുതന്നെ	വാസുദേവസ്യ	ശ്രീവാസുദേവന്റെ
അഹം	ഞാൻ	മായാനഭാവം	മായാവൈഭവത്തെ
വേധസഃ	ലോകസ്രഷ്ടാവും	അവിദം	അറിഞ്ഞു.
ഭഗവതഃ	സർവ്വേശ്വരഗുണോപേതനമായ	യേന	യാതൊരു ഈ അറിവുകൊണ്ട്
		തത്പദം	അവിടുത്തെ തൃപ്തത്തെ
		ഗച്ഛന്തി	എല്ലാവരും പ്രാപിക്കുന്നു.

32 ഏതത് സംസൃചിതം ബ്രഹ്മംസ്താപത്രയചികിത്സിതം
യദീശ്വരേ ഭഗവതി കർമ്മ ബ്രഹ്മണി ഭാവിതം.

ഭഗവതി	സർവ്വേശ്വരഗുണോപേതനായി	ഏതത്	ഇത്
ബ്രഹ്മണി	സർവ്വത്ര പരിപൂർണ്ണമായി പരിലസിക്കുന്ന	താപത്രയചികിത്സിതം	മൂന്നുവിധം താപങ്ങളേയും തീക്ഷ്ണവാനുള്ള ഔഷധവിധിയാണെന്നു്
ഈശ്വരേ	ഈശ്വരൻ	ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രാഹ്മണ !
ഭാവിതം	സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട	സംസൃചിതം	(എന്നാൽ) സൃചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.
കർമ്മ യത്	കർമ്മം യാതൊന്നോ		

33 ആമയോ യശ്ച ഭൂതാനാം ജായതേ യേന സുവ്രത
തദേവ ഹ്യോമയം ദ്രവ്യം ന പുനാതി ചികിത്സിതം.

സുവ്രത	അല്ലയോ വ്രതനിരതനായ മനേ !	ന പുനാതി	സുഖപ്പെടുത്തുകയില്ല.
ഭൂതാനാം	ജീവികൾക്കു്	ഹി	എങ്കിലും
യേന	യാതൊന്നുകൊണ്ട്	ചികിത്സിതം	ചികിത്സിക്കപ്പെട്ടതായാൽ (ഔഷധവിദ്യ കലർത്തി ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ടതായാൽ)
യഃ ആമയഃ	യാതൊരു രോഗം		
ജായതേ ച	ഉണ്ടായിത്തീരുന്നുവോ		
ആമയം	ആ രോഗത്തെ		
തത് ദ്രവ്യം	ആ പദാർത്ഥം		
ഏവ	തന്നിയെത്താൻ	(പുനാതി)	സുഖപ്പെടുത്തുന്നു.

നോട്ട്:— നെയ്യ് മുതലായ പദാർത്ഥങ്ങൾ അവയുടെ അമിതോപയോഗം കൊണ്ട് രോഗകാരണമാകാറുണ്ട്. അവയെ ഭാഷയനുസരിച്ച് നിയന്ത്രിതമായി ഉപയോഗിച്ചാൽ ആരോഗ്യപ്രദവുമാണ്. ഇതുപോലെ സംസാരഹേതുകമായ കർമ്മവും ഈശ്വരപ്രദാനഭാവേന നിയന്ത്രിതമായി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെടുമ്പോൾ മുക്തിസാധനമായിത്തീരുന്നുവെന്നും അടുത്ത ശ്ലോകം കൊണ്ട് വ്യക്തമാക്കുന്നു.

34 ഏവം നൃണാം ക്രിയായോഗാഃ സദ്യേ സംസ്കൃതിഹേതവഃ
ത ഏവാത്മവിനാശായ കല്പന്തേ കല്പിതാഃ പരേ.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	പരേ	ഈശ്വരനിൽ
ക്രിയായോഗാഃ	കർമ്മയോഗങ്ങൾ	കല്പിതാഃ	സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതായി ഭവിച്ചാൽ
സദ്യേ	എല്ലാം തന്നെയും		
നൃണാം	മനുഷ്യർക്ക്	ആത്മ-	} തങ്ങളുടെവിനാശത്തിനും-അതായത്, കർമ്മനിവൃത്തിക്കും
സംസ്കൃതി-ഹേതവഃ	} സംസാരകാരണങ്ങളാകുന്നു.	വിനാശായ	
തേ ഏവ		കല്പന്തേ	ഉതകുന്നു.
	(എന്നാൽ) അവതന്നെ		

85 യദത്ര ക്രിയതേ കർമ്മ ഭഗവത്പരിതോഷണം
ജ്ഞാനം യത്തദധീനം ഹി ഭക്തയോഗസമനപിതം.

അത്ര	ഈ ലോകത്തിൽ	ക്രിയതേ	അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടു
യത് കർമ്മ	യാതൊരു കർമ്മം		ന്നുവോ,
ഭഗവത്-	} ഭഗവൽ പ്രീതിജനകമായും	തദധീനം ഹി	അതിന്നു് അധീനമായിട്ടുതന്നെ
പരിതോഷണം			
ഭക്തിയോഗ-	} ഭക്തിയോഗത്തോടു കൂടിയതായും	യത് ജ്ഞാനം	യാതൊരു ജ്ഞാനവും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.
സമനപിതം			

നോട്ട്:— ഭഗവൽപ്രീതികരവും ഭക്തിയുക്തവുമായ കർമ്മം പരമ്പരയാ മനുഷ്യനെ ജ്ഞാനോദയത്തിലേക്കു് എത്തിക്കുന്നു. അതിനാൽ കർമ്മം കർമ്മനാശകമാണെന്നും അതു് നിഷിദ്ധമല്ലെന്നും സാരം.

36 കർമ്മാണാ യത്ര കർമ്മാണി ഭഗവച്ഛിക്ഷയാടസകൃത്
ഗുണന്തി ഗുണനാമാനി കൃഷ്ണസുന്ദരസ്മരന്തി ച

യത്ര	എപ്പോൾ	അസകൃത്	എപ്പോഴും
ഭഗവച്ഛിക്ഷയാ	ഭഗവാന്റെ ഉപദേശവചനം അനുസരിച്ചുകൊണ്ടു്*	കർമ്മാണാഃ	അനുഷ്ഠിക്കുന്നവരായി ഭവിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ
കർമ്മാണി	കർമ്മങ്ങളെ	കൃഷ്ണസ്മരന്തി	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ

ഗുണനാമാനി	ഗുണനാമങ്ങളെ	അനുസ്മരണി	} തുടർച്ചയായി സ്മരിച്ചു
ഗുണത്തി	ഉച്ചരിക്കുന്നു;		

*ഭഗവാന്റെ ഉപദേശവചനം:—

“യതഃകരോഷി യദഗ്ലാസി യജ്ജഹോഷി ദോഷി യതഃ
യത്ത്വപസ്യസി കൌന്തേയ തതഃകരുഷ്വ മരേച്ഛണം.” (ഗീത)

37 നമോ ഭഗവതേ തുഭ്യം വാസുദേവായ ധീമഹി
പ്രഭൃക്തായാനിരുദ്ധായ നമഃ സങ്കഷ്ണായ ച.

38 ഇതി മുന്ത്യഭിധാനേന മന്ത്രമുന്തിമുന്തികം
യജതേ യജ്ഞപുരുഷം സ സമൃഗ്ഗ്ങൻ പുമാൻ

വാസുദേവായ	‘വാസുദേവനായും		മന്ത്രമുന്തികം	മന്ത്രമാവുന്ന സ്വരൂപ
പ്രഭൃക്തായ	പ്രഭൃക്തനായും			ത്തോടുകൂടിയവനും
അനിരുദ്ധായ	അനിരുദ്ധനായും		അമുന്തികം	സ്വരൂപമില്ലാത്തവനും
സങ്കഷ്ണായ	} സങ്കഷ്ണനായും ചതുർ മുന്തിഭേദേനസ്ഥിതി		യജ്ഞപുരുഷം	യജ്ഞപുരുഷനുമായ
ച		ചെയ്യുന്ന		ഭഗവാനെ
ഭഗവതേ	സർവ്വേശ്വരസമ്പൂർണ്ണനായ		യജതേ	ആരാധിക്കുന്നത് ആരോ
തുഭ്യം നമഃ	അഞ്ചു് നമസ്സാരം;		സഃ പുമാൻ	ആ മനുഷ്യൻ
നമഃ ധീമഹി	മനസാ നമസ്സാരം		സമൃഗ്ഗ്ങൻ	ശരിക്കും കാഴ്ചയുള്ളവനാകുന്നു (യഥാർത്ഥ ജ്ഞാനമുള്ളവനാകുന്നു)
ഇതി	എന്നിങ്ങനെ			
മുന്ത്യഭി-	} മുന്തിനാമങ്ങളുടെ ഉച്ചാരണത്തോടുകൂടി			
ധാനേന				

39 ഇമം സ്വനിഗമം ബ്രഹ്മണവേത്യ മന്ത്രേഷിതം
അദാനേ ജ്ഞാനമൈശ്വര്യം സ്വസ്തിൻ ഭാവം ച കേശവഃ.

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രാഹ്മണ!		കേശവഃ	ശ്രീഭഗവാൻ
ഇമം	} തന്റെ ഈ ഉപദേശത്തെ		മേ	എനിക്കു്
സ്വനിഗമം			ജ്ഞാനം	ജ്ഞാനത്തെയും
മന്ത്രേഷിതം	എന്നാൽ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടതായിട്ടു്		ഐശ്വര്യം	ഐശ്വര്യത്തെയും
അവേത്യ	അറിഞ്ഞു്		സ്വസ്തിൻ	തന്നിൽ
			ഭാവം ച	പ്രീതിയേയും
			അദാതഃ	പ്രദാനം ചെയ്തു.

40

തപമപ്യഭൂതേ വിശുതം വിഭോഃ
സമാപ്യതേ യേന വിദാം ബുഭുസീതം
പ്രഖ്യാഹി ട്ടുഖൈർമ്മുഹൂർദ്ദീതാത്മനാം
യത് ക്ലേശനിർവ്വാണമുശന്തി നാനൃഥം.

അഭൂത	അധികം പഠിച്ചിറുവുള്ള വിദപൻ!	വിദാം	വിജ്ഞാനികളുടെ
തപം അപി	അങ്ങയം	ബുഭുസീതം	ജിജ്ഞാസ
വിഭോഃ	സത്യേശ്വരന്റെ	സമാപ്യതേ	ശമിക്കപ്പെടുന്നു;
വിശുതം	കീർത്തിമാഹാത്മ്യത്തെ	യത്	യാതൊന്നും കൊണ്ടുമാത്രമേ
പ്രഖ്യാഹി	പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുക.	ക്ലേശനിർവ്വാണം	ഓഖശമനത്തെ
യേന	യാതൊന്നിനാൽ	ഉശന്തി	അവർ പ്രാപിക്കുകയുള്ള;
മുഹൂഃ	അടിക്കടി	അനൃഥം	മറ്റൊരു തരത്തിൽ
ഓഖൈഃ	താപത്രയങ്ങൾകൊണ്ട്	ന	സംഭാവ്യമല്ല.
അർദ്ദീതാത്മനാം	പീഡിതമാനസന്മാരായ		

കുറിപ്പ്:- വ്യാസനാരദസംവാദമാണ് ഈ അദ്ധ്യായത്തിലെ വിഷയം. തന്റെ ആത്മീയമായ അസംതുഷ്ടിക്കുള്ള കാരണം ഉപദേശിച്ചു തരുവാൻ വേദ വ്യാസൻ ശ്രീനാരദനോട് ആവശ്യപ്പെട്ടു. ആ ദേവന്ദിയുടെ ഉപദേശം ഇങ്ങനെ സംഗ്രഹിക്കാം. ഭക്തിയോഗത്തെ പരിഗണിക്കാതെ ഇരുന്നതാണ് വ്യാസന്റെ പിന്നതയ്ക്കും അപൂർണ്ണതാബോധത്തിനും കാരണം. ഭക്തിവൽകമായ ശ്രീവാസുദേവമഹിമാനുവർണ്ണനം ഇതേവരെ വ്യാസൻ ചെയ്തില്ല. അതിനാൽ വ്യാസപ്രണീതങ്ങളായ പൂരാണേതിഹാസാദികൾ അപൂർണ്ണങ്ങളായി. ഹരികഥാപ്രപഞ്ചനമില്ലാത്ത വാങ്മയം ചളിവെള്ളം പോലെ നിരുപയോഗമാണ്. നേരെമറിച്ചു, തെറ്റും ചിഴയും ഉള്ളതായാൽക്കൂടി ഭഗവാന്റെ കീർത്തിഗാഥകൾ മനഃപ്രസാദം ഉളവാക്കുന്നു. നൈഷ്കർമ്മ്യം പോലും ഭക്തിയുക്തമല്ലെങ്കിൽ ശോഭിക്കുകയില്ല. അതിനാൽ ഭഗവൽകഥകളെ വർണ്ണിച്ചുകൊണ്ട് ഭക്തിയെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒരു ഭാഗവതസംഹിത രചിക്കണം. അപ്പോഴേ വ്യാസൻ ഹൃദയത്തിൽ ചരിതാർത്ഥഭാവം ഉണ്ടാകുകയുള്ളു!

പൂർവ്വജന്മത്തിൽ ദാസീപത്രനായി ജനിച്ച താൻ സൽസംസർഗ്ഗം വഴി ലഭിച്ച സൽകഥാശ്രവണത്താൽ ഭക്തിയുറച്ചു കാലാന്തരത്തിൽ വിഷ്ണുപാഷ്ഠനായിത്തീർന്ന സംഭവം ശ്രീനാരദൻ ഇവിടെ ഉദാഹരിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

പഞ്ചമോട്ടദ്ധ്യായഃ

അഞ്ചാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ഷഷ്ഠാദ്ധ്യായഃ : ആറാമദ്ധ്യായം.

[വ്യാസസ്യ പ്രത്യയാത്മം ച ഷഷ്ഠേ പ്രാഗ്ജനസംഭവം
സ്വഭാഗ്യം നാരദഃ പ്രാഹ കൃഷ്ണസംക്രമനോഭവം]

നാരദപൂർവ്വജനചരിതം

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

1 ഏതന്നിശമ്യ ഭഗവാൻ ദേവേഷ്ഠ ജന കർമ്മ ച
ഭൂയഃ പപ്രച്ഛ തം ബ്രഹ്മൻ വ്യാസഃ സത്യവതീസുതഃ

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ശൌനകമനേ!	നിശമ്യ	കേട്ട്
സത്യവതീസുതഃ	സത്യവതിയുടെ	ദേവേഷ്ഠഃ	ശ്രീനാരദന്റെ
	പുത്രനും	ജന	ഉൽഭവത്തെയും
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞാന	കർമ്മ ച	പ്രവൃത്തിയേയും
	സമ്പന്നനായ		കുറിച്ചു്
വ്യാസഃ	വേദവ്യാസൻ	ഭൂയഃ തം	വീണ്ടും അദ്ദേഹത്തോടു്
ഏതത്	ഇതു്	പപ്രച്ഛ	ചോദിച്ചു.

വ്യാസ ഉവാച : വ്യാസൻ പറഞ്ഞു:-

2 ഭിക്ഷുഭിർവിപ്രവസിതേ വിജ്ഞാനാദേഷ്ടഭിസ്സവ
വർത്തമാനോ വയസ്യാദ്യേ തതഃ കിമകരോഭവോൻ

തവ	അങ്ങയുടെ	ആദ്യേ വയസി	ചെറുപ്രായത്തിൽ
വിജ്ഞാനം-	} വിജ്ഞാനോപദേഷ്ടാ കുളായിരുന്ന	വർത്തമാനഃ	ആയിരുന്ന
ദേഷ്ടഭിഃ		ഭവോൻ	അങ്ങനും
ഭിക്ഷുഭിഃ	സന്യാസിമാരാണ്	തതഃ	പിന്നീടു്
വിപ്രവസിതേ	ദൂരദേശഗമനം	കിം അകരോത്	എന്തു ചെയ്തു്
	ചെയ്യപ്പെട്ട അവസര		
	ത്തിൽ,		

3 സ്വായംഭവ കയാ വൃത്തഗ്വാ വർത്തിതം തേ പരം വയഃ
കഥം ചേദമേദസ്രാക്ഷീഃ കാലേ പ്രാപ്തേ കളേവരം.

സ്വായംഭവ	ഹേ ബ്രഹ്മപുത്ര	കാലേ പ്രാപ്തേ	കാലം
തേ	അങ്ങയുടെ		വന്ദചേന്പോരും
പരം വയഃ	പിന്നീടുള്ള	ഇദം കളേവരം	ഈ ശരീരത്തെ
	ആയുഷ്കാലം		
കയാ വൃത്തഗ്വാ	ഏതു തരത്തിൽ	ഉദസ്രാക്ഷീഃ	} ഉപേക്ഷിച്ചതും ഏതു
വർത്തിതം	നയിക്കപ്പെട്ടു്	കഥം ച	
			പ്രകാരത്തിൽ

4 പ്രാക്കല്പവിഷയാമേതാം സ്മൃതിം തേ സുരസത്തമ
നരോഷ വ്യവധാത് കാല ഏഷ സർവ്വനിരാകൃതിഃ

സുരസത്തമ	ഹേ ദേവോത്തമ!	ന വ്യവധാത്	മറച്ചിട്ടില്ല!
പ്രാക്കല്പ- വിഷയാം	} പുച്ഛകല്പത്തെ വിഷയീ കരിച്ചിരിക്കുന്നതായ	ഹി	എന്തെന്നാൽ
ഏതാം സ്മൃതിം		ഏഷഃ	ഇത് (കാലം)
തേ	അങ്ങയ്ക്ക്	സർവ്വനിരാകൃതിഃ	എല്ലാറ്റിനും മറവുണ്ടോ ഒന്നേ ഒന്നാണല്ലോ.
ഏഷഃ കാലഃ	ഈ കാലം		

നാരദ ഉവാച : ശ്രീനാരദൻ പറഞ്ഞു:-

5 ഭിക്ഷുഭിദ്വിപ്രവസിതേ വിജ്ഞാനാദേഷ്ടഭിർമ്മമ
വർത്തമാനോ വയസ്യോഭ്യേ തത ഏതദകാരിഷം.

മമ	എന്റെ	ആഭ്യേ വയസി	ചെറുപ്രായത്തിൽ
വിജ്ഞാനാ-	} വിജ്ഞാനോപദേഷ്ടോ കളായിരുന്ന	വർത്തമാനഃ	ആയിരുന്ന ഞാൻ
ദേഷ്ടഭിഃ		തതഃ	പിന്നീട്
ഭിക്ഷുഭിഃ	സന്യാസിമാരാൽ	ഏതത്	ഈ വിധം
വിപ്രവസിതേ	ദൂരദേശഗമനം ചെയ്യപ്പെട്ട അവസരത്തിൽ,	അകാരിഷം	പ്രവർത്തിച്ചു.

6 ഏകാത്മജാ മേ ജനനീ യോഷിനുധാ ച കിങ്കരീ
മയ്യാത്മജേട്ടനന്യഗതൌ ചക്രേ സ്നേഹാനുബന്ധനം.

ഏകാത്മജാ	ഏകപുത്രൻമാത്രം	ആത്മജേ	പുത്രനായ
	ഉള്ളവളും		
കിങ്കരീ ച	ദാസിയും, മാത്രമല്ല,	മയി	എന്നിൽ
മുധാ	} മുധായായ ഒരു സ്ത്രീയും ആയിരുന്ന	സ്നേഹാ-	} ഇടതടവറ സ്നേഹബന്ധം
യോഷിത്		നുബന്ധനം	
മേ ജനനീ	എന്റെ മാതാവ്	ചക്രേ	കാണിച്ചിരുന്നു.
അനന്യഗതൌ	വേറെ ആശ്രയമൊന്നു മില്ലാത്ത		

7 സാത്സപതന്ത്രാ ന കല്പാസിദ്യോഗക്ഷേമം മമേച്ഛതീ
ഈശസ്യ ഹി വശേ ലോകോ യോഷാ ദാരുമയീ യഥാ

ദാരുമയീ	മരംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ	സാ	അവർ
യോഷാ യഥാ	സ്ത്രീരൂപം പോലെ	മമ	എന്റെ
അസപതന്ത്രാ	അസപതന്ത്രയായിരുന്ന	യോഗക്ഷേമം	യോഗക്ഷേമത്തെ

ഇച്ഛതി	ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരി ക്കുന്നവളാണെങ്കിലും	ന ആസീത്	ആയിരുന്നില്ല.
		ലോകഃ	ലോകം
		ഈശസ്യ	ഈശപരന്റെ
കല്പാ	അതിനു കഴിവുള്ളവരും	വശേ ഹി	അധീനത്തിലാണല്ലോ.

8 അഹം ച തദ്ബ്രഹ്മകല ഉഷ്ണിവാഃസ്തദവേക്ഷയാ
ദിഗ്ദേശകാലാവൃതപന്നോ ബാലകഃ പഞ്ചഹായനഃ

ദിഗ്ദേശം—	} ദിക്കുകളും ദേശകാല ങ്ങളും തിരിച്ചറിഞ്ഞു കൂടാത്ത	തദവേക്ഷയാ	ആ സ്നേഹാനുബന്ധ
കാലം—			ത്തിന്റെ അറാം ഉറവ
വൃതപന്നഃ			നോക്കിക്കൊണ്ടു്
പഞ്ചഹായനഃ	അഞ്ചുവയസ്സായ	തദ്ബ്രഹ്മ—	} ആ ബ്രാഹ്മണസമൂഹ
ബാലകഃ	ഒരു കുട്ടിയായിരുന്ന	കുലേ	
അഹം ച	ഞാനും	ഉഷ്ണിവാൻ	താമസിച്ചു.

9 ഏകദാ നിഗ്ഗതാം ഗേഹാദ്ദഹന്തീം നിശി ഗാം പഥി
സപ്താദശതം പദം സ്പഷ്ടഃ കൃപണം കാലചോദിതഃ

ഏകദാ	ഒരുനാൾ	പഥി	വഴിയിൽവെച്ചു്
നിശി	രാത്രിനേരത്തു്	പദം	കാലുകൊണ്ടു്
ഗാം	പശുവിനെ	സ്പഷ്ടഃ	സ്പർശിക്കപ്പെട്ട
ദഹന്തീം	കറക്കാനായി	കാലചോദിതഃ	കാലപ്രേരിതമായ
ഗേഹാത്	ഗൃഹത്തിൽനിന്നു്	സപ്തഃ	ഒരു പാമ്പു്
നിഗ്ഗതാം	പുറത്തിറങ്ങിയ	അദശതം	കടിച്ചു.
കൃപണം	ആ പാവപ്പെട്ടവളെ		

10 തദാ തദഹമീശസ്യ ഭക്താനാം ശമഭീഷ്ഠതഃ
അനുഗ്രഹം മന്യമാനഃ പ്രാതിഷ്ഠം ദിശമുത്തരാം

തദാ അഹം	അപ്പോൾ, ഞാൻ	ഈശസ്യ	ഈശപരന്റെ
തത്	അതിനെ	അനുഗ്രഹം	അനുഗ്രഹമായി
ഭക്താനാം	ഭക്തന്മാരുടെ	മന്യമാനഃ	കരുതിക്കൊണ്ടു്
ശം	ക്ഷേമത്തെ	ഉത്തരാം ദിശം	വടക്കേദിക്കിലേക്കു്
അഭീഷ്ഠതഃ	ആഗ്രഹിക്കുന്ന	പ്രാതിഷ്ഠം	പുറപ്പെട്ടു.

11 സ്വീതാഞ്ജനപദാസ്തത്ര പരഗ്രാമവ്രജാകരൻ
വേദഖർവ്വടവാടീശ്വ വനാനുപവനാനി ച

12 ചിത്രധാതുവിചിത്രാഭീനീഭേഗളജദ്വമാൻ
ജലാശയാൻ ശിവജലാന്നളിനീഃ സുരസേവിതാഃ

13 ചിത്രസ്വപനൈഃ പത്രരഥൈർബ്രിഭുരഭ്യോമരശ്രിയഃ
നഖവേണശരസ്തംബകശകീചകഗഹപരം

14 ഏക ഏവാതിയാതോത്ഥമദ്രാക്ഷം വിപിനം മഹത്
ഘോരം പ്രതിഭയാകാരം വ്യാളോലുകശിവാജിരം.

തത്ര	അങ്ങവിടെ
സ്ത്രീതാൻ	സമൃദ്ധിയുള്ള
ജനപദാൻ	നാട്ടിൻപുറങ്ങളേയും,
പുരഗ്രാമ-	} രാജധാനികൾ-അഗ്ര
വ്രജാകരാൻ	
	ഹാരങ്ങൾ-ഇടയത്തെ
	രവുകൾ-രത്നവനികൾ
	എന്നിവയേയും
ഖേടഖർച്ച-	} കഷ്ടകഗ്രാമങ്ങൾ-
വാടീഃ ച	
	മലയോരപ്രദേശങ്ങൾ-
	തോട്ടങ്ങൾ
	എന്നിവയേയും,
വനാനി	കാടുകളേയും,
ഉപവനാനി ച	പുറത്താട്ടങ്ങളേയും,
ചിത്രയാത-	} പലതരം നിറമുള്ള
വിചിത്രാദ്രീൻ	
	ധാതുക്കളാൽ മനോഹര
	ങ്ങളായ പർവ്വതങ്ങളേയും,
ഇഭദഗ്ന-	} ആനകൾ കൊണ്ടു
ഭജദ്രമാൻ	
	ടിച്ചു വിട്ടിരിക്കുന്ന
	മരങ്ങളേയും,
ശിവജലാൻ	തെളിഞ്ഞവെള്ളമുള്ള
ജലാശയാൻ	കുളങ്ങളേയും,
ചിത്രസ്വപനൈഃ	അതുഭൂതനാടങ്ങളോടു
	കൂടിയ
പത്രരഥൈഃ	പക്ഷികളാൽ
	(ഉണർത്തപ്പെട്ട്)

വിഭ്രമദ്-	} അങ്ങമിങ്ങും പാറിക്കളി
ഭ്രമരശ്രിയഃ	
	ക്കുന്ന വണ്ടുകളാൽ
	ചന്തം ചേർന്നുള്ള
സുരസേവിതാഃ	ദേവസേവിതങ്ങളായ
നളിനീഃ	താമരപ്പൊയ്കകളേയും,
ഏകഃ ഏവ	ഒറ്റയ്ക്കായിട്ടുതന്നെ
അതിയാതഃ	കടന്നുപോയ
അഹം	ഞാൻ
നളവേണശര-	} രാമച്ചം, ഓട, ശരപ്പ
സ്തംബകശ-	
കീചകഗഹപരം	ലൂകൾ എന്നിവയുടെ
	തണ്ടുകളാലും കുശപ്പല്ല
	കളാലും തുമ്പിത്തള
	വമ്പൻ മുളകളാലും
	ഒറ്റയ്ക്കായി
വ്യാളോലുക-	} പാമ്പ്, മൂങ്ങ, കുമ്പനരി
ശിവാജിരം	
	എന്നിവയുടെ കളിസ്ഥ
	ലമായി,
പ്രതിഭയാകാരം	ഭയങ്കരാകൃതി
	ചേർന്നതായി,
ഘോരം	ദുസ്സഹമായി,
മഹത്	പെരുത്തതായ
	മിരിക്കുന്ന
വിപിനം	ഒരു വൻകാടിനെ
അദ്രാക്ഷം	കണ്ടു.

15 പരിശ്രാന്തേന്ദ്രിയാത്മാഹം തുട് പരീതോ ബുഭുക്ഷിതഃ
സ്താപാ പീതാ ഹരേ നദ്യോ ഉപസ്തൃഷ്ടോ ഗതശ്രമഃ

പരിശ്രാന്തേ-	} തളന്ന് ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ
ന്ദ്രിയാത്മാ	
	ളോടും ശരീരത്തോടും
	കൂടിയനായും,
തുട് പരീതഃ	ഓഹാശ്രാന്തനായും,

ബുഭുക്ഷിതഃ	വിശപ്പുബാധിച്ചവ
	നായും ഭവിച്ചിരുന്ന
അഹം	ഞാൻ
നദ്യോഃ	ഒരു നദിയുടെ

ഘൃതേ	കയത്തിൽ	ഉപസ്പൃഷ്ടഃ	ആചമനം
സ്നാതപാ	സ്നാനം ചെയ്ത്		ചെയ്തവനായും
പീതപാ	വെള്ളം കുടിച്ചു്,	ഗതശ്രമഃ	തളർച്ച വിട്ടവനായും
			ഭവിച്ചു.

16 തസ്തിൻ നിർമ്മനജേതാണ്യേ പിപ്പലോപസ്ഥ ആശ്രിതഃ
ആത്മനാത്മാനമാത്മസ്ഥം യഥാശ്രുതമചിന്തയം.

നിർമ്മനജേ	വിജനമായ	ആത്മസ്ഥം	ഏകയസ്ഥിതനായ
തസ്തിൻ-	} ആ വനത്തിൽ	ആത്മാനം	പരമാത്മാവിനെ
അരണ്യേ		യഥാശ്രുതം	ആചാര്യോപദേശം
പിപ്പലോ-	} ഒരു ആൽമരച്ചവട്ടിൽ		കേട്ടുധരിച്ചതിന്നനുസ
പാസ്ഥം			രിച്ചു്
ആശ്രിതഃ	ഇതന്നു്		
ആത്മനാ	മനസ്സുകൊണ്ടു്	അചിന്തയം	ഞാൻ ധ്യാനിച്ചു.

17 ധ്യായതശ്ചരണാംഭോജം ഭാവനിജ്ജിതചേതസാ
ഔതംകണ്യാശ്രുകലാക്ഷസ്യ ഹൃദ്യാസീന്മേശനൈർഹരിഃ

ഭാവനിജ്ജിത.	} ഭക്തിഭാവത്താൽ	ഔതംകണ്യാ-	} ഉൽകണ്ഠയാൽ കണ്ണീരൂ
ചേതസാ		ശ്രുകലാക്ഷസ്യ	
	തികച്ചും വിചിരിക്ക		ന്ന കൺകളോടു
	പ്പെട്ട മനസ്സുകൊണ്ടു്		കൂടിയവനും ആയ
ചരണാംഭോജം	തൃപ്താദകമലത്തെ	മേ ഹരി	എന്റെ ഏകയത്തിൽ
		ഹരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ
ധ്യായതഃ	ധ്യാനിക്കുന്നവനും	ശരണഃ	മെല്ലെ മെല്ലെ
		ആസീത്	ആവിർഭവിച്ചു.

18 പ്രേമാതിഭരനിർഭിന്നപുളകാംഗോടതിനിർവൃതഃ
ആനന്ദസംപ്ലവേ ലീനോ നാപശ്യമുദയം മനേ.

പ്രേമാതിഭര-	} പ്രേമത്തിന്റെ	ആനന്ദസംപ്ലവേ	ആനന്ദപ്രവാഹത്തിൽ
നിർഭിന്ന-		ലീനഃ	ലയിച്ചവനായും
പുളകാംഗഃ			ഭവിച്ചു്
	അതിഭാരത്താൽ പൊടി	മനേ	അല്പയോ മഹാഷേ!
	ഞ്ഞ രോമാഞ്ചത്തോടു	ഉദയം	രണ്ടിനേയും (തന്നെയും
	ചേർന്നു് അപയവഞ്ച		പരനേയും
	ളോടു കൂടിയവനായും	നാപശ്യം	ഞാൻ കണ്ടില്ല.
അതിനിർവൃതഃ	അതിസുഖം പ്രാപിച്ചു		
	വനായും		

19 രൂപം ഭഗവതോ യത്തന്മനഃകാന്തം ശുദ്ധാപഹം
അപശ്യൻ സഹസോത്തസ്ഥേ വൈക്ലവ്യാദിമ്നനാ ഇവ.

ഭഗവതഃ	ഭഗവാന്റെര	തത്	ആയതിനെ
യത് രൂപം	യാതൊരു സ്വരൂപം	സഹസാ	പെട്ടെന്ന്
മനഃകാന്തം	മനസ്സിനെ	അപശ്യൻ	കാണതെയായപ്പോൾ
	ആകർഷിക്കുന്നതും	വൈകൃദ്യം	വ്യാകുലതനിമിത്തം
ശുദ്ധാപഹം	ശോകത്തെ	ദുർമ്മനാഃ ഇവ	മനസ്സുകെട്ടവനെന്ന
	അപഹനിക്കുന്നതും		പോലെ
	ആയിരുന്നുവോ,	ഉത്തസ്ഥ	ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു.

20 ദിദക്ഷുസ്തേഹം ഭൂയഃ പ്രണിധായ മനോ ഹൃദി
വീക്ഷമാണോടുപി നാപശ്യമവിതുപ്ത ഇവാനുരഃ

അഹം	ഞാൻ	പ്രണിധായ	നന്നായുറപ്പിച്ചു
തത്	അതിനെ	വീക്ഷമാണഃ	} ചുറ്റുപാടും നോക്കിയിരുന്നു
	(ഭഗവദ്രൂപത്തെ)	അപി	
ഭൂയഃ	പിന്നെയും		വെങ്കിലും
ദിദക്ഷുഃ	കാണാനിച്ഛിച്ചു	ന അപശ്യം	കണ്ടില്ല;
	കൊണ്ട്	അവിതുപ്തഃ	തുച്ഛികൈവരാത്മ
മനഃ	മനസ്സിനെ		ഞാൻ
ഹൃദി	ഹൃദയത്തിൽ	ആതുരഃ ഇവ	ദുഃഖാർത്തനെന്ന
			പോലെയായി

21 ഏവം യതന്തം വിജനേ മാമാഹാശോചരോ ഗിരാം
ഗംഭീരശ്ലക്ഷ്ണയാ വാചാ ശുചഃ പ്രശമയന്നിവ

ഗിരാം	വംശക്കുടുംബം	ഗംഭീര-	} ഗംഭീരവും മാധുര്യവും ഇടമേന്മ
അശോചരഃ	വീഷയിഭവിക്കാത്ത	ശ്ലക്ഷ്ണയാ	
	ഭഗവാൻ	വാചാ	മൊഴിയാൽ
വിജനേ	ജനശൂന്യമായ ദിക്കിൽ	ശുചഃ	ശോകങ്ങളെ
ഏവം	ഈ വിധം	പ്രശമയൻ	} തീക്ഷ്ണം തീർത്തളം പ്രകാരം
യതന്തം	പ്രയാസപ്പെട്ടുകൊ	ഇവ	
	ണ്ടിരിക്കുന്ന	ആഹ	പറഞ്ഞു.
മാം	എന്നോട്		

22 ഹന്താസ്തിൻ ജന്മനി ഭവാന മാം ദ്രഷ്ടമിഹാഹതി
അവിപകചക്ഷായാണാം ദുദ്ദശോടഹം കയോഗിനാം.

ഹന്ത	അയ്യോ കഷ്ടമേ!	ഇഹ ദ്രഷ്ടം	ഇങ്ങു കാണുവാൻ
അസ്തിൻ ജന്മനി	ഈ ജന്മത്തിൽ	ന അഹതി	അഹിക്കുന്നില്ല.
ഭവൻ മാം	നി എന്നെ		

അവിപകപ-	} ദഹിക്കാത്ത മനോ മാലിന്യത്തോടു കൂടിയ	അഹം	ഞാൻ
കഷായാണാം		ഓട്ടം	കാണാൻ സാധിക്കാ
കയോഗിനാം	നിമിഷയോഗികരക്ഷ		ത്തവനാകുന്നു.

23 സകൃദ്ദേം ദർശിതം രൂപമേതത്കാമായ തേനഹ
മത്കാമഃ ശനകൈഃ സാധുസ്സുവാൻ മുഞ്ചതി ഹൃച്ഛയാൻ

അനഹ	ഹേ നിദ്രോഷിൻ!	മത്കാമഃ	എന്നിൽ ആഗ്രഹം
യത്	യാതൊരു		ജനിച്ചു
ഏതത് രൂപം	ഈ സ്വരൂപം	സാധുഃ	ഭക്തനായ സാധകൻ
സകൃത്	ഒരു പ്രാവശ്യം	ഹൃച്ഛയാൻ	മനസ്സിലെ വിഷയ
ദർശിതം	കാട്ടിത്തരപ്പെട്ടത്		വാസനകളെ
തേ	നിനക്കു്	സുവാൻ	മുഴുവനും
കാമായ	(എന്നിൽ) ആഗ്രഹം	ശനകൈഃ	മെല്ലെ മെല്ലെ
	ജനിക്കുവാൻ	മുഞ്ചതി	കൈവെടിയുന്നു.
	വേണ്ടിയാണ്.		

24 സത്സേവയാട്ടദീർഘയാ തേ ജാതാ മയി ദൃഢാ മതിഃ
ഹിതപാടവദ്യുമിമം ലോകം ഗന്താ മജ്ജനതാമസി

അദീർഘയാ	കുറഞ്ഞകാലത്തോളം	അവദ്യം	നല്ലതല്ലാത്ത
	ഉണ്ടായ	ഇമം ലോകം	ഈ ഉടലിനെ
സത്സേവയാ	സജ്ജനസേവകൊണ്ടു്	ഹിതപാ	വെടിഞ്ഞു്
തേ മയി	നിനക്കു് എന്നിൽ	മജ്ജനതാം	എന്റെ പാഷ്ഠനാവുക
ദൃഢാ മതിഃ	സുസ്ഥിരമായ ബുദ്ധി		എന്ന നിലയിലേക്കു്
ജാതാ	ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞു.	ഗന്താ അസി	നീ എത്തിച്ചേരും

25 മതിമയി നിബലേയം ന വിപദ്യേത കർഹിചിത്
പ്രജാസുഗ്നിരോധേടപി സ്മൃതിശ്ച മനേഗ്രഹാത്

മയി	എന്നിൽ	മനേഗ്രഹാത്	എന്റെ
നിബലാ	വേഗമുള്ള		അനേഗ്രഹത്താൽ
ഇതം മതിഃ	ഈ മിത്തവൃത്തി	പ്രജാസുഗ്-	} കല്പാന്നകാലത്തിലും
കർഹിചിത്	ഒരു കാലത്തും	നിരോധേ	
ന വിപദ്യേത	തകരുകയില്ല.	അപി	കൂടി
		സ്മൃതിഃ ച	കാർമ്മ്യം നിലനില്ക്കും.

26

ഏതാവദുഷേതാപരരാമ തന്മഹദ്
ഭൂതം നഭോലിംഗമലിംഗമീശ്വരം
അഹം ച തസ്മൈ മഹതാം മഹീയസേ
ശീർഷ്ണാവനാമം വിദധേനുകംപിതഃ

നഭോലിംഗം	അന്തരീക്ഷത്തിൽ രൂപം കൊണ്ടിരിക്കുന്നതാ ണെങ്കിലും	ഉപരരാമ	അവസാനിപ്പിച്ചു.
അലിംഗം	സ്വതവേ അരൂപമായും	അനുകംപിതഃ	തൽകൃപയ്ക്കു പാത്രീവേിച്ചു
ഈശ്വരം	എല്ലാറ്റിനേയും നിയന്ത്രിച്ചു വരുന്നതുമായ	അഹം ച	ഞാനാകട്ടെ
തത് മഹത്	ആ മഹത്തായുള്ള	മഹതാം	മഹാമാരിൽവെച്ചു
ഭൂതം	പരബ്രഹ്മത്തി	മഹീയസേ	മഹത്തരനായിരിക്കുന്ന
ഏതാവത്	ഇത്രമാത്രം	തസ്മൈ	അവിടുത്തേക്കു്
ഉക്തവാ	പറഞ്ഞു്	ശീർഷ്ണാ	ശീരസ്സുകൊണ്ടു്
		അവനാമം	നമസ്സാരം
		വിദധേ	ചെയ്തു

27

നാമാന്യനന്തസ്യ ഹതരൂപഃ പഠൻ
ഗുഹ്യാനി ഭദ്രാണി കൃതാനി ച സ്മരൻ
ഗാം പര്യടംസ്തൃഷ്ടമനാ ഗതസ്തപഃ
കാലഃ പ്രതീക്ഷൻ വിമദോ വിമത്സരഃ

ഗുഹ്യാനി	ഗുഹ്യാത്മമുള്ളവയും	ഗതസ്തപഃ	ആഗ്രഹം വിട്ടവനായി,
ഭദ്രാണി	മംഗളകരങ്ങളുമായ	വിമദഃ	മദമകന്നവനായി,
അനന്തസ്യ	അപാരന്റെ	വിമത്സരഃ	മത്സരമൊഴിഞ്ഞ വനായി
നാമാനി	തിരുനാമങ്ങളെ	കാലഃ	അന്ത്യകാലത്തെ
ഹതരൂപഃ	ലജ്ജവിട്ടവനായി	പ്രതീക്ഷൻ	ഉററുനോക്കിക്കൊണ്ടു്
പഠൻ	ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ടും,	ഗാം	ഭൂമണ്ഡലമാകെ
കൃതാനി	കർമ്മങ്ങളെ	പര്യടൻ	സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടി രുന്ന
സ്മരൻ ച	ഓർമ്മിച്ചുകൊണ്ടും,		
തൃഷ്ടമനാഃ	സന്തുഷ്ടചിത്തനായി,		

28

ഏവം കൃഷ്ണമതേർ ബ്രഹ്മന്നസക്തസ്യാമലാത്മനഃ
കാലഃ പ്രാദുരഭൂത് കാലേ തഡിത്സൈശാമനീ യഥാ

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രഹ്മജ്ഞ!	കൃഷ്ണമതേഃ	കൃഷ്ണനിൽ അപ്പിച്ചു ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവ നായും,
ഏവം	ഈ വിധം		

അസക്തസ്യ	മരൊന്നിലും	കാലേ	ഉഷ്മായപ്പോരും
	ആസക്തിയില്ലാത്തവനായും	സൗഭാമനി	} മിന്നൽപ്പിണർച്ചാത്തെ
		തഡിത് യഥാ	
അമലാത്മനഃ	വിശുദ്ധചിത്തനായും	കാലഃ	മൃത്യുഭവത
	ഇരിക്കുന്ന എന്റെ	പ്രാദുരഭൂതം	പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

29 പ്രയുജ്യമാനേ മയി താം ശുദ്ധാം ഭാഗവതീം തനം
ആരണ്യകർമ്മനിർവ്വഹണോ നൃപതത് പാണ്ഡുരേതികഃ.

ശുദ്ധാം	സത്പഥവ്യം	മയി	} ഞാൻ നയിക്കപ്പെട്ടു
ഭാഗവതീം	ഭഗവൽ	പ്രയുജ്യമാനേ	
	സംബന്ധവുമായ	ആരണ്യകർമ്മ-	} പ്രാദുരഭൂതത്തിന്റെ
		നിർവ്വഹണഃ	
താം തനം	ആ ശരീരത്തിലേക്ക്		പരിസമാപ്തിയി
	(ഭഗവാൻ പറഞ്ഞു		ചെയ്തിയ
	വെച്ച പാണ്ഡുരേതിക	പാണ്ഡു-	} പാണ്ഡുരേതികയായ
	ലേക്ക്)	രേതികഃ	
		നൃപതത്	പ്രകൃതശരീരം
			തന്റെ വീണ്.

30 കല്പാന്ത ഇദമാദായ ശയാനേട്ടമഭ്യസ്യേപതഃ
ശിശയിഷോർനപ്രാണം വിവിശേട്ടന്തരഹം വിഭോഃ

കല്പാന്തേ	കല്പാവസാനത്തിൽ	ശിശയിഷോഃ	ശയിക്കുവാൻ (വിലയി
ഇദം	ഈ ലോകത്തെ		ക്കുവാൻ) ഉദ്യമിക്കുന്ന
ആദായ	ഉപസംഹരിച്ചു	വിഭോഃ	ബ്രഹ്മഭവന്റെ
ഉദനേപതഃ	പ്രളയസമുദ്രത്തിന്റെ	അന്തഃ	ഉള്ളിലേക്ക്
അഭ്യസി	ജലത്തിൽ	അനുപ്രാണം	നിശ്വാസത്തോടൊപ്പം
ശയാനേ	കിടന്നുകാണിക്കുന്ന	അഹം	ഞാൻ
	ശ്രീനാരായണനിൽ	വിവിശേ	കടന്നു.

31 സഹസ്രയുഗപര്യന്ത ഉത്ഥായേഭം സിന്ധുക്ഷതഃ
മരീചിമിശ്രാ ഋഷയഃ പ്രാണേഭ്യോടഹം ച ജജ്ഞിരേ.

സഹസ്രയുഗ-	} ആയിരം ചതുർയുഗങ്ങളെ	പ്രാണേഭ്യഃ	കാരോരോ ഇന്ദ്രിയ
പര്യന്തേ			ങ്ങളിൽനിന്ന്
ഉത്ഥായ	ഏഴുനേറും	മരീചിമിശ്രാഃ	മരീചി മുതലായ
ഇദം	ഈ ലോകത്തെ	ഋഷയഃ	ഋഷിമാരും
സിന്ധുക്ഷതഃ	സൃഷ്ടിക്കുന്നതിന്ന്	അഹം ച	ഞാനും
	ആഗ്രഹിച്ച ബ്രഹ്മാ	ജജ്ഞിരേ	ജനിച്ചു.
	വിന്റെ		

32 അന്തർബഹിശ്ച ലോകാംസ്തീൻ പര്യേമ്യസ്തന്ദിതവ്രതഃ
അനുഗ്രഹാനുഹാവിഷ്ണോരവിഘാതഗതിഃ കപചിത്.

മഹാവിഷ്ണോഃ	മഹാവിഷ്ണവിന്റെ	അസ്തന്ദിത-	} പിഴവേല്ലാത്ത ബ്രഹ്മ വ്രതഃ } ചര്യവ്രതത്തോടു കൂടിയ വനായും ഭവിച്ചു
അനുഗ്രഹാത്	അനുഗ്രഹംകൊണ്ട്	തീൻ ലോകാൻ	
കപചിത്	ഒരു ദിക്കിലും	അന്തഃ	അകത്തു്
അവിഘാത-	} തടവേല്ലാത്ത സഞ്ചാര ഗതിഃ } തോടുകൂടിയവനായും	ബഹിഃ ച	പുറത്തു്
		പര്യേമി	ഞാൻ ചുറ്റിനടക്കുന്നു.

33 ദേവേന്താമിമാം വീണാം സ്വരബ്രഹ്മവിഭൂഷിതാം
മുർച്ഛയിതപാ ഹരികിമാം ഗായമാനശ്ചരാമൃഹം

ദേവേന്താം	ഈശ്വരദത്തവും	മുർച്ഛയിതപാ	വായിച്ചു്
സ്വരബ്രഹ്മ-	} സപ്തസ്വരങ്ങളാലുള്ള വിഭൂഷിതാം } ബ്രഹ്മത്താൽ അലംകൃ തവും ആയ	ഹരികിമാം	ഹരികഥയെ
		ഗായമാനഃ	പാടിക്കൊണ്ടു്
ഇമാം വീണാം	ഈ വീണയെ	അഹം	ഞാൻ
		ചരാമി	സഞ്ചരിക്കുന്നു.

34 പ്രഗായതഃ സ്വവിര്യോണി തീർത്ഥപാദഃ പ്രിയശ്രവാഃ
ആഹുത ഇവ മേ ശീഘ്രം ദർശനം യാതി ചേതസി.

പ്രിയശ്രവാഃ	സൽകീർത്തിയെഴുന്ന	ആഹുതഃ ഇവ	വിളിച്ചുവരുത്തപ്പെട്ടവ നെന്നപോലെ
തീർത്ഥപാദഃ	തൻതിരുവടി	ശീഘ്രം	അരിവേഗം
സ്വവിര്യോണി	തന്റെ വിര്യങ്ങളെ	ദർശനം യാതി	ദർശനം പ്രാപിക്കുന്നു.
പ്രഗായതഃ	പാടിപ്പുകഴ്ത്തുന്ന		
മേ ചേതസി	എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ		

35 ഏതല്യാതരചിത്താനാം മാത്രാസ്സർവ്വേഷ്ഠയാ മുഹൂഃ
ഭവസിന്ധുപുവോ ദൃഷ്ടോ ഹരിചര്യാനുവർണ്ണനം.

മുഹൂഃ	വീണ്ടും വീണ്ടും	യതഃ	യാതൊന്നാണോ,
മാത്രാസ്സർവ്വേഷ്ഠയാ	} വിഷയാനുഭവങ്ങളുടെ ഇച്ഛകൊണ്ടു്	ഏതതഃ ഹി	ഇതൊന്നുമാത്രമേ
ആതര-		ഭവസിന്ധു-	} സംസാരസാഗരത്തെ കടക്കുവാനുള്ള കപ്പലായിട്ടു്
ചിത്താനാം	} വിവശഹൃദരായിട്ടുള്ള വക്ട്	പ്തവഃ	
ഹരിചര്യ-		ദൃഷ്ടഃ	കാണപ്പെട്ടിട്ടുള്ള.
നുവർണ്ണനം	} ഹരികഥകളെ അനു വർണ്ണിക്കുക എന്നതു്		

36 യമാദിഭിശ്ചോഗപഥൈഃ കാമലോഭഹതോ മുഹഃ
മുക്തസേവയാ യചേത്തമാത്മാഭാ ന ശാമ്യതി.

മുഹഃ	അഭിജ്ഞി	യചേത്	യാതൊരു വിധമോ
കാമലോഭ-	} കാമം ലോഭം എന്നിവ	തഥാ	ആ വിധം
ഹതഃ		യമാദിഭിഃ	യമം മുതലായ
ആത്മാ	മനസ്സ്	യോഗപഥൈഃ	യോഗമാർഗ്ഗങ്ങളാൽ
മുക്ത-	} ശ്രീഹരിയുടെ	അഭാ	സാക്ഷാത്തായി
സേവയാ		ന ശാമ്യതി	ശാന്തിയടയുന്നതല്ല.

37 സർവ്വം തദിദമാഖ്യാതം യത്പുഷ്പോന്മഥം തപയാതനഘ
ജനകർമ്മരഹസ്യം മേ ഭവതശ്ചാത്മതോഷണം.

അനഘ	ഹേ പാപരഹിത!	ജനകർമ്മ-	} ജനനത്തെയും സാധന
തപയാ	അങ്ങയാൽ	രഹസ്യം	
യത്	യാതൊന്നിനെക്കുറിച്ചു്		കളെയും സംബന്ധിച്ച
അഹം	ഞാൻ		രഹസ്യവും
പുഷ്പഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ടവോ,	ഭവതഃ	അങ്ങയുടെ
തത്	അതിനെക്കുറിച്ചു്	ആത്മ-	} മനഃസംഗ്രഹിക്കുള്ള
ഇദം സർവ്വം	ഈ ഉള്ളതല്ലാം-	തോഷണം ച	
മേ	എന്റെ	ആഖ്യാതം	ഉപായവും
			പ്രസ്താവിക്കപ്പെട്ട.

38 ഏവം സംഭാഷ്യ ഭഗവാനന്നാരഭോ വാസവീസുതം
ആമന്ത്ര്യ വീണാം രണയൻ യയൈ യാദൃച്ഛികോ മുനിഃ

ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ	രണയൻ	ശബ്ദിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്
നാരദഃ	നാരദമഹാഷി	യാദൃച്ഛികഃ	സ്വന്തമായി ആവശ്യ
വാസവീസുതം	വേദവ്യാസരോടായി		ങ്ങളില്ലായ്കയാൽ
ഏവം	ഇപ്രകാരം		സ്വതന്ത്രനായിരിക്കുന്ന
സംഭാഷ്യ	സംഭാഷണംചെയ്തു്,	മുനിഃ	ആ ദേവഷി
ആമന്ത്ര്യ	യാത്രപറഞ്ഞു്	യയൈ	യാത്രയായി.
വീണാം	വിണയെ		

39 അഹോ ദേവഷിഭ്ന്യോന്മഥം യത്കീർത്തിം ശാർണ്ഗധനപനഃ
ഗായൻ മാദ്യന്നിഭം തന്ത്യാ രമയത്യാതരം ജഗത്.

അഹോ	അത്യാശ്ചര്യം!	തന്ത്യാ	വീണക്കമ്പിയിലൂടെ
അയം ദേവഷിഃ	ഈ ദേവഷി	ഗായൻ	ഗാനംചെയ്തു്
ധന്യഃ	ഭാഗ്യശാലിതന്നെ.	മാദ്യൻ	സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടു്
യത്	എന്തെന്നാൽ	ആതരം	ദുഃഖപരവശമായ
ശാർണ്ഗധനപനഃ	ശ്രീമഹാവിഷ്ണുവിന്റെ	ഇദം ജഗത്	ഈ ലോകത്തെ
കീർത്തിം	കീർത്തിയെ	രമയതി	സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു!

ബ്രഹ്മനദ്യം	ബ്രഹ്മനദിയായ	സതുവൽനഃ	യാഗാദികർമ്മങ്ങളെ
സരസ്വദ്യം	സരസ്വതിയിൽ		പോഷിപ്പിക്കുന്നതും
പശ്ചിമേ	പടിഞ്ഞാറെ	ശമ്യംപ്രാസഃ	'ശമ്യംപ്രാസം'
തദേ	കരയിൽ	ഇതി	എന്നിങ്ങനെ
ഋഷീണാം	മുനിമാരുടെ	പ്രോക്തഃ	പറയപ്പെടുന്നതുമായ
		ആശ്രമഃ	ഒരു ആശ്രമമുണ്ട്.

3 തസ്തിൻ സ്വ ആശ്രമേ വ്യാസോ ബദരീഷണ്ഡമണ്ഡിതേ
ആസീനോഽപ ഉപസ്തശ്യ പ്രണിഭയേശ മനഃ സ്വയം.

വ്യാസഃ	വേദവ്യാസൻ	അപഃ	ജലത്തെ
ബദരീഷണ്ഡ- മണ്ഡിതേ	} ഇലന്തമരക്കൂട്ടത്താൽ അലങ്കൃതമായിട്ടുള്ള	ഉപസ്തശ്യ	ആവമിച്ച ദേഹശുദ്ധി വരുത്തി,
സ്വേ തസ്തിൻ		സ്വയം	തന്നെത്താൻ
ആശ്രമേ	ആശ്രമത്തിൽ	മനഃ	മനസ്സിനെ
ആസീനഃ	ഇരുന്നുകൊണ്ട്	പ്രണിഭയേശ്വ	ഏകാഗ്രമാക്കി.

4 ഭക്തിയോഗേന മനസി സമ്യക് പ്രണിഹിതേഽഥലേ
അപശ്യത് പുരുഷം പൂർവ്വം മായാം ച തദപാശ്രയാം.

ഭക്തിയോഗേന	ഭക്തിയോഗത്താൽ	പൂർവ്വം	ആദ്യമായി
അഥലേ	നിർമ്മലമായും	പുരുഷം	ഈശ്വരനേയും
സമ്യക്	നല്ലപോലെ	തദപാശ്രയാം	ആ ഈശ്വരനെ ആശ്ര യിച്ചിരിക്കുന്ന
പ്രണിഹിതേ	ഏകാഗ്രഭാവനയിൽ		
	ഉറച്ചതുമായ	മായാം ച	മായേയും
മനസി	ഹൃദയത്തിൽ	അപശ്യത്	ദർശിച്ചു.

5 യയാ സമ്മോഹിതോ ജീവ ആത്മാനം ത്രിഗുണാത്മകം
പരോപി മനതേടനത്ഥം തത്കൃതം ചാഭിപദ്യതേ.

ജീവഃ	ജീവൻ	ത്രിഗുണാത്മകം	ത്രിഗുണങ്ങളുടെ സ്വരൂ പമായിട്ട്
പരഃ അപി	ത്രിഗുണാതീതനായ	മനതേ	വിചാരിക്കുന്നു;
	പരമാത്മാവാണെന്നി രിക്കിലും	തത്കൃതം	അവയാൽ ഉണ്ടാക്ക പ്പെടുന്ന
യയാ	യാതൊരു മായയാൽ		
സമ്മോഹിതഃ	അധികം മോഹിത നായി ഭവിച്ച്	അനത്ഥം ച	അനത്ഥത്തെയും
ആത്മാനം	തന്റെ സ്വരൂപത്തെ	അഭിപദ്യതേ	അനുഭവിക്കുന്നു.

6 അനന്തേമാപശമം സാക്ഷാദ്ഭക്തിയോഗമധോക്ഷജേ
ലോകസ്യാജാനതോ വിദപാംശ്വക്രേ സാതപതസംഹിതാം.

അധോക്ഷജേ	ഭഗവാങ്കലുള്ള	ലോകസ്യാ	ലോകത്തിനുവേണ്ടി
സാക്ഷാത്	സാക്ഷാത്തായ	വിദപാൻ	ജ്ഞാനിയായ വ്യാസൻ
ഭക്തിയോഗം	ഭക്തിയോഗത്തെ	സാതപത-	} ഭാഗവതമെന്ന ഭക്തി യോഗ സംഹിതയെ
അനന്തേമാ- പശമം	} അനന്തമതിനുള്ള ഉപശാന്തിയായിട്ട്	സംഹിതാം	
അജാനതഃ	മനസ്സിലാക്കാത്ത	ചക്രേ	ഉണ്ടാക്കി.

കുറിപ്പ്:- മേൽകാട്ടത്ത മൂന്നുശ്ലോകങ്ങൾക്കൊണ്ടു ഭാഗവതധർമ്മത്തിന്റെ സാരം ഈ വിധം സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു - “ഈശ്വരൻ ത്രിഗുണാതീതനാണ്. വാസ്തവത്തിൽ ജീവനും അങ്ങനെ തന്നെ പക്ഷേ, മായാവരണം നിമിത്തം ജീവൻ സ്വരൂപബോധം ഉണ്ടാവുന്നില്ല. അതിനാൽ അനന്തം (സംസാരക്ലേശം) അനുഭവിക്കുന്നു. ആകയാൽ ജീവൻ തികച്ചും മായയുടെ വലയത്തിൽ നിന്നു മുക്തനാകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനു സാത്തപികമുന്തിയായ ശ്രീകൃഷ്ണപരമാത്മാവിൽ സമർപ്പിതമാവുന്ന ഭക്തിമാത്രമേ ഉതകുകയുള്ളൂ. ഈവിധം ശ്രേയോനിദാനമായുള്ള ഭക്തിയോഗത്തിലേക്ക് ജീവനെ എത്തിക്കുന്നത് ഭാഗവത സംഹിതയാണ്”. ഈ വസ്തുതകളെ ഏകാഗ്രഭാവായാൽ കണ്ടറിഞ്ഞ വ്യാസമുനി അജ്ഞജനങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹാർത്ഥം ശ്രീമദ്ഭാഗവതം വിരചിച്ചു.

7 യസ്യാം വൈ ശ്രൂയമാണായാം കൃഷ്ണേ പരമപുരുഷേ
ഭക്തിരതപദ്യതേ പുംസഃ ശോകമോഹഭയാപഹാ.

യസ്യാം	യാതൊരു ഈ സംഹിത	ശോകമോഹ-	} ശോകം, മോഹം, ഭയം എന്നിവയെ അകരുന്ന
ശ്രൂയമാണായാം	ശ്രവിക്കപ്പെടുന്ന അവസരത്തിൽ	ഭയാപഹാ	
		ഭക്തിഃ	ഭക്തി
പരമപുരുഷേ	പരമപുരുഷനായ	പുംസഃ	മനുഷ്യൻ
കൃഷ്ണേ വൈ	കൃഷ്ണനിൽത്തന്നെ	ഉത്പദ്യതേ	ഉണ്ടാവുന്നു.

8 സ സംഹിതാം ഭാഗവതീം കൃതപാൻകൃത്യ ചാത്മജം
ശുക്ലമദ്ധ്യോപയാമാസ നിവൃത്തിനിരതം മുനിഃ.

സഃ മുനിഃ	ആ മഹാഷി	നിവൃത്തി-	} നിവൃത്തിമാഗ്നത്തിൽ തൽപരനും
ഭാഗവതീം	ഭഗവൽ സംബന്ധമായ	നിരതം	
സംഹിതാം	സംഹിതയെ (ഭാഗവത ഗ്രന്ഥത്തെ)	ആത്മജം	സ്വപുത്രനായ
കൃതപാ	ഉണ്ടാക്കി,	ശുക്ലം	ശ്രീകൃഷ്ണനെ
അനുകൃത്യ ച	പരിശോധിച്ചു ചിട്ടപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു,	അദ്ധ്യോപയാ-	} പഠിപ്പിച്ചു.
		മാസ	

ശൈനക ഉവാച : ശൈനകൻ പറഞ്ഞു:—

9 സ വൈ നിവൃത്തിനിരതഃ സച്ചത്രോപേക്ഷകോ മുനിഃ
കസ്യ വാ ബ്രഹ്മതീമേതാമാത്മാരാമഃ സമഭ്യസത്.

നിവൃത്തി- നിരതഃ	} നിവൃത്തിമാഗ്നത്തിൽ താൽപര്യം ചേർന്നതും	സഃ വൈ	ആ സുപ്രസിദ്ധനായ
സച്ചത്ര	എല്ലാറ്റിലും	മുനിഃ	ശുക്രമുനി
ഉപേക്ഷകഃ	ഉപേക്ഷാഭാവമുള്ളവനും	ബ്രഹ്മതീം	അതിവിസ്മൃതമായ
ആത്മാരാമഃ	ആത്മാവികൽ രമിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നവനായ	ഏതാം	ഈ സംഹിതയെ
		കസ്യ വാ	എന്തിനുവേണ്ടി
		സമഭ്യസത്	അഭ്യസിച്ചു

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

10 ആത്മാരാമാശ്ച മുനയോ നിർഗ്രന്ഥാ അപ്യുരുക്രമേ
കുച്ഛന്ത്യഹൈതുകീം ഭക്തിമിത്ഥംഭൂതഗുണോ ഹരിഃ

മുനയഃ	മുനിമാർ	അഹൈതുകീം	നിഷ്കാരണമായ
ആത്മാരാമാഃ	} ആത്മാവികൽ	ഭക്തിം	ഭക്തിയെ
ച	} രമിക്കുന്നവരും	കുച്ഛന്തി	പ്രകടിപ്പിക്കുന്നു;
നിർഗ്രന്ഥാഃ	ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നും വിട്ടുനില്ക്കുന്നവരും	ഹരിഃ	ഭഗവാൻ
അപി	ആയിരുന്നാൽക്കൂടി	ഇത്ഥംഭൂത-	} ഈ വിധത്തിലുള്ള ആകഷ്കഗുണം ചേർന്നവനാകുന്നു.
ഉരുക്രമേ	ഭഗവാനിൽ	ഗുണഃ	

11 ഹരേഗ്ഗുണാക്ഷിപ്തമതിർഭഗവാൻ ബാഭരായണിഃ
അധ്യഗാത്മഹാഭാഖ്യാനം നിത്യം വിഷ്ണുജനപ്രിയഃ.

നിത്യം	എപ്പോഴും	ഗുണാക്ഷിപ്ത-	} ഗുണങ്ങളാൽ ആകൃഷ്ട ചിത്തനായിട്ട്
വിഷ്ണുജനപ്രിയഃ	വിഷ്ണുഭക്തിയുള്ള ജനങ്ങളിൽ പ്രീതിചേർന്ന	മതിഃ	
ഭഗവാൻ	മഹാനഭാവനായ	മഹത്	വിസ്മൃതമായ
ബാഭരായണിഃ	ശ്രീശുകൻ	ആഖ്യാനം	ഭാഗവതാഖ്യാനത്തെ
ഹരേഃ	വിഷ്ണുഭഗവാന്റെ	അധ്യഗാത്മ-	അധ്യയനം ചെയ്തു.

12 പരീക്ഷിതോട്വഥ രാജഷേർജന കമ് വിലായനം
സംസ്ഥാനം ച പാണ്ഡുപുത്രാണാം വക്ഷ്യേ കൃഷ്ണകഥാദയം.

അഥ	ഇനീമേൽ	പാണ്ഡു-	} പാണ്ഡവന്മാരുടെ
പരീക്ഷിതഃ	പരീക്ഷിതനെ	പുത്രാണാം	
രാജഷ്ട്രഃ	രാജഷ്ട്രിയുടെ	സംസ്ഥാനം ച	മഹാപ്രസ്ഥാനത്തെയും
ജന	ജനനത്തെയും,	കൃഷ്ണ-	} ശ്രീകൃഷ്ണകഥകൾ (ഇവയിൽ) തെളിഞ്ഞു
കർമ്മ	പ്രവർത്തനത്തെയും,	കഥോദയം	
വിലാപനം	ചരമഗതിയേയും,	വക്ഷ്യ	പറഞ്ഞുകൊള്ളാം.

13 യദാ മൃധേ കൌരവസൃജയാനാം വീരേഷപഥോ വീരഗതിം ഗതേഷു
വൃകോദരാവിഭഗദാഭിമർദ്ദഗ്നോരുഭണ്യേ ധൃതരാഷ്ട്രപുത്രേ;

14 ഭൂതഃ പ്രിയം ദ്രൗണിരിതി സു പശ്യൻ
കൃഷ്ണാസുതാനാം സ്വപതാം ശിരാംസി
ഉപാഹരദ്വിപ്രിയമേവ തസ്യ ത—
ജ്ജഗൃഹ്ണിതം കർമ്മ വിഗർഹയന്തി

യദാ	യാതൊരിക്കൽ	ദ്രൗണിഃ	അശ്വത്ഥാമാവ്
കൌരവ-	} കുരുവംശക്കാരുടെയും സൃജയാനാം } സൃജയ (പാണ്ഡവ) വംശക്കാരുടെയും	ഭൂതഃ	യജമാനൻ
വീരേഷു		പ്രിയം സു	ഇഷ്ടമായേക്കാം
മൃധേ	വീരപുരുഷന്മാർ	ഇതി പശ്യൻ	എന്നു കരുതികൊണ്ട്
വീരഗതിം	യുദ്ധത്തിൽവെച്ച്	സ്വപതാം	ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന
ഗതേഷു	വീരസ്വപ്തനെ	കൃഷ്ണാസുതാനാം	പാണ്ഡവപുത്രന്മാരുടെ
ധൃതരാഷ്ട്ര-	} ധൃതരാഷ്ട്രപുത്രനായ പുത്രേ } ദുര്യോധനൻ	ശിരാംസി	തലകൾ
വൃകോദരാ-		ഉപാഹരത്	അടുത്തുകാഴ്ചവെച്ചു.
വിഭഗദാ-	} ഭീമൻ പ്രയോഗിച്ച ഗദാപ്രഹരത്താൽ ഭീഷ്മാത- } പൊട്ടിത്തകന്ന ഭഗ്നോരുഭണ്യേ } തുടയോടുകൂടിയവനായ പ്രോരം,	തത് തസ്യ	അതു അവൻ
അഥോ		വിപ്രിയം	ഇഷ്ടപ്പെടാമായിട്ട്
		ഏവ	തന്നെ സംഭവിച്ചു.
		ജ്ജഗൃഹ്ണിതം	നിന്ദിതമായുള്ള
		കർമ്മ	പ്രവൃത്തിയെ
		വിഗർഹയന്തി	ഏവരും ചെറുക്കുന്നു.

15 മാതാ ശിശുനാം നിധനം സുതാനാം
നിശമ്യ ഘോരം പരിതപ്യമാനാ
തദാഭ്യർത്ഥ്വ ബാഹ്വപകലാകലാക്ഷീ
താം സാന്തപയന്നാഥ കിരീടമാലി.

തദാ	അപ്പോൾ	ശിശുനാം	ചെറുചൈതന്യമുള്ളവരായ
മാതാ	അമ്മയായ പാണ്ഡവ	സുതാനാം	മക്കളുടെ

പേരാരം	അതിക്രമമായ	അരുതേ	വാവിട്ടുകരഞ്ഞു ;
നിധനം	അറകൊലയെ	കിരീടമാലി	അജ്ജനൻ
നിശമ്യ	കേട്ടറിഞ്ഞു	താം	അവളെ
പരിതപ്യമാനാ	പരിതപിച്ചുകൊണ്ടു	സാന്തപയൻ	ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു
ബാഷ്പകലാ- കലാക്ഷീ	} കണ്ണീർക്കണങ്ങൾ മുറിയ കൺകളോടെ	ആഹ	പറഞ്ഞു.

16

തദാ ശുചസ്തേ പ്രമുജാമി ഭദ്രേ
യദ് ബ്രഹ്മബന്ധോഃ ശിര ആതതായിനഃ
ഗാഞ്ധീവമുക്തൈർവിശിവൈരപാഹരേ
തപാക്രമ്യ യത്സ്താസ്യസി ഭഗ്യാപത്രം.

ഭദ്രേ	മംഗലാംഗി !	ഉപാഹരേ	ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നേ
ആതതായിനഃ	ആയുധം ധരിച്ചു കൊ ലയും കൊള്ളിവെപ്പും നടത്തിയ	തദാ തേ	കദമോ, അപ്പോൾ, നിന്റെ
ബ്രഹ്മബന്ധോഃ	നീചബ്രാഹ്മണന്റെ	ശുചഃ	ശോകാശ്രുക്കളെ
ശിരഃ	ശിരസ്സിനെ	പ്രമുജാമി	തുടക്കുന്നുണ്ട് ;
ഗാഞ്ധീവ-	} ഗാഞ്ധീവചാപത്തിൽ മുക്തൈഃ } നിന്നു വിട്ടയക്കപ്പെട്ട	യത് തു	യാതൊരു ആ ശിരസ്സി നെത്തന്നെ
വിശിവൈഃ		ആക്രമ്യ	കീഴടക്കി, (അതിന്മേൽ ഇരുന്നു)
യത്	എപ്പോൾ	ഭഗ്യാപത്രം	മക്കളുടെ ദഹനക്രിയ ചെയ്തവളായിട്ട്
		സ്താസ്യസി	നീ സ്താനം ചെയ്യും

17

ഇതി പ്രിയാം വല്ഗുവിചിത്രജല്ലൈഃ
സ സാന്തപയിതപാട്യുതമിത്രസുതഃ
അനപാദവദംശിത ഉഗ്രധനപാ
കപിധപജോ ഗുരുപത്രം രഥേന.

ഇതി	ഇപ്രകാരം	സഃ കപിധപജഃ	ആ അജ്ജനൻ
വല്ഗു-	} ഭംഗിയുള്ള അതുത വിചിത്ര- } വീരഭാഷണങ്ങളാൽ	ദംശിതഃ	പടക്കോപ്പണിഞ്ഞു,
ജല്ലൈഃ		ഉഗ്രധനപാ	ഭീഷണമായ വില്ലേന്തി,
പ്രിയാം	പതിയെ	രഥേന	തേരിലേറി,
സാന്തപയിതപാ	സമാധാനിപ്പിച്ചു	ഗുരുപത്രം	അശ്വത്ഥാമാവിനെ
അമൃത-	} ശ്രീകൃഷ്ണൻ ചങ്ങാതി മിത്രസുതഃ } യായും സാരഥിയായും ഇരിക്കുന്ന	അനപാദവത്	പിന്തുടന്നോടി.

18

തമാപതന്തം സ വിലക്ഷ്യ ഭൂരാത് കമാരഹോഭിഗമനാ രഥേന
പരാദവത് പ്രാണപരീപ്തവ്യാം യാവദ്ഗമം തദ്രയോദ്യമാ കഃ

ആപതന്തം	ഓടിയടുക്കുന്ന	അദ്വയാത്	അദ്വയത്താൽ
തം	ആ അജ്ഞാനനെ	കഃ യഥാ	ബ്രഹ്മാവെന്നപോലെ *
ദൂരാത്	അകലത്തുനിന്ന്	ഉച്ഛ്വാം	ഭൂമിയിൽ
വിലക്ഷ്യ	കണ്ടറിഞ്ഞു്	യാവദ്ഗമം	പോകാനാവുന്നിടത്തോളം
കുമാരഹാസഃ	കുമാരന്മാരെ വധിച്ച അവൻ	രഥേന	തേരിൽ കരേറി
ഉചിഗമനാഃ	പരിഭ്രാന്തചിത്തനം	പരാദ്രവത്	പരക്കം പാഞ്ഞു.
പ്രാണപരീപ്ലവഃ	പ്രാണരക്ഷാത്മിയും ആയിട്ട്,		

(*പുത്രീപരിരംഭണത്തിന് ഉദ്യേകനായ ബ്രഹ്മാവു് പരമശിവനെ ഭയന്നു പലായനംചെയ്തവെന്നു പുരാവൃത്തമാണ് ഈ ഉപമയ്ക്കു് അടിസ്ഥാനം.)

19 യദാദേശശരണമാത്മാനമൈക്ഷത ശ്രാന്തവാജിനം
അസ്രം ബ്രഹ്മശിരോ മേന ആത്മത്രാണം ദ്വിജാത്മജഃ

ദ്വിജാത്മജഃ	ബ്രാഹ്മണപുത്രനായ അശ്വപത്മമാവാത്	യദാ ഐക്ഷത	കണ്ടപ്പോൾ
ശ്രാന്തവാജിനം	തളൻപോയ കുതിരകളോടുകൂടിയവനായും	ബ്രഹ്മശിരഃ	ബ്രഹ്മശിരസ്സെന്ന
അശരണം	രക്ഷയില്ലാത്തവനായും	അസ്രം	അസ്രത്തെ (ബ്രഹ്മാസ്രത്തെ)
ആത്മാനം	തന്നെ	ആത്മത്രാണം	ആത്മരക്ഷയ്ക്കുള്ളതായി
		മേനേ	കരുതി.

20 അഥോപസ്തശ്യ സഖിലം സംഭയേ തത് സമാഹിതഃ
അജാനനപസംഹാരം പ്രാണകൃഷ്ട്വ ഉപസ്ഥിതേ.

അഥ	അനന്തരം	പ്രാണകൃഷ്ട്വ	ജീവാപായം
സഖിലം	ജലത്തെ	ഉപസ്ഥിതേ	അടുത്തണഞ്ഞിരിക്കും വേളയിൽ
ഉപസ്തപ്യശ്യ	ആചമനം ചെയ്തു്		
സമാഹിതഃ	മന്ത്രധ്യാനം ചെയ്തവനായിട്ട്	തത്	അതിനെ (ബ്രഹ്മാസ്രത്തെ)
ഉപസംഹാരം	ഉപസംഹാരത്തെ	സംഭയേ	തൊടുത്തുവിട്ടു.
അജാനൻ	അറിഞ്ഞുകൂടാത്തവനെ നിരിക്കല്പം		

21 തതഃ പ്രാദുഷ്ഠിതം തേജഃ പ്രചണ്ഡം സർവ്വതോദിശം
പ്രാണാപമേഭിപ്രേക്ഷ്യ വിഷ്ണു ജിഹ്വതവാച ഹ

തതഃ	അതിൽനിന്ന്	സർവ്വതോദിശം	എല്ലാ ദിക്കിലും
പ്രാദുഷ്ഠിതം	ചൊട്ടിച്ചിതറിപ്പറ പ്പെട്ടതും	വിഷ്ണു	പരന്നതും
		പ്രചണ്ഡം	അതൃഗ്രവും

പ്രാണാപദം	ജീവാപായകരവുമായ	ജിഹ്വ	അജ്ജനൻ
തേജഃ	തേജസ്സിനെ	വിജ്ഞ	ശ്രീകൃഷ്ണനോടു്
അഭിപ്രേക്ഷ്യ	നേരിൽ കണ്ടു്	ഉവാച ഹ	സംഭവിച്ചു പറഞ്ഞു.

അജ്ജന ഉവാച : അജ്ജനൻ പറഞ്ഞു:—

22 കൃഷ്ണ കൃഷ്ണ മഹാഭാഗ ഭക്താനാമഭയംകര
തപമേകോ ദഹ്യമാനാനാമപവർഗ്ഗോസി സംസൃതേഃ

കൃഷ്ണ കൃഷ്ണ	ഹേ കൃഷ്ണ! കൃഷ്ണ!	സംസൃതേഃ	സംസാരതാപത്താൽ
മഹാഭാഗ	മാഹാത്മ്യശാലീൻ!	ദഹ്യമാനാനാം	ദഹിക്കുന്നവർക്ക്
ഭക്താനാം	ഭക്തന്മാർക്ക്	അപവർഗ്ഗഃ	മുക്തിയേകുന്നവൻ
അഭയംകര	അഭയപ്രദാനം ചെയ്യുന്ന ഭഗവൻ!	തപം ഏകഃ	നിന്തിരുവടി മാത്രം
		അസി	ആകുന്നു.

23 തപമാദ്യഃ പുരുഷഃ സാക്ഷാദീശ്വരഃ പ്രകൃതേഃ പരഃ
മായാം വ്യഭസ്യ ചിച്ഛക്ത്യോ കൈവല്യേ സ്ഥിത ആത്മനി.

പ്രകൃതേഃ	പ്രകൃതിയിൽനിന്നു്	ചിച്ഛക്ത്യോ	വിശുദ്ധജ്ഞാന
പരഃ	അതീതനം		ശക്തിയാൽ
ആദ്യഃ	ആദ്യയികലുള്ള	മായാം	മായയെ
പുരുഷഃ	പുരുഷനും	വ്യഭസ്യ	അകറ്റി
സാക്ഷാത്	സാക്ഷാത്തായ	കൈവല്യേ	കേവലാത്മകമായ
ഈശ്വരഃ	ഈശ്വരനുമായ	ആത്മനി	ആത്മസ്വരൂപത്തിൽ
തപം	അങ്ങനും	സ്ഥിതഃ	വാണുള്ളെന്നു.

24 സ ഏവ ജീവലോകസ്യ മായാമോഹിതചേതസഃ
വിധത്സേ സ്വേപന വീര്യേണ ശ്രേയോ ധർമ്മാദിലക്ഷണം.

സഃ ഏവ	ആ നിന്തിരുവടിതന്നെ	ജീവലോകസ്യ	ജീവരാശിക്ക്
സ്വേപന	സ്വപ്നമായ	ധർമ്മാദി-	} ധർമ്മാദികളുടെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയ
വീര്യേണ	പ്രഭാവം കൊണ്ടു്	ലക്ഷണം	
മായാമോഹിത-	മായയാൽ മോഹിപ്പി	ശ്രേയഃ	പുരുഷാത്മത്തെ
ചേതസഃ	ക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടു കൂടിയ	വിധത്സേ	ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നു.

25 തഥായം ചാവതാരസ്തേ ഭൂവോ ഭാരജീഹ്വീഷയാ
സ്വാനാം ചാനന്യഭാവാനാമനുധ്യാനായ ചാസക്രൂതം.

തഥാ	അപ്രകാരം	സ്വാനാം	സ്വജനങ്ങൾക്കും
ഭുവഃ	ഭൂമിയുടെ	അനന്യം—	} അന്യഭാവനയില്ലാത്ത ഏകാന്തഭക്തന്മാർക്കും
ഭാരം—	} ഭാരം നിക്ഷിപ്ത ജീഹ്വീഷ്യാ } വാനുള്ള ഇച്ഛയാൽ ചെയ്തതായ	ഭാവാനാം ച	
		അസകൃത്	പലപ്പോഴും
തേ അയം	അങ്ങയുടെ ഈ	അനുധ്യാനായ	} നിരന്തരധ്യാന ത്തിനായും ഉതകുന്നു.
അവതാരഃ ച	അവതാരമാകട്ടെ	ച	

26 കിമിദം സ്വീതം ക്ഷതോ വേതി ദേവദേവ ന വേദമുഹം
സർവ്വതോമുഖമായാതി തേജഃ പരമഭാരണം.

ഇദം	ഇതു്	ന വേദമി	അറിയുന്നില്ല.
കിം സ്വീതം	എന്താണെന്നോ,	പരമഭാരണം	അതിഘോരമായ
കുതഃ	എവിടെനിന്നു്	തേജഃ	തേജസ്സ്
വാ ഇതി	ഉള്ളതാണെന്നോ	സർവ്വതോമുഖം	എല്ലാഭവം പരന്നു്
ദേവദേവ	ഹേ ദേവദേവ!	ആയാതി	നേർക്കടുക്കുന്നു.
അഹം	ഞാൻ		

ശ്രീഭഗവാൻവാച : ശ്രീകൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:—

27 വേതേമദം ദ്രോണപുത്രസ്യ ബ്രാഹ്മമസ്രം പ്രദർശിതം
നൈവാസൌ വേദ സംഹാരം പ്രാണബാധ ഉപസ്ഥിതേ.

ഇദം	ഇതു്	പ്രദർശിതം	പ്രദർശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതും
ദ്രോണപുത്രസ്യ	അശ്വപത്നമാമാവിന്റെ	വേതമ	നീ അറിഞ്ഞാലും
ബ്രാഹ്മം അസ്രം	ബ്രഹ്മാസ്ത്രമാണു്;	അസൌ	ഇവൻ
പ്രാണബാധേ	പ്രാണസങ്കടം	സംഹാരം	പ്രതിസംഹാരം
ഉപസ്ഥിതേ	നേരിട്ടപ്പോൾ	ന വേദ ഏവ	അറിയുന്നതേ ഇല്ല.

28 ന ഹ്യസ്യാനൃതമം കിഞ്ചിദസ്രം പ്രത്യവകർന്നം
ജഹ്യസ്രതേജ ഉന്നദ്ധമസ്രജ്ഞാ ഹ്യസ്രതേജസാ.

അന്യതമം	വേറിട്ടു്	അസ്രതേജഃ	ബ്രഹ്മാസ്ത്രതേജസ്സിനെ
കിഞ്ചിത്	ഏതെങ്കിലും ഒരു	അസ്രതേജസാ	ബ്രഹ്മാസ്ത്രതേജസ്സ് കൊണ്ടു്
അസ്രം	അസ്രം	ജഹി	നശിപ്പിക്കുക.
പ്രത്യവകർന്നം	അമച്ഛെയ്യുന്നതായിട്ടു്	അസ്രജ്ഞഃ ഹി	നീ അസ്രവിദ്യയെല്ലാം അറിവുള്ളവനാണല്ലോ,
അസ്യ ന ഹി	ഇതിനില്ലല്ലോ.		
ഉന്നദ്ധം	പ്രചണ്ഡമായ		

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

29 ശൂതപാ ഭഗവതാ പ്രോക്തം ഫാല്ഗുനഃ പരവീരഹാ
സ്പഷ്ടപാടപസ്തം പരിക്രമ്യ ബ്രാഹ്മം ബ്രാഹ്മായ സന്ദധേ.

പരവീരഹാ	ശരവീരന്മാരുടെ ഹന്താവായ	സ്പഷ്ടപാ	ആചമനംചെയ്ത്
ഫാല്ഗുനഃ	അഴ്ജുനൻ	തം	ഭഗവാനെ
ഭഗവതാ	ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ	പരിക്രമ്യ	പ്രദക്ഷിണം വെച്ച്
പ്രോക്തം	ഉരചെയ്തപ്പട്ടത്	ബ്രാഹ്മായ	ബ്രഹ്മാസൃത്തിന്
ശൂതപാ	കേട്ടിട്ട്,	ബ്രാഹ്മം	ബ്രഹ്മാസൃതെ
അപഃ	ജലത്തെ	സന്ദധേ	തൊടുത്തു.

30 സംഹത്യാന്യോന്യമഭ്യയോന്മേജസി ശരസംവൃതേ
ആവൃത്യ രോദസീ ഖം ച വവൃധാതേടക്വഹ്നിവത്.

ഉഭയോഃ	ഇരുവരുടെയും	രോദസീ	ഭൂമിയേയും ആകാശത്തെയും
ശരസംവൃതേ	ശരങ്ങളാൽ ചൂഴ്ന്നപ്പട്ടി രിക്കുന്ന	ഖം ച	അന്തരീക്ഷത്തെയും
തേജസി	തേജസ്സുകൾ	ആവൃത്യ	ആവരണം ചെയ്ത്
അന്യോന്യം	തമ്മിൽതമ്മിൽ	വവൃധാതേ	വളർന്നു.
സംഹത്യ	ഏകമുട്ടി,		
അക്വം	സൂര്യനും അഗ്നിയും കല്പാന്തത്തിലെന്ന പോലെ		
വഹ്നിവത്			

31 ദൃഷ്ടപാടസ്മതേജസ്ത തയോസ്ത്രിംശ്ലോകാൻ പ്രഹേന്മഹത്
ഭഹ്യമാനാഃ പ്രജാഃ സർവ്വാഃ സാംവർത്തകമംസത.

തയോഃ	അവരിരുവരുടെയും	ദൃഷ്ടപാ	കണ്ടിട്ട്
മഹത്	മഹത്തായ	ഭഹ്യമാനാഃ	ഭവിക്കപ്പെട്ടതടങ്ങിയ
അസ്മതേജഃ തു	അസ്മജ്ജാലയാകട്ടെ	സർവാഃ പ്രജാഃ	എല്ലാ ജനങ്ങളും
ത്രിൻ ലോകാൻ	മൂന്നുലോകത്തെയും	സാംവർത്തകം	പ്രളയാഗ്നിയായെന്നും
പ്രഹേന്മ	ഭവിക്കുന്നതായി	അമംസത	കരുതി.

32 പ്രജോപ്ലവമാലക്ഷ്യ ലോകവൃതികരം ച തം
മതം ച വാസുദേവസ്യ സംജഹാരാജ്ജനോ പേയം.

പ്രജോപ്ലവം	ജനതയ്ക്കു നേരിട്ട ആചരണിയേയും	വാസുദേവസ്യ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ
തം ലോക—	ലോകത്തിനങ്ങായ ആ തകച്ചതേയും	മതം ച	അഭിപ്രായത്തെയും
വൃതികരം ച		ആലക്ഷ്യ	മനസ്സിലാക്കി,

അജ്ഞനഃ പേയം	അജ്ഞനൻ രണ്ടിനേയും		സംജഹാര വേണ്ടതുപോലെ തിരികെപിൻവലിച്ചു.
----------------	----------------------	--	--

33 തത ആസാദ്യ തരസാ ഭാരണം ഗൌതമീസുതം
ബബന്ധാമഷ്ടതാഗ്രാക്ഷഃ പശൂം രശനയാ യഥാ.

തതഃ	അതിനുശേഷം		തരസാ	ശീശുതയിൽ
അമഷ്ട- താഗ്രാക്ഷഃ	} കോപത്താൽ കണ്ണുക നിരിക്കുന്ന അജ്ഞനൻ		ആസാദ്യ	എത്തിപ്പിടിച്ചു്
ഭാരണം			പശൂം യഥാ	ഒരു പശുവെപ്പോലെ
ഗൌതമീസുതം	യേകരനായ		രശനയാ	കയറുകൊണ്ടു്
	അശപത്ഥാമാവിനെ		ബബന്ധ	കെട്ടിയിട്ടു.

34 ശിബിരായ നിനീഷന്തം ഓമ്നാ ബലപാ രിപും ബലാത്
പ്രാഹാജ്ജനം പ്രകപിതോ ഭഗവാൻ ബുജേക്ഷണഃ

രിപും	ശത്രുവിനെ		അജ്ജനം	അജ്ജനനോടു്
ബലാത്	ബലാൽക്കാരേണ		അംബുജക്ഷണഃ	താമരക്കണ്ണനായ
ഓമ്നാ	കയറുകൊണ്ടു		ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ
ബലപാ	വരിഞ്ഞുകെട്ടി,		പ്രകപിതഃ	അതികോപഭാവം നടിച്ചുകൊണ്ടു്
ശിബിരായ	പടക്കുടീരത്തിലേക്കു്		പ്രാഹ	പറഞ്ഞു.
നിനീഷന്തം	കൊണ്ടുപോകാൻ അഭിലഷിക്കുന്ന			

35 മൈനം പാത്ഥാഹ്സി ത്രാതും ബ്രഹ്മബന്ധുമിമം ജഹി
യോഽസാവനാഗസഃ സുപ്താനവവധീന്നിശി ബാലകാൻ

പാത്ഥ	അല്ലയോ അജ്ഞന!		യഃ അസൗ	യാതൊരിവൻ
ഏനം	ഇവനെ		സുപ്താൻ	ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന
ത്രാതും	രക്ഷിക്കുവാൻ		അനാഗസഃ	നിരപരാധികളായ
മാ അഹ്സി	നീ അഹിക്കുന്നില്ല;		ബാലകാൻ	കിടാങ്ങളെ
ബ്രഹ്മബന്ധും	ബ്രാഹ്മണാധമനായ		നിശി	രാത്രിനേരത്തു്
ഇമം	ഇവനെ		അവധീത്	വെട്ടിക്കൊന്നില്ലേ?
ജഹി	കൊന്നുകളയുക.			

36 മത്തം പ്രമത്തമന്മത്തം സുപ്തം ബാലം സ്രീയം ജഡം
പ്രപന്നം വിരഥം ഭീതം ന രിപും ഹന്തി ധർമ്മവിത്.

മത്തം	മദ്യലഹരിയുള്ളവനെ,		ഉന്മത്തം	ഭ്രാന്തപിടിച്ചവനെ,
പ്രമത്തം	ശ്രദ്ധവെക്കാതെ		സുപ്തം	ഉറങ്ങിയവനെ,
	നീല്ക്കുന്നവനെ,		ബാലം	കുട്ടിയെ,

സ്ത്രീയം	പെണ്ണിനെ,	ഭീതം	ഭയന്നവനെ—
ജഡം	ഒതുങ്ങിയിരിക്കു	രിപും	ശത്രുവെന്നിരിക്കലും
	ന്നവനെ,		
പ്രപന്നം	ശരണാഗതനെ,	ധർമ്മവിത്	ധർമ്മജ്ഞൻ
വിരഥം	തേരില്ലാതെ വിഷമി	ന ഹന്തി	കൊല്ലുകയില്ല.
	ക്കുന്നവനെ,		

37 സ്വപ്രാണാന്യഃ പരപ്രാണൈഃ പ്രപുഷ്ണാത്യുഷ്ണഃ ഖലഃ
തദധസ്തസ്യ ഹി ശ്രേയോ യദോഷാഭ്യാത്യധഃ പുമാൻ.

യഃ ഖലഃ	യാതൊരു ദുഷ്ടൻ	തസ്യ ഹി	അവനുതന്നെ
അഘ്നഃ	നിർദ്വയനായിട്ട്	ശ്രേയഃ	ഗുണമാണ്;
സ്വപ്രാണാൻ	സ്വജീവിതത്തെ	യത്	എന്തെന്നാൽ
പരപ്രാണൈഃ	പരജീവിതത്താൽ	ദോഷാത്	ദോഷം നിമിത്തം
പ്രപുഷ്ണാതി	പുഷ്ടിപ്പെടുത്തുന്നുവോ,	പുമാൻ	ആ മനുഷ്യൻ
തദധഃ	അത്തരക്കാരനെ	അധഃ യാതി	വീണ്ടും താഴോട്ടു പോകും.
	കൊല്ലുന്നതു്		

38 പ്രതിശ്രുതം ച ഭവതാ പാണ്ഡാലൈശ്ച ശൃണുപതോ മമ
ആഹരിഷ്യേ ശിരസ്തസ്യ യത്തേ മാനിനി പുത്രഹാ.

മമ ശൃണുപതഃ	ഞാൻ കേൾക്കെ,	മാനിനി തേ	“മാനവതി! നിന്റെ
ഭവതാ	നിന്നാൽ	പുത്രഹാ	പുത്രരെ കൊന്നവൻ
പാണ്ഡാലൈശ്ച	പാണ്ഡാലിഷ്	യഃ	യാതൊരുത്തനാണോ
പ്രതിശ്രുതം ച	വാക്കുകൊടുക്ക	തസ്യ ശീരഃ	അവന്റെ തല
	പ്പെടുക്കയും	ആഹരിഷ്യേ	ഞാൻ കൊണ്ടുവരാം”.
	ചെയ്തിട്ടുണ്ട്—		

39 തസ്മൈ വധൂതാം പാപ ആതതായുർത്ഥബന്ധുഹാ
ഭർതൃശ്ച വിപ്രീയം വീര കൃതവാൻ കലപാംസനഃ.

വീര	അല്ലയോ വീര!	വധൂതാം	വധിക്കപ്പെട്ടാലും;
തത്	അതുകൊണ്ട്	കലപാംസനഃ	കുലം കെടുത്തിയ ഇവൻ
ആത്മ—	} സ്വപുത്രന്മാരെ	ഭർതൃഃ ച	തന്റെ യജമാനനും
ബന്ധുഹാ		വിപ്രീയം	ഇഷ്ടക്കേടു്
ആതതായീ	ആയുധധാരിയായ	കൃതവാൻ	ഉണ്ടാക്കിയവനാണ്.
അസ്മൈ പാപഃ	ഈ പാപി		

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

40 ഏവം പരീക്ഷതാ ധർമ്മം പാത്ഥഃ കൃഷ്ണേന ചോദിതഃ
നൈഹ്നുലന്തഃ ഗുരസുതം യദ്യുപ്യാത്ഥഹനം മഹാൻ

മഹാൻ	മഹത്തമുള്ള	യദ്യപി	ആത്മതുല്യരായ തന്റെ
പാതം:	കന്തീപുത്രൻ	ആത്മഹനം	മക്കളെ കൊന്നവനെ
ഏവം	ഈ വിധം		നിരീക്ഷിച്ചും കൂടി
ധർമ്മം	ധർമ്മനിഷ്ഠയെ	ഗുരുസുതം	ഗുരുപുത്രനെ
പരീക്ഷതാ	പരീക്ഷിക്കുന്ന	ഹന്തം	വധിക്കുവാൻ
കൃഷ്ണേന	ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ	ന ഐച്ഛത്	ആഗ്രഹിച്ചില്ല.
ചോദിതഃ	പ്രേരിതനായിട്ട്		

നോട്ട്:- ഭഗവാൻ അശ്വത്ഥാമാവിനെ കൊല്ലാൻ പ്രേരിപ്പിച്ചത് അജ്ഞാന്റെ ധർമ്മ നിഷ്ഠ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കാനായിരുന്നു. ആതനായിരായ ബ്രാഹ്മണാധമനെ കൊല്ലുന്നത് ധർമ്മശാസ്ത്രസമ്മതമാണ്. ചോരകിൽ ഇത് രാജധനുസ്സ ത്താലുള്ള ദണ്ഡനമാകയാൽ അവനു സർഗ്ഗതീയും ഉണ്ടാവുന്നു. “അവന്റെ തലയറുത്തു കൊണ്ടുവരും” എന്നത്രേ പാണ്ഡവരിയോട് അജ്ഞാൻ ചെയ്ത ശപഥം. എല്ലാറ്റിനും പുറമെ ഭഗവാൻ അതിനു പ്രേരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. പക്ഷേ, അജ്ഞാൻ നിലതെറിച്ചില്ല. എന്തുകൊണ്ട്, അശ്വത്ഥാമാവ് ഗുരുവിന്റെ പുത്രനാണ്. ഗുരുവിനോടുള്ള കടമ എല്ലാറ്റിലും പെട്ടു വെച്ചത്. അതുകൊണ്ട് “ഗുരുസുതാധം അരുത്” എന്നതന്നെ അജ്ഞാൻ മനസാ നിർണ്ണയിച്ചു ഈ ധർമ്മപരീക്ഷയിൽ വിജയിച്ചായി.

41 അഥോപേത്യ സ്വശിബിരം ഗോവിന്ദപ്രിയസാരഥിഃ
നൃപേഭയേത്തം പ്രിയാഭയൈ ശോചന്ത്യോ ആത്മജാൻ ഹതാൻ.

അഥ	അതിൽപ്പിന്നെ	ഹതാൻ	കൊല്ലപ്പെട്ട
സ്വശിബിരം	തന്റെ ശിബിരത്തിലേക്ക്	ആത്മജാൻ	മക്കളെക്കുറിച്ചു്
ഗോവിന്ദ—	ശ്രീകൃഷ്ണൻ ചങ്ങാതിയും സാരഥിയും ആയിരിക്കുന്ന അജ്ഞാൻ	ശോചന്ത്യൈ	ദുഃഖിക്കുന്ന
പ്രിയസാരഥിഃ		പ്രിയാഭയൈ	പ്രിയപതിക്കു്
		തം	അവനെ
ഉപേത്യ	എത്തിച്ചേർന്നു്,	നൃപേഭയേത്	സമർപ്പിച്ചു.

42 തഥാഹുതം പശുവത് പാശബലം—
മവാങ്മുഖം കർമ്മജ്ഞിതേന
നിരീക്ഷ്യ കൃഷ്ണാപകൃതം ഗുരോസ്സതം
വാമസ്വഭാവോ കൃപയാ നന്നാമ ച.

പശുവത്	പശുവെപ്പോലെ	കർമ്മ—	നിന്ദിതമായ
പാശബലം	കയറുകൊണ്ടു ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനായി	ജ്ഞിതേന	പ്രവൃത്തി ചെയ്കയാൽ
തഥാ	ആ വിധത്തിൽ	അവാങ്മുഖം	മുഖം കുനിച്ചു നില്ക്കുന്നവരും
ആഹുതം	പിടിച്ചുകൊണ്ടു വരപ്പെട്ടവനും	അപകൃതം	അപകാരം വരുത്തി വെച്ചവനുമായ

ഗുരോഃ സുതം	ഗുരുപത്രനെ	കൃഷ്ണാ	ദ്രൗപദി
നിരീക്ഷ്യ	കണ്ടിട്ട്	കൃപയാ	കരുണയോടെ
വാമസ്വഭാവം	സൽസ്വഭാവമെന്ന	നന്നാമ ച	നമസ്കരിക്കയും ചെയ്തു.

43 ഉവാച ചാസഹന്ത്യസ്യ ബന്ധനാനയനം സതീ
മുച്യതാം മുച്യതാമേഷ ബ്രാഹ്മണോ നിതരാം ഗുരുഃ

സതീ	നന്മയേറുന്ന അവൾ	ഉവാച ച	പറകയും ചെയ്തു—
അസ്യ	ഇവന്റെ	മുച്യതാം	“വിട്ടയയ്ക്കപ്പെടുക,
ബന്ധനാ—	} ബന്ധനത്തോടെയുള്ള	മുച്യതാം	വിട്ടയയ്ക്കപ്പെടുക;
നയനം		ഏഷഃ	ഇദ്ദേഹം
അസഹന്തീ	കണ്ടുപൊറുക്കാ	ബ്രാഹ്മണഃ	ബ്രാഹ്മണനാണ്;
	നാവാതെ	നിതരാം	അതിലും ഉപരി
		ഗുരുഃ	ആചാര്യനാണ്.”

44 സരഹസ്യോ ധനുവ്യേഷഃ സവിസഗ്ഗോപസംയമഃ
അസ്രഗ്രാമശ്ച ഭവതാ ശിക്ഷിതോ യദനഗ്രഹാത്

45 സ ഏഷ ഭഗവാൻ ദ്രോണഃ പ്രജാരുപേണ വർത്തതേ
തസ്യാത്മനോൽം പത്യാസ്തേ നാനപഗാത് വീരസ്യഃ കൃപീ.

സരഹസ്യഃ	രഹസ്യമന്ത്രങ്ങളോടുകൂടിയ	ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ
ധനുവ്യേഷഃ	ധനുവ്യേഷം	സഃ ദ്രോണഃ	ആ ദ്രോണാചാര്യർ
സവിസഗ്ഗോ- പസംയമഃ	} പ്രയോഗസംഹാരങ്ങളോടുകൂടിയ	പ്രജാരുപേണ	പുത്രരൂപത്തിൽ
അസ്രഗ്രാമഃ ച		ഏഷഃ വർത്തതേ	ഇതാ! നിൽക്കുന്നു.
യദനഗ്രഹാത്	അസ്രസമൂഹവും	തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ
	യാതൊരാളുടെ	ആത്മനഃ അൽം	ശരീരാൽമായ
	അനഗ്രഹംകൊണ്ട്	പത്നീ ആസ്തേ	പത്നി ഇരിപ്പുണ്ട്;
ഭവതാ	അങ്ങയാൽ	വീരസ്യഃ	വീരമാതാവായ
ശിക്ഷിതഃ	അഭ്യസിക്കപ്പെടുവോ,	കൃപീ	കൃപി (ദ്രോണപത്നി)
		ന അനപഗാത്	(ഭർത്താവിനെ)
			അനുഗമിച്ചിട്ടില്ല

46 തലമുഖജ്ഞ മഹാഭോഗ ഭവദ്ഭിർഗൌരവം കലം
വുജിനം നാഹതി പ്രാപ്തം പുഷ്യം വന്ദ്യമഭീക്ഷണശഃ

തത്	ആകയാൽ	അഭീക്ഷണശഃ	എല്ലായ്പ്പോഴും
ധർമ്മജ്ഞ	ധർമ്മജ്ഞനായി,	പുഷ്യം	പുജിക്കത്തക്കതും
മഹാഭോഗ	മഹാമഹിമയുള്ളവനു	വന്ദ്യം	വന്ദിക്കത്തക്കതുമായ
	മായിരിക്കുന്ന ഭർത്താവേ!	ഗൌരവം	ഗുരുവിനെ
			സംബന്ധിച്ച

കുലം	വംശം	പ്രാപ്തം	അനുഭവിപ്പാൻ
ഭവദ്ഭിഃ	അഞ്ജനീമിത്തം		
വൃജിനം	സകടത്തെ	ന അഹ്തി	ഇടയാകരുത്.

47 മാ രോദീദസ്യ ജനനീ ഗൌതമീ പതിഭേവതാ
യഥാഹം മുതവത്സാർത്താ രോദീമ്യശ്രുമുഖീ മുഹൂഃ

മുതവത്സാ	മക്കൾ മരിച്ചിട്ട്	അസ്യ	ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ
ആർത്താ	ഓഃഖിതയായി	ജനനീ	അമ്മയും
അശ്രുമുഖീ	കണ്ണീർ വാണൊഴുകുന്ന മുഖത്തോടുകൂടെ	പതിഭേവതാ	പതിവ്രതയുമായ
അഹം മുഹൂഃ	ഞാൻ വീണ്ടും വീണ്ടും	ഗൌതമീ	കൃപി
രോദിമീ യഥാ	കരയുന്നതുപോലെ	മാ രോദീത്	കരയരുത്.

48 യൈഃ കോപിതം ബ്രഹ്മകുലം രാജന്യൈരകൃതാത്മഭിഃ
തതഃകുലം പ്രഹേത്യശു സാനുബന്ധം ശുചാർപ്പിതം.

അകൃതാത്മഭിഃ	അസംസ്കൃതചിത്തരായ	സാനുബന്ധം	അവർക്കു വേണ്ടപ്പെട്ട ആളുകളോടുകൂടെ
യൈഃ	യാതൊരു		
രാജന്യൈഃ	ക്ഷത്രയന്മാരാൽ	ശുചാ	ശോകത്താൽ
കോപിതം	പ്രകോപിപ്പിക്കപ്പെട്ട	അർപ്പിതം	അഭിവ്യാപ്തമാക്കി,
ബ്രഹ്മകുലം	ബ്രാഹ്മണവംശം	ആശു	ഉടൻ
തതഃകുലം	ആ ക്ഷത്രയരുടെ വംശത്തെ	പ്രഹേതി	നീറാക്കിയെന്നു.

സുത ഉവാച : സുതൻ പറഞ്ഞു:-

49 ധർമ്മം ന്യായം സകരുണം നിർവൃളികം സമം മഹത്
രാജാ ധർമ്മസുതോ രാജന്യഃ പ്രത്യുനന്ദപോ ഭവിജാഃ.

ഭവിജാഃ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണരേ !	സമം	സമഭാവനയുള്ളതും
ധർമ്മം	ധർമ്മത്തിൽനിന്നു തെറ്റാത്തതും	മഹത്	മഹത്ത മുറക്കൊണ്ടതും ആയ
ന്യായം	നീതിയിൽനിന്നിളകാത്തതും	രാജന്യഃ	രാജ്ഞിയുടെ
സകരുണം	കരുണയോടുചേർന്നതും	വചഃ	വചനത്തെ
നിർവൃളികം	കപടം അകന്നതും	രാജാ	രാജാവായ
		ധർമ്മസുതഃ	ധർമ്മപുത്രർ
		പ്രത്യുനന്ദത്	അഭിനന്ദിച്ചു.

കുറിപ്പ്:- വചോഗുണങ്ങൾ ആരും പാഞ്ചാലിയുടെ വാക്കിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. ധർമ്മം, ന്യായം, കരുണ, നിഷ്കപടത, സമതപം, മഹത്തപം എന്നിവയാണ് അവ. 'വിദ്യയയ്യുക' എന്ന വാക്കിൽ ധർമ്മവും, 'ധനുർവ്വേദം പഠിപ്പിച്ച ഗുരുവിന്റെ പുത്രനാണ്' എന്നതിൽ ന്യായബോധവും, 'ഗുരുപത്നി ജീവനോടെ ഇരിക്കുന്നു' എന്നതിൽ കരുണയും, 'ധർമ്മജ്ഞനായ ഭവാൻ നിമിത്തം ഗുരുക്കൾ നശിക്കരുത്' എന്നതിൽ നിഷ്കപടതയും, 'കൃപി പുത്രഭംഗംകൊണ്ട്' എന്നപ്പോലെ കരയാൻ ഇടയാകരുത്' എന്നതിൽ സമഭാവനയും 'ബ്രാഹ്മണരെ പ്രകോപിക്കുന്നതു നന്നല്ല' എന്നതിൽ മഹത്തപത്തിന്റെ ലക്ഷണവും കാണാം. അതാണ് ധർമ്മപുത്രർ അഭിനന്ദിച്ചത്.

50 നകുലഃ സഹദേവശ്ച യുധുധാനോ ധനഞ്ജയഃ
ഭഗവാൻ ദേവകീപുത്രോ യേ ചാനന്യേ യാശ്ച യോഷിതഃ.

നകുലഃ	നകുലനും,	അന്യേ ച	വേറെയുണ്ടായിരുന്നു വോ അവരും,
സഹദേവഃ	സഹദേവനും		
യുധുധാനഃ	സാത്യകിയും,	യാഃ	യാവചില
ധനഞ്ജയഃ	അജ്ഞാനനും,		
ദേവകീപുത്രഃ	ദേവകീപുത്രനായ	യോഷിതഃ ച	സ്രീജനങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നുവോ അവരും (അഭിനന്ദിച്ച.)
ഭഗവാൻ ച	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനും,		
യേ	യാവചിലർ		

51 തത്രാഹാമഷിതോ ഭീമസ്തസ്യ ശ്രേയാൻ വധഃ സ്മൃതഃ
ന ഭൂതൂർനാത്മനശ്ചാത്മേ യോഽഹൻ സുപ്താൻ ശിശൂൻ വൃഥാ.

തത്ര	അവിടെ	ആത്മനഃ ച	തന്റെയും
അമഷിതഃ	കോപം മുഴുത്തിരിക്കുന്ന	അത്മേന	ആവശ്യത്തിനല്ല;
ഭീമഃ	ഭീമസേനൻ	വൃഥാ	വെറുതെ
ആഹ	പറഞ്ഞു -	അഹൻ	കൊന്നുകളഞ്ഞുവോ
യഃ	"യാതൊരുത്തൻ	തസ്യ	അങ്ങനത്തവൻ"
സുപ്താൻ	ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന	വധഃ	വധം
ശിശൂൻ	കുട്ടികളെ	ശ്രേയാൻ	ശ്രേയസ്സുമാണെന്നു്
ഭൂതൂഃ ന	യജമാനന്റെയുമല്ല,	സ്മൃതഃ	നിരൂപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

52 നിശമ്യ ഭീമഗഭിതം ദ്രൗപദ്യാശ്ച ചതുർഭുജഃ
ആലോക്യ വദനം സഖ്യരിഭമാഹ ഹസന്നിവ.

ഭീമഗഭിതം	ഭീമസേനൻ പറഞ്ഞ തിനേയും	നിശമ്യ	കേട്ടിട്ട്
ദ്രൗപദ്യാഃ ച	പാഞ്ചാലിയുടെ വാക്കിനേയും	ചതുർഭുജഃ	നാലുതൂക്കങ്ങളും ആ വിഷ്ണുവിച്ച ശ്രീകൃഷ്ണൻ ചങ്ങാതിയുടെ
		സഖ്യഃ	

വദനം	മുഖത്തേക്കു്	ഹസൻ ഇവ	പുഞ്ചിരി തുകിക്കൊണ്ടു്
ആലോക്യ	നോക്കി,	ഇദം ആഹ	ഇവിധം പറഞ്ഞു.

ശ്രീഭഗവാൻവാച - ശ്രീകൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു.

53 ബ്രഹ്മബന്ധുൻ ഹന്തവ്യ ആതതായീ വധാഹ്ണഃ
മയൈവോഭയമാസ്തോതം പരിപാഹ്യനുശാസനം.

ബ്രഹ്മബന്ധു:	“ബ്രാഹ്മണവംശത്തിൽ പിറന്നവൻ	ഉഭയം	ഇതുണ്ടും
ന ഹന്തവ്യ:	കൊല്ലപ്പെടുകടാ;	മയാ ഏവ	എന്നാൽത്തന്നെ
ആതതായീ	ആയുധമെടുത്തു് ആക്ര	ആസ്തോതം	ശാസ്ത്രത്തിൽ വിധിക്ക
	മണത്തിന്നു വരുന്നവൻ		പ്പെട്ടതാണു്.
വധാഹ്ണഃ	വധാഹ്നമാകുന്നു.”	അനുശാസനം	ശാസ്ത്രവിധിയെ
		പരിപാഹി	മാനിച്ചാലും

54 കരു പ്രതിശ്രുതം സത്യം യത്തസ്യാന്തപയതാ പ്രിയം
പ്രിയം ച ഭീമസേനസ്യ പാണ്ഡാല്യാ മഹ്യമേവ ച

പ്രിയം	പതിയെ	തത് സത്യം	ആ സത്യത്തെയും,
സാന്തപയതാ	ആശ്വസിപ്പിച്ചിരുന്ന നിന്നാൽ	ഭീമസേനസ്യ	ഭീമസേനനും
യത്	യാതൊന്നു്	പാണ്ഡാല്യാഃ	പാണ്ഡാലിക്കും
പ്രതിശ്രുതം	പ്രതിജ്ഞചെയ്യപ്പെട്ടി രുന്നവോ	മഹ്യം ഏവ ച	എനിക്കുതന്നെയും
		പ്രിയം ച	ഇഷ്ടമായുള്ളതിനേയും
		കരു	നിറവേറുക.

55 അജ്ഞനഃ സഹസ്രാജ്ഞായ ഹരേർഹാദ്വമഥാസിനാ
മണിം ജഹാര മൂലന്യം ചപിജസ്യ സഹമൂലജം

അഥ	അനന്തരം	അസിനാ	വാളുകൊണ്ടു്
അജ്ഞനഃ	അജ്ഞനൻ	ചപിജസ്യ	ബ്രാഹ്മണന്റെ
ഹരേഃ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ	മൂലന്യം	ശിരസ്സിലുള്ള
ഹാദ്വം	അന്തർഗ്ഗതം	മണിം	രത്നത്തെ
ആജ്ഞായ	അറിഞ്ഞു്	സഹമൂലജം	കുടമയോടുകൂടെ
സഹസ്രാ	വേഗത്തിൽ	ജഹാര	മുറിച്ചെടുത്തു.

56 വിമുച്യ രശനാബലം ബാലഹത്യഹതപ്രഭം
തേജസാ മണിനാ ഹീനം ശിബിരാനിരയാപയത്.

ബാലഹത്യ- ഹതപ്രഭം	} ബാലവധം ഹേതുവാ യി നഷ്ടപ്രഭോയിരി ക്കുന്നവനും	രശനാബലം	കയറുകൊണ്ടു ബന്ധി
		താ	ക്കപ്പെട്ടവനുമായ അവനെ

വിമുഖ്യം	അഴിച്ചവിട്ട്	ഹീനം	വേർപെട്ടവനാക്കി
തേജസാ	തേജസ്സുകൊണ്ടും	ശിബിരാത്	പടകുടീരത്തിൽനിന്നും
മണിനാ	ശിരോരത്നംകൊണ്ടും	നിരപായയത്	പുറത്തയച്ചു.

57 വചനം ദ്രവിണാദാനം സ്ഥാനാനിരൂപണം തഥാ
ഏഷ ഹി ബ്രഹ്മബന്ധനാം വധോ നാന്യോസ്തി ഹൈഹികഃ

വചനം	തലമൊട്ടയടിക്കുക,	ബ്രഹ്മ-	} ബ്രഹ്മണായമന്മാർക്കും
ദ്രവിണാദാനം	സ്വപ്നരൂപിണിപരമക,	ബന്ധനാം	
തഥാ	അപ്രകാരം	വധഃ	വധശിക്ഷയാകുന്നു.
സ്ഥാനാത്	സ്ഥാനത്തിൽനിന്നും	അന്യഃ	വേറിട്ട്
നിരൂപണം	നീക്കിക്കളയുക —	ഹൈഹികഃ	ശാരീരകമായ വധം
ഏഷഃ ഹി	ഇതുതന്നെ	ന അന്യീ	ഇല്ല.

58 പുത്രശോകാതുരഃ സർവ്വേ പാണ്ഡവാഃ സഹ കൃഷ്ണയാ
സ്വാനാം മൃതാനാം യത്കൃത്യ ചക്രൻനിർഹരണാദികം.

കൃഷ്ണയാ സഹ	പാണ്ഡവിയോടുകൂടെ	മൃതാനാം	മരിച്ചുപോയ
പുത്രശോകാ- തുരഃ	} പുത്രഭയത്താൽ പരവശരായി ഭവിച്ചു	സ്വാനാം	സ്വജനങ്ങളുടെ
പാണ്ഡവാഃ		നിർഹരണാദികം	ശവദാഹാദിയായ
സർവ്വേ	എല്ലാവരും	കൃത്യം യത്	കൃത്യം യാതൊന്നും,
		ചക്രഃ	അതെല്ലാം ചെയ്തു.

കുറിപ്പ്:- ശ്രീനാരദോപദേശത്താൽ അകത്തെളിവാൻ വേദവ്യാസൻ ശ്രീമദ്ഭാഗവത സംഹിതയുണ്ടാക്കി, ആദ്യം സ്വപുത്രനും സർവ്വസംഗപരിത്യാഗിയുമായ ശുക മഹർഷിയെ പഠിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം പരീക്ഷിത്ത് രാജാവിനെയും. ഈ വഴിക്ക് വിശുദ്ധമായ ഭക്തിയോഗം ഭൂമിയിൽ പ്രചരിച്ചു.

പരീക്ഷിത്ത് രാജാവിന്റെ ജനനാദികഥകൾ കേൾപ്പാൻ ശൗനക കാളിമുനികൾ സൂതനോട് ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്നു. അതനുസരിച്ച് പരീക്ഷിത്കഥയ്ക്ക് ഉപോൽഘാതമായി ഭാരതയുദ്ധാനന്തരമുണ്ടായ അശ്വത്ഥാമാവിന്റെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രഭീഷണിയുടെ ചരിതം ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ വിസ്തരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

സപ്തമോഽദ്ധ്യായഃ

ഏഴാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

അഷ്ടമോഽദ്ധ്യായഃ : എട്ടാമദ്ധ്യായം.

[അഷ്ടമേ കപിതന്ത്രേണേന്ദ്രോക്ഷോ പരീക്ഷിതഃ
ശ്രീകൃഷ്ണേന സ്മൃതിഃ കന്ത്യാ രാജ്ഞഃ ശോകശ്ച കീർത്ത്യതേ]

ഭഗവാൻ ശർഭസ്ഥനായ പരീക്ഷിത്തിനെ രക്ഷിക്കുന്നതും,
കന്തിയുടെ ഭഗവൽസ്മൃതിയും, യുധിഷ്ഠിരന്റെ പശ്ചാത്താപവും.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു : —

1 അഥ തേ സംപരേതാനാം സ്വാനാമുദേകമിച്ഛതാം
ഓതം സകൃഷ്ണം ഗംഗായാം പരസക്രിത്യ യയസ്മിനഃ

അഥ	അതിനുശേഷം	ഗംഗായാം	ഗംഗയിൽവെച്ചു്
തേ	അവർ (പാണ്ഡവർ)	ഓതം	ഉദേകാനം ചെയ്യുവാൻ
സംപരേതാനാം	മൃതിയടഞ്ഞവരും	സ്മിനഃ	സ്ത്രീകളെ
ഉദേകം	ഉദേകരിയയെ	പരസക്രിത്യ	മുൻനടത്തിക്കൊണ്ടു്
ഇച്ഛതാം	ആഗ്രഹിക്കുന്നവരുമായ	സകൃഷ്ണാഃ	കൃഷ്ണനോടൊന്നിച്ചു്
സ്വാനാം	സ്വജനങ്ങൾക്കു്	യയഃ	പോയി.

2 തേ നിനീയോദേകം സർവ്വേ വിലപ്യ ച ഭൂശം പുനഃ
ആപ്സതാ ഹരിപാദാബ്ജരജഃപുതസരിജ്ജലേ.

തേ സർവ്വേ	അവരെല്ലാവരും	പുനഃ	വീണ്ടും ഒന്നുകൂടി
ഉദേകം	ഉദേകത്തെ	ഹരിപാദാ-	ഭഗവൽപാദാരവിന്ദ
നിനീയ	പ്രദാനം ചെയ്തു്,	ബ്ജരജഃപുത-	ധൂളികളാൽ പവിത്ര
ഭൂശം	വളരെയേറെ	സരിജ്ജലേ	മായ നദീജലത്തിൽ
വിലപ്യ ച	കരയുകയും ചെയ്തു്	ആപ്സതാഃ	മുങ്ങിക്കുളിച്ചു.

3 തത്രാസീനം കരുപതിം ധൃതരാഷ്ട്രം സഹാനജം
ഗാന്ധാരിം പുത്രശോകാന്താം പൃഥാം കൃഷ്ണാം ച മാധവഃ

4 സാന്തപത്യാമാസ മുനിഭിർഹതബന്ധുൻ ശുചാപ്ലിതാൻ
ഭൂതേഷു കാലസ്യ ഗതിം ദർശനപ്രതിക്രിയാം

തത്ര	അവിടെ	ധൃതരാഷ്ട്രം	ധൃതരാഷ്ട്രരെയും,
സഹാനജം	അനുജന്മാരോടുകൂടെ	പുത്ര-	} പുത്രഭൃതന്മാൽ
ആസീനം	ഇരിക്കുന്ന	ശോകാന്താം	
കരുപതിം	കുരുരാജാവായ	ഗാന്ധാരിം	ഗാന്ധാരിയെയും,
	യുധിഷ്ഠിരനെയും,	പൃഥാം	കന്തിദേവിയെയും,

കൃഷ്ണൻ ച	പാഞ്ചാലിയെയും,	ഭൃതേഷു	പ്രാണികൾ
ഹതബന്ധൻ	കൊല്ലപ്പെട്ട ബന്ധുക്കളോടുകൂടിയവരായി		വീഷയത്തിൽ
ശുദ്ധാ	ശോകത്താൽ	അപ്രതികൃതാം	പ്രതിവിധിയില്ലാത്ത
അർപ്പിതൻ	അഭിവൃദ്ധ്യപ്രാപ്തരായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്ന	കാലസ്യ	കാലത്തിന്റെ
	ഇവരെയെല്ലാം	ഗതിം	ഗതിയെ
മാധവഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ദർശയൻ	കാട്ടിക്കൊടുത്ത
മുനിഭിഃ	മുനിമാരോടുകൂടി		കൊണ്ട്
		സാന്തപയാ-	} സമാധാനിപ്പിച്ചു.
		മാസ	

5 സാധയിതപാടജാതശരത്രോഃ സ്വപ്നം രാജ്യം കിതവൈർഹ്യതം ഘാതയിതപാടസതോ രാജ്ഞഃ കചസ്സർക്ഷതായുഷഃ.

6 യാജയിതപാടശപമേധൈസ്തം ത്രിഭിരന്തമകല്പകൈഃ. തദ്യശഃ പാവനം ദിക്ഷു ശതമന്യോരിവാതനോത്.

കിതവൈഃ	ചതിയന്മാരാൽ	ത്രിഭിഃ	മൂന്നു്
ഘൃതം	തട്ടിയെടുക്കപ്പെട്ട	അശപമേധൈഃ	അശപമേധങ്ങൾ
സ്വപ്നം	സ്വപ്നമായ		കൊണ്ട്
രാജ്യം	രാജ്യപദവിയെ	തം	അദ്വേഹത്തെ
അജാതശരത്രോഃ	ധർമ്മപുത്രൻ്	യാജയിതപാ	യാഗം ചെയ്യിച്ചു്
സാധയിതപാ	നേടിക്കൊടുത്തു്,	ശതമന്യോഃ	} ആറുയാഗം ചെയ്ത
കചസ്സർശ-	} പഞ്ചാലിയുടെ തലമുടി	ഇവ	
ക്ഷതായുഷഃ			} ഇന്ദ്രന്ദേഹപോലെ
	ആയുസ്സൊടുങ്ങിയ	പാവനം	പരിശുദ്ധമായ
അസതഃ	അസത്തുക്കളായ	തദ്യശഃ	അദ്വേഹത്തിന്റെ
രാജ്ഞഃ	രാജാക്കന്മാരെ		കീർത്തിയെ
ഘാതയിതപാ	വധിപ്പിച്ചു്,	ദിക്ഷു	എല്ലാ ദിക്കിലും
ഉത്തമ-	} ഏറ്റവും ഉത്തമരീതി	ആതനോത്	} പരത്തി.
കല്പകൈഃ			

7 ആമന്ത്ര്യ പാണ്ഡുപുത്രാംശ്ച ശൈനേയോദ്ധവസന്ധ്യതഃ ദൈവപായനാദിഭിർവിപ്രൈഃ പൂജിതൈഃ പ്രതിപൂജിതഃ.

8 ഗന്ധം കൃതമതിർബ്രഹ്മൻ ദ്വാരകാം രഥമാസ്ഥിതഃ ഉപലേഭേഭേദിയാവന്തീമുത്തരാം ഭയവിഹ്വലാം.

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ശൈനകമനേ!	പൂജിതൈഃ	തന്നാൽ പൂജിതരായ
പാണ്ഡു-	} പാണ്ഡവന്മാരോടു്	ദൈവപായനാ-	} വ്യാസാദി ബ്രാഹ്മണ
പുത്രാൻ		ദിഭിഃ വിപ്രൈഃ	
ആമന്ത്ര്യ ച	യാത്രപറയുകയും ചെയ്തു്,	പ്രതിപൂജിതഃ	പ്രതിപൂജിക്കപ്പെട്ട
			വനായി,

ശൈനേയോ- ദ്ധവസംയുതഃ	സത്യകി-ഉദ്ധവർ എന്നിവരോടുകൂടി	രഥം ആസ്ഥിതഃ തേരിലേറിയ ഭഗവാൻ	
പോരകാം	പോരകാപുരിയിലേക്കു്	ഭയവിഹാലാം ഭയപരവശയായി	
ശത്രും	പോകുവാൻ	അഭിധാവന്തി നേരിട്ടു് ഭാടിവരുന്ന	
കൃതമതിഃ	സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ടു്	ഉത്തരാം ഉത്തരയെ	
		ഉപലേഭേ കണ്ടു.	

9 പാഹി പാഹി മഹായോഗിൻ ദേവദേവ ജഗത്പതേ
നാനും തപഭയം പശ്യേ യത്ര മൃത്യുഃ പരസ്സരം.

പാഹി	രക്ഷിക്കണേ !	പരസ്സരം	തിരിച്ചും മറിച്ചും
പാഹി	രക്ഷിക്കണേ !	മൃത്യുഃ	മൃത്യുസംഭവിക്കുന്നുവോ, (അവിടെ)
മഹായോഗിൻ	ഹേ യോഗീശ്വര !	തപത്	അങ്ങനെ ഒഴിച്ചു്
ദേവദേവ	ദേവന്മാർക്കും ദേവനാ യുജ്ജോഭവേ !	അന്യം	മറ്റൊരാളെ
ജഗത്പതേ	ലോകനായക !	അഭയം	ഭയരഹിതനായിട്ടു്
യത്ര	യാതൊരിടത്തു്	ന പശ്യേ	കാണുന്നില്ല.

10 അഭിദ്രവതി മാമീശ ശരസ്തപ്തായസോ വിഭോ
കാമം ഹേതു മാം നാഥ മാ മേ ഗർഭോ നിപാത്യതാം

ജുശ	ശാസിതാവേ !	അഭിദ്രവതി	പാഞ്ഞുവരുന്നു;
വിഭോ	സർവ്വശക്ത !	നാഥ	രക്ഷിതാവേ !
തപ്തായസഃ	പുട്ടുപഴുത്ത ജരമ്പിൻ മുനയുള്ള	മാം കാമം	എന്നെ യഥേഷ്ടം
ശരഃ	അമ്പു്	ഹേതു	ഹേരിപ്പിച്ചുകൊള്ളട്ടെ !
മാം	എന്റെ നേക്കു്	മേ ഗർഭഃ	എന്റെ ഗർഭം
		മാ നിപാത്യതാം	നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടുകൂടാ.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

11 ഉപധാര്യ വചസ്തസ്യ ഭഗവാൻ ഭക്തവത്സലഃ
അപാഞ്ചവമിദം കർത്തം ദ്രൗണേരസ്രമബുദ്ധ്യത.

ഭക്തവത്സലഃ	ഭക്തവാത്സല്യമുള്ള	അപാഞ്ചവം	പാഞ്ചവശൂന്യമാക്കി
ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	കർത്തം	ചെയ്യുവാനുള്ള
തസ്യാഃ വചഃ	അവളുടെ വാക്കു്	ദ്രൗണേഃ	അശപത്നമാവിന്റെ
ഉപധാര്യ	കേട്ടുധരിച്ചു്,	അസ്രം	അസ്രമാണെന്നു്
ജദം	ഈ ലോകത്തെ	അബുദ്ധ്യത	മനസ്സിലാക്കി.

12 തന്മേധുഖാമ മുനിശ്രേഷ്ഠ പാഞ്ചവാഃ പഞ്ച സായകാൻ
ആത്മനോടഭിമുഖാൻ ദീപ്താനാലക്ഷ്യാസ്രാണുപാദഭഃ

മുനിശ്രേഷ്ഠ	അല്ലയോ മുനിശ്രേഷ്ഠ !	സായകാൻ	ശരങ്ങളെ
തർഹി ഏവ	അന്നേരത്തുകനെ	ആലക്ഷ്യ	കണ്ടിട്ട്
ആത്മനഃ	തങ്ങളുടെ	അഥ	ഉടനെ
അഭിമുഖാൻ	നേർക്കുവന്നുണയുന്ന	പാണ്ഡവാഃ	പാണ്ഡവന്മാർ
ദീപ്താൻ	ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടുള്ള	അസ്രാണി	അസ്ത്രങ്ങളെ
പഞ്ച	അഞ്ച്	ഉപാദഭഃ	കൈയിലെടുത്തു.

13 വ്യസനം വീക്ഷ്യ തത്തേഷാമനന്യവിഷയാത്മനാം
സുദർശനേന സപാശ്രേണ സപാനാം രക്ഷാം വ്യധാപിഭൂഃ.

അനന്യ- വിഷയാത്മനാം	} അന്യവിഷയങ്ങളിൽ മനസ്സുചെല്ലാത്ത	വീക്ഷ്യ	കണ്ട്,
തേഷാം സപാനാം		സപാശ്രേണ	തന്റെ അസ്രമായ
തത്	} ആ സ്വഭക്തന്മാരോട്	സുദർശനേ	സുദർശനചക്രത്താൽ
വ്യസനം		വിഭൂഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
	അത്തരത്തിലുള്ള	രക്ഷാം	രക്ഷയെ
	സങ്കടത്തെ	വ്യധാതം	ഉണ്ടാക്കി.

14 അന്തഃസ്ഥഃ സവ്യഭൂതാനാമാത്മാ യോഗേശ്വരോ ഹരിഃ
സ്വമായയാഽവ്യുണോദ്ഗർഭം വൈരാട്യാഃ കരുതന്തവേ.

സവ്യഭൂതാനാം	സവ്യപ്രാണികളുടേയും	ഹരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
അന്തഃസ്ഥഃ	അന്തർഭാഗത്തിൽ	കരുതന്തവേ	കരുവംശത്തിന്റെ
	സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന		സന്താനത്തിന്നു വേണ്ടി
ആത്മാ	ആത്മാവും	സ്വമായയാ	തന്റെ മായകൊണ്ട്
യോഗേശ്വരഃ	അണിമാദിയോഗ	വൈരാട്യാഃ	വിരാടപുത്രിയായ
	സിദ്ധികളുടെ		ഉത്തരയുടെ
	അധിനായകനുമായ	ഗർഭം	ഗർഭത്തെ
		ആവ്യുണോത്	മറച്ചുവെച്ചു.

15 യദ്യപ്യസ്രം ബ്രഹ്മശിരസ്സ്വപമോഽപം ചാപ്രതിക്രിയം
വൈഷ്ണവം തേജ ആസാദ്യ ശമശാമ്യദ്ഭൂഗുപഹ.

ഭൂഗുപഹ	ഹേ ശൗനകമനേ!	യദ്യപി	എങ്കിലും കൂടി
ബ്രഹ്മശിരഃ	ബ്രഹ്മശീഷ്മനെ	വൈഷ്ണവം	വിഷ്ണുവിനെ
അസ്രം തു	അസ്രമാകട്ടെ		സംബന്ധിച്ചു
അപ്രതിക്രിയം	തടയാൻ	തേജഃ	തേജസ്സിനെ
	സാധ്യമല്ലാത്തതും	ആസാദ്യ	പ്രാപിച്ചപ്പോൾ
അമോഘം ച	നിഷ്ഫലമാകാത്തതും	ശമശാമ്യത്	നിശ്ശേഷം അമൻ.
	ആകുന്നു;		

16 മാ മംസ്ഥാ ഹ്യേതദാശ്വര്യം സർവാശ്വര്യമയേടപ്യതേ
യ ഇദം മായയാ ദേവ്യോ സൃജത്യവതി ഹന്ത്യജഃ.

സർവാ- ശ്വര്യമയേ	എല്ലാ അതുതങ്ങളും ഉടേയും സ്വരൂപമായ	യഃ	യാതൊരു ആ ഭഗവാൻ
അപ്യതേ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ വിഷയത്തിൽ	ഇദം	ഈ ലോകത്തെ
ഏതത്	ഇതിനെ	ദേവ്യോ	ക്രിയാത്രപിണിയായ
ആശ്വര്യം	അതുതമായിട്ട്	മായയാ	മായയാൽ
മാ മംസ്ഥാഃ	നിങ്ങൾ കരുതരുത്.	സൃജതി	സൃഷ്ടിക്കുകയും
ഹി	എന്തെന്നാൽ,	അവതി	രക്ഷിക്കുകയും
അജഃ	ജന്മരഹിതനായ	ഹന്തി	സംഹരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

കുറിപ്പ്:- അജ്ഞാനനാൽ അവമാനീകനായ അശ്വര്യമാർവ്വ് അമച്ഛം മുഴുത്തു പാണ്ഡവ വംശത്തെ ഭൂമിയിൽനിന്നു തുടച്ചുനീക്കുവാൻ വീണ്ടും ബ്രഹ്മാസ്യം അഭിമന്ത്രിച്ചു യച്ചു. അതു ബഹുദുഃഖമായി ഭവിച്ച പാണ്ഡവന്മാരുടെയും അവരുടെ ധ്വക വംശാങ്കുരത്തെ ഗർഭത്തിൽ വഹിക്കുന്ന ഉത്തരയുടെയും നേക്ഷ് പാഞ്ഞു ണഞ്ഞു. ഭഗവാൻ സുദർശനം കൊണ്ട് പാണ്ഡവന്മാരെയും സ്വമായയാൽ ഉത്തരാഗർഭത്തെ ആവരണം ചെയ്ത് അവരുടെ സന്തതിയേയും പരിരക്ഷിച്ചു. ഈ വിധം ബ്രഹ്മതേജസ്സ് വൈഷ്ണവതേജസ്സിനാൽ തീരോഭുതമായി. ഭഗ വാന്റെ ആ പ്രവൃത്തിയിൽ പ്രത്യേകം ആശ്വര്യപ്പെട്ടവാനെന്നാമില്ലെന്ന് ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സൂതൻ ശ്ലോകാദികളോടു പറയുന്നു. എന്തെന്നാൽ, അവിടുന്ന് സ്വമായാശക്തിയാൽ സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരങ്ങൾ നിറവേറ്റി കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സർവാശ്വര്യമയനാണല്ലോ.

17 ബ്രഹ്മതേജോവിനിർമ്മുക്കൈരാത്മജൈഃ സഹ കൃഷ്ണയാ
പ്രയാണാഭിമുഖം കൃഷ്ണമിമോഹ പുമാ സതീ.

ബ്രഹ്മതേജോ- വിനിർമ്മുക്കൈഃ	ബ്രഹ്മാസ്യജപാലയിൽ നിന്ന് മോചിക്കപ്പെട്ട	പുമാ	കുന്തിദേവി
ആത്മജൈഃ	പുത്രന്മാരോടും	പ്രയാണാ- ഭിമുഖം	യാത്രയ്ക്ക് ഒരുങ്ങി നില്ക്കുന്ന
കൃഷ്ണയാ	പാണ്ഡാലിയോടും	കൃഷ്ണം	ശ്രീകൃഷ്ണനോടായി
സഹ	കൂടിയിരിക്കുന്ന	ഇദം ആഹ	ഇതു പറഞ്ഞു.
സതീ	ഉത്തമയായ		

കുന്തിസ്തുതി.

കുന്ത്യവാച : കുന്തി പറഞ്ഞു:-

18 നമസ്യേ പുരുഷം തപാഭ്യമീശ്വരം പ്രകൃതേഃ പരം
അലക്ഷ്യം സർവ്വഭൂതാനാമന്തർബാഹിരവസ്ഥിതം.

19 മായാജവനികാപ്തന്നമജ്ഞാടയോക്ഷജമവ്യയം.
ന ലക്ഷ്യസേ മൂഢഗുശാ നഭോ നാഭ്യധരോ യഥാ.

സർവ്വഭൂതാനാം	എല്ലാ ജീവികളുടെയും	അയോക്ഷജം	ഇന്ദ്രിയജന്യമായ
അന്തഃ	അകത്തും		അറിവുകൾക്ക്
ബഹിഃ	പുറത്തും		ഉറവിടമായി—
അവസ്ഥിതം	കുടികൊള്ളുന്നവനെ	അവ്യയം	അവിനാശിയായി—
	നിരീക്ഷിച്ചും	ആദൃം	ആദിയിലുള്ള
അലക്ഷ്യം	കാണാൻ	പുരുഷം	പരമപുരുഷനുമായി
	കഴിയാത്തവനായി—		വർത്തിക്കുന്ന
പ്രകൃതഃ	പ്രകൃതിയിൽനിന്ന്	തപഃ	നിന്തിരുവടിയെ
പരം	വേറിട്ടുനില്ക്കുന്നവനാ	അജ്ഞാ	അറിവില്ലാത്തവളായ
	ണെങ്കിലും	നമസ്വേ	ഞാൻ നമസ്സരീക്കുന്നു.
ഈശ്വരം	പ്രകൃതിയുടെ	നാഭ്യധരഃ	വേഷം ചമഞ്ഞിട്ടുള്ള
	നിയന്താവായി—	നഭഃ	കളിക്കാരൻ
മായാജവനികാപ്തന്നം	മായയാവുന്ന തിരശ്ശീല	യഥാ	എന്ന വിധം
	കൊണ്ടു മറയ്ക്കപ്പെട്ടവ	മൂഢഗുശാ	മൂഢദാഷ്ടിയുള്ള
	നാണെങ്കിലും		ജനത്താൽ
		ന ലക്ഷ്യസേ	നിന്തിരുവടി സാക്ഷാ
			ത്തായി കാണപ്പെട്ട
			നീല്പ.

20 തഥാ പരമഹംസാനാം മുനീനാമമലാത്മനാം.
ഭക്തിയോഗവിധാനാത്ഥം കഥം പശ്യേമ ഹി സ്ത്രീയഃ

മുനീനാം	ചിന്താശീലന്മാരും	ഭക്തിയോഗ-	ഭക്തിയോഗം
അമലാത്മനാം	വിശുദ്ധ	വിധാനാത്ഥം	ഉണ്ടാകുവാൻ അവത
	ഏകേന്മാരുമായ		രിച്ച നിന്തിരുവടിയെ
പരമ-		സ്ത്രീയഃ ഹി	കേവലം സ്ത്രീകളായ
ഹംസാനാം	പരമഹംസന്മാർക്ക്		ഞങ്ങൾ
		തഥാ	യഥാർത്ഥരൂപത്തിൽ
		കഥം പശ്യേമ	കാണതെങ്ങനെ?

21 കൃഷ്ണായ വാസുദേവായ ദേവകീനന്ദനായ ച
നന്ദഗോപകുമാരായ ഗോവിന്ദായ നമോ നമഃ

വാസുദേവായ	വാസുദേവന്റെ പുത്രനും	കൃഷ്ണായ	കൃഷ്ണനായവതരിച്ച
ദേവകീ-	ദേവകിയുടെ	ഗോവിന്ദായ	സാക്ഷാൽ ഗോവിന്ദ
നന്ദനായ	അമ്മക്കിടാവും,		നായിക്കൊണ്ടു്
നന്ദഗോപ-	നന്ദഗോപരുടെ	നമഃ നമഃ	നമസ്കാരം, നമസ്കാരം.
കുമാരായ ച	കാമനമകനുമായിട്ടു്		

22 നമഃ പങ്കജനാഭായ നമഃ പങ്കജമാലിനേ
നമഃ പങ്കജനേത്രായ നമസ്വേ പങ്കജാബ്ഘ്രയേ.

പങ്കജ- നാഭായ	} ബ്രഹ്മാവതവിദ്യ താമരപ്പൂവ് നാഭിയി ലുള്ള അഞ്ജനം	പങ്കജ- നേത്രായ	} താമരപ്പൂവോലെ പ്രസ ന്നമായ കണ്ണിണയോട് കൂടിയ അഞ്ജനം
നമഃ	നമസ്കാരം;	നമഃ	നമസ്കാരം;
പങ്കജ- മാലിനേ	} താമരപ്പൂമാല ചാർത്തുന്ന അഞ്ജനം	പങ്കജാ- ബ്ദ്രയേ	} താമരപ്പൂവിന്റെ ലക്ഷണം ചേർന്ന തൃപ്പാ ദത്തോടുകൂടിയ
നമഃ	നമസ്കാരം;	തേ നമഃ	അഞ്ജനം നമസ്കാരം.

23

യഥാ ഏഷീകേശ ഖലേന ദേവകീ
കംസേന രജാഭിരാജിതം ശുചാപിതം
വിമോചിതാഭം ച സഹാത്മജാ വിഭോ
തപയൈവ നാഥേന മുഹൂർവിപദ്ഗണാത്.

ഏഷീകേശ	ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ നിയന്താവായ ദേവഭഗവൻ!	യഥാ	ഏതുപോലെയോ, അതുപോലെ
ഖലേന	ദൃഷ്ടനായ	വിഭോ	മേ സർവ്വശക്തി!
കംസേന	കംസനാൽ	സഹാത്മജാ	മക്കളോടുകൂടിയ
രജാ	തടവിചാക്കപ്പെട്ട്	അഹം ച	ഞാനും
അഭിരാജിതം	സുദീർഘകാലം	നാഥേന	രക്ഷിതാവായ
ശുചാപിതം	ദുഃഖവ്യാപ്തയായിരുന്ന	തപയാ ഏവ	അഞ്ജനാൽത്തന്നെ
ദേവകീ	ദേവകീദേവി	വിപദ്- ഗണാത്	} ആപത്തുകളുടെ സമുഹത്തിൽനിന്നും
വിമോചിതാ	മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ടത്	മുഹൂഃ	പല പ്രാവശ്യം
		(വിമോചിതാ)	മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

കുറിപ്പ്:- ശ്രീകൃഷ്ണൻ സ്വന്തം മാതാവിനും കവിഞ്ഞ പ്രീതിയാണ് തന്നോടുള്ളതെന്ന് കുന്തിദേവി എടുത്തു പറയുന്നു. കംസന്റെ കാരാഗൃഹത്തിൽ കുറെക്കാലം കിടന്നു നരകിച്ച ദേവകിയെ ഭഗവാൻ മോചിപ്പിച്ചു എന്നതു വാസ്തവം. ഇത് ഒരിക്കൽ മാത്രമാണ്. ദേവകിയെല്ലാതെ അവളുടെ മക്കളെയൊന്നും ഭഗവാൻ കാത്തില്ല. എന്നാൽ, കുന്തിയെ സംബന്ധിച്ചോ? ആ പാരമ ഭക്തയെ പലതവണ പല ആപത്തുകളിൽനിന്നും മക്കളോടുകൂടി മോചിപ്പിച്ചു സംരക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു.

24

വിഷ്ണുനാഥാഗേ: പുരുഷാദേർശനം—

സേത്സഭായാ വനവാസകൃഷ്ണതഃ

മൃഗേ മൃഗേനേകമഹാരമാസ്രുതോ

ദ്രൗണ്യസ്മൃതശ്ചാസ്മ ഹരേഭിരക്ഷിതാഃ.

ഹരേ	അല്ലയോ ശ്രീഹരേ!	മൃധേ മൃധേ	ഓരോ യുദ്ധത്തിലും
വിഷാതം	വിഷത്തിൽനിന്നും,	അനേക-	} അസംഖ്യം മഹാരഥന്മാർ പ്രയോ ഗിച്ച അസൂരികളിൽ
മഹാഗ്നഃ	കൊടുത്തിയിൽനിന്നും,	മഹാരഥ-	
പുരുഷാദ-	} മനുഷ്യഭോജികളായ	സ്ത്രീ:	
ദർശനാത്			നിന്നും,
	രാക്ഷസന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിയിലകപ്പെട്ടതിൽനിന്നും,	ദ്രൗണസ്ത്രീ:	} ദ്രോണപുത്രന്റെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രത്തിൽനിന്നും
അസത്സഭായാ:	ധൂർത്തന്മാരുടെ സഭയിൽനിന്നും,	ച	
വനവാസ-	} വനവാസകാലത്തിലെ	അഭിരക്ഷിതാ:	സംരക്ഷിതരായിട്ട്
കൃഷ്ണത:		ആസൂ	അങ്ങര ഭവിച്ചു.
	കഷ്ടതകളിൽനിന്നും,		

കുറിപ്പ്:- ഭഗവൽകൃപയാൽ അനേകം ആപത്തുകളിൽനിന്നും താനും മക്കളും മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ട സംഭവങ്ങൾ കന്തിദേവി കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം അനുസ്മരിക്കുന്നു. കൗരവന്മാർ ഭീമസേനന വിഷച്ചോര കൊടുത്തു; അരക്കില്ലത്തിന്നു തീവെച്ചു; ഹിഡംബാദിരാക്ഷസരിൽ നിന്നും പ്രാണഭയം നേരിട്ടു; ചുതുകളിയിൽ തോല്പിച്ചശേഷം സഭാമദ്ധ്യ പാഞ്ചാലിയെ മാനം കെടുത്താൻ ദുശ്ശാസനൻ ഉദ്യമിച്ചു; ദൈവതവനത്തിൽ വസിക്കുന്ന കാലത്തു് അസംഖ്യം ആപത്തുകളെ അഭിമുഖീകരിക്കയുണ്ടായി. ഈ സന്ദർഭങ്ങളിലെല്ലാം പാണ്ഡവന്മാരെ കാത്തുപോന്ന ഭഗവാൻ ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ ഭീഷ്മാദിമഹാരഥന്മാരുടെ ഘോരാസൂരികളിൽനിന്നും ഒടുവിൽ അശ്വത്ഥാമാവിന്റെ ബ്രഹ്മാസ്ത്രഭീഷണിയിൽനിന്നും അവരെ സംരക്ഷിച്ചു. ഈ കാരുണ്യമൂർത്തിയെ ഭക്ത്യദ്രോഹത്തോടെ കന്തി നമസ്കരിക്കുന്നു.

25 വിപദസ്സത്ത നശ്ശശപത്തത്ര തത്ര ജഗദ്ഗുരോ
ഭവതോ ദർശനം യത്സ്യാദപുനർഭവദർശനം.

ജഗദ്ഗുരോ	ഹേ ലോകഗുരോ!	യത്	യാതൊന്നു നിമിത്തം
ന:	ഞങ്ങൾക്കു്	അപുനർ-	} പുനർജന്മം കാണുന്നതി നിടവരുത്താത്ത
തത്ര തത്ര	ഏതിടത്തും	ഭവദർശനം	
ശശപത്	എപ്പോഴും	ഭവത:	നിന്തിരുവടിയുടെ
വിപദ:	ആപത്തുകൾ	ദർശനം സ്യാത്	ദർശനം ഉണ്ടാകുമല്ലോ
സത്ത	സംഭവിക്കട്ടെ;		

26 ജന്മൈശ്വര്യശ്രുതശ്രീഭീരേധമാനമഭഃ പമാൻ
നൈവാഹത്യഭിധാതും വൈ തപാമകീഞ്ചനഗോചരം.

ജന്മൈശ്വര്യ-	} ജനനം, പ്രഭുത്വം, വിദ്യ സമ്പത്തു്	പമാൻ	പുരുഷൻ
ശ്രുതശ്രീഭി:		അകീഞ്ചന-	} അനന്യശരണന്മാരായ ഭക്തന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിക്കു മാത്രം വിഷയിഭവിക്കുന്ന
ഏധമാനമഭഃ	എന്നിവയാൽ മുഴുത്ത ഗവ്യം ചേർന്ന	ഗോചരം	

തപഃ	നിന്തിരുവടിയെ		ന അഹ്തി	അർഹിക്കുന്നില്ല;
അഭിധാതും	വൈ ഉച്ചരിക്കാൻ പോലും		ഏവ	തീർച്ചതന്നെ.

27 നമോടകിഞ്ചനവിത്തായ നിവൃത്തഗുണവൃത്തയേ
ആത്മാരാമായ ശാന്തായ കൈവല്യപതയേ നമഃ

അകിഞ്ചന- വിത്തായ	} അനുശരണം വിട്ട് തന്നെ ഭജിക്കുന്ന ഭക്തജനത്തെ സർവ്വസ്വ മായി കരുതുന്നവനും	നമഃ	നമസ്കാരം.
		ആത്മാരാമായ	ആത്മാവിൽ ആനന്ദി ക്കുന്നവനും
		ശാന്തായ	രാഗദോഷാദികളില്ലാ ത്തവനും
നിവൃത്തഗുണ- വൃത്തയേ	} ഗുണവൃത്തികളായ പുരു ഷാത്മങ്ങളെ വിട്ടുനില്ക്കു ന്നവനുമായ അങ്ങയ്ക്ക്	കൈവല്യ- പതയേ	} മുക്തിയുടെ നാഥനുമായ അങ്ങയ്ക്ക് നമസ്കാരം.
		നമഃ	

28 മന്യേ തപഃ കാലമീശാനമനാഭിനിധനം വിഭം
സമം ചരന്തം സർവ്വത്ര ഭൂതാനാം യന്മിഥഃ കലിഃ

തപഃ	അങ്ങയെ		ചരന്തം	വ്യാപരിക്കുന്നവനായും
കാലം	കാലസ്വരൂപനായും,		മന്യേ	ഞാൻ കരുതുന്നു.
ഊശാനം	നിയന്താവായും,		യത്	ഹേതുഭൂതനായ
അനാഭി-	} ആദിയും അന്തവും ഇല്ലാത്തവനായും,			യതൊരു അങ്ങയാൽ
നിധനം				
വിഭം	പ്രഭുവായും,		ഭൂതാനാം	ജീവികൾക്കുമൊരുമേ
സർവ്വത്ര	എല്ലായിടത്തും		മിഥഃ	അന്യോന്യം
സമം	സമനിലയിൽ		കലിഃ	കലഹമുള്ളി.

29 ന വേദ കശ്ചിദ്ഭഗവശ്ചികീഷിതം
തവേഹമാനസ്യ ഗുണാം വിധംബനം
ന യസ്യ കശ്ചിദ്ഭൂതിതോടസ്തി കർഹിചിത്
ദോഷ്യശ്ച യസ്മിൻ വിഷമാ മതിർഗുണം.

ഭഗവൻ	ഭഗവാന്റെ		കശ്ചിത്	ഒരുവനെങ്കിലും
ഗുണം	മനുഷ്യരുടെ		ദേഹിതഃ	ഇഷ്ടനായോ,
വിധംബനം	അനുരണത്തെ		ദോഷ്യഃ ച	ഇഷ്ടമില്ലാത്തവനായോ
ഊഹമാനസ്യ	ചെയ്തുകൊണ്ടുള്ള		കർഹിചിത്	ഒരിക്കലും
തവ	നിന്തിരുവടിയുടെ		ന അസ്തി	ഇല്ല.
ചികീഷിതം	പ്രവർത്തനേച്ഛയെ		യസ്മിൻ	യാതൊരു അങ്ങയുടെ വിഷയത്തിൽ
കശ്ചിത്	ഒരുവൻപോലും		ഗുണം	മനുഷ്യക്കു്
ന വേദ	അറിയുന്നില്ല.		വിഷമാ മതിഃ	വൈഷമ്യബുദ്ധി കാണുന്നതുമുണ്ടു്!
യസ്യ	യാതൊരു അങ്ങയ്ക്കു്			

30 ജന കമ്മ ച വിശ്വാത്മന്നജസ്യോക്തൃരാത്മനഃ
തിര്യങ്ന ഷിഷ്യ യാദേസ്യ തദത്യന്തവിധംബനഃ

വിശ്വാത്മൻ	ഹേ സവ്യസചരൂപ!	ആത്മനഃ	കേവലാത്മാവുമായ
തിര്യങ്- ന ഷിഷ്യ	} പക്ഷിമൃഗാദികളിലും, മനുഷ്യരിലും, ഋഷിമാരിലും,	ജന	ജനനവും
യാദേസ്യ		കർമ്മ ച	പ്രവൃത്തിയും
അജസ്യ	ജലജന്തുക്കളിലും	തദത്യന്ത-	} അതാതിനെ തികച്ചും അനുകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള
അകത്തുഃ	ജന്മരഹിതനും	വിധംബനം	
	കർമ്മരഹിതനും		ലീലയാകുന്നു.

31 ഗോപ്യാദേ തപയി കൃതാഗസി ഓമ താവദ്
യാ തേ ദശാശ്ശുകലിലാഞ്ജനസംഭ്രമാക്ഷം
വക്ത്രം നിനീയ ഭയഭാവനയാ സ്ഥിതസ്യ
സാ മാം വിമോഹയതി ഭീരപി യദ് ബിഭേതി.

തപയി	നിന്തിരുവടി	നിനീയ	താഴ്ത്തിയിട്ട്
കൃതാഗസി	തെറുകാരനായപ്പോൾ	ഭയ-	} പേടിയുടെ നാട്യത്തോടുകൂടി
ഗോപി	യശോദയെന്ന	ഭാവനയാ	
	ഗോപസ്ത്രീ	സ്ഥിതസ്യ തേ	നിന്ന അങ്ങയുടെ
ഓമ	കയർ	യാ	യാതൊരു
ആദേ	എടുത്തു;	ദശാ	അവസ്ഥയുണ്ടോ,
താവദ്	അപ്പോഴെക്കും തന്നെ	സാ മാം	അത് എന്നെ,
അശ്ര-	} കണ്ണീർ കലന്ന് കൺ മഷിയോടെ സംഭ്രമം പൂണ്ടു കണ്ണുകളോടു കൂടിയ	വിമോഹയതി	മോഹിപ്പിക്കുന്നു.
കലിലാഞ്ജന-		യത്	എന്തെന്നാൽ, യാതൊരു
സംഭ്രമാക്ഷം			അങ്ങയിൽനിന്നാണ്
വക്ത്രം	തിരുമുഖം	ഭീഃ അപി	ഭയംപോലും
		ബിഭേതി	ഭയം കൊള്ളുന്നതു്.

32 കേചിഹ്വരജം ജാതം പുണ്യശ്ലോകസ്യ കീർത്തയേ
യദോഃ പ്രിയസ്യാനപവായേ മലയസ്യേവ ചന്ദനം.

പുണ്യ-	} സൽകീർത്തിമാനം	മലയസ്യ	മലയപർവ്വതത്തിന്റെ
ശ്ലോകസ്യ		(കീർത്തതേ)	ഖ്യാതിക്കുവേണ്ടി
പ്രിയസ്യ	ഇഷ്ടഭക്തനുമായ	ചന്ദനം ഇവ	ചന്ദനവൃക്ഷംപോലെ
യദോഃ	യദരാജാവിന്റെ	ജാതം	ഉണ്ടായവനെന്ന്
അനപവായേ	വിംശത്തിൽ	അജം	ജനനമില്ലാത്ത
കീർത്തയേ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ	കേചിത്	ചിലർ
	ഖ്യാതിക്കുവേണ്ടി	ആഹ്വഃ	പറയുന്നുണ്ടു്.

33 അപരേ വസുദേവസ്യ ദേവക്യാം യാചിതോടഭ്യുഗാത്
അജസ്തപമസ്യ ക്ഷേമായ വധായ ച സുരഭിഷാം.

അസ്യ	ഈ ലോകത്തിന്റെ	യാചിതഃ	അവരാൽ പ്രാർത്ഥിത
ക്ഷേമായ	ക്ഷേമത്തിനും		നായിട്ട്
സുരഭിഷാം	ദേവശത്രുക്കളുടെ	അജഃ	ജനനമില്ലാത്ത
വധായ ച	വധത്തിനുമായി	തപഃ	നിന്തിരുവടി
വസുദേവസ്യ	വസുദേവന്റെ	അഭ്യുഗാത്	അവതരിച്ചുവെന്ന്
	ചിന്തിയായ	അപരേ	മറുചിലർ
ദേവക്യാം	ദേവകിയിൽ	(ആഹുഃ)	പറയുന്നുണ്ട്.

34 ഭാരാവതരണായാസ്യേ ഭൂവോ നാച ഇവോദധൗ
സീന്ത്യോ ഭൂരിഭാരേണ ജാതോ ഹ്യാത്മഭവാത്മിതഃ

ഭൂരിഭാരേണ	വർദ്ധിച്ചഭാരത്താൽ	ആത്മഭവാ	ബ്രഹ്മാവിനാൽ
സീന്ത്യോഃ	തളന്പോയ	അർത്ഥിതഃ	പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ട്
ഭൂവഃ	ഭൂമിയുടെ,	ജാതഃ ഹി	ജനിച്ചവനത്രേ എന്ന്
ഉദധൗ	കടലിൽ	അസ്യേ	വേറെച്ചിലർ
നാചഃ ഇവ	കപ്പലിന്റേതുപോലെ	(ആഹുഃ)	പറയുന്നുണ്ട്.
ഭാരം—	} ഭാരം ഇറക്കുന്നതിനു വേണ്ടി		
വതരണായ			

35 ഭവേത്സ്മിൻ ക്ലിശ്യമാനാനാമവിദ്യാകാമകർമ്മഭിഃ
ശ്രവണസ്തരണാഹ്വാനി കരിഷ്യന്നിതി കേചന.

അവിദ്യാ—	} അജ്ഞാനം, കാമം, കാമകർമ്മഭിഃ	കരിഷ്യൻ	ചെയ്യുവാൻ
കാമകർമ്മഭിഃ			ഇച്ഛിച്ചുകൊണ്ട്
അസ്മിൻ ഭവേ	ഈ സംസാരത്തിൽ	ഇതി	അവതരിച്ചതാണെന്ന്
ക്ലിശ്യമാനാനാം	കഷ്ടപ്പെടുന്നവർക്ക്	കേചന	മറുചിലരും
ശ്രവണ—	} കേൾക്കുന്നതിനും	(ആഹുഃ)	പറയുന്നുണ്ട്.
സ്തരണാഹ്വാനി			

36 ശൃണുപന്തി ഗായന്തി ഗുണന്ത്യഭീക്ഷണശഃ
സ്തരന്തി നന്ദന്തി തവേഹിതം ജനാഃ
ത ഏവ പശ്യന്ത്യപിരേണ താവകം
ഭവപ്രവാഹോപരമം പഭാംബുജം.

ജനാഃ	യാതൊരു ജനങ്ങൾ	നന്ദന്തി	അഭിനന്ദിക്കയും ചെയ്യുന്നുവോ
അഭിക്ഷിണശഃ	എപ്പോഴും	തേ ഏവ	അവർ മാത്രം
തവ	അങ്ങയുടെ	ഭവപ്രവാഹോ- പരമം	} ജനനമരണങ്ങളുടെ ധാരാപ്രവാഹത്തെ ഒതുക്കിനിർത്തുന്ന
ഇരഹിതം	ചരിതത്തെ	താവകം	
ഗുണപന്തി	കേൾക്കുകയും,	പദാംബുജം	അങ്ങയുടെ
ഗായന്തി	പാടുകയും,	അചീരേണ	പാദകമലത്തെ
ഗുണന്തി	പറയുകയും,	പശ്യന്തി	താമസമെന്നിടയ
സ്മരന്തി	സ്മരിക്കുകയും,		കാണുന്നു.

37

അപ്യദ്യ നസ്തപം സ്വകൃതേഹിത പ്രഭോ
ജിഹാസസി സ്വീതം സുഹൃദോഽനുജീവിനഃ
യേഷാം ന ചാനുദ്ഭവതഃ പദാംബുജാത്
പരായണം രാജസു യോജിതാംഹസാം.

സ്വകൃതേഹിത	സ്വജനങ്ങൾക്കു വേണ്ട തെല്ലാം ചെയ്തുകൊടുത്ത	രാജസു	രാജാക്കന്മാരിൽ
പ്രഭോ	ഹേ സർവ്വശക്ത !	യോജിതാം- ഹസാം	} ടുഃഖം അണച്ചുവെച്ചി രിക്കുന്ന
തപം	നിന്തിരുവടി	യേഷാം	
സുഹൃദഃ	സുഹൃത്തുക്കളും	ഭവതഃ	യാതൊരു ഞങ്ങൾക്കു്
അനുജീവിനഃ	ആശ്രിതരുമായ	പദാംബുജാത്	പാദകമലമൊഴിച്ചു്
നഃ	ഞങ്ങളെ	അനുതം	മറെറാരു
അദ്യ	ഇപ്പോൾ	പരായണം	ആശ്രയം
അപി സ്വീതം ജിഹാസസി	} വിട്ടുപോകാനാണോ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത് ?	ന ച	ഇല്ലതന്നെ.

38

കേ വയം നാമരൂപാഭ്യോ യദഭിഃ സഹ പാണ്ഡവഃ
ഭവതോഽഭ്യർന്നം യഹി ഏഷീകാണാമിവേശിതുഃ

ഏഷീകാണാം	ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു്	യദഭിഃ	യാവേനാരോട്
ഇശഗിതുഃ	അവയുടെ നിയന്താ വായ ജീവന്റെ	സഹ	ഒന്നിച്ചുള്ള
ഇവ	അഭാവത്തിൽ സംഭ വിക്കുന്നപോലെ	പാണ്ഡവഃ	പാണ്ഡവന്മാരായ
ഭവതഃ	അങ്ങയുടെ	വയം	ഞങ്ങൾ
അഭ്യർന്നം	ദർശനമില്ലായ്	നാമരൂപാഭ്യോ	പേരുകൊണ്ടും പൊരുൾകൊണ്ടും
യഹി	സംഭവിക്കുമ്പോൾ	കേ	ആരുതന്നെയാണു് ?

39 നേയം ശോഭിഷ്യതേ തത്ര യഥേദാനീം ഗദായര
തപത് പദൈരകിതാ ഭാതി സ്വലക്ഷണവിലക്ഷിതൈഃ

ഗദായര	അല്ലയോ കൃഷ്ണ!	യഥാ	യാതൊരുപ്രകാരം
ഇയം	ഈ ഭൂമി	ഇദാനീം	ഇപ്പോൾ
സ്വലക്ഷണ- വിലക്ഷിതൈഃ	സ്വകീയമായ അസാ- ധാരണലക്ഷണങ്ങൾ കൊണ്ട് ചിത്രീതങ്ങളായ	ഭാതി	ശോഭിക്കുന്നുവോ,
തപത്പദൈഃ	അങ്ങയുടെ തൃച്ചേവടി കളാൽ	(തഥാ)	അപ്രകാരം
അകിതാ	അടയാളപ്പെട്ട്	തത്ര	അപ്പോൾ (അത്ത് ഇവിടം വിടുമ്പോൾ)
		ന ശോഭിഷ്യതേ	ശോഭിക്കയില്ല

40 ഇമേ ജനപദാ സ്വപ്രഭാഃ സുപകൈശ്ചധിവിരുധഃ
വാനാദിനദ്യുനേപന്തോ ഹേദൃധന്തേ തവ വീക്ഷിതൈഃ

തവ	അങ്ങയുടെ	സ്വപ്രഭാഃ	സമൃദ്ധങ്ങളായി
വീക്ഷിതൈഃ	കടാക്ഷവീക്ഷണങ്ങൾ കൊണ്ട്	ഏധന്തേ	വളരുന്നു;
ഇമേ	ഇക്കാണുന്ന	വാനാദിനദ്യു- നേപന്തഃ	കാടും മലയും ആരും കടലുമെല്ലാം
ജനപദാഃ	ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങൾ	ഹി	അതേവിധംതന്നെ.
സുപകൈ- ശ്ചധിവിരുധഃ	നല്ല വിളവുള്ള സസ്യ ലതാദികളോടുകൂടി		

41 അഥ വിശ്വേശ വിശ്വാത്മൻ വിശ്വമൂർത്തേ സ്വകേഷു മേ
സ്തേഹപാശമിമം ഹിന്ധി ദൃശം പാണ്ഡുഷു വൃഷ്ണീഷു.

വിശ്വേശ	ഹേ ലോകനാഥ!	പാണ്ഡുഷു	പാണ്ഡു- വംശക്കാരിലും
വിശ്വാത്മൻ	ലോകത്തിന്റെ അന്ത ര്യമായിത്തീർന്നവേ!	വൃഷ്ണീഷു	യദുവംശക്കാരിലും
വിശ്വമൂർത്തേ	ലോകത്തിന്റെ സ്വരൂപമായുള്ളവേ!	മേ	എനിക്കുള്ള
സ്വകേഷു	സ്വന്തം ആളുകളായ	ഇമം ദൃശം	ഈ മുറുകിയ
		സ്തേഹപാശം	സ്തേഹക്കയറിനെ
		അഥ ഹിന്ധി	മുറിച്ചുകളയരുതോ!

42 തപയി മേനന്യുവിഷയാ മതിർമ്മധുപതേടസക്തത്
രതിമുദഹരതാദലോ ഗംഗേവൈഘമുദനേപതി.

മധുപതേ	ശ്രീകൃഷ്ണ!	തപയി	നിന്തിരുവടിയിൽ
മേ മതിഃ	എന്റെ ബുദ്ധി	ഗംഗാ	ഗംഗാനദി
അനന്യ- വിഷയാ	മറ്റൊരു വിഷയ ത്തിലും തങ്ങിനില്ക്കാതെ	ഉദനേപതി	സമുദ്രത്തിൽ

മാലം	ജലപൂരത്തെ	അലാ	ശരിക്കും
ഇവ	എന്നപോലെ	രതിം	പരമപ്രേമത്തെ
അസകൃത്	എല്ലായ്പോഴും	ഉദാഹരണാത്	ഏന്തിനിൽക്കട്ടെ!

43

ശ്രീകൃഷ്ണ കൃഷ്ണസഖ വൃഷ്ണപുഷ്പഭാവനിയു-
ഗ്രാജന്യവംശഭരണാനന്ദപദ്മവീര്യ
ഗോവിന്ദ ഗോഭിജസുരാന്തിഹരാവതാര
യോഗേശ്വരരാഖിലഗുരോ ഭഗവന്നമസ്തേ.

ശ്രീകൃഷ്ണ	ഹേ ശ്രീകൃഷ്ണ!	ഗോഭിജസുരാ-	ഗോക്കളുടെയും ബ്രാഹ്മ
കൃഷ്ണസഖ	അജ്ഞാന്റെ	ന്തിഹരാവതാര	ണരുടെയും ദേവന്മാ
	സഖാവേ!		രുടെയും ദുഃഖമകാരുന്ന
വൃഷ്ണപുഷ്പ	വൃഷ്ണീവംശശ്രേഷ്ഠ!		അവതാരങ്ങൾ എടുത്ത
ഭാവനിയു-			കരുണാമൂർത്തേ!
ഗ്രാജന്യവംശ-	ഭൂമിയെ ദ്രോഹിക്കുന്ന		
ഭരണ	രാജവംശത്തിന്	യോഗേശ്വര	ഹേ യോഗേശ്വര!
	അഗ്നിയായുള്ളോവേ!	അഖിലഗുരോ	ഹേ സർവ്വാചാര്യ!
അനപദ്യ-		ഭഗവൻ	ഭഗവാനേ!
വീര്യ	അക്ഷീണപ്രഭാവ!	തേ	നിന്തിരുവടിക്കു്
ഗോവിന്ദ	കാമധേനുവിൽനിന്നും	നമഃ	നമസ്കാരം.
	ഐശ്വര്യം നേടിയി		
	രിക്കുന്ന ചിരോ		

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

44

പുനയേതഥ കലപഭൈഃ പരിണതാഖിലോദയഃ
മന്ദം ജഹാസ വൈകുണ്ഠോ മോഹയന്നിവ മായയാ.

പുനയ	കുന്തിദേവിയാൽ	വൈകുണ്ഠഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഇതഥ	ഇപ്രകാരം	മായയാ	മായകൊണ്ടു്
കലപഭൈഃ	മധുരമൊഴികൾ	മോഹയൻ	മോഹിപ്പിക്കുന്നവനെ
	കൊണ്ടു്	ഇവ	ന്നപോലെ
പരിണതാ-	വാഴ്ത്തി സ്തുതിക്കപ്പെട്ട	മന്ദം	മെല്ലെയൊന്നു്
ഖിലോദയഃ	സമസ്തമോഹമകളോടു	ജഹാസ	ചിരിച്ചു.
	കൂടിയ		

45

താം ബാധമിത്യുപാമന്ത്ര്യ പ്രവിശ്യ ഗജസാഹചര്യം
സ്മിയശ്ച സ്വപുരം യാസ്യൻ പ്രേമ്ണാ രാജ്ഞാ നിവാരിതഃ.

ബാധം	“ശരി, അങ്ങനെയൊക്കട്ടെ”	താം	ആ കുന്തിയോടു്,
ഇതി	എന്നുപറഞ്ഞു്	ഗജസാഹചര്യം	ഹസ്തിനാപുരത്തിലേക്കു്
		പ്രവിശ്യ	കടന്നുചെന്നു്

സ്ത്രീയഃ ച	സ്ത്രീജനങ്ങളോടും	പ്രേമം	സ്നേഹം നിമിത്തം
ഉപാമന്ത്ര്യ	യാത്രപറഞ്ഞശേഷം	രാജ്ഞാ	രാജാവായ
സ്വപുരം	തന്റെ നഗരത്തിലേക്കു		യുധിഷ്ഠിരനാൽ
യാസ്യൻ	യാത്ര പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ	നിവാരിതഃ	തടുക്കപ്പെട്ടു.

46 വ്യാസാദ്യൈരീശപരേഹാഞ്ചൈഃ കൃഷ്ണനാഭഭൂതകർമ്മണാ
പ്രബോധിതോഽപീതിഹാസൈന്നാബുദ്ധ്യത ശുചാപ്പിതഃ.

ഇശപരേ-	} ഇശപരസങ്കല്പം ഇന്ന	} പ്രബോധിതഃ	} ഒട്ടേറെ ഉപദേശിക്ക
ഹാഞ്ചൈഃ			
വ്യാസാദ്യൈഃ	വ്യാസാദികളാലും	ശുചാ	ഓ:വത്താൽ
അഭഭൂത-	} ആശ്ചര്യകരങ്ങളായ	അപ്പിതഃ	അഭിവൃദ്ധനായ
കർമ്മണാ			
കൃഷ്ണന	ശ്രീകൃഷ്ണനാലും		
ഇതിഹാസൈഃ	ചരിത്രകഥകളെ ഉദാ		ന അബുദ്ധ്യത ബോധവാനായില്ല.
	ഹരിച്ചുകൊണ്ട്		

47 ആഹ രാജാ ധർമ്മസുതശ്ചീനതയൻ സുഹൃദാം വധം
പ്രാകൃതേനാത്മനാ വിപ്രാഃ സ്നേഹമോഹവശം ഗതഃ.

വിപ്രാഃ	അല്ലയോ ശൌനകാദി ബ്രാഹ്മണരേ !	വധം	വധത്തെപ്പറ്റി
രാജാ	രാജാവായ	ചീനതയൻ	വിചാരപ്പെട്ടുകൊണ്ട്,
ധർമ്മസുതഃ	യുധിഷ്ഠിരൻ	സ്നേഹമോഹം—	} സ്നേഹത്തിന്റെയും മോഹത്തിന്റെയും
പ്രാകൃതേന	വിവേകശൂന്യമായ	വശം	
ആത്മനാ	ഏകയത്താൽ	ഗതഃ	ചെന്നുകൊണ്ടുപോകുക
സുഹൃദാം	സ്വസ്ഥസുക്കളുടെ	ആഹ	പറഞ്ഞു.

48 അഹോ മേ പശ്യതാജ്ഞാനം ഏദി രൂപം ദുരാത്മനഃ
പാരകൃസ്യൈവ ദേഹസ്യ ബഹോപാ മേടുകേഷ്ഠഹിണീഹതാഃ.

അഹോ	ഹാ കഷ്ടമേ !	പാരകൃസ്യ	} അന്യജന്തുക്കൾക്കു } തിന്നാൻ മാത്രം ഉതകുന്ന
ദുരാത്മനഃ	ദുർബ്ബദ്ധിയായ	ഏവ	
മേ ഏദി	എന്റെ ഏകയത്തിൽ	ദേഹസ്യ	ദേഹത്തിനുവേണ്ടി
രൂപം	വേദനാജ്വലമായ	ബഹവഃ	അനേകം
അജ്ഞാനം	അറിവില്ലായ്മ	അക്ഷൗഹിണീഃ	അക്ഷൗഹിണീ
			സേനകൾ
പശ്യത	നോക്കുവിൻ !	മേ	എന്നാൽ
		ഹതാഃ	നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

49 ബാലചീജസുഹൃന്മിത്രപിതൃഭാതൃഗൃഹഃ
ന മേ സുാനിരയാനോക്ഷോ ഹൃപി വഷായുതായുതൈഃ.

ബാലചീജ- സുഹൃന്മി- പിതൃഭാതൃ- ഗൃഹഃ	കുട്ടികൾ, ബ്രാഹ്മണർ, ബന്ധുക്കൾ, സ്നേഹിത ന്മാർ, പിതാക്കൾ, സഹോദരന്മാർ, ഗൃഹനാ ഥന്മാർ എന്നിവർക്കെല്ലാം ദ്രോഹമേല്പിച്ച എനിക്ക്	വഷായുതാ- യുതൈഃ അപി നിരയാത് മോക്ഷഃ ന സുാത് ഹി	അസംഖ്യം പതിനായി രത്താണ്ട കാലംകൊണ്ടും നരകത്തിൽനിന്ന് മോചനം ഉണ്ടാകയില്ല; നിശ്ചയമാണ്.
---	---	---	---

50 നൈനോ രാജ്ഞഃ പ്രജാഭ്യേന്ദ്രമയുദ്ധേ വധോ ചീഷാ.
ഇതി മേ ന തു ബോധായ കല്പതേ ശാസനം വചഃ.

പ്രജാഭ്യേന്ദ്രഃ രാജ്ഞഃ യർമ്മയുദ്ധേ ചീഷാ. വധഃ എനഃ ന	“പ്രജകളെ ഭീഷണ രാജാവിന് മുറപോലെ നടക്കുന്ന യുദ്ധത്തിൽവെച്ച് ശത്രുക്കളോട് സംഹാരം പാപമാകയില്ല”	ഇതി ശാസനം വചഃ തു മേ ബോധായ ന കല്പതേ	എന്നിങ്ങനെ ശാസ്ത്രം അനുശാസി ക്കുന്നു വചനമാകട്ടെ എന്റെ മനസ്സമാധാനത്തിന് ഉതകുന്നില്ല.
---	--	---	---

51 സ്രീണാം മലതബന്ധനാം ദ്രോഹോ യോടസാവിഹോത്ഥിതഃ
കർമ്മഭിർഗൃഹമേധീയൈന്നാഹം കല്പോ വ്യപോഹിതം.

മലത- ബന്ധനാം സ്രീണാം ഇഹ ഉത്ഥിതഃ ദ്രോഹഃ യഃ അസൗ	എന്നാൽ ഹനിക്കപ്പെട്ട ബന്ധുക്കളോടു കൂടിയ സ്രീകൾക്ക് ഇവിടെ ഉണ്ടായിവന്നിട്ടുള്ള ഉപദ്രവം യാതൊന്നോ, അത്	ഗൃഹ- മേധീയൈഃ കർമ്മഭിഃ വ്യപോഹിതം അഹം ന കല്പഃ	ഗൃഹസ്വേമാചിത ങ്ങളായ യജ്ഞാദികർമ്മങ്ങളെ നീക്കം ചെയ്യുവാൻ ഞാൻ കെല്പുള്ളവനല്ല.
---	--	--	---

52 യഥാ പങ്കേന പങ്കാഭഃ സുരയാ വാ സുരാകൃതം
ഭൂതഹത്യാം തഥൈവേകാം ന യജ്ഞൈർമാഷ്ടമഹതി.

യഥാ പങ്കേന പങ്കാഭഃ സുരയാ	എപ്രകാരം കുറെ ചളികൊണ്ട് ചളിവെള്ളത്തെയും, കുറെ മദ്യംകൊണ്ട്	സുരാകൃതം വാ മദ്യത്താൽ വന്നകപ്പെട്ട വൈഷമ്യത്തെയും (പരിഹരിക്കാനാക യില്ലയോ)
-----------------------------------	--	---

തഥാ ഏവ	അപ്രകാരം തന്നെ	യജ്ഞൈഃ	ബഹുപ്രാണിവധം
ഏകാം	കേവലം ഒരു		കൊണ്ടു നിറവേറുന്ന
ഭൂതമത്യാം	പ്രാണിവധഭാഷത്തെ	മാർഷ്ടം	യാഗങ്ങളാൽ
		ന അർഹതി	നീക്കിക്കളയുവാൻ
			അർഹിക്കുന്നില്ല.

കുറിപ്പ്:- കന്തീദേവിയുടെ ശ്രീകൃഷ്ണസ്തുതിയും യുധിഷ്ഠിരന്റെ പശ്ചാത്താപവ്യാമോഹവും ഈ അദ്ധ്യായത്തിലുള്ള പ്രധാനവിഷയങ്ങളാണ്. കൃതജ്ഞതയും വിനയവും ഉൾക്കൊണ്ട് ആത്മസമർപ്പണം ചെയ്യുക എന്നത് വിശുദ്ധഭക്തിഭാവനയുടെ ലക്ഷണമാണ്. കന്തീകൃതമായ കൃഷ്ണസ്തുതിയിൽ ഇതു തെളിഞ്ഞു കാണാം.

“താൻ ചെയ്തതും ചെയ്യുന്നതും ശരിയോ?” എന്നുള്ള ആത്മപരിശോധന ധർമ്മോത്സുകന്മാരുടെ ലക്ഷണമാകുന്നു. യുധിഷ്ഠിരന്റെ പശ്ചാത്താപവചനങ്ങളിൽനിന്ന് ഇതത്രെ സ്പഷ്ടമാകുന്നത്.

പക്ഷേ, ഭഗവാൻ യുദ്ധാരംഭത്തിൽ ഗീതോപദേശത്താൽ അജ്ഞനന്റെ മനോവ്യാമോഹം നീക്കിയതുപോലെ ഇവിടെ യുധിഷ്ഠിരനെ സംബന്ധിച്ച് അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നില്ല. അതിനുള്ള കാരണം ഇതാണ് — സ്വഭക്തനായ ഭീഷ്മർ ശരശയ്യയിൽ ഭഗവദ്ദർശനം കാംക്ഷിച്ചുകിടക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടുതന്നെ മഹാമുനിജനസമക്ഷം ധർമ്മതത്ത്വപാഠഭാഷണം ചെയ്യിച്ചു ധർമ്മപുത്രനെ ബോധവാനാക്കണമെന്നു ഭഗവാൻ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുകയാണ്. അങ്ങനെ ഇരുഭക്തന്മാരേയും ഒന്നിച്ചു അനുഗ്രഹിക്കാം. വ്യാസാദികളുടെയും ഭഗവാന്റെതന്നെയും സാന്ത്വനസാരോപദേശങ്ങൾ യുധിഷ്ഠിരനിൽ ഫലിക്കാതെ വന്നതു ഭഗവദിച്ചുകൊണ്ടുമാത്രമാണെന്നു ധരിക്കണം.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

അഷ്ടമോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 324.

എട്ടാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

നവമോഽദ്ധ്യായഃ : ഒമ്പതാമദ്ധ്യായം.

[യുധിഷ്ഠിരായ ഭീഷ്മേണ സർവ്വധർമ്മനിരൂപണം കൃഷ്ണസ്തുതിശ്ച മുക്തിശ്ച നവമേ തസ്യ വർണ്യതേ.]

ഭീഷ്മരുടെ ശ്രീകൃഷ്ണസ്തുതിയും മഹാപ്രസ്ഥാനവും.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

1. ഇതി ഭീതഃ പ്രജാദ്രോഹാത് സർവ്വധർമ്മവിവിസയാ തതോ വിനശനം പ്രാഗാഭ്യുത വേവ്രതോഽപതത്.

പ്രജാദ്രോഹാത് ജനങ്ങൾക്കുവരുത്തിയ	തതഃ	അവിടെ നിന്നും
ദ്രോഹം	യത്ര	യാതൊരിടത്തും
കാരണമായി	വേദപ്രകാരം	ഭീഷ്മർ
ഇതി	ഈ വിധം	അപരത്
ഭീതഃ	ഭയംകൂടിയ യുദ്ധിപ്പിരൻ	വീണകിടന്നിരുന്നവരോ,
സർവ്വധർമ്മ-വിവിധതയാ	എല്ലാ ധർമ്മങ്ങളും അറിയുവാനുള്ള	വിനശനം
	ആഗ്രഹത്തോടെ	ആ കിരണശക്തി
		ലക്ഷം
	പ്രാഗാത്	പോയി.

2 തദാ തേ ഭ്രാതരഃ സർവ്വേ സദൈവഃ സ്വപ്നഭൂഷിതൈഃ
അനപഗച്ഛന് രമൈർവിപ്രാ വ്യാസയൗമ്യായേസ്മഥാ.

വിപ്രാഃ	ഹേ ബ്രാഹ്മണരേ!	സദൈവഃ	നല്ല കുതിരകളുള്ള
തദാ	അപ്പോൾ	രമൈഃ	തേളുകളിൽ കയറി
തേ സർവ്വേ	ആ എല്ലാ	അനപഗച്ഛന്	അനുഗമിച്ചു.
ഭ്രാതരഃ	സഹോദരന്മാരും	വ്യാസ-	വ്യാസൻ, യൗമ്യൻ
സ്വപ്ന-	} പൊന്നുനിഞ്ഞ	യൗമ്യായഃ	മുതലായ മുനിമാരും
ഭൂഷിതൈഃ		തഥാ	അപ്പോഴും ചെയ്തു.

3 ഭഗവാനപി വിപ്രർഷേ! രഥേന സധനഞ്ജയഃ
സ തൈർവ്യരോചത നൃപഃ കബേര ഇവ ഗൃഹ്യകൈഃ

വിപ്രർഷേ	ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠനായ	(അനപഗച്ഛത്)	അനുഗമിച്ചു.
	ശൗനക!	സഃ നൃപഃ	ആ രാജാവ്
ഭഗവാൻ അപി	ഭഗവാനായ	ഗൃഹ്യകൈഃ	ഗൃഹ്യകന്മാരാൽ
	ശ്രീകൃഷ്ണനും	കബേരഃ ഇവ	കബേരനെന്ന്വിധം
സധനഞ്ജയഃ	അജ്ജനനോടുകൂടി	തൈഃ	അവരാൽ
രഥേന	തേരിൽക്കയറി	വ്യരോചത	പ്രശോഭിച്ചു.

4 ദൃഷ്ട്വാ നിപതിതം ഭൂമൗ ദിവശ്ചൂതമിവാമരം
പ്രണേമഃ പാണ്ഡവാ ഭീഷ്മം സാന്നഗാഃ സഹ ചക്രിണാ.

ഭൂമൗ	ഭൂമിയിൽ	ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടിട്ട്
നിപതിതം	വീണകിടക്കുന്ന	സാന്നഗാഃ	അകമ്പടിക്കാരോടു കൂടിയ
ഭീഷ്മം	ഭീഷ്മരെ	പാണ്ഡവാഃ	പാണ്ഡവന്മാർ
ദിവഃ	സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നും	ചക്രിണാ സഹ	ശ്രീകൃഷ്ണനോടുകൂടി
ചൂതം	വീണിട്ടുള്ള	പ്രണേമഃ	നമസ്കരിച്ചു.
അമരം	ഒരു ദേവനെ		
ഇവ	എന്നപോലെ		

5 തത്ര ബ്രഹ്മണ്യഃ സദ്യേ ദേവർഷയശ്ച സതതമ
രാജർഷയശ്ച തത്രാസൻ ദ്രഷ്ടും ഭരതപുംഗവം.

സതതമ	ഹേ സജ്ജനശ്രേഷ്ഠ!	ഭരതപുംഗവം	ഭരതവംശപ്രമുഖനായ
തത്ര	അന്നേരത്തു്		ഭീഷ്മരെ
ബ്രഹ്മർഷയഃ	ബ്രഹ്മർഷിമാരും		
ദേവർഷയഃ ച	ദേവർഷിമാരും	ദ്രഷ്ടും	സന്ദർശിക്കുവാൻ
രാജർഷയഃ ച	രാജർഷിമാരും ആയ	തത്ര	അവിടെ
സദ്യേ	എല്ലാവരും	ആസൻ	സന്നിഹിതരായി.

6 പവ്തോ നാരദോ ധൗമ്യോ ഭഗവാൻ ബാദരായണഃ
ബൃഹദശോഭാ ഭരദാജഃ സശിഷ്യോ രേണകാസുതഃ

7 വസിഷ്ഠ ഇന്ദ്രപ്രഥസ്ത്രിതോ ഗുത്സമഭോട്ടസിതഃ
കക്ഷീവാൻ ഗൌതമോട്ടത്രിശ്ച കൌശികോട്ടഥ സുദർനഃ.

8 അന്യേ ച മനയോ ബ്രഹ്മൻ ബ്രഹ്മരാതാഭയോട്ടമലാഃ
ശിഷ്യൈരുചേതാ ആജഗ്മുഃ കശ്യപാംഗിരസാഭയഃ

പവ്തഃ	പവ്തൻ,	ഗൌതമഃ	ഗൌതമൻ,
നാരദഃ	ശ്രീനാരദൻ,	അത്രിഃ	അത്രി,
ധൗമ്യഃ	ധൗമ്യൻ,	അഥ	അതിനും പുറമെ
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ	കൌശികഃ	വിശ്വാമിത്രൻ,
ബാദരായണഃ	വേദവ്യാസൻ,	സുദർനഃ ച	സുദർനൻ എന്നിവരും,
ബൃഹദശോഭഃ	ബൃഹദശോഭൻ,	ബ്രഹ്മൻ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണ!
ഭരദാജഃ	ഭരദാജൻ,	അമലാഃ	നിർമ്മലന്മാരായ
സശിഷ്യഃ	ശിഷ്യരോടൊത്തുള്ള	ബ്രഹ്മരാതാഭയഃ	ശ്രീശുകാദികളും,
രേണകാസുതഃ	പരശുരാമൻ,	കശ്യപാം-	} കശ്യപൻ-അംഗിരസ്സ് തുടങ്ങിയവരും,
വസിഷ്ഠഃ	വസിഷ്ഠൻ,	ഗിരസാഭയഃ	
ഇന്ദ്രപ്രഥമഃ	ഇന്ദ്രപ്രഥമൻ,	അന്യേ	വേറെയുള്ള
ത്രിതഃ	ത്രിതൻ,	മനയഃ ച	മുനിമാരും
ഗുത്സമഃ	ഗുത്സമൻ,	ശിഷ്യൈഃ	ശിഷ്യന്മാരോട്
അസിതഃ	അസിതൻ,	ഉചേതാഃ	കൂടിയവരായി
കക്ഷീവാൻ	കക്ഷീവാൻ,	ആജഗ്മുഃ	എത്തിച്ചേർന്നു.

9 താൻ സമേതാൻ മഹാഭാഗാനുപലഭ്യ വസ്യത്തമഃ
പൂജയാമാസ ധർമ്മേണാ ഭേദകാലവീഭാഗവിത്.

സമേതാൻ	ഒന്നിച്ചവന്ന	ദേശകാല-	ദേശം കാലം എന്നിവ
മഹാഭാഗാൻ	മഹാശയനാരായ	വിഭാഗവിത്	യുടെ വകതിരിവ്
താൻ	അവരെ		അറിയുന്നവനുമായ
ഉപലക്ഷ്യ	അരികിൽ കണ്ട്	വസൂത്തമഃ	ഭീഷ്മർ
ധർമ്മജ്ഞഃ	ധർമ്മബോധമുള്ളവനും	പുജയാമാസ	ആദരിച്ചു.

10 കൃഷ്ണം ച തത്പ്രഭാവജ്ഞ ആസീനം ജഗദീശപരം
ഏദിസ്ഥം പുജയാമാസ മായയോപാത്തവിഗ്രഹം.

ഏദിസ്ഥം	ഏദയസ്ഥിതനും	ആസീനം	അരികത്തിരിക്കുന്ന
മായയാ	മായകൊണ്ട്		വനം ആയ
ഉപാത്ത-	സ്വീകരിച്ച സ്വരൂപ	കൃഷ്ണം ച	കൃഷ്ണനേയും
വിഗ്രഹം		തത്-	അവിടുത്തെ മാഹാത്മ്യം
	ത്തോടുകൂടിയവനും	പ്രഭാവജ്ഞഃ	അറിഞ്ഞിരിക്കുന്ന
ജഗദീശപരം	ലോകത്തിന്റെ		ഭീഷ്മർ
	നിയന്താവും	പുജയാമാസ	ആദരിച്ചു.

11 പാണ്ഡുപുത്രാൻ പാസീനാൻ പ്രശ്നയപ്രേമസംഗതാൻ
അഭ്യോചഷ്ടാനുരാഗാസ്രൈരന്ധീഭൂതേന ചക്ഷുഷാ.

പ്രശ്നയപ്രേമ-	വിനയത്തോടും സ്നേഹ	അനുരാഗ-	സ്നേഹബാഷ്പങ്ങളാൽ
സംഗതാൻ		സ്രൈഃ	
ഉപാസീനാൻ	അരികത്തിരിക്കുന്ന	അന്ധീഭൂതേന	കാഴ്ച തടഞ്ഞുപോയ
പാണ്ഡ. -	പാണ്ഡവന്മാരെ	ചക്ഷുഷാ	കണ്ണുകൊണ്ട്
പുത്രാൻ		അഭ്യോചഷ്ട	നോക്കി പറഞ്ഞു.

12 അഹോ കഷ്ടമഹോടന്യായം യദ്യുയം ധർമ്മനന്ദനാഃ
ജീവിതം നാഹ്വ ക്ലിഷ്ടം വിപ്രധർമ്മാപൃതാശ്രയാഃ.

ധർമ്മനന്ദനാഃ	ധർമ്മനന്ദനന്മാരേ !	വിപ്രധർമ്മാ-	ബ്രഹ്മണരും ധർമ്മവും
അഹോ കഷ്ടം	അയ്യോ ! കഷ്ടം !	ചൃതാശ്രയാഃ	
അഹോ	അയ്യോ !	യുയം	നിങ്ങൾ
അന്യായം	അന്യായം !	ക്ലിഷ്ടം	കൃഷ്ണത്തോടെ
യത്	എന്തെന്നാൽ,	ജീവിതം	ജീവിക്കുവാൻ
		ന അഹ്വ	അഹിക്കുന്നില്ല.

13 സംസ്ഥിതേതിരഥേ പാണ്ഡയ പഥാ ബാലപ്രജാ വധുഃ
യുഷ്മത്കൃതേ ബഹുൻ ക്ലേശാൻ പ്രാപ്താ തോകവതീ മുഹൂഃ

അതിരഥേ	യുദ്ധവീരനായ	തോകവതീ	പിഞ്ചാപെരങ്ങളുള്ള
പാണ്ഡയ	പാണ്ഡരാജാവ്		അവൾ
സംസ്ഥിതേ	മരിച്ചപ്പോൾ	യുഷ്മതകൃതേ	നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി
വധുഃ	(എന്റെ) പുത്രഭാര്യയായ	ബഹുൻ	വളരെ
പുഥാ	കുന്തിദേവി	ക്രേശാൻ	കഷ്ടപ്പാടുകളെ
ബാലപ്രജാ	കൊച്ചുകിടാങ്ങളോടു	മുഹിഃ	അടിക്കടി
	കൂടിയവളായിരുന്നു;	പ്രാപ്താ	അനുഭവിച്ചു.

14 സർവ്വം കാലകൃതം മന്യേ ഭവതാം ച യദപ്രിയം
സപാലോ യദപശേ ലോകോ വായോരിവ ഘനാവലിഃ

അപ്രിയം	അനിഷ്ടകാര്യം	സപാലഃ	ലോകപാലന്മാരോടു
യത്	യാതൊന്നും		കൂടിയ
ഭവതാം ച	നിങ്ങൾക്കുകൂടിയും	ലോകഃ	ലോകം
	സംഭവിച്ചവോ,	വായോഃ	കാറ്റിന്റെ അധീന
			ത്തിൽപ്പെട്ട
സർവ്വം	അതു മുഴുവൻ	ഘനാവലിഃ	മഴക്കാർന്നിര
കാലകൃതം	കാലത്താൽ വരുത്തി	ഇവ	എന്നപോലെ
	വെക്കപ്പെട്ടതാണെന്നും	യദപശേ	യാതൊരു ഈ കാല
മന്യേ	ഞാൻ കരുതുന്നു.		ത്തിന്റെ അധീനത്തി
			ലാണ് ഉള്ളതു്.

15 യത്ര ധർമ്മസുതോ രാജാ ഗഭാപാണിർവൃകോദരഃ
കൃഷ്ണാടസ്ത്രീ ഗാണ്ടധീവം ചാപം സുഹൃത് കൃഷ്ണസ്തോ വിപത്.

യത്ര	യാതൊരിടത്തു്	കൃഷ്ണഃ	അജ്ജനനങ്ങളും;
ധർമ്മസുതഃ	ധർമ്മാത്മജൻ	ഗാണ്ടധീവം	ഗാണ്ടധീവമെന്ന
രാജാ	രാജാവാണ്;	ചാപം	വില്ലുണ്ടു്;
ഗഭാപാണിഃ	കൈയിൽ ഗഭയേന്തിയ	സുഹൃത്	ബന്ധുവായിട്ടു്
വൃകോദരഃ	ഭീമസേനനങ്ങളും;	കൃഷ്ണഃ	ശ്രീകൃഷ്ണനങ്ങളും;
അസ്ത്രീ	വില്ലാളിയായ	തതഃ	എന്നിട്ടും അവിടെ
		വിപത്	ആപത്തുവന്നു.

നോട്ടം:- കാലവൈഷമ്യത്താൽ വരുന്ന അനിഷ്ടം അനുഭവിക്കുകയേ നിവൃത്തിയുള്ളു; ധർമ്മികത്വം, ബലം, നൈപുണ്യം, നല്ല സാമഗ്രികൾ, ദേവസഹായം എന്നിവയൊന്നും അവിടെ ഫലിക്കയില്ല എന്നു സാരം.

16 ന ഹ്യസ്യ കർഹിചിദ്രാജൻ പുമാൻ വേദ വിധിത്വിതം
യപിജിജ്ഞാസയാ യുക്താ മഹ്യന്തി കവയോഽപി ഹി.

രാജൻ	രാജാവേ !	യദം—	യാതൊരു ഈ ഈശ്വര
അസ്യ	ഈ കാലസ്വപരൂപനായ	വിജിജ്ഞാസയാ	രേച്ഛയെ അറിയുവാ
	ഈശ്വരന്റെ		നുള്ള ആഗ്രഹത്തോട്
വിധിത്വിതം	ആഗ്രഹത്തെ	യുക്താഃ	കൂടിയവരായിട്ട്
പുമാൻ	മനുഷ്യൻ	കവയഃ അപി	വിദ്വാന്മാർപോലും
കർവിചിത്	ഒരിക്കലും	മുഹൂർത്തി ഹി	വിവശരായിരിക്കുന്നു,
ന വേദ ഹി	അറികയില്ലല്ലോ		

17 തസ്താഭിദം ദൈവതത്വം വ്യവസ്യ ഭരതഷ്ടഭ
തസ്യാനുവിഹിതോടനാഥാ നാഥ പാഹി പ്രജാഃ പ്രഭോ.

ഭരതഷ്ടഭ	ഭരതവാംശശ്രേഷ്ഠ !	അനുവിഹിതഃ	അനുവർത്തിയായിരുന്നു
തസ്താത്	ആകയാൽ		കൊണ്ട്,
ഇദം	ഇതു്	നാഥ പ്രഭോ	സ്വാമിൻ ! സമത്വ !
ദൈവതത്വം	ഈശ്വരവ്യക്തി	അനാഥാഃ	നാഥനില്ലാത്ത
	മായതാണെന്നു്	പ്രജാഃ	പ്രജകളെ
വ്യവസ്യ	നിശ്ചയിച്ചു്	പാഹി	പരിപാലിച്ചാലും
തസ്യ	ആ ഈശ്വരന്റെ		

18 ഏഷ വൈ ഭഗവാൻ സാക്ഷാദഭ്യോ നാരായണഃ പുമാൻ
മോഹയൻ മായയാ ലോകം ഗുഡശ്ചരതി വൃഷ്ണിഷു.

ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരനും	മായയാ	മായയാൽ
ആഭ്യഃ പുമാൻ	ആഭിപുരുഷനുമായ	ലോകം	ലോകത്തെ
സാക്ഷാത്	സാക്ഷാൽ	മോഹയൻ	മോഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്
നാരായണഃ	ശ്രീനാരായണൻ	വൃഷ്ണിഷു	വൃഷ്ണികളുടെ ഇടയിൽ
ഏഷഃ വൈ	ഈ അടുത്തിരിക്കുന്ന	ഗുഡഃ	സ്വരൂപം മറച്ചു
	ആൾ (ശ്രീകൃഷ്ണൻ)	ചരതി	സഞ്ചരിക്കുന്നു.
	തന്നെയാണു്.		

19 അസ്യാനുഭാവം ഭഗവാൻ വേദ ഗുഹ്യതമം ശിവഃ
ദേവർഷിർനാരദഃ സാക്ഷാദ്ഭഗവാൻ കപിലോ നൃപ.

നൃപ	രാജാവേ !	ദേവർഷിഃ	ദേവതപവും
അസ്യ	ഈ കൃഷ്ണന്റെ		ഋഷിത്വവും ചേർന്നിരി
ഗുഹ്യതമം	ഏറ്റവും ഗുഹ്യമായ		ക്കുന്ന
അനുഭാവം	മാഹാത്മ്യത്തെ	നാരദഃ	ശ്രീനാരദൻ
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ	(വേദ)	അറിയുന്നുണ്ടു്;
ശിവഃ	പരമശിവൻ	സാക്ഷാത്	പ്രത്യക്ഷത്തിൽ
വേദ	അറിയുന്നുണ്ടു്;	ഭഗവാൻ	ഈശ്വരനായിട്ടുള്ള
		കപിലഃ	കപിലാചാര്യൻ
		(വേദ)	അറിയുന്നുണ്ടു്.

20 യം മന്യസേ മാതുലേയം പ്രിയം മിത്രം സുഹൃത്തമം
അകരോഃ സചിവം ദൂതം സൗഹൃദാദഥ സാരഥിം.

യം	യാതൊരുത്തനെ	അഥ	മാതൃമല്ല.
മാതുലേയം	അമ്മാമന്റെ മകനായും	സൗഹൃദാത്	വിശ്വാസത്താൽ
പ്രിയം	പ്രീതിപ്പെടാത്തതായിരിക്കുന്നവനായും,	സചിവം	മന്ത്രിയായും,
മിത്രം	ഇഷ്ടതോഷനായും,	ദൂതം	സന്ദേശവാഹകനായും,
സുഹൃത്തമം	പ്രത്യുപകാരേച്ഛ വിട്ട് മഹോപകാരം ചെയ്യുന്ന ബന്ധുവായും	സാരഥിം	തേർതെളിക്കുന്ന വനായും
മന്യസേ	നീ കരുതിവരുന്നു;	അകരോഃ	നീ ഏല്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു.

21 സർവാത്മാനഃ സമദൃശോ ഹൃദേയസ്യാനന്ദംകൃതേഃ
തത്കൃതം മതിവൈഷമ്യം നിരവദ്യസ്യ ന കപചിത്.

സർവാത്മാനഃ	എല്ലാറ്റിലും ആത്മാവായി,	നിരവദ്യസ്യ	ദോഷരഹിതനായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഭഗവാൻ
സമദൃശഃ	എല്ലാം തുല്യനിലയിൽ കാണുന്നവനായി,	തത്കൃതം	ആ വക പ്രവൃത്തി കളാൽ ഉളവാക്ക പ്പെടുന്ന
അഭേദസ്യ	താനല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ഇല്ലാത്തവനായി,	മതിവൈഷമ്യം	ബുദ്ധിവിഷയ
അനന്ദംകൃതേഃ	ഞാനെന്നഭാവം ബാധിക്കാത്തവനായി,	കപചിത് നഹി	ഒരിക്കലും ഇല്ലല്ലോ

22 തഥാപ്യേകാന്തഭക്തേഷു പശ്യ ഭൂപാൻകംപിതം
യന്മേടസ്യംസ്തൃജതഃ സാക്ഷാത് കൃഷ്ണാ ദർശനമാഗതഃ.

തഥാപി	എന്നിരിക്കലും,	അസ്മൻ	പ്രാണങ്ങളെ
ഭൂപ	അല്ലയോ രാജാവേ!	തൃജതഃ	തൃജിക്കാണൊരുങ്ങി യിരിക്കുന്ന
ഏകാന്ത- ഭക്തേഷു	} ഏകാഗ്രഭാവനയോടെ ഇരിക്കുന്ന ഭക്തന്മാരിൽ	മേ	എനിക്കു്
അനന്ദംകംപിതം	ഭഗവാനുള്ള കാരുണ്യം	കൃഷ്ണഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
പശ്യ	നോക്കുക.	സാക്ഷാത്	പ്രത്യക്ഷമായ
യത്	എന്തെന്നാൽ	ദർശനം	ദർശനത്തെ
		ആഗതഃ	പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു.

23 ഭക്ത്യാഭവേശ്വ മനോ യസ്മിൻ വാചാ യന്നാമ കീർത്തയൻ
തൃജൻ കളേവരം യോഗീ മുച്യതേ കാമകർമ്മഭിഃ

യസ്തിൻ	യാതൊരുവനിൽ	കീർത്തിയൻ	കീർത്തിച്ചുകൊണ്ട്
ഭക്ത്യോ	ഭക്തിയോടെ	കളേവരം	ശരീരത്തെ
മനഃ	മനസ്സിനെ	തൃജൻ	ഉപേക്ഷിക്കുന്ന
ആവേശ്യ	ചെലുത്തി	യോഗീ	ഭക്തൻ
യന്നാമ	യാതൊരുവന്റെ	കാമകർമ്മഭിഃ	കാമകർമ്മങ്ങളാൽ
	നാമങ്ങളെ	മുച്യതേ	മോചിക്കപ്പെടുന്നു.
വാചാ	വാക്കിനാൽ		

24 സ ദേവദേവോ ഭഗവാൻ പ്രതീക്ഷതാം
കളേവരം യാവദിദം ഹിനോമൃഹം
പ്രസന്നഹാസാരണലോചനോല്ലസ-
നുഖാംബുജോ ധ്യാനപഥശ്ചതുർഭുജഃ

ധ്യാനപഥഃ	(അന്യർക്ക്) ധ്യാനം കൊണ്ടുമാത്രം വിഷയീ ഭവിക്കുന്ന,	ചതുർഭുജഃ	നാലുതൂക്കൈകളോടും കൂടിയവനായിട്ട്
ദേവദേവഃ	ദേവന്മാർക്കും ദേവനായ	അഹം ഇദം	ഞാൻ ഈയുള്ള
സഃ ഭഗവാൻ	ആ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	കളേവരം	ശരീരത്തെ
പ്രസന്നഹാസാ-	തുമനോഹാസത്താലും	യാവത്	} പരിത്യജിക്കുന്നതു വരേക്കും
രണലോചനോ-	അരണ നേത്രങ്ങളാലും	ഹിനോമി	
ല്ലസനുഖാംബുജഃ	പരിലസിക്കുന്ന മുഖ കമലലത്തോടും	പ്രതീക്ഷതാം	കാത്തിരിക്കണമേ !

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

25 യുധിഷ്ഠിരസ്തദാകർണ്യ ശയാനം ശരപഞ്ചരേ
അപുച്ഛദ്വിവിധാൻ ധർമ്മാഗ്രഹീണാമനുശൃണുപതാം.

യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മ പുത്രൻ	വിവിധാൻ	നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള
തത്	അത്	ധർമ്മാൻ	ധർമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ച്
ആകർണ്യ	കേട്ടിട്ട്	ഗ്രഹീണാം	ഗ്രഹിമാർ
ശരപഞ്ചരേ	അമ്പുകളാലുള്ള കൂട്ടിൽ	അനുശൃണുപതാം	കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കേ,
ശയാനം	കിടക്കുന്ന ഭീഷ്മരോട്	അപുച്ഛത്	ചോദിച്ചു.

26 പുരുഷസ്വഭാവവിഹിതാൻ യഥാവണ്ണം യഥാശ്രമം
വൈരാഗ്യരാഗോപാധിഭ്യോമാഹ്നാതോഭയലക്ഷണാൻ.

27 ഓനധർമ്മാൻ രാജധർമ്മാൻ മോക്ഷധർമ്മാൻ വിഭാഗശഃ
സ്മീധർമ്മാൻ ഭഗവൽധർമ്മാൻ സമാസവ്യാസയോഗതഃ

28 ധർമ്മാത്മകാമമോക്ഷാംശ്ച സഹോപായാൻ യഥാ മനേ
നാനാഖ്യാനേതിഹാസേഷു വണ്ണയാമാസ തത്ത്വവിത്.

മനേ	ഹേ ശൌനകമനേ !	മോക്ഷധർമ്മാൻ	മോക്ഷധർമ്മങ്ങളേയും,
യഥാവണ്ണം	ബ്രഹ്മണാദിനാലുവണ്ണങ്ങളെ അനുസരിച്ചും	സ്രീധർമ്മാൻ	സ്രീധർമ്മങ്ങളേയും,
യഥാശ്രമം	ബ്രഹ്മചര്യാദിനാലാശ്രമങ്ങളെ അനുസരിച്ചും	ഭഗവൽധർമ്മാൻ	ഭഗവൽപ്രീതികരങ്ങളായ ധർമ്മങ്ങളേയും,
പുരുഷ- സ്വഭാവ- വിഹിതാൻ	} മനുഷ്യനു സ്വാഭാവികമായി വിധിക്കപ്പെട്ട ധർമ്മങ്ങളേയും,	സഹോപായാൻ	ഉപായങ്ങളോടുകൂടിയ
വൈരാഗ്യ- രാഗോ- പാധിഭ്യം		ധർമ്മാത്മകാമ- മോക്ഷാൻ ച	} ധർമ്മം-അത്ഥം- കാമം-മോക്ഷം എന്നീ പുരുഷാർത്ഥങ്ങളേയും
ആമ്നാതോ- ഭയലക്ഷണാൻ	} വേദത്തിൽ പറയപ്പെട്ട ദ്വിരീക്ഷണ രണ്ടുവിധനേ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ (നിവൃത്തി-പ്രവൃത്തി എന്നീ) ധർമ്മങ്ങളേയും,	വിഭാഗശഃ	വെച്ചുറെയായി
ഭാനധർമ്മാൻ		സമാസവ്യാസ- യോഗതഃ	} സംക്ഷേപിച്ചും വിസ്തരിച്ചും കൊണ്ടും
രാജധർമ്മാൻ	} വേദത്തിൽ പറയപ്പെട്ട ദ്വിരീക്ഷണ രണ്ടുവിധനേ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ (നിവൃത്തി-പ്രവൃത്തി എന്നീ) ധർമ്മങ്ങളേയും,	നാനാഖ്യാനേ- തിഹാസേഷു	
			} പല പല കഥകളിലും ഇതിഹാസങ്ങളിലും ഉള്ളതുപോലെ,
		തത്ത്വവിത്	തത്ത്വജ്ഞനായ ഭീഷ്മർ
		യഥാ	വേണ്ടവിധം
		വണ്ണയാമാസ	വണ്ണിച്ചുപറഞ്ഞു.

29 ധർമ്മം പ്രവദതസ്തസ്യ സ കാലഃ പ്രത്യുപസ്ഥിതഃ
യോ യോഗിനശ്ചരന്ദമൃത്യോർവാഞ്ചരിതസ്തുത്തരായണഃ.

തസ്യ ധർമ്മം	} അദ്ദേഹം ധർമ്മത്തെ വ്യാഖ്യാനിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുവേ,	വാഞ്ചരിതഃ	അഭിലഷിതമാകുന്ന
പ്രവദതഃ		ഉത്തരായണഃ	ഉത്തരായണമായ
ചരന്ദമൃത്യോഃ	} തോന്നും നേരത്തുമാത്രം മരണം സംഭവിക്കുന്ന	കാലഃ	കാലം
യോഗിനഃ		യഃ	യാതൊന്നോ,
തു	യോഗിക്കുമാത്രം	സഃ	അതു്
		പ്രത്യുപസ്ഥിതഃ	എത്തിച്ചേർന്നു

30 തദോപസംഹൃത്യ ഗിരഃ സഹസ്രണീ-
വ്വിമുക്തസംഗം മന ആദിപുരുഷേ
കൃഷ്ണേ ലസത്പീതപടേ ചതുർഭുജേ
പുരഃസ്ഥിതേട്ടമീലിതദൃഗ്വ്യധാരയത്.

സഹസ്രണീഃ	ആയിരം മഹാരഥികന്മാരെ ഒന്നിച്ചുനയിച്ചിരുന്ന ഭീഷ്മർ	ഗിരഃ	വാക്കുകളെ
തദാ	അന്നേരത്തു്	ഉപസംഹൃത്യ	ഉപസംഹരിച്ചു്

ലസത്-	} പരിലസിക്കുന്ന മഞ്ഞപ്പട്ടാടയോടു കൂടിയും	കൃഷ്ണ	ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ
പീതപദേ		വിമുക്തസംഗം	അന്യാസക്തമല്ലാത്ത
ചതുർഭുജേ	നാലുതൂക്കുക്കളോടു കൂടിയും	മനഃ	മനസ്സിനെ
പുരഃ സ്ഥിതേ	തന്മുനിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന	അമീലിതദൃക്	കണ്ണടക്കാതെ നിൽത്തിരിക്കാൻ
ആദിപുരുഷ	ആദിപുരുഷനായ	വ്യധാരയത്	ധ്യാനത്തോടെ ഉറപ്പിച്ചു.

31 വിശുദ്ധയാ ധാരണയാ ഹതാശുഭം—
സ്തഭീക്ഷയൈവാശു ഗതായുധവ്യഥഃ
നിവൃത്തസർവ്വേന്ദ്രിയവൃത്തിവിഭ്രമം—
സ്തഷ്ടാവ ജന്യം വിസൃജൻ ജനാദ്യനം

വിശുദ്ധായ	പരമശുദ്ധമായ	നിവൃത്ത-	} ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ വ്യാപാരംകൊണ്ടുള്ള സർവ്വവിഭ്രാന്തിയും വിര മിച്ചിരിക്കുന്നവനായും ഇരിക്കുന്ന ഭീഷ്മൻ
ധാരണയാ	ധാരണായോഗത്താൽ	സർവ്വേന്ദ്രിയ-	
ഹതാശുഭഃ	നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട അശുഭത്തോടുകൂടിയ വനായും	വൃത്തിവിഭ്രമഃ	
തദീക്ഷയാ	} അവിടുത്തെ കടാക്ഷ ത്താൽത്തന്നെ	ജന്യം	ശരീരത്തെ
ഏവ		വിസൃജൻ	വിടാനൊരുങ്ങിക്കൊണ്ടു്
ആശു	ഉടനടി	ജനാദ്യനം	ശ്രീകൃഷ്ണനെ
ഗതായുധ-	} നീങ്ങിയ ആയുധ പീഡയോടു കൂടിയ വനായും,	തഷ്ടാവ	സ്തുതിച്ചു.
വ്യഥഃ			

ഭീഷ്മകൃതമായ കൃഷ്ണസ്തുതി.

ഭീഷ്മ ഉവാച : ഭീഷ്മർ പറഞ്ഞു:—

32 ഇതി മതിരപകല്പിതാ വിതൃഷ്ണാ
ഭഗവതി സാതപതപുങ്ഗവേ വിഭ്രമ്നി
സ്വസുഖമുപഗതേ കപചിദപിഹരന്തും
പ്രകൃതിമുപേയഷി യദ്ഭവപ്രചാരമഃ.

സാതപത-	} യാദോശ്രേഷ്ഠനും, തന്നെവിട്ടു മറ്റൊ ന്നിലും മഹത്വമില്ലാ ത്ത നിലയിൽ വർത്തിക്ക ുന്നവനും,	കപചിത്	ചിലപ്പോൾ
പുങ്ഗവേ		വിഹരന്തും	ലീലയ്ക്കായിക്കൊണ്ടു്
വിഭ്രമ്നി		പ്രകൃതിം	യോഗമായതെ
		ഉപേയഷി	കൈക്കൊള്ളുന്ന വനമായ
സ്വസുഖം	സ്വസ്വരൂപമായ പരമാനന്ദത്തെ	ഭഗവതി	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനിൽ
ഉപഗതേ	പ്രാപിച്ചിരിക്കും വേളയിൽത്തന്നെ	ഇതി	ഈ വിധം
		വിതൃഷ്ണാ	ആശയകന്ന

മതിഃ	മനോധാരണ	യത്	ഭഗവാന്റെ യാതൊരു യോഗമായയിൽ നിന്നാണല്ലോ
ഉപകല്പിതാ	സമർപ്പിതമായിരിക്കുന്നു—	വേദ്യവാഹഃ	സൃഷ്ടിയുടെ അവിച്ഛിന്നധാര

33

ത്രിഭുവനകമനം തമാലവണ്ണം
രവികരഗൌരവരാംബരം ധ്യാനേ
വപുരളകകുലാവൃതാനനാബ്ജം
വിജയസഖേ രതിരസ്യ മേടനവദ്യോ.

ത്രിഭുവന-കമനം	} മപ്പാരിലും ഏകമാത്ര സുന്ദരമായി,	അളകുക്കുലാ—	കുറുനിരയാൽ മറയ്ക്കുവൃതാനനാബ്ജം
തമാലവണ്ണം	പച്ചിലമരത്തിന്റെ നിറത്തിനൊത്ത നീല കാന്തിയേറുന്നതായി,	വപുഃ	ശരീരത്തെ
രവികരഗൌരവരാംബരം	} സൂര്യകിരണംപോലെ പീതവണ്ണത്തിലുള്ള വിശിഷ്ടമായ പട്ടുവസ്ത്രം ചാർത്തിയതായി,	ധ്യാനേ	ധരിച്ചിരിക്കുന്ന
		വിജയസഖേ	പാർത്ഥസാരഥിയിൽ
		മേ	എനിക്കു്
		അനവദ്യോ	ഫലാകാംക്ഷാദോഷം ഇല്ലാത്ത
		രതിഃ	പ്രേമഭക്തി
		അസ്യ	ഭവിക്കട്ടെ.

34

യുധി തുരഗരജോവീധുമവിഷപക—
കുചലുളിതശ്രുമവാര്യലംകൃതാസ്യേ
മമ നിശീതശരൈർവ്വിഭിദ്യമാന—
തപചി വിലസത് കവചേടസ്യ കൃഷ്ണ ആത്മാ.

യുധി	യുദ്ധത്തിൽ	മമ	എന്റെ
തുരഗരജോ—	} കുതിരകളുടെ കുളമ്പു തട്ടി മേലോട്ടുയന്നു മൺപൊടിയേറാ ചെമ്പിച്ചതും ചിന്നി പ്പരന്നതുമായ തലമുടി തുമ്പുകളിൽ ചിതറിയ വിയർപ്പുനില്ക്കുന്ന കളാൽ അലങ്കരിക്ക പ്പെട്ട തിരുമുഖത്തോടു കൂടിയവനും,	നിശീത—	} കൂത്തുമുത്തുള്ള അമ്പു കളാൽ
വീധുമ—			
വിഷപക—			
കുചലുളിത—			
ശ്രുമവാര്യ—			
ലംകൃതാസ്യേ		വിഭിദ്യമാന—	} പിളർക്കപ്പെടുന്ന തപക്കോടുകൂടിയവനും
		തപചി	
		വിലസത്—	} പിളർന്ന മാർച്ചു യോടുകൂടിയവനുമായ
		കവചേ	
		കൃഷ്ണ	ശ്രീകൃഷ്ണമൂർത്തിയിൽ
		ആത്മാ	അന്തഃകരണം
		അസ്യ	ഉറച്ചിരിക്കട്ടെ.

35

സപദി സഖിവചോ നിശമ്യ മധ്യേ
നിജപരയോർബലയോ രഥം നിവേശ്യ
സ്ഥിതവതി പരസൈനികായുരക്ഷണാ
ഘതവതി പാത്മസഖേ രതിമമാസു.

സഖിവചഃ	ഇഷ്ടനായ അജ്ഞനന്റെ വാക്കു്	സ്ഥിതവതി	നിലകൊണ്ടവനും
നിശമ്യ	കേട്ടിട്ടു്,	പര-	} ശത്രുഭേദനാരുടെ ആയുസ്സിനെ
നിജപരയോഃ	തന്റെയും ശത്രുവിന്റെയും	സൈനികായുഃ	
ബലയോ	സൈന്യങ്ങളുടെ	അക്ഷണാ	കണ്ണുകൊണ്ടു്
മധ്യേ	ഇടയിൽ	ഘതവതി	കവന്നെടുത്തവനുമായ
രഥം	തേരിനെ	പാത്മസഖേ	പാത്മസാരഥിയിൽ
സപദി	ഉടനടി	മമ	എനിക്കു്
നിവേശ്യ	നിറുത്തി,	രതിഃ	പ്രേമഭക്തി
		അസു	ഭവിക്കട്ടെ.

36

വ്യവഹിതപുതനാമുഖം നിരീക്ഷ്യ
സ്വജനവധാപീമുഖസ്യ ദോഷബുദ്ധ്യോ
കുമാരിമഹരഭാത്മവിദ്യയാ യ —
ശ്വരണരതിഃ പരമസ്യ തസ്യ മേടസു.

വ്യവഹിത- പുതനാമുഖം	} അകലത്തുനില്ക്കുന്ന സൈന്യത്തിന്റെ മുന്നണിയെ	കുമാരിം	അറിവുകേടിനെ
നിരീക്ഷ്യ		ആത്മവിദ്യയാ	ആത്മതത്ത്വപാപഭേദം കൊണ്ടു്
ദോഷബുദ്ധ്യോ	കണ്ടിട്ടു്,	യഃ	യാതൊരാൾ
സ്വജനവധാതഃ	പാപശങ്കയാൽ	അഹരതഃ	നീക്കിക്കളഞ്ഞുവോ,
വിമുഖസ്യ	സ്വജനഹത്യയിൽ നിന്നു്	തസ്യ	അങ്ങനെയുള്ള
	പ്രാപ്തവാങ്ങി നിന്നവന്റെ	പരമസ്യ	പരമപുരുഷന്റെ
		ചരണരതിഃ	തൃപ്താഭേക്ഷി
		മേ അസു	എനിക്കു് ഉണ്ടാകട്ടെ.

നോട്ടഃ— സ്വജനവധം പാപമാണെന്നു കരുതി യുദ്ധവിമുഖനായിത്തീർന്ന അജ്ഞനന്റെ ബുദ്ധിഭവൈകല്യത്തെ ഗീതാശാസ്ത്രോപദേശത്താൽ നീക്കിയ പരമകാരണി കനെ ഭീഷ്മർ അനുസ്മരിക്കുന്നു.

37

സ്വനിഗമമപഹായ മത്പ്രതിജ്ഞാ—
മൃതമധികത്തുമവപ്സുതോ രഥസ്ഥഃ
ധൃതരഥപരണോടഭ്യയാച്ചലഭ്ഗുർ—
ഹരിരിവ ഹന്തുമിഭഃ ഗതോത്തരീയഃ

സ്വനിഗമം	സ്വന്തം പ്രതിജ്ഞയെ	ചലദ്ഗുഃ	ഭൂമിയെ ചലപ്പിച്ചു
അപഹായ	തള്ളിക്കളഞ്ഞു		കൊണ്ടും,
മത്പ്രതിജ്ഞാം	എന്റെ പ്രതിജ്ഞയെ	ഗതോത്തരീയഃ	വീണപോയ ഉത്തരീയ
ഗുരം	നേരായവണ്ണം		ത്തോടു കൂടിയവനായും
അധികത്തും	മുറുന്ന് നിറവേറുവാൻ	ഹരിഃ	സിംഹം
രഥസ്വഃ	തേരിലിരിക്കുന്നവൻ	ഇഭം	ആനയെ
അവപ്ലം	ചാടിയിറങ്ങിയവനായി,	ഹന്തം ഇവ	കൊല്ലാനെന്നപോലെ
ധൃതരഥം	} ചക്രായുധത്തെ	അഭ്യയാത്	നേരിട്ടുവന്നു.
ചരണഃ			

38

ശിതചിശിഖഹരതോ വിശീണ്ണഭംഗഃ

ക്ഷതജപരിപ്ലുത ആതതായിനോ മേ

പ്രസഭമഭിസസാര മചധാത്മം

സ ഭവതു മേ ഭഗവാൻ ഗതിർമുക്തഃ.

ആതതായിനഃ	വധോദ്യുക്തനായി	പ്രസഭം	ബലാൽക്കാരത്തോടെ
	ആയുധമെടുത്തു നില്ക്കുന്ന	മചധാത്മം	എന്റെ വധത്തിന്നു്
മേ	എന്റെ	അഭിസസാര	നേരിൽ പാഞ്ഞുവന്നു.
ശിത-	} മൂർച്ചയുള്ള കൂരമ്പുകൾ	മുക്തഃ	മുക്തിദാതാവായ
വിശിഖഹരഃ		സഃ ഭഗവാൻ	ആ ഭഗവാൻ
	കൊണ്ടു് പ്രഹരമേല്ക്കു	മേ	എനിക്കു്
	പ്പെട്ടവനും,	ഗതിഃ	ആശ്രയമായി
വിശീണ്ണഭംഗഃ	പൊട്ടിത്തകൻ മാർച്ചട്ട	ഭവതു	ഭവിക്കേണമേ!
	യോടു കൂടിയവനും,		
ജതജ-	} രക്തത്തിൽ		
പരിപ്ലുതഃ			

നോട്ട്:- ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ ഭഗവാൻ നടത്തിയ ഓരോരോ ലീലകളെ ഓർത്തുകൊണ്ടു് ഭീഷ്മർ സ്തുതിക്കുന്നു. “യുദ്ധത്തിൽ പാണ്ഡവർക്കുവേണ്ടി ആയുധമെടുക്കുകയില്ലെ”ന്നു് ഭഗവാൻ ശപഥം ചെയ്തിരുന്നു. ഇതറിഞ്ഞപ്പോൾ ഭീഷ്മർ “കൃഷ്ണനെക്കൊണ്ടു് ആയുധമെടുപ്പിക്കു”മെന്നും ശപഥം ചെയ്തു. ഒരു ദിവസം ഭീഷ്മരോടായി അതികഠിനം സമരം ചെയ്തു് അജ്ഞാതൻ തളൻവശമായി. സുഹൃത്തിനെ രക്ഷപ്പെടുത്തുവാൻ തൽക്ഷണം ശ്രീകൃഷ്ണൻ തേരിൽനിന്നും ചാടിയിറങ്ങി. സ്വശപഥത്തെ വകവെക്കാതെ ചക്രം കൈയിലെടുത്തു ഭീഷ്മരുടെ നേക്കു കൂരിച്ചു അപ്പോൾ തന്റെ ശരമാരിയേറു്, കവചം തകന്നു്, ചോരയിൽ മുങ്ങിക്കൊണ്ടു വീരോടെ പാഞ്ഞുവന്ന ഭഗവാൻ സ്വരൂപത്തെ ഭീഷ്മർ അന്ത്യകാലത്തിൽ സ്തുരിക്കുന്നു. ഈ തന്റെ ശപഥത്തെക്കൊണ്ടും ഭക്തനായ ഭീഷ്മരുടെ ശപഥമായിരുന്നു ഭഗവാൻ വെച്ചതു്. ഇതത്രേ ഭക്തപ്രിയത്വം.

39

വിജയരഥകുടുംബ ആത്തരോത്രേ
ധൃതഹയരശ്മിനി തപ്തീയേക്ഷണീയേ
ഭഗവതി രതിരസ്ത മേ മുമുഷോ-
യ്മിഹ നിരീക്ഷ്യ ഹതാ ഗതാഃ സരൂപം.

വിജയ- രഥകുടുംബ	അജ്ജനന്റെ രഥ മാകുന്ന കുടുംബത്തോടു കൂടിയവനും,	ഭഗവതി മുമുഷോ: മേ	ഭഗവാനിൽ മരിക്കാനിച്ഛിക്കുന്ന എനിക്ക്
ആത്തരോത്രേ	എടുത്തിട്ടുള്ള ചന്ദ്രി യോടുകൂടിയവനും,	രതിഃ അസ്ത	പരമപ്രേമം ഭവിക്കട്ടെ ;
ധൃതഹയ- രശ്മിനി	ധരിച്ചിരിക്കുന്ന കുതിര ക്കടിഞ്ഞാണുകളോടു കൂടിയവനും,	ഇഹ ഹതാഃ യം	ഈ യുദ്ധത്തിൽ കൊല്ലപ്പെട്ടവരെല്ലാം യാതൊരുവനെ
തപ്തീയാ ഈക്ഷണീയേ	ഈ സാരഥ്യകാന്തിയാൽ കാണാൻ യോഗ്യത യുള്ളവനുമായ	നിരീക്ഷ്യ സരൂപം ഗതാഃ	കണ്ടിട്ട് സാരൂപ്യത്തെ പ്രാപിച്ചവരാകുന്നു.

40

ലളിതഗതിവിലാസവല്ഗുഹാസ-
പ്രണയനിരീക്ഷണകല്പിതോരുമാനഃ
കൃതമനകൃതവത്യ ഉന്മാദാസ്യാഃ
പ്രകൃതിമഗൻ കില യസ്യ ഗോപവധഃ.

ലളിതഗതി- വിലാസ- വല്ഗുഹാസ- പ്രണയ- നിരീക്ഷണ- കല്പിതോ- രുമാനഃ	ചന്ദ്രംഭോന്ന് നടത്തം, ശൃംഗാരമോഷ്ട, മധുരപ്പഞ്ചിരി, പ്രേമനിർഭരമായ കടാക്ഷവിക്ഷണം, ഇവയാൽ കല്പിതമായ ബഹുമതിയോടുകൂടിയ വരും,	കൃതം അനകൃതവത്യഃ ഗോപവധഃ യസ്യ പ്രകൃതിം അഗൻ കില	ഭഗവാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള തിനെ അനകരിച്ച് ഭാരോന്ന ചെയ്തിരുന്നവരും ആയ ഗോപയുവതികൾ യാതൊരുവന്റെ സ്വരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചവരത്രേ.
ഉന്മാദാസ്യാഃ	വലിച്ചപ്രേമത്തിളപ്പ കാരണം വിചശകളാ,		

നോട്ട്:- ഭഗവാനെ കണ്ടുകൊണ്ട് ക്ഷത്രിയധർമ്മപ്രകാരം യുദ്ധം ചെയ്തു വീരഗതി പ്രാപിച്ചവർക്കുമാത്രമല്ല സാരൂപ്യമുക്തി കൈവന്നിട്ടുള്ള; രാസലീലകളിൽ പ്രേമാവേശത്താൽ കൈയും മെയ്യും മറന്ന ഭഗവൽകൃതങ്ങളെ അനകരിച്ചു വിഹരിച്ചിരുന്ന ഗോപികമാർക്കും സാരൂപ്യമുക്തി സിദ്ധിച്ചു. ഏതു രൂപത്തിലായാലും ഈശ്വരനിൽ ആത്യന്തികമനോനിവേശമുണ്ടായാൽ സർഗ്ഗതീയുണ്ടാവുന്നു. യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചവർക്കു ഈശ്വരാപ്തിതമായ വീരഭാവ

കൊണ്ടും, ഗോകുലസ്ത്രീകൾക്കു ശൃംഗാരഭാവംകൊണ്ടും മുക്തിസിദ്ധിച്ചതു് ഇവിടെ ഭീഷ്മർ ദിവ്യദൃഷ്ടികൊണ്ടു കണ്ടു പറഞ്ഞതാണെന്നും ധരിച്ചുകൊള്ളണം.

41

മുനിഗണനൃപവര്യസംകല്പേന്ദ്രഃ—
സദസി യുധിഷ്ഠിരരാജസ്യ ഏഷാം.
അഹ്ണമുപപേദ ഇക്ഷണീയോ
മമ ദൃഷ്ടിഗോചര ഏഷ ആവിരാത്മാ.

യുധിഷ്ഠിര- രാജസ്യേ	} യുധിഷ്ഠിരന്റെ രാജസ്യത്തിൽ,	ഏഷാം	ഇവരുടെ
		അഹ്ണം	പൂജയെ
മുനിഗണ- നൃപവര്യ- സംകല്പേ	} ലുഷിസംഘങ്ങളും രാജപ്രമുഖന്മാരും തിങ്ങിയിരിക്കുന്ന	ഉപപേദേ	സ്വീകരിച്ചു.
		ആത്മാ	ആ ആത്മസ്വരൂപൻ
		ഏഷഃ	ഇതാ !
അന്തഃ സദസി	സഭാമദ്ധ്യത്തിൽ	മമ ദൃഷ്ടി- ഗോചരഃ	} എന്റെ ദൃഷ്ടിക്കു വിഷയീഭവിച്ചുകൊണ്ടു്
ഇക്ഷണീയഃ	ദൈനീയനായിരുന്നു്,	ആവിഃ	പ്രത്യക്ഷനായിരിക്കുന്നു

42

തമിമഹമജം ശരീരഭാജം
ഏദി ഏദി ധിഷ്ഠിതമാത്മകല്പിതാനം.
പ്രതിദൃശമിവ നൈകധാക്മേകം
സമധിഗതോന്യീ വിധൂതഭേദമോഹഃ

ആത്മ- കല്പിതാനം	} തന്നാൽ ഉണ്ടാക്ക പ്പെട്ടിരിക്കുന്ന	നൈകധാ	ഉപാധിഭേദത്താൽ
			നാനാരുപത്തിൽ പ്രതി
ശരീരഭാജം	ശരീരികളുടെ	അക്മം ഇവ	സൂര്യനെപ്പോലെ ഇരിക്കു
ഏദി ഏദി	ഏദയംതോറും	തം	അങ്ങനെയുള്ള [ന്നവനമായ
ധിഷ്ഠിതം	അധിഷ്ഠനം ചെയ്തി രിക്കുന്നവനും,	ഇമം	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണമൂർത്തിയെ
		വിധൂത-	} ഭേദവിഭാത്തിയകന്നി
		ഭേദമോഹഃ	രിക്കുന്ന
അജം	ജന്മരഹിതനും,	അഹം	ഞാൻ
ഏകം	ഒന്നുതന്നെയെങ്കിലും	സമധിഗതഃ	} പൂണ്ണമായി പ്രാപി
പ്രതിദൃശം	ഭാരോ നേത്രത്തിനും	അന്യീ	} ചിരിക്കുന്നു.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു :—

43

കൃഷ്ണ ഏവം ഭഗവതി മനോവാഗ്ദൃഷ്ടിവൃത്തിഭിഃ
ആത്മന്യാത്മാനമാവേശ്യ സോടന്തഃശ്വാസ ഉപാരമത്.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	കൃഷ്ണ	ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ
സഃ	അദ്ദേഹം	ആത്മാനം	ആത്മാവിനെ
മനോവാഗ്- ദൃഷ്ടിപുത്തിഭിഃ	} മനസ്സ്, വാക്ക്, ദൃഷ്ടി എന്നിവയുടെ വ്യാപാരങ്ങളോടെ	ആവേശ്യ	ചേർത്തു്
ആത്മനി		അന്തഃശ്വാസഃ	ഉള്ളിലൊതുങ്ങിയ ശ്വാസത്തോടു കൂടിയ
ഭഗവതി	പരമാത്മാവും സർവ്വേശ്വര്യം പുണ്യനമായ		വനായിട്ടു്
		ഉപാരമത്	സമാധിയിടത്തു.

44 സംപദ്യമാനമാജ്ഞായ ഭീഷ്മ ബ്രഹ്മണി നിഷ്കലേ
സർവ്വേ ബഭ്രുവന്തേ തുഷ്ണീം വയാംസി വ ദിനാത്യയേ

തേ സർവ്വേ	അവരെല്ലാവരും	ദിനാത്യയേ	പകൽ അവസാനിക്കുന്ന നേരത്തു്
ഭീഷ്മം	ഭീഷ്മരെ	വയാംസി	പറവകൾ
നിഷ്കലേ	നിർഗുണമായ	ഇവ	എന്നതുപോലെ
ബ്രഹ്മണി	ബ്രഹ്മത്തിൽ	തുഷ്ണീം	നിശ്ശബ്ദമായി
സംപദ്യമാനം	ലയിച്ചുവനായി	ബഭ്രുവഃ	നിലകൊണ്ടു.
ആജ്ഞായ	അറിഞ്ഞിട്ടു്		

45 തത്ര ഋദ്യേന നേദർഭേവമാനവവാദിതാഃ
ശശംസുഃ സാധവോ രാജ്ഞാം ഖാത്വേപേതുഃ പുഷ്പവൃഷ്ടയഃ

തത്ര	അവിടെ, അപ്പോൾ	സാധവഃ	നല്ലവരായവർ
ഭേവമാനവ-	} ഭേവകളാലും മനുഷ്യ രാലും മുഴക്കപ്പെട്ട	ശശംസുഃ	പുകഴ്ത്തി;
വാദിതാഃ		ഖാത്	ആകാശത്തിൽനിന്നു്
ഋദ്യേന	പെരുമ്പറവാദ്യങ്ങൾ	പുഷ്പവൃഷ്ടയഃ	പൂമഴകൾ
നേദഃ	മുഴങ്ങി;	പേതുഃ	വീണ.
രാജ്ഞാം	രാജാക്കന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ		

46 തസ്യ നിർഹരണാദിനി സംപരേതസ്യ ഭാഗ്വ
യുധിഷ്ഠിരഃ കാരയിതപാ മുഹുർത്തം ദഃഖിതോഽവേതം.

ഭാഗ്വ	ഹേ ശൈനക !	യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ
സംപരേതസ്യ	പരലോകപ്രാപ്തനായ	കാരയിതപാ	ചെയ്തിച്ചു്
തസ്യ	ആ ഭീഷ്മരുടെ	മുഹുർത്തം	അല്പനേരത്തേക്കു്
നിർഹരണാദിനി	സംസ്കാരാദികളെ	ദഃഖിതഃ	ദഃഖിതനായി
		അവേതം	വേിച്ചു,

47 തുഷ്ടവർമ്മനയോ ഹൃഷ്ടാഃ കൃഷ്ണ തദ്ഗൃഹ്യനാമഭിഃ
തതസ്തേ കൃഷ്ണഹൃദയോഃ സ്വാശ്രമാൻ പ്രയയഃ പുനഃ

ഏഷ്ടാഃ	സന്തുഷ്ടരായ	കൃഷ്ണ-	} കൃഷ്ണൻമാത്രമാവുന്ന ഏദയാഃ } ഏദയത്തോടുകൂടിയ വരായി
മുനയഃ	മുനിന്മാർ	ഏദയാഃ	
കൃഷ്ണം	ശ്രീകൃഷ്ണനെ	തതഃ	അവിടെനിന്ന്
തദഗ്രഹ്യ-	} അവിടുത്തെ രഹസ്യ നാമഭിഃ } നാമങ്ങൾകൊണ്ട്	സ്വാശ്രമാൻ	സ്വന്തം ആശ്രമങ്ങളിലേക്കു്
തദഗ്രഹ്യ-		പ്രയയഃ	തിരിച്ചു.
തദഗ്രഹ്യ-	സ്മരിച്ചു.		
പുനഃ തേ	പിന്നെ അവർ		

48 തതോ യുധിഷ്ഠിരോ ഗതപാ സഹകൃഷ്ണോ ഗജാഹവയം
പിതരം സാന്തപയാമാസ ഗാന്ധാരിഃ ച തപസ്വിനീം.

തതഃ	അതിൽപ്പിന്നെ	പിതരം	പിതാവിനെയും
യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ	തപസ്വിനീം	സന്തപിച്ചുകൊണ്ടിരി ക്കുന്ന
സഹകൃഷ്ണഃ	കൃഷ്ണനോടുകൂടെ	ഗാന്ധാരിഃ ച	ഗാന്ധാരിയെയും
ഗജാഹവയം	ഹസ്തിനപുരത്തിലേക്കു്	സാന്തപയാമാസ	സമാധാനിപ്പിച്ചു.
ഗതപാ	പോയിട്ടു്		

49 പിത്രാ ചാനുമതോ രാജാ വാസുദേവാനുമോഭിതഃ
ചകാര രാജ്യം ധർമ്മേണ പിത്രപൈതാമഹം വിഭുഃ

വിഭുഃ	പ്രാവീര്യമുള്ള	വാസുദേവ-	} ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ അനുമോ നഃമാഭിതഃ } ദിക്കപ്പെട്ടവനായും ച } ഭവിച്ചു്
രാജാ	യുധിഷ്ഠിരരാജാവു്	പിത്ര-	
പിത്രാ	പിതാവിനാൽ (ധൃതരാഷ്ട്രാൽ)	പൈതാമഹം	} വംശപരമ്പരാഗതമായ രാജ്യം
അനുമതഃ	അനുവദിക്കപ്പെട്ട വനായും	രാജ്യം	
		ധർമ്മേണ	മുറപ്രകാരം
		ചകാര	കൊണ്ടുനടത്തി.

കുറിപ്പ് :- സ്വജനവധം ചെയ്തുകാരണം പശ്ചാത്താപഭരിതനായിത്തീർന്ന യുധിഷ്ഠിരൻ ഭഗവാൻ ഭീഷ്മരെക്കൊണ്ട് ധർമ്മതത്ത്വപാഠദേശം ചെയ്യിച്ചു. യുധിഷ്ഠിരനാകട്ടെ മനസ്സുതെളിഞ്ഞു രാജ്യഭാരം കൈയേറ്റു. ഇതാണ് ഈ അദ്ധ്യായത്തിലെ വിഷയം. എങ്കിലും ഭീഷ്മമാഹാത്മ്യമാണ് മുന്നിട്ടു നില്ക്കുന്നത്. വീരക്ഷത്രിയനായ ഭീഷ്മർ സ്വധർമ്മാപരണംകൊണ്ടു ഭഗവദാരാധനം ചെയ്തു പോന്ന ഉഗ്രവ്രതനായിരുന്നു; മഹാജ്ഞാനിയുമായിരുന്നു. ഭഗവാൻതന്നെ എതിരായി നിന്നപ്പോഴും സ്വന്തം നിലപാടിൽനിന്ന് വ്യതിചലിച്ചില്ല. ഇതിൽ ഭഗവാൻ തികച്ചും പ്രസാദിച്ചു. അതുകൊണ്ടാണ് സ്വച്ഛന്ദമുക്തവായ ആ മഹാത്മാവു് ഭഗവൽസന്നിധിയിൽ, ഭഗവൽഭക്തന്മാരുടെ മദ്ധ്യ

ത്തിൽ ഭഗവൽധർമ്മങ്ങളെ വിസ്തരിച്ചുകൊണ്ടും ഭഗവാനിൽത്തന്നെ ഭക്ത മനോവാഗ്ദൃഷ്ടിയായും ഇതന്നു ഭഗവൽസായുജ്യം പ്രാപിച്ചതു്.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ
നവമോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 373.

ഒമ്പതാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ശ്രേമോഽദ്ധ്യായഃ : പത്താമദ്ധ്യായം.

[ശ്രേമേ കൃതകൗയ്സ്യ ഹസ്തിനാപുരത്തോ ഹരേഃ
ശ്രീഭീഃ സംസ്തയമാനസ്യ വർണ്യതേ ചാരകാഗമഃ]

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചാരകാഗമനം.

ശൌനക ഉവാച : ശൌനകൻ പറഞ്ഞു:-

1 ഹതപാ സ്വപരിക്രമസ്യ ആതതായിനോ
യുധിഷ്ഠിരോ ധർമ്മഭാരം വരിഷ്ഠഃ
സഹാനുജൈഃ പ്രത്യവരുദ്ധഭോജനഃ
കഥം പ്രവൃത്തഃ കിമകാരഷീത്തതഃ

സ്വപരിക്രമ- സ്പൃധഃ	} തന്നിക് അപകാശ പ്പെട്ട സ്വത്തിന്നു വേണ്ടി സ്പദ്ധിച്ചു	പ്രത്യവരുദ്ധ- ഭോജനഃ	} രാജ്യം വീണ്ടെടു ക്കയാൽ സിദ്ധിച്ച രാജഭോഗത്തോടു കൂടിയ വനായിട്ടു്
ആതതായിനഃ	ആയുധധാരികളായ എതിരാളികളെ	അനുജൈഃ	അനുജന്മാരോടു്
ഹതപാ	വധിച്ചു്,	സഹ	ഒന്നിച്ചു്
ധർമ്മഭാരം	ധർമ്മിഷ്ഠന്മാരിൽവെച്ചു്	കഥ	ഏതുവിധം
വരിഷ്ഠഃ	അഗ്രേസരനായ	പ്രവൃത്തഃ	ഭരണത്തിലേപ്പെട്ടു്
യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ	തതഃ കിം	പിന്നെ എന്തു്
		അകാരഷീത്	ചെയ്തു്

സ്മൃത ഉവാച : സ്മൃതൻ പറഞ്ഞു:-

2 വംശം കുരോവ്ശംശഭവാഗ്നിനിർഹൃതം
സംരോഹര്യിതപാ ഭവഭാവനോ ഹരീഃ
നിവേശര്യിതപാ നിജരാജ്യ ഊശപരോ
യുധിഷ്ഠിരം പ്രീതമനാ ബഭ്രുവ ഹ.

ഭവഭാവനഃ	ലോകോദ്ധാരകനം	സംരോഹയിതപാ	വിഷ്ണു തഴപ്പിച്ചു,
ഊശ്വരഃ	ലോകനാഥനുമായ	യുധിഷ്ഠിരം	ധർമ്മപുത്രനെ
ഹരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	നിജരാജ്യേ	സ്വരാജ്യത്തിൽ
കുരോഃ	കുരരാജാവിന്റെ	നിവേശയിതപാ	വാഴിക്കയും ചെയ്തു
വംശം	വംശത്തെ—	പ്രീതമനാഃ	സന്തുഷ്ടചിത്തനായി
വംശഭവാ—	} ആ വംശമാവുന്ന കാട്ടിൽ പിടിപെട്ട വിദ്വേഷാഗ്നിയാൽ ഹരിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന തിനെ	ബഭ്രവ ഹ	ഭവിച്ചു. ആശ്ചര്യം!
ഗിനിർഹൃതം			

3 നിശമ്യ ഭീഷ്മോക്തമഥാപ്യുതോക്തം
പ്രവൃത്തവിജ്ഞാനവിധൂതവിഭ്രമഃ
ശശാസ ഗാമിന്ദ്ര ഇവാജിതാശ്രയഃ
പരിധൂപാന്താമനുജാനുവർത്തിതഃ

ഭീഷ്മോക്തം	ഭീഷ്മാൽ ചൊല്ലിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടതും,	അജിതാശ്രയഃ	ശ്രീകൃഷ്ണനാവുന്ന ആശ്രയത്തോടു കൂടിയവനായും,
അഥ	പിന്നീട്	അനുജാ—	} അനുജന്മാരാൽ അനുവർത്തിതഃ { വർത്തിക്കപ്പെടുന്നവനായും ഭവിച്ചു
അപ്യുതോക്തം	ഭഗവാനാൽ ചൊല്ലിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടതും	നവർത്തിതഃ	
നിശമ്യ	കേട്ടിട്ട്	പരിധൂപാന്താഃ	സമുദ്രപര്യന്തമായ ഗാം
പ്രവൃത്ത—	} ഉണർവ്വര വിശിഷ്ട വിജ്ഞാന— } ജ്ഞാനത്താൽ അകറ്റപ്പെട്ട വ്യുമോഹത്തോടു കൂടിയവനായും,	ശാഃ	ഭൂമിയെ
വിധൂത—		ഇന്ദ്രഃ ഇവ	ഇന്ദ്രനെന്നപോലെ
വിഭ്രമഃ		ശശാസ	പരിചാലിച്ചു.

4 കാമം വവർഷ പശ്ചന്ത്യഃ സവ്യാകാമഃ ധർമ്മീ
സിഷിചുഃ സ്ത വ്രജാൻ ഗാവഃ പയസോധസ്വതീർമുദാ.

പശ്ചന്ത്യഃ	മേഘം	ഊധസ്വതീഃ	കനത്ത അകിടുള്ള
കാമം	വേണ്ടതുപോലെ	ഗാവഃ	പശുക്കൾ
വവർഷ	വർഷിച്ചിരുന്നു;	മുദാ	സന്തോഷത്തോടെ
ധർമ്മീ	ഭൂമി	പയസാ	പാലുകൊണ്ട്
സവ്യാകാമ—	} എല്ലാവർക്കും വേണ്ട ഘോ } സാധനങ്ങളെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചിരുന്നു;	വ്രജാൻ	ഗോശാലകളെ
ഘോ		സിഷിചുഃ സ്ത	നനച്ചിരുന്നു.

5 നദ്യഃ സമുദ്രാ ഗിരയഃ സവനസ്തതിവീര്യഃ
ഫലന്ത്യോഷധയഃ സമൃദ്ഃ കാമമനപൂത തസ്യ വൈ

നഭ്യഃ	പുഴകളും,	സർപ്പാഃ	എല്ലാതരത്തിലുള്ള
സമുദ്രാഃ	കടലുകളും,	ഭാഷധയഃ	സസ്യങ്ങളും
ഗിരയഃ	മലകളും,	അനപപതു	അതാതുകാലത്തു്
സവനസ്സതി-	} വൻമരങ്ങളോടൊപ്പം	കാമം വൈ	വേണ്ടവീധം തന്നെ
വീര്യധഃ		തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്നു്
	വജ്ജികളും,	ഫലന്തി	ഫലവത്തുകളായിരുന്നു.

6 നാഡയോ വ്യാധയഃ ക്ലേശാ ദൈവഭൂതാത്മഹേതവഃ
അജാതശത്രുവഭവൻ ജന്തുനാം രാജ്ഞി കർഹിചിത്.

അജാതശത്രു	ധർമ്മപുത്രൻ	ദൈവഭൂതാ-	} ദൈവികമോ ഭൗതികമോ ആത്മീയമോ ആയ കാരണത്താലുണ്ടാവുന്ന
രാജ്ഞി	രാജാവായിരിക്കവേ,	ത്മഹേതവഃ	
ജന്തുനാം	പ്രാണികൾക്കു്	ക്ലേശാഃ	കഷ്ടതകളും
ആധയഃ	മനോവ്യഥകളും,	കർഹിചിത്	ഒരിക്കലും
വ്യാധയഃ	രോഗങ്ങളും,	ന അഭവൻ	ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

7 ഉഷിതപാ ഹാസ്തിനപുരേ മാസാൻ കതിപയാൽ ഹരിഃ
സുഹൃദം ച വിശോകായ സ്വസൃശ്ച പ്രിയകാമ്യയാ.

8 ആമന്ത്ര്യ ചാഭ്യനുജ്ഞാതഃ പരിഷ്വജ്യാഭിവാദ്യ തം
ആരുരോഹ രഥം കൈശ്ചിത് പരിഷ്വക്തോഭിവാദിതഃ

ഹരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ആമന്ത്ര്യ	യാത്രപറഞ്ഞു്,
സുഹൃദം	ബന്ധുക്കളുടെ	പരിഷ്വജ്യ	ആശ്ലേഷിച്ചു്,
വിശോകായ	} ദുഃഖം വിട്ടുപോകുന്നതിനുവേണ്ടിയും	അഭിവാദ്യ	അഭിവാദ്യം ചെയ്തു്
ച		അഭ്യനുജ്ഞാതഃ	അനുവദിക്കപ്പെട്ടവനായും
സ്വസൃഃ	സഹോദരിയുടെ	കൈശ്ചിത്	ചിലരാൽ
ഹിത-	} ഇഷ്ടത്തിലുള്ള കൈതുകൾ കൊണ്ടും	പരിഷ്വക്തഃ	ആശ്ലേഷിക്കപ്പെട്ടവനായും,
കാമ്യയാ ച		(കൈശ്ചിത്)	ചിലരാൽ
ഹാസ്തിനപുരേ	ഹസ്തിനാപുരത്തിൽ	അഭിവാദിതഃ	} അഭിവാദനം ചെയ്ത ച
കതിപയാൻ	ഏതാനും	ച	
മാസാൻ	മാസങ്ങളോളം	രഥം	} തേരിൽ കയറി.
ഉഷിതപാ	താമസിച്ചതിൽപ്പിന്നെ	ആരുരോഹ	
തം	അദ്ദേഹത്തോടു് (യുധിഷ്ഠിരനോടു്)		

9 സുഭദ്രാ ദ്രൗപദീ കന്തീ വിരാടതനയാ തഥാ
ഗാന്ധാരി ധൃതരാഷ്ട്രേ യുധിഷ്ഠിരഗൗതമോ യമൗ

10 വൃകോദരശ്ച ധൗമ്യശ്ച സ്രീയോ മത്സ്യസുതാദയഃ
ന സേഹിരേ വിമുഹ്യന്തോ വിരഹം ശാർദ്ദൂധനചനഃ.

സുഭദ്രാ	സുഭദ്രയും	ഗൌതമഃ	കൃപാചാര്യരും,
ദ്രൗപദീ	പാണ്ഡാലിയും,	യമൌ ച	നക്ഷത്രസഹദേവന്മാരും,
കുന്തി	കുന്തിദേവിയും,	വൃകോദരഃ	ഭീമസേനനും,
വിരാട-	} വിരാടരാജപുത്രിയായ	ധൗമ്യഃ ച	ധൗമ്യമഹാഷിയും,
തനയാ		മത്സ്യസുതാദയഃ	സത്യവതി തുടങ്ങിയ
തഥാ	അപ്രകാരം	സ്രീയഃ ച	സ്രീജനങ്ങളും,
ഗാന്ധാരി	ഗാന്ധാരിയും,	വിമുഹ്യന്തഃ	മോഹാലസ്യത്തിൽ
ധൃതരാഷ്ട്രഃ	ധൃതരാഷ്ട്രരും,		ആണ്ടുകൊണ്ടു്
യുധിഷ്ഠ്യഃ	യുധിഷ്ഠ്യവും, (ധൃതരാഷ്ട്രർ വൈശ്യസ്രീയിലുണ്ടായവൻ)	ശാർദ്ദൂധനചനഃ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
		വിരഹം	വേർപാടിനെ
		ന സേഹിരേ	പൊറുത്തില്ല

11 സത്സംഗാമുക്തദുഃസംഗോ ഹാതും നോത്സഹതേ ബുധഃ
കീർത്തിമാനം യശോ യസ്യ സകൃദാകർണ്യ രോചനം.

12 തസ്തിൻ നൃസ്തധീയഃ പാത്ഥാഃ സഹേരൻ വിരഹം കഥം
ഭർന്നസ്തർസല്ലാപശയനാസനഭോജനൈഃ.

സത്സംഗാത്	സജ്ജനസമ്പർക്കത്താൽ	തസ്തിൻ	അങ്ങനെയുള്ള
മുക്ത-	} ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട		ഗേവാനിൽ
ദുഃസംഗഃ		ഭർന്നസ്തർ-	ഭർന്നം, സ്തർന്നം,
ബുധഃ	വിചാൻ	സല്ലാപ-	കിടപ്പു്, ഇരിപ്പു്;
യസ്യ	യാതൊരുവന്റെ	ശയനാസന-	ഭക്ഷണം എന്നിവ
രോചനം	രചികരമായ	ഭോജനൈഃ	കൊണ്ടു്
യശഃ	കീർത്തിയെ	നൃസ്തധീയഃ	അപ്പിതചിത്തന്മാരാ
കീർത്തിമാനം	കീർത്തിക്കപ്പെടുന്നതു്		യിരിക്കുന്ന
സകൃത്	ഒരിക്കൽമാത്രം	പാത്ഥാഃ	കുന്തിപുത്രന്മാർ
ആകർണ്യ	കേട്ടിട്ടു്	വിരഹം	വിയോഗത്തെ
ഹാതും	അതു് വിട്ടുകളവാൻ	കഥം	ഏതുപ്രകാരത്തിൽ
ന ഉത്സഹതേ	ഉത്സാഹിക്കയില്ലയോ,	സഹേരൻ	പൊറുക്കും ?

13 സർവ്വേ തേഹ്നിമിഷ്ണൈരക്ഷസ്തമനുദൃതചേതസഃ
വീക്ഷന്തഃ സ്നേഹസംബദ്ധാ വിചേലുസ്തത്ര തത്ര ഹ.

സ്നേഹ- സംബദ്ധാഃ	} സ്നേഹത്താൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന വരും	അനിമിയൈഃ അക്ഷൈഃ	ഇമവെട്ടാത്ത കണ്ണുകളാൽ
അനുദൃത- ചേതസഃ	} ഭഗവാനെ പിൻതുടന്നു പാഞ്ഞെത്തുന്ന ചിത്ത ത്തോടുകൂടിയവരുമായ	തം വീക്ഷന്തഃ	ആ ഭഗവാനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു്
തേ സർവ്വേ	അവരെല്ലാരും	തത്ര തത്ര വിചേലുഃ	അതാതിടങ്ങളിൽ ചുറ്റിത്തിരിഞ്ഞു;
		ഹ	അതുതം !

14 നൃരുന്ധനഭ്ഗളഭ്ബാഷ്പമേതക്കണ്യാദേവകീസുതേ
നിര്യാത്യഗാരാനോടഭ്രമിതി സുഭ്ബാസവസ്ത്രിയഃ.

ദേവകീസുതേ	“ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ബാസവസ്ത്രിയഃ	ബന്ധുസ്ത്രികൾ
അഗാരാത്	ഗൃഹത്തിൽനിന്നു്	ഭാതക്കണ്യാത്	ഉൽകണ്ഠനിമിത്തം
നിര്യാതി	പുറപ്പെടുമ്പോൾ	ഉഭ്ഗളഭ്	ഉയന്നുറിയ
അഭ്രം	അമംഗളം	ബാഷ്പം	} കണ്ണീരിനെ
നോ സുഭ്ബാത്	ആകരുതു്”	നൃരുന്ധൻ	തടഞ്ഞുനിർത്തി.
ഇതി	എന്ന വിചാരത്താൽ		

15 മൃദഭ്ഗശഭ്ബഭേര്യശ്ച വീണാപണവഗോമുഖാഃ
ധുന്ധുരാനകഘണ്ടാദ്യോ നേദദ്ദന്ദഭയസ്തഥാ.

മൃദഭ്ഗ- ശഭ്ബഭേര്യഃ	} മൃദംഗം, ശംഖ്, ചെണ്ട എന്നിവയും	ധുന്ധുര- നകഘണ്ടാദ്യഃ	} തപ്പ്, തകിൽ മണി എന്നു തുടങ്ങിയവയും
വീണാപണവ- ഗോമുഖാഃ	} വീണ, ഇടയ്ക്ക, കൊമ്പ് എന്നിവയും	തഥാ	അപ്രകാരം
		ദന്ദഭയഃ ച	പെരുമ്പറകളും
		നേദഃ	മുഴങ്ങി.

16 പ്ര്സാദശിഖരാത്രധാഃ കരുനാര്യോ ദിദക്ഷയാ
വവൃഷ്ടഃ കസുമൈഃ കൃഷ്ണേ പ്രേമപ്രീഡാസ്തിതേക്ഷണാഃ

ദിദക്ഷയാ	കാണുവാനുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ	പ്രേമവീഡാ- സ്തിതേക്ഷണാഃ	} പ്രേമം, ലജ്ജ, മന്ദഹാ സം എന്നിവയോടു ചേ ന്നു കടാക്ഷവീക്ഷണ ത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടു്
പ്രാസാദ- ശിഖരാത്രധാഃ	} മാളികളുടെ മുകളിൽ കയറിയിരുന്ന	കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ
കരുനാര്യഃ	കരുണാശീകര	കസുമൈഃ	പുഷ്പങ്ങളാൽ
		വവൃഷ്ടഃ	വഷിച്ചു.

17 സിതാതപത്രം ജഗ്രാഹ മുക്താദാമവിഭൂഷിതം
രതാഭണ്ഡം ഗുഡാകേശഃ പ്രിയഃ പ്രിയതമസ്യ ഹ

പ്രിയഃ	ഇഷ്ടനായ	മുക്താഭാമ-	മുത്തുമാലകളാൽ
ഗുഡാകേശഃ	അജ്ജനൻ	വിഭൂഷിതം	അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടതും
		രത്നദണ്ഡം	രത്നനിർമ്മിതമായ
			കാലുള്ളതും ആയ
പ്രിയതമസ്യ	തനിക്കേററവും ഇഷ്ട	സിതാതപത്രം	വെൺകൊറക്കട
	നായ ഭഗവാൻ	ജഗ്രാഹ ഹ	പിടിച്ചുപോൽ.

18 ഉദ്ധവഃ സാത്യകിഞ്ചൈവ വൃജനേ പരമാദ്ഭുതേ
വികീര്യമാണഃ കസുമൈ രേജേ മധുപതിഃ പഥി

ഉദ്ധവഃ	ഉദ്ധവനും	മധുപതിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
സാത്യകിഃ	} സാത്യകിയും തന്നെ	പഥി	വഴിയിൽ
ച ഏവ		കസുമൈഃ	പൂക്കളാൽ
പരമാദ്ഭുതേ	ഏററവും വിശേഷപ്പെട്ട	വികീര്യമാണഃ	വെളിപ്പെടുത്തുകൊണ്ട്
വൃജനേ	വെഞ്ചാമരങ്ങളെയും	രേജേ	ശോഭിച്ചു.
	പിടിച്ചു.		

19 അശ്രുയന്താശീഷഃ സത്യംസ്തത്ര തത്ര ചപിജേരിതാഃ
നാനരൂപാനരൂപാശ്ച നിർഗുണസ്യ ഗുണാത്മനഃ

നിർഗുണസ്യ	നിർഗുണബ്രഹ്മമായ	സത്യം	പിഴ പറ്റാത്ത
	അവിടുത്തേക്കു്	ആശീഷഃ	ആശീർവാദങ്ങൾ
നാനരൂപാഃ	ചേർന്നതല്ലാത്തവയും	ചപിജേരിതാഃ	ബ്രാഹ്മണരാൽ ഉച്ചരി
ഗുണാത്മനഃ	സഗുണമുത്തിയായ		ക്കപ്പെടുന്നതായി
	അവിടുത്തേക്കു്	തത്ര തത്ര	അവിടവിടെ
അനരൂപാഃ ച	ചേരുംപ്രകാരമുള്ളവ	അശ്രുയന്ത	കേൾക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.
	യുമായ		

20 അന്യോന്യമാസീത് സഞ്ജല്യ ഉത്തമശ്ലോകചേതസാം
കൌരവേന്ദ്രപുരസ്ത്രീണാം സർവ്വശ്രുതിമനോഹരഃ

ഉത്തമശ്ലോക-	} പുണ്യകീർത്തിയായ ഭഗ	സർവ്വശ്രുതി-	} * എല്ലാവരുടെയും
ചേതസാം		മനോഹരഃ	
	വാസിൽ മനസ്സുചേർത്ത		കാതും കരളും കവരുന്ന
	വരായ	സഞ്ജല്യഃ	സംഭാഷണം
കൌരവേന്ദ്ര-	} കൌരവരാജധാനി	അന്യോന്യം	തമ്മിൽതമ്മിൽ
പുരസ്ത്രീണാം		ആസീത്	ഉണ്ടായി.
	യിലെ സ്ത്രീജനങ്ങളുടെ		
	ഇടയിൽ		

* “സർവ്വശ്രുതിമനോഹരഃ” എന്നതിന് “എല്ലാ ശ്രുതിദേവതമാരുടെയും ഹൃദയത്തെ ആകർഷിക്കുന്ന - ഉപനിഷത്തു കൾക്കകൂടി ആകർഷകങ്ങളായ” എന്നിങ്ങനെയും അർത്ഥം കല്പിക്കാം

21 സ വൈ കിലായം പുരുഷഃ പുരാതനോ
യ ഏക ആസീദവിശേഷ ആത്മനി
അഗ്രേ ഗുണേഭ്യോ ജഗദാത്മനീശചരേ
നിമീലിതാത്മനീശി സുപ്തശക്തിഷു.

ഗുണേഭ്യഃ	ഗുണങ്ങളെക്കാൾ	നിശി	ആ പ്രളയത്തിലും
അഗ്രേ	മുമ്പും (സത്താദിഗുണങ്ങളുടെ വിക്ഷോഭത്തിനുമുമ്പും),	അവിശേഷേ	നിവൃ്തിശേഷമായ
സുപ്തശക്തിഷു	സത്താദിഗുണങ്ങളുടെ ശക്തികൾ വിലയം	ആത്മനി	നിജസ്വരൂപത്തിൽ
	പ്രാപിക്കവേ,	യഃ	യാതൊരുവൻ
ജഗദാത്മനി	ലോകങ്ങളുടെ ജീവാത്മചൈതന്യം	ഏകഃ	ഏകനായിട്ട്
ഈശ്വരേ	പരമാത്മാവിൽ	ആസീത്	വർത്തിച്ചിരുന്നവോ,
നിമീലിതാ- ത്മൻ (നി)	വിലയിച്ചൊതുങ്ങിയപ്പോൾ	പുരാതനഃ	പണ്ടുപണ്ടേയുള്ള
		സഃ പുരുഷഃ	ആ പരമപുരുഷൻ
		അയം	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണൻ
		വൈ കില	തന്നെയല്ലോ !

കുറിപ്പ്:- “സത്താദിഗുണങ്ങളുടെ വിക്ഷോഭത്താൽ പ്രപഞ്ചസൃഷ്ടിയുണ്ടാവുന്നതിന്നുമുമ്പുള്ള ആദികാലത്തും, അപ്പോഴെ ശക്തി ശമിച്ചു പ്രാപഞ്ചികജീവാത്മാക്കൾ പരമാത്മാവിൽ ലയം പ്രാപിച്ചു കല്പാന്തത്തിലും നിഷ്പ്രപഞ്ചമായ കേവലാത്മസ്വരൂപത്തിൽ വർത്തിച്ചിരുന്ന പരമപുരുഷൻ തന്നെയാണു് ശ്രീകൃഷ്ണൻ” എന്നുസാരം. പ്രേമഭക്തിയാൽ ആത്മബോധം ഉദിച്ച ഹസ്തിനാപുരത്തിലെ സ്രീകൾ തമ്മിൽത്തമ്മിൽ സംഭാഷണം ചെയ്തു്, ദ്വാരകയിലേക്കു് യാത്രപുറപ്പെട്ടിറങ്ങിയ ഗേവാഗൈ വാഴ്ത്തുകയാണ്.

22 സ ഏവ ഭൂയോ നിജവീര്യചോദിതാം
സ്വജീവമായാം പ്രകൃതിം സിസൃക്ഷതീം
അനാമരൂപാത്മനി രൂപനാമനീ
വിധിത്വമാനോഽനുസസാര ശാസ്ത്രകൃതം.

സഃ ഏവ	ആ പരമപുരുഷൻ	പ്രകൃതിം	മായയെ
	തന്നെ		
ഭൂയഃ	പിന്നെ	അനാമ-	നാമവും രൂപവുമില്ലാത്ത
നിജവീര്യ- ചോദിതാം	തന്റെ കാല ശക്തിയാൽ	രൂപാത്മനി	ജീവാത്മാവിൽ
	ഉത്തേജിതയും	രൂപനാമനീ	നാമത്തെയും
			രൂപത്തെയും
സ്വജീവ- മായാം	തന്റെ അംശമായ ജീവനെ മോഹിപ്പിക്കുന്നവളും	വിധിത്വമാനഃ	ഉണ്ടാക്കുവാനാഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടും
സിസൃക്ഷതീം	സൃഷ്ടിക്കുവേണ്ടി	ശാസ്ത്രകൃതം	വേദത്തെ കല്പിച്ചുകൊണ്ടും
	ആഗ്രഹിക്കുന്നവളുമായ	അനുസസാര	അനുസരിച്ചു,

കുറിപ്പ്:- സൃഷ്ടിക്കു മുമ്പും പ്രളയത്തിനു ശേഷവും നിവൃ്തിശേഷമായ ആത്മസ്വരൂപത്തിൽ ഇരുന്ന പരമപുരുഷൻതന്നെ അവ രണ്ടിന്റെയും ഇടയ്ക്കു് സ്വമായയെ അനുസരിച്ചു പ്രപഞ്ചസ്വരൂപനായി വർത്തിച്ചു. നാമരൂപോപാധികളാൽ

ജീവനു വ്യക്തിത്വം ഉണ്ടാക്കിയതും, ജീവനെ കർമ്മത്തിൽ പ്രവർത്തിപ്പി-
ക്കുവാൻ വേദത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചതും ആ പരമപുരുഷനാണ്. ഈ ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഏകം വിധമായ പരമപുരുഷൻ തന്നെയാകുന്നു

23

സ വാ അയം യത്പദമത്ര സൂരയോ
ജിതേന്ദ്രിയാ നിജ്ജിതമാതരിശ്ചനഃ
പശ്യന്തി ഭക്ത്യത്കലിതാമലാത്മനാ
നന്ദോപാസ സത്ത്വം പരിമാർഷ്ടമർഹതി.

അത്ര	ഈ ലോകത്തിൽ	യത്പദം	യാതൊരുവന്റെ പാദത്തെ
നിജ്ജിത- മാതരിശ്ചനഃ	} യോഗസാധനയാൽ പ്രാണനീരോധം സാധിച്ചവരും	പശ്യന്തി	കാണുന്നുവോ,
		സഃ വൈ	ആ പരമപുരുഷൻ തന്നെയാണ്
ജിതേന്ദ്രിയാഃ	ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ കീഴൊതുക്കിയവരുമായ	അയം	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണൻ.
സൂരയഃ	വിദ്വാന്മാർ	സത്ത്വം	അന്തഃകരണത്തെ
ഭക്ത്യത്ക- ലിതാ- മലാത്മനാ	} ഭക്തിയാൽ ഉൽകണ്ഠ പൂണ്ട നിർമ്മലമായ ബുദ്ധികൊണ്ട്	പരിമാർഷ്ടം	സംശോധിപ്പാൻ
		ഏഷഃ	ഈ ഭഗവാൻ
		നന്ദ	മാത്രമല്ലേ
		അർഹതി	അർഹിക്കുന്നുള്ളു ?

24

സ വാ അയം സഖ്യനുഗീതസത്കഥോ
വേദേഷു ഗുഹ്യേഷു ച ഗുഹ്യവാദിഭിഃ
യ ഏക ഇശോ ജഗദാത്മലീലയാ
സൃജത്യവത്യത്തി ന തത്ര സജ്ജതേ.

സഖി	അല്ലയോ സഖി !	ഗുഹ്യവാദിഭിഃ	രഹസ്യവാദികളായ ഗുഹ്യികളാൽ
ഏകഃ	“ഏകനായ	വേദേഷു	വേദങ്ങളിലും
യഃ ഇശഃ	യാതൊരീശ്വരൻ	ഗുഹ്യേഷു ച	നിഗൂഢാത്മമുള്ള ശാസ്ത്രങ്ങളിലും
ആത്മലീലയാ	തന്റെ ലീലകൊണ്ട്	അനുഗീത-	} അനുഗാനം ചെയ്തപ്പോൾ സത്യകഥകളോടുകൂടിയ വനായിരിക്കുന്നുവോ,
ജഗത്	ലോകത്തെ	സത്കഥഃ	
സൃജന്തി	സൃഷ്ടിക്കുന്നു;	സഃ വൈ	ആ ഈശ്വരൻ
അവതി	രക്ഷിക്കുന്നു;		തന്നെയാണ്
അത്തി	സംഹരിക്കുന്നു;	അയം	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണൻ.
തത്ര	അതിൽ		
ന സജ്ജതേ	മോശ്ശയില്ലാതെയും ഇരിക്കുന്നു”. എന്നും		

25

യദാ ഹൃദയമേണ തമോധിയോ നൃപാ
ജീവന്തി തത്രൈഷ ഹി സത്ത്വതഃ കില
ധത്തേ ഭഗം സത്യമൃതം യോം യശോ
ഭവായ രൂപാണി ദധാദ്യുഗേ യുഗേ.

യുഗേ യുഗേ	കാരോ യുഗത്തിലും	ഏഷഃ ഹി	ഈ ഭഗവാൻതന്നെ
തമോധിയഃ	തമോഗുണം ബാധിച്ച ബുദ്ധിയോടുകൂടിയ വരായിത്തീർന്ന	സത്ത്വതഃ	സത്ത്വഗുണത്താൽ
നൃപാഃ	ജനനായകന്മാർ	രൂപാണി	രൂപങ്ങളെ
യദാ ഹി	ഏതേതു കാലത്തു്	ദധാത്	ധരിച്ചുകൊണ്ടു്
അധർമ്മേണ	അധർമ്മമാഗ്നിയിലൂടെ	ഭഗം	ഐശ്വര്യത്തെയും
ജീവന്തി	സ്വജീവിതം പുഷ്ടിപ്പെ ടുത്തുനവോ,	സത്യം	സത്യസന്ധതയേയും
തത്ര	ആ കാലത്തെല്ലാം	ഗുണം	ശരിയായ മാഗ്നിദർശിത്വ ത്തെയും
ഭവായ	ലോകക്ഷേമത്തിന്നു	യോം	ഭക്തകാരുണ്യത്തെയും
	വേണ്ടി	യശഃ	അതുതകർമ്മത്താലുള്ള കീർത്തിയേയും
		ധത്തേ കില	ധരിക്കുന്നുപോൽ.

കുറിപ്പ്:- സൃഷ്ടിക്കു മുമ്പും പ്രളയത്തിന്നു ശേഷവും നിർവിശേഷാത്മാവായി സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന ഭഗവാൻ ഇവയ്ക്കു രണ്ടിനും ഇടയിൽ പ്രകൃതിയ്ക്കു് ഉത്തേജനം നല്കി, സ്വയം നിർല്പേപനായിരുന്നുകൊണ്ടു്, സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരലീലകൾ നടത്തുന്നു. ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കേണ്ടുന്നവർ തമോഗുണാധിനന്മാരായി അധർമ്മമാഗ്നിയിലൂടെ ചരിക്കുമ്പോൾ അവരെ ഒതുക്കുവാനും ലോകക്ഷേമം നില നിർത്തുവാനും വേണ്ടി നാനാവതാരങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. ഇതുവരെയുള്ള ഗ്ലോകങ്ങൾകൊണ്ടു് ഇത്രയും മഹിമാനുവണ്ണനും ചെയ്ത ശേഷം അടുത്ത ഗ്ലോകം മുതൽ പ്രകൃത്തിലുള്ള ശ്രീകൃഷ്ണാവതാരത്തിന്റെ ഗ്ലോഘൃതയെ കരുദേശസ്മികൾ പ്രത്യേകം എടുത്തു വാഴ്ച വാൻ പോകയാണ്.

26

അഹോ അലം ഗ്ലോഘൃതമം യദോഃ കല—
മഹോ അലം പുണ്യതമം മധോർവനം
യദേഷ പുസാമുഷഭഃ ശ്രീയഃ പതിഃ
സ്വജന്മനാ ചങ്ക്രമണേന ചാഞ്ചതി.

അഹോ	ആഹാ !	മധോഃ വനം	വ്രജഭൂമി
യദോഃ കലം	യദുവംശം	അലം	ഏറ്റവും
അലം	ഏറ്റവും	പുണ്യതമം	അധികം പാവനം !
ഗ്ലോഘൃതമം	അധികം സ്തുത്യർഹം !	യത്	എന്തെന്നാൽ
അഹോ	ആഹാ !	പുസാം ഗൃഷഭഃ	പുരുഷോത്തമനും

ശ്രീയഃ പതിഃ	ലക്ഷ്മീകാന്തനമായ	ചംക്രമണേന	} ചുറ്റിനടത്തം കൊണ്ടും (അവയെ)
ഏഷഃ	ഈ ഭഗവാൻ	ച	
സ്വജനനാ	തന്റെ ജനനംകൊണ്ടും	അഞ്ചതി	സൽക്കരിച്ചിരിക്കുന്നു.

27

അഹോ ബത സ്വരൂപസസ്തീരസ്തരീ
കുശസ്ഥലീ പുണ്യയശസ്തരീ ഭവഃ
പശ്യന്തി നിത്യം യദനുഗ്രഹേഷിതം
സ്തീതാവലോകം സ്വപതിം സ്ത യത്പ്രജാഃ

അഹോ ബത	ഏതൊരത്ഭുതം !	യത്പ്രജാഃ	യാതൊരു ആ ദ്വാരകാ പുരിയിലെ ജനങ്ങൾ
കുശസ്ഥലീ	ദ്വാരകാപുരി		
സ്വരൂപസഃ	സ്വഗൃകീർത്തിഷ്ഠ	അനുഗ്രഹേഷിതം	} തന്റെ അനുഗ്രഹം ബുദ്ധിയാൽ പ്രേരിതനും
തീരസ്തരീ	പരിഭവം		
	ഏല്പിച്ചുകൊണ്ടും	സ്തീതാ—	} പുഞ്ചരിയോടുപേന്ന് കടാക്ഷത്തോടുകൂടിയ വനമായ
ഭവഃ	ഭൂമിക്ക്	വലോകം	
പുണ്യ—	} പുണ്യകീർത്തിയെ വളർത്തിക്കൊണ്ടും വർത്തിക്കുന്നു.	സ്വപതിം	തങ്ങളുടെ നാഥനെ
യശസ്തരീ		നിത്യം	എല്ലായ്പ്പോഴും
യത്	എന്തെന്നാൽ,	പശ്യന്തി സ്ത	കാണുന്നുണ്ടല്ലോ.

28

നൃനം വ്രതസ്താനഹതാദിനേശപരഃ
സമച്ഛിതോ ധൃത്യ ഗൃഹീതപാണിഭിഃ
പിബന്തി യാഃ സഖ്യധരാമൃതം മുഹൂർ—
വ്രജസ്ത്രീയഃ സമ്മുഹൂര്യഭാഗയാഃ

സഖി	അല്ലേ തോഴി !	വ്രജസ്ത്രീയഃ	ഗോകുലനാരിമാർ
അസ്യ	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ	യദാശയാഃ	യാതൊന്നിൽ ആശയം വെച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു
ഗൃഹീതപാണിഭിഃ	ധർമ്മപതിമാരാൽ		
വ്രതസ്താന—	} നോൽവും കുളിയും തേവാരവും മറ്റും കൊണ്ടും	സമ്മുഹൂഃ	ആ നന്ദമൂർച്ഛിതകളാ യിരുന്നുവോ,
ഹതാദിനാ		അധരാമൃതം	അങ്ങനെയുള്ള അധര സുധാരസത്തെ
ഈശപരഃ	ഈശപരൻ	യാഃ	യാതൊരു കൃഷ്ണപതിമാർ
സമച്ഛിതഃ	ആരാധിക്കപ്പെട്ടിരി ക്കുന്നു,	മുഹൂഃ	വീണ്ടും വീണ്ടും
നൃനം	നിശ്ചയമാണ്.	പിബന്തി	പാനം ചെയ്യുന്നുണ്ടല്ലോ.
ഹി	എന്തെന്നാൽ,		

29

യാ വീര്യശുദ്ധേന ഏതാഃ സ്വയംവരേ
പ്രമത്ത്യ ചൈദ്യപ്രമുഖാൻ ഹി ശുഷ്കീണഃ
പ്രദ്യമ്നസാംബാംബസുതാഭയോ പരാ
യാശ്ചാഹുതാ ഭ്രേമവധേ സഹസ്രശഃ.

80

ഏതാഃ പരം സ്ത്രീത്വചാസുപേശലം
നിരസ്തശ്ശേചം ബത സാധു കർച്ചതേ
യാസാം ഗൃഹാത് പുഷ്കരലോചനഃ പതി—
ൻ ജാതപചൈത്യാഹുതിഭിർഹുദി സ്പശൻ.

സ്വയംവരേ	സ്വയംവരത്തിൽ	യാഃ ച	ആരെല്ലാമാണോ,
	വെച്ചു്	ഏതാഃ	ഇവരെല്ലാരും
ശുഷ്കീണഃ	ബലശാലികളായ	അപാസ്ത—	} അസമത്വവും
ചൈദ്യ—	} ശിശുപാലാദി	പേശലം	
പ്രമുഖാൻ		നിരസ്തശ്ശേചം	അപരിശുദ്ധവുമായ
പ്രമത്ത്യ	അടിച്ചൊതുക്കി,	സ്ത്രീത്വം	സ്ത്രീജീവിതത്തെ
വീര്യ—	} കൈയ്യുക്കാവുന്ന	പരം	ഏറ്റവും
ശുദ്ധേന ഹി		സാധു	ശോഭനമാക്കി
	തന്നെ	കർച്ചതേ	ചെയ്തിരിക്കുന്നു.
ഏതാഃ	കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട	ബത	അതുതം തന്നെ !
പ്രദ്യമ്ന—	} പ്രദ്യമ്നൻ, സാംബൻ.	യാസാം	യാതൊരു ഈ
സാംബാംബ.			സ്ത്രീകളുടെ
സുതാഭയഃ	ആംബൻ എന്നീ പുത്ര	പുഷ്കരലോചനഃ	ചെന്താമരക്കണ്ണനായ
	ന്മാരോടുകൂടിയവരും	പതിഃ	ഭർത്താവു്
	(രുക്മിണി, ജാംബ	ആഹുതിഭിഃ	നർമ്മോക്തികളാൽ
	വതി, നാഗ്നജിതി	ഹുദി	ഹൃദയത്തിൽ
	എന്നിവരും) മറ്റുമായ	സ്പശൻ	സ്പർശിച്ചുകൊണ്ടു്
യാഃ	യാതൊരു സ്ത്രീകളും,	ജാത	ഒരിക്കലും
ഭ്രേമവധേ	നരകാസുരവധത്തിൽ	ഗൃഹാത്	ഗൃഹത്തിൽനിന്നു്
	വെച്ചു്	ന അചൈതി	ചേർചിരിയാതെ
സഹസ്രശഃ	ആയിരക്കണക്കിൽ		ഇരിക്കുന്നു.
ആഹുതാഃ	കൊണ്ടുവരപ്പെട്ട		
പരാഃ	മറ്റുള്ള സ്ത്രീകൾ		

കുറിപ്പ്:— കൃഷ്ണപതിമാർ ഭാഗ്യം ചെയ്തവരാണ്. ഭഗവൽസംഗംകൊണ്ടു് അവർ അസമത്വവും അപവിത്രവുമായ സ്ത്രീത്വത്തെ ഉൽകൃഷ്ടമാക്കി. ഭഗവൽ പ്രീതിക്കു് പാത്രീഭവിച്ചവർ ആരായിരുന്നാലും ജനസാഹച്യം നേടുന്നുവെന്നു സാരം.

31

ഏവം വിധാ ഗഭന്തീനാം സ ഗിരഃ പുരയോഷിതാം
നിരീക്ഷണേനാഭിനന്ദൻ സസ്തിതേന യയൗ ഹരിഃ.

ഗദനീനാം	അന്യോന്യം സംഭാ ഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടി രിക്കുന്ന	സസ്തിതേന	മന്ദഹാസാനപിതമായ
പുരയോഷിതാം	പെരുസ്രീകളുടെ	നിരീക്ഷണേന	നോട്ടത്താൽ
ഏവം വിധാഃ	ഇപ്രകാരമുള്ള	അഭിനന്ദൻ	അഭിനന്ദിച്ചുകൊണ്ട്
ഗിരഃ	വാക്കുകളെ	സഃ ഹാഃ	ആ ശ്രീഹരി
		യയൌ	യാത്രചെയ്തു.

32 അജാതശത്രുഃ പുതനാം ഗോപീമായ മധുഭിഷഃ
പരേഭ്യഃ ശങ്കിതഃ സ്നേഹാത് പ്രായുങ്ക്ത ചതുരങ്ഗിണീം.

അജാതശത്രുഃ	ശത്രുക്കളില്ലാത്തവൻ എന്നു ചേരെടുത്ത യുധിഷ്ഠിരൻ	ഗോപീമായ	രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി
സ്നേഹാത്	സ്നേഹം നിമിത്തം	ചതുരങ്ഗിണീം	ആന, തേർ, കുതിര, കാലാരം എന്നീവിഭാഗ ത്തോടുകൂടിയ
പരേഭ്യഃ	ശത്രുക്കളിൽനിന്ന്		
ശങ്കിതഃ	ആശങ്ക പൂണ്ടു്,	പുതനാം	സൈന്യത്തെ
മധുഭിഷഃ	മധുഭേഷിയായ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ	പ്രായുങ്ക്ത	അയച്ചു.

33 അഥ ഭൂരാഗതാംഛൈശ്വരിഃ കൌരവാൻ വിരഹാതുരാൻ
സന്നിവർത്യ ഭൂധം സ്തിശ്ലാൻ പ്രായാത് സ്വനഗരീം പ്രിയൈഃ.

അഥ	അനന്തരം	കൌരവാൻ	കുരുവംശജരായ പാണ്ഡവന്മാരെ
ഭൂരാഗതാൻ	ഭട്ടഭൂരംവരെ ഒരുമിച്ചു വന്നവരും,	സന്നിവർത്യ	തിരിച്ചയച്ച്
വിരഹാതുരാൻ	വിരഹമുഃഖത്താൽ വിവശന്മാരും	ശൈശ്വരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഭൂധം	ഏറാവും	പ്രിയൈഃ	ഇഷ്ടജനങ്ങളോടുകൂടി
സ്തിശ്ലാൻ	സ്നേഹമുള്ളവരുമായ	സ്വനഗരീം	സ്വന്തം നഗരത്തി ലേക്കു്
		പ്രായാത്	പ്രയാണം ചെയ്തു.

34 കുരുജാംഗലപാഞ്ചാലാൻ ശൂരസേനാൻ സയാമനാൻ
ബ്രഹ്മാവർത്തം കുരുക്ഷേത്രം മത്സ്യൻ സാരസ്വതാനഥ

35 മരുധനപമതിക്രമ്യ സൌവീരാഭീരയോഃ പരാൻ
ആനന്താൻ ഭാഗ്വനോപാഗാക്രാന്തവാഹോ മനാഗപിഭുഃ

ഭാഗ്വ	ഹേ ശൌനക !	സയാമനാൻ	യമനാതീരത്തിലുള്ള
കുരുജാംഗല- പാഞ്ചാലാൻ	കുരുജാംഗലപ്രദേശ ങ്ങൾ, പാഞ്ചാലം എന്നീ ദേശങ്ങളെയും,	ശൂരസേനാൻ	ശൂരസേനരാജ്യത്തെയും,
		സാരസ്വതാൻ	സരസ്വതീതടത്തിലുള്ള

ബ്രഹ്മാവർത്തം	ബ്രഹ്മാവർത്തത്തെയും,	ശ്രാന്തവാഹഃ	തളൻ തേർക്കുതിരക
കുരുക്ഷേത്രം	കുരുക്ഷേത്രത്തെയും,		ഭോടുക്കുടിയ
മത്സ്യൻ അഥ	മത്സ്യദേശത്തെയും,	വിഭുഃ	ഭഗവാൻ
മരുധനപം	നിജ്ജലവും അല്പജലവും	സൌഖീരാ- ഭീരയോ	} സൌഖീരം, ആഭീരം എന്നീ രാജ്യങ്ങൾക്കു്
	ആയുള്ള മണൽ	പരാൻ	
	പ്രദേശങ്ങളെയും	ആനന്താൻ	അപ്പറത്തായുള്ള
അതിക്രമ്യ	പിന്നിട്ടു്,		ആനർത്തമെന്ന പൊര
മനാക്	കുറഞ്ഞൊന്നു്	ഉപാഗാത്	കാദേശത്തെ
			സമീപിച്ചു.

36 തത്ര തത്ര ഹ തത്രതൈഹരിഃ പ്രത്യഭ്യതാഹ്ണഃ
സായം ഭേജേ ദിരം പശ്വാദഗവിഷ്ഠോ ഗാം ഗതസ്തദാ.

തത്ര തത്ര	അവിടെയവിടെ	പശ്വാദഗവിഃ	പശ്വിമദിക്കിലുള്ള
തത്രതൈഃ	അതാതുദിക്കിലുള്ള		പോരകാദേശത്തിലേക്കു്
	ജനങ്ങളാൽ	ഭേജേ	എത്തിച്ചേർന്നു.
പ്രത്യഭ്യതാ- ഹ്ണഃ	} കൊണ്ടുവന്നപ്പിക്ക പ്പെട്ട തിരുമുൽക്കാഴ്ച കളോടുകൂടിയ	തദാ	അന്നേരത്തു
		ഗവിഷ്ഠഃ	സൂര്യഭഗവാൻ
ഹരിഃ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	ഗാം	ജലത്തിലേക്കു്
സായം	വൈകുന്നേരത്തു്	ഗതഃ	എത്തിച്ചേർന്നിന്നു.
		ഹ	ആശ്ചര്യം !

കുറിപ്പ്:- നാനാസ്ഥലങ്ങളെ പിന്നിട്ടു്, നാനാദേശങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങളാൽ സൽകൃതനായി ഒരു സൂര്യാസ്തമയസമയത്തു് ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഹസ്തിനാപുരത്തിൽനിന്നു പോരകയിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.

മഹാഭാരതയുദ്ധം കഴിഞ്ഞു് യുധിഷ്ഠിരനെ കുരുദേശത്തിലെ രാജാവായി വാഴിച്ചശേഷം വിജയശ്രീലാളിതനായ ഭഗവാൻ മോക്ഷയാത്രയായി പോരകയിലേക്കു് പോകുന്നതാണു് ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ വർണ്ണിച്ചതു്. ഭഗവദ്ഗുണത്താൽ ആത്മാനന്ദാനന്ദഭൂതിയുണ്ടായ കുരുപുരസ്ത്രീകളുടെ ഭഗവന്മഹിമാനുവർണ്ണനപരമായ സംഭാഷണം ഈ അദ്ധ്യായത്തിലെ പ്രധാനഭാഗമാണു്.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ദശമോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 409.

പത്താമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ഏകാദശോദ്ധ്യായഃ : പതിനൊന്നാമദ്ധ്യായം.

[ആനന്തഃ സ്തേയമാനസ്യ പുരീം നിർവിശ്യ ബന്ധുഭിഃ
ഏകാദശേ രതിഃ സമ്യഗ്യാദവേദസ്യ വർണ്യതേ.]

ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ പുരപ്രവേശവർണ്ണം.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു : -

1 ആനന്താൻ സ ഉപവ്രജ്യ സ്വപ്നാൽ ജനപദാൻ സ്വകാൻ
ഭയംമേവ ദേവരം തേഷാം വിഷാദം ശമയന്നിവ.

സഃ	ആ ശ്രീഭഗവാൻ	തേഷാം	അവിടെയുള്ളവരുടെ
ആനന്താൻ	ആനന്തനെന്ന	വിഷാദം	സന്താപത്തെ
സ്വകാൻ	തന്റെ	ശമയൻ ഇവ	ശമിപ്പിക്കും വിധം
സ്വപ്നാൽ	സമൃദ്ധമായ	ദേവരം	ശ്രേഷ്ഠമായ ശംഖ്
ജനപദാൻ	രാജ്യത്തിലേക്കു്	ഭയംമേവ	വിളിച്ചു.
ഉപവ്രജ്യ	എത്തിച്ചേന്നു്,		

2 സ ഉച്ചകാശേ ധവളോദരോ ദരോ -
ഽപൃതക്രമസ്യാധരശോണശോണിമാ
ഭയംമായമാനഃ കരകഞ്ജസംപുടേ
യഥാബ്ജഷണ്യേ കലഹംസ ഉത്സപനഃ

ഭയംമായമാനഃ	വിളിക്കപ്പെട്ടു കൊണ്ടിരുന്ന	കരകഞ്ജ- സംപുടേ	താമരപ്പൂപോലുള്ള കൈക്കമ്പിളിൽ
സഃ ദരഃ	ആ ശംഖ്	ഉത്സപനഃ	ഉച്ചത്തിൽകൂവുന്ന
ധവളോ-	} വെണ്മപ്പൂണ്ടു വയറുള്ള താണെങ്കിലുംകൂടി	കലഹംസഃ	ഒരു അരയന്നം
ദരഃ അപി		അബ്ജ-	താമരത്താളകൾ
ഉതക്രമസ്യ	ഭഗവാന്റെ	ഷണ്യേ	കിടയിൽ
അധരശോണ-	} പുണ്ടിലുള്ള ചുവപ്പി നാൽ ചുവന്നതായിട്ടു്,	യഥാ	എന്നതുപോലെ
ശോണിമാ		ഉച്ചകാശേ	പ്രശോഭിച്ചു.

3 തമപശ്രുത്യ നിനദം ജഗദ്ഭയഭയോവഹം
പ്രതൃഭ്യയഃ പ്രജാഃ സർവാ ഭർതൃദർശനലാലസാഃ

ജഗദ്ഭയ-	} ലോകത്തിലുള്ള ഭയം ത്തിന്നു് ഭയം	സർവാഃ പ്രജാഃ	എല്ലാ ജനങ്ങളും
ഭയോവഹം		ഭർതൃദർശന-	സ്വാമിദർശനത്തിൽ
തം നിനദം	} ജനിപ്പിക്കുന്നതായ ആ ശംഖനാദത്തെ	ലാലസാഃ	താല്പര്യം പുണ്ടുകൊണ്ടു്
ഉപശ്രുത്യ		പ്രതൃഭ്യയഃ	എതിരേറുമെന്നു.

- 4 തത്രോപനീതബലയോ രവേർഭീപമിവാദൃതാഃ
ആത്മാരാമം പൂണ്ണകാമം നിജലാഭേന നിത്യഭാ.
- 5 പ്രീത്യുത്ഫുല്ലമുഖാഃ പ്രോചുർഹഷഗദ്ഗയോ ഗിരാ
പിതരഃ സമൃസൃഹൃദമവിതാരമിവാർഭകാഃ

രവേഃ	ആദിത്യൻ	ആത്മാരാമം	തന്നിൽത്താൻ രമിക്കു
ഭീപം ഇവ	വിളക്കുവെക്കുംപോലെ		നവനായും,
തത്ര	അവിടെ	സമൃസൃഹൃദം	എല്ലാവക്കും ബന്ധു
ഉപനീത-	} കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു തിരു		വായും,
ബലയഃ		അവിതാരം	രക്ഷിതാവായും ഇരി
	മുൽക്കാഴ്ചയോടുകൂടിയ		ക്കുന്ന ഭഗവാനോട്
	വരായി	ഹഷ്-	} സന്തോഷംകൊണ്ട്
ആദൃതാഃ	ആദരിച്ചുനിന്ന ജനങ്ങൾ	ഗദ്ഗയോ	
പ്രീത്യുത്ഫുല്ല-	} സന്തോഷത്താൽ	ഗിരാ	വാക്കിനാൽ
മുഖാഃ		അർകാഃ	മക്കൾ
നിത്യഭാ	എല്ലായ്പ്പോഴും	പിതരം	അച്ഛനോട്
നിജലാഭേന	ആത്മലാഭംകൊണ്ടു	ഇവ	എന്നപോലെ
പൂണ്ണകാമം	പൂണ്ണകാമനായും,	പ്രോചുഃ	പറഞ്ഞു.

- 6 നതാഃ സ്തു തേ നാഥ സദാങ്ഗ്ലിപങ്കജം
വിരിഞ്ചവൈരിഞ്ചസുരേന്ദ്രവന്ദിതം
പരായണം ക്ഷേമമിഹേച്ഛതാം പരം
ന യത്ര കാലഃ പ്രഭവേത് പരപ്രഭുഃ.

നാഥ	അല്ലയോ രക്ഷിതാവേ!	പരപ്രഭുഃ	അതിപ്രാവേദുള്ള
വിരിഞ്ച-	} ബ്രഹ്മാവിനാലും ബ്രഹ്മ	കാലഃ	കാലശക്തി
വൈരിഞ്ച		യത്ര	യാതൊന്നിലാണോ
സുരേന്ദ്ര-		ന പ്രഭവേത്	പ്രഭാവംചെയ്യത്താനാ
വന്ദിതം			വാതെയിരിക്കുന്നത് -
	നതും		അങ്ങനെയുള്ളതുമായ
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ	തേ	അവിടുത്തെ
പരം	ഉൽകൃഷ്ടമായ	അങ്ഗ്ലി-	} പാദകമലത്തെ
ക്ഷേമം	ക്ഷേമത്തെ	പങ്കജം	
ഇച്ഛതാം	ഇച്ഛിക്കുന്നവക്ക്	സദാ	എപ്പോഴും
പരായണം	അത്യാശ്രയമായുള്ളതും,	നതാഃ സ്തു	ഞങ്ങൾ കമ്പിടുന്നു.

- 7 ഭവായ നസ്തഃ ഭവ വിശ്വഭാവന
തപമേവ മാതാഗ്മ സുഹൃത് പതിഃ പിതാ
തപം സദ്ഗുരുന്ദഃ പരമം ച ദൈവതം
യസ്മിന്നവ്യക്തം കൃതിനോ ബഭൂവിമ.

വിശ്വഭാവന	ലോകരക്ഷക !	സദ്ഗുരു:	ഉത്തമഗുരുവും,
തപം	നിന്തിരുവടി	പരമം	അത്യുത്തമമായ
നഃ	ഞങ്ങളുടെ	ദൈവതം ച	ദൈവവും
ഭവായ	ക്ഷേമത്തിനായി	തപം	നിന്തിരുവടിയാണ്.
ഭവ	ഭവിക്കുമാറാകുക	യസ്യ	യാതൊരു
നഃ	ഞങ്ങളുടെ		നിന്തിരുവടിയുടെ
മാതാ പിതാ	അമ്മയും, അച്ഛനും,	അനുവൃത്യാ	അനുസേവയാൽ
സുഹൃത്	ഉറാബന്ധുവും,	കൃതിനഃ	കൃതാർത്ഥരായിട്ട്
പതിഃ അഥ	നാഥനും	ബഭ്രുവിമ	ഞങ്ങൾ ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു.
തപം ഏവ	നിന്തിരുവടിതന്നെ;		

8 അഹോ സനാഥാ ഭവതാ സ്മ യദേയം
 ത്രൈവിഷ്ടപാനാപി ഓരഭർണം
 പ്രേമസ്തിതസ്തിശ്ചനിരീക്ഷണാനനം
 പശ്യേമ രൂപം തവ സർവ്വസൗഭഗം

അഹോ	മഹാ ഭാഗ്യം !	പ്രേമസ്തിത-	} സ്നേഹഭാവത്തോടും പുഞ്ചിരിയോടും മുദല വീക്ഷണത്തോടും ചേർന്ന തിരുമുഖത്തോടു കൂടിയതും,
വയം	ഞങ്ങൾ	സ്തിശ്ച-	
ഭവതാ	നിന്തിരുവടിയാൽ	നിരീക്ഷണാ-	
സനാഥാഃ	നാഥനുള്ളവരായി	നനം	
സ്മ	ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു	സർവ്വസൗഭഗം	സർവ്വാംഗസുന്ദരവുമായ
യത്	എന്തെന്നാൽ	തവ	നിന്തിരുവടിയുടെ
ത്രൈവിഷ്ട-	} സ്വർല്ലോകവാസി	രൂപം	തിരുവടലിനെ
പാനാം അപി		പശ്യേമ	കാണാൻ
ഓരഭർണം	എത്താത്ത ദർശനത്തോ		കഴിയുന്നുവല്ലോ.
	ടുകൂടിയതും,		

9 യഹ്വംബുജാക്ഷാപസന്ധാര ഭോ ഭവാൻ
 കുരൂൻ മധുൻ വാഗ്മ സുഹൃദിദക്ഷയാ
 തത്രാബ്ധുകോടിപ്രതിമഃ ക്ഷണോ ഭവേ—
 ദ്രവിം വിനാടക്ഷ്ണോണോരിവ നസ്സവാച്യത.

ഭോ	അല്ലയോ	കുരൂൻ	കരുദേശ്വരന്തേക്കോ
അംബുജാക്ഷ	താമരക്കണ്ണ !	അഥ വാ	അല്ലെങ്കിൽ
അച്യുത	നിവൃ്ടികാരാത്മൻ !	മധുൻ	മധുരയിലേക്കോ,
ഭവാൻ	നിന്തിരുവടി	അപസന്ധാര	} പീരിഞ്ഞുപോകുന്ന നേരത്തു്.
സുഹൃദ്—	} ബന്ധുക്കളെ	യഹ്വി തത്ര	
ദിദക്ഷയാ		രവിം വിനാ	സൂര്യനില്ലാതെ
	കാണാനുള്ള താൽപര്യം	അക്ഷ്ണോണോഃ	കണ്ണുകൾക്കു്
	കൊണ്ടു്		

ഇവ	എന്നപോലെ,	അബ്ബുകോടി-	} കോടിവത്സരത്തിനു തുല്യമായി
തവ നഃ	അങ്ങയുടെ ഞങ്ങൾക്കു്	പ്രതിമഃ	
ക്ഷണം	ഒരു നിമിഷം	ഭവേത്	സംഭവിച്ചേക്കും.

- 10 ഇതി ചോദീരിതാഃ വാചഃ പ്രജാനാം ഭക്തവത്സലഃ
ശൃണുവാനോഽനുഗ്രഹം ദുഷ്ടാ വിതന്വൻ പ്രാവിശത് പുരീം
- 11 മധുഭോജശോഹാഹ്കകരാന്ധകവൃഷ്ണിഭിഃ
ആത്മതുല്യബലൈർഗുപ്താം നാഗൈർഭോഗവതീമിവ
- 12 സർവ്വത്തുസർവ്വവിഭവപുണ്യവൃക്ഷലതാശ്രമൈഃ
ഉദ്യാനോപവനാരാമൈർവൃതപദ്മാകരശ്രീയം
- 13 ഗോപുരപാരമാഗ്നേഷു കൃതകൌതുകതോരണാം
ചിത്രധ്വജപതാകാഗൈരന്തഃ പ്രതിഹതാതപാം
- 14 സമ്മാർജ്ജിതമഹാമാഗ്നീരഗ്യാപണകചതപരാം
സിക്താം ഗന്ധജലൈരുപ്താം ഫലപുഷ്പാക്ഷതാങ്കുരൈഃ
- 15 ചോരി ചോരി ഗൃഹാണാം ച ദധ്യക്ഷതഫലേഷുഭിഃ
അലംകൃതാം പുണ്യകുടൈർബലിഭിർലൂപദീപകൈഃ

ഭക്തവത്സലഃ	ഭക്തവാത്സല്യമുള്ള ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ഗുപ്താം	സംരക്ഷിതമായി—
ഇതി	ഈ വിധത്തിൽ	നാഗൈഃ	നാഗന്മാരാൽ സംരക്ഷിതമായ
ഉദീരിതാഃ	ഉച്ചരിക്കപ്പെട്ടതായ	ഭോഗവതീം	} നാഗപുരിയെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്നതായി—
പ്രജാനാം	ജനങ്ങളുടെ	ഇവ	
വാചഃ	വചനങ്ങളെ	സർവ്വത്തു—	} എല്ലാ ഋതുക്കളിലും എല്ലാ വിഭവങ്ങളോടുകൂടിയ പുണ്യവൃക്ഷലതാശ്രമൈഃ ഞങ്ങളോടും വള്ളിക്കുടിലുകളോടും കൂടിയ
ശൃണുവാനഃ	കേട്ടുകൊണ്ടും,	സർവ്വവിഭവ—	
ദുഷ്ടാ	നോട്ടംകൊണ്ടു്	പുണ്യവൃക്ഷ—	
അനുഗ്രഹം	അനുഗ്രഹത്തെ	ലതാശ്രമൈഃ	
വിതന്വൻ ച	അരുളികൊണ്ടും	ഉദ്യാനോപ—	} തോട്ടം, പൂങ്കാവു, ക്രീഡാവനം എന്നിവയാൽ
ആത്മതുല്യ—	} തങ്ങൾക്കൊത്ത സൈനികശക്തിയോടു കൂടിയ	വനാരാമൈഃ	
ബലൈഃ		വൃതപദ്മാ—	} മുഴുപ്പെട്ട താമരപ്പൊയ്കകളുടെ ശോഭ ചേർന്നതായി—
മധുഭോജ—	} മാധുരന്മാർ, ഭോജന്മാർ, ശോഹന്മാർ, ക്കകരാന്ധക— അഹ്ന്മാർ, ക്കകരാന്മാർ, വൃഷ്ണിഭിഃ അന്ധകന്മാർ, വൃഷ്ണികൾ എന്നിവരാൽ	കരശ്രീയം	

ഗോപുര- } ഗോപുരങ്ങളുടെയും
 ദ്വാരമാഗ്നേഷു } ഗൃഹങ്ങളുടെയും ഉമ്മറ
 ഞ്ചിലും വഴികളിലും

കൃതകൗതുക- } കെട്ടിയലങ്കരിക്കപ്പെട്ട
 തോരണാം } തോരണങ്ങളോടു
 കൂടിയതായി—

ചിത്രധാജ- } ഗരുഡാദിരൂപങ്ങൾ
 പതാകാഗ്രൈഃ } കൊണ്ടു ചിത്രീകരി
 ഞ്ചായ കൊടിമരങ്ങള
 ളുടെയും കൊടികൂട്ടാകള
 ളുടെയും അഗ്രഭാഗ
 ള്ളാൽ

അന്തഃ പ്രതി- } അകത്തുകടക്കാത്ത
 ഹതാതപാം } വെയിലോടുകൂടിയ
 തായി—

സമ്മാജ്ജിത- } തുത്തുതളിക്കപ്പെട്ട
 മഹാമാഗ്ന- } രാജവീഥികൾ, തേർ
 രഥ്യാപണക- } വീഥികൾ, അങ്ങാടി
 ചതപരാം } തെരുവുകൾ, അങ്ക
 ണങ്ങൾ, എന്നിവയോടു
 ചേർന്നതായി—

ഗന്ധജലൈഃ സുഗന്ധജലങ്ങളാൽ
 സിക്താം നനയ്ക്കപ്പെട്ടതായി—

ഫലപുഷ്പാ- } പഴങ്ങളും പൂക്കളും
 ക്ഷതാങ്കുരൈഃ } അക്ഷതവും തളിർ
 തൈത്തുതുകൊണ്ടു്

ഉപ്ലാം വിതരപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന
 തായി—

ഗൃഹാണാം ഗൃഹങ്ങളുടെ
 ദ്വാരീ ദ്വാരീ ഉമ്മറങ്ങളിലെല്ലാം

ധ്യേഷത- } തയിർ, ധാന്യം, പഴം,
 ഫലേഷുഭിഃ } കരിമ്പ് എന്നിവ
 കൊണ്ടും,

പുണ്ണകുന്ദൈഃ പുണ്ണകുന്ദങ്ങൾ
 കൊണ്ടും,

ബലിഭിഃ ഉപഹാരങ്ങൾ കൊണ്ടും,

ധൂപ- } ധൂപദീപങ്ങളെ
 ദീപകൈഃ } കൊണ്ടും,

അലംകൃതാം ച അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടതു
 മായിരിക്കുന്ന

പുരീം ദ്വാരകാപുരിയിലേക്കു്

പ്രാവിശത് പ്രവേശിച്ചു

- 16 നിശമ്യ പ്രേഷാമായാന്തം വസുദേവോ മഹാമനാഃ
 അക്രൂരശ്ചോഗ്രസേനശ്ച രാമശ്ചാഭ്യുതവിക്രമഃ
- 17 പ്രദ്യുമ്നശ്ചാരുദേഷ്ണശ്ച സാംബോ ജാംബവതീസുതഃ
 പ്രഹഷ്വേഗോച്ഛപസിതശ്ചയനാസനഭോജനാഃ
- 18 വാരണേന്ദ്രം പുരസ്കൃത്യ ബ്രാഹ്മണൈഃ സസുമംഗലൈഃ
 ശംഖതുര്യനിനാഭേന ബ്രഹ്മഘോഷേണ ചാദൃതാഃ
 പ്രത്യജ്ജഗ്മു രഥൈർഹൃഷ്ടാഃ പ്രണയാഗതസാധവസാഃ.

പ്രേഷം ഏറ്റവും പ്രിയങ്കരമായ
 ശ്രീകൃഷ്ണൻ

ആയാന്തം വന്നുചേർന്നതായി

നിശമ്യ കേട്ടിട്ടു്,

മഹാമനാഃ മഹാമനസ്സനായ

വസുദേവഃ വസുദേവനും,

അക്രൂരഃ ച അക്രൂരനും,

ഉഗ്രസേനഃ ച ഉഗ്രസേനരാജാവും,
 അഭ്യുത- } അതുതപരാക്രമ
 വിക്രമഃ } ശാലിയായ

രാമഃ ച ശ്രീബലരാമനും,

പ്രദ്യുമ്നഃ പ്രദ്യുമ്നനും,

ചാരുദേഷ്ണഃ ച ചാരുദേഷ്ണനും,

ജാംബവതി- സുതഃ	ജാംബവതിയുടെ പുത്രനായ	ശംഖതുര്യ- നിനാദനേ	ശംഖീന്റെയും പെരു മ്പറയുടെയും ശബ്ദ ഘോഷത്തോടെയും
സാംബഃ	സാംബനും		
പ്രഹർഷവേഗോ- ച്ഛപസിത- ശയനാസന- ഭോജനാഃ	സന്തോഷാധികൃ ത്താൽ കിടപ്പും ഇരിപ്പും ഭക്ഷണവും കൈവെടിഞ്ഞു കൊണ്ടു്	ബ്രഹ്മ- ഘോഷേണ ച ആദൃതാഃ ഹൃഷ്ടാഃ	വേദമന്ത്രോച്ഛാരണ ഘോഷത്തോടെയും ആദരാനുപിതരായി, ആനന്ദത്തോടു കൂടിയവരുമായിട്ടു്,
സസുമംഗലൈഃ	മംഗലവസ്തുക്കളെടുത്ത	പ്രണയാഗത- സാധപസാഃ	സ്നേഹം കൊണ്ടുണ്ടായ സംഭ്രമത്തോടു കൂടിയവരായി,
ബ്രാഹ്മണൈഃ	ബ്രാഹ്മണരോടുകൂടി		
വാരണേനും	കൊമ്പനാനയെ	രഥൈഃ	തേരുകളിൽകയറി
പുരസ്കൃത്യ	മുൻനടത്തി,	പ്രത്യുജ്ജഗ്മുഃ	എതിരേററുചെന്നു.

19 വാരമുഖ്യാശ്ച ശതശോ യാനൈസ്സുദർശനോത്സുകാഃ
ലസതുകണ്ഡലനിർഭാതകപോലവനേശ്രീയഃ.

ലസതഃ- കണ്ഡല- നിർഭാത- കപോല- വനേശ്രീയഃ	തിളങ്ങുന്ന കണ്ഠഭൂഷണ ങ്ങളാൽ പ്രകാശിച്ച കവിരത്തടം കൊണ്ടു് മുഖകാന്തിയെന്നിയ	തദുഗ്മനോ- ത്സുകാഃ	ഭഗവൽദർശനത്തിൽ തിടുക്കത്തോടുകൂടിയ വരായിട്ടു്
വാരമുഖ്യാഃ	പ്രമുഖനത്കിമാർ	ശതശഃ യാനൈഃ ച	നൂറുകണക്കിൽ പല്ലക്കുകളിലേറിയും എതിരേല്ലുവാനെത്തി.

20 നടനത്തകഗന്ധർവാ സുതമാഗധവന്ദിനഃ
ഗായന്തി ചോത്തമശ്ലോകചരിതാനുഭൂതാനി ച

നടനർത്തക- ഗന്ധർവാഃ	അഭിനേതാക്കളും, നർത്തകന്മാരും, ഗായകന്മാരും,	അഭൂതാനി	ആശ്ചര്യകരങ്ങളായ
സുതമാഗധ- വന്ദിനഃ ച	കഥാപ്രസംഗകന്മാരും, വംശമഹിമാനകീർത്ത നം ചെയ്യുന്നവരും, സ്തുതിപാഠകന്മാരും	ഉത്തമശ്ലോക- ചരിതാനി	ശ്രീകൃഷ്ണലീലാചരിത്ര ങ്ങളെ
		ഗായന്തി ച	പാടിപ്പുകഴ്ത്തുകയും ചെയ്തിരുന്നു.

21 ഭഗവാംസ്തത്ര ബന്ധുനാം പൈശരാണാമനുവർത്തിനാം
യഥാവിധി സമാഗമ്യ സമുദ്ദേഷാം മാനമാദധേ.

ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	അനുവർത്തിനാം	തന്നെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു
തത്ര	അവിടെ	പൈശരാണാം	കാത്തുനില്ക്കുന്ന പുരവാസികളുടെയും

ബന്ധനം	ബന്ധക്കുളയം	സർവ്വേഷാം	എല്ലാവർക്കും
സമാഗമ്യ	അടുത്തുചെന്ന്		
യഥാവിധി	മുറപ്രകാരം	മാനം ആദയേ	ബഹുമതിനല്കി

22 പ്രഹരാഭിവാദനാശ്ലേഷകരസ്സർസ്തിതേക്ഷണൈഃ
ആശ്വാസ്യ പാശപാകേഭ്യോ വരൈശ്ചാഭിമതൈർവിഭൂഃ

23 സ്വയം ച ഗുരുഭിർവിപ്രൈഃ സദാഭൈഃ സ്ഥവിരൈരപി
ആശീഭിര്യജമാനോഽന്യൈർവന്ദിഭിശ്ചാവിശതം പുരം.

പ്രഹരാ-	ശിരസാ നമിക്കുക, വാചികമായി നമസ്സരി ക്കുക, കെട്ടിപ്പിടിക്കുക, കൈകൊടുക്കുക, പുഞ്ചിരിതൂകുക, കടാ ക്ഷിക്കുക എന്നിങ്ങനെ തരം തിരിച്ചുള്ള അനേ ഘാനങ്ങൾ കൊണ്ടും,	വിഭൂഃ	വൈഭവശാലിയായ ഭഗവാൻ
ഭിവാദനാ-		സ്വയം ച	താൻതന്നെയും
ശ്ലേഷ-		ഗുരുഭിഃ	ഗുരുജനങ്ങളാലും,
കരസ്സർ-		സദാഭൈഃ	പത്നിമാരോടുകൂടിയ
സ്തിതേ-		വിപ്രൈഃ	ബ്രാഹ്മണോത്തമരായും,
ക്ഷണൈഃ		സ്ഥവിരൈഃ	പ്രായം കൂടിയ വലിയവരായും
അഭിമതൈഃ	അഭീഷ്ടങ്ങളായ	അപി	
വരൈഃ ച	വരദാനങ്ങൾകൊണ്ടും	ആശീർഭിഃ	അനുഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്ന വനായിട്ട്
ആശ്വാസ്യേ	ചണ്ഡാളൻ	യുജ്യമാനഃ	
	വരെയുള്ളവർക്ക്	വന്ദിഭിഃ	സ്തുതിപാഠകന്മാരോടും
ആശ്വാസ്യ ച	ആശ്വാസമരുളിയ	അന്യൈഃ ച	മറുജനങ്ങളോടുംകൂടി
	തിന്നശേഷം	പുരം	നഗരത്തിലേക്ക്
		ആവിശതം	പ്രവേശിച്ചു.

24 രാജമാർഗ്ഗം ഗതേ കൃഷ്ണേ ചാരകായാഃ കലസ്ത്രിയഃ
ഹർമ്മ്യാണുരുരുഹർവിപ്ര തദീക്ഷണമഹോത്സവാഃ

വിപ്ര	ഹേ ബ്രാഹ്മണോത്തമ !	കലസ്ത്രിയഃ	കലസ്ത്രികൾ
കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	തദീക്ഷണ-	ഭഗവദ്ദൂർ നത്താലുള്ള മഹോത്സവത്തോടു കൂടിയവരായിട്ട്
രാജമാർഗ്ഗം	രാജവീഥിയിലേക്ക്	മഹോത്സവാഃ	
ഗതേ	എത്തിയപ്പോൾ	ഹർമ്മ്യാണി	മാളികകളിലേക്ക്
ചാരകായാഃ	ചാരകയിലുള്ള	ആരുരുഹഃ	കയറി.

25 നിത്യം നിരീക്ഷമാണാനാം യദപി ചാരകൈകസാം
ന വിരൂപ്യന്തി ഹി ദൃശഃ ശ്രിയോ ധാമാണ്ഘമപ്യതം

26 ശ്രിയോ നിവാസോ യസ്യോരഃ പാനപാനം മുഖം ദൃശാം
ബാഹവോ ലോകപാലാനാം സാരണ്ഘം പദോബ്ജം.

യത്	എന്തെന്നാൽ	മുഖം	തിരുമുഖം
ശ്രീയഃ	ശോഭയുടെ	ദൂശാം	കണ്ണുകൾക്കു്
ധാമാണ്ഠം	ആവാസസ്ഥാനമായ	പാനപാത്രം	സൗന്ദര്യസുധയെ
	അംഗത്തോടുകൂടിയ,		പാനം ചെയ്യുവാനുള്ള
അമൃതം	ശ്രീകൃഷ്ണനെ		പാത്രമാണ്;
നിത്യം	എന്നെന്നും	ഉരഃ	തിരുമാറിടം
നിരീക്ഷ-	} കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന	ശ്രീയഃ	ശ്രീഭഗവതിയുടെയും,
മാണാനാം		ബാഹവഃ	ഭുജങ്ങൾ
പോരകൈകസാം	പോരകാവാസികളുടെ	ലോകപാലാനാം	ലോകപാലന്മാരുടെയും,
ദൂശഃ അപി	കണ്ണുകൾപോലും	പദാംബുജം	പാദപദ്മം
ന ഹി	} തീരെ സംതൃപ്തി	സാരസ്താണാം	സാരഗ്രാഹികളായ
വിതൃപൃന്തി			ഭക്തന്മാരുടെയും
യസ്യ	യാതൊരു ആ ശ്രീകൃഷ്ണ	നിവാസഃ	വാസസ്ഥലമാകുന്നു.
	ഭഗവാന്റെ		

നോട്ട്:- ഗോപനെ നിത്യവും കണ്ടുകൊണ്ടു ഇരിക്കുന്ന പോരകാവാസികളുടെ കണ്ണുകൾക്കുകൂടി കണ്ടിട്ടു മതിവരാറില്ല. ഈ നിലക്കു് പോരകയിലെ പുറത്തിറങ്ങാത്ത കുലീനസ്ത്രീകൾ രാജമാറ്റത്തിൽ എത്തിയ ഭഗവാന്റെ ദർശനത്തിന്നു മാളികമുകളിലേക്കു് ഓടിക്കയറിയതിൽ അതുതമി്ലെന്നു സാരം.

27

സിതാതപത്ര വൃജനൈരുപസക്തതഃ

പ്രസ്തനവചൈരഭിവചിതഃ പഥി

വിശണ്ഠഗവാസാ വനമാലയാ ബഭ്രൗ

ഘനോ യഥാട്ടക്കോഡുപചാപവൈദ്യതൈഃ.

സിതാതപത്രം	} വെൺകൊറക്കടയാലും	വിശംഗവാസാഃ	മഞ്ഞപ്പട്ടാട ധരിച്ച
വൃജനൈഃ			കാർവണ്ണൻ
ഉപസ്മൃതഃ	അലങ്കൃതനായും,	അക്കോഡുപ-	} സൂര്യൻ, നക്ഷത്രങ്ങൾ,
പഥി	വഴിയിൽ	ചാപ-	
പ്രസ്തനവചൈഃ	പുഷ്പാഷ്ടങ്ങളാൽ	വൈദ്യതൈഃ	
അഭിവചിതഃ	അഭിവചിതനായും,		മിന്നൽ എന്നിവയോടു
വനമാലയാ	വനമാലയോടുകൂടിയ		കൂടിയുള്ള
	വനായും ഇരിക്കുന്ന	ഘനഃ യഥാ	മേഘംപോലെ
		ബഭ്രൗ	ശോഭിച്ചു.

നോട്ട്:- മേഘത്തിന്നുമുകളിൽ സൂര്യബിംബം, അതിന്റെ ഇരുവശത്തും രണ്ടു ചന്ദ്രന്മാർ ചുറ്റും ചിതറിപ്പരന്ന നക്ഷത്രങ്ങൾ, അറക്കൾകൊണ്ടു കൂട്ടിമുട്ടിയ രണ്ടു മഴവില്ല്, മാഞ്ഞുപോകാത്ത തുമിന്നൽ—ഇങ്ങനെ ഒരു മേഘം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട മെങ്കിൽ അതിനോടു് വെൺകൊറക്കട പിടിച്ചു്, വെൺചാമരങ്ങൾ വീശി, പൂമഴയേറു്, വനമാല മാർത്തി, മഞ്ഞപ്പട്ടത്തു് എഴുന്നള്ളുന്ന ശ്രീകൃഷ്ണനെ സാദൃശ്യപ്പെടുത്താമെന്നു് ആശയം. അഭൂതോപമയാണിതു്.

28 പ്രവിഷ്ടസ്തു ഗൃഹം പിത്രോഃ പരിഷ്ഠതഃ സ്വമാതുഭിഃ
വവന്ദേ ശിരസാ സപ്ത ദേവകീപ്രമുഖാ മുദാ.

പിത്രോ:	അച്ഛനമ്മമാരുടെ	ദേവകീ-	ദേവകീദേവി
ഗൃഹം	ഗൃഹത്തിലേക്ക്	പ്രമുഖാ:	തുടങ്ങിയുള്ള
പ്രവിഷ്ട: തു	എത്തിയ ഉടനെ	സപ്ത	ഏഴുപേരെയും *
സ്വമാതുഭി:	തന്റെ അമ്മമാരാൽ	മുദാ	സന്തോഷത്തോടെ
പരിഷ്ഠതഃ	ആശ്ശേപ്പിക്കപ്പെട്ട ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ശിരസാ	ശിരാനമനത്താൽ
		വവന്ദേ	വണങ്ങി.

*വസുദേവർക്ക് ഏഴു പത്നിമാരുണ്ട്. അവരെയെല്ലാവരെയും ഭഗവാൻ അമ്മമാരായി കരുതിയിരിക്കുന്നു.

29 താഃ പുത്രമങ്കുമാരോപ്യ സ്തേഹസംനതപയോധരാഃ
ഹഷ്വിഹപലിതാത്മാനഃ സിഷിചുർനേത്രജൈർജ്ജലൈഃ.

സ്തേഹസംനത-	വാത്സല്യത്താൽ	പുത്രം	മകനെ
പയോധരാ:	മുലച്ചുരുന്നവരും,	അങ്കം	മടിയിൽ
ഹഷ്വിഹപ-	ആനന്ദമുർച്ഛയാൻ	ആരോപ്യ	കയറിയിരുത്തി,
ലിതാത്മാനഃ	അന്തഃകരണത്തോടുകൂടി വരുമായി ഭവിച്ചു	നേത്രജൈഃ	കണ്ണികൾകൊണ്ട്
താഃ	അവർ	ജ്ജലൈഃ	ജലം
		സിഷിചുഃ	അഭിഷേകം ചെയ്തു.

30 അമാവിശത് സ്വഭവനം സവ്യാകാമമനത്തമം
പ്രാസാദാ യത്ര പത്നീനാം സഹസ്രാണി ച ഷോഡശ

അഥ	പിന്നീട്	യത്ര	യാതൊരിടത്തിൽ
സവ്യാകാമം	എല്ലാ ഭോഗസുഖങ്ങളും ഉള്ള	പത്നീനാം	സ്വപത്നിമാരുടെ
അനത്തമം	ഉത്തമോത്തമമായ	ഷോഡശ	പതിനാറായിരത്തിൽ
സ്വഭവനം	സ്വഗൃഹത്തിലേക്ക്	സഹസ്രാണി ച	പരം
ആവിശത്	ചെന്നുകയറി;	പ്രാസാദാഃ	മാളികകൾ ഉണ്ട്.

31 പത്നീ പതിം പ്രോഷ്യ ഗൃഹാനുപാഗതം
വിലോക്യ സഞ്ജാതമനോമഹോത്സവഃ
ഉത്തസ്ഥശ്ചരാജാൻ സഹസാസനനാശയാത്
സാകം വ്രതൈർവ്രീഡിതലോചനാനനഃ.

പ്രോഷ്യ	ദൂരദിക്കിൽ പിരിഞ്ഞു	ഉപാഗതം	വന്നുചേർന്ന്
	താമസിച്ചശേഷം	പതിം	ഭർത്താവിനെ
ഗൃഹാൻ	ഗൃഹത്തിലേക്ക്	പത്നീഃ	ഭാര്യമാർ

ആരാത്	അകലത്തുനിന്നും	ആസനാ-	} ഇരിപ്പിടത്തിൽനിന്നും അന്തഃകരണത്തിൽ നിന്നും
വിലോക്യ	കണ്ടും	ശയാത്	
സഞ്ചാരമനോ-	} മനസ്സിലുണ്ടായ മഹോത്സവാഃ } മഹോത്സവത്തോടു കൂടിയവരും,	വ്രതൈഃ	നിഷ്കളോടും
ലോപനാനന്ദഃ		സാകം	കൂടവേ
വ്രീഡിത-	} ലജ്ജപൂണ്ടു കണ്ണു ലോപനാനന്ദഃ } കളോടും മുഖങ്ങളോടും കൂടിയവരുമായിട്ടും	സഹസാ	അതിവേഗത്തിൽ
		ഉത്തസ്ഥഃ	ഏഴുന്നേറ.

നോട്ട്:- “പത്യഃ ആസനാശയാത് ഉത്തസ്ഥഃ” — ഉഷ്ണപതിമാർ ഹേംകൊണ്ട് ആസന (ഇരിപ്പിടം) ത്തിൽനിന്നും, ആത്മാവുകൊണ്ട് ആശയ (അന്തഃകരണം) ത്തിൽനിന്നും ഏഴുന്നേറ. അവർ ശ്രീകൃഷ്ണനോടുള്ള ചേച്ചിയിൽ അന്തഃകരണത്തിന്റെ മറപോലും അകറ്റി എന്നു താൽപര്യം.

“വ്രതൈഃ സാകം” — ഭർത്താവ് അകന്നിരിക്കുമ്പോൾ പതിവ്രതമാർ ചില നിഷ്കൾ ആചരിക്കുന്നു. ചിരിയും കളിയും അണിയിലും ആഘോഷങ്ങളിൽ പങ്കുചേരലും മറ്റും വർജ്ജിക്കുകയാണ് ആ നിഷ്കൾ. ശ്രീകൃഷ്ണൻ വന്നുചേർന്നപ്പോൾ പതിമാർ ഏഴുന്നേറതും മേൽപറഞ്ഞ നിഷ്കളും ഏഴുന്നേറ മാറി എന്നു താൽപര്യം.

32

തമാത്മജൈർദൃഷ്ടിഭീരന്തരാത്മനാ

ദൂരന്തഭാവഃ പരിരേഭിരേ പതിഃ

നിരുദ്ധമപ്യാസ്രവദംബ നേത്രയോ-

വ്വിലജ്ജതീനാം ഭൂവര്യ വൈക്രവാത്.

ദൂരന്തഭാവഃ	ആഴത്തിൽ ഭീരുത്വവിഷയകമായ അഭിപ്രായം വേരുറച്ചിരുന്ന ആസ്രികൾ	ഭൂവര്യ	ഹേ ശൈനക
അന്തരാത്മനാ	മനസ്സുകൊണ്ടും,	വിലജ്ജതീനാം	ലജ്ജചേർന്ന അവരുടെ
ദൃഷ്ടിഭിഃ	ദൃഷ്ടികൾകൊണ്ടും,	നേത്രയോഃ	നേത്രങ്ങളിൽനിന്നും
ആത്മജൈഃ	മക്കളെക്കൊണ്ടും	അംബു	അശുജലം
തം പതിഃ	ആ ഭർത്താവിനെ	നിരുദ്ധം	} തടയപ്പെട്ടിരുന്നവെ കിലും കൂടി
പരിരേഭിരേ	ആലിംഗനം ചെയ്തു.	അപി	
		വൈക്രവാത്	പാരവശ്യത്താൽ
		ആസ്രവത്	അല്പമൊന്ന് ഒഴുകി.

നോട്ട്:- പതിമാർ ശ്രീകൃഷ്ണനെ ദേഹസ്पर्ശം കൂടാതെതന്നെ മൂന്നുവിധത്തിൽ ആലിംഗനം ചെയ്തുവെന്നാണ് സാരാർത്ഥം. ഭഗവാനെ കാണാതിരുന്നപ്പോൾ മനസ്സുകൊണ്ടും, അകലത്തു കണ്ടുമാത്രയിൽ കണ്ണുകൊണ്ടും പിന്നെ അടുത്തുവന്നപ്പോൾ മക്കളെ തഴുകുപോലെ സ്വയം അഭിനയം കൊണ്ടും ആയിരുന്നു ആ ആലിംഗനങ്ങൾ.

33

യദ്യപ്യസൗ പാർഥഗതോ രഹോഗത—
സ്തഥാപി തസ്യാങ്ഘ്രിയഗം നവം നവം
പദേ പദേ കാ വിരമേത തത്പദാ—
ചലാടവി യശ്ശ്രീൻ ജഹാതി കർഹിച്ചിത്.

അസൗ	ഈ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	ചലാ അപി	ചഞ്ചലയാണെങ്കിലും
യദ്യപി	{ അടുത്തുവന്നിരുന്നാലും രഹസ്യസ്ഥാവത്തു് വന്നിരുന്നാലും കൂടി	ശ്രീഃ	ലക്ഷ്മീഭഗവതി
പാർഥഗതഃ		യത്	യാതൊന്നിനെ
രഹോഗതഃ		കർഹിച്ചിത്	ഒരിക്കലും
തഥാപി		ന ജഹാതി	ഉപേക്ഷിക്കുന്നില്ലയോ.
തസ്യ	അവിടുത്തെ	തത്പദാത്	ആ പാദയുഗ്മത്തിൽ നിന്നു്
അങ്ഘ്രിയഗം	തൃപ്പാദയുഗ്മം		
പദേ പദേ	അടിക്കടി	കാ	ഏതൊരുവരും
നവം നവം	പുതുപുതുമയായി അനുഭവപ്പെട്ടു	വിരമേത	വിരമിക്കും?

34

ഏവം നൃപാണാം ക്ഷിതിഭാരജന്മനാ—
മക്ഷേഢഹിണീഭിഃ പരിവൃത്തതേജസാം
വിധായ വൈരം ശപസനോ യഥാനലം
മിഥോ വധേനോപരതോ നിരായുധഃ.

ക്ഷിതിഭാര— ജന്മനാം	{ ഭൂമിയിൽ ഭാരത്തിനായി ജനിച്ചവരും,	ശപസനഃ	കാരന് (ഭാടകളെ തമ്മിൽ ഉരസിച്ച്)
അക്ഷേഢഹിണീഭിഃ		അനലം	തിരിയ്ക്കിനെ (ഉണ്ടാക്കി, ഭാടക്കാട്ടു മുഴുവനും നശിപ്പിക്കുന്നത്)
പരിവൃത്ത— തേജസാം	{ ചുറ്റും പടന്ന പ്രാഭവ ത്തോടുകൂടിയവരുമായ	യഥാ	എതുവിധമോ, (അതുപോലെ)
നൃപാണാം		മിഥഃ	പരസ്പരം
ഏവം	ഇപ്രകാരം	വധേന	വധംകൊണ്ടു്
വൈരം	അന്യോന്യവിരോധം	ഉപരതഃ	സ്വകൃത്യം നിറവേറ്റി വിരമിച്ചു.
വിധായ	ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്തു്,		
നിരായുധഃ	താൻ ആയുധം എടുക്കാതെ ഇരുന്നു കൊണ്ടുതന്നെ		

35

സ ഏഷ നരലോകേട്സ്മിന്നവതീണ്ണഃ സ്വപായയാ
രേമേ ശ്രീരത്നകൂടസ്ഥോ ഭഗവാൻ പ്രാകൃതോ യഥാ.

സഃ ഏഷഃ	അങ്ങനെയുള്ള ഈ	പ്രാകൃതഃ	പ്രാകൃതപുരുഷൻ
ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	യഥാ	എന്നപോലെ
അസ്തിൻ	} ഈ മനുഷ്യ ലോകത്തിൽ	സ്മിരത്-	} നാരിമണികളുടെ സമുഹത്തിൽ സ്ഥിതി ചെയ്തുകൊണ്ട്
നരലോകേ		കൂടന്മഃ	
സ്വമായയാ	തന്റെ മായകൊണ്ട്	രേമേ	രമിച്ചു.
അവതീണ്ഃ	അവതരിച്ചു,		

36

ഉദാമഭാവപിശുനാമലവല്ഗുഹാസം—
 പ്രീഡാവലോകനിഹതോട്ടമദനോടപി യാസാം
 സമുഹ്യ ചാപമജഹാത് പ്രമദോത്തമാസ്താം—
 യസ്യേന്ദ്രിയം വിമഥിതം കഹകൈൻ ശേകഃ.

യാസാം	യാതൊരുവരുടെ	അജഹാത്	കൈവിട്ടുവോ,
ഉദാമഭാവ-	} ഉന്യക്തമായ രത്യഭിപ്രായത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതെളിവുറ തുമനഹാസങ്ങളാലും, ശാലീനസുന്ദരമായ കടക്കണ്ണുകളാലും ഉള്ള പ്രഹരങ്ങളേറിയത്	താഃ	അങ്ങനെയുള്ള
പിശുനാമല-		പ്രമദോത്തമാഃ	യുവസ്മിരത്തങ്ങൾ
വല്ഗുഹാസ-		യസ്യ	യാതൊരു ഭഗവാൻ
പ്രീഡാവലോക-		ഇന്ദ്രിയം	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
നിഹതഃ		പ്രമഥിതം	മനസ്സിനെ
അമദനഃ	ശ്രീമഹാദേവൻ *	കഹകൈഃ	ഇളക്കിത്തീർക്കുവാൻ
അപി	പോലും		പുരുഷവഞ്ചനാസമർത്ഥങ്ങളായ ഉപായങ്ങളെക്കൊണ്ടുപോലും
സമുഹ്യ	മയങ്ങി,	ന ശേകഃ	കഴിവുറവരായില്ല.
ചാപം	വില്ലു്		

*ഇവിടെ അകാരപ്രശ്ലേഷംവിട്ടു്, 'മദനഃ' എന്നും പദം സ്വീകരിക്കാം. കാമദേവൻ എന്നർത്ഥം ഇതും പ്രകൃതത്തിൽ അനുയോജ്യംതന്നെ.

37

തമയം മന്യതേ ലോകോ ഹ്യസംഗമപി സംഗിനം
 ആത്മൈപമ്യേന മനുജം വ്യാപുണ്യാനം യതോട്ടബുധഃ

അയം ലോകഃ	ഈ പാമരജനത	സംഗിനം	വിഷയാസക്തനായ
അസംഗം	} സ്വതഃ നിസ്സംഗനാണെന്നിരിക്കിലും	മനുജം	മനുഷ്യനായിട്ടു്
അപി		മന്യതേ	കരുതിവരുന്നു.
വ്യാപുണ്യാനം	കർമ്മത്തിൽ ഏല്പിട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന	യതഃ	അതെന്നെന്താൽ,
തം	ആ ഭഗവാനെക്കുറിച്ചു്	അബുധഃ	ശരിയായബോധം
ആത്മൈ-	} തങ്ങളെപ്പോലെയാണു് ഭഗവാനും എന്ന ധാരണയാൽ		ഇല്ലാത്തതാണു്
പമ്യേന		ഹി	ഈ ലോകം — അതുതന്നെ.

38 ഏതദീശനമീശസ്യ പ്രകൃതിസ്ഥോഽപി തദ്ഗുണൈഃ
ന യുജ്യതേ സദാത്മത്വസ്ഥൈര്യഥാ ബുദ്ധിസ്തദാശ്രയാ

ആത്മസ്ഥൈഃ	ആത്മാവിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന ഗുണങ്ങളോട്	പ്രകൃതിസ്ഥഃ	ഈശ്വരൻ പ്രകൃതിയിൽ
		അപി	സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനാണെങ്കിലും
തദാശ്രയാ	അതിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന	തദ്ഗുണൈഃ	അതിന്റെ ഗുണങ്ങളോടുകൂടി
ബുദ്ധിഃ യഥാ	ബുദ്ധി എപ്രകാരം യോജിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നുവോ, അതുപോലെ	സദാ	എപ്പോഴും
		ന യുജ്യതേ	ബന്ധപ്പെടുന്നില്ല.
		ഈശസ്യ	ഈശ്വരനുള്ള
		ഈശനം	ഈശ്വരത്വം
		ഏതത്	ഇതാകുന്നു.

39 തം മേനീരേട്ടബലാ മൂഢാഃ സ്തൈര്യം ചാനവ്രതം രഹഃ
അപ്രമാണവിഭോ ഭ്രൗരീശ്വരം മതയോ യഥാ.

മൂഢാഃ	അറിവില്ലാത്തവരും	യഥാ	സ്വാധീനിച്ചതായി
ഭ്രൗഃ	ഭ്രാന്താവിന്റെ		കരുണയുപോലെ,
അപ്രമാണ-വിഭഃ	പ്രാമാണ്യം ഇന്നതെന്ന് അറിയാത്തവരുമായ	തം	ആ ശ്രീകൃഷ്ണനെ
അബലാഃ	സുരീകൾ,	സ്തൈര്യം	സുരീലബ്ധനെന്നും,
മതയഃ	അഹംകാരവൃത്തികൾ	രഹഃ	ഏകാന്തത്തിൽ
ഈശ്വരം	ക്ഷേത്രജ്ഞനായ സർവ്വേശ്വരനെ	അവബ്രതം ച	തങ്ങളെ അനുസരിക്കുന്നവനെന്നും
		മേനീരേ	വിചാരിച്ചു.

കുറിപ്പ്:- സൂതൻ ശൌനകാദികളോട് പരീക്ഷിത്തിന്റെ ജനനകഥ വിസ്തരിച്ചു പറയുവാൻ ആരംഭിച്ചു, അതിന്റെ ഉപക്രമമായിട്ട് ഇത്രയും പറഞ്ഞുവെച്ചു. അശ്വത്ഥാമാവിന്റെ ബ്രഹ്മാസൂത്രപ്രയോഗത്തിൽനിന്ന് ശ്രീകൃഷ്ണൻ പാണ്ഡവ വംശത്തെ രക്ഷിച്ചത്, കുന്തിദേവി ചെയ്ത അഭിനന്ദനസ്തുതി, ഭീഷ്മരുടെ മഹാപ്രസ്ഥാനം, പാണ്ഡവന്മാരുടെ രാജ്യസ്ഥിതികഥനം എന്നിവയിൽക്കൂടി ഭഗവന്മഹിമാനവർണ്ണനം ചെയ്തശേഷം ഈ അദ്ധ്യായത്തോടെ ഭഗവാന്റെ ചോരകാപുരപ്രവേശോഽലോചനവും വിസ്തരിച്ചു ആ പ്രകൃതം ഉപസംഹരിച്ചു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ഏകാദശോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 448.

പതിനൊന്നാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

പോദശോദ്ധ്യായഃ : പന്ത്രണ്ടാമദ്ധ്യായം.

[പുരോക്തം യത് പ്രസംഗായ ദ്രൗണീഭണ്ഡാഭിവർണ്ണനം
പോദശേ തു തദേവാഥ പരീക്ഷിജ്ജന വർണ്യതേ]

ശ്രീപരീക്ഷിത്തിന്റെ ജനനം.

ശൗനക ഉവാച : ശൗനകൻ പറഞ്ഞു:—

1 അശ്വപത്മാശ്ലോപസൃഷ്ടേന ബ്രഹ്മശീർഷ്ണോരുതേജസാ
ഉത്തരായാ ഹതോ ഗർഭഃ ഈശേനാജീവിതഃ പുനഃ

അശ്വപത്മാശ്ലോ	അശ്വപത്മാശ്ലോവിനാൽ	ഉത്തരായാഃ	ഉത്തരയുടെ
ഉപസൃഷ്ടേന	വിട്ടയക്കപ്പെട്ടിരുന്ന	ഗർഭഃ	ഗർഭം
ഉരുതേജസഃ	അതിശക്തിമത്തായ	ഈശേന	ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ
ബ്രഹ്മശീർഷ്ണാ	ബ്രഹ്മാസ്ത്രത്താൽ	പുനഃ	വീണ്ടും
ഹതഃ	നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട	ആജീവിതഃ	ഉജ്ജീവിപ്പിക്കപ്പെട്ട.

2 തസ്യ ജന മഹാബലഃ കർമ്മാണി ച മഹാത്മനഃ
നിയനം ച യഥൈവാസിത് സ പ്രേത്യ ഗതവാൻ യഥാ

3 തദിദം ശ്രോതുമിച്ഛാമി ഗദിതം യദി മന്യസേ
ബ്രൂഹി നഃ ശ്രദ്ധയാനാനാം യസ്യ ജ്ഞാനമഭാച്ഛതുകഃ.

ശ്രുകഃ	ശ്രീശ്രുകബ്രഹ്മണ്യ	സഃ	അദ്ദേഹം
യസ്യ	യാതൊരുവനും	യഥാ	എപ്രകാരം
ജ്ഞാനം	തത്ത്വജ്ഞാനത്തെ	പ്രേത്യ	ദേഹത്യാഗം ചെയ്ത്
അദാത്	ഉപദേശിച്ചുവോ,	ഗതവാൻ	പോയി?
മഹാബലഃ	അതിബലിമാനും,	തത് ജദം	എന്നുള്ളതിനെ
മഹാത്മനഃ	മഹാമനസ്സനായ	ശ്രോതം	കേൾക്കുവാൻ
തസ്യ	ആ പരീക്ഷിത്തിന്റെ	ഇച്ഛാമി	ആഗ്രഹിക്കുന്നു,
ജന	ജനനവും,	ഗദിതം	പറയുവാൻ
കർമ്മാണി ച	ചെയ്തികളും	മന്യസേ യദി	വിചാരിക്കുന്നുവെങ്കിൽ
നിയനം ച	മരണവും	ശ്രദ്ധയാനാനാം	ശ്രദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന
യഥാ ഏവ	എപ്പിധം തന്നെ	നഃ	ഞങ്ങൾക്ക്
ആസിത്	സംഭവിച്ചു?	ബ്രൂഹി	പറഞ്ഞുതന്നാലും.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

4 അപീപലലുൽമരാജഃ പിതൃവദ്രജേയൻ പ്രജാഃ
നീഃസ്മിനഃ സർവ്വകാര്യേഭ്യഃ കൃഷ്ണപാദാബ്ജസേവയാ.

കൃഷ്ണപാദം -	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ പാദം	ധർമ്മരാജ:	യുധിഷ്ഠിരൻ
ബ്ജസേവയാ	ബ്ജസേവകൊണ്ട്	പ്രജാ:	പ്രജകളെ
സർവ്വകാമേഭ്യ:	എല്ലാ കാമങ്ങളിൽ	പിതൃവത്	പിതാവെന്നപോലെ
	നിന്നും	രഞ്ജയൻ	സന്തോഷിപ്പിച്ചു കൊണ്ട്
നി:സ്പൃഹ:	ആശ കൈവിട്ട	അപീപലത്	പരിപാലിച്ചു.

5 സംപദഃ ക്രതവോ ലോകാ മഹിഷീ ഭ്രാതരോ മഹീ
ജംബൂദ്വീപാധിപത്യം ച യശശ്ച ത്രിഭിവം ഗതം.

6 കിം തേ കാമാ: സുരസ്ഥാഹ്വ മുക്തമനസോ ദ്വീജാ:
അധിജഗ്രൂർമ്മദം രാജന്തഃ ക്ഷുധിതസ്യ യഥേതരേ

സംപദ:	ഐശ്വര്യങ്ങൾ,	സുരസ്ഥാഹ്വ:	ദേവകൾപോലും
ക്രതവ:	യാഗങ്ങൾ,		കൊതിക്കുന്ന
ലോകാ:	പുണ്യലോകങ്ങൾ,	തേ കാമാ:	അത്തരം വിഷയങ്ങൾ
മഹിഷീ	രാജ്ഞി,	ദ്വീജാ:	ഹേ ബ്രാഹ്മണരേ!
ഭ്രാതര:	സഹോദരന്മാർ,	മുക്ത-	} കൃഷ്ണനിൽ } മനസ്സുപ്ലിച്ഛിക്കുന്ന
മഹീ	ഭൂമി,	മനസ:	
ജംബൂദ്വീപാ-	} ജംബൂദ്വീപിന്റെ } മേൽക്കൊയ്മ	രാജന്തഃ	യുധിഷ്ഠിരരാജാവിന്
ധിപത്യം ച		ക്ഷുധിതസ്യ	വിശന്നവന്
	എന്നിവയും,	ഇതരേ	ഭക്ഷണം ഭരിച്ചുള്ള മറ്റു പദാർത്ഥങ്ങൾ
ത്രിഭിവം	സ്വർഗ്ഗത്തോളം	യഥാ	എന്നപോലെ
ഗതം	ഉയർന്നുപോയ	മദം	സംതൃപ്തിയെ
യശ: ച	കീർത്തിയും—	അധിജഗ്രൂ:	കൈവരുത്തി,
		കിം	എന്നുവരുമോ?

7 മാതുർഗർഭഗേതോ വീര: സ തദാ ഭൂനന്ദന
ദേവ് പുരുഷം കഞ്ചിദ്രഹ്യമനോഽസ്രതേജസാ.

ഭൂനന്ദന	ഹേ ശൗനക!	ഹേമാന:	ഹേമാക്കപ്പെടുകയാ
മാതു:	അമ്മയുടെ		യിരുന്നു;
ഗർഭഗേത:	ഗർഭത്തിലിരുന്ന	തദാ	അപ്പോൾ
സ: വീര:	ആ കരുത്തുള്ള ശിശു	കഞ്ചിത്	ഒരു
അസ്രതേജസാ	അസ്രതേജസ്സിനാൽ	പുരുഷം	പുരുഷരൂപത്തെ
		ദേവ്	അവിടെ കണ്ടു.

8 അബ്ധൗമാത്രമഥലം സ്ഫുരത്പുരഭമേലിനം
അപീച്യദർശനം ശ്യാമം തഡിപ്രാസസമച്യുതം

9 ശ്രീമദ്ദീർഘപതൂർബാഹു തപ്തകാഞ്ചനകണ്ഡലം
ക്ഷതജാക്ഷം ഗദാപാണിമാത്മനഃ സർവ്വതോദിശം
പരിഭ്രമന്തമുലംകാഭാം ഭ്രാമയന്തം ഗദാം മുഹൂഃ

10 അസ്ത്രതേജഃ സ്വഗദയാ നീഹാരമിവ ഗോപതിഃ
വിധമന്തം സന്നികഷേ പരൈര്യക്ഷത ക ഇത്യസൗ.

അംഗുഷ്ഠമാത്രം ഒരു പെരുവീരലോളം
മാത്രം പോന്നവനായി,
അമലം നിർമ്മലനായി,
സ്പർശരത്- } തിളങ്ങുന്ന പൊന്നിൻ
പുരട- } കിരീടം
മൗലിനം } ചാത്തിയവനായി,
അപീച്യശ്ശനം മോഹനരൂപനായി,
ശ്യാമം ശ്യാമമുഖനായി,
തഡിദോസസം മിന്നലിന്റെ പ്രഭയുള്ള
വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച
വനായി,
അമൃതം നിർദ്വീകാരനായി,
ശ്രീമദ്ദീർഘ- } അഴകാൻ നീണ്ട നാലു
പതൂർബാഹു } ബാഹുക്കളോടു
കൂടിയവനായി,
തപ്തകാഞ്ചന- } ഉരുക്കി ശുദ്ധിയാക്കിയ
കണ്ഡലം } തകം കൊണ്ടുള്ള കണ്ഡ
ലങ്ങളെണ്ണിത്തന്നവനായി,
ക്ഷതജാക്ഷം ആഴകതനേത്രനായി,
ഗദാപാണിം കൈയിൽ ഗദയെടുത്ത
വനുമായി,

ആത്മനഃ തന്റെ
സർവ്വതോദിശം നാലുപുറവും
പരിഭ്രമന്തം ചുറ്റിത്തിരിയുന്നവനും,
ഉലംകാഭാം തീക്കൊള്ളിപോലുള്ള
ഗദാം ഗദയെ
മുഹൂഃ വീണ്ടും വീണ്ടും
ഭ്രാമയന്തം ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരിക്ക
നവനും,
ഗോപതിഃ സൂര്യൻ
നീഹാരം മഞ്ഞിനെ
ഇവ എന്നപോലെ
സ്വഗദയാ തന്റെ ഗദകൊണ്ട്
അസ്ത്രതേജഃ അസ്ത്രപ്പാലയെ
വിധമന്തം തട്ടിയകറ്റുന്നവൻ
മായിട്ട് ഇരിക്കുന്ന
പുരുഷനെ
സന്നികഷേ "അരികത്തു"
അസൗ കഃ ഇവൻ ആരുടേ?"
ഇതി എന്നിങ്ങനെ
പരൈര്യക്ഷത ഉററുനോക്കി.

11 വിധൂയ തദമേയാത്മാ ഭഗവാൻ ധർമ്മഗുബ്ധവിഭൂഃ
മിഷതോ ദശമാസ്യസ്യ തത്രൈവാനന്തർദ്വയേ ഹരിഃ

അമേയാത്മാ തിട്ടപ്പെടുത്തുവാൻ
ആവാത്ത സ്വരൂപ
ത്തോടു ചേർന്നവനും,
ഭഗവാൻ ഐശ്വര്യദാ
ഗുണങ്ങൾ തിരിഞ്ഞ
വനും,
ധർമ്മഗുപ്തം ധർമ്മപരിപാലകനും,
വിഭൂഃ സർവ്വവ്യാപിയുമായ
ഹരിഃ ശ്രീകൃഷ്ണൻ

തത് അതിനെ (ബ്രഹ്മാസ്ത്ര
തേജസ്സിനെ)
വിധൂയ തട്ടിയകറ്റി,
ദശമാസ്യസ്യ പത്തുമാസത്തെ വളർച്ച
യെത്തിയ ഗർഭസ്ഥശിശു
മിഷതഃ നോക്കിയിരിക്കെ,
തത്ര ഏവ അവിടെത്തന്നെ
അന്തർദ്വയേ മറഞ്ഞു.

12

തതഃ സർവ്വഗുണോദയേ സാനുകൂലഗ്രഹോദയേ
ജയേത വംശധരഃ പാണ്ഡോർഭൂയഃ പാണ്ഡുരിവൈജസാ.

തതഃ	അതിർപ്പിനെ	പാണ്ഡോഃ	പാണ്ഡുരാജാവിന്റെ
സർവ്വഗുണോ- ദയേ	} സർവ്വസൽഗുണങ്ങളും, ഭാവിയിൽ ഉണ്ടാകുമെ ന്നതിന്റെ സൂചന നൽകുന്ന	വംശധരഃ	വംശത്തെ നില നിർത്തുന്ന പുത്രൻ
സാനുകൂല- ഗ്രഹോദയേ		ഭാജസാ	ഭാജസ്സിനാൽ
		ഭൂയഃ	വീണ്ടും ഒരു
		പാണ്ഡുഃ ഇവ	പാണ്ഡുരാജാവോ
			എന്നതോന്നും വിധം
		ജയേത	ജനിച്ചു.

13

തസ്യ പ്രീതമനാ രാജാ വിശ്വൈർധൗമ്യകൃപാദിഭിഃ
ജാതകം കാരയാമാസ വാചയിതപാഥ മങ്ഗലം.

അഥ	അനന്തരം.	തസ്യ	അവന്നു്
രാജാ	യുധിഷ്ഠിരരാജാവ്	മങ്ഗലം	പുണ്യാഹസൂക്തം
പ്രീതമനാഃ	സന്തുഷ്ടചിത്തനായിട്ട്	വാചയിതപാ	ചൊല്ലിച്ച്
ധൗമ്യ- കൃപാദിഭിഃ	} ധൗമ്യർ, കൃപർ മുതലായുള്ള	ജാതകം	ജാതകർമ്മത്തെ
വിശ്വൈഃ		കാരയാമാസ	ചെയ്തിച്ചു.
	ബ്രാഹ്മണരെക്കൊണ്ട്		

14

ഹിരണ്യം ഗാം മഹീം ഗ്രാമാൻ
ഹസ്ത്യശ്വാൻ വൃപതിർവരാൻ
പ്രാദാത് സ്വന്നം ച വിപ്രേഭ്യഃ
പ്രജാതീത്ഥേ സ തീർത്ഥവിത്.

പ്രജാതീത്ഥേ	സന്താനോദയത്തിന്റെ	മഹീം	ഭൂമിയെയും,
തീർത്ഥവിത്	പുണ്യകാലത്തിൽ	ഗ്രാമാൻ	ഗ്രാമങ്ങളെയും,
	ദാനധർമ്മവിധികളുടെ	വരാൻ	നല്ലതരത്തിലുള്ള
	പരിജ്ഞാനമുള്ള	ഹസ്ത്യശ്വാൻ	ആനകൾ, കുതിരകൾ
സഃ	ആ		എന്നിവയെയും,
വൃപതിഃ	രാജാവ്	സ്വന്നം ച	സമൃദ്ധമായ സ്വാദിഷ്ഠ
വിപ്രേഭ്യഃ	മഹാബ്രാഹ്മണക്കു്		ഭക്ഷണത്തെയും.
ഹിരണ്യം	സ്വപ്നത്തെയും,	പ്രാദാത്	ധാരാളം ദാനം ചെയ്തു.
ഗാം	പശുവിനെയും,		

15

തമുച്ഛർ ബ്രാഹ്മണാസ്തഷ്ടാ രാജാനം പ്രശയാനപിതം
ഏഷ ഹ്യസ്മിൻ പ്രജാതന്തൈ കരൂണാം പൌരവർഷഭ

16

ദൈവേനാപ്രതിഘോരതന ശുക്ലേ സംസ്ഥാമുപേയഷി
രാതോ വോട്ടനഗ്രഹാത്മായ വിഷ്ണുനാ പ്രഭവിഷ്ണുനാ

17 തസ്താനാമോ വിഷ്ണുരാത ഇതി ലോകേ ബ്രഹ്മപ്രവാഃ
ഭവിഷ്യതി ന സന്ദേഹോ മഹാഭാഗവതോ മഹാൻ

തുഷ്ടാഃ	സന്തോഷം ചേൻ	അനഗ്രഹം--	} അനഗ്രഹത്തിനായി കൊണ്ടു്
ബ്രാഹ്മണാഃ	ബ്രാഹ്മണർ	തമായ	
പ്രശാന്തചിതം	വിനയാനപിതനായ	പ്രഭവിഷ്ണുനാ	സർവ്വശക്തനായ
തം രാജാനം	ആ രാജാവിനോടു്	വിഷ്ണുനാ	വിഷ്ണുവിനാൽ
ഉച്ചഃ	പറഞ്ഞു--	രാതഃ	ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ടി വനായി ;
പൌരവഷ്ടേ	“ഹേ പൌരവത്രേഷ്ഠാ!	തസ്താത്	അക്കാരണംകൊണ്ടു്
കിരൂണാം	കിരവംശ്യന്മാരുടെ	ലോകേ	ലോകത്തിൽ
അസ്തിൻ ശുക്ലേ	ഈ വിശുദ്ധമായ	ഏഷഃ	ഇവൻ
പ്രജാതന്തേ	സന്താനവൃദ്ധി	വിഷ്ണുരാതഃ	“വിഷ്ണുരാതൻ” (വിഷ്ണു വിനാൽ നല്കപ്പെട്ടവൻ)
അപ്രതി-	} തടഞ്ഞുനിൽത്താവത	ഇതി നാമോ	എന്നപേരോടെ
ഛാതേന		ബ്രഹ്മപ്രവാഃ	മഹാകീർത്തിമാനായും,
ദൈവേന	വിധിയോഗത്താൽ	മഹാ-	} വലിയ ഭഗവൽ
സംസ്ഥാം	സ്തംഭനത്തെ	ഭാഗവതഃ	
ഉപേയുഷി	പ്രാപിച്ചപ്പോൾ,	മഹാൻ	ഭക്തനായും,
ഹി	ഉടൻതന്നെ	ഭവിഷ്യതി	മഹിമചേർന്നവനായും
വഃ	നിങ്ങളുടെ	നസന്ദേഹഃ	ഭവിക്കുന്നതാണു്;
			സംശയിപ്പാനില്ല.”

യുധിഷ്ഠിര ഉവാച : യുധിഷ്ഠരൻ പറഞ്ഞു:-

18 അപ്യേഷ വംശ്യാൻ രാജഷീൻ പുണ്യശ്ലോകാൻ മഹാത്മനഃ
അനുവർത്തിതാ സ്വപിഽയശസാ സാധുവാദേന സത്തമാഃ.

സത്തമാഃ	സജ്ജനോത്തമരേ !	രാജഷീൻ	രാജർഷിമാരെ
ഏഷഃ	ഇവൻ	സാധുവാദേന	നല്ലവർ പുകഴ്ത്തിപ്പറയും പ്രകാരത്തിലുള്ള
മഹാത്മനഃ	മഹാത്മാക്കളും,	യശസാ	കീർത്തിയോടെ
പുണ്യശ്ലോകാൻ	പുണ്യകീർത്തിമാനാരും ആയിരുന്ന	അനുവർത്തിതാ	} അനുവർത്തിക്കുമെന്നു്
വംശ്യാൻ	സ്വവംശത്തിലുള്ള	അപി സ്വപിതഃ	
			കരുതാമോ ?

ബ്രാഹ്മണാ ഉച്ചഃ : ബ്രാഹ്മണർ പറഞ്ഞു:-

19 പാതം പ്രജാവിതാ സാക്ഷാദിക്ഷപാകരിവ മാനവഃ
ബ്രഹ്മണ്യഃ സത്യസന്ധശ്ച രാമോ ദാശരഥിര്യഥാ

പാതം	അല്ലയോ കുന്തിപുത്ര!	ദാശരഥിഃ	ദശരഥപുത്രനായ
മാനവഃ	മനുവംശത്തിൽ ജനിച്ച	രാമഃ യഥാ	ശ്രീരാമനെപ്പോലെ
ഇക്ഷ്വാകഃ	} ഇക്ഷ്വാകമഹാരാജാ	ബ്രഹ്മണ്യഃ	ബ്രാഹ്മണഭക്തനും
ഇവ		സത്യസന്ധഃ ച	സത്യസന്ധനുമായും
സാക്ഷാത്	ശരിക്കും		ഇവൻ ഭവിക്കും.
പ്രജാവിതാ	പ്രജാപാലകനായും,		

20 ഏഷ ഭാതാ ശരണ്യശ്ച യഥാ ഹ്യേഷശീനരഃ ശീബിഃ
യശോ വിതനിതാ സ്വാനാം ദൈഷ്യന്തിരിവ യജപനാം.

ഏഷഃ	ഇവൻ	ദൈഷ്യന്തിഃ	} ദൈഷ്യന്തപുത്രനായ ഭരതനെപ്പോലെ
ഭേഷീനരഃ	ഉശീനരദേശാധിപതി യായ	ഇവ	
ശീബിഃ	ശീബിചക്രവർത്തി	സ്വാനാം	സ്വാനംശത്തിലുള്ള വർക്കും
യഥാ ഹി	ഏതുപോലെയോ, അതുപോലെ	യജപനാം	യാജകന്മാർക്കും
ഭാതാ	ഭാനശീലനായും,	യശഃ	കീത്തിയെ
ശരണ്യഃ ച	ശരണാഗത വത്സലനായും ഭവിക്കും.	വിതനിതാ	വളർത്തുന്നതാണ്.

21 ധനപിനാമഗ്രണീരേഷ തുല്യശ്ചാജ്ജനയോർഭവേയോഃ
ഹതാശ ഇവ ദുർലഭഃ സമുദ്ര ഇവ ദുസ്തരഃ.

ഏഷഃ	ഇവൻ	തുല്യഃ ച	സമനായും ഭവിക്ക ുന്നതാണ്.
ധനപിനാം	വില്ലാളികളിൽവെച്ച്	ഹതാശഃ ഇവ	അഗ്നിയെപ്പോലെ
അഗ്രണീഃ	അഗ്രഗണ്യനായും	ദുർലഭഃ	അനതികൂലമണിയനായും,
ഭവേയോഃ	} രണ്ടു് അജ്ജനന്മാർക്കും (കാൽവീര്യനും പാൽമനും)	സമുദ്രഃ ഇവ	സമുദ്രത്തെപ്പോലെ
അജ്ജനയോഃ		ദുസ്തരഃ	അലംഘ്യനായും ഭവീച്ചേക്കും.

22 മൃഗേന്ദ്ര ഇവ വിക്രാന്തോ നിഷേദ്യോ ഹിമവാനിവ
തിതിക്ഷുപ്തസുധേവാസൌ സഹീഷ്ണഃ പിതരാവിവ.

അസൌ	ഇവൻ	വസുധാ ഇവ	ഭൂമിയെപ്പോലെ
മൃഗേന്ദ്രഃ ഇവ	സിംഹംപോലെ	തിതിക്ഷുഃ	ക്ഷമാശീലമുള്ളവനായും,
വിക്രാന്തഃ	പരാക്രമിയായും,	പിതരൌ	മാതാപിതാക്കൾ
ഹിമവാൻ	ഹിമാലയപർവ്വതം	ഇവ	എന്നപോലെ
ഇവ	എന്നപോലെ	സഹീഷ്ണഃ	സഹനശക്തിയുള്ള വനായും ഭവിക്കും.
നിഷേദ്യഃ	സംസേവ്യനായും,		

23 പിതാമഹസമഃ സാമ്യേ പ്രസാദേ ഗിരിശോപമഃ
ആശ്രയഃ സർവ്വഭൂതാനാം യഥാ ദേവോ രമാശ്രയഃ.

സാമ്യേ	സമത്വത്തിൽ	പ്രസാദേ	പ്രസാദിപ്പതിൽ
പിതാമഹ- സമഃ	} ബ്രഹ്മദേവനും തുല്യനായും,	ഗിരിശോപമഃ	ശിവനോടു സാദൃശ്യ മുള്ളവനായും,

രമാശ്രയഃ	ലക്ഷ്മീപതിയായ	സമൃദ്ധോനാം	എല്ലാ ജീവികൾക്കും
ദേവഃ യഥാ	ഗേവാനെപ്പോലെ	ആശ്രയഃ	ആശ്രയഭൂതനായും
			ഭവിക്കും.

24 സമൃദ്ധസംഗ്രഹമാഹാത്മ്യ ഏഷ ക്ലിഷ്ടമനുവൃതഃ
രന്തിദേവ ഇവോദാരോ യയാതിരിവ ധാർമ്മികഃ

സമൃദ്ധസംഗ്രഹ- മാഹാത്മ്യം	} എല്ലാ നല്ലഗുണങ്ങളും ഒത്തുചേർന്നിരിക്കുക എന്ന മാഹാത്മ്യത്തിൽ	രന്തിദേവഃ	രന്തിദേവൻ
ഏഷഃ		ഇവൻ	എന്നപോലെ
ക്ലിഷ്ടം	ശ്രീകൃഷ്ണനെ	ഉദാരഃ	ഉദാരനും
അനുവൃതഃ	അനുവർത്തിക്കുന്നവൻ	യയാതിഃ	യയാതിയെന്നപോലെ
	നായിരിക്കും.	ധാർമ്മികഃ	ധർമ്മിഷ്ഠനുമായിരിക്കും

25 ധൃതയാ ബലിസമഃ കൃഷ്ണേ പ്രഹ്ലാദഃ ഇവ സമഗ്രഹഃ
ആഹരണൈർഷോശപമേധാനാം വൃദ്ധാനാം പര്യചാസകഃ.

ഏഷഃ	ഇവൻ	സമഗ്രഹഃ	സൽഭാവമുള്ളവനായും,
ധൃതയാ	സ്വൈര്യംകൊണ്ട്	അശപമേധാനാം	} അനേകം അശപമേധ ആഹർത്താ യാഗങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന വനായും
ബലിസമഃ	മഹാബലിക്കു തുല്യനായും,	വൃദ്ധാനാം	
പ്രഹ്ലാദഃ	പ്രഹ്ലാദൻ	പര്യചാസകഃ	} വൃദ്ധജനങ്ങളെ ഉപാ സിപ്പിക്കുന്നവനായും ഭവിക്കും.
ഇവ	എന്നപോലെ		
കൃഷ്ണേ	മഹാവിഷ്ണുവിൽ		

26 രാജഷീണാം ജനയിതാ ശാസ്ത്രം ചോതപഥഗാമിനാം
നിഗ്രഹിതാ കലേരേഷ ഭൂവോ ധർമ്മസ്യ കാരണാത്.

ഏഷഃ	ഇവൻ	ഭൂവഃ	ഭൂമിയുടെ
രാജഷീണം	രാജഷീമാരുടെ	ധർമ്മസ്യ	ധർമ്മസ്ഥിതിക്കു്
ജനയിതാ	ജനകനായും,	കാരണാത്	വേണ്ടിയിട്ടു്
ഉതപഥ-	} സമ്പാദ്യം വിട്ടു നടക്കുന്നവരുടെ	കലേഃ	കലിയുടെ
ഗാമിനാം		നിഗ്രഹിതാ	നിഗ്രഹകർത്താവാവും
ശാസ്ത്രം ച	ശാസിതാവായും		ഭവിക്കുന്നതാണു്.

27 തക്ഷകാദാത്മനോ മൃത്യം പ്രീജപുത്രോപസർജ്ജിതാത്
പ്രപത്സ്യത ഉപശ്രുത്യ മുക്തസംഗഃ പദം ഹരേജി.

പ്രീജപുത്രോ-	} ബ്രാഹ്മണകുമാരനാൽ പ്രേരിതനായ	ആത്മനഃ	തന്റെ
പസർജ്ജിതാത്		മൃത്യം	മരണത്തെപ്പറ്റി
തക്ഷകാത്	തക്ഷകനിൽനിന്നു്	ഉപശ്രുത്യ	കേട്ടിട്ടു്,

മുക്തസംഗഃ	എല്ലാ വിഷയത്തിൽ നിന്നും മനസ്സിനെ വേർപെടുത്തി,	ഹരഃ	ശ്രീഹരിയുടെ
		പദം	തൃപ്താഭത്തെ
		പ്രപത്സ്യതേ	പ്രാപിക്കുന്നതാണ്.

28 ജിജ്ഞാസിതാത്മയാഥാത്മ്യോ മുനേർവ്യാസസുതാഭസൗ
ഹിതേപദം ധൃപ ഗംഗായാം യാസ്യത്യുലാകതോഭയം.

ധൃപ	രാജാവേ!	ഇദം	ഈ ശരീരത്തെ
അസൗ	ഇവൻ	ഗംഗായാം	ഗംഗാനദിയിൽ
വ്യാസസുതാത്	വ്യാസപുത്രനായ	ഹിതപാ	ഉപേക്ഷിച്ചു്
മുനഃ	ശുക്രമുനിയ്ക്കിൽനിന്നു്	അകുതോഭയം	ഭയമകന്ന പരമ
ജിജ്ഞാസിതാ-	} ആത്മാവിന്റെ യഥാ ത്മയാഥാത്മ്യഃ } സ്ഥിതി അറിഞ്ഞവ നായിട്ടു്		പദത്തെ
		അഥാ	നിഷ്പ്രയാസം
		യാസ്യതി	പ്രാപിക്കും.

29 ഇതി രാജ്ഞ ഉപാദിശ്യ വിപ്രാ ജാതകകോവിദാഃ
ലബ്ധോപചിതയഃ സർവ്വേ പ്രതിജഗ്മുഃ സ്വകാൻ ഗൃഹാൻ

ജാതക-	} ജാതകശാസ്ത്രത്തിൽ കോവിദാഃ } പണ്ഡിതന്മാരായ	ലബ്ധോ-	} സംഭാവനകൾ പചിതയഃ } കൈപ്പറ്റിയവരായിട്ടു്
വിപ്രാഃ		സർവ്വേ	
ഇതി	ബ്രാഹ്മണന്മാർ	സ്വകാൻ	എല്ലാവരും
രാജ്ഞ	ഇപ്രകാരം	ഗൃഹാൻ	താന്തങ്ങളുടെ
ഉപാദിശ്യ	രാജാവിന്നു്	പ്രതിജഗ്മുഃ	ഗൃഹങ്ങളിലേക്കു്
	ഉപദേശം കൊടുത്തു്		മടങ്ങിപ്പോയി.

30 സ ഏഷ ലോകവിഖ്യാതഃ പരീക്ഷിദിതി യത്പ്രഭുഃ
ഗർഭേ ദൃഷ്ടമനുധ്യായൻ പരീക്ഷേത നരേഷപി ഹ.

പ്രഭുഃ	പ്രഭുവും ചേർന്നുള്ള	പരീക്ഷേത	പരീക്ഷിച്ചുനോക്കും.
സഃ ഏഷഃ	ആ ഇവൻ	യത്	എന്ന യാതൊരു
ഗർഭേ	ഗർഭത്തിൽ		കാരണത്താൽ
ദൃഷ്ടം	കാണപ്പെട്ടതിനെ	പരീക്ഷിതം	} "പരീക്ഷിതം" എന്ന ഇതി } പേരുകൊണ്ടു്
അനുധ്യായൻ	കാർമ്മവെച്ചുകൊണ്ടു്	ലോക-	
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിലുള്ള	വിഖ്യാതഃ	} ലോകത്തിൽ സുപ്രസി നരേഷു } ള്ളവായിത്തീർന്ന
നരേഷു	മനുഷ്യരിൽ		

നോട്ട്:- അമ്മയുടെ ഗർഭത്തിൽ കിടക്കുമ്പോൾ താൻ കണ്ട ദിവ്യരൂപം പിറന്നതിൽ
പ്പിന്നെയും ബാലന്റെ കാർമ്മയിൽ തന്നിന്നിന്ന. ലോകത്തിൽ കാണുന്ന
മനുഷ്യരിലും ആ ദിവ്യരൂപമുണ്ടോ, ഇല്ലയോ എന്നു് അവൻ പരീക്ഷിച്ചു
നോക്കിത്തുടങ്ങി. ഈ കാരണത്താൽ "പരീക്ഷിതം" എന്ന അനൗപമനാമം

സിലിച്ചു. വിഷ്ണുവിനാൽ രാത (ദൈ) നാകകൊണ്ട് "വിഷ്ണുരാതൻ" എന്നപേർ ബ്രാഹ്മണർ ആദ്യമേ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്.

31 സ രാജപുത്രോ വവുധ ആശു ശുക്ല ഇവോഡുപഃ
ആപുര്യമാണഃ പിതൃഭിഃ കാഷ്ഠാഭിരിവ സോനപരം.

സഃ രാജപുത്രഃ	ആ രാജപുത്രൻ	കാഷ്ഠാഭിഃ	കലകളാൽ പോഷി ക്കപ്പെട്ടവളെന്ന
പിതൃഭിഃ	പിതാക്കളാൽ	സഃ ഉഡുപഃ	ആ ചന്ദ്രൻ
ആപുര്യമാണഃ	പോഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട കൊണ്ട്	ഇവ	എന്നപോലെ
		ആശു	വേഗത്തിൽ
		അനപരം	നാരകനാരം
ശുക്ലേ	വെളുത്തചക്ഷുത്തിൽ	വവുധേ	വളർന്നുവന്നു.

32 യക്ഷ്യമാണോഽശ്വപമേധേന ജ്ഞാതിദ്രോഹജിഹാസയാ
രാജാഭവബുധനോ ഭലോവന്യത്ര കരഭണ്ഡയോഃ.

രാജാ	രാജാവായ യുധിഷ്ഠിരൻ	കരഭണ്ഡയോഃ	നികുതി ചുമത്തിയും
ജ്ഞാതിദ്രോഹ-	} സ്വപന്നഹത്യാദോഷം പരിഹരിക്കുവാനുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ	അന്യത്ര	} പിഴ ഇടാക്കിയും അല്ലാതെ മറ്റും പ്രകാരത്തിൽ
ജിഹാസയാ			
അശ്വപമേധേന	} അശ്വപമേധയാഗം ചെയ്യുവാൻ ഒരുങ്ങിക്കൊണ്ട്,	അലബുധനഃ	ധനം ലഭിക്കാത്ത വനായിട്ട്
യക്ഷ്യമാണഃ		ഭലോ	പര്യാലോചിച്ചു.

നോട്ട്:- രാജാവ് ജനങ്ങളിൽനിന്ന് നികുതിയുടെ രൂപത്തിലും മറ്റും ഇടാക്കുന്ന ധനം ജനങ്ങളുടെ യോഗക്ഷേമത്തിനുവേണ്ടിത്തന്നെ വിനിയോഗിക്കണം. സ്വപന്നദ്രോഹപാപം നീക്കുവാൻ അശ്വപമേധയാഗം ചെയ്യുക എന്നത് രാജാവിന്റെ സ്വന്തം ആവശ്യമാകയാൽ അതിലേക്കു പൊതു മുതൽ ചെലവഴിക്കരുത്; വേറെ പോംവഴി കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. പോംവഴിയെന്ത്?— ഇതായിരുന്നു യുധിഷ്ഠിരന്റെ ആലോചന.

33 തദഭിപ്രേതമാലക്ഷ്യ ഭ്രാതരോഽച്യുതപോദിതാഃ
ധനം പ്രഹീണമാജഹ്രു തദീധ്യാം ടിശി ഭൂരിശഃ

തദഭിപ്രേതം	അദ്വൈതത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ	ഉദീധ്യാം	വടക്കുള്ള
ആലക്ഷ്യ	അറിഞ്ഞിട്ട്	ടിശി	ഒരു ടിക്കിൽ
അച്യുത-	} ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ പ്രേരിതരായ	ഭൂരിശഃ	വളരെയധികം
പോദിതാഃ		പ്രഹീണം	ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടുകിട
ഭ്രാതരഃ	സഹോദരന്മാർ	ധനം	സ്വസ്തിനെ [ക്കു
		അജഹ്രുഃ	കൊണ്ടുവന്നു.

നോട്ട്:- യുധിഷ്ഠിരന്റെ അഭിപ്രായമറിഞ്ഞ് ഭീമാദിസഹോദരന്മാർ ഭഗവാന്റെ പ്രേരണയോടെ വടക്കുകിഴക്കിൽ മരുത്തൻ എന്ന രാജാവിന്റെ യാഗത്തിൽ ബ്രാഹ്മണർ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ സ്വർണ്ണപാത്രാദിനിരവധി ധനം ശേഖരിച്ചു കൊണ്ടുവന്നു. അതുകൊണ്ട് യാഗം നിറവേറ്റി.

34 തേന സംഭൃതസംഭാരോ ധർമ്മപുത്രോ യുധിഷ്ഠിഃ
വാജിമേധൈസ്ത്രിഭിർഭീതോ യജ്ഞൈഃ സമയജലധരിഃ.

ഭീതഃ	സ്വജനദ്രോഹപാപ ത്തിൽ വിന്നം ഭയന്ന	ത്രിഭിഃ	മൂന്ന്
ധർമ്മപുത്രഃ	ധർമ്മനന്ദനായ	വാജിമേധൈഃ	അശ്വപഥേയങ്ങളായ
യുധിഷ്ഠിഃ	യുധിഷ്ഠിരൻ	യജ്ഞൈഃ	യാഗങ്ങളാൽ
തേന	അതുകൊണ്ടു	ഹരിഃ	ശ്രീഹരിയെ
സംഭൃത- സംഭാരഃ	ഒരുക്കപ്പെട്ട ഒരുക്കമാന അോടുകൂടിയവനായിട്ട്	സമയജതഃ	സമാധാനമായി.

35 ആഹുതോ ഭഗവാൻ രാജ്ഞാ യാജയിതപാ ദപിജൈർഗൃപം
ഉവാസ കതിചിന്മാസാൻ സുഹൃദാം പ്രിയകാമ്യയാ.

രാജ്ഞാ	രാജാവിനാൽ	സുഹൃദാം	ബന്ധുക്കളുടെ
ആഹുതഃ	ക്ഷണിച്ചവരുത്തപ്പെട്ട	പ്രിയകാമ്യയാ	പ്രിയകാംക്ഷയാൽ
ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	കതിചിത്	ഏതാനും
ദപിജൈഃ	ബ്രാഹ്മണരെക്കൊണ്ട്	മാസാൻ	മാസങ്ങളോളം
ഗൃപം	രാജാവിനെ	ഉവാസ	അവിടെ വസിച്ചു.
യാജയിതപാ	യാഗം ചെയ്യിച്ച്,		

36 തതോ രാജ്ഞാഭ്യനുജ്ഞാതഃ കൃഷ്ണയാ സഹ ബന്ധുഭിഃ
യയൗ പോരവതീം ബ്രഹ്മൻ സാജ്ജനോ യദഭിർവൃതഃ.

ബ്രഹ്മൻ	ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠ !		പ്പെട്ടവനായിട്ട്
തതഃ	ചിന്നീട്	യദഭിഃ	യാദവന്മാരാൽ
ബന്ധുഭിഃ	ബന്ധുജനങ്ങളോടു	വൃതഃ	പരിവൃതനായി,
സഹ	കൂടിയ	സാജ്ജനഃ	അജ്ജനനോടുകൂടെ
രാജ്ഞാ	രാജാവിനാലും,	പോരവതീം	പോരകയിലേക്ക്
കൃഷ്ണയാ	ദ്രൗപദിയാലും	യയൗ	യാത്രയായി.
അഭ്യനുജ്ഞാതഃ	യാത്രാനുവാദം നല്ക		

കുറിപ്പ്:- ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ ശൌനകന്റെ ആഗ്രഹമനുസരിച്ച് സുതൻ പരീക്ഷി
ത്തിന്റെ ജനനവും ജാതകഫലവും വിസ്തരിച്ചു ജ്ഞാതിദ്രോഹം ചെയ്തതി
ന്റെ പ്രായശ്ചിത്തം എന്ന നിലയ്ക്ക് ധർമ്മപുത്രൻ മൂന്ന് അശ്വപഥേയങ്ങൾ

നടത്തിയതും, ഭഗവാൻ ചോരകയിൽനിന്നുവന്നു അതെല്ലാം യഥാവിധി നശിച്ച് അജ്ഞനേയുംകൂടി തിരിച്ചുപോയ വൃത്താന്തവും സംഗ്രഹം പറഞ്ഞു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ചോദശോട്ടദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 484.

പന്ത്രണ്ടാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ത്രയോദശോട്ടദ്ധ്യായഃ : പതിമൂന്നാമദ്ധ്യായം.

[നിഗ്ഗമോ ധൃതരാഷ്ട്രസ്യ വിദുരോക്ത്യാ ത്രയോദശേ
ഉക്തഃ പെരുത്രാഭിഷേകേണ വക്തും രാജേണാ മഹാപഥം.]

വിദുരോപദേശത്താൽ ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ വനവാസയാത്ര.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു : —

1 വിദുരസ്തീർത്ഥയാത്രായാം മൈത്രേയാദാത്മനോ ഗതിം
ജ്ഞാതപാടഗാലാസ്തിനപുരം തയാടവാപ്തവിവിസിതഃ

വിദുരഃ	വിദുരൻ	ജ്ഞാതപാ	അറിഞ്ഞിട്ട്
തീർത്ഥം—	} തീർത്ഥാടനം ചെയ്ത അവസരത്തിൽ	തയാ	അതിനാൽ
യാത്രായാം		അവാപ്തം—	} അറിയേണ്ടുന്നതു് അറിഞ്ഞവനായിട്ട്
മൈത്രേയാത്	മൈത്രേയനിൽനിന്നു്	വിവിസിതഃ	
ആത്മനഃ	ആത്മാവിന്റെ (കുഷ്ഠ പരമത്മാവിന്റെ)	ഹാസ്തിനപുരം	ഹസ്തിനാപുരത്തേക്കു്
ഗതിം	തത്ത്വത്തെ	ആഗാത്	തിരിച്ചെത്തി.

2 യാവതഃ കൃതവാൻ പ്രശ്നാൻ ക്ഷത്താ കൌഷീരവാഗ്രതഃ
ജാതൈകഭക്തിർഗോവിന്ദേ തേഭ്യശ്ചോപരരാമ ഹ.

ക്ഷത്താ	വിദുരൻ	തേഭ്യഃ ച	അവയിൽ നിന്നെല്ലാം
കൌഷീരവാ-	} മൈത്രേയമഹാഷി യുടെ മുമ്പാകെ	ഗോവിന്ദേ	ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ
ഗ്രതഃ		ജാതൈക-	} സംജാതമായ കേവല ഭക്തിയോടുകൂടിയവ നായിട്ട്
യാവതഃ	എത്രത്തോളം	ഭക്തിഃ	
പ്രശ്നാൻ	ചോദ്യങ്ങളെ	ഉപരരാമ	പിൻവാങ്ങി,
കൃതവാൻ	ഉന്നയിച്ചിരുന്നുവോ,	ഹ	ആശ്ചര്യം!

- 3 തം ബന്ധുമാഗതം ദൃഷ്ട്വാ ധർമ്മപുത്രഃ സഹാനജഃ
ധൃതരാഷ്ട്രോ യുധിഷ്ഠിരസുതഃ ശാരദതഃ പൃഥാ.
- 4 ഗാന്ധാരി ദ്രൗപദീ ബ്രഹ്മൻ സഭദ്രാ ചോത്തരാ കൃപീ
അന്യാശ്ച ജാമയഃ പാണ്ഡ്യോർജ്ഞാതയഃ സസുതാഃ സ്ത്രീയഃ
- 5 പ്രത്യജ്ജഗ്മുഃ പ്രഹർഷണ പ്രാണം തന്വ ഇവാഗതം
അഭിസംഗമ്യ വിധിവത് പരിഷ്ചണ്ഠാഭിവാദനൈഃ
- 6 മുമുചുഃ പ്രേമബാഷ്പേഷം വിരഹൈരതഃ കണ്യകാതരാഃ
രാജാ തമഹ്യാഞ്ചക്രേ കൃതാസനപരിഗ്രഹം.

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠ !	തന്വഃ	ശരീരാവയവങ്ങൾ
ആഗതം	വന്നുചേർന്ന്	ആഗതം	} മുർച്ഛവിട്ടശേഷം വന്നു ചേർന്ന ഉണർപ്പിനെയെ
തം ബന്ധും	ആ ബന്ധുവിനെ	പ്രാണം ഇവ	
ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടിട്ട്,		നപോലെ
സഹാനജഃ	അനജനാരോടു കൂടിയ	പ്രഹർഷണ	സന്തോഷത്തോടെ
ധർമ്മപുത്രഃ	ധർമ്മപുത്രൻ,	പ്രത്യജ്ജഗ്മുഃ	എതിരേറ.
ധൃതരാഷ്ട്രഃ	ധൃതരാഷ്ട്രൻ,	വിധിവത്	മുറപ്രകാരം
യുധിഷ്ഠിരഃ	യുധിഷ്ഠിരൻ,	പരിഷ്ചണ്ഠാ-	} ആലിംഗനം, അഭിവാ ദനം എന്നിവയോടെ
സുതഃ	സന്തതനം,	ഭിവാദനൈഃ	
ശാരദതഃ	കൃപാചാര്യൻ,	അഭിസംഗമ്യ	കൂടിച്ചേർന്ന്
പൃഥാ ച	കുന്തിദേവിയും,	വിരഹൈ-	} വിരോധഭാവത്തെ കാ ത്തിട്ടുണ്ടായ വെമ്പലു കൊണ്ടു വിവശരായി
ഗാന്ധാരി	ഗാന്ധാരിയും,	തഃ കണ്യ-	
ദ്രൗപദീ	പാണ്ഡാലിയും,	കാതരാഃ	
സഭദ്രാ	സഭദ്രയും,	പ്രേമ-	} സ്നേഹവായ്പിന്നാൽ ഉളവായ കണ്ണീർ
ഉത്തരാ	ഉത്തരയും,	ബാഷ്പേഷം	
കൃപീ ച	ദ്രോണപതിയും,	മുമുചുഃ	വിട്ടു.
പാണ്ഡ്യഃ	പാണ്ഡുരാജാവിന്റെ	രാജാ	യുധിഷ്ഠിരരാജാവ്
ജ്ഞാതയഃ	ജ്ഞാതികളും,	കൃതാസന-	} ഇരിപ്പിടം സ്വീകരിച്ച് ഇരുന്നുകഴിഞ്ഞ
ജാമയഃ	ജ്ഞാതിപതിമാരും,	പരിഗ്രഹം	
സസുതാഃ	മക്കളോടുകൂടിയ	തം	അദ്ദേഹത്തെ
അന്യാഃ	മറ്റുള്ള	അഹ്യാഞ്ചക്രേ	നൽക്കാരപൂർവ്വം
സ്ത്രീയഃ ച	സ്ത്രീജനങ്ങളും		പൂജിച്ചു.

- 7 തം ഭക്തവന്തം വിശ്രാന്തമാസിനം സുഖമാസനേ
പ്രശ്നയാവനതോ രാജാ പ്രാഹ സ്വാനാം വിശ്രണ്വതാം.

ഭൂതവന്തം	ഭോജനം കഴിച്ചവനായി,	രാജാ	യുധിഷ്ഠിരൻ
വിശ്രാന്തം	വിശ്രമിച്ചവനായി,	പ്രശ്നം—	വിനയത്താൽ
ആസനേ	ഇരിപ്പിടത്തിൽ	വനതഃ	തലകുനിച്ചുകൊണ്ട്
സുഖം	സുഖമാംവണ്ണം	സ്വാനാം	സ്വന്തം ആളുകൾ
ആസീനം	ഇരിക്കുന്നവനുമായ	വിശ്രുണപതാം	കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കെ,
തം	ആ വിദൂരനോട്	പ്രാഹ	പറഞ്ഞു.

യുധിഷ്ഠിര ഉവാച : യുധിഷ്ഠിരൻ പറഞ്ഞു:—

8 അപി സ്മരഥ നോ യഷ്ടത് പക്ഷച്ഛായാസമേധിതാൻ
വിപദ്ഗണാഭിഷാഗ്യാഭേദമോചിതാ യത് സമാതുകാഃ.

യുഷ്ടത്—	അങ്ങയുടെ	വിഷാഗ്യാഭേഃ	വിഷം, അഗ്നി മുതലായ
പക്ഷച്ഛായാ—	‘ചിറകിൻ തണലിൽ’	വിപദ്—	ആപത്തുകളുടെ
സമേധിതാൻ	റാളൻവന്നവരായ	ഗണാത്	സമൂഹത്തിൽനിന്നും
നഃ	ഞങ്ങളെ	സമാതുകാഃ	അമ്മയോടൊന്നിച്ചുള്ള
അപി സ്മരഥ	കാർമ്മിക്കുന്നില്ലേ ?		ഞങ്ങൾ
യത്	യാതൊരു കാർമ്മയാൽ	മോചിതാഃ	മോചിക്കപ്പെട്ടവരാകുന്നു.

9 കയാ വൃത്തഗ്യാ വർത്തിതം വശ്വരദ്ഭിഃ ക്ഷിതിമണ്ഡലം
തീർത്ഥാനി ക്ഷേത്രമുഖ്യാനി സേവിതാനീഹ ഭൂതലേ

ക്ഷിതി—	ഭൂമണ്ഡലത്തെ		പ്പെട്ടു ?
മണ്ഡലം	ആകമാനം	ഇഹ	ഇങ്ങ
ചരദ്ഭിഃ	ചുറ്റിസഞ്ചരിച്ചു	ഭൂതലേ	ഭൂമിയിൽ
വഃ	കൊണ്ടിരുന്ന	ക്ഷേത്രമുഖ്യാനി	ക്ഷേത്രങ്ങൾകൊണ്ട്
കയാ വൃത്തഗ്യാ	അങ്ങയാൽ		മുഖ്യങ്ങളായ
വർത്തിതം	ഏതു പ്രകാരത്താൽ	തീർത്ഥാനി	തീർത്ഥസ്ഥലങ്ങൾ
	ജീവിതം നിവൃത്തിക്കു—	സേവിതാനി	സേവിക്കപ്പെട്ടവോ?

10 ഭവഭപിയാ ഭാഗവതാ തീർത്ഥഭൂതാഃ സ്വയം വിഭോ
തീർത്ഥീകൃന്തി തീർത്ഥാനി സ്വന്തഃസ്ഥേന ഗദാഭൂതാ

വിഭോ	ഹേ വിഭോ !	സ്വന്തഃ—	തങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ
ഭവഭപിയാഃ	അങ്ങയെപ്പോലുള്ള	സ്ഥേന	കിടക്കൊള്ളുന്ന
ഭാഗവതാഃ	ഭഗവതഭക്തന്മാർ	ഗദാഭൂതാ	വിഷ്ണുവിനാൽ
സ്വയം	സ്വതേതന്നെ	തീർത്ഥാനി	പുണ്യസ്ഥലങ്ങളെ
തീർത്ഥഭൂതാഃ	പരിശുദ്ധരായി,	തീർത്ഥീകൃന്തി	ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു.

11 അപി നഃ സുഹൃദസ്തോത ബാന്ധവാഃ കൃഷ്ണഭേവതാഃ
ദൃഷ്ടോ ശൂതാ വാ യദവഃ സ്വപുര്യം സുഖമാസതേ.

താത	പിതാവേ!	ദൃഷ്ടാഃ	കാണപ്പെടുകയോ,
നഃ	ഞങ്ങളുടെ	ശൂതാഃ വാ	കേൾക്കപ്പെടുകയോ
സുഹൃദഃ	സുഹൃത്തുക്കളും,		ഉണ്ടായോ?
ബാന്ധവാഃ	ബന്ധുക്കളും,	സ്വപുര്യം	സ്വപനഗരത്തിൽ
കൃഷ്ണ- ഭേവതാഃ	} ശ്രീകൃഷ്ണനാവുന്ന ദൈ വത്തോടുകൂടിയവരുമായ	സുഖം	സുഖമാംവണ്ണം
യദവഃ		അപി	(അവർ)
	യാദവന്മാർ	ആസതേ	} വസിച്ചുവരുന്നില്ലേ!

12 ഇത്യുക്തോ ധർമ്മരാജേന സർവ്വം തത് സമവണ്ണയത്
യഥാനുഭൂതം ക്രമശോ വിനാ യദുകലക്ഷയം.

ധർമ്മരാജേന	യുധിഷ്ഠിരനാൽ	തത് സർവ്വം	മറ്റുള്ളതെല്ലാം
ഇതി	ഈ വിധം	യഥാനുഭൂതം	തന്നിക്കനുഭവപ്പെട്ട
ഉക്തഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ട വിദൂരൻ		പ്രകാരം
യദുകല-	} യദുവംശം നശിച്ച ക്ഷയം വിനാ	ക്രമശഃ	യഥാക്രമം
		സമവണ്ണയത്	വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞു.

13 നന്ദപ്രിയം ദുർവിഷഹം നൃണാം സ്വയമുപസ്ഥിതം
നാവേദയേത് സകരുണോ ദഃഖിതാൻ ദ്രഷ്ടുമക്ഷമഃ.

ദഃഖിതാൻ	ദുഃഖമുള്ളവരെ	ഉപസ്ഥിതം	വന്നുകൊണ്ട്
ദ്രഷ്ടം	കാണുവാൻ	ദുർവിഷഹം	സഹിപ്പാൻ പ്രയാസമുള്ള
അക്ഷമഃ	കഴിവില്ലാത്ത	അപ്രിയം	അനിഷ്ടത്തെ
സകരുണഃ	കാരണികൻ	സ്വയം	} തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞറിയിക്ക
നൃണാം	മനുഷ്യർക്ക്	നന്ദന	
		ആവേദയേത്	തരല്ലോ.

നോട്ട്:- യുധിഷ്ഠിരൻ യദുവംശത്തിന്റെ യോഗക്ഷേമം വിശേഷിച്ചും വിദൂരരോട് അന്വേഷിച്ചതാണ്. ദേശസഞ്ചാരത്തിനിടയിൽ വിദൂരൻ യദുവംശം നശിച്ചുപോയ സംഭവം അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും യുധിഷ്ഠിരനെ അറിയിച്ചില്ല. അതിനുള്ള കാരണമാണ് ഇവിടെ പറഞ്ഞത്. അനൃതങ്ങളെ ദഃഖം കാണാൻ കഴിയാത്ത കാരണികർ കനത്ത ദുഃഖവാർത്തകളെ മറുപുറം മറച്ചുവെക്കും.

14 കഞ്ചിത് കാലമഥവാത്സീത് സത്കൃതോ ഭേവവത് സുഖം
ഭാതുർജ്യേഷസ്യ ശ്രേയസ്കൃത് സർവ്വേഷാം പ്രീതിമാവഹൻ.

അഥ	ചിന്നേ യുഃ	ശ്രേയസ്കൃത്	ശ്രേയസ്സുണ്ടാക്കുന്ന
കംചിത്കാലം	കുറച്ചുകാലത്തോളം		വനായം
ദേവവത്	ദേവനെന്നപോലെ	സർവ്വേഷാം	എല്ലാവർക്കും
സത്കൃതഃ	സൽക്കരിക്കപ്പെട്ട	പ്രീതിം	സന്തോഷത്തെ
	വനായം	ആവഹൻ	ജനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും
ജ്യേഷ്ഠസു	} ജ്യേഷ്ഠസഹോദരന്മാർ (തത്തേപാപദേശത്താൽ)	സുഖം	സുഖമായി
ഭ്രാതൃഃ		അവാത്സീത്	താമസിച്ചു.

15 അബിഭൂത്യമാ ഭണ്ഡം യഥാവചഃപ്രകാരിഷ്യ
യാവദധാര ശൂദ്രതപം ശാപാഭിഷ്ഠതം യമഃ.

യമഃ	യമധർമ്മരാജാവ്	അര്യമാ	അര്യമാ എന്ന ദേവൻ
ശാപാത്	ഋഷിശാപത്താൽ	അപ്രകാരിഷ്യ	പാപം ചെയ്തവരിൽ
വഷ്ഠതം	നൂറുവഷ്ഠത്തോളം	യഥാവത്	വേണ്ടവിധം
ശൂദ്രതപം	ശൂദ്രഭാവത്തെ	ഭണ്ഡം	ഭണ്ഡനമറയെ
ഭധാര	ധരിച്ചിരുന്നു.	അബിഭൂത്	ഏറ്റുനടത്തി.
യാവത്	ഇത്രയുംകാലം		

കുറിപ്പ്:- ശൂദ്രനായ വിദൂരൻ തത്തേപാപദേശം ചെയ്യുന്നതെങ്ങനെ? — ഈ ആശങ്കയെ പരിഹരിക്കുന്നു. മാണ്ഡവ്യമുനിയുടെ ശാപംകൊണ്ട് ഭൂമിയിൽ ശൂദ്രനായി ജനിക്കുവാൻ സംഗതിവന്ന സാക്ഷാൽ യമധർമ്മദേവനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ശതവഷ്ഠാവധി നീണ്ടുനിന്ന ഈ ശാപകാലത്തിൽ യമധർമ്മന്റെ അധികാരം (പാപികളെ ശിക്ഷിക്കൽ) ഏറ്റു നടത്തിയിരുന്നതു് പിതൃക്കളുടെ രാജാവായ അര്യമാവെന്ന ദേവനും ആയിരുന്നു.

16 യുധിഷ്ഠിരോ ലബ്ധരാജ്യോ ദൃഷ്ട്വാ പൌത്രം കലന്ധരം.
ഭ്രാതൃഭിർലോകപാലാഭൈർമുദുദേ പരയാ ശ്രീയാ

ലബ്ധരാജ്യഃ	രാജ്യം സിദ്ധിച്ചു	ലോക-	} ഇന്ദ്രാദി ലോകപാല
യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ	പാലാഭൈഃ	
കലന്ധരം	വംശത്തെ നിലനിർത്തുന്ന	ഭ്രാതൃഭിഃ	നാരോടു തുല്യരായ
പൌത്രം	പൌത്രനെ	പരയാ	സഹോദരന്മാരോടുകൂടി
ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ട്,	ശ്രീയാ	വലിച്ചു
		മുദുദേ	ശോഭയോടെ
			സന്തോഷംകൊണ്ടു

17 ഏവം ഗൃഹേഷു സകതാനാം പ്രമത്താനാം തദീഹയാ
അത്യക്രമദവിജ്ഞാതഃ കാലഃ പരമദുസ്തരഃ.

ഏവം	ഈ വിധം	പ്രജ്ഞാനം	മതിമറന്നുപോയവരും
ഗൃഹേഷു	കുടുംബകാര്യങ്ങളിൽ		ആയ ജനങ്ങളുടെ
സകുമാരം	ആസക്തി പേർന്നവരും	പരമദുസ്തരഃ	അതിദുസ്തരമായ
		കാലഃ	ആയുഷ്കാലം
തദീഹയാ	തൽസംബന്ധമായ	അവിജ്ഞാതഃ	അറിയപ്പെടാത്തതായിട്ട്
	പ്രവൃത്തിയാൽ	അത്യക്രാമത്	കടന്നുപോയിരുന്നു.

18

വിദൂരസ്തഭിപ്രേത്യ ധൃതരാഷ്ട്രമഭാഷത
രാജൻ നിഗ്ഗമ്യതാം ശീശ്രം പശ്യേദം യേമാഗതം.

തത്	അതിനെ	രാജൻ	രാജാവേ !
	(കാലാതിക്രമണത്തെ)	ശീശ്രം	വേഗത്തിൽ
അഭിപ്രേത്യ	കണ്ടറിഞ്ഞ്	നിഗ്ഗമ്യതാം	പുറപ്പെട്ടുകൊൾക;
വിദൂരഃ	വിദൂരർ	ആഗതം	എത്തിക്കഴിഞ്ഞ
ധൃതരാഷ്ട്രം	ധൃതരാഷ്ട്രരോട്	ഇദം യേം	ഈ യേപ്പാടിനെ
അഭാഷത	പറഞ്ഞു —	പശ്യ	നോക്കൂ !

19

പ്രതിക്രിയാ ന യസ്യേഹ കൃതശ്ചിത് കർവിചിത് പ്രഭോ
സ ഏവ ഭഗവാൻ കാലഃ സർവ്വേഷാം നഃ സമാഗതഃ

പ്രഭോ	രാജാവേ !	സഃ ഏവ	അതേ
യസ്യ	യാതൊന്നിന്	ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരപരമുള്ള
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ	കാലഃ	കാലം
കൃതശ്ചിത്	കൃത തരത്തിലും	നഃ	നമുക്ക്
കർവിചിത്	കരിക്കലും	സർവ്വേഷാം	എല്ലാവർക്കും
പ്രതിക്രിയാ	പ്രതികാരം	സമാഗതഃ	വന്നുചേർന്നുകഴിഞ്ഞു
ന	ഇല്ലയോ,		

20

യേന ചൈവാഭിപന്നോയം പ്രാണൈഃ പ്രിയതമൈരപി
ജനഃ സദ്യോ വിധുജ്യേത കിമുതാനൈർധനാഭിഭിഃ.

യേന ച	യാതൊരു കാലത്താൽ	സദ്യഃ	ഉടനടി
അഭിപന്നഃ	കടന്നുപിടിക്കപ്പെട്ടതും	വിധുജ്യേത	വിയോജിക്കപ്പെടും ;
ഏവ	തന്നെ	അനൈഃ	മറ്റുള്ള
അയം ജനഃ	ഈ ജനത	ധനാഭിഭിഃ	ധനാഭികളാൽ
പ്രിയതമൈഃ	ഏറ്റവും പ്രിയംകര	കിമുത	വിയോജിക്കപ്പെടുമെന്നു
	ങ്ങളായ		
പ്രാണൈഃ	പ്രാണങ്ങളാൽ	പിന്നെ	പറയേണ്ട
അപി	കൂടിയും		തുണ്ടോ ?

21 പിതൃഭാതുസഹൃത്പത്രാഃ ഹാതാസ്തേ വിഗതം വയഃ
ആത്മാ ച ജരയാ ഗ്രസ്തഃ പരഗേഹമുപാസസേ

തേ	അങ്ങയുടെ	ആത്മാ ച	ശരീരമാകട്ടെ
പിതൃഭാതു-	} പിതാവും ഭാതാവും സഹൃത്പത്രാഃ } സ്നേഹിതരും, പുത്രരും	ജരയാ	ജരയാൽ
ഹതാഃ		ഗ്രസ്തഃ	ഗ്രസിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു;
വയഃ	കൊല്ലപ്പെട്ടു ;	പരഗേഹം	അന്യഗൃഹത്തെ
വിഗതം	വയസ്സ്,	ഉപാസസേ	ആശ്രയിച്ചുകഴിയുന്നു.
	കുറെ ആയിപ്പോയി ;		

നോട്ട്:- ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ മനസ്സിൽ വൈരാഗ്യം ജനിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി വിദൂരൻ അദ്ദേഹത്തെ അധീക്ഷേപിക്കുകയുണ്ട്. 'പിതൃഭാതുസഹൃത്പത്രാഃ' എന്നും അധീക്ഷേപത്തിന് ശക്തികൂട്ടാൻവേണ്ടി പൊതുവിൽ പറഞ്ഞതാണ്. പിതൃതുച്ഛ്യം ഭാതുതുച്ഛ്യം മാത്രമേ കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടുള്ളൂ.

22 അഹോ മഹീയസി ജനോജജീവിതാശാ യയാ ഭവാൻ
ഭീമേനാവജ്ജിതം പിണ്ഡമാദത്തേ ഗൃഹപാലവത്

അഹോ	അയ്യോ ! കഷ്ടം !	ഭീമേന	ഭീമനാൽ
ജനോഃ	ഒരു ജീവിക്ക്	ആവജ്ജിതം	കൊണ്ടുതരപ്പെട്ട
ജീവിതാശാ	ജീവിതത്തിലുള്ള മോഹം	പിണ്ഡം	പിണ്ഡത്തെ
മഹീയസി	വളരെ വലുതെന്നെ.	ഗൃഹപാലവത്	വീടുകാക്കുന്ന പട്ടിയെ
യയാ	യാതൊരു മോഹം		പോലെ
	കൊണ്ട്	ആദത്തേ	വാങ്ങിക്കഴിക്കുന്നു !
ഭവാൻ	അങ്ങനും		

23 അഗ്നിർനിസൃഷ്ടോ ഭത്തശ്ച ഗരോ ഓരാശ്ച ഭൂഷിതാഃ
ഹൃതം ക്ഷേത്രം ധനം യേഷാം തദ്രത്തൈരസഭിഭീ കീയത്

അഗ്നിഃ	തീ (അരക്കില്ലത്തിന്)	ക്ഷേത്രം ധനം	നാടും ധനവും
നിസൃഷ്ടഃ	വെക്കപ്പെട്ടു ;	ഹൃതം	അപഹരിക്കപ്പെട്ടുവോ
ഗരഃ	വിഷം	തദ്രത്തൈഃ	അവരാൽ നല്കപ്പെടുന്ന
ഭത്തഃ ച	കൊടുക്കപ്പെട്ടു ,	അസഭിഭീ	ഭക്ഷണംകൊണ്ടുള്ള
ഓരാഃ ച	ഭാര്യയും		ആത്മരക്ഷയാൽ
ഭൂഷിതാഃ	അവമാനിക്കപ്പെട്ടു.	കീയത്	എന്നു പ്രയോജനം ?
യേഷാം	യാതൊരുവരുടെ		

24 തസ്യോപി തവ ദേഹോയം കൃപണസ്യ ജിജീവിഷോഃ
പരൈത്യനിച്ഛതോ ജിജ്ഞോ ജരയാ വാസസി ഇവ.

കൃപണസ്യ	മൈന്ദം അനുഭവി ക്കുന്നവനും	ജിണ്ണഃ	ജിണ്ണിച്ചുപോയ
ജിജീവിഷോഃ	ഇനിയും ജീവിച്ചിരി ക്കാൻ കൊതിക്കുന്ന വനുമായ	അയം ദേഹഃ	ഈ ശരീരം.
തസ്യ തവ	} ആ അങ്ങയുടെയും അപി കൂടി	വാസസീ	പഴയ വസ്ത്രങ്ങൾ
ജരയാ		ഇവ	എന്നപോലെ
	വാല്യകൃത്താൽ	അനിച്ചതഃ	ആശിക്കാതിരിക്കെ ത്തന്നെ
		ചരൈതി	നാശം പ്രാപിക്കുന്നു.

25 ഗതസ്യാത്മമിമം ദേഹം വിരക്തോ മുക്തബന്ധനഃ
അവിജ്ഞാതഗതിർജഹ്യാത് സ വൈ ധീര ഉദാഹൃതഃ.

വിരക്തഃ	വിഷയവിരക്തി വന്നവനും,	ഗതസ്യാത്മം	സ്വന്തം കാര്യങ്ങൾക്കു് ഉതകാത്തതായിക്കഴിഞ്ഞ
മുക്തബന്ധനഃ	മമതാബന്ധം വിട്ടവനും,	ഇമം ദേഹം	ഈ ശരീരത്തെ
അവിജ്ഞാത- ഗതിഃ	} തന്റെ പോക്കിനെ പറ്റി അന്യർക്കു പിടി കൊടുക്കാത്തവനും ആയിട്ടു്	ജഹ്യാത്	ഉപേക്ഷിക്കുക.
		സ വൈ	അങ്ങനെയുള്ളവൻ മാത്രമാണു്
		ധീരഃ	ധീരനെന്നു്
		ഉദാഹൃതഃ	പറയപ്പെടുന്നതു്.

26 യഃ സ്വകാത് പരതോ വേഹ ജാതനിവൃട്ടേ ആത്മവാൻ
ഏദി കൃതപാ ഹരിഃ ഗേഹാത് പ്രവൃജേത് സ നരോത്തമഃ.

യഃ	യാതൊരുവൻ	ഹരിഃ	ശ്രീഹരിയെ
സ്വകാത്	സ്വപ്രേരണയാലോ,	ഏദി കൃതപാ	ഏദയത്തിൽ ചേർത്തു്
പരതഃ വാ	പരപ്രേരണയാലോ	ഗേഹാത്	ഗൃഹത്തിൽനിന്നു്
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ	പ്രവൃജേത്	സന്യസിച്ചിറങ്ങുന്നുവോ,
ജാത- നിവൃട്ടേഃ	} വിരക്തിയുണ്ടായവ നായും,	സഃ	അവൻ
ആത്മവാൻ		നരോത്തമഃ	പുരുഷശ്രേഷ്ഠനാണു്.
	മനക്കരുത്തുള്ളവനായും വേദിച്ചു്		

27 അഥോഭീചീം ഭിശം യാതു സ്വൈരജ്ഞാതഗതിർഭവാനു
ഇതോട്ട്വാക് പ്രായശഃ കാലഃ പുംസാം ഗുണവികഷ്ണഃ.

ഇതഃ അട്ടാക്	ഇനിമേലുള്ള	പുംസാം	മനുഷ്യരുടെ
കാലഃ	കാലം	ഗുണ-	} ഗുണങ്ങൾക്കു് അപക ഷ്ഠം വരുത്തുന്ന ഒന്നാണു്.
പ്രായശഃ	അധികപക്ഷവും	വികഷ്ണഃ	

അഥ	ആകയാൽ	അജ്ഞാതഗതി:	അറിയപ്പെടാത്ത ഗമന
ഭവാനു	അങ്ങനും		ത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും
സൈ:	സ്വന്തം ജനങ്ങളാൽ	ഉദിച്ചി. ദിശം	വടക്കുകിഴക്കിലേക്കും
		യാത്ര	യാത്രയായാലും.

28 ഏവം രാജാ വിദരേണാനജേന
പ്രജ്ഞാപക്ഷുർബോധിതോ ഹ്യോജമീഡഃ
ഛിതപാ സേപഷ്യ സ്തേഹപാശാൻ ദ്രധിക്തോ
നിശ്ചക്രാമ ഭ്രാതൃസന്ദർശിതാലപാ.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	സേപഷ്യ	സ്വപ്നങ്ങളിലുള്ള
അനജേന	അനജനായ	സ്തേഹപാശാൻ	സ്തേഹക്കയറുകളെ
വിദരേണ	വിദരനാൽ	ദ്രധിക്തഃ	മനസ്സുറപ്പിനാൽ
ബോധിതഃ ഹി	ഉപദേശിക്കപ്പെട്ടതും	ഛിതപാ	അറുത്തുകളഞ്ഞും
	തന്നെ	ഭ്രാതൃ-	} അനജനാൽ കാട്ടിക്കൊ ടക്കപ്പെട്ട മാറ്റത്തോടു
പ്രജ്ഞാപക്ഷുഃ	കണ്ണുകാണാത്ത	സന്ദർശിതാലപാ	
രാജാ	രാജാവായ		കൂടിയവനായിട്ടും
ആജമീഡഃ	ധൂതരാഷ്ട്രർ	നിശ്ചക്രാമ	ഇറങ്ങിപ്പോയി.

29 പതിം പ്രയാന്തം സുബലസ്യ പുത്രീ
പതിവ്രതാ ചാനജഗാമ സാലപി
ഹിമാലയം നൃസ്മഭണ്ഡപ്രഹർഷം
മനസപിനാമിവ സതഃസംപ്രഹാരഃ.

മനസപിനാം	വിരപുരുഷന്മാർക്കും	പ്രയാന്തം	യാത്രയായിരിക്കുന്ന
സത്സംപ്രഹാരഃ	യുദ്ധഭൂമിയിൽനിന്നു	പതിം	മുക്കാവിനെ
	കിട്ടുന്ന പ്രഹരം	പതിവ്രതാ	പതിവ്രതയും
ഇവ	ഏതുപോലെയോ,	സാലപി	സുശീലയും ആയുള്ള
	അതുപോലെ		
നൃസ്മഭണ്ഡ-	} സന്യാസിമാർക്കും ആത്മീ	സുബലസ്യ	} സുബലരാജപുത്രിയായ
പ്രഹർഷം		പുത്രി ച	
ഹിമാലയം	ഹിമാലാൽ		ഗാന്ധാരിയും
	ചവുതത്തിലേക്കും	അനജഗാമ	അനുഗമിച്ചു.

30 അജാതശത്രുഃ കൃതമൈത്രോ ഹതാഗ്നിർ-
വിപ്രാൻ നതപാ തിലഗോഭുമിരുകുമൈഃ
ഗൃഹം പ്രവിഷ്ഠോ ഗുരുവന്ദനായ
ന ചാപശ്യത് പിതരേ സൗഖ്യലിം ച

അജാതശത്രുഃ	ധർമ്മപുത്രൻ	ഗുരുവന്ദനായ	ഗുരുജനങ്ങളെ വന്ദിക്കുന്നതിനായി
കൃതമൈത്ര്യഃ	സുര്യോപസ്ഥമാനം ചെയ്തു,	ഗൃഹം	ഗൃഹത്തിലേക്കു്
ഹൃതാഗ്നിഃ	അഗ്നിഹോതും കഴിച്ച്,	പ്രവിഷ്ടഃ	ചെന്നപ്പോൾ
തിലഗോഭ്രമി-	} എളുപ്പം, പശുക്കൾ, ഭൂമി	പിതരൗ	പിതാക്കന്മാർ ഇരുവരെയും
ർക്കമൈഃ			
വിപ്രാൻ	ബ്രാഹ്മണരെ	സൗബലീം ച	ഗാന്ധാരിയേയും
നന്ദാ	തൃപ്തിപ്പെടുത്തി	ന അപശ്യത്	} അവിടെ കാണുകയും ഉണ്ടായില്ല.
	നമസ്കരിച്ച്	ച	

31 തത്ര സഞ്ജയമാസീനം പപ്രച്ഛോദപിഗമാനസഃ
ഗാവല്ഗണേ കപ നസ്താതോ വുഃലോ ഹീനശ്ച നേത്രയോഃ.
അംബാ ച ഹതപുത്രാന്താ പിതൃവുഃ കപ ഗതഃ സുഹൃത്.

തത്ര	അവിടത്തിൽ	നഃ	ഞങ്ങളുടെ
ആസീനം	ഇരിക്കുന്നതായ	താതഃ കപ	വലിയച്ഛൻ എവിടെ?
സഞ്ജയം	സഞ്ജയനോടു്	ഹതപുത്രാ	ഹനിക്കപ്പെട്ട മക്കളോടു കൂടിയവളായി
ഉദപിഗ-	} പരിഭ്രമം പൂണ്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ടു്	ആർത്താ	ദുഃഖിതയായിരിക്കുന്ന
മാനസഃ		അംബാ ച	അമ്മയും എവിടെ?
പപ്രച്ഛ	ചോദിച്ചു -	സുഹൃത്	ഇഷ്ടപ്പെട്ട
ഗാവല്ഗണേ	ഗാവല്ഗണപുത്ര !	പിതൃവുഃ ച	ഇളയച്ഛനും
നേത്രയോഃ	} കണ്ണുകളും കാണാതെ ഇരിക്കുന്നവനും	കപ ഗതഃ	എവിടെ പോയി?
ഹീനഃ			
വുഃലഃ ച	വയസ്സനായ		

32 അപി മയ്യകൃതപ്രജ്ഞേ ഹതബന്ധുഃ സ ഭാര്യയാ
ആശംസമാനഃ ശമലം ഗംഗായാം ദുഃഖിതോഽപതത്.

ഹതബന്ധുഃ	ബന്ധുക്കൾ കൊല്ലപ്പെട്ടുപോയിരിക്കുന്ന	ആശംസമാനഃ	ആശങ്കിച്ചുകൊണ്ടു്
സഃ	അദ്ദേഹം	ദുഃഖിതഃ	ദുഃഖിതനായിട്ടു്
അകൃത-	} ബുദ്ധിസംസ്കാമില്ലാത്തവനായ	ഗംഗായാം	ഗംഗാനദിയിൽ
പ്രജ്ഞേ		ഭാര്യയാ	പത്നിയോടുകൂടെ
മയി	എന്നിൽ	അപതത്	} വീണുപോയിരിക്കുമോ, എന്തോ ?
ശമലം	അപരാധത്തെ	അപി	

33 പിതര്യപരതേ പാണ്ഡുത സർവ്വാനഃ സുഹൃദഃ ശിശൂൻ
അരക്ഷതാം വൃസനതഃ പിതൃവ്യൗ കപ ഗതാവിതഃ.

ചിതരി	അച്ഛനായ	വ്യസനതഃ	സങ്കടത്തിൽനിന്നും
പാണ്ടയ	പാണ്ടുരാജാവ്	അരക്ഷതാം	സംരക്ഷിച്ചുവല്ലോ ;
ഉപരതേ	മരിച്ചപ്പോൾ	പിതൃവ്യൗ	ആ വലിയച്ഛനും
സുഹൃദഃ	പ്രിയപ്പെട്ട		വലിയമ്മയും
ശിശുൻ	കുട്ടികളായ	ഇതഃ	ഇങ്ങുനിന്നും
നഃ	ഞങ്ങളെ	കപ ഗതൗ	എങ്ങുപോയി ?
സർവ്വൻ	എല്ലാവരെയും		
സ്മൃത ഉവാച :	സ്മൃതൻ പറഞ്ഞു—		

34 കൃപയാ സ്നേഹവൈകല്യവ്യാത് സ്മൃതോ വിരഹകൾഭിതഃ
ആത്മേശ്വരമചക്ഷാണോ ന പ്രത്യാഹാതിപീഡിതഃ

ആത്മേശ്വരം	തന്റെ യജമാനനെ	സ്നേഹ-	സ്നേഹപാരവശ്യം
അചക്ഷാണഃ	കാണാതെയായി,	വൈകല്യവ്യാത്	കൊണ്ടും
വിരഹ-	} വേർപിരിവുകാരണം } ക്ലേശിക്കുന്നവനുമായി,	അതിപീഡിതഃ	അത്യന്തം സങ്കടപ്പെട്ട
കൾഭിതഃ			നവനമായിരിക്കുന്ന
		സ്മൃതഃ	സഞ്ജയൻ
കൃപയാ	കരുണകൊണ്ടും	ന പ്രത്യാഹ	മറുവടിപറഞ്ഞില്ല.

35 വിമുജ്യാശ്രുണി പാണിഭ്യം വിഷ്ടഭ്യാത്മാനമാത്മസാ
അജാതശത്രും പ്രത്യുചേ പ്രഭോഃ പാദാവനസ്സരൻ

പാണിഭ്യം	ഇരുകരങ്ങളാലും	പ്രഭോഃ	പ്രഭുവായ ധൃതരാഷ്ട്രരുടെ
അശ്രുണി	കണ്ണീരിനെ	പാദൗ	പാദങ്ങളെ
വിമുജ്യ	തുടച്ചു,	അനസ്സരൻ	അനസ്സുരിച്ചുകൊണ്ട്
ആത്മസാ	ബുദ്ധ് കൊണ്ട്	അജാതശത്രും	യുധിഷ്ഠിരനോട്
ആത്മാനം	മനസ്സിനെ		
വിഷ്ടഭ്യ	പിടിചൊതുക്കി,	പ്രത്യുചേ	പിന്നെ പറഞ്ഞു.

സഞ്ജയ ഉവാച : സഞ്ജയൻ പറഞ്ഞു —

36 നാഹം വേദ വ്യവസിതം പിത്രോർവഃ കലനന്ദന
ഗാന്ധാര്യോ വാ മഹാബാഹോ മുഷിതോസ്തി മഹാത്മഭിഃ.

കലനന്ദന	വംശത്തെ സന്തോഷി പ്പിക്കുന്ന	വ്യവസിതം	മനഃസങ്കല്പത്തെ
മഹാബാഹോ	മഹാബാഹുവായ മുളോവേ !	അഹം	ഞാൻ
വഃ	നിങ്ങളുടെ	ന വേദ	അറിഞ്ഞില്ല ;
പിത്രോഃ	പിതാക്കന്മാരുടെയോ,	മഹാത്മഭിഃ	ആ മഹാത്മാക്കളാൽ
ഗാന്ധാര്യഃ വാ	ഗാന്ധാര്യരുടെയോ	മുഷിതഃ	} ഞാൻ വഞ്ചിതനായി } വേദിച്ചിരിക്കുന്നു.
		അസ്തി	

37 അമാജഗാമ ഭഗവാൻ നാരദഃ സഹതുംബുതഃ
പ്രത്യുത്ഥായാഭിവാദ്യാഹ സാനജോഽഭ്യുച്ഛയന്നിവ.

അഥ	അങ്ങനെയിരിക്കെ, പിന്നെ ഒരിക്കൽ	സാനജഃ	അനജനാരോടു കൂടിയ യുധിഷ്ഠിരൻ
ഭഗവാൻ	സവ്വജ്ഞനായ	പ്രത്യുത്ഥായ	എഴുന്നേറ്റു സപീകരിച്ചു,
നാരദഃ	നാരദമഹാഷി	അഭിവാദ്യം	അഭിവാദ്യം ചെയ്ത്
സഹതുംബുതഃ	തുംബുതഃവാടുക്കി	അഭ്യുച്ഛയൻ	} ആരാധിക്കുന്നപോലെ കാട്ടിക്കൊണ്ടു് *
		ഇവ	
അജഗാമ	വന്നുചേർന്നു.	ആഹ	പറഞ്ഞു.

* ശോകാവേശത്താൽ യഥാവിധി ആരാധിക്കുകയുണ്ടായില്ല എന്നു സാരം.

യുധിഷ്ഠിര ഉവാച : യുധിഷ്ഠിരൻ പറഞ്ഞു:—

38 നാരദം വേദ ഗതിം പിത്രോർഭഗവൻ കപ ഗതാവിതഃ
അംബാ വാ ഹതപുത്രാന്താ കപ ഗതാ ച തപസ്വിനീ
കണ്ഠധാര ഇവാപാരേ ഭഗവാൻ പാരദൾകഃ

ഭഗവൻ	ഹേ ഭഗവാനേ !	ഹതപുത്രാന്താ	മക്കൾ കൊല്ലപ്പെട്ടതു കൊണ്ടു വിവശയുമായ
പിത്രോഃ	പിതാക്കളായ ധൃതരാഷ്ട്ര രുടെയും വിദൂരരുടെയും	അംബാ വാ	വലിയമ്മയാണെങ്കിൽ
ഗതിം	പോക്കിനെക്കുറിച്ചു്	കപ ഗതാ ച	എവിടെ പോയോ ?
അഹം	ഞാൻ	അപാരേ	കരകാണാക്കടലിൽ
ന വേദ	അറിയുന്നില്ല;	കണ്ഠധാരഃ	കുപ്പിത്താൻ
ഇതഃ	ഇവിടെനിന്നു്	ഇവ	എന്നപോലെ
കപ ഗതേ	എവിടെ പോയോ ?	പാരദൾകഃ	കരകാട്ടിത്തന്നവൻ
തപസ്വിനീ	സന്തപ്തയും	ഭഗവാൻ	സവ്വജ്ഞനായ നിന്തിരുവതിയാണു്.

39 അമാബഭാഷേ ഭഗവാൻ നാരദോ മുനിസത്തമഃ
മാ കംചന ശുപോ രാജൻ യദീശ പരവശം ജഗതഃ.

അഥ	അനന്തരം	കംചന	ഒരുത്തനെക്കുറിച്ചും
മുനിസത്തമഃ	മുനിശ്രേഷ്ഠനും	മാ ശുപഃ	ദുഃഖിക്കരുതു്,
ഭഗവാൻ	സവ്വജ്ഞാനനിധിയുമായ	യത്	എന്തെന്നാൽ
നാരദഃ	ശ്രീനാരദൻ	ജഗതഃ	ലോകം
അബഭാഷേ	പറഞ്ഞു.	ഈശപരവശം	ഈശപരനു് അധീന മായതാണല്ലോ.
രാജൻ	രാജാവേ !		

40 ലോകാഃ സപാലാഃ യസ്യേമേ വഹന്തി ബലിമീശിതഃ
സ സംയുനക്തി ഭൂതാനി സ ഏവ വിയുനക്തി ച

ഈശിതഃ ഈശിതാവായ
യസ്യ യാതൊരുവനും
സപാലാഃ ഇന്ദ്രാദിദികപാലക
നാരാടുക്കിയ
ഇമേ ലോകാഃ ഈ ലോകങ്ങളെല്ലാം
ബലിം പുജാദ്രവ്യത്തെ
വഹന്തി എടുത്തുനില്ക്കുന്നു.

സഃ ആ ഈശിതാവു്
ഭൂതാനി പ്രാണിജാലങ്ങളെ
സംയുനക്തി അന്യോന്യം കൂട്ടി
ചേർന്നു ;
സഃ ഏവ ആ ഈശിതാവുതന്നെ
വിയുനക്തി ച പിരിച്ചുവിടുകയും
ചെയ്യുന്നു.

41 യഥാ ഗാവോ നസി പ്രോതാസ്തന്തും ബലാ സപദാമഭിഃ
വാക്തന്തും നാമഭിർബലാ വഹന്തി ബലിമീശിതഃ

യഥാ ഏതുവിധം
നസി പ്രോതാഃ മൂക്കിൽ തുളക്കപ്പെട്ടു്
തന്തും ചരടിൽ
സപദാമഭിഃ സ്വന്തം കയറുകളാൽ
ബലാഃ ബന്ധിക്കപ്പെട്ട
ഗാവഃ കാളകൾ (പ്രവർത്തിക്കു
ന്നവോ അതേവിധം)
വാക്തന്തും വിധിനിഷേധരൂപത്തി
ലുള്ള വേദവാക്യച്ചരടിൽ

നാമഭിഃ വണ്ണാശ്രമസംബന്ധങ്ങളായ
പേരുകൾകൊണ്ടു്
ബലാഃ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരി
ക്കുന്ന ജനങ്ങൾ
ഈശിതഃ സർവ്വേശ്വരനും
ബലിം പുജാസാധനത്തെയും
വഹന്തി ചുമന്നുനില്ക്കുന്നു.

42 യഥാ ക്രീഡോപസ്തരാണാം സംയോഗവിഗമവിഹ
ഇച്ഛയാ ക്രീഡിതഃ സ്യാതാം തഥൈവേശേച്ഛയാ റുണാം.

ക്രീഡോ- }
പസ്തരാണാം } കളിസ്സാമാനങ്ങളുടെ
സംയോഗ- } ചേർച്ചയും
വിഗമഃ } പിരിവും
യഥാ ഏതുവിധം
ക്രീഡിതഃ കളിക്കാരന്റെ
ഇച്ഛയാ ഇഷ്ടമനുസരിച്ചു്

സ്യാതാം ആയേക്കുമോ,
തഥാ ഏവ അതേവിധം
ഇഹ ഈ ലോകത്തിൽ
റുണാം മനുഷ്യരുടേതും
ഇശേഷ്ഛയാ ഈശ്വരേഷ്ഛയനുസരി
ച്ചു് ആയേക്കും.

43 യന്മനുസേ ധ്രുവം ലോകമധ്രുവം വാ ന ചോഭയം
സർവ്വഥാ ന ഹി ശോചയാന്യേ സ്തേഹാദന്യത്ര മോഹജാതം.

ലോകം	ലോകത്തെ	സർവ്വമാ ഹി	ഏതുപ്രകാരത്തിലും
ധ്രുവം	അനശ്വരമായോ,	മോഹജാതം	അറിവില്ലായ്മയിൽ
അധ്രുവം	നശ്വരമായോ,		നിന്നുണ്ടായ
ന ച	അനശ്വരവും നശ്വരവും	സ്നേഹാത്	സ്നേഹം ഒന്നാഴിച്ചു
	അല്ലാത്തതായോ,		
ഉഭയം വാ	ഈ രണ്ടുതരത്തിലും	അന്യത്ര	മറ്റൊരുതരത്തിലും
	ഉള്ളതായോ	തേ	അവർ
മനുസേ യത്	നി വിചാരിക്കുന്ന		
	പക്ഷത്തിൽ	ന ശോച്യാഃ	ശോചനീയരല്ല.

കുറിപ്പ്:- അറിവില്ലായ്മയിൽനിന്നു് ഉരുവിക്കുന്ന സ്നേഹമാണു് ശോകകാരണം. ലോകത്തിന്റെ സ്വഭാവമെന്തെന്നു് അറിഞ്ഞാൽ ആരുടെ വിധേയഗതിയും ദുഃഖിപ്പാൻ ഇടവരുന്നതല്ല. ലോകസ്വഭാവത്തെ ഏതുരൂപത്തിൽ ധരിച്ചാലും കൊള്ളാം. ലോകം ജീവസ്വരൂപമാകയാൽ അനശ്വരമാണെന്നോ, ജഡസ്വരൂപമാകയാൽ നശ്വരമാണെന്നോ, രണ്ടുരൂപത്തിലും അല്ലാത്തതാകയാൽ അനിർവ്വാച്യമായ ശുദ്ധബ്രഹ്മമാണെന്നോ, രണ്ടുരൂപത്തിലും ഉള്ളതാകയാൽ ജഡമൈതന്യമയമായതാണെന്നോ എങ്ങനെ ധരിച്ചാലും ദുഃഖത്തിന്നവകാശമില്ല.

44

തസ്മാജ്ജഹ്യംഗ വൈക്രവ്യമജ്ഞാനകൃതമാത്മനഃ
കഥം തപനാഥാഃ കൃപണാഃ വന്തേരരസ്തേ ച മാം വിനാ.

അംഗ	പ്രിയംകരനായ രാജാവേ!	വന്തേരൻ	കഴിച്ചുകൂട്ടുക"
തസ്മാത്	അതുകൊണ്ടു്		എന്നിങ്ങനെ കരുതി
അനാഥാഃ	"നാഥനില്ലാത്തവരും	അജ്ഞാനകൃതം	അറിവില്ലായ്മമൂലം
കൃപണാഃ ച	ദയനീയന്മാരുമായിട്ടു്		ഉണ്ടായ
തേ	അവർ	ആത്മനഃ	തന്റെ
മാം വിനാ	എന്നെക്കൂടാതെ	വൈക്രവ്യം	ദുഃഖപാരവശ്യത്തെ
കഥം തു	എങ്ങനെയാണു്	ജഹി	വിട്ടുകളയുക.

45

കാലകർമ്മഗുണാധീനോ ദേഹോഽയം പാണ്ഡുരഭേതികഃ
കഥമന്യാംസു ഗോപായേത് സപ്തഗ്രന്തോ യഥാ പരം.

കാലകർമ്മ-	} കാലകർമ്മഗുണങ്ങൾ } ക്കു് അധീനമായതും.	ഗോപായേത്	രക്ഷിക്കുക ?
ഗുണാധീനഃ			
പാണ്ഡു-	} പണ്ഡിതാത്മക } മായിരിക്കുന്നതും ആയ	സപ്തഗ്രന്തഃ	പെരുപാമ്പിനാൽ വിഴുങ്ങപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചൻ
ഭേതികഃ			
അയം ദേഹഃ	ഈ ശരീരം	പരം	മറ്റൊരുവനെ
കഥം തു	എങ്ങനെയാണു്	യഥാ	രക്ഷിക്കാൻ ശക്തനാകാ ത്തതുപോലെയാണിതു്.
അന്യാൻ	അന്യരെ		

46 അഹസ്താനി സഹസ്താനാമപാദാനി ചതുഷ്പദം
ഫലഗുനി തത്രമഹതാം ജീവോ ജീവസ്യ ജീവനം.

ജീവഃ	ഒരു ജീവൻ	അപാദാനി	കാലുകളും ഇല്ലാത്തവ
ജീവസ്യ	മറ്റൊരു ജീവന്റെ		(തൃണസസ്യംദികൾ)
ജീവനം	ഉപജീവനമായിത്തീരുന്നു.	ചതുഷ്പദം	നാല്പാലികളുടെയും,
അഹസ്താനി	കൈകളില്ലാത്തവ	ഫലഗുനി	ചെറിയവ
	(പക്ഷിമൃഗാദികൾ)	തത്ര	അതിലും
സഹസ്താനാം	കൈകളുള്ള മനുഷ്യരുടെയും,	മഹതാം	വലിയവയുടെയും
			ആഹാരമാണ്.

47 തദിദം ഭഗവാൻ രാജനേക ആത്മാത്മനാം സ്വദൃക്
അന്തരോത്ഥനന്തരോ ഭാതി പശ്യ തം മായയോരധാ

രാജൻ	ഹേ രാജവേ !	അനന്തരഃ	ബഹിർഭാഗത്തിൽ
തത് ഇദം	ആ ഈലോകം		സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും,
ആത്മനാം	ആത്മാക്കളുടെയും	ഏകഃ	ഏകനുമായ
ആത്മാ	ആത്മാവായി	ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരൻ
സ്വദൃക്	സ്വയം പ്രകാശി	മായയാ	മായകൊണ്ട്
	ക്കുന്നവനും,	ഉദധാ	ബഹുപ്രകാരത്തിൽ
അന്തരഃ	അന്തർഭാഗത്തിൽ	ഭാതി	ശോഭിക്കുന്നതാകുന്നു.
	സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും,	തം	ആ സർവ്വേശ്വരനെ
		പശ്യ	കണ്ടറിയുക.

48 നേരയമദ്യ മഹാരാജ ഭഗവാൻ ഭൂതഭാവനഃ
കാലരൂപോത്ഥവതീണ്ണാസ്യാമഭവായ സുരഭിഷാം.

മഹാരാജ	മഹാരാജാവേ !	ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരൻ
ഭൂതഭാവനഃ	സർവ്വപ്രാണികളെയും	സുരഭിഷാം	ദേവശരങ്ങളുടെ
	സൃഷ്ടിച്ചുരക്ഷിച്ചു	അഭവായ	വിനാശത്തിനായി
	അനുഗ്രഹിക്കുന്നവനും,	അദ്യ	ഇന്നിപ്പോൾ
കാലരൂപഃ	കാലസ്വരൂപനുമായ	അസ്യാം	ഈ ഭൂമിയിൽ
സി അയം	ആ ഈ	അവതീണ്ണഃ	അവതരിച്ചിരിക്കുന്നു.

49 നിഷ്ഠാദിതം ദേവകൃത്യമവശേഷം പ്രതീക്ഷതേ
താവദ്യയമവേക്ഷധപം ദേവഭ്യാവദിഹേശ്വരഃ.

ദേവകൃത്യം	ദേവന്മാർക്കുവേണ്ടി	അവശേഷം	ഇനി അവശേഷിച്ചിട്ടു
	ചെയ്യേണ്ടതായ കൃത്യം		ഇതിനെ
നിഷ്ഠാദിതം	നിറവേറപ്പെട്ടു ;	പ്രതീക്ഷതേ	കാത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

ജഗദ്രാജം	സർവ്വേശ്വരൻ	ഭവേത്	ഉണ്ടായിരിക്കുമോ,
യാവത്	ഏതുകാലംവരെയും	താവത്	അപ്പോഴേക്കു്
ജഹ	ഈ ഭൂമിയിൽ	യുഗം	നിങ്ങൾ
		അവേക്ഷധർമ്മം	കാര്യം കണ്ടുകാരാവിൻ.

50 യുതരാഷ്ട്രഃ സഹ ഭൂതാ ഗാന്ധാര്യാ ച സപഭാര്യയാ
ക്ഷേണൈന ഹിമവത ഋഷിണാമാശ്രമം ഗതഃ.

യുതരാഷ്ട്രഃ	യുതരാഷ്ട്രർ	ഹിമവതഃ	ഹിമാലയത്തിന്റെ
ഭൂതാ	സഹോദരനോടും	ക്ഷേണൈന	തെക്കുഭാഗത്തിൽ
സപഭാര്യയാ	സ്വന്തം പത്നിയായ	ഋഷിണാം	ഋഷിമാരുടെ
ഗാന്ധാര്യാ ച	ഗാന്ധാരിയോടും	ആശ്രമം	ആശ്രമത്തിലേക്കു്
സഹ	കൂടി	ഗതഃ	പോയിരിക്കുകയാണു്.

51 ശ്യാതോഭിഃ സപ്തഭിർത്വാ വൈ സർധൂനീ സപ്തധാ വ്യധാത്
സപ്താനാം പ്രീതയേ നാനാ സപ്തശ്യാതഃ പ്രപക്ഷതേ.

യാ വൈ	യാതൊരു പ്രസിദ്ധമായ	ശ്യാതോഭിഃ	പ്രവാഹങ്ങളോടെ
സർധൂനീ	ദേവഗംഗ	സപ്തധാ	ഏഴുപ്രകാരത്തിൽ
സപ്താനാം	സപ്തഷിമാരുടെ	വ്യധാത്	വേറിട്ടു ഭഴുകിയോ,
പ്രീതയേ	പ്രീതിപ്പെടുത്തി		ആ സ്ഥലത്തെ
നാനാ	വെച്ചേറെ	സപ്തശ്യാതഃ	'സപ്തശ്യാതസ്സ്' എന്നു്
സപ്തഭിഃ	ഏഴു്	പ്രപക്ഷതേ	പറഞ്ഞുവരുന്നു.

52 സ്താതപാനസവനം തസ്തിൻ ഹുതപാ ചാഗ്നീൻ യഥാവിധി
അബ്ഭക്ഷേ ഉപശാന്താത്മാ സ ആസ്തേ വിഗതൈഷണഃ.

തസ്തിൻ	ആ സപ്തശ്യാതസ്സിൽ	അബ്ഭക്ഷേ	ജലം മാത്രം ആഹരിച്ചു
അനസവനം	ത്രിസന്ധ്യകൾതോറും		കൊണ്ടു്,
സ്താതപാ	സ്നാനം ചെയ്തും,	ഉപശാന്താത്മാ	ഉപശാന്തമായ മന
അഗ്നീൻ	തേതാഗ്നികളെ		സ്നോടുകൂടിയവനായി,
യഥാവിധി	വിധിപ്രകാരം	വിഗതൈ-	} ഏഷണാത്രയത്തെ
ഹുതപാ ച	ഹോമിച്ചും,	ഷണഃ	
		സഃ ആസ്തേ	കൈവിട്ടുകൊണ്ടു്
			അദ്ദേഹം ഇരിക്കുന്നു.

53 ജിതാസനോ ജിതശ്ചാസഃ പ്രത്യാഹൃതേഷവിന്ദ്രിയഃ
ഹരിഭാവനയാ ധ്വപസ്തരജഃസത്തപതമോമലഃ

54 വിജ്ഞാനാത്മനി സംയോജ്യ ക്ഷേത്രജ്ഞേ പ്രചിലാപ്യ തം
ബ്രഹ്മണ്യോത്മാനമാധാരേ ഘടാംബരമിവാംബരേ.

55 യാഗസ്തമയാഗ്രണോദക്കോ നിരുദ്ധകരണാശയഃ
നിവർത്തിതാഖിലാഹാര ആസ്തേ സ്ഥാണുരിവാചലഃ.

ജിതാസനഃ	ആസനമുറകളെ അഭ്യ സിച്ച് വശത്താക്കിയ വനായും	പ്രവിലാപ്യ	ലയിപ്പിച്ച്,
ജിതശ്വാസഃ	പ്രാണായാമത്താൽ ശ്വാസഗതിയെ നിയ ന്ത്രിച്ചവനായും	തം	ആക്ഷേത്രജ്ഞനെ
പ്രത്യാഹത- ഷഡിന്ദ്രിയഃ	ആറു ജ്ഞാനേന്ദ്രിയ ങ്ങളെ വിഷയങ്ങളിൽ നിന്നു വേർപെടുത്തി യവനായും,	ആധാരേ	എല്ലാത്തിനും ആശ്രയ ഭൂതമായ
ഹരിഭാവനയാ	ശ്രീഹരിയുടെ നിരന്ത രാനുധ്യാനത്താൽ	ബ്രഹ്മണി	പരബ്രഹ്മത്തിലും
ധ സ്മരജഃ-	} രജസ്സ്, സത്തം, സത്ത- } തമസ്സ് എന്നീ ഗുണങ്ങ തമോമലഃ } ഉഭവുന്ന മാലിന്യത്തെ നീക്കികളഞ്ഞവനായും.	ഘടാംബരം	ഘടാകാശത്തെ (കുടത്തിൽ ഒതുങ്ങിയ ആകാശത്തെ)
ആത്മാനം		അംബരേ	മഹാകാശത്തിൽ
വിജ്ഞാനാ- ത്മനി		ഇവ	എന്നപോലെ
സംയോജ്യ ക്ഷേത്രജ്ഞേ	ഭവിച്ച് അഹംകാരാസ്സദമായ മനസ്സിനെ	(പ്രവിലാപ്യ)	വിലയിപ്പിച്ച്
	(സ്ഥൂലദേഹത്തിൽ നിന്നു) ബോധാത്മക മായ ബുദ്ധിയിൽ	യാഗസ്തമയാ- ഗ്രണോദക്കഃ	മായാഗുണങ്ങളുടെ ഫല മായുള്ള വാസനയെ നശിപ്പിച്ചവനായും,
	ഏകീകരിച്ചശേഷം (ആ ദൃശ്യത്തിൽനിന്നും) ദൃഷ്ടാവായ ക്ഷേത്ര ജ്ഞനിൽ	നിരുദ്ധ-	ഇന്ദ്രിയങ്ങളെയും മന കരണാശയഃ } സിന്ധിയും നിരോധിച്ച വനായും
		നിവർത്തിതാ-	എല്ലാ ആഹാരങ്ങളും
		ഖിലാഹാരഃ	കൈവെടിഞ്ഞവ നായും ഭവിച്ചുകൊണ്ടു്
		സ്ഥാണഃ ഇവ	ഒരു കുറിപ്പോലെ
		അചലഃ	ഇളക്കമില്ലാത്തവനായി
		ആസ്തേ	സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നു.

56 തസ്മാത്തരാധോ മൈവാഭൂഃ സന്ന്യസ്താഖിലകർമ്മണഃ
സ വാ അദ്യതനാദ്രാജൻ പരതഃ പഞ്ചമേട്ടഹനി
കളേവരം ഹാസ്യതി സ്വം തച്ച സ്മീഭവിഷ്യതി.

രാജൻ	രാജാവേ!	മാ ഏവ	ഒരിക്കലും തന്നെ
സന്ന്യസ്താ-	} സർവ്വകർമ്മങ്ങളെയും ഖിലകർമ്മണഃ } പരിത്യജിച്ചിരിക്കുന്ന	അഭൂഃ	ആകരുതു്.
തസ്യ		സഃ വൈ	അദ്വൈതമാകട്ടെ
അന്തരായഃ	ആ ധൃതരാഷ്ട്രർ	അദ്യതനാത്	ഇന്നുമുതൽ

പരതഃ	അപ്പാരം	ഹാസ്യതി	ഉപേക്ഷിക്കും ;
പഞ്ചമേ	അഞ്ചാമത്തെ	തത് ച	അതാകട്ടെ
അഹനി	നാളിൽ	ഭസ്മീ-	} സ്വയം വെന്തു വെണ്ണി റാകയും ചെയ്യും.
സ്വപം	സ്വപനം	ഭവിഷ്യതി	
കളേവരം	ശരീരത്തെ		

57 ഹ്യേമാന്യേണിഭിർഭേഹേ പത്യഃ പത്നീ സഹോടജേ
ബഹിഃ സ്ഥിതാ പതിം സാധവീ തമഗ്നിമനു വേക്ഷ്യതി.

പത്യഃ	ഭർത്താവിന്റെ	സാധവീ	പതിവ്രതയായ
ഭേഹേ	ശരീരം	പത്നീ	പത്നി (ഗ്രാസ്യാരി)
സഹോടജേ	പണ്ണശാലയോടുകൂടെ	തം പതിം	ആ ഭർത്താവിനെ
അഗ്നിഭിഃ	ത്രേതാഗ്നികളാൽ	അനു	പിന്തുടന്നുകൊണ്ട്
ഹ്യേമാന്യേ	ഭവിക്കപ്പെടുമ്പോൾ	അഗ്നിം	അഗ്നിയിലേക്ക്
ബഹിഃ	പുറത്തു്	വേക്ഷ്യതി	പ്രവേശിക്കുന്നതാണ്.
സ്ഥിതാ	നില്ക്കുന്ന		

58 വിഭൂരസ്തു തദാശ്ചര്യം നിശാമൃ കരുനന്ദന
ഹർഷശോകയുതസ്തസ്താഭ് ഗന്താ തീർത്ഥനിഷേവകഃ

കരുനന്ദന	ഹേ കരുവാംശജ !	ഹർഷശോക-	} സന്തോഷത്തോടും സന്താപത്തോടും കൂടി
വിഭൂരഃ തു	വിഭൂരനാകട്ടെ	യുതഃ	
തത് ആശ്ചര്യം	ആ ആശ്ചര്യത്തെ	തസ്താത്	അവിടെനിന്നു്
നിശാമൃ	കണ്ട്	തീർത്ഥ-	} പുണ്യസ്ഥലങ്ങളുടെ സന്ദർശനമായിട്ടു്
		നിഷേവകഃ	
		ഗന്താ	പോകുന്നതാണ്.

59 ഇത്യുക്തപാട്ടുമാരുഹതത് സ്വഗ്ഗ്ം നാരദഃ സഹതുംബുരുഃ
യുധിഷ്ഠിരോ വചസ്തസ്യ ഹൃദി കൃതപാട്ടജഹാപ്തമുപഃ

നാരദഃ	ശ്രീനാരദൻ	യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ
ഇതി ഉക്തപാ	ഇവിധം പറഞ്ഞു്,	തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ
അഥ	പിന്നെ	വചഃ	വാക്കിനെ
സഹതുംബുരുഃ	തുംബുരുവിനോടുകൂടി	ഹൃദി കൃതപാ	മനസ്സിൽ ധരിച്ചു്
സ്വഗ്ഗ്ം	സ്വഗ്ഗ്ത്തിലേക്ക്	ശുദ്ധഃ	ദുഃഖത്തെ
ആഹുതം	കയറിച്ചോയി.	അജഹാത്	ഉപേക്ഷിച്ചു.

കുറിപ്പ്:- പരീക്ഷിതരാജാവിന്റെ അദ്ഭുതകൃത്യങ്ങളെ വിസ്തരിച്ചു പറയുവാൻ വേണ്ടി സൂതൻ അതിന്നു് ഉപോൽഘാതമായിട്ടു് പാണ്ഡവന്മാരുടെ മഹാ പ്രസ്ഥാനപര്യന്തമുള്ള കഥാഭാഗത്തെ ഇതു മുതൽ മൂന്നദ്ധ്യായങ്ങൾക്കൊണ് പഠത്തവസാനിപ്പിക്കുന്നു. അതിൽ ആദ്യം വിദൂരാഗമനം, വിദൂരോപദേശത്താൽ ധൃതരാഷ്ട്രർ അവിജ്ഞാതഗതിയായി രാജ്യം വിട്ടുപോയതു്, യുധിഷ്ഠിരന്റെ പശ്ചാത്താപം, ശ്രീനാരദോപദേശത്താൽ യുധിഷ്ഠിരനു് താപശാന്തിയുണ്ടായതു് എന്നീ സംഗതികൾ ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

ത്രയോദശോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 543.

പതിമൂന്നാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ചതുർദശോഽദ്ധ്യായഃ : പതിനാലാമദ്ധ്യായം.

[ചതുർദശേ തപരിഷ്ഠാനി ദൃഷ്ട്വാ രാജാ വിശങ്കിതഃ
അശ്രുണോജ്ജ്വനാത് കൃഷ്ണതീരോധാനമിതിര്യതേ]

യുധിഷ്ഠിരന്റെ ആപച്ഛങ്കയും

ചോരകയിൽനിന്നു് അജ്ജ്വനൻ വരുന്നതും.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു: -

- 1 സംപ്രസ്ഥിതേ ചോരകായാം ജിഹ്ണു ബന്ധുദിഗ്ക്ഷയാ
ജ്ഞാതും ച പുണ്യശ്ലോകസ്യ കൃഷ്ണസ്യ ച വിചേഷിതം
- 2 വൃതീതാഃ കതിചിന്നാസാസ്സദാ നായാത്തതോഽജ്ജ്വനഃ
ദേശം ഘോരരൂപാണി നിമിത്താനി കുരൂപേഹഃ

ബന്ധു- } ബന്ധുക്കളെ കാണാൻ
ദിഗ്ക്ഷയാ } ഈ ആഗ്രഹംകൊണ്ടും,
പുണ്യശ്ലോകസ്യ പുണ്യചരിതനായ
കൃഷ്ണസ്യ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
വിചേഷിതം ചെയ്തികളെ
ച പ്രത്യേകിച്ചും
ജ്ഞാതും ച അറിവാൻവേണ്ടിയും

ജിഹ്ണു അജ്ജ്വനൻ
ചോരകായാം ചോരകയിൽ
സംപ്രസ്ഥിതേ പോയിരിക്കേ,
കതിചിത് ഏതാനും
മാസാഃ മാസങ്ങൾ
വൃതീതാഃ കഴിഞ്ഞു;
അജ്ജ്വനഃ അജ്ജ്വനൻ

തതഃ	അവിടെനിന്നു	ഘോരരൂപാണി	യേകരങ്ങളായ
ന ആയാത്	തിരിച്ചുവന്നില്ല;	നിമിത്താനി	ദുർന്നിമിത്തങ്ങൾ
തദാ	അപ്പോൾ		
കുരൂപഹഃ	യുധിഷ്ഠിരൻ	ദേശം	കണ്ടു.

3 കാലസ്യ ച ഗതിം ശൈലാം വിപര്യസ്തന്തുധർമ്മിണഃ
പാപീയസിം നൃണാം വാർത്താം ക്രോധലോഭാഹൃതാത്മനാം.

4 ജിഹ്വായവ്യവഹൃതഃ ശാഠ്യമിത്രം ച സൗഹൃദം
പാതുമാതുസഹൃദ്ഭ്രാതൃപതീനാം ച കല്പനം.

5 നിമിത്താനൃത്യരിഷ്ടാനി കാലേ തപനഗതേ നൃണാം
ലോഭാദ്യധർമ്മപ്രകൃതിം ദുഷ്ടോപാവാചാനജം നൃപഃ.

വിപര്യസ്ത- ന്തുധർമ്മിണഃ;	വിപരീതകാലാവസ്ഥ യോടുചേർന്നുള്ള	പിതൃമാതു- സഹൃദ്ഭ്രാതൃ- പതീനാം	അച്ഛനമ്മമാർ, ബന്ധു ജനങ്ങൾ, സഹോദര ന്മാർ, ഭ്രാതൃഭർത്താക്ക ന്മാർ എന്നിവർക്കു അർപ്പിക്കുന്നതല്ല
കാലസ്യ	കാലത്തിന്റെ	കല്പനം ച	വഴക്കിനെയും,
ശൈലാം	ഭീകരമായ	അനഗതേ	അനുകൂലമായ
ഗതിം ച	പോക്കിനെയും,	കാലേ തു	കാലത്തിൽപോലും
ക്രോധലോഭ- ാഹൃതാത്മനാം	കോപം, അത്യാശ, കളുപ്പ് എന്നിവയെ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന	അത്യരിഷ്ടാനി	അധികം ദോഷകരമായ
നൃണാം	ജനങ്ങളുടെ	നിമിത്താനി	ലക്ഷണങ്ങളായും,
പാപീയസിം	പാപഭൂയിഷ്ഠമായ	നൃണാം	മനുഷ്യർക്കിടയിൽ
വാർത്താം	ജ്വലിതപയ്യയെയും,	ലോഭാദ്യ- ധർമ്മപ്രകൃതിം	അതിമോഹം തുടങ്ങിയ അധർമ്മസ്വഭാവത്തെയും
ജിഹ്വായം	കുടിലതന്ത്രങ്ങൾ ഏറിയ	ദുഷ്ടോ നൃപഃ	കണ്ടിട്ട് യുധിഷ്ഠിരരാജാപ്
വ്യവഹൃതം	പെരുമാറ്റത്തെയും,	അനജം	അനജനായ ഭീമസേന നോട്
ശാഠ്യമിത്രം	വഞ്ചനകലനുള്ള	ഉപാച	പറഞ്ഞു.
സൗഹൃദം ച	സ്നേഹബന്ധത്തെയും,		

യുധിഷ്ഠിര ഉവാച : യുധിഷ്ഠിരൻ പറഞ്ഞു:—

6 സംപ്രേഷിതോ ചാരകായാം ജിഹ്വർബന്ധുദിഗ്ക്ഷയാ
ജ്ഞാതും ച പുണ്യശ്ലോകസ്യ കൃഷ്ണസ്യ ച വിവേചിതം.

ബന്ധു- ദിഗ്ക്ഷയാ	ബന്ധുക്കളെ കാണാൻ ഇ ആഗ്രഹംകൊണ്ടും,	കൃഷ്ണസ്യ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
പുണ്യശ്ലോകസ്യ	പുണ്യചരിതനായ	വിവേചിതം	ചെയ്തികളെ
		ച	പ്രത്യേകിച്ചും

ജ്ഞാതും ച	അറിവാൻവേണ്ടിയും	ജിഷ്ണുഃ	അജ്ജ്ഞൻ
പോരുകയാം	പോരുകയിലേക്കു്	സംപ്രേഷിതഃ	അയക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

7 ഗതാഃ സപ്താധുനാ മാസാ ഭീമസേന തവാനജഃ
നായാതി കസ്യ വാ ഹേതോർനാഹം വേദേദമഞ്ജസാ.

ഭീമസേന	ഭീമസേന !	വാ	ആവോ
അധുനാ	ഇപ്പോൾ	ന ആയാതി	വരുന്നില്ല.
സപ്ത മാസാഃ	ഏഴു മാസങ്ങൾ	ഇദം	ഇതേപ്പറ്റി
ഗതാഃ	കഴിഞ്ഞു.	അഞ്ജസാ	എഴുപ്പത്തിലൊന്നും
തവ	നിന്റെ	അഹം	ഞാൻ
അനജഃ	അനജൻ		
കസ്യ ഹേതോഃ	എന്തുകാരണത്താൽ	ന വേദ	അറിയുന്നില്ല.

8 അപി ദേവഷിണാട്ടഭിഷ്ടഃ സ കാലോത്ഥമപസ്ഥിതഃ
യദാത്മനോട്ടങ്ഗമാക്രീഡം ഭഗവാൻത്സിസൃക്ഷതി.

ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	ദേവഷിണാ	ശ്രീനാരദനാൽ
ആത്മനഃ	തന്റെ	ആഭിഷ്ടഃ	പായപ്പെട്ടിരുന്ന
ആക്രീഡം	ക്രീഡാസാധനമായ	സഃ കാലഃ	ആ കാലം
അംഗം	ശരീരത്തെ	അയം	ഇതാ ഇപ്പോൾ
യദാ	യാതൊരിക്കൽ	ഉപസ്ഥിതഃ	} എത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു വെന്നോ ?
ഉത്സിസൃക്ഷതി	ഉപേക്ഷിക്കുമെന്നു്	അപി	

9 യസ്താന്നഃ സംപദോ രാജ്യം ഓരാഃ പ്രാണാഃ കലം പ്രജാഃ
ആസൻ സപതവിജയോ ലോകാശ്ച യദനഗ്രഹാത്.

യസ്താത്	യാതൊരു ഭഗവാൻ	കലം	വംശവും,
	നിമിത്തമായി	സപതവിജയഃ	ശത്രുജയവും,
നഃ	നമുക്കു്	പ്രജാഃ	ജനങ്ങളും,
സംപദഃ	ഐശ്വര്യങ്ങളും,	ആസൻ	ഉണ്ടായി;
രാജ്യം	രാജഭോഗവും	യദനഗ്രഹാത്	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ
ഓരാഃ	പതിമാരും		അനഗ്രഹംകൊണ്ടു്
പ്രാണാഃ	ജീവനും,	ലോകാഃ ച	ലോകങ്ങളും നേടി.

10 പശ്യോത്പാതാനരവൃശ്ച ടിച്ഛാൻ ഭൈമാൻ സദൈഹികാൻ
ഓരൂണാൻ ശംസതോട്ടുരാദേ യം നോ ബുദ്ധിമോഹനം.

നരവ്യാഘ്ര	ഹേ വീരപുരുഷ !	ബുദ്ധിമോഹനം	ബുദ്ധിയെ വ്യാമോഹി
ദിവ്യൻ	ആകാശത്തിലുള്ളവയും,		പ്പിക്കുന്ന
സഹോദരൻ	ദേഹത്തിൽ അനേക	ഭയം	ഭീതിയെ
	പ്പെടുന്നവയുൾപ്പെടെ	ശംസതഃ	സൂചിപ്പിക്കുന്നവയുമായ
ഭയമാൻ	ഭൂമിയിൽ സംഭവിക്കുന്ന	ഉത്പാതാൻ	ദുർന്നിമിത്തങ്ങളെ
	വയും,	അദൂരാത്	അടുത്തിടുത്തായി
ഭാരണാൻ	ഭീഷണങ്ങളായവയും,	പശ്യ	നോക്കുക !
നഃ	നമ്മുടെ		

11 ഉദ്യക്ഷിബാഹവോ മഹ്യഃ സ്തരന്ത്യംഗ പുനഃ പുനഃ
വേപഥുശ്ചാപി ഏഭയേ ആരാദാസ്യന്തി വിപ്രിയം.

അംഗ	അല്ലേ ഭീമ !	വേപഥുഃ	നടുക്കവും
ഉദ്യക്ഷി-	} (ഇടത്തെ) തുടയും,	ച അപി	} അനുഭവപ്പെടുന്നു.
ബാഹവഃ		മഹ്യം	
പുനഃ പുനഃ	അടിക്കടി	ആരാത്	(ഇവ) എനിക്കു്
സ്പുരന്തി	തുടിക്കുന്നു	വിപ്രിയം	അടുത്തുതന്നെ
ഏഭയേ	മനസ്സിൽ	ഭാസ്യന്തി	അനിഷ്ടത്തെ
			നൽകിയേക്കും

12 ശിവൈഷോഭ്യന്തമാഭിത്യമഭിരൈത്യനലാനനാ
മാമംഗ സാരമേയോടയമഭിരൈതി ഹൃഭീരുവത്.

ഏഷാ ശീവാ	ഈ പെൺകുറുക്കൻ	അയം	ഈ നില്ക്കുന്ന
അനലാനനാ	തീ കക്കിക്കൊണ്ടു്,	സാരമേയഃ	നായ
ഉഭ്യന്തം	ഉദിച്ചയരുന്ന	അഭീരുവത്	പേടിയില്ലാത്തപോലെ
ആഭിത്യം	} സൂര്യനെ നോക്കി	മാം ഹി	} എന്നെത്തന്നെ നോക്കി
അഭിരൈതി		അഭിരൈതി	
അംഗ	അല്ലേ ഭീമ !		ഭാഭിയിടുന്നു.

13 ശസ്ത്രാഃ കുച്ഛന്തി മാം സവ്യം ക്ഷിണം പശവോടപരേ
വാഹാംശ്ച പുരുഷവ്യാഘ്ര ലക്ഷയേ തദന്തോ മമ.

ശസ്ത്രാഃ	ഉത്തമങ്ങളായ	ക്ഷിണം	} വലം വച്ചും ചുറ്റി
		കുച്ഛന്തി	
പശവഃ	മൃഗങ്ങൾ (പശുക്കൾ	പുരുഷവ്യാഘ്ര	ഹേ പുരുഷവ്യാഘ്ര !
	മൃഗലായവ)	മമ	എന്റെ
മാം	എന്നെ	വാഹാൻ ച	തേർക്കുതിരകളേയും
സവ്യം	ഇടംവച്ചും,	തദന്തഃ	നിലവിളിക്കുന്നവ
അപരേ	മറയ്ക്കുവ (ഉത്തമങ്ങളെ		യായിട്ടു്
	ല്ലാത്ത മൃഗങ്ങൾ)	ലക്ഷയേ	ഞാൻ കാണുന്നു.

14 മുതൃദൂതഃ കപോതോയമുലൂകഃ കംപയൻ മനഃ
പ്രതൃലൂകശ്ച കഹപാനൈരനിന്ദ്രേ ശൂന്യമിച്ഛതഃ

അയം	ഈ	പ്രതൃലൂകഃ ച	കാക്കയും
കപോതഃ	മാടപ്രാവ്	അനിന്ദ്രേ	ഉറക്കമില്ലാതെയിരുന്നു്
മുതൃദൂതഃ	മുതൃദേവതയുടെ സന്ദേശ	കഹപാനൈഃ	ശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ട്
	വാഹകനായിരിക്കുന്നു ;	ശൂന്യം	വിനാശത്തെ
മനഃ	മനസ്സിനെ	ഇച്ഛതഃ	അറിയിക്കുവാൻ
കംപയൻ	വിറപ്പിച്ചുകൊണ്ട്		വെമ്പുന്നു.
ഉലൂകഃ	കുമ്പനം		

15 ധൂമ്രാഃ ദിശഃ പരിധയഃ കംപതേ ഭൂഃ സഹാദ്രിഭിഃ
നിർഘാതശ്ച മഹാനാസീത് സാകം ച സ്തനയിത്നഭിഃ.

ദിശഃ	ദിക്കുകൾ	ഭൂഃ	ഭൂമി
ധൂമ്രാഃ	ധൂമ്രവർണ്ണങ്ങളായിരിക്കുന്നു ;	കംപതേ	കുലുങ്ങുന്നു ;
പരിധയഃ	ഗ്രഹങ്ങൾക്കു പരിവേഷങ്ങൾ കാണപ്പെടുന്നു ;	സ്തനയിത്നഭിഃ	മിന്നലുകളോടു
		സാകം ച	കൂടെത്തന്നെ
അദ്രിഭിഃ	മലകളോടു	മഹാൻ	വലിയ
സഹ	കൂടെ	നിർഘാതഃ ച	ഇടിമുഴക്കവും
		ആസീത്	ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു.

16 വായുർവാതി ഖരസ്സർവോ രജസാ വിസ്രജംസ്തമഃ
അസ്യഗച്ഛന്തി ജലദാ ബീഭത്സമിവ സർവ്വതഃ.

രജസാ	പൊടികൊണ്ട്	ജലദാഃ	മേഘങ്ങൾ
തമഃ	ഇരുട്ടിനെ	സർവ്വതഃ	എല്ലായിടവും
വിസ്രജൻ	വ്യാപിപ്പിച്ചു്	ബീഭത്സം	} അറപ്പുണ്ടാക്കം പ്രകാരത്തിൽ
വായുഃ	കാരവ്	ഇവ	
ഖരസ്സർവഃ	കഠിനസ്സർവ്വത്തോടെ	അസ്യക്	രക്തം
വാതി	വീശുന്നു.	വച്ഛന്തി	വഷിക്കുന്നു.

17 സൂര്യം ഹതപ്രഭം പശ്യ ഗ്രഹമർദ്ദം മിഥോ ദിവി
സസങ്കലൈർഭൂതഗണൈർജചലിതേ ഇവ രോദന്ദീ.

സൂര്യം	സൂര്യനെ	മിഥഃ	അന്യോന്യം
ഹതപ്രഭം	പ്രഭയറ്റിരിക്കുന്നതായും,	ഗ്രഹമർദ്ദം	ഗ്രഹങ്ങൾ കലഹി
ദിവി	ആകാശത്തിൽ		ക്കുന്നതായും,

സസങ്കലൈഃ	പ്രാണിജാലങ്ങളോടു	രോദസീ	ഭൂമിയും അന്തരീക്ഷവും
	കൂടിക്കലർന്നുള്ള	ജപലിതേ	} ജപചിക്ഷംപ്രകാരം ഇരിക്കുന്നതായും
		ഇവ	
ഭൂതഗണൈഃ	ശിവഭൂതഗണങ്ങളാൽ	പശ്യ	നോക്കൂ !

18 നദ്യോ നദാശ്ച ക്ഷുഭിതാഃ സരാംസി ച മനാംസി ച
ന ജപലത്യഗ്നിരാജ്യേന കാലോത്ഥം കിം വിധാത്സ്യതി.

നദ്യഃ	നദികളും,	ആജ്യേന	നെയ്യുകൊണ്ട്
നദാഃ ച	നദങ്ങളും,		(ഹോമിക്കുമ്പോൾ)
സരാംസി ച	തടാകങ്ങളും,	ന ജപലതി	കത്തിയെരിയുന്നില്ല.
മനാംസി ച	മനസ്സുകളും	അയം കാലഃ	ഈ കാലം
ക്ഷുഭിതാഃ	ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കുന്നു ;	കീം	എന്തിനെ
അഗ്നിഃ	തിരു്	വിധാത്സ്യതി	വരുത്തി വയ്ക്കുമോ !

19 ന പിബന്തി സ്തനം വത്സാഃ ന ഭൃഹ്യന്തി ച മാതരഃ
രുദന്ത്യശ്രമുഖാ ഗാവോ ന ഹൃഷ്യന്ത്യപ്ഷഭഃ പ്രജേ.

വത്സാഃ	പശുക്കിടാങ്ങൾ	ഗാവഃ	പശുക്കൾ
സ്തനം ന	} മുല കുടിക്കുന്നില്ല ;	അശ്രമുഖാഃ	കണ്ണീരാഴുകുന്ന മുഖ
പിബന്തി			ത്തോടുകൂടിയവയായിട്ട്
മാതരഃ	തള്ളകൾ	രുദന്തി	നിലവിളിക്കുന്നു ;
ന ഭൃഹ്യന്തി	} ചുരത്തിക്കൊടുക്കു	ഋഷഭാഃ	കാളകൾ
ച			നതുമില്ല.
പ്രജേ	ഗോശാലയിൽ	ന ഹൃഷ്യന്തി	പുളക്കുന്നില്ല.

20 വൈതാനി രുദന്തിവ സ്വിദ്യന്തി ഹൃച്ഛലന്തി ച
ഇമേ ജനപദാ ഗ്രാമാഃ പുരോദ്യാനാകരാശ്രമാഃ
ഭൃഷ്ടശ്രീയോ നിരാനന്ദാഃ കിമഖം ദർശന്തി നഃ

വൈതാനി	ദേവപ്രതിമകൾ	ജനപദാഃ	ജനവാസകേന്ദ്രങ്ങളും
രുദന്തി	} കരയുന്നതുപോലെ	പുരോദ്യാനാ-	} നഗരങ്ങളും ഉദ്യാനങ്ങളും വനികളും
ഇവ		കരാശ്രമാഃ	
സ്വിദ്യന്തി ഹി	വിയർത്താലിക്കുന്നു ;		ആശ്രമങ്ങളും
ഹൃച്ഛലന്തി ച	ഇളകുകയും ചെയ്യുന്നു.	നഃ	നമുക്ക്
ഭൃഷ്ടശ്രീയഃ	ശോഭയാറ്റാറായും	കിം അഖം	എന്തു ദോഷത്തെ
നിരാനന്ദാഃ	സന്തോഷമകന്നവയുമായ	ദർശന്തി	കാണിക്കുന്നുവോ ?
ഇമേ ഗ്രാമാഃ	ഈ ഗ്രാമങ്ങളും		

21 മന്യ ഏതെമ്മഹോത്പാതൈർ നൃനം ഭഗവതഃ പദൈഃ
അനന്യപുരുഷശ്രീഭിർഹീനാ ഭൂർഹതസൈശഭഗാ.

മഹോത്- പാതൈഃ ഏതൈഃ ഭൂഃ അനന്യ- പുരുഷശ്രീഭിഃ ഭഗവതഃ	} വന്വിച്ച ദോഷലക്ഷണങ്ങളായ ഇവകളാൽ, ഭൂമി } അനന്യപുരുഷനാക്കില്ലാത്ത ശോഭയോടുകൂടിയ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ	പദൈഃ ഹീനാ ഹത- സൈശഭഗാ നൃനം മന്യേ	തൃപ്പാദങ്ങളോട് വേർപിരിഞ്ഞതും } സൈശഭഗം നഷ്ടപ്പെട്ട തും ആയിരിക്കണമെന്നും തീർച്ചയായും ഞാൻ കരുതുന്നു.
---	---	--	--

22 ഇതി ചിന്തയതസ്തസ്യ ദൃഷ്ടാരിഷ്ടേന ചേതസാ
രാജന്തഃ പ്രത്യാഗമദ് ബ്രഹ്മൻ യദപുര്യാഃ കപിധപജഃ.

ബ്രഹ്മൻ ഇതി ദൃഷ്ടാരിഷ്ടേന ചേതസാ തസ്യ രാജന്തഃ	ഹേ ബ്രാഹ്മണോത്തമ ! ഇപ്രകാരം കണ്ടുവെച്ചെട്ട ലക്ഷണക്കേടുകളോടുകൂടിയ മനസ്സുകൊണ്ട് ആ രാജാവു്	ചിന്തയതഃ കപിധപജഃ യദപുര്യാഃ പ്രത്യാഗമത്	വിചാരപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കേ, അജ്ഞാൻ പോരകയിൽനിന്നും തിരികെ എത്തി.
--	---	---	---

23 തം പാദയോന്നിപതിതമയഥാപൂർവ്വമാതരം
അധോവദനമബ്ജിന്ദ്രം മുഞ്ചന്തം നയനാബ്ജയോഃ

24 വിലോക്യാപിഗഹ്വരേയോ വിച്ഛായമനുജം നൃപഃ
പുച്ഛതി സ്ത സഹസ്രധ്യേ സംസ്തരൻ നാരദേരിതം.

നൃപഃ പാദയോഃ നിപതിതം അയഥാപൂർവ്വം ആതരം അധോവദനം നയനാ- ബ്ജയോഃ അബ്ജിന്ദ്രം മുഞ്ചന്തം	ധർമ്മപുത്രരാജാവു് തന്റെ പാദങ്ങളിൽ വീണ നമസ്സരിച്ചവനും, മുൻപോലെയല്ലാത്തവനും, പരവശനും, മുഖം താഴ്ന്നിട്ടു നില്ക്കുന്നവനും, } ചെന്നാരിനോടൊത്ത കണ്ണിണയിൽനിന്നും കണ്ണിടുന്നതൊഴി പൊഴിക്കുന്നവനും,	വിച്ഛായം തം അനുജം വിലോക്യ ഉദ്വിഗ- ഹ്വരേയഃ നാരദേ- രിതം സംസ്തരൻ സഹസ്രധ്യേ പുച്ഛതി സ്ത	കാന്തിയകന്നവനുമായ ആ അനുജനെ കണ്ടിട്ട് } ഉദ്വേഗംകൊണ്ട ഹൃദയേ തോടുകൂടിയവനായി, } നാരദമഹർഷി പറഞ്ഞിരുന്ന വാക്കിനെ കാർമ്മിച്ചുകൊണ്ട് ഉറവരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ വെച്ചു ചോദിച്ചു.
--	--	--	--

യുധിഷ്ഠിര ഉവാച : യുധിഷ്ഠിരൻ പറഞ്ഞു:—

25 കച്ചിദാനന്തപുര്യം നഃ സ്വജനാഃ സുഖമാസതേ
മധുഭോജശോഹാഹാഃ സാതപതാസ്യക വൃഷ്ണയഃ.

ആനന്തപുര്യം	പോരകയിൽ	സാതപതാ-	} സാതപതന്മാരും, വൃഷ്ണികളും
നഃ	നമ്മുടെ	സ്വകവൃഷ്ണയഃ	
സ്വജനാഃ	സ്വജനങ്ങളായ	സുഖം	സൗഖ്യമായിട്ട്
മധുഭോജ-	} മധുഷുകളും, ഭോജന്മാരും, ശോഹാഹാഃ } ശോഹന്മാരും, അഹ് നന്മാരും,	ആസതേ	} ഇരിക്കുന്നുവോ ?
കച്ചിത്		കച്ചിത്	

26 ശുരോ മാതാമഹഃ കച്ചിത് സ്വസ്ത്യാസ്തേ വാഥ മാരിഷഃ
മാതൃലഃ സാനജഃ കച്ചിത് കശല്യാനകദന്ദഭിഃ

മാരിഷഃ	ബഹുമാന്യനായ	മാതൃലഃ	അമ്മാമനായ
മാതാമഹഃ	മുത്തച്ഛൻ	ആനകദന്ദഭിഃ	വസുദേവൻ
ശുരഃ	ശുരസേനൻ	സാനജഃ	അനജന്മാരോടുകൂടെ
സ്വസ്തി	സുഖമായി	കശലീ	} ക്ഷേമവാനായി ഇരിക്കുന്നുവോ ?
ആസ്തേ	} ഇരിക്കുന്നുവോ ?	കച്ചിത്	
കച്ചിത് വാ			

27 സപ്ത സ്വസാരഃ തത്പത്ര്യാ മാതൃലാസ്യഃ സഹാത്മജാഃ
ആസതേ സസ്നാഃ ക്ഷേമം ദേവകീപ്രമുഖാഃ സ്വയം.

തത്പത്ര്യാഃ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ	സ്വസാരഃ	സോദരിമാർ
	ഭാര്യമാരും	സഹാത്മജാഃ	പുത്രന്മാരോടുകൂടെയും
മാതൃലാസ്യഃ	നമ്മുടെ അമ്മായിമാരും	സസ്നാഃ	പുത്രഭാര്യന്മാരോടുകൂടെയും
ദേവകീ-	} ദേവകീദേവി തുടങ്ങിയ	സ്വയം	തന്നെത്താൻ
പ്രമുഖാഃ		ക്ഷേമം	ക്ഷേമമായിട്ട്
സപ്ത	ഏഴ്	ആസതേ	ഇരിക്കുന്നുവല്ലോ.

28 കച്ചിദ്രാജാഹുകോ ജീവത്യുസത്പത്ര്യാസ്യ പാനജഃ
ഏകീകഃ സസുതോക്ത്രോ ജയന്തഗദസാഹോഃ

അസത്പുത്രഃ	അസത്തായ പുത്രനുണ്ടാ യിരുന്ന	ജീവതീ	} ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവോ ?
		കച്ചിത്	
ആഹുകഃ	ഉഗ്രസേനാനെന്ന	അസ്യ	ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ
രാജാ	രാജാവ്	അനജഃ	അനജനും

സസൃതഃ	പുത്രനോടുകൂടിയവൻ	ജയന്തഗദ-	ജയന്തൻ, ഗദൻ,
ഹൃദികഃ	ഹൃദികനും,	സാരണഃ ച	സാരണൻ എന്നിവരും
അക്രൂരഃ	അക്രൂരനും,		സുഖമായിരിക്കുന്നുവോ?

29 ആസതേ കശലം കച്ചിദ്യേ ച ശത്രുജിദായഃ
കച്ചിദാസ്മൈ സുഖം രാമോ ഭഗവാൻ സാതപതാം പതിഃ.

ശത്രുജിദാ-	ശത്രുജിത്	പ്രഭഃ	പ്രഭവും
ദയഃ യേ ച	തുടങ്ങിയുള്ളവരും	ഭഗവാൻ	ഭഗവാനും ആയ
കശലം	ക്ഷേമമായി	രാമഃ	ശ്രീബലരാമൻ
ആസതേ	ഇരിക്കുന്നുവോ?	സുഖം ആസ്മൈ	സുഖമായിരിക്കുന്നുവോ?
കച്ചിത്		കച്ചിത്	
സാതപതാം	യാദവന്മാരുടെ		

30 പ്രഭൃതഃ സർവ്വവൃഷ്ണീനാം സുഖമാസ്മൈ മഹാരഥഃ
ഗംഭീരരയോടനിരുശ്ലോ വൽതേ ഭഗവാനത.

സർവ്വ-	എല്ലാ വൃഷ്ണികളുടെയും	ഗംഭീരരയഃ	അതിപരാക്രമിയും
വൃഷ്ണീനാം	ഇടയിൽ	ഭഗവാൻ	മഹാനഭാവനമായ
മഹാരഥഃ	മഹാരഥികനായ	അനിരുദ്ധഃ	അനിരുദ്ധൻ
പ്രഭൃതഃ	പ്രഭൃതൻ	വൽതേ	സർവ്വോൽകഷേണ
സുഖം ആസ്മൈ	സുഖമായിരിക്കുന്നുവോ?	ഉത	വർത്തിക്കുന്നുണ്ടോ?

31 സുഷേണശ്ചാരുദേഷ്ണശ്ച സാംബോ ജംബവതീസൃതഃ
അന്യേ ച കാർഷ്ണീപ്രവരാഃ സപത്രാ ജ്വലഭായഃ.

32 തഥൈവാനുചരാഃ ശൈരരേ ശൂതദേവോൽപാദനഃ
സുനന്ദനന്ദശീർഷണ്യോ യേ ചാന്യേ സാതപതഷഭാഃ.

33 അപി സ്വസ്ത്യാസതേ സർവ്വേ രാമകൃഷ്ണഭജാശ്രയാഃ
അപി സ്തരന്തി കശലമസ്താകം ബലസൗഹൃദാഃ.

സുഷേണഃ	സുഷേണനും,	ഗുഹഭായഃ	ഗുഹൻ തുടങ്ങിയവരും,
ചാരുദേഷ്ണഃ	ചാരുദേഷ്ണനും,	അന്യേ ച	മറുപേരും,
ജംബവതീ-	ജംബവതിയുടെ	തഥാ ഏവ	അവിധംതന്നെ
സൃതഃ	പുത്രനായ	ശൈരരേ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
സാംബഃ ച	സാംബനും	അനുചരാഃ	അനുചരന്മാരായ
കാർഷ്ണീപ്രവരാഃ	കൃഷ്ണപുത്രന്മാരിൽ	ശൂതദേവോ-	ശൂതദേവൻ - ഉദ്ധവൻ
	യോഗ്യന്മാരായ	ഭവദായഃ	തുടങ്ങിയുള്ളവരും,
സപത്രാഃ	സപത്രരായുള്ള	സുനന്ദനന്ദ-	സുനന്ദൻ - നന്ദൻ
		ശീർഷണ്യഃ	മുതലായുള്ള

സാക്ഷാത്കാശം:	യാദവപുംഗവന്മാർ	അപി	}	നിവസിക്കുന്നുവോ ?
അന്യേ	വേറെ	ആസതേ		
യേ ച	ആരെല്ലാമുണ്ടോ,	ബല-	}	സ്നേഹബന്ധത്തോടു കൂടിയ അവർ
സർവ്വേ	അവരെല്ലാം	സൗഹൃദം:		
രാമകൃഷ്ണ-	} രാമകൃഷ്ണന്മാരുടെ ഭജനലഭ്യന്തര ആശ്രയിച്ചവരായിട്ട്	അസ്താകം	}	നമ്മുടെ യോഗക്ഷേമത്തെ
ഭജാശ്രയം:		കുശലം		
സ്വസ്തി	സുഖമായി	അപി	}	ചിന്തിക്കുന്നുണ്ടോ ?
		സ്തരന്തി		

34 ഭഗവാനപി ഗോവിന്ദോ ബ്രഹ്മണ്യോ ഭക്തവത്സലഃ കച്ചിത് പുരേ സുധർമ്മായാം സുഖമാസ്തേ സുഹൃദ്വൃതഃ.

ബ്രഹ്മണ്യഃ	ബ്രാഹ്മണഭക്തനും	സുധർമ്മായാം	സുധർമ്മയെന്ന ദേവസഭയിൽ
ഭക്തവത്സലഃ	ഭക്തവത്സലനും	സുഹൃദ്വൃതഃ	സുഹൃത്തുകളാൽ പരിവൃതനായി
ഭഗവാൻ	ഛായാഗുണസംപൂർണ്ണനായ	സുഖം	സൗഖ്യമായി
ഗോവിന്ദഃ	} ശ്രീകൃഷ്ണനും	ആസ്തേ	} വാഴുന്നുവോ ?
അപി		കച്ചിത്	
പുരേ	പോരുകാപുരത്തിലെ		

35 മംഗളായ ച ലോകാനാം ക്ഷേമായ ച ഭവായ ച ആസ്തേ യദുകുലാംഭോധാവാദ്യോടനന്തസഖഃ പുമാൻ.

യദുകുലാം-	} യദുവംശമാവുന്ന സമുദ്രത്തിൽ	ലോകാനാം	ലോകങ്ങളുടെ
ഭോധേയ		മംഗളായ ച	മംഗളത്തിനും
അനന്തസഖഃ	} ആദിശേഷമുത്തിയായ ബലരാമനോടുകൂടി അവതാരം ചെയ്ത	ക്ഷേമായ ച	ക്ഷേമത്തിനും
ആദ്യഃ		ഭവായ ച	നന്മക്കുംവേണ്ടി
പുമാൻ	} ആദിപുരുഷനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ആസ്തേ	വാഴുകയാണ്.

36 യദ്ബാഹുണ്യഗുഹായാം സ്വപുര്യാം യദവോടച്ചിതാഃ ക്രീഡന്തി പരമാനന്ദം മഹാപൈശുര്യചികാ ഇവ

യദ്ബാഹു-	} യാതൊരു ഭഗവാന്റെ ഭജനേ	മഹാ-	} മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ പാഷ്ടകന്മാർ
ണ്യഗുഹായാം		പൈശുര്യചികാഃ	
സ്വപുര്യാം	സ്വപനം രാജധാനിയിൽ	ഇവ	എന്നപോലെ
അച്ചിതാഃ	സംപൂജിതരായികഴിയുന്ന	പരമാനന്ദം	അത്യാനന്ദത്തോടെ
യദവഃ	യാദവന്മാർ	ക്രീഡന്തി	വിഹരിക്കുന്നു.

37

യത്പാശ്ശേശൃഷണമുഖ്യകർമ്മണാ
സത്യായോ ച്യുഷ്ടസഹസ്രയോഷിതഃ
നിജ്ജിത്യ സംഖ്യേ ത്രിശാംസ്തദാശിഷോ
ഹരന്തി വജ്രായുധവല്ലഭോചിതാഃ.

യത്പാശ്ശേ-	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ	സംഖ്യേ	സമരത്തിൽ
ശൃഷണ-	പാപപരിഹാരയാവുന്ന	നിജ്ജിത്യ	തോല്പിച്ചു,
മുഖ്യകർമ്മണാ	ഉത്തമകർമ്മംകൊണ്ട്	വജ്രായുധ-	ശചീദേവീക്കുമാത്രം സമുചിതങ്ങളായ
സത്യായോ	സത്യഭാമാദികളായ	വല്ലഭോചിതാഃ	
ച്യുഷ്ടസഹസ്ര-	പതിനാറായിരം സ്രീകര	തദാശിഷഃ	അവരുടെ ഭോഗ്യങ്ങളെ (പാരിജാതാദികളെ)
യോഷിതഃ		ഹരന്തി	പിടിച്ചുപറ്റിയിരിക്കുന്നു.
ത്രിശാംസ്	ദേവന്മാരെയുംകൂടി		

38

യദ്ബാഹുണ്യോഭ്യയോനജീവിനോ
യദുപ്രവീരാ ഹ്യകതോഭയോ മുഹുഃ
അധികൃമന്ത്യങ്ഘ്രിഭിരാഹൃതാം ബലാത്
സഭാം സുധർമ്മാം സുരസത്തമോചിതാം.

യദ്ബാഹു-	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ	സുരസത്തമോ-	ദേവരാജാവിനുമാത്രം യോജിച്ചതായ
ണ്യോഭ്യയോ-	ഭുജണ്യവൈവേചിതെ	ചിതാം	
നജീവിനഃ	അവലംബിച്ച ജീവി തം നയിക്കുന്ന	സുധർമ്മാം	സുധർമ്മയെന്ന
യദുപ്രവീരാഃ	യാവേവീരന്മാർ	സഭാം	സഭാമന്ദിരത്തെ
അകതോ-	എന്തെന്നിന്നും ഭയമില്ലാത്തവരായിട്ട്	മുഹുഃ	വീണ്ടും വീണ്ടും
ഭയഃ			
ബലാത്	ബലാൽക്കാരേണ	അങ്ഘ്രിഭിഃ	കാലുകൾകൊണ്ട് ചവിട്ടിക്കയറി ഇരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.
ആഹൃതാം	ഭഗവാനാൽ കൊണ്ട് വരപ്പെട്ട	അധികൃമന്തി	
		ഹി	

39

കച്ചിത്തേട്ടനാമയം താത ഭ്രഷ്ടതേജാ വിഭാസി മേ
അലബ്ധമാനോഽവജ്ഞാതഃ കിം വാ താത ചിരോഷിതഃ.

താത	വത്സ, അച്ഛന!	താത	ഉണ്ണി!
തേ	നിനക്ക്	ചിരോഷിതഃ	അധികം നാൾ അവി ടെ പാർത്തിരുന്ന നീ
അനാമയം	സുഖംതന്നെയോ?	അലബ്ധ-	ബഹുമാനം ലഭിക്കാത്ത വനായോ?
കച്ചിത്		മാനഃ കിം	
ഭ്രഷ്ടതേജാഃ	തേജസ്സുവിട്ടവനായിട്ട്	അവജ്ഞാതഃ	അവമതിപ്പെട്ട വനായെന്നോ?
മേ വിഭാസി	എനിക്കു തോന്നുന്നു.	വാ	

പര്യട്ഠകുമാരി	വിട്ടു തനിച്ചിരുന്നു	യത്കിഞ്ചിത് വേറെ ഏതെങ്കിലും
അപിസപിത്	ക്ഷേണം കഴിച്ചുവോ ?	കർമ്മ ഒരു പ്രവൃത്തി
ജഗല്ലിതം	നിന്ദിതവും	കൃതവാൻ ന ചെയ്തവനല്ലല്ലോ.
അക്ഷമം	അയോഗ്യവുമായ	

44 കച്ചിത് പ്രേഷതമേനാഥ ഹൃദയേനാത്മബന്ധുനാ
ശൂന്യോടന്ധി രഹിതോ നിത്യം മനുസേ തേടന്യഥാ ന തക.

അഥ	ഭരപക്ഷേ	രഹിതഃ	വേർപിരിഞ്ഞിരിക്കുന്ന
നിത്യം	"ഏതു നേരത്തും		ഞാൻ
പ്രേഷ-	} വളരെനേരെ പ്രിയം } കരനായി ചർത്തിക്കുന്ന	ശൂന്യഃ അന്ധി	ഒന്നുമല്ലാതെയായിരി
തമേന			ക്കുന്നു" എന്നു്
ഹൃദയേന	സ്വന്തം അന്തരംഗം	മനുസേ	} നി വിചാരപ്പെടുകയാ
	തന്നെയായിക്കഴിഞ്ഞ	കച്ചിത്	
	വനമായ	അന്യഥാ	മറുതരത്തിൽ
ആത്മബന്ധുനാ	സ്വബന്ധുവിനോട്	തേ	നിനക്കു്
	(ശ്രീകൃഷ്ണനോട്)	ന തക	ഒരുപം സംഭാവ്യമല്ല.

കുറിപ്പ്:- ശ്രീനാരദോപദേശംകൊണ്ട് പിതൃജനചിരഹൃദഃഖത്തിൽനിന്നു് ഭരവിധം വിമുക്തനായ യുധിഷ്ഠിരൻ രാജകാര്യങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായി. അന്നൊരിക്കൽ ശ്രീകൃഷ്ണാദിസുഹൃദ്ജനങ്ങളുടെ വൃത്താന്തം ഗ്രഹിച്ചവരുവാനായി അജ്ഞനൻ ചൊരകയിലേക്കു് അയയ്ക്കപ്പെട്ടു. മാസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിട്ടും ആ സഹോദരന്റെ പ്രത്യാഗമനം കാണുന്നില്ല. ഒന്നിമിത്തങ്ങളാകട്ടെ പലതും കാണാനുണ്ട്. ധർമ്മജൻ ആപച്ഛങ്കാഭരിതനായി, ഭീമനോട് ഓരോന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കേ, അജ്ഞനൻ വിഷാദമുക്തയോടെ എത്തിച്ചേർന്നു. രാജാവിനു് ആദ്യമേ ഉണ്ടായിരുന്ന മനഃക്ലേശം വർദ്ധിച്ചു. യദുപരിയിലെ ഓരോരുത്തരുടെയും വൃത്താന്തം എടുത്തെടുത്തു ചോദിച്ചു; അജ്ഞനന്റെ മട്ടമാറുവാനുള്ള കാരണം അന്വേഷിച്ചു. ഭഗവൽതിരോധാനത്തെപ്പറ്റി നാരദൻ സൂചിപ്പിച്ചതും, ഒന്നിമിത്തങ്ങളുടെ ദർശനവും അജ്ഞനന്റെ ഭാവങ്ങളെയും എല്ലാംകൂടി യുധിഷ്ഠിരനെ എന്തെന്നില്ലാതെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തിയിരിക്കുകയാണ്.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ചതുർദശോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 587.

പതിനാലാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

പഞ്ചദശോദ്ധ്യായഃ : പതിനഞ്ചാമധ്യായം.

[കലിപ്രവേശമാലക്ഷ്യ ധരം നൃസ്യ പരീക്ഷിതി
ആരുരോഹ നൃപഃ സ്വർഗ്ഗമിതി പഞ്ചദശോദ്ധ്യവീത്.]

ശ്രീ പരീക്ഷിത്തിന്റെ രാജ്യാഭിഷേകവും,
പാണ്ഡവന്മാരുടെ സ്വർഗ്ഗാരോഹണവും.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:—

- 1 ഏവം കൃഷ്ണസഖഃ കൃഷ്ണോ ഭാത്രാ രാജ്ഞാട്ടവികല്പിതഃ
നാനാശങ്കാസ്പദം രൂപം കൃഷ്ണവീശ്ലേഷകർശിതഃ
- 2 ശോകേന ശുഷ്യഭവേനഹൃത്സരോജോ ഹതപ്രഭഃ
വിഭം തമേവാനധ്യായൻ നാശകന്റോത് പ്രതിഭാഷിതം.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	ശുഷ്യഭഃ	} വാടിക്കുരിഞ്ഞ താമര യ്ക്കൊത്ത മുഖത്തോടും ഹൃദയത്തോടും കൂടിയി രിക്കുന്നവനും,
ഭാത്രാ	മേഘസോദരനായ	വദനഹൃത്- സരോജഃ	
രാജ്ഞാ	രാജാവിനാൽ	ഹതപ്രഭഃ	തേജസ്സഹവനും,
നാനാശങ്കാ- സ്പദം	} വിവിധശങ്കകൾക്കു ഇടം നൽകുന്ന	കൃഷ്ണസഖഃ	ഭഗവാന്റെ ഉററ ചങ്ങാതിയുമായ
രൂപം		കൃഷ്ണഃ	അജ്ജനൻ
ആവികല്പിതഃ	അഭ്യൂഹിക്കപ്പെട്ടവൻ പാത്രമായി വേിച്ചവനും,	തം വിഭം	} ആ സമ്പൂർണ്ണരനെ തന്നെ
കൃഷ്ണവീശ്ലേഷ- കർശിതഃ	} ഭഗവദപിരഹ ഭുവത്താൽ	ഏവ	
		അനധ്യായൻ	വിടാതെ ചിന്തിച്ച കൊണ്ടിരുന്നു
ശോകേന	ആ ഭുവം നിമിത്തം	പ്രതിഭാഷിതം	മറുപടിപറയുവാൻ ന
		അശക്നോത്	} കഴിയാതെ വന്നായില്ല.

- 3 കൃഷ്ണേണ സംസ്കൃത്യ ശുപഃ പാണ്ണിനാട്ടമൃജ്യ നേത്രയോഃ
പരോക്ഷേണ സമുന്നമപ്രണയേതക്ണ്യകാതരഃ
- 4 സഖ്യം മൈത്രിം സൗഹൃദം ച സാരഥ്യാഭിഷ്ഠ സംസ്കരൻ
നൃപമഗ്രജമിത്യാഹ ബാഹ്ലഗഭ്ഗഭയാ നിരാ.

പരോക്ഷേണ	കൺമാഞ്ഞുപോയ ഭഗ വാൻ നിമിത്തം	കൃഷ്ണേണ	പ്രയാസപ്പെട്ട്
സമുന്നമ-	} വളർന്ന പ്രണയത്താ ലും ഉൽക്കണ്ഠയാലും അതിവിഹ്വലനായിരി ക്കുന്ന അജ്ജനൻ	നേത്രയോഃ	കണ്ണുകളിൽ
പ്രണയേ-		ശുഭഃ	ശോകാശ്രുക്കളെ
തക്ണ്യകാ- തരഃ		സംസ്കൃ പാണ്ണിനാ	തടഞ്ഞുനിർത്തിയും, കൈത്തലംകൊണ്ട്

ആമുഖ്യം	തുടച്ചും,	സൗഹൃദം	തന്നോടുണ്ടായിരുന്ന
സാരഥ്യാദീഷു	സാരഥ്യാദികർമ്മ		വേദവ്യയേയും കുറിച്ചു്
	ങ്ങളിൽ	സംസ്കരൻ	കാത്തുകൊണ്ടും
സഖ്യം	തന്റെ ഗുണത്തെക്കു	ബാഷ്പ-	} കണ്ണീർ തടുക്കയാൽ
	രുതിപ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന	ഗർഭഗയോ	
	ഒരു സഖാവു് എന്ന		ഇടിവരുന്ന
	നിലയേയും	ഗിരാ	വാക്കുകൊണ്ടു്
മൈത്രിം	പരമോപകാരിയായി	അഗ്രജം	ജ്യേഷ്ഠനായ
	രുന്ന ഒരു സ്നേഹിതൻ	വൃപം	രാജാവിനോടു്
	എന്ന നിലയേയും	ഇതി ആഹ	ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

അജ്ഞന ഉവാച : അജ്ഞനൻ പറഞ്ഞു:—

5 വഞ്ചിതോഹം മഹാരാജ ഹരിണാ ബന്ധുരൂപിണാ
യേന മേടപഹൃതം തേജോ ദേവവിസ്താപനം മഹത്.

മഹാരാജ	മഹാരാജാവേ !	ദേവ-	} ദേവന്മാരെയും വിസ്ത
ബന്ധു-	} ബന്ധുവിന്റെ രൂപ	വിസ്താപനം	
രൂപിണാ		മേ മഹത്	എന്റെ മഹത്തായ
ഹരിണാ	ശ്രീകൃഷ്ണനാൽ	തേജഃ	തേജസ്സ്
അഹം	ഞാൻ	യേന	യാതൊരുവനാൽ
വഞ്ചിതഃ	വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടു !	അപഹൃതം	അപഹരിക്കപ്പെട്ടു !

6 യസ്യ ക്ഷണവിയോഗേന ലോകോ ഹൃപ്രിയദർശനഃ
ഉക്തമേന രഹിതോ ഹ്യേഷ മൃതകഃ പ്രോച്യതേ യഥാ

ഉക്തമേന	പ്രാണചൈതന്യത്തോടു്	യസ്യ	യാതൊരുവന്റെ
രഹിതഃ	വേർപിരിഞ്ഞ	ക്ഷണ-	} ക്ഷണികമായ
ഏഷഃ	ഇയ്യുള്ള ജനം	വിയോഗേന	
മൃതകഃ	ജഡമെന്നു്	ലോകഃ ഹി	ലോകം ആകെത്തന്നെ
പ്രോച്യതേ	പറയപ്പെടാറുള്ളതു്	അപ്രിയ-	} കാഴ്ചയ്ക്കു് ഇഷ്ടമല്ലാത്ത
യഥാ ഹി	ഏതുപോലെയോ,	ദർശനഃ	
	അതുപോലെ		തായിത്തീർന്നിരി
			ക്കുന്നുവോ; *

* ഇതു മൃതൽ ഏഴുശ്ലോകങ്ങൾ 'തേനാഹമദ്യേ മുഷിതഃ പുരുഷേണ ഭ്രമ്നാ' (ശ്ലോ 18) എന്നു് മേൽവരുന്ന വാക്യത്തോടു് അനപയിപ്പിച്ചു് വാക്യപൂർത്തിയാക്കുന്നു.

7

യത്സംഗ്രയാദ് ദൃഢഭഗേഹമുപാഗതാനാം
രാജ്ഞാം സ്വയംവരമുഖേ സ്മരമുജ്ജ്വലാനാം
തേജോ ഹൃതം ഖലു മയാഭിഹതശ്ച മത്സ്യഃ
സജ്ജിതതേന ധനുഷാഭിഗതാ ച കൃഷ്ണാ.

ദൃഢഭഗേഹം	പാഞ്ചാലരാജാവിന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു്	ധനുഷാ	വിലുക്കൊണ്ടു്
ഉപാഗതാനാം	വന്നുചേർന്നവരും	മയാ	എന്നാൽ
സ്മര-	} കാമത്താൽ ദുർമ്മദം കൊണ്ടുവരമായ	ഹൃതം ഖലു	അപഹൃതമായതും,
ദുർമ്മദാനാം		മത്സ്യഃ	മത്സ്യരൂപയന്ത്രം
രാജ്ഞാം	രാജാക്കന്മാരുടെ	അഭിഹതഃ ച	എയ്യുമറിക്കപ്പെട്ടതും,
തേജഃ	വീര്യപ്രകാശം	കൃഷ്ണാ	പാഞ്ചാലി
സ്വയംവര-	} സ്വയംവരത്തിന്റെ മുഖേ തുടക്കത്തിൽവെച്ചു്	അധിഗതാ ച	കൈക്കലാക്കപ്പെട്ടതും
മുഖേ		യത്സംഗ്രയാത്	യാതൊരാളുടെ പിൻ
സജ്ജിതതേന	അങ്ങനെയ		ബലം കൊണ്ടായി
			രുന്നവോ ;

8

യത്സന്നിധാവഹമു ഖാഡ്യാവമഗന്ധയേടോ-
മിത്രം ച സാമരഗണം തരസാ വിജിത്യ
ലബ്ധ്വാ സഭാ മയകൃതാദ്ഭുതശീലമായാ
ദിഗ്ഭ്യോഽഹരൻ നൃപതയോ ബലിമധപരേ തേ.

ഉ അഹം	ആശ്ചര്യം! ഞാൻ	സഭാ	ആസ്ഥാനസഭ
സാമരഗണം	ദേവസംഘത്തോടുകൂടിയ	ലബ്ധ്വാ	ലഭിക്കപ്പെട്ടു്—
ഇത്രം ച	ഇത്രനെപ്പോലും	തേ	അങ്ങയുടെ
തരസാ	അനായാസേന	അധപരേ	രാജസൂയയാഗത്തിൽ
വിജിത്യ	ജയിച്ചിട്ടു്	ദിഗ്ഭ്യഃ	നാനാദിക്കുകളിൽനിന്നു്
ഖാഡ്യാവം	ഖാഡ്യാവവനത്തെ	നൃപതയഃ	രാജാക്കന്മാർ
അഗന്ധേ	അഗ്നിക്ക്	ബലിം	കുപ്പം
അദാം	കൊടുത്തു്—	അഹരൻ	കൊണ്ടുവന്നു.
മയകൃതാ	മയനെന്ന അസുരശീലി		
	യാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും	യത്സന്നിധൌ	ഇതെല്ലാം യാതൊരാളു
അദ്ഭുത-	} ആശ്ചര്യകരമായ ശീല		ടെ സാന്നിധ്യത്തി
ശീലമായാ			ന്തേൽ ആയിരുന്നവോ;-
	ങ്ങുളാൽ മായാവീലാ		
	സം ചേർന്നതായ		

9

യത്തേജസാ നൃപശീരോദ്ഭൂതമഹനബാതേഥ
ആര്യോഽനുജസ്സുവ ഗജായുതസത്ത്വവിരൂഃ

തേനാഹുതാ പ്രഥമനാഥമഖായ ഭൂപാ
യനോചിതാസ്തദനയൻ ബലിമധപരേ തേ

ഗജായുത-	പതിനായിരം ആനക	തേന	അവനാൽ
സത്തപവീര്യഃ	ഉടെ ഉഷക്കും കരുത്തുള്ള	പ്രഥമനാഥ-	കാലദൈവന്റെ
തവ	അങ്ങയുടെ	മഖായ	ബലിക്കായിക്കൊണ്ടു്
അനുജഃ	അനുജനായ	ആഹുതാഃ	കൊണ്ടുവന്നുബന്ധിക്ക
ആര്യഃ	ഏന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ		പ്പെട്ടിരുന്ന
ഗൃപ-	അനേകം രാജാക്കന്മാരെ	ഭൂപാഃ	രാജാക്കന്മാർ
ശിരോഽംബ്രിം	കാൽക്കീഴിൽ ഒരു	മോചിതാഃ	വിമോചിതരായി,
	ക്കിയ ജരാസന്ധനെ	യത് യത്	തന്നിമിത്തം (അവർ)
യത്തേജസാ	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ	തേ	അങ്ങയുടെ
	തേജസ്സിനലോണോ	അധപരേ	യാഗത്തിൽ
മഖാതേർ	രാജസൂയയാഗത്തിന്നു	ബലിം	തിരുമുൽക്കാഴ്ച
	വേണ്ടി	അനയൻ	കൊണ്ടുവന്നതും;-
അഹൻ	വധിച്ചതും,		

10

പത്യാസ്തവാധിമഖക്ലപ്തമഹാഭീഷേക-
ഗ്ലാഘിഷ്ടപാരുകബരം കിതവൈഃ സഭായാം
സ്പഷ്ടം വികീര്യ പദയോഃ പതിതാശ്രമുഖ്യാ
യൈസ്തത്സ്മിയോടകൃത ഹതേശവിമുക്തകേശാഃ

തവാഃ	അങ്ങയുടെ	വികീര്യ	വിതറിയിട്ടു്,
പത്യാഃ	പത്തിയായ ദ്രൗപദി	പദയോഃ	തൂപ്പാങ്ങുകളിൽ
	യുടെ	പതിതാ-	വീണ കണ്ണിർവാർത്ത
അധിമഖ-	യാഗത്തിൽ വെച്ചു്	ശ്രമുഖ്യാ	അവര മൂലമായി
ക്ലപ്തമഹാ-	ചെയ്യപ്പെട്ട മഹാഭീഷേ	തത്സ്മിയഃ	അവരുടെ (തലമുടി
ഭീഷേക-	കത്താൽ ഏറ്റവും		തൊട്ടവരുടെ) സ്ത്രീകളെ
ഗ്ലാഘിഷ്ട-	ഗ്ലാഘ്യമായും മനോഹര	ഹതേശ-	ഭർത്താക്കന്മാർ വധിക്ക
പാരുകബരം	മായും ഉള്ള തലമുടി	വിമുക്തകേശാഃ	പ്പെട്ടതുകൊണ്ടു് അഴി
സഭായാം	രാജസഭയിൽവെച്ചു്	അകൃത	ച്ചിട്ട തലമുടിയോടുകൂടി
കിതവൈഃ	ധൂർത്തന്മാരായ		യവരാക്കി വിട്ടു - ഇതു്
യൈഃ	യാതൊരുവരാൽ		യാതൊരാളായിരുന്നു
സ്പഷ്ടം	സ്വർശിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന		വോ;-
	തിനെ		

11

യോ നോ ജുഗോപ വനമേത്യു ദുരന്തകൃച്ഛാഃ"
ദുർവാസസോട്രിവിഹിതാഭയതാഗ്രളഗ്നഃ
ശാകാന്നശിഷ്ടമപയുജ്യ യതസ്ത്രിലോകീം
തൃപ്താമമംസ്ത സലിലേ വിനിമഗ്നസംഘഃ

യഃ	യാതൊരു ദൃഷ്ടി	യഃ	യാതൊരു കാരണത്താൽ
അയുതാ-	} പതിനായിരം ശിഷ്യ } രോടുകൂടി മുൻപതിയി } ലിരുന്ന് ഭക്ഷണം കഴി } ക്കുന്ന പതിവുകാരനാ	സലിലേ	വെള്ളത്തിൽ
ഗുഭക്		വിനിമഗ്-	} ശിഷ്യസംഘത്തോ } കൊപ്പം മുങ്ങിയിരുന്ന
		സംഘഃ	
	ണോ,		ദുഷ്ടാസാവു്
അരിവിഹി-	} ശത്രുവിനാൽ പ്രേരി } തനായ	ത്രിലോകീം	മൂന്നുലോകത്തെയും
താത്		തൃപ്താം	തൃപ്തിയടഞ്ഞതായി
ദുഷ്ടാസസഃ	ആ ദുഷ്ടാസാവനിമിത്തം	അമംസ്ത	കരുതി —
വനം ഏതൃ	വനത്തിലേക്കു വന്നു്	ദുരന്ത-	ഇരുവിധം അപാരമായ
ശാകാനശിഷ്ടം	ഇലക്കറിയുടെ അവ	കൃഷ്ണാത്	ദുർഘടത്തിൽനിന്നു്
	ശിഷ്ടത്തെ	നഃ	നമ്മെ
ഉപയുജ്യ	അനുഭവിച്ചു്, —	യഃ	യാതൊരാൾ
		ജുഗോപ	സംരക്ഷിച്ചുവോ ; —

12

യത്തേജസാത്ഥ ഭഗവാൻ യുധി ശുലപാണിർ-
വിസ്താപിതഃ സഗിരിജോത്സ്രമദാന്നിജം മേ
അന്യേപി ചാരമമുനൈവ കളേവരേണ
പ്രാപ്തോ മഹേന്ദ്രഭവനേ മഹദാസനാലം.

അഥ	അതിനും പുറമെ,	അന്യേ അപി	മറ്റു ദേവന്മാരും അങ്ങ
യത്തേജസാ	യാതൊരാളുടെ തേജ		നെ തന്നിരുന്നുവോ ; —
	സ്സിനാൽ	അഹം	ഞാൻ
സഗിരിജഃ	പാർവ്വതീസമേതനായ	അമനാ	} ഇതേ ശരീരത്തോടുകൂടി } തന്നെ ചെന്നു്
ഭഗവാൻ	ഭഗവാൻ	കളേവരേണ	
ശുലപാണിഃ	പരമശിവൻ	ഏവ	
യുധി	യുദ്ധത്തിൽ	മഹേന്ദ്ര-	} ദേവരാജാവിന്റെ } രാജധാനിയിൽ
വിസ്താപിതഃ	വിസ്തയിക്കപ്പെട്ടവ	ഭവനേ	
	നായിട്ടു്	മഹത്	മഹിമയുള്ള
നിജം അസ്രം	തന്റെ ചാതുര്യത്താൽ	അധാസനം	} ഒരേ ഇരിപ്പിടത്തിൽ } ഒപ്പം ഇരിക്കുകയും
മേ	എനിക്കു്	പ്രാപ്തഃ ച	
അഭാതം	തന്നുവോ ; —		ചെയ്തുവോ ; —

13

തത്രൈവ മേ വിഹാരതോ ഭജദണ്ഡയുഗം
ഗാഞ്ധീവലക്ഷണമരാതിവധായ ദേവാഃ
സേന്ദ്രാഃ ശ്രീതാ യദനുഭാവിതമാജമീധ
തേനാരമദ്യ മുഷിതഃ പുരുഷേണ ഭൂമനാ.

ആജമീഡ	ഹേ അജമീഡവംശജ!	ഭജഭണ്ഡ-	} ഇരുഭജഭണ്ഡങ്ങളെ
തത്ര ഏവ	ആ ഇന്ദ്രവേനത്തിൽ	യുഗ്മം	
	ത്തന്നെ	സേന്ദ്രാഃ	ഇന്ദ്രനോടുകൂടിയ
മേ വിഹരതഃ	ഞാൻ വിഹരിച്ചു	ദേവാഃ	ദേവന്മാർ
	കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ,	അരാതി-	} ശത്രുസംഹാരത്തിന്നു
യദനഭാവീതം	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ	വധായ	
	അനുഭാവത്താൽ	ശ്രീതാഃ	ആശ്രയിക്കുകയുണ്ടായോ,
	സിദ്ധിച്ചതും	തേന ഭൂതാ	ആ പരിപൂർണ്ണനായ
ഗാഞ്ധീവ-	} ഗാഞ്ധീവപാപത്തിന്റെ	പുരുഷേണ	പുരുഷനാൽ
ലക്ഷണം		അഹം അഭ്യ	ഞാൻ ഇന്ന്
	യത്നമായ	മുഷിതഃ	വഞ്ചിതനായിരിക്കുന്നു.

14

യദംബാസ്യവഃ കരുകലാഞ്ചിമനന്തപാര-
മേകോ രഥേന തതരോഹമതീര്യസത്തപം
പ്രത്യാഹുതം ബഹുധനം ച മയാ പരേഷാം
തേജാസ്യം മണിമയം ച ഹുതം ശിരോഭ്യഃ

യദംബാസ്യവഃ	യാതൊരാളെ ബന്ധു	ബഹുധനം	അധികരിച്ച സമ്പത്തു്
	വായി ലഭിച്ചു	പ്രത്യാഹുതം	തിരിച്ചെടുക്കപ്പെടുകയും,
അഹം	ഞാൻ	പരേഷാം	എതിരാളികളുടെ
ഏകഃ	ഏകനായിട്ടു്	ശിരോഭ്യഃ	ശിരസ്സുകളിൽനിന്നു
അനന്തപാരം	കരകാണാത്തതും	മണിമയം	രത്നരൂപമായ
അതീര്യ-	} കരുത്തരായ (ഭീഷ്മാദി)	തേജാസ്യം	പരാക്രമചിഹ്നം
സത്തപം		ഹുതം ച	പിടിച്ചെടുക്കപ്പെടുക
	തുമായ		യും ഉണ്ടായോ,
കരുകലാഞ്ചിം	കരുസൈന്യക്കടലിനെ		(ആ മഹാപുരുഷനാൽ
രഥേന	തേരിലേറി		ഞാനിന്ന് വഞ്ചിത
തതരേ ച	കടന്നുപോരികയും,		നായി)
മയാ	എന്നാൽ		

ഇതു മുതൽക്കുള്ള മൂന്നു ശ്ലോകങ്ങളും അന്ധനായിക്കുന്നതു് “തേനാഹമഭ്യമുഷിതഃ” എന്ന പൂർവ്വാകുത്തോടാകുന്നു.

15

യോ ഭീഷ്മകണ്ണഗുരുശല്യപര്യുഷപഭേ-
രാജന്യവര്യരഥമണ്ഡലമണ്ഡിതാസു
അഗ്രേചരോ മമ വിഭോ രഥയുഗപാനം-
മായുർമനാംസി ച ദൃശാ സഹ കാജ ആർഹതഃ.

വിഭോ	രാജാവേ!	അഗ്രേചര:	മുനീന്ദനനകൊണ്ടു്
യഃ	യാതൊരാൾ	ദൃശാ	ഒരു നോട്ടത്താൽ
അഭൂരാജന്യ-	} അനേകം രാജപ്രമുഖ	രഥയുഗപാനാം	മഹാരഥികന്മാരുടെ
വര്യരഥ-		ആയുഃ	ആയുസ്സും
മണ്ഡല-		മനാംസി	ചിത്തവൃത്തികളും
മണ്ഡിതാസു	} ഞ്ഞാൽ അലംകൃതമായ	സഹഃ	മനോബലവും
ഭീഷ്മകണ്ഠ-		ഭാജഃ ച	കൌശലവും
ഗുരുശല്യ-		ആർച്ഛതം	അപഹരിച്ചുവോ,
ചമുഷു	} എന്നിവരുടെ	(ആ മഹാപുരുഷനാൽ	
		ഞാനിന്നുവഞ്ചിതനായി.)	
മമ	എന്റെ		

16

യദോഃഷു മാ പ്രണിഹിതം ഗുരുഭീഷ്മകണ്ഠ-
 ട്രൗണിത്രിഗത്ത്വശലസൈന്ധവബാഹ്ലികാഭ്യഃ
 അസ്രാണുരോഘമഹിമാനി നിരൂപിതാനി
 നോപസ്പൃശൂർഗുഹരിദാസമിവാസുരാംണി.

യദോഃഷു	യാതൊരാളുടെ കരങ്ങളിൽ	അരോഘ-	} ഫലവത്തായ മഹാത്മ്യമഹിമാനി	} മുളുവയും ആയ
പ്രണിഹിതം	ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ട	അസ്രാണി		
മാ	എന്നെ	ഗുഹരിദാസം	പ്രഹ്ലാദനെ	
ഗുരുഭീഷ്മ-	} ദ്രോണർ, ഭീഷ്മർ, കണ്ണൻ, അശ്വത്ഥാമാ, ത്രിഗത്ത്വൻ, ശല്യൻ, ജയദ്രഥൻ, ബാഹ്ലി കൻ മുതലായവരാൽ	ആസുരാണി	അസുരാസ്രങ്ങൾ	
കണ്ഠട്രൗണി-		ഇവ	എന്നപോലെ	
ത്രിഗത്ത്വശ-		} സ്തംഭിക്കതന്നെ ഉണ്ടാ	} യിപ്പയോ, (ആ മഹാ	} പുരുഷനാൽ ഞാനിന്നു വഞ്ചിതനായി.)
ലസൈന്ധവ-				
ബാഹ്ലി-				
കാഭ്യഃ				
നിരൂപിതാനി	പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടവയും			

17

സൈന്യേ വൃതഃ കമതിനാടത്ഥേ ഇശഗപരോ മേ
 യത്പാദപദ്മമഭവാന് ജേന്തി ഭവ്യഃ
 മാം ശ്രാന്തവാഹമരയോ രഥിനോ ഭൂവിഷ്ടം
 ന പ്രാഹരൻ യദനഭാവനിരസ്തപിത്താഃ.

ഭവ്യഃ	മഹാത്മാക്കൾ	ജേന്തി	ജേക്കുന്നുവോ,
അഭവായ	സംസാരനിവൃത്തിക്കു	രഥിനഃ	തേരിലേറിയ
	വേണ്ടി	അരയഃ	ശത്രുക്കൾ
യത്പാദ-	} യാതൊരുവന്റെ	ശ്രാന്തവാഹം	തളൻ കുതിരകളോടു
പദ്മം			കൂടിയവനായി
	തുല്യാപദ്മത്തെ		

ഭൂവിഷ്ടം	ഭൂമിയിലിറങ്ങി നില്ക്കുന്ന	ആത്മദഃ	ആത്മാവിനെ ഭാനം
മാം	എന്നെ		ചെയ്യുന്നവനും,
യദനഭാവ-	} യാതൊരുവന്റെ വൈഭവത്താൽ മറവിൽപ്പെട്ട മനോവൃത്തികളോടു കൂടിയവരായിട്ട് ഭവിക്കയാൽ	ഭഗവാൻ	ഷാഡ്ഗുണ്യസംപൂർണ്ണനമായ
നിരസ്തചിത്താഃ		ഈശ്വരഃ	ആ സർവ്വലോകനീയന്മാരും
		കുമാരിനാ	ബുദ്ധിശൂന്യനായ
		മേ	എന്നാൽ
ന പ്രാഹരത്	പ്രാഹരിക്കുകയുണ്ടായില്ലയോ,	സൗത്യേ	സാരഥ്യകർമ്മത്തിൽ
		വൃതഃ	വരിക്കപ്പെട്ടവല്ലോ.

18 നമ്മാണുഭാരതചിരസ്ഥിതശോഭിതാനി
 ഹേ പാത്മ ഹേജ്ജന സഖേ കുരുനന്ദനേതി
 സംജല്പിതാനി നരദേവ ഹിസ്പൃശാനി
 സ്മൃതർലുഠന്തി ഹൃദയം മമ മാധവസ്യ.

നരദേവ	രാജാവേ!	കുരുനന്ദന	കുരുപുത്ര!
മാധവസ്യ	ശ്രീഭഗവാന്റെ	ഇതി	എന്നിപ്രകാരം
ഉദാര-	} മഹത്തമ മനോമോഹനവുമായ മന്ദസ്ഥിതതാൽ പരിശോഭയാൻ	ഹി-	} ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥിരിക്കുന്ന
രചിരസ്ഥിത-		സ്പൃശാനി	
ശോഭിതാനി	നേരപോക്കുകളേയും	സംജല്പിതാനി	മധുരവചനങ്ങളേയും
നർമ്മാണി	“അല്ലയോ പാത്മ!	സ്മൃതർ:	കാർമ്മിക്കുമ്പോൾ
ഹേ പാത്മ	അല്ലയോ അജ്ജന!	മമ ഹൃദയം	എന്റെ ഹൃദയം
ഹേ അജ്ജന	സ്നേഹിതാ!	ലുഠന്തി	തകരുന്നു.
സഖേ			

19 ശയ്യാസനാടനവികത്വമനഭോജനാദി-
 ഷൈലകൃപായസ്യ ജ്ഞാതവാനിതി വിപ്രലബ്ധഃ
 സഖ്യഃ സഖേവ ചിത്രചത്തനയസ്യ സമ്യം
 സേവേ മഹാൻ മഹിതയാ കമതേരഘം മേ

ശയ്യാസനാടന-	} കിടപ്പ്, ഇരിപ്പ്, നടത്തം, മേനിപറയൽ, ഭക്ഷണംകഴിക്കൽ എന്നിവയിലെല്ലാം	ഇതി	എന്നും മറ്റും പറഞ്ഞു
വികത്വമ-		വിപ്രലബ്ധഃ	കളിയാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന
ഭോജനാദിഷു		മഹാൻ	ആ മഹാത്മാവും
		മഹിതയാ	മഹാമനസ്സതയോടെ
ഐക്യാത്	ഒത്തിണക്കുകൊണ്ടു്	കുമാരേ	ബുദ്ധിശൂന്യനായ
വയസ്യ	“ചങ്ങാതി!	മേ	എന്റെ
ജ്ഞാതവൻ	} താൻ നല്ല നേരുള്ളവനാണ്”	സമ്യം അഘം	എല്ലാ തെറ്റിനെയും
അസി		സഖ്യഃ	സ്നേഹിതന്റേതു്

സഖാ	സ്നേഹിതൻ	പിതൃവത്	അച്ഛനെപ്പോലെയും
ഇവ	എന്നപോലെയും,		
തനയസ്യ	മകന്റെതു്	സേഹേ	പൊറുത്തിരുന്നു.

20

സോഹം നൃപേന്ദ്ര രഹിതഃ പുരുഷോത്തമേന
സഖ്യം പ്രിയേണ സുഹൃദാ ഹൃദയേന ശൂന്യഃ
അധപന്യരുക്തമപരിഗ്രഹമംഗ രക്ഷൻ
ഗോപൈരസദ്ഭിരബലേവ വിനിജ്ജിതോടസ്മി.

നൃപേന്ദ്ര	രാജാവേ !	ശൂന്യഃ	ശൂന്യനായിഭവിച്ചു്
അംഗ	പ്രിയഭ്യേഷ !	ഉരുക്തമ-	} ഭഗവാന്റെ അന്തഃപുര സ്ത്രീകളെ
സഖ്യം	ചങ്ങാതിയും	പരിഗ്രഹം	
പ്രിയേണ	പ്രീതിഭാജനവും	രക്ഷൻ	രക്ഷിച്ചുവരവേ,
സുഹൃദാ	ആത്മബന്ധുവും	അധപനി	വഴിക്കുവെച്ചു്
പുരുഷോ-	} പുരുഷശ്രേഷ്ഠനുമായ } ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനോടു്	അസദ്ഭിഃ	നീചന്മാരായ
ത്തമേന		ഗോപൈഃ	ഇടയന്മാരാൽ
രഹിതഃ	വേർപിരിഞ്ഞ	അബലാ ഇവ	ഒരു സ്ത്രീയെന്നവിധം
സഃ അഹം	ആ ഞാൻ	വിനിജ്ജിതഃ	} തികച്ചും പരാജിത } നാക്കപ്പെട്ടു.
ഹൃദയേന	ഹൃദയംകൊണ്ടു്	അസ്മി	

21

തദ്വൈ ധനുസ്ത ഇഷ്ടാഃ സ രഥോ ഹയാസ്ത്രേ
സോഹം രഥീ നൃപതയോ യത ആനമന്തി
സർവ്വം ക്ഷണേന തദഭ്യസഭീശരികതം
ഭസ്മൻ ഹതം കുഹകരാജമിവോപ്ലവുഷ്ടാം

ധനുഃ	വില്ലു്	ഇശശരികതം	ഭഗവാനോടു വേർപിരി
തത് വൈ	അതു തന്നെയായിരുന്നു;		ഞ്ഞതായപ്പോൾ
ഇഷ്ടവഃ	ശരങ്ങൾ	ഭസ്മൻ	ഭസ്മത്തിൽ
തേ	അവ തന്നെയായിരുന്നു;	ഹതം	ഹോമിച്ചതും
രഥഃ സഃ	തേരും അതുതന്നെ ;	കുഹകരാജം	നീചപാത്രത്തിൽ
ഹയാഃ	കുതിരകളും		ദാനം ചെയ്തതും
തേ	അവതന്നെ ;	ഉഷ്ടാം	തരിശുമണ്ണിൽ
രഥീ അഹം	തേരിലേറിയ ഞാനും	ഉപ്ലം	വിതച്ചതും
സഃ	അതേ ആൾതന്നെ.	ഇവ	ഏതുപോലെയൊ
യതഃ	യാതൊന്നുനിമിത്തം		അതുപോലെ
നൃപതയഃ	രാജാക്കന്മാർ	ക്ഷണേന	അല്പനേരംകൊണ്ടു്
ആനമന്തി	തലകുനിച്ചിരുന്നുവോ,	അസത്	നിഷ്പലമായി
തത് സർവ്വം	ആ വൈഭവമെല്ലാം	അഭൂത്	ഭവിച്ചു

കുറിപ്പ്:- യുധിഷ്ഠിരന്റെ ഉത്കണ്ഠാനിർഭരമായ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് പെട്ടെന്ന് ഉത്തരം പറയാൻ കൃഷ്ണവിയോഗദുഃഖിതനായ അർജ്ജുനൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പിന്നെ സാവകാശം ദുഃഖത്തെ നിയന്ത്രിച്ചു പറയാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോഴേക്കും ഭഗവാൻ തങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയെല്ലാം ഓരോരോ അനുഗ്രഹങ്ങളെ ഓർത്ത് അർജ്ജുനൻ കരഞ്ഞു. പാണ്ഡവപ്രിയനായ ഭഗവാൻ കർഷ്ണനെയും ക്ഷീരസാഗരം കടന്നു കഴിഞ്ഞു പാണ്ഡവന്മാർക്കു സിദ്ധിച്ച സർവ്വവിജയങ്ങൾക്കും കാരണം ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ കാരണവും ഒന്നുമാത്രമാണ്. അവിടുത്തെ അനന്തമഹിമ ശരിക്കും ഗ്രഹിക്കാതെ താൻ പെരുമാറിയിരുന്നതോർത്ത് അർജ്ജുനൻ പശ്ചാത്തപിച്ചു. ഭഗവാന്റെ പത്നിമാരെ വഴിക്കുവെച്ചു തട്ടിപ്പറിക്കാരിൽനിന്നും രക്ഷാപ്രദത്താൻ ഗാണ്ടീവചാപാദികൾ ഉണ്ടായിട്ടും തനിക്കാകാതെ വന്നതിൽ അർജ്ജുനൻ സങ്കടവും അതൃപ്തിയും തോന്നി. ഇനി യുധിഷ്ഠിരനെ വസ്തുത വ്യക്തമായി പറഞ്ഞു ധരിപ്പിക്കുന്നു.

- 22 രാജംസ്തപയാദിപുഷ്പാങ്കുരം സുഹൃദം നഃ സുഹൃത്പുരേ
വിപ്രശാപവിമുദ്ധാനാം നിപ്ലതാം മുഷ്ടിഭിർമിമഃ
- 23 വാരണീം മദിരാം പീതപാ മദോന്മഥിതചേതസാം
അജാനതാമിവാനന്യോന്യം ചതുഷ്പഞ്ചാവശേഷിതാഃ

രാജൻ	രാജാവേ!	മദോന്മഥിത- ചേതസാം	ലഹരിയാൽ വിക്ഷുബ്ധ മായ മനസ്സോടുകൂടിയ വരം.
സുഹൃത്പുരേ	ബന്ധുനഗരത്തിൽ		
തപയാ	അങ്ങയാൽ		
അഭിപുഷ്പാങ്കുരം	ഉത്കണ്ഠയോടെ കൂശ ലം അന്വേഷിക്കപ്പെട്ട	അന്യോന്യം	തമ്മിൽത്തമ്മിൽ
നഃ സുഹൃദം	നമ്മുടെ ബന്ധുക്കളുടെ ഇടയിൽ	അജാനതാം, ഇവ	തിരിച്ചറിയാതെയായ വരെപ്പോലെ
വിപ്രശാപ-	ബ്രാഹ്മണശാപത്താൽ	മിമഃ	പരസ്പരം.
വിമുദ്ധാനാം	ബുദ്ധിഭ്രംശം ബാധിച്ച വരം.	മുഷ്ടിഭിഃ നിപ്ലതാം	കൈകൾക്കൂടി ഇടിക്കുന്ന വരുമായി ഭവിച്ചവരിൽ
വാരണീം	വാരണീയെന്ന	ചതുഷ്പഞ്ചാഃ	നാലോ അഞ്ചോ പേർ മാത്രം.
മദിരാം	മദ്യത്തെ	വശേഷിതാഃ	അവശേഷിച്ചിട്ടുണ്ട്.
പീതപാ	പാനം ചെയ്ത്		

- 24 പ്രായേണൈതദ് ഭഗവത ഇശ്വരസ്യ വിവേഷിതം
മിഥോ നിപ്ലന്തി ഭൂതാനി ഭാവയന്തി ച യന്മിമഃ.

ഭൂതാനി	ജീവജാലങ്ങൾ	യത് ഏതത്	യാതൊരു ഈ വസ്തുത
മിമഃ	അന്യോന്യം	പ്രായേണ	സർവ്വസാധാരണമായി
നിപ്ലന്തി	തല്ലിക്കൊല്ലുന്നു;	ഭഗവതഃ	സർവ്വജ്ഞാനഗുണോ പേതനായ
മിമഃ	അന്യോന്യം		
ഭാവയന്തി ച	ഇണങ്ങിക്കഴിയുകയും ചെയ്യുന്നു —	ഇശ്വരസ്യ	സർവ്വേശ്വരന്റെ
		വിവേഷിതം	ലീലാവ്യാപാരമാണ്.

25 ജലൈശകസാം ജലേ യദവന്മാഹാരോത്സന്ത്യണീയസഃ
 ദുർബലാൻ ബലിനോ രാജൻ മഹാരോ ബലിനോ മിഥഃ.

26 ഏവം ബലിഷ്ഠൈശ്ചഭീമഹദ്ഭീരിതരാൻ വിഭൂഃ
 യദൂൻ യദുഭീരന്യോന്യം ഭൂഭാരാൻ സംജഹാര ഹ.

രാജൻ	രാജാവേ !	വിഭൂഃ	സർവ്വശ്ചരൻ
ജലേ	ചൊള്ളത്തിൽ	മഹദ്ഭീഃ	മഹത്തുക്കളും
ജലൈശകസാം	ജലജന്തുക്കളുടെ ഇടയിൽ	ബലിഷ്ഠൈഃ	മഹാബലശാലികളു
മഹാന്തഃ	വലിയവ		മായ
അണീയസഃ	ചെറിയവയേയും,	യദുഭീഃ	യാദവന്മാരെക്കൊണ്ടു്
ബലിനഃ	ഉഷക്കുളുവ	ഇതരാൻ	മററുള്ളവരേയും,
ദുർബലാൻ	ഉഷക്കുറഞ്ഞവയേയും,	യദുഭീഃ	യാദവന്മാരെക്കൊണ്ടു്
മഹാന്തഃ	വലിയവയും	യദൂൻ ഹ	യാദവന്മാരെത്തന്നെ
ബലിനഃ	ഉഷക്കുളുവയും ആയവ	അന്യോന്യം	തമ്മിൽത്തമ്മിലും കൊ
മിഥഃ	തമ്മിൽത്തമ്മിലും		ന്നൊടുക്കിച്ചു്,
യദേതഃ	എപ്രകാരം	ഭൂഭാരാൻ	ഭൂമിയുടെ ഭാരത്തെ
അദന്തി	കൊന്നൊടുക്കുന്നുവോ,	സംജഹാര	സംഹരിച്ചു.
ഏവം	അപ്രകാരം		

27 ദേശകാലാത്മയക്താനി ഹൃത്താപോപശമാനി ച
 ഹരന്തി സ്മരതശ്ചിത്തം ഗോവിന്ദാഭിഹിതാനി മേ.

ദേശകാലാ- ത്മയക്താനി	ദേശകാലങ്ങൾക്കു യോജിക്കുന്ന അത്മ ത്തോടുകൂടിയവയും	ഗോവിന്ദാ- ഭിഹിതാനി	ഭഗവദ്വചനങ്ങളെ
ഹൃത്താപോ- പശമാനി ച	ഹൃദയതാപത്തെ കെട്ടു ത്തുന്നവയും ആയ	സ്മരതഃ	ഓർക്കുതോറും (അവ)
		മേ ചിത്തം	എന്റെ മനസ്സിനെ
		ഹരന്തി	ആകർഷിക്കുന്നു.

സ്മൃത ഉവാച : സ്മരൻ പറഞ്ഞു : —

28 ഏവം ചിന്തയതോ ജിഹ്വോഃ കൃഷ്ണപാദസരോരുഹം
 സൌഹൃദേനാതിഗാഢേന ശാന്താത്സരീഭിമലാ മതിഃ

ഏവം	ഇപ്രകാരം	ചിന്തയതഃ	അനുധ്യാനം ചെയ്തു
അതിഗാഢേന	ഏറവും ആഴത്തിലു	ജിഹ്വോഃ	അജ്ജ്ഞന്റെ
	നിയ	മതിഃ	അന്തഃകരണം
സൌഹൃദേന	പ്രേമവായ്പോടെ	വിമലാ	ചരിശുദ്ധമായും
കൃഷ്ണപാദ- സരോരുഹം	ശ്രീകൃഷ്ണഗോപാന്റെ ചാദാരവിന്ദത്തെ	ശാന്താ	ശമഗുണോപേതമായും
		ആസീത്	ഭവിച്ചു.

29 വാസുദേവാങ്ക്രൂരധ്യാനപരിബുഹിതരഹസാ
ഭക്ത്യാ നിർമ്മിതാശേഷകഷായധിഷ്ണോജ്ജ്വനഃ

30 ഗീതം ഭഗവതാ ജ്ഞാനം യത്തത് സംഗ്രാമമൂലനി
കാലകർമ്മതമോരലം പുനരധ്യാഗമചിഭഃ

വാസുദേവാങ്ക്രൂരധ്യാനപരിബുഹിതരഹസാ	ശ്രീവാസുദേവന്റെ തൃപ്പാദാനന്തരണത്താൽ അധികരിച്ച ശക്തി യോടുകൂടിയ	സംഗ്രാമ- മൂലനി ഭഗവതാ ഗീതം	പോക്കളത്തിൽവെച്ച് ഭഗവാനാൽ ചൊല്ലിക്കൊടുക്കപ്പെട്ടിരുന്നതും
ഭക്ത്യാ	ഭക്തിയാൽ		
നിർമ്മിതാശേഷകഷായധിഷ്ണഃ	നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട സമസ്തകാമാദിദോഷങ്ങൾമൂലം വിശുദ്ധബുദ്ധിയായി ഭവിച്ച	കാലകർമ്മ- തമോരലം ജ്ഞാനം യത് തത് പുനഃ അധ്യാഗമത്	കാലം, കർമ്മം, അറിവുകേട് എന്നിവയിൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുമായ തത്ത്വാവബോധം യാതൊന്നോ, അതിനെ വീണ്ടും പ്രാപിച്ചു.
വീഭഃ	ബുദ്ധിവൈഭവമുള്ള		
അജ്ജ്വനഃ	അജ്ജ്വനൻ		

31 വിശോകോ ബ്രഹ്മസംപത്തു സംഹ്വീനദ്വൈതസംശയഃ
ലീനപ്രകൃതിനൈർഗുണ്യാലിംഗതാദസഭവഃ.

ബ്രഹ്മസംപത്തു	ബ്രഹ്മസംപത്തിയാൽ ('അഹം ബ്രഹ്മാസ്മി' എന്ന അനുഭവജ്ഞാനത്തിന്റെ പുണ്യതയാൽ)	അലിംഗതാത്	പുനഃജനഹേതുകമായ ലിംഗശരീരംതന്നെ നശിക്കയാൽ
സംഹ്വീനദ്വൈതസംശയഃ	വേരറക്കപ്പെട്ട ചേമ്പലാവനയോടും സംശയത്തോടും കൂടിയവനായി.	അസംഭവഃ	ജന്മാദികളായ സംസൃതിധർമ്മങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചവനുമായി ഭവിച്ച അജ്ജ്വനൻ
ലീനപ്രകൃതിനൈർഗുണ്യാത്	പ്രകൃതിയുടെ വിലയത്താൽ നിർഗുണഭാവം ഉണ്ടായതുകൊണ്ട്	വിശോകഃ	ദുഃഖവിമുക്തനായി.

കുറിപ്പ്:- ഭഗവദപീയോഗംമൂലം ദുഃഖിതനായ അജ്ജ്വനന്റെ ഹൃദയം സ്വാഭാവികമായിത്തന്നെ ഭഗവൽപാദാനചിന്തയിൽ ഉറച്ചു. അപ്പോൾ ഹൃദയം നിർമ്മലവും പ്രശാന്തവുമായി. ഭഗവാൻ മുമ്പ് യുദ്ധഭൂമിയിൽവെച്ച് ഉപദേശിച്ചതായ ആത്മതത്ത്വത്തെക്കുറിച്ച് ജ്ഞാനരത്നത്തിൽ അർജ്ജുനൻ തികച്ചും ബോധവാനായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ ചേമ്പലാവന നിർമ്മൂലം നശിച്ചു, പ്രാപഞ്ചിക

തയെ അതീലംചിട്ട സ്വയം ദുഃഖവിമുക്തിയിലെത്തി. ഇതും ഭഗവാന്റെ അനുഗ്രഹം തന്നെ. ഭഗവൽഭക്തന്മാർ ഒരു കാരണത്താലും ആത്യന്തികമായി ദുഃഖിക്കുന്നതല്ല.

32 നിശമ്യ ഭഗവന്മാഗ്ഗം സംസ്ഥാം യദുകലസ്യ ച
സ്വപ്നമായ മതിം ചക്രേ നിദ്രാത്മാ യുധിഷ്ഠിരഃ

നിദ്രാത്മാ	സ്വപ്നപ്രജ്ഞനായ	സംസ്ഥാം ച	വിനാശത്തേയും
യുധിഷ്ഠിരഃ	ധർമ്മപുത്രൻ	നിശമ്യ	കേട്ടിട്ട്
ഭഗവന്മാഗ്ഗം	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സ്വ	സ്വപ്നമായ	സ്വർല്ലോകമാഗ്ഗത്തി
	സ്ഥാനപ്രാപ്തിയേയും		ന്നായിക്കൊണ്ടു്
യദുകലസ്യ	യദവംശത്തിന്റെ	മതിം ചക്രേ	മനഃസങ്കല്പംചെയ്തു.

33 പൃഥാപ്യനുശ്രുത്യ ധനഞ്ജയോദിതം
നാശം യദുനാം ഭഗവദ്ഗതിം ച താം
ഏകാന്തഭക്ത്യാ ഭഗവത്യുധോക്ഷജേ
നിവേശിതാത്മാപരരാമ സംസൃതേഃ

പൃഥാ അപി	കുന്തിദേവിയും	അധോക്ഷഃജ	ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു്
ധനഞ്ജയോ- ദിതം	} അജ്ഞനാൽ പറഞ്ഞു ധരിപ്പിക്കപ്പെട്ട		അഗോചരനായ
യദുനാം		ഭഗവതി	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനിൽ
നാശം	യാവേന്മാരുടെ	ഏകാന്തഭക്ത്യാ	ഏകാഗ്രമായുറച്ചു
താം	വിനാശത്തെയും		ഭക്തിയോടെ
ഭഗവദ്- ഗതിം ച	} ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സ്വസ്ഥാ നപ്രാപ്തിയേയും കുറിച്ചു്	നിവേശിതാത്മാ	സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട ചിത്ത
അനുശ്രുത്യ			ത്തോടുകൂടിയവളായി,
	കേട്ടിട്ടു്	സംസൃതേഃ	സംസാരത്തിൽനിന്നു്
		ഉപരരാമ	വിരമിച്ചു.

34 യയാഹരദ് ഭൂവോ ഭാരം താം തനം വിജഹാവജഃ
കണ്ടകം കണ്ടകേനേവ ദ്രവം ചാപീശിരഃ സമം

അജഃ	അജന്മാവായ	താം തനം	ആ ശരീരത്തെയും
	സർവ്വേശ്വരൻ	വിജഹൗ	ഉപേക്ഷിച്ചു.
യയാ	യാതൊരു ശരീരംകൊണ്ടു്	ഈശിതഃ	ഈശ്വരനു്
ഭൂവഃ	ഭൂമിയുടെ	ദ്രവം ച	} രണ്ടും (സ്വശരീരവും ഭൂഭാരഭൂതമായ
ഭാരം	ഭാരത്തെ	അപി	
കണ്ടകേന	മുള്ളുകൊണ്ടു്		പരശരീരവും)
കണ്ടകം ഇവ	മുള്ളിനെ എന്നപോലെ	സമം	ഒരുപോലെയാണു്.
അഹരത്	നീക്കിക്കളഞ്ഞുവോ,		

കുറിപ്പ്:- കാലിൽ തറച്ചുകയറിയ മുളെടുക്കുവാൻ മറ്റൊരു മുളിനെ പ്രയോജനപ്പെടുത്തുന്നു. എടുത്തു കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ അതിനെ സൂക്ഷിക്കാറില്ല. രണ്ടിനെയും അകലക്കളയുന്നു. അതുപോലെ ഭൂഭാരഹരണാർത്ഥം സേപ്തായ സപികരിച്ച ആത്മശരീരത്തെ തൽകൃത്യം നിറവേറിക്കഴികയാൽ ഭഗവാൻ ഉപേക്ഷിച്ചു. അവിടുത്തെക്കു സപശരീരവും പരശരീരവും തുല്യമാണ്.

35 യഥാ മത്സ്യാദിരൂപാണി ധത്തേ ജഹ്യാദ്യഥാ നടഃ
ഭൂഭാരഃ ക്ഷപിതോ യേന ജഹേത തച്ച കളേവരം.

നടഃ	ഒരു നടൻ		(അതുപോലെ, ഭഗവാൻ)
മത്സ്യാദി- രൂപാണി	} മത്സ്യാകൃതി മുതലായ നാനാരൂപങ്ങളെ	യേന	യാതൊന്നുകൊണ്ട്
യഥാ	യാതൊരുപ്രകാരം	ഭൂഭാരഃ	ഭൂമിയുടെ ഭാരം
ധത്തേ	ധരിക്കുന്നുവോ,	ക്ഷപിതഃ	ക്ഷയിപ്പിക്കപ്പെട്ടുവോ,
യഥാ	യാതൊരുപ്രകാരം	തത്	} ആ ശരീരത്തെ
ജഹ്യാത്	പിന്നെ കളകയും ചെയ്യുന്നുവോ,	കളേവരം ച	
		ജഹേത	കളഞ്ഞു.

36 യദാ മുകന്ദോ ഭഗവാനിമാം മഹീ,
ജഹേത സ്വതന്ത്രാ ശ്രവണീയസതംകഥഃ
തദാഹരേവാപ്രതിബുദ്ധചേതസാ-
മധമ്ഹേതുഃ കലിരനപവർത്ത.

ശ്രവണീയ- സതംകഥഃ	} ശ്രവണാർഹമായ സതംകഥയോടുകൂടിയ-	അഥഃ ഏവ	ആ ദിവസംതന്നെ
മുകന്ദഃ	മുക്തിദാതാവായ	അപ്രതിബുദ്ധ- ചേതസാം	} പ്രതിബുദ്ധമല്ലാത്ത മന സ്സോടുകൂടിയ
ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ		
യദാ	എപ്പോൾ		ജനങ്ങൾക്കു്
സ്വതന്ത്രാ	തന്റെ ശരീരംകൊണ്ട്	അധമ്ഹേതുഃ	അധർമ്മത്തിന്നു കാരണ
ഇമാം മഹീം	ഈ ഭൂമിയെ		ഭൂതമായ
ജഹേത	ഉപേക്ഷിച്ചുവോ,	കലിഃ	കലിയുഗം
തദാ	അപ്പോൾ-	അനപവർത്ത	പ്രവർത്തിച്ചുതടങ്ങി.

37 യധിഷ്ഠിരസ്തത്പരിസപ്പണം ബുധഃ
പുരേ ച രാഷ്ട്രേ ച ഗൃഹേ തദാത്മനി
വിഭാവ്യ ലോഭാഗൃതജിഹ്വഹിംസനാ-
ദ്യധമ്ചക്രം ഗമനായ പര്യധാത്.

തദാ	അപ്പോൾ	അധർമ്മചക്രം	അധർമ്മസമൂഹത്തോടു കൂടിയ
ബുധഃ	ജ്ഞാനിയായ		
യുധിഷ്ഠിരഃ	യുധിഷ്ഠിരൻ	തത്—	} ആ കലിയുഗത്തിന്റെ ആഞ്ഞുകയറത്തെ
പുരേ	നഗരത്തിലും,	പരിസ്പന്നം	
രാഷ്ട്രേ ച	രാഷ്ട്രത്തിലും,		
ഗൃഹേ	ഗൃഹത്തിലും,	വിഭാവ്യ	ചിന്തിച്ചറിഞ്ഞു്
ആത്മനി ച	ഹൃദയത്തിലും		
ലോഭാദൃത—	} അത്യാശ, കള്ളം, ചതി അരുകൊല തുടങ്ങിയുള്ള	ഗമനായ	മഹാപ്രസ്ഥാനത്തിന്നു്
ജിഹ്മ-			
ഹിംസനാദി		പര്യധാതും	ഭരക്കൂട്ടി.

38 സ്വരാട് പൗരം വിനയിനമാത്മനഃ സുസമം ഗുണൈഃ
തോയനീവ്യാഃ പതിം ഭൂമേരഭ്യഷിഞ്ചത് ഗജാഹപയേ.

സ്വരാട്	ചക്രവർത്തിയായ യുധിഷ്ഠിരൻ	പൗരം	പൗരനെ
		തോയനീവ്യാഃ	സമുദ്രപര്യന്തമുള്ള
വിനയിനം	വിനയവാൻ	ഭൂമേഃ	ഭൂമിയുടെ
ഗുണൈഃ	ഗുണങ്ങൾകൊണ്ടു്	പതിം	നായകനാക്കി
ആത്മനഃ	തനിക്ക്	ഗജാഹപയേ	ഹസ്തിനാപുരത്തിൽ
സുസമം	ഏറ്റവും ഒത്തുപറന്നതായ	അഭ്യഷിഞ്ചത്	അഭിഷേചിച്ചു.

39 മഥുരായാം തഥാ വജ്രം ശൂരസേനപതിം തതഃ
പ്രാജാപത്യം നിരൂപ്യേഷ്ടിമഗ്നീനപിബഭീശപരഃ

തഥാ	അപ്രകാരം	ഈശപരഃ	മഹാപ്രഭുവായ യുധിഷ്ഠിരൻ
വജ്രം	അനിരുദ്ധപുത്രനായ വജ്രൻ എന്ന യാദവ കുമാരനെ	പ്രാജാപത്യം	പ്രാജാപത്യം എന്ന
		ഇഷ്ടിം	ഇഷ്ടിയെ (യജ്ഞ വിശേഷത്തെ)
മഥുരായാം	മഥുരപുരിയിൽ	നിരൂപ്യ	കഴിച്ചു്,
ശൂരസേന—	} ശൂരസേനരാജ്യത്തിന്റെ നായകനായും വാഴിച്ചു.	അഗ്നിൻ	ത്രേതാഗ്നികളെ
പതിം		അപിബത്	ആത്മസമാരോചണം ചെയ്തു.
തതഃ	അതിൽപ്പിന്നെ		

40 വിസൃജ്യ തത്ര തത്സർവ്വം ഭക്തലവലയാദികം
നിമ്നമോ നിരഹംകാരഃ സംഹരിന്നാശേഷബന്ധനഃ

41 വാചം ജ്ഞാവാ മനസി തത് പ്രാണ ഇതരേ ച തം
മൃത്യാവപാനം സോത്സഗ്തം തം പഞ്ചതേപ ഹ്യജോഹവിത്.

തത് ഏകല-	{ ആ പട്ടം വളയും തൊട്ടുള്ള ആഭ്യുഷണത്തെ	തത്	അതിനെ
വലയാദികം		പ്രാണേ	പ്രാണനിലും,
സർവ്വം തത്ര	മുഴുവനും അവിടെ	തം	ആ പ്രാണനെ
വിസൃജ്യ	പരിത്യജിച്ചു്	ഇതരേ ച	ഇതരത്തിലും (അപാന വായുവിലും)
നിർമ്മമഃ	'എന്റേതു്' എന്ന	ജ്ഘാവ	ഹോമിച്ചു (ലയിപ്പിച്ചു)
	തോന്നൽ വിട്ടവനായും	സോത്സക്തം	ഉത്സക്തത്തോടുകൂടിയ
നിരഹങ്കാരഃ	'ഞാൻ' എന്ന ഭാവം	അപാനം	അപാനനെ
	അകന്നവനായും	മൃത്യു	അതിന്റെ അധിഷ്ഠാന
സംഹീനാ-	{ ശരിക്കും അറക്കപ്പെട്ട സമസ്തബന്ധനങ്ങളോടുകൂടിയവനായും ഭവിച്ചു്,	തം ഹി	അതിനെത്തന്നെ
ശേഷ-		പഞ്ചതേ	പഞ്ചഭൂതാത്മകശരീര
ബന്ധനഃ	വാക്കിനെ	അജോഹവീത്	ഹോമിച്ചു. [ത്തിലും
വാചം	മനസ്സിലും,		
മനസി			

42 ത്രിതേപ ഹൃതപാഥ പഞ്ചതപം തച്ചൈകഃതപഃജ്ഘോനൂനിഃ സർവ്വമാത്മന്യജ്ഘവീത് ബ്രഹ്മണ്യംത്മാനമവ്യയേ

അഥ	അതിൽപ്പിന്നെ	മുനിഃ	മനനശീലനായ
പഞ്ചതപം	പഞ്ചഭൂതാത്മകശരീര		യുധിഷ്ഠിരൻ
ത്രിതേപ	ത്രിഗുണത്തിൽ [ത്തെ	സർവ്വം	എല്ലാത്തിനേയും
ഹൃതപാ	ഹോമിച്ചു്		(എല്ലാ ആരോപത്തിനും ഹേതുവായ ആ
തത്	അതിനെ		അവിദ്യയെ)
ഏകതേപ	ഏകതപത്തിലും (ഗുണ വ്യതികരത്തിന് ഏക കാരണമായ അവിദ്യയിലും)	ആത്മനി	ജീവാത്മാവിലും,
		ആത്മാനം	ജീവാത്മാവിനെ
		അവ്യയേ	വികാരരഹിതമായ
		ബ്രഹ്മണി	പരബ്രഹ്മത്തിലും
അജ്ഘോത്	ഹോമിച്ചു	അജ്ഘവീത്	ഹോമിച്ചു (ലയിപ്പിച്ചു)

43 ചീരവാസാ നിരാഹാരോ ബലവാങ് മുക്തമുഖഃ ശ്വേദാന്നാത്മനോ രൂപം ജഡോന്മത്തപിശാചവത് അനവേക്ഷമാണോ നിരഗാഭ്രേണപൻ ബധിരോ യഥാ.

ചീരവാസാഃ	മരവുരി ധരിച്ചും	രൂപം	സ്വരൂപത്തെ
നിരാഹാരഃ	ആഹാരം വജ്ജിച്ചും	ശ്വേദൻ	കാണിച്ചുകൊണ്ടു്,
ബലവാക്	മെന്തും അവലംബിച്ചും	അനവേക്ഷ-	{ ആരേയും തിരിഞ്ഞു നോക്കാതെ,
മുക്തമുഖഃ	തലമുടി വിതർത്തിയിട്ടും	മാണഃ	
ജഡോന്മത്ത-	{ ഒരു ഭോഷനെന്നോ, ഭ്രാന്തനെന്നോ, പിശാചെന്നോ തോന്നിക്ക	ബധിരഃ	കാതുകേരക്കാത്തവൻ
പിശാചവത്		യഥാ	എന്നപോലെ
ആത്മനഃ	തന്റെ [മാന്	അഗ്രേണപൻ	യാതൊന്നും കേൾക്കാതെ
		നിരഗാത്	ഇറങ്ങിപ്പോയി.

44 ഉദീപിം പ്രവിവേശാശാം ഗതപൂർവ്വം മഹാത്മഭിഃ
ഏഭി ബ്രഹ്മ പരം ധ്യായന്നാവത്തേത യതോ ഗതഃ.

ഏഭി	ഏദയത്തിൽ	ആശാം	ദിക്കിലേക്ക്
പരം ബ്രഹ്മ	പരബ്രഹ്മത്തെ	പ്രവിവേശ	പ്രവേശിച്ചു.
ധ്യായൻ	ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ട്,	യതഃ	യാതൊരു ഈ ദിക്കി
മഹാത്മഭിഃ	മഹാത്മാക്കളാൽ		ലേക്ക്
ഗതപൂർവ്വം	മുമ്പ് ഗമിക്കപ്പെട്ടതായ	ഗതഃ	യാത്രയായവൻ
ഉദീപിം	വടക്കു	ന ആവത്തേത	മടങ്ങിവരികയില്ല.

45 സര്യേ തമനു നിജ്ജഗ്ദ്മർദ്ദാതരഃ കൃതനിശ്ചയാഃ
കലിനാടധർമ്മമിത്രേണ ദൃഷ്ട്വാ സ്തപ്താഃ പ്രജാ ഭൂവി

ഭൂവി	ഭൂമിയിൽ	ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടിട്ട്
പ്രജാഃ	ജനങ്ങൾ	ദാതരഃ	സഹോദരന്മാർ
അധർമ്മ-	} അധർമ്മത്തിന്റെ	സര്യേ	എല്ലാവരും
മിത്രേണ		കൃതനിശ്ചയാഃ	തീരുമാനം എടുത്തവരാ
കലിനാ	കലിയാൽ		യിട്ട്
സ്തപ്താഃ	സ്തംഭിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു	തം അനു	അദ്ദേഹത്തെ പിൻതുടന്നു
	വെന്നു്	നിജ്ജഗ്ദ്മഃ	യാത്രയായി.

46 തേ സാധുക്രതസർച്ചാത്മാ ജ്ഞാതപാടത്യന്തികമാത്മനഃ
മനസാ ധാരയാമാസുർവൈകുണ്ഠപരണാംബുജം.

സാധുക്രത-	} വേണ്ടുവിധം നിറവേററ	ആത്യന്തികം	മികച്ച ശരണമായുള്ളത്
സർച്ചാത്മാഃ		വൈകുണ്ഠ-	} ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ
	പ്പെട്ട സകല പുരുഷാ	ചരണാംബുജം	
	ത്വങ്ങളോടുകൂടിയവരായ	ജ്ഞാതപാ	അറിഞ്ഞു്
തേ	ആ പാണ്ഡവന്മാർ	മനസാ	മനസ്സുകൊണ്ട്
ആത്മനഃ	തങ്ങൾക്കു്	ധാരയാമാസുഃ	അതിനെ ധ്യാനിച്ചു.

47 തല്യുഗാനോദ്രിക്തയാ ഭക്ത്യാ വിശുദ്ധധിഷണാഃ പരേ
തസ്തിന്നാരായണപദേ ഏകാന്തമതയോ ഗതിം

48 അവാപുർഭരവാപാം തേ അസ്ഭിദ്വിഷയാത്മഭിഃ
വിധൂതകല്പമഷാസ്ഥാനം വിരജേനാത്മനൈവ ഹി.

തല്യുഗാനോ-	} ഭഗവല്യുഗാനംകൊണ്ട്	വിശുദ്ധ-	} വിശുദ്ധമായ ബുദ്ധി
ദ്രിക്തയാ		ധിഷണാഃ	
ഭക്ത്യാ	ഭക്തിയാൽ	തേ	അവർ

പദം	ശ്രേഷ്ഠമായുള്ള	വിഷയാത്മഭി:	വിഷയങ്ങളിൽ
തസ്തിൻ	} ആ ശ്രീനാരായണ	അസദ്ഭി	മനസ്സുപേൻ
നാരായണ-		ഭരവാപാം	അസജനങ്ങളാൽ
പദേ			ഭൃഷ്ടാപമായുള്ളതും
ഏകാന്ത-	} ഏകാഗ്രചിത്തത്തോടു	ഗതിം	ആയിരിക്കുന്ന
മതയ:		വിരജേന	സദ്ഗതിയെ
വിധൂത-	} കൂടിയവരാതിട്ട്	ആത്മനാ	രജോഗുണംവിട്ടുപോയ
കല്പ്മഷാ-		ഏവ ഹി	ആത്മസ്വരൂപത്തോടു
സ്ഥാനം		അവാപു:	കൂടെത്തന്നെ
			പ്രാപിച്ചു.

49 വിദൂരോപി പരിത്യജ്യ പ്രഭാസേ ദേഹമാത്മവാൻ
കൃഷ്ണാവേശേന തച്ചിത്ത: പിതൃഭി: സ്വക്ഷയം യയേത.

ആത്മവാൻ	ആത്മതത്ത്വജ്ഞനായ	ദേഹം	ശരീരത്തെ
വിദൂര: അപി	വിദൂരം	പരിത്യജ്യ	ഉപേക്ഷിച്ചു്
പ്രഭാസേ	പ്രഭാസതീർത്ഥത്തിൽ	പിതൃഭി:	പിതൃദേവന്മാരോടുകൂടി
കൃഷ്ണാവേശേന	കൃഷ്ണാനുധ്യാനംകൊണ്ടു്	സ്വക്ഷയം	തന്റെ അധികാരസ്ഥാ
തച്ചിത്ത:	കൃഷ്ണാപ്തിചിത്തനായി	യയേത	നത്തിലേക്കു്
	വേിച്ചു്,		പ്രയാണം ചെയ്യും.

50 ദ്രൗപദീ ച തദാജ്ഞായ പതീനാമനപേക്ഷതാം
വാസുദേവേ ഭഗവതി ഹ്യേകാന്തമതിരാപ തം

തദാ	അപ്പോൾ	ഭഗവതി	സദ്വൈശ്വര്യപൂർണ്ണ
ദ്രൗപദീ ച	പാണ്ഡവിയും	വാസുദേവേ	നായ
പതീനാം	ഭർത്താക്കന്മാരുടെ	ഏകാന്തമതി:	ശ്രീവാസുദേവനിൽ
അനപേക്ഷതാം	സ്വാപേക്ഷയില്ലായ്മയെ	തം ഹി	ഏകാഗ്രചിത്തയായി,
അജ്ഞായ	അറിഞ്ഞിട്ടു്	ആപ	അവിടുത്തെത്തന്നെ
			പ്രാപിച്ചു,

51 യ: ശ്രദ്ധയൈതത് ഭഗവത്പ്രിയം
പാണ്ഡോ: സുതാനാമിതി സംപ്രയാണം
ശ്രുണോത്യലം സ്വസ്ത്യയനം പവിത്രം
ലബ്ധ്വാ ഹരൌ ഭക്തിമുപൈതി സിദ്ധിം.

ഭഗവത്-	} ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ	പാണ്ഡോ:	} പാണ്ഡുപുത്രന്മാരുടെ
പ്രിയം		സുതാനാം	
	പ്രീതിക്കു പാത്രീവേിച്ചു	ഇതി	ഇവരിൽ
	വരായ		

സ്വസ്തുതനം	മംഗളകരമായതും	ശ്രുണോതി	ശ്രവിക്കുന്നുവോ, അവൻ
പവിത്രം	പരിശുദ്ധമായതുമായ	ഹരൗ	ശ്രീകൃഷ്ണനിൽ
ഏതത്	} ഈ മഹാപ്രസ്ഥാന ചരിതത്തെ	ഭക്തിം	ഭക്തിയെ
സംപ്രയാണം		ലബ്ധ്വാ	ലഭിച്ചു
യഃ	യാതൊരുവൻ	സീദ്ധിം	സൽഗതിയെ
അലം	പര്യാപ്തമാകുംവണ്ണം	ഉപൈതി	പ്രാപിക്കുന്നു.

കുറിപ്പ്:-- അജ്ഞാനനിൽനിന്നു യദുകലക്ഷയത്തെയും ഭഗവന്തർലാഭനത്തെയും സംബന്ധിച്ച പൃത്താന്തമറിഞ്ഞതോടെ യുധിഷ്ഠിരൻ പരീക്ഷിത്തിന്നു രാജ്യഭാരം ഏല്പിച്ച് സന്യസ്തവൃത്തിയായി മഹാപ്രസ്ഥാനം ചെയ്തു പരമഗതി പ്രാപിച്ചു. കുന്തിയും ഭീമാദിസഹോദരന്മാരും ദ്രൗപദി, വിദുരർ എന്നിവരും ഭൂലോകവാസം വെടിഞ്ഞു. പാണ്ഡവന്മാർ ഭഗവൽപ്രീതിക്കു തികച്ചും പാത്രീഭവിച്ചു അനുഗൃഹീതപുരുഷന്മാരാകയാൽ അവരുടെ ചരിതവും ഭഗവച്ചരിതം തന്നെയാണു്. അതിനാൽ പാണ്ഡവകഥാനുവണം സൽഗതി പ്രാപകമാകുമെന്നുള്ള ഫലശ്രുതിയോടുകൂടെയാണു് ഈ അദ്ധ്യായം ഉപസംഹരിക്കുന്നതു്.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

പഞ്ചമശ്ലോഢ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 638.

പതിനഞ്ചാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ഷോഡശശ്ലോഢ്യായഃ : പതിനാറാമദ്ധ്യായം.

[തതശ്ച ഷോഡശേ ഭൂമിധർമ്മയോഃ കലിവിന്നയോഃ സംവാദേ വർണ്യതേ പ്രാപ്തീഃ പാലകസ്യ പരീക്ഷിതഃ]

ഭൂമിദേവിയും ധർമ്മദേവനും തമ്മിലുള്ള സംഭാഷണം.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു—

1 തതഃ പരീക്ഷിദപിജവര്യശിക്ഷയാ
മഹീം മഹാഭാഗവതഃ ശശാസ ഹ
യഥാ ഹി സൂത്യാമഭിജാതകോവിദാഃ
സമാദിശൻ വിപ്ര മഹദ്ഗുണസ്തഥാ.

വിപ്ര	മോ ശൌനക !	മഹാ-	} വലിയ ഭഗവൽ
അഭിജാത-	} ജാതകഫലം പ്രവചി	ഭാഗവതഃ	
കോവിദഃ		പരീക്ഷിതം	ഭക്തനായ
സൂത്രാം	ജനനസമയത്തിൽ	തതഃ	പരീക്ഷിതം രാജാവും
യഥാ ഹി	യാതൊരുവിധം	മഹീം	അനന്തരം
സമാദിശൻ	പാഞ്ഞിരുന്നുവോ,	പ്രിയൈ	
തഥാ	അതേവിധത്തിൽ	പ്രിയൈ-	} ബ്രാഹ്മണോത്തമന്മാരുടെ ഉപദേശപ്രകാരം
മഹദ്ഗുണഃ	മഹാത്മാക്കളുടെ	ശിഷ്ടയാ	
	ഗുണങ്ങൾ ചേർന്നിരുന്ന	ശശാസ ഹ	പരിപാലിച്ചു.

2 സ ഉത്തരസ്യ തനയാമുപയേമ ഇരാവതീ.
ജനമേജയാദീംശ്ചതുരസ്തസ്യാമുത്പാദയേത് സുതാൻ

സഃ	അദ്ദേഹം	തസ്യാം	അവളിൽ
ഉത്തരസ്യ	ഉത്തരന്റെ	ജനമേജയാ-	} ജനമേജയൻ മുതലായ
തനയാം	പുത്രിയായ	ദീൻ	
ഇരാവതീം	ഇരാവതിയെ	ചതുരഃ	നാലു്
ഉപയേമേ	വേട്ട.	സുതാൻ	പുത്രന്മാരെയും
		ഉത്പാദയേത്	ജനിപ്പിച്ചു.

3 ആജഹാരാശ്ചമേധാംശ്ചീൻ ഗംഗായാം ഭൂരിഭക്ഷിണാൻ
ശാരദപതം ഗുരും കൃതപാ ദേവാ യത്രാക്ഷിഗോചരാഃ

ശാരദപതം	കൃപാചാര്യരെ	അശ്ചമേധാൻ	അശ്ചമേധങ്ങളെ
ഗുരും കൃതപാ	ഗുരുവാക്കിയിട്ടു്	ആജഹാര	ചെയ്തു.
ഗംഗായാം	ഗംഗാതടത്തിൽവെച്ചു്	യത്ര	യാതൊരു ആ യാഗങ്ങളെ
ഭൂരി-	} ധാരാളം ഭക്ഷിണ	ദേവാഃ	ദേവകൾ [ളിൽ
ഭക്ഷിണാൻ		അക്ഷി-	} പ്രത്യക്ഷമായി കാണപ്പെട്ടിരുന്നുപോൽ.
ത്രീൻ	മൂന്നു്	ഗോചരാഃ	

4 നിജഗ്രാഹൈജസാ വീരഃ കലിം ദിഗ്വിജയേ കപചിത്
വൃപലിംഗധരം ശുഭ്രം ഘ്ലന്തം ഗോമീധനം പദാ.

വീരഃ	വീര്യശാലിയായ പരി	ഗോമീധനം	പശുവേയും കാളയേയും
ദിഗ്വിജയേ	ദിഗ്വിജയം നടത്തുന്ന	പദാ	കാലാൽ
	വേളയിൽ	ഘ്ലന്തം	തൊഴിക്കുന്നവനുമായ
കപചിത്	ഒരിടത്തുവെച്ചു്	കലിം	കലിപുരുഷനെ
ശുഭ്രം	ശുഭ്രനെന്നിരിക്കിലും	ഓജസാ	പ്രഭാവംകൊണ്ടു്
വൃപലിംഗ-	} രാജലക്ഷണങ്ങളെ	നിജഗ്രാഹ	} പിടിച്ചൊതുക്കി.
ധരം			

ശൌനക ഉവാച : ശൌനകൻ പറഞ്ഞു:-

5 കസ്യ ഹേതോന്നിജഗ്രാഹ കലിം ദിഗ്വിജയേ നൃപഃ
നൃഭവചിഹ്നധൃക് ശുഭ്രഃ കോടന്യസ ഗാം യഃ പരാടഹനത്.

നൃപഃ	രാജാവ്	നൃഭവ-	രാജലക്ഷണങ്ങളെ
കസ്യ ഹേതോഃ	എന്തുകാരണത്താൽ	ചിഹ്നധൃക്	ധരിച്ചുകൊണ്ട്
ദിഗ്വിജയേ	ദിഗ്വിജയത്തിൽവെച്ചു്	ഗാം	പശുവിനെ
കലിം	കലിയെ	പരാ	കാലാൽ
നിജഗ്രാഹ	പിടിച്ചൊതുക്കി ?	അഹനത്	തൊഴിച്ചിരുന്നവോ,
യഃ ശുഭ്രഃ	യാതൊരു ശുഭ്രൻ	അന്യസ കഃ	അവൻ ആരാണു് ?

6 തത് കഥ്യതാം മഹാഭാഗ യദി കൃഷ്ണകഥാശ്രയം
അഥവാസ്യ പദാംഭോജമകരന്ദലിഹാം സതാം.

മഹാഭാഗ	മഹാഭാഗ്യശാലിൻ !	പദാംഭോജ-	തൃപ്പാകേമലത്തിലെ
തത്	ആയതു്	മകരന്ദലിഹാം	മധുവിനെ നുരുക്കുന്ന
കൃഷ്ണകഥാ-	} ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ കഥയെ ശ്രയം } ആശ്രയിച്ചുള്ളതോ,	സതാം	സത്തുക്കളുടെ കഥയെ
അഥവാ		യദി	ആശ്രയിച്ചുള്ളതോ
അസ്യ	അല്ലെങ്കിൽ	കഥ്യതാം	കഥിക്കപ്പെട്ടാലും.

7 കിമന്യൈരസദാലാപൈരായുഷോ യസേവ്യയഃ
ക്ഷുദ്രായുഷാം നൃണാമംഗ മർത്യാനാമൃതമിച്ഛതാം.

അംഗ	പ്രിയംകരനായ സുത !	അന്യൈഃ	മറ്റുള്ള
ലൃതം	സത്യത്തെ	അസദാ-	} അസൽസംഭാഷണ ലാപൈഃ } ങ്ങളെക്കൊണ്ട്
ഇച്ഛതാം	അന്വേഷിക്കുന്നവരും	കിം	
ക്ഷുദ്രായുഷാം	അല്പായുസ്സോടെ	യത്	എന്തുഫലമാണു് ?
	ഇരിക്കുന്നവരും	മർത്യാനാം	യാതൊന്നിൽ
മർത്യാനാം	സ്വതഃ മരണധർമ്മം	ആയുഷഃ	ജീവിതകാലത്തിന്റെ
	ഉള്ളവരുമായ	അസദ്-	} ദുർവ്യയം മാത്രം നൃണാം } ഉണ്ടാവുന്നു
നൃണാം	മനുഷ്യക്കു്	വ്യയഃ	

8 ഇഹോപഹൃതോ ഭഗവാൻ മൃത്യുഃ ശാമിത്രകർമ്മണി
ന കത്രിൻമ്രിയതേ താവദ്യാവദാസ്യ ഇഹാന്തകഃ.

മൃത്യുഃ	മൃത്യുദേവനെന്ന	അന്തകഃ	മൃത്യുദേവൻ
ഭഗവാൻ	ഭഗവാനാകട്ടെ	ഇഹ	ഇത്ഥം
ഇഹ	ഇത്ഥം, യാഗത്തിൽ	യാവത്	} ഇരിക്കുന്നിടത്തോളം കാലം
ശാമിത്ര- കർമ്മണി	} പശുഹിംസനാദികർമ്മം നിവൃത്തിപ്പാനായി	ആസ്ത്രേ	
ഉപഹൃതഃ		താവത്	
	വിളിച്ചുവരുത്തപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.	കശ്ചിത്	യാതൊരാളും
		ന മ്രിയതേ	മരിക്കുകയില്ല.

9 ഏതർത്ഥം ഹി ഭഗവാനാഹൃതഃ പരമഷ്ടിഭിഃ
അഹോ നൃലോകേ പീയേത ഹരിലീലാമൃതം വചഃ

നൃലോകേ	“മർത്യലോകത്തിൽ	ഏതർത്ഥം	ഇതിനുവേണ്ടി
ഹരിലീലാ- മൃതം	} ശ്രീഹരിയുടെ ലീലയാ വുന്ന അമൃതസേമുള്ള	പരമഷ്ടിഭിഃ	ഗുഹ്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ
വചഃ		ഭഗവാൻ	മൃത്യുഭഗവാൻ
പീയേത	വചസ്സം	അഹൃതഃ ഹി	ഇവിടെക്കു ക്ഷണിച്ചു വരുത്തപ്പെട്ടതാണല്ലോ !
	പാനം ചെയ്യപ്പെടാ നാകണം.”	അഹോ	അത്ഭുതം നോക്കുക !

10 മന്ദസ്യ മന്ദപ്രജ്ഞസ്യ വയോ മന്ദായുഷശ്ച വൈ
നിദ്രയാ ഹ്രിയതേ നക്തം ദിവം ച വൃതംകർമ്മഭിഃ.

മന്ദസ്യ	മടിയനും	നക്തം	രാത്രിയിൽ
മന്ദപ്രജ്ഞസ്യ	ബുദ്ധിശക്തികുറഞ്ഞ വനും	നിദ്രയാ ച	ഉറക്കത്താലും
മന്ദായുഷഃ	അല്പായുസ്സുള്ളവനുമായ മനുഷ്യന്റെ	ദിവം	പകലിൽ
വയഃ	ജീവിതകാലം	വൃതംകർമ്മഭിഃ	} നിശ്ചയോജന കർമ്മങ്ങളാലും
		ച വൈ	
		ഹ്രിയതേ	അപഹരിക്കപ്പെടുന്നു.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു :—

11 യദാ പരീക്ഷിത” കുരുജാംഗലേ വസൻ
കലിം പ്രവിഷ്ടം നിജചക്രവർത്തിതേ
നിശമ്യ വാത്സാമനതിപ്രിയം തതഃ
ശരാസനം സംയുഗശ്ശൈശ്വരീരാഭഭേ.

കുരുജാംഗലേ	കുരുജാംഗലദേശത്തിൽ	നിജചക്ര-	} സ്വപ്നേനാവൃത ത്താൽ പരിചാലിത മായ രാജ്യത്തിൽ
വസൻ	വസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന	വർത്തിതേ	
പരീക്ഷിതം	പരീക്ഷിതം രാജാവു്	പ്രവിഷ്ടം	വന്നുകയറിയ

കലിം	കലിയെക്കുറിച്ചു്	നിശമ്യ	കേടു്
യദാ	എപ്പോൾ	തതഃ	ഉടൻതന്നെ
(ശുശ്രാവ)	കേട്ടുവോ, അപ്പോൾ	സംയുഗ-	} രണനിപുണനായ
അനതിപ്രിയം	തനിക്കധികം ഇഷ്ടമല്ലാത്ത	ശൌണ്ഡിഃ	
		ശരാസനം	പടവീല്ലിനെ
വാർത്താം	ആ വൃത്താന്തത്തെ	ആദേദേ	കൈയിലെടുത്തു.

12

സ്വലംകൃതം ശ്യാമതരംഗയോജിതം
രഥം മൃഗേന്ദ്രധ്വജമാശ്രിതഃ പുരാതം
വൃതോ രഥാശ്വഭിപപത്തിയുക്തയാ
സ്വസേനയാ ദിഗ്വിജയായ നിഗ്തഃ

സ്വലംകൃതം	നന്നായലങ്കരിക്കപ്പെട്ടതും	ദിഗ്വിജയായ	ദിഗ്വിജയത്തിനായി,
ശ്യാമതരംഗ-	} പച്ചക്കുതിരകളെ യോജിതം } പൂട്ടിക്കെട്ടിയതും,	രഥാശ്വ-	} തേർ - കുതിര - ആന - ഭിപപത്തി } കാലാരം എന്നിവയോടു യുക്തയാ } കൂടിയ
മൃഗേന്ദ്രധ്വജം		സ്വസേനയാ	സ്വന്തം സേനയാൽ
രഥം	} തേരിൽ കയറിയിട്ടു്	വൃതഃ	പരിവൃതനായിട്ടു്
ആശ്രിതഃ		പുരാതം	നഗരത്തിൽനിന്നു്
		നിർഗതഃ	പുറപ്പെട്ടു.

13

ഭദ്രാശ്വം കേതുമാലം ച ഭാരതം ചോത്തരാൻ കുരൂൻ
കിംപുരുഷാദീനി വഷാണി വിജിത്യ ജഗ്രഹേ ബലിം.

ഭദ്രാശ്വം	ഭദ്രാശ്വത്തെയും,	കിംപുരുഷാ-	} കിംപുരുഷം തുടങ്ങി ദീനി } യുള്ള
കേതുമാലം	കേതുമാലത്തെയും,	വഷാണി ച	
ഭാരതം	ഭാരതത്തെയും,	വിജിത്യ	വിജയിച്ചു്
ഉത്തരാൽ	വടക്കുകിഴക്കുള്ള	ബലിം ജഗ്രഹേ	കപ്പം വാങ്ങി.
കുരൂൻ ച	കുരുദേശത്തെയും,		

14

തത്ര തത്രോപശൃണോനഃ സ്വപുവ്യേഷാം മഹാത്മനാം
പ്രഗീയമാനം ച യശഃ കൃഷ്ണമാഹാത്മ്യസൂചകം

15

ആത്മാനം ച പരിത്രാതമശ്വത്ഥാഹ്നോട്രൂതേജസഃ
സ്നേഹം ച വൃഷ്ണിപാത്മാനാം തേഷാം ഭക്തിം ച കേശവ

16

തേഭ്യഃ പരമസന്തുഷ്ടഃ പ്രീത്യജ്ജംഭിതലോചനഃ
മഹാധനാനി വാസാംസി ദൈവ ഹാരാൻ മഹാമനഃ

കൃഷ്ണമാഹാത്മ്യം- } ശ്രീകൃഷ്ണമഹിമയെ	ഭക്തിം ച	ഭക്തിയെക്കുറിച്ചും
സൂചകം } സൂചിപ്പിക്കുംപ്രകാരം	തത്ര തത്ര	അതാതിടത്തു്
	തരിലുള്ള	
സ്വപുര്യേഷം	സ്വപുര്യീകന്മാരായ	പ്രഗീയമാനം
മഹാത്മനാം	മഹാത്മാക്കളുടെ	ഉപഗ്രണപാനഃ
യശഃ ച	കീർത്തിയെക്കുറിച്ചും,	പ്രീത്യ-
അശപത്മാർ	അശപത്മാമാവിന്റെ	ജപംഭിത-
അസ്രതേജസഃ	അസ്രതേജസ്സിൽനിന്നു്	ലോചനഃ
പരിത്രാതം	രക്ഷിക്കപ്പെട്ട	പരമസന്തുഷ്ടഃ
ആത്മാനം ച	തന്നെക്കുറിച്ചും,	
വൃഷ്ടി-	} യാദവന്മാരും പാണ്ഡവ	മഹാമനഃ
പാതമാനാം		തേഭ്യഃ
	ന്മാരും തമ്മിലുണ്ടായി	
	രുന്ന	മഹാധനാനി
സ്നേഹം ച	സ്നേഹത്തെക്കുറിച്ചും,	വാസാംസി
തേഷാം	അവർക്കു്	ഹാരാൻ
കേശവേ	കൃഷ്ണനിലുണ്ടായിരുന്ന	ദൈവ
		ഭക്തിയെക്കുറിച്ചും
		അതാതിടത്തു്
		വാഴ്ചപ്പെട്ടതിനെ
		കേട്ടുകൊണ്ടു്
		മനഃസംതൃപ്തിയാൽ
		വിടൻ കണ്ണിണയോടു
		കൂടിയവനായി,
		അതിസന്തുഷ്ടനായി
		ഭവിച്ചു
		മഹാമനസ്സനായ രാജാവു്
		അവർക്കു് (ഭഗവന്മാരിമ
		യെ വാഴ്ത്തുന്നവർക്കു്)
		പെരുത്തസമ്പത്തും
		വസുങ്ങളും
		മുത്തമംലകളും
		ദാനംചെയ്തു.

17 സാരഥ്യപാരഷദസേവനസഖ്യത്തെ-
 വിരാസനാനുഗമനസ്സവനപ്രണാമം.
 സ്തിശ്ലേഷ പാണ്ഡ്യ ജഗത്പ്രണതിം ച വിഷ്ണോർ-
 ഭക്തിം കരോതി നൃപതിശ്ചരണാരവിന്ദേ.

സ്തിശ്ലേഷ	ജഷ്ടന്മാരായ	നടക്കൽ, വാഴ്ചിപ്പറ
പാണ്ഡ്യ	പാണ്ഡവന്മാരുടെ	യൽ, നമസ്സരിക്കൽ
	വിഷയത്തിൽ	എന്നിവയെക്കുറിച്ചും,
വിഷ്ണോഃ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ	ജഗത്-
	ചെയ്തു	പ്രണതിം
സാരഥ്യ-	} തേരുതെളിക്കൽ, സഭ	} ലോകത്തിലുള്ളവർ
പാരഷദ-		
സേവന		
സഖ്യത്തെ-		
വിരാസനാ-		
നാനുഗ-	} ചങ്ങാതിയായിരിക്കൽ,	} ഭഗവാൻറെ തൃപ്യാദ
മന-		
സ്സവന-	} ദൂതപറയൽ, ആയുധപാ	} പദമത്തിൽ
പ്രണാമം		
	ണിയായി രാത്രി കാവ	ഭക്തിം
	ലിരിക്കൽ, പിന്നാലെ	കരോതി
		ഭക്തിയെ
		നിലനിർത്തിവന്നു.

18 തസ്യൈവ വർത്തമാനസ്യ പുഷ്പേഷാം വൃത്തിമനപഹം
 നാതിഭൂതേ കിലാശ്ചര്യം യദാസീത്തന്നിബോധ മേ.

പൂർവ്വേഷാം	പൂർവ്വികനാരുടെ	നാതിദൂരേ	അധികം ദൂരെയല്ലാതെ
വൃത്തിം	വൃത്തിയെ		ഒരിടത്തു്
ഏവം	ഇപ്രകാരം	ആശ്ചര്യം കില	ആശ്ചര്യകരമായി
അനപരം	ദിനംതോറും	യത്	യാതൊന്നു്
തസ്യ	അദ്ദേഹം	ആസീത്	സംഭവിച്ചുവോ,
വർത്തമാനസ്യ	അന്നവർത്തിച്ചവരവേ,	തത്	അതിനെ
		നീബോധ	കേട്ടറിയുക.

19 ധർമ്മം പരമൈകേന ചരൻ വിച്ഛായാമുപലഭ്യ ഗാം
പുച്ഛതി സ്താശ്രവണാം വിവത്സാമിവ മാതരം.

ഏകേന	ഒരു	അശ്രവണാം	കണ്ണീർത്തുകുന്ന മുഖ
പദം	കാൽകൊണ്ടു്		ത്തോടു കൂടിയവളും
ചരൻ	സഞ്ചരിക്കുന്ന	വിച്ഛായാം	ശോഭയില്ലാത്തവളുമായ
ധർമ്മഃ	ധർമ്മദേവൻ	ഗാം	ഗോരൂപധരയായ
വിവത്സാം	കുട്ടികഴിഞ്ഞ		ഭൂമിദേവിയെ
മാതരം ഇവ	അമ്മയെപ്പോലെ	ഉപലഭ്യ	കണ്ടിട്ടു്
		പുച്ഛതി സ്ത	ചോദിച്ചു.

ധർമ്മ ഉവാച : ധർമ്മദേവൻ പറഞ്ഞു:—

20 കച്ചിത് ഭദ്രോനാമയമാത്മനസ്സേ
വിച്ഛായാസി മായതേഷനുഭവേന
ആലക്ഷ്യേ ഭവതീമന്തരാധിം
ദൂരേബന്ധം ശോചസി കഞ്ചിദംബ

ഭദ്രേ	അല്ലയോ കല്യാണി!	ഭവതീം	ഭവതിയെ
തേ	ഭവതിയുടെ	അന്തരാധിം	മനസ്സിൽ ആധിയുള്ള
ആത്മനഃ	ദേഹത്തിന്നു്		വളായിട്ടു്
അനാമയം	} അസുഖം യാതൊന്നും	ആലക്ഷ്യേ	തോന്നുന്നു.
കച്ചിത്		അംബ	അമ്മേ!
വിച്ഛായാ	} എങ്കിലും, ഗതപ്രഭ	കഞ്ചിത്	എന്തെങ്കിലും
അസി		ദൂരേബന്ധം	അകലത്തുള്ള ബന്ധ
ഈഷത്	അല്പം		വിനെക്കോിച്ചു്
മായതാ	വാടിയിരിക്കുന്ന	ശോചസി	ദുഃഖിക്കുകയാണോ?
മുഖേന	മുഖംകൊണ്ടു്		

21 പാദൈർന്യൂനം ശോചസി മൈകപാദം
മാത്മാനം വാ വൃഷലൈർലോക്ഷ്യമാണം
അഥോ സുരാദീൻ ഏതയജ്ഞഭാഗാൻ
പ്രജാ ഉതസിപിന്മലവത്യവഷ്ഠി

പാദൈഃ	} കാലകുര തികച്ചും	ഏതയഞ്ച-	} അപഹരിക്കപ്പെട്ട
നൃനം		ഭാഗാൻ	
ഏകപാദം	ഒരു കാലമാത്രം അവ		കൂടിയിരിക്കുന്ന
	ശേഷിച്ചിരിക്കുന്ന	സുരാദിൻ	ദേവാദികളെപ്പറ്റിയോ,
മാ	എന്നെക്കുറിച്ചോ,	ഉത്സവിതം	അതുമല്ലെങ്കിൽ
വൃഷഭൈഃ	അധർമ്മിഷ്ഠനായ	മഘവതി	ഇന്ദ്രൻ
	രാജക്കന്മാരാൽ	അവഷ്ഠി	മഴ പെയ്യിക്കാതെയാവു
ഭോക്ഷ്യമാണം	അനുഭവിക്കപ്പെടാൻ		മ്പോര (കഷ്ടത്തിലാവുന്ന)
	പോകുന്ന	പ്രജാഃ	ബഹുജനങ്ങളെക്കുറി
ആത്മാനം വാ	തന്നെക്കുറിച്ചോ,		ച്ചോ
അഥോ	അതല്ലെങ്കിൽ	ശോചസി	ദുഃഖിക്കുന്നതു് ?

22

അരക്ഷ്യമാണോ: സ്ത്രീയ ഉച്ചി ബാലാൻ
ശോചസ്യഥോ പുരുഷാദൈരിവാത്താൻ
വാചം ദേവീം ബ്രഹ്മകലേ കകമ്-
ണ്യബ്രഹ്മണ്യേ രാജകലേ കലാഗ്രാൻ.

ഉച്ചി	അല്ലയോ ഭൂമി !	ബ്രഹ്മകലേ	ബ്രാഹ്മണകുലത്തിൽ
അരക്ഷ്യമാണോ:	ഭർത്താക്കന്മാരാൽ രക്ഷി		എത്തുവാൻ പോകുന്ന
	ക്കപ്പെടാതെയാവുന്ന	വാചം ദേവീം	വേദസപരൂപിണിയായ
സ്ത്രീയഃ	സ്ത്രീകളെപ്പറ്റിയോ,		സരസ്വതീദേവിയെ
അഥോ	അതല്ലെങ്കിൽ	അബ്രഹ്മണ്യേ	ബ്രാഹ്മണഭക്തിയില്ലാത്ത
പുരുഷാദൈഃ	} മനുഷ്യഭോജികളോടു	രാജകലേ	രാജകുടുംബത്തിൽ
ഇവ			(സേവകന്മാരായി
	തൃപ്തരായ മാതാപിതാ		കഴിയാൻ പോകുന്ന)
	ക്കന്മാരാൽ	കലാഗ്രാൻ	വംശമഹിമയുള്ള
ആർത്താൻ	കഷ്ടപ്പെടുവാൻപോകുന്ന		ബ്രാഹ്മണരെക്കുറിച്ചോ
ബാലാൻ	കുട്ടികളെപ്പറ്റിയോ,	ശോചസി	ദുഃഖിക്കുന്നതു് ?
കകർമ്മണി	നികൃഷ്ടപ്രവൃത്തിചെയ്യുന്ന		

23

കിം ക്ഷത്രബന്ധുൻ കലിനാപസൃഷ്ടാൻ
രാഷ്ട്രാണി വാ തൈരവരോപിതാനി
ഇതസ്തതോ വാടശനപാനവാസഃ -
സ്നാനവ്യവായോനുഖജീവലോകം.

കലിനാ	കലിയാൽ	കിം	ദുഃഖിക്കയാണോ ?
ഉപസൃഷ്ടാൻ	ബാധിതരായ	തൈഃ	അവരാൽ
ക്ഷത്രബന്ധുൻ	ക്ഷത്രിയാധമന്മാരെ	അവ-	} അധോഗതിയിലേക്കു്
	ക്കുറിച്ചു്	രോപിതാനി	
			എത്തിക്കപ്പെട്ട

രാഷ്ട്രാണി വാ	രാജ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചോ ?	അശനപാന- വാസഃസ്നാന- വ്യവായോനുഖ- ജീവലോകം വാ	ഉണ്ണം കുടിയും ഉടുപ്പും കുളിയും ഇണചേരലും നടത്താൻ അഭിലാഷം കൊള്ളുന്ന മനുഷ്യരാശി യെക്കുറിച്ചോ ?
ഇതഃ തതഃ	അങ്ങമിങ്ങം-വേണ്ടതും വേണ്ടാത്തതുമറിയാതെ?		

24

യദോഽബ തേ ഭൂരിരോവതാര-
കൃതാവതാരസ്യ ഹരേർധരിത്രി
അന്തർഹിതസ്യ സ്മരതീ വിസൃഷ്ടാ
കർമ്മാണി നിർമ്മാണവിലംബിതാനി.

അംബ	അമ്മേ !	ഹരേഃ	ശ്രീഹരിയുടെ
ധരിത്രി	ഭൂമിദേവി !	നിർമ്മാണ-	മോക്ഷത്തിനു്
യദോ	അല്ലെങ്കിൽ	വിലംബിതാനി	ആശ്രയമായുള്ള
തേ	ഭവതിയുടെ	കർമ്മാണി	കർമ്മങ്ങളെ
ഭൂരിരോ-	} കൊടുംഭാരത്തെ ഇറക്കു വാനായി അവതാരം ചെയ്തവനും	സ്മരതീ	ദാർമ്മിച്ചുകൊണ്ടു്
വതാരകൃതാ-		വിസൃഷ്ടാ	തന്തിരുവടിയാൽ
വതാരസ്യ			പരിത്യക്തയായി
അന്തർഹിതസ്യ	ഇപ്പോൾ മറഞ്ഞിരിക്കു ന്നവനുമായ	(ശോചസി)	ദുഃഖിക്കുന്നുവോ ?

25

ഇദം മമാപക്ഷപ തവാധിമൂലം
വസുന്ധരേ യേന വിക്ഷിതാദൃസി
കാലേന വാ തേ ബലിനാം ബലീയസാ
സുരാച്ഛിതം കിം ഹൃതമംബ സൌഭഗം.

അംബ	മാതാവേ !	വാ	ഒരു പക്ഷേ,
വസുന്ധരേ	ഭൂമിദേവി !	ബലിനാം	കരുതുള്ളവയിൽവെച്ചു്
തവ ഇദം	ഭവതിയുടെ ഈ	ബലീയസാ	ഏറ്റവും കരുതുള്ള
ആധിമൂലം	ദുഃഖകാരണത്തെ	കാലേന	കാലത്താൽ
മമ	എനിക്കു്	തേ	ഭവതിയുടെ
ആപക്ഷപ	വിവരിച്ചതരിക.	സുരാച്ഛിതം	ദേവസംപൂജിതമായ
യേന	യാതൊന്നിനാൽ	സൌഭഗം	സൌഭാഗ്യം
വിക്ഷിതാ	} ഭവതി വല്ലാതെ കൃശ യായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.	ഹൃതം കിം	അപഹൃതമായെന്നോ ?
അസി			

ധരണ്യവാച = ഭൂമിദേവി പറഞ്ഞു.

26

ഭവാൻ ഹി വേദ തത് സർവ്വം യന്മാം ധർമ്മാൻപൃച്ഛസി
ചതുർഭിർ വർത്തസേ യേന പാദൈർല്ലോകസുഖാവഹൈഃ

- 27 സത്യം ശൗചം യോ ക്ഷാന്തിസ്ത്യാഗഃ സന്തോഷ ആജ്ഞം
ശമോ മെസ്തപഃ സാമ്യം തിതിക്ഷോപരതിഃ ശ്രുതം.
- 28 ജ്ഞാനം വിരക്തിരൈശ്വര്യം ശൗര്യം തേജോ ബലം സ്മൃതിഃ
സ്വാതന്ത്ര്യം കൌശലം കാന്തിർധൈര്യം മാദ്വമേവ ച
- 29 പ്രാഗല്ഭ്യം പ്രശ്രയഃ ശീലം സഹ കാജോ ബലം ഭഗഃ
ഗാംഭീര്യം സ്വൈര്യമാസ്തിക്യം കീർത്തിർമാനോഽനഹംകൃതിഃ.
- 30 ഏതേ ചാനേ ച ഭഗവന്നിത്യം യത്ര മഹാഗുണാഃ
പ്രാത്ഥ്യാ മഹത്ത്വമിച്ഛേഭിൻ വിയന്തി സ്ത കഹ്വിചിത്.
- 31 തേനാഹം ഗുണപാത്രേണ ശ്രീനിവാസേന സംപ്രദം
ശോചാമി രഹിതം ലോകം പാപമനാ കലിനേക്ഷിതം.

ധർമ്മഃ	ഹേ ധർമ്മദേവ !	തപഃ	സ്വധർമ്മനിഷ്ഠ,
മാം	എന്നോട്	സാമ്യം	ശത്രുമിത്രങ്ങളില്ലാതി
യത്	യാതൊന്നും		രിക്കൽ
അനപുച്ഛസി	അനുക്രമമായി അത്ത്	തിതിക്ഷാ	സഹനശീലം,
	ചോദിക്കുന്നുവോ,	ഉപരതിഃ	നേട്ടത്തിലും മതിപ്പു
തത് സർവ്വം	അതെല്ലാം		തോന്നാതിരിക്കൽ,
ഭവാൻ ഹി	അങ്ങുതന്നെ	ശ്രുതം	ശാസ്ത്രവിചാരം,
വേദ	അറിയുന്നുണ്ട്.	ജ്ഞാനം	അദ്ധ്യാത്മബോധം,
യേന	യാതൊരുവൻ നിമിത്ത	വിരക്തിഃ	വൈരാഗ്യം,
	മായിട്ടാണോ	ഐശ്വര്യം	നിയന്ത്രണശക്തി,
ലോകസുഖാ-	ലോകത്തിന്	ശൗര്യം	യുദ്ധത്തിൽ കരുത്തു്,
വഹൈഃ	സൗഖ്യം നീക്കുന്ന	തേജഃ	പ്രഭാവം,
ചതുർഭിഃ	നാലു്	ബലം	സാമർത്ഥ്യം,
പാദൈഃ	പാദങ്ങളോടെ	സ്മൃതിഃ	കർത്തവ്യങ്ങളെ
വർത്തസേ	അത്ത് വർത്തിക്കുന്നതു് ;		ഭാർമ്മവെക്കൽ
യത്ര ച	യാതൊരുവനിൽ	സ്വാതന്ത്ര്യം	പരാധീനത്വമില്ലായ്മ,
സത്യം	യഥാർത്ഥഭാഷണം,	കൌശലം	കർമ്മനൈപുണ്യം,
ശൗചം	പരിശുദ്ധി,	കാന്തിഃ	സൗന്ദര്യം,
യോ	പരദുഃഖം സഹിച്ചു	ധൈര്യം	വ്യാകുലത്വമില്ലായ്മ,
	കൂടായ്മ,	മാദ്വം ഏവ ച	മനസ്സിനു കാഠിന്യ
ക്ഷാന്തിഃ	മനസ്സടക്കം,		മില്ലായ്മ,
ത്യാഗഃ	യാചകന്മാർക്കു് കൈയ	പ്രാഗല്ഭ്യം	പ്രതിഭാവിഭാസം,
	യച്ച ദാനം ചെയ്തൽ,	പ്രശ്രയഃ	വിനയം,
സന്തോഷഃ	ആത്മസംതൃപ്തി,	ശീലം	സൽസ്വഭാവം,
ആജ്ഞം	നിഷ്ഠപടത,	സഹഃ	മാനസികപാടവം,
ശമഃ	മനോനിശ്ചലത,	ഭാജഃ	ജ്ഞാനേന്ദ്രിയപാടവം,
മഃ	ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം,	ബലം	കർമ്മേന്ദ്രിയപാടവം,

ഭഗഃ	ഭോഗാസ്സദേഹം,	ന വിധന്തി സ്ത	ക്ഷയമേല്ലാതെ
ഗാംഭീര്യം	അക്ഷോഭ്യത,	തേന	ഇരിക്കുന്നു ;
സ്വൈര്യം	അചഞ്ചലത,	ഗുണപാത്രേണ	അങ്ങനെയുള്ള
ആസ്തിക്യം	ഈശ്വരശ്രദ്ധ,		സർവ്വഗുണാശ്രയഭൂത
കീർത്തിഃ	യശസ്സ്,		നായിരിക്കുന്നു
മാനഃ	സംപൂജ്യത,	ശ്രീനിവാസേന	ശ്രീനിവാസനോടു്
അനഹംകൃതിഃ	അഹംകാരമില്ലായ്മ,	രഹിതം	വേർപിരിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും
ഏതേ ച	എന്നിവയും	സാംപ്രതം	ഇപ്പോൾ
മഹത്തപം	മഹത്തപത്തെ	പാപ് മനാ	പാപനായ
ഇച്ഛാഭീഃ	ആഗ്രഹിക്കുന്നവരാൽ	കലിനാ	കലിയാൽ
പ്രാത്ഥ്യാഃ	അഭിലക്ഷിക്കപ്പെടുന്ന	ഈക്ഷിതം	ദൃഷ്ടിപതിപ്പിക്കപ്പെട്ടി
അന്യേ ച	മററുള്ള		രിക്കുന്നതും ആയ
മഹാഗുണാഃ	മഹാഗുണങ്ങളും	ലോകം	ലോകത്തെക്കുറിച്ചു്
നിത്യഃ	എന്നുംനിലനിന്നുകൊ	അഹം	ഞാൻ
കർഹിചിത്	ഒരു നാളും [ഒടു്	ശോചാമി	അനുതപിക്കുന്നു

32 ആത്മാനം ചാനശോചാമി ഭവന്തം ചാമരോത്തമം
ഭേദാൻ പിതൃഗൃഹീൻ സാധുൻ സർവ്വാൻ വണ്ണാംസ്തഥാശ്രമാൻ

ആത്മാനം ച	എന്നെയും,	സാധുൻ	സജ്ജനങ്ങളെയും,
അമരോത്തമം	ഭേദോത്തമനായ	തഥാ	അതേവിധം
ഭവന്തം ച	അങ്ങനെയും,	സർവ്വാൻ	എല്ലാ
ഭേദാൻ	ഭേദനാരെയും,	വണ്ണാം	വണ്ണങ്ങളെയും,
പിതൃൻ	പിതൃക്കളെയും,	ആശ്രമാൻ	ആശ്രമങ്ങളെയും കുറിച്ചു്
ഗൃഹീൻ	ഗൃഹീമാരെയും,	അനുശോചാമി	അനുതപിക്കുന്നു.

33 ബ്രഹ്മാദയോ ബഹുതിഥം യദപാംഗമോക്ഷ-
കാമാസ്തപഃ സമചരൻ ഭഗവത്പ്രപന്നഃ
സാ ശ്രീഃ സ്വവാസമരവിഭവനം വിഹായ
യത്പാദസൈശഭഗമലം ഭജതേനരകതാ.

ഭഗവത്-	} ഭഗവാനെ ശരണം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന	ബഹുതിഥം	സുദീർഘകാലം
പ്രപന്നഃ		തപഃ	തപസ്സിനെ
ബ്രഹ്മാദയഃ	} ബ്രഹ്മാവതൂടങ്ങിയുള്ള ഭേദന്മാർ	സമചരൻ	വേണ്ടവിധം
യദപാംഗ- മോക്ഷകാമാഃ		സാ ശ്രീഃ	ആചരിച്ചിരുന്നുവോ,
		സ്വവാസം	ആ മഹാലക്ഷ്മി തന്റെ വാസസ്ഥാനമായ

അരവിന്ദവനം	ചെന്താമരപ്പൂക്കു വനത്തെ	അലം	ഏറ്റവും
വിഹായ	പരിത്യജിച്ചു	അനുരക്താ	അനുരാഗവതിയായിട്ടു
യദുപാദം	} യാതൊരു ശ്രീകൃഷ്ണഭഗ വാന്റെ രൂപാഭസേന	ജേതേ	ജേിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.
സൗഭഗം			

34 തസ്യാഹമബ്ജകലിശാങ്കശകേതുക്കേതൈഃ
ശ്രീമത്പദൈർഭഗവതഃ സമലംകൃതാംഗീ
ത്രീനത്യരോച ഉപലഭ്യ യതോ വിഭൃതിം
ലോകാൻ സ മാം വ്യസൃജദുത്സൃയതീം തദന്തേ.

അബ്ജ-	} താമര, വജ്രായുധം, തോ കലിശാങ്കശ-	ത്രീൻ ലോകാൻ	മൂന്നു ലോകത്തേയും
കേതുക്കേതൈഃ		അത്യരോചേ യതഃ	അതിശയിച്ചിരുന്നു. യാതൊരുവനിൽനിന്നും
തസ്യ ഭഗവതഃ	ആ ഭഗവാന്റെ	വിഭൃതിം	ഐശ്വര്യത്തെ
ശ്രീമത്പദൈഃ	സുശോഭിതപാദമുദ്രക ളാൽ	ഉപലഭ്യ	പ്രാപിച്ചു
സമലംകൃതാംഗീ	നന്നായി അലങ്കരിക്ക പ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടി യിരുന്ന	ഉത്സൃയതീം	ഗർവ്വിച്ചിരുന്ന
		മാം	എന്നെ
		സഃ	അദ്ദേഹം
		തദന്തേ	അതിന്റെ മുടിവും
അഹം	ഞാൻ	വ്യസൃജത്	എത്തിയപ്പോൾ കൈവിട്ടുകളഞ്ഞു.

35 യോ വൈ മമാതിഭരമാസുരവംശരാജ്ഞാ-
മക്ഷേണഹിണീശതമപാനദോത്ഥതന്ത്രഃ
തപാം ദുഃസ്ഥമുനപമോത്ഥനി പൗരൂഷേണ
സംപാദയൻ യദൃച്ഛ രമ്യമബിഭ്രുദംഗം.

ആത്മതന്ത്രഃ	സ്വതന്ത്രനായ	ദുഃസ്ഥം	ദുരവസ്ഥയിലായ
യഃ വൈ	യാതൊരു ആ ഭഗവാൻ	തപാം	അങ്ങയെ
ആസുരവംശം	} അസുരവംശജന്മാരായ രാജ്ഞാം	ആത്മനി	തന്നിലെ
രാജ്ഞാം		പൗരൂഷേണ	പൗരൂഷത്താൽ
അക്ഷേണഹിണീ	} അസംഖ്യം ചതുരംഗപ്പ ശതം	സംപാദയൻ	പൂർണ്ണപാദനം സ്വസ്ഥ നമാക്കിത്തീർക്കാൻ
മമ		യദൃച്ഛ	യാദവകുലത്തിൽ
അതിഭരം	അതിഭാരത്തെ	രമ്യം	മോഹനമായ
അപാനദത്	അകറ്റി;	അംഗം	ശരീരത്തെ
ഉനനപദം	കാലമുന്നംഭടിയ്ക്കു്	അബിഭ്രുത്	ധരിച്ചു.

36

കാ വാ സഹേത വിരഹം പുരുഷോത്തമസ്യ
പ്രേമാവലോകരചിരസ്തിതവല്ഗുജല്ലൈഃ
സ്വൈര്യം സമാനമഹരന്മധുമാനിനീനാം
രോമോത്സവോ മമ യദങ്ഘ്രിവിടങ്കിതായാഃ.

യഃ	യാതൊരുവൻ	യദംഘ്രി-	യാതൊരുവന്റെ പാദ
പ്രേമാവലോക-	} സപ്രേമകടാക്ഷം, അഴ കാൻ മന്ദഹാസം, ആ കഷ്ടമായ സംഭാഷ ണം എന്നിവകൊണ്ടു്	വിടങ്കിതായാഃ	} പാംസുക്കളാൽ അലംകൃ തയായ
രചിരസ്തിത-		മമ	എനിക്കു്
വല്ഗു-		രോമോത്സവഃ	സസ്യപുളകാങ്കരം സം ജാതമായിരുന്നുവോ,
ജല്ലൈഃ	} സത്യഭാമാദികളായ മഠ നവതികളുടെ	പുരുഷോത്തമസ്യ	ആ പുരുഷശ്രേഷ്ഠന്റെ
മധു-		വിരഹം	വേർപാടിനെ
മാനിനീനാം	അഭിമാനത്തോടുകൂടിയ	കാ വാ	ആരാണു്
സമാനം	മനോധൈര്യത്തെ	സഹേത	സഹിക്കുക ?
സ്വൈര്യം	അപഹരിച്ചിരുന്നുവോ,		
അഹരത്			

37

തയോരേവം കഥയതോഃ പൃഥിവീധമ്യോസുഭാ
പരീക്ഷിന്നാമ രാജഷിഃ പ്രാപ്തഃ പ്രാചീം സരസ്വതീം.

പൃഥിവീ-	} ഭൂമിദേവിയും ധർമ്മദേ വനും ആയിരുന്ന	രാജഷിഃ	ഗുപ്തിതലുനായ രാജാവു്
ധർമ്മയോഃ		പ്രാചീം	കുരുക്ഷേത്രത്തിൽ പൂർവ്വാ ഭിമുഖം പ്രവഹിക്കുന്ന
തയോഃ	അവരിരുവരും	സരസ്വതീം	സരസ്വതീയുടെ തീരത്തിലേക്കു്
ഏവം	ഈ വിധം	തദാ	അപ്പോൾ
കഥയതോഃ	സംഭാഷണംചെയ്തുകൊ ണ്ടിരിക്കവേ,	പ്രാപ്തഃ	എത്തി.
പരീക്ഷിതം	} പരീക്ഷിതെന്ന പേരു കൊണ്ടു് വിഖ്യാതനായ		
നാമ			

കുറിപ്പ്:- ഭഗവത്തിരോധാനത്തിനുശേഷം ലോകത്തിൽ കലിയുടു് ശക്തി കൂടി. ധർമ്മം വികലാംഗമായി. ഭൂമി സമ്പൽക്കുയത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചു. സദാചാരങ്ങൾ ലോപിച്ചുവശായി. ഈ വസ്തുതയാണു് പൃഥിവീസംവാദരൂപേണ ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ പറഞ്ഞതു്. ധർമ്മത്തെ വൃഷ്ടരൂപമായും ഭൂമിയെ ഗോരൂപമായും സങ്കല്പിക്കുന്നതു് ചൌരാണികകവിസങ്കേതമാകുന്നു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
ഷോഡശോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 675.

പതിനാറാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

സപ്തശ്ലോകാലയഃ : പതിനേഴാമശ്ലോകം.

[തതഃ സപ്തശ്ലോകേ രാജ്ഞഃ കലിനിഗ്രഹ ഉച്യതേ
തസ്യൈവം വിരൂഭാജോഽപി വക്തും വൈരാഗ്യമഭേദം]

പരീക്ഷിദ്ധമ്സംവാദവും കലിനിഗ്രണവും.

സൂത്ര ഉവാച : സൂത്രൻ പറഞ്ഞു—

- 1 തത്ര ഗോമിഥുനം രാജാ ഹന്യമാനമനാഥവത്
ണ്ഡഹസ്തം ച വൃഷഭം ദ്രേശേ നൃപലാഞ്ചരനം

തത്ര	അവിടെ	ണ്ഡഹസ്തം	കൈയിൽ വടിയെടു
അനാഥവത്	ഉടമസ്ഥനില്ലാത്ത		ത്തിരിക്കുന്ന
	വയെപ്പോലെ	നൃപലാഞ്ചരനം	രാജലക്ഷണങ്ങളോടു
ഹന്യമാനം	അടിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടി		കൂടിയ
	രുന്ന	വൃഷഭം ച	ഒരു ശൂദ്രനേയും
ഗോമിഥുനം	ഒരു പശുവിനേയും	രാജാ	പരീക്ഷിതത്രാജാവും
	കാളയേയും,	ദ്രേശേ	കണ്ടു.

- 2 വൃഷം മൂണാളധവളം മേഹന്തമിവ ബിഭൃതം
വേപമാനം പദൈകേന സീദന്തം ശൂദ്രതാഡിതം

- 3 ഗാം ച ധർമ്മദഹാം ദീനാം ഭൃശം ശൂദ്രപദാഹതാം
വിവത്സാം സാശ്രവദനാം ക്ഷാമാം യവസമിച്ഛതീം.

മൂണാള-	} ത മരവളയംപോലെ	ദീനാം	ദുഃഖിക്കുന്നതും
ധവളം			
മേഹന്തം	} വെളുത്തിട്ടുള്ളതും	ഭൃശം	ഏറ്റവും
ഇവ			
ബിഭൃതം	} മൃതം വീരുന്ന വിധ	ശൂദ്രപദാ-	} ശൂദ്രന്റെ കാൽകൊണ്ടു
		ഹതാം	
ബിഭൃതം	യെന്നിരിക്കുന്നതും		ഇ പ്രഹരമേല്ക്കപ്പെട്ടതും
വേപമാനം	വിറച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും	വിവത്സാം	കുട്ടിയില്ലാത്തതും
ഏകന പദാ	ഒരേ ഒരു കാലോടുകൂടെ	സാശ്ര-	} കണ്ണീരൊഴുകുന്ന മുഖ
സീദന്തം	ക്ലേശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്ക	വദനാം	
	ന്നതും		ത്തോടുകൂടിയതും
ശൂദ്രതാഡിതം	ശൂദ്രനാൽ അടിക്കപ്പെട്ടു	ക്ഷാമാം	മെലിഞ്ഞതും
	കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ	യവസം	തൃണത്തെ
വൃഷം	കാളയേയും,	ഇച്ഛതീം	ആഗ്രഹിക്കുന്നതുമായ
ധർമ്മദഹാം	ധാർമികകർമ്മങ്ങൾക്ക്	ഗാം ച	ഒരു പശുവേയും
	ആവശ്യമായക്ഷീരത്തെ	(ദ്രേശേ)	കണ്ടു.
	കരമെന്നതും		

4

പ്രപഞ്ചം രഥമാത്രാധഃ കാന്തസ്തപരപരിച്ഛേദം
മേഘഗംഭീരയാ വാചാ സമാരോപിതകാമുകഃ

കാന്തസ്തപര- പരിച്ഛേദം	} തകക്കോപ്പുകളാൽ അലങ്കരിച്ചു	മേഘ	} ഇടിനാദംപോലെ
രഥം ആത്രാധഃ		ഗംഭീരയാ	
സമാരോപിത-	തേരിൽകയറി,	വാചാ	വാക്കുകൊണ്ടു്
കാമുകഃ	} ഞാൻ കെട്ടിമുറക്കിയ വില്ലേന്തിക്കൊണ്ടു്	പ്രപഞ്ചം	ചോദിച്ചു.

5

കസ്തപം മച്ഛരണേ ലോകേ ബലാലംസ്യബലാൻ ബലീ
നരദേവോസി വേഷേണ നടവത് കർമ്മാടഭിജഃ

കഃ തപം	ആരാണു് നി?	ഹംസി	ഹിംസിക്കുന്നു.
മച്ഛരണേ	എന്റെ രക്ഷയിലിരി- ക്കുന്ന	നടവത്	നടന്നെപ്പോലെ
ലോകേ	ലോകത്തിൽ	വേഷേണ	വേഷംകൊണ്ടു്
ബലീ	ശക്തനായിരുന്നുകൊണ്ടു്	നരദേവഃ	രാജാവായിട്ടു്
അബലാൻ	അശക്തനാറെ	അസി	ഇരിക്കുന്നു;
ബലാത്	ബലാൽക്കാരമായി	കർമ്മണാ	പ്രവൃത്തികൊണ്ടു്
		അഭിജഃ	ശുഭ്രനമാണു്.

6

കസ്തപം കൃഷ്ണേ ഗതേ ദൂരം സഹ ഗാഞ്ധീവധനപനാ
ശോച്യോടസ്യശോച്യാൻ രഹസി പ്രഹരൻ വധമഹ്സി

തപം കഃ	നി ആരു് ?	രഹസി	ആരുമില്ലാത്ത ഇടത്തിൽ
കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണഗോപാൻ		വെച്ചു്
ഗാഞ്ധീവ-	} ഗാഞ്ധീവഹസ്തനായ ധനപനാ സഹ	പ്രഹരൻ	ദേവിക്കുന്ന നി
		ശോച്യഃ അസി	അപരാധിയാണു്;
ദൂരം	അകലത്തേയ്ക്കു്	വധം	വധശിക്ഷയെ
ഗതേ	പോയിരിക്കവേ,	അഹ്സി	അഹ്റിക്കുന്നുണ്ടു്.
അശോച്യാൻ	നിരപരാധികളെ		

7

തപം വാ മൂണാളധവളഃ പാദൈർന്യൂനഃ പദാ ചരൻ
വൃഷത്രപേണ കിം കശ്ചിദ്ദേവോ നഃ പരിവേദയൻ

തപം വാ	നീയും ആരാണു് ?	വൃഷത്രപേണ	കാളയുടെ ആകൃതിയോ
മൂണാള-	} താമരവളയംപോലെ		ടുക്കിയ
ധവളഃ		കശ്ചിത്	ഏതെങ്കിലും ഒരു
പാദൈഃ	} കാലുകൾ തികച്ചും	ദേവഃ കിം	ദേവനാണോ ?
ന്യൂനഃ		നഃ	നമ്മെ
പദാ	ഒറ്റക്കാലുകൊണ്ടു്	പരിവേദയൻ	നീ വ്യസനിപ്പിച്ചു്
ചരൻ	നടക്കുന്ന		കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

8 ന ജാതു പെരവേന്ദ്രാണാം ദോർഭൃണ്ഡപരിരംഭിതേ
ഭൂതലേ ശ്വപതന്യസ്തിൻ വിനാ തേ പ്രാണിനാം ശുചഃ

പെരവേ-	} പുരുവംശത്തിലുള്ള	ശുചഃ വിനാ	കണ്ണീരൊഴികെ
ന്ദ്രാണാം		പ്രാണിനാം	മറവുപ്രാണികളുടെ
ദോർഭൃണ്ഡ-	} ഭൃണ്ഡങ്ങളാൽ	ജാതു	ഒരിക്കലും
പരിരംഭിതേ			
അസ്തിൻ ഭൂതലേ	} ആശ്ലേഷിക്കപ്പെട്ട	ന അന-	(കണ്ണീർ)
തേ			
	ഈ ഭൃണ്ഡലത്തിൽ	പതന്തി	} വീഴുന്നില്ല.
	നിന്റെ		

9 മാ സൗരഭേയാനശുചോ വ്യുത തേ വൃഷളാഭീഭയം
മാ രോദീരംബ ഭദ്രം തേ ഖലാനാം മയി ശാസ്തരി

സൗരഭേ	ഹേ സുരഭിപുത്ര !	മാ രോദീഃ	കരയേണ്ടാ.
മാ അനശുചഃ	വ്യസനിക്കരുത്.	ഖലാനാം	ഓഷ്ണന്മാരുടെ
വൃഷളാത്	ശുഭ്രനിൽനിന്ന്	ശാസ്തരി	ശാസകനായ
തേ	നിനക്കുള്ള	മയി	ഞാനുള്ളപ്പോൾ
ഭയം വ്യുത	പേടി നീങ്ങട്ടെ.	തേ	നിനക്ക്
അംബ	ഗോമാതാവേ !	ഭദ്രം	ക്ഷേമമേ ഉണ്ടാവൂ

10 യസ്യ രാഷ്ട്രേ പ്രജാഃ സർവാസ്ത്രസ്യന്തേ സാധുസാധുഭിഃ
തസ്യ മത്തസ്യ നശ്യന്തി കീർത്തിരായുർഭഗോ ഗതിഃ

സാധി	സാധുശീലേ !	തസ്യ	ആ രാജാവിന്റെ
യസ്യ	ഏതു രാജാവിന്റെ	കീർത്തിഃ	നല്ലപേരും
രാഷ്ട്രേ	രാജ്യത്തിൽ	ആയുഃ	ആയുസ്സും
പ്രജാഃ സർവാഃ	പ്രജകളെല്ലാം	ഭഗഃ	സൗഭാഗ്യവും
അസാധുഭിഃ	അസജ്ജനങ്ങളാൽ	ഗതിഃ	സർഗതിയും
തസ്യന്തേ	ഭയപ്പെട്ടു കഴിയുന്നുവോ,	നശ്യന്തി	നശിച്ചുപോകുന്നു.
മത്തസ്യ	ബുദ്ധിഭ്രംശമുള്ള		

11 ഏഷ രാജ്ഞാ പരോ ധർമ്മോ ഹ്യാത്ത്യാനാമാർത്തിനിഗ്രഹഃ
അത ഏനം വധിഷ്ഠാമി ഭൂതദ്രഹമസത്തമം

ആർത്താനാം	ഓഃവിതന്മാരുടെ	അതഃ	ആകയാൽ
ആർത്തിനിഗ്രഹഃ	ഓഃഖം അകറുക	ഭൂതദ്രഹം	പ്രാണിദ്രോഹിയും
ഏഷഃ ഹി	എന്നതത്രേ	അസത്തമം	വല്ലാത്ത അസത്തം
രാജ്ഞാം	രാജാക്കന്മാരുടെ	ഏനം	ഇവനെ
പരഃ ധർമ്മഃ	വലിയ കടമ.		
		വധിഷ്ഠാമി	കൊന്നുകളഞ്ഞെക്കാം.

12 കോട്ടവൃശ്ചത്തവ പാദാസ്ത്രീൻ സൗരഭേയ ചതുഷ്പദഃ
മാ ഭൂവംസ്തപാദഗാ രാഷ്ട്രേ രാജ്ഞാം കൃഷ്ണാനവത്തിനാം.

സൗരഭേയ	എടോ വൃഷഭമേ !	കൃഷ്ണാ-	} ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ കാലടി
ചതുഷ്പദഃ	നാൽക്കാലിയായ	നവത്തിനാം	
തവ	നിന്റെ	രാജ്ഞാം	രാജാക്കന്മാരുടെ
ശ്രീൻ	മുൻ	രാഷ്ട്രേ	രാജ്യത്തിൽ
പാദാൻ	കാലുകളെയും	തപാദഗാഃ	നിന്നെപ്പോലുള്ള
കഃ	ആർ		ഭീനന്മാർ
അവൃശ്ചതഃ	വെട്ടിമുറിച്ചു ?	മാ ഭൂവൻ	ഉണ്ടാകവായ്ക്കാ.

13 ആഖ്യാഹി വൃഷ ഭദ്രം വഃ സാധുനാമകൃതാഗസാം
ആത്മവൈരൂപ്യകർത്താരം പാത്മാനാംകീർത്തിദൃഷണം.

വൃഷ	വൃഷഭമേ !	ആഖ്യാഹി	പറഞ്ഞുതരിക.
ആത്മ-	} തനിക്കു് അംഗവൈ	അകൃതാഗസാം	അപരാധം ചെയ്യാത്ത
വൈരൂപ്യ-		സാധുനാം	സാധുപ്രകൃതിയുള്ള
കർത്താരം	വനം	വഃ	നിങ്ങൾക്കെല്ലാം
പാത്മാനാം	പാണ്ഡവന്മാരുടെ	ഭദ്രം	ക്ഷേമമേ ഉണ്ടാവൂ.
കീർത്തിദൃഷണം	യശസ്സിന്നു കളങ്കമേല്പി ചുവന്നും ആയ വൃക്കിയെ		

14 ജനേട്ടനാഗസൃഷം യുജ്ഞൻ സർവ്വതോട്ടസ്യ ച മദ്ഭയം
സാധുനാം ഭദ്രമേവ സുഭസാധുഭമനേ കൃതേ.

അനാഗസി	അപരാധിയല്ലാത്ത	ഭയം	ഭയമേല്ക്കുന്നു.
ജനേ	ജനത്തിൽ	അസാധു-	} ഭയ്യരെ അടിച്ചമർത്തുക
അപം	ദ്രോഹത്തെ	ഭമനേ	
യുജ്ഞൻ	ഏല്പിക്കുന്നവൻ	കൃതേ	നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ട
	ആരായാലും		കഴിഞ്ഞാൽ
അസൃ	അവന്നു്	സാധുനാം	ശിഷ്യർക്കു്
സർവ്വതഃ ച	എവിടെയും, എപ്പോഴും	ഭദ്രം ഏവ	നന്മമാത്രമേ
മത്	എന്നിൽനിന്നു്	സുഭാതഃ	പിന്നെയുണ്ടാവൂ.

15 അനാഗഃസപിഹ ഭൂതേഷു യ ആഗസ്തൂന്നിരങ്കശഃ
ആഹർത്താസ്തി ഭജം സാക്ഷാഭമർത്യാസുപി സാംഗഭം.

യഃ	യാവനൊരുത്തൻ	അനാഗഃസു	നിരുപദ്രവീകളായ
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ	ഭൂതേഷു	പ്രാണികളിൽ

നീരങ്കുശഃ	നിയന്ത്രണമില്ലാതെ	അമർത്യസ്യ	} ഒരു ദേവനാണെങ്കിലും കൂടി അവന്റെ
ആഗസ്തയഃ	ദ്രോഹമേല്പിക്കുന്നവ	അപി	
	നായിരിക്കുന്നുവോ,	ഭജം	ഭജത്തെ
സാക്ഷാത്	സാക്ഷാത്തായ	സാംഗദം	തോരവളയോടുകൂടെ
		ആഹർത്താസ്തി	വെട്ടിയെടുക്കും.

16 രാജേന്ദ്രാ ഹി പരമോ ധർമ്മഃ സ്വധർമ്മസ്ഥാനപാലനം
ശാസതോടന്യാൻ യഥാശാസ്ത്രമനാപദ്യേത്പമാനിഹ.

ഹി	എന്തെന്നാൽ,	ശാസതഃ	ശാസിക്കുന്ന
ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ	രാജന്തഃ	രാജാവിന്നു്
അനാപദി	ആപത്തില്ലാത്ത കാല	സ്വധർമ്മസ്ഥാ-	} സ്വന്തം ധർമ്മങ്ങളിൽ അടിയുറച്ചിരിക്കുന്ന
	ത്തിൽകൂടി	നപാലനം	
ഉത്പമാൻ	സ്വധർമ്മമാഗ്നം		വരെ രക്ഷിക്കുക എന്നതു്
	തെറ്റിനിടക്കുന്ന	പരമഃ	ഏറ്റവും വലിയ
അന്യാൻ	അന്യന്മാരെ	ധർമ്മഃ	കടമയാണു്.
യഥാശാസ്ത്രം	നീതിമുറയനുസരിച്ചു്		

ധർമ്മ ഉവാച : ധർമ്മദേവൻ പറഞ്ഞു:—

17 ഏതഭാഃ പാണ്ഡവേയാനാം യുക്തമാത്മാഭയം വചഃ
യേഷാം ഗുണഗണൈഃ കൃഷ്ണാ ദൈത്യന്ദ്രൈ ഭഗവാൻ കൃതഃ

ആർത്താഭയം	ദുഃഖിതർക്കു് അഭയം	യേഷാം	യാതൊരു പാണ്ഡവ
	നല്കുന്ന		വരുടെ
ഏതത് വചഃ	ഈ വാക്കു്	ഗുണഗണൈഃ	ഗുണസമൂഹങ്ങളാൽ
പാണ്ഡവേ-	} പാണ്ഡവരുടെ വംശത്തിൽ പിറന്ന	ഭഗവാൻ	ഷഡ്ഗുണസ്വന്തനായ
യാനാം		കൃഷ്ണഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
വഃ	നിങ്ങൾക്കു്	ദൈത്യന്ദ്രൈ	ദൂത പറയുക മുതലായ കാര്യങ്ങളിൽകൂടി
യുക്തം	ചേർന്നതെന്നെ.	കൃതഃ	നിയുക്തനായിരുന്നു.

18 ന വയഃ ക്ലേശബീജാനി യതഃ സ്യുഃ പുരുഷഷ്ടഭ
പുരുഷം തം വിജാനീമോ വാക്യഭേദവിമോഹിതാഃ.

പുരുഷഷ്ടഭ	ഛേ പുരുഷപുംഗവ !	ക്ലേശബീജാനി	ദുഃഖഹേതുക്കൾ
വാക്യഭേദ-	} വ്യത്യസ്തങ്ങളായ അഭി പ്രായവാക്യങ്ങളാൽ	യതഃ	യാതൊരാളിൽനിന്നു
വിമോഹിതാഃ		സ്യുഃ	ഉണ്ടാകാമോ,
	ഭ്രമിച്ചിരിക്കുന്ന	തം പുരുഷം	ആ പുരുഷനെ
വയം	ഞങ്ങൾ,	ന വിജാനീമഃ	അറിയുന്നില്ല.

19 കേചിദപികല്പവസനാ ആഹാരാത്മാനമാത്മനഃ
ദൈവമന്യേ പരേ കഥ് സ്വഭാവമപരേ ബ്രഹ്മം.

വികല്പ- വസനാഃ കേചിത്	ഭേദവിചാരം മറച്ചു വെച്ചു വാദിക്കുന്ന ചിലർ (യോഗശാസ്ത്ര ജ്ഞന്മാർ)	ദൈവം പരേ	ഗ്രഹപിഴയേയും, വേറെച്ചിലർ (മീമാംസാപണ്ഡിതന്മാർ)
ആത്മനഃ ബ്രഹ്മം	തനിക്കു് ദുഃഖമുണ്ടാക്കാൻ കഴി വുള്ള ആൾ	കർമ്മ അപരേ	കർമ്മത്തെയും, വേറിട്ടും ചിലർ (ചർച്ചാകസിദ്ധാന്ത ജ്ഞന്മാർ)
ആത്മാനം ആഹാരഃ അന്യേ	താൻ തന്നെ എന്നു് പറയുന്നുണ്ടു്. മറച്ചിലർ (ജ്യോതിഃ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ)	സ്വഭാവം	ലോകപ്രകൃതിയേയും ദുഃഖനിമിത്തമായി പറയുന്നുണ്ടു്.

20 അപ്രതക്യാദനിദ്ദേശ്യാദിതി കേഷപചി നിശ്ചയഃ
അത്രാനരൂപം രാജേഷ് വിമുശ സ്വമനീഷയാ.

കേഷപചി	ഏതാനും ചിലരുടെ (ഈശ്വരവിശ്വാസി കളുടെ) ഇടയിലുള്ള	ഇതി	എന്നത്രേ.
നിശ്ചയഃ	തീരുമാനം	രാജേഷ്	തത്ത്വജ്ഞനായ രാജാവേ !
അപ്രതക്യാത്	മനസ്സിന്നു വിഷയീ ഭവിക്കാത്തതും	അത്ര	ഇവയിൽ
അനിദ്ദേശ്യാത്	ഇന്നതെന്നു നിദ്ദേശിക്ക പ്പെടുവാൻ കഴിയാ ത്തതുമായ ഒന്നിൽ	അനരൂപം	ശരിയായതിനെ
	നിന്നാണു്	സ്വമനീഷയാ	സ്വന്തം ബുദ്ധിക്കൊണ്ടു്
		വിമുശ	ചിന്തിച്ചറിഞ്ഞുകൊൾക.

കുറിപ്പ്:- ദുഃഖകാരണത്തെ പറഞ്ഞറിയിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നു് ധർമ്മദേവൻ പറയുന്നു. എന്തെന്നാൽ താത്വികമായി അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള നിഗമനങ്ങൾ പലതാണു്. യോഗശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ ഒരുവൻ അനുഭവിക്കുന്ന ദുഃഖത്തിന്നു് അവൻ തന്നെയാണു് കാരണഭൂതനെന്നു പറയുന്നു. ജ്യോതിഷക്കാരുടെ പക്ഷത്തിൽ സൂര്യദുഃഖാനുഭവത്തിന്നുനിമിത്തം ഗ്രഹങ്ങളുടെ ഗതിവിഗതികളാണു്. മീമാംസകന്മാരുടെപക്ഷത്തിൽ അനാദിയായ കർമ്മവാസനയാണതു്. ലോകസ്വഭാവം മാത്രമാണെന്നു ചാർവാകന്മാർ സിദ്ധാന്തിക്കുന്നുണ്ടു്. സൂര്യദുഃഖഹേതു ഈശ്വരനാണെന്നു് ആസ്തികന്മാരും വിശ്വസിച്ചുവരുന്നു. ഈ വാദങ്ങളിൽ ഏതു ശരി? രാജാവുതന്നെ ചിന്തിച്ചറിയണം.

21 ഏവം ധർമ്മേ പ്രവർത്തി സ സമാധിചിജസത്തമ
സമാഹിതേന മനസാ വിവേദഃ പര്യചഷ്ട തം.

ചിജസത്തമ	ബ്രാഹ്മണോത്തമനായ ശൗനകഃ	വിവേദഃ	ഖേദമെന്നവനായിട്ട്
ധർമ്മേ	ധർമ്മദേവൻ	സമാഹിതേന	സമാധാനത്തോടുകൂടിയ
ഏവം	ഇപ്രകാരം	മനസാ	മനസ്സോടെ
പ്രവർത്തി	പറഞ്ഞപ്പോൾ	തം	അവനോട്
സഃ സമാധി	ആ രാജാധിരാജൻ	പര്യചഷ്ട	പറഞ്ഞു

രാജോവാച : രാജാവ് പറഞ്ഞു —

22 ധർമ്മം ബ്രവീഷി ധർമ്മജ്ഞ ധർമ്മോസി വൃഷ്ണരൂപധൃക്
യധേന്ദ്രതഃ സ്ഥാനം സൂചകസ്യാപി തദ്ഭവേത്.

ധർമ്മജ്ഞ	ധർമ്മം അറിയുന്നോവേ	അധർമ്മകൃതഃ	അധർമ്മം ചെയ്യുന്നവ
ധർമ്മം	ധർമ്മത്തെ പറ്റി	യത്	യാതൊരു [നം
ബ്രവീഷി	അങ്ങനും പ്രവചിക്കുന്നു;	സ്ഥാനം	സ്ഥലമാണോ,
വൃഷ്ണരൂപധൃക്	കാളയുടെ വടിവുപുണ്ട	തത്	അതുതന്നെ
ധർമ്മഃ	ധർമ്മദേവൻ	സൂചകസ്യ	} അവന്റെ പേരെടുത്തു പറയുന്നവനും
അസി	ആകുന്നു	അപി	
		ഭവേത്	ഉണ്ടാകും

23 അഥവാ ദേവമായോ നൃതം ഗതിരഗോപരാ
ചേതസോ വചസശ്ചാപി ഭൂതാനാമിതി നിശ്ചയഃ.

അഥവാ	അല്ലെങ്കിൽ	അഗോപരാ	വിഷയിഭവിക്കാത്ത
ദേവമായോഃ	ഈശ്വരമായയുടെ		താകുന്നു
ഗതിഃ	പോക്ക്	ഇതി	എന്നുള്ള
ഭൂതാനാം	പ്രാണികളുടെ		
ചേതസഃ	മനസ്സിനും	നിശ്ചയഃ	അഭിപ്രായം
വചസഃ	} വാക്കിനും	നൃതം	ആയിരിക്കണം
ച അപി			

24 തപഃ ശൗചം യോ സത്യമിതി പാദഃ പ്രകീർത്തിതഃ
അധർമ്മം ശൈശ്വര്യോ ഭഗോഃ സ്തയസംഗമസൈവ

തപഃ	തപസ്സ് (സ്വധർമ്മം നഷ്ടാനം)	യോ	ഭൂതാനുകമ്പ,
ശൗചം	ബാഹ്യാഭ്യന്തരശുദ്ധി,	സത്യം	യഥാർത്ഥഭാഷണം
		ഇതി	എന്നിവ (നാലും)

തവ	അങ്ങയുടെ	സ്തുതസംഗ-	} അഹന്ത, വിഷയാ സക്തി, മദം എന്നീ വയാൽ
പാദാഃ	കാലുകളായിട്ട്	മന്ദൈഃ	
പ്രകീർത്തിതാഃ	പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.	ത്രയഃ	മൂന്നുകാലുകളും
അധർമ്മാംശൈഃ	അധർമ്മത്തിന്റെ അംശങ്ങളായ	ഭഗ്നാഃ	ഒടിക്കപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

25 ഇദാനീം ധർമ്മ പാദസ്തേ സത്യം നിവൃത്തയേദ്യതഃ
തം ജിഹ്വക്ഷത്യധർമ്മോഽയമഗൃതേനേധിതഃ കലിഃ

ധർമ്മ	ഹേ ധർമ്മമൂർത്തേ !	നിവൃത്തയേത്	അങ്ങു തന്നെത്താൻ
ഇദാനീം	ഇപ്പോൾ (ഈ കലിയു ഗത്തിൽ)		ഒരു വിധം നിലനിർ ത്തിക്കൊണ്ടുവരുന്നുവോ,
തേ	അങ്ങയ്ക്കു്	തം	അതിനെയും
സത്യം	സത്യം എന്ന	അഗൃതേന	അസത്യത്താൽ
പാദഃ	ഒരേ പാദമാണുള്ളതു്.	ഏധിതഃ	മുപ്പത്തിയിരിക്കുന്ന
യതഃ	യാതൊരു സത്യമെന്ന പാദത്താൽ	അധർമ്മഃ	അധർമ്മമൂർത്തിയായ
		അയം കലിഃ	ഈ കലി
		ജിഹ്വക്ഷതി	തല്പിത്തകർക്കാൻ ആശിക്കുകയാണു്.

കുറിപ്പ്:- ധർമ്മവൃഷത്തിന്റെ നാലുപാദങ്ങൾ തപസ്സ്, ശുദ്ധി, ദയ, സത്യം എന്നിവയാകുന്നു. ആദ്യം കൃതയുഗത്തിൽ പൂണ്ണപാദമുണ്ടായിരുന്ന ധർമ്മത്തിന്നു ശ്രേതയിൽ നാലിലൊന്നും, ദ്വാപരത്തിൽ പകുതിയും കലിയിൽ മുക്കാലും പാദാംശങ്ങൾ നഷ്ടപ്പെടുന്നു. കലി പ്രബലപ്പെടുമ്പോൾ അവശേഷിച്ച ഏകപാദവും നശിക്കും. അധർമ്മാംശങ്ങളായ അഹന്ത, ബ്രീഹസ്പദ, മദ്യമദം, കള്ളം എന്നിവ യഥാക്രമം ധർമ്മാംശങ്ങളെ അടിച്ചുതൂങ്ങുന്നു.

26 ഇയം ച ഭൂർഭഗവതാ നൃംസിതോരുഭയോ സതീ
ശ്രീമദ്ഭീഷ്മതപസ്യോസൈഃ സവൃതഃ കൃതകൌതുകാ.

ഇയം ഭൂഃ ച	ഈ ഭൂമിദേവിയും	തത്പദ-	} അവിടുത്തെ തുച്ഛാദ വിന്യാസങ്ങൾകൊണ്ടു്
ഭഗവതാ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനാൽ	നൃംസൈഃ	
നൃംസിതോ-	} ഇറക്കിവെക്കപ്പെട്ട ഭൂരിഭാഗത്തോടുകൂടിയ വളായിട്ടു്,	സവൃതഃ	എല്ലായിടത്തും
രുഭയോ സതീ		കൃതകൌതുകാ	മംഗളമായിനിന്നായി വർത്തിച്ചു.
ശ്രീമദ്ഭീഃ	ശ്രീതപമുള്ള		

27 ശോചത്യശ്ശുകലാ സാധവീ ദുർഭഗേവോജ്ജ്വലിതാഽധുനാ
അബ്രഹ്മണ്യം വൃപചുജാഃ ശുഭ്രാ ഭോക്ഷ്യന്തി മാമിതി.

സാധവീ	ഉത്തമയായ ഇവൾ	ഗുപവ്യാജാഃ	രാജതപം നദിക്കുന്ന
അധുനാ	ഇപ്പോൾ		ന്നവരുമായ
ഉജ്ജ്വലാ	ഭഗവാനാൽ കൈ	ശുഭ്രാഃ	ശുഭ്രന്മാർ
	വിപ്ലവേ	മാം	എന്നെ
ദുർഭഗാ ഇവ	ഭാഗ്യംകെട്ടവളെപ്പോ	ഭോക്ഷ്യന്തി	അനുഭവിക്കാൻ പോ
	ലെ ആയിരിക്കുന്നു.		കുന്നുവല്ലോ
അബ്രഹ്മണ്യഃ	ബ്രാഹ്മണഭക്തിയി	ഇതി	എന്നോത്തു്
	ല്ലാത്തവരും	അശ്രുകലാ	കണ്ണീരൊഴുക്കി
		ശോചതി	കരയുന്നു.

28 ഇതി ധർമ്മം മഹീം ചൈവ സാന്തപയിതപാ മഹാരഥഃ
നിശാതമാദദേ ഖഡ്ഗം കലയേത്യധർമ്മഹേതവേ.

മഹാരഥഃ	പരാക്രമശാലിയായ	അധർമ്മ-	അധർമ്മത്തിന്നു ഹേതു
	പരീക്ഷിതം	ഹേതവേ	ഭൂതനായ
ഇതി	ഇവിധം	കലയേ	കലിയുടെ നേക്കു്
ധർമ്മം ച	ധർമ്മഭേദനേയും	നിശാതം	മൂച്ചുയേറിയ
മഹീം ഏവ	ഭൂമിദേവിയേയും	ഖഡ്ഗം	വാൾ
സാന്തപയിതപാ	സമാധാനിപ്പിച്ചു്,	ആദദേ	എടുത്തു.

29 തം ജിഹ്വാംസുചലിപ്രേത്യ വിഹായ ഗുപലാഞ്ചരനം
തത്പാദമൂലം ശിരസാ സമഗാദായേവിഹപലഃ.

തം ജിഹ്വാംസു	അദ്ദേഹം തന്നെക്കൊ	വിഹായ	ഉപേക്ഷിച്ചു്
അലിപ്രേത്യ	ല്ലുവാൻ ഭാവിക്കുകയാ	തത്പാദ-	അദ്ദേഹത്തിന്റെ
	ണെന്നു് അറിഞ്ഞു്	മൂലം	പാദാന്തികത്തെ
യേവിഹപലഃ	ഭയത്താൽ അവശനായി	ശിരസാ	ശിരസ്സുകൊണ്ടു്
	ത്തീൻ കലി	സമഗാതം	സമാശ്രയിച്ചു.
ഗുപലാഞ്ചരനം	രാജലക്ഷണത്തെ		

30 പതിതം പാദയോർച്ചിക്ഷു കൃപയാ ദീനവത്സലഃ
ശരണ്യോ നാവധീപ്തഃ ഹോക്യ ആഹ ചേദം ഹസന്നിവ.

പാദയോഃ	പാദങ്ങളിൽ	കൃപയാ	കാരുണ്യത്താൽ
പതിതം	വീണ കലിയെ	ന അവധീതം	വധിച്ചില്ല ;
വീക്ഷ്യ	കണ്ടു്,	ഹസൻ ഇവ	അല്പം പുഞ്ചിരിതുകി
ദീനവത്സലഃ	ദീനാനുകമ്പയുള്ളവനും		ക്കൊണ്ടു്
ശരണ്യഃ	ശരണപ്രദനും	ഇദം	ഇങ്ങനെ
ഹോക്യഃ	പ്രശംസനീയനുമായ	ആഹ ച	പറയും ചെയ്തു.
	രാജാവു്		

രാജോവാച : പരീക്ഷിത് രാജാവും പറഞ്ഞു:-

31

ന തേ ഗുഡാകേശയശോധരാണാം
ബലാഞ്ജലേദ്യൈ മേമസ്മി കിഞ്ചിത്
ന വത്തിതവ്യം ഭവതാ കഥഞ്ചന
ക്ഷേത്രേ മദിയേ തപമധമ്മബന്ധുഃ

ഗുഡാകേശ- യശോധരാണാം	അജ്ഞനന്റെ കീർത്തിയെ നിലനിർത്തുന്നവർക്ക്	ക്ഷേത്രേ	രാജ്യത്തിൽ
ബലാഞ്ജലേഃ	കുപ്പുകൈയ്പിച്ച	ഭവതാ	നിന്നാൽ
തേ	നിനക്ക്	കഥഞ്ചന	ഒരു പ്രകാരത്തിലും
കിഞ്ചിത്	അല്പംപോലും	ന വത്തിതവ്യം	വർത്തിക്കപ്പെടുകവയ്യാ.
ഭയം വൈ	ഭയമെന്നത്	തപഃ	(എന്തെന്നാൽ) നീ
ന അസ്മി	സംഭവിക്കയില്ല.	അധർമ്മ-	} അധർമ്മത്തിന്റെ ബന്ധുവാൻ.
മദിയേ	(എങ്കിലും) എന്റേതായ	ബന്ധുഃ	

32

തപാം വർത്തമാനം നരദേവദേഹേ-
ഷ്വപനപ്രവൃത്തോയമധമ്മപുഗഃ
ലോഭോഽനൃതം ചൈശ്വര്യമനാര്യമംഹേ
ജ്യേഷ്ഠാ ച മായാ കലഹശ്ച ഭേഭഃ.

നരദേവ- ദേഹേഷു	} രാജാക്കന്മാരുടെ ശരീരങ്ങളിൽ	അനൃതം	നന്മ,
വർത്തമാനം		ചൈശ്വര്യം	കളവും,
തപാം അന	നിവസിക്കുന്ന	അനാര്യം	നീചത,
അയം	നിന്നെത്തുടൻ	അംഹഃ	സ്വധർമ്മത്യാഗം,
അധർമ്മപുഗഃ	ഇപ്പറയുന്ന	ജ്യേഷ്ഠാ ച	അശ്രീകരത എന്നിവയും
പ്രവൃത്തഃ	അധർമ്മസമൂഹം	മായാ	കപടം,
ലോഭഃ	എപ്പറ്റിരിക്കുന്നു	കലഹഃ	ശത്രു,
	അന്യധനാഭിലാഷം,	ഭേഭഃ ച	ഗർവ്വം എന്നിവയും.

33

ന വത്തിതവ്യം തദധമ്മബന്ധോ
ധമേണ സത്യേന ച വത്തിതവ്യേ
ബ്രഹ്മാവരേന് യത്ര യജന്തി യജ്ഞൈ-
ര്യജ്ഞേശ്വരം യജ്ഞവിതാനവിജ്ഞാഃ.

തത്	അതുകൊണ്ട്,	യജ്ഞവിതാന- വിജ്ഞാഃ	} ബഹുവിധം യാഗാനു- ഷ്ഠാനങ്ങളിൽ നൈപു- ണ്യമുള്ളവർ
യത്ര	യാതൊരിടത്തിൽ		

യജ്ഞശാപരം	യാഗങ്ങളുടെ അധിഷ്ഠാ നമൂർത്തിയായ ശ്രീഹരിയെ	സത്യേന ച	സത്യത്തോടുകൂടി
യജ്ഞഃ	യാഗങ്ങൾകൊണ്ട്	വർത്തിതവ്യേ	വർത്തിക്കപ്പെടേണ്ടുന്ന
യജ്ഞി	സമാധാനമെന്നുവോ, അങ്ങനെയുള്ള —	ബ്രഹ്മാവർത്തേ	ബ്രഹ്മാവർത്തഭൂമിയിൽ,
ധർമ്മേണ	ധർമ്മത്തോടും	അധർമ്മം	} അധർമ്മത്തിന്റെ ബന്ധം വാസ്തവ്യമേ ! നിന്നാൽ വസിക്ക പ്പെടുക.
		ബന്ധം	
		ന	
		വർത്തിതവ്യം	

34

യസ്തിൻ ഹരിർഭഗവാനിജ്യമാന
ഇജ്യാമൂർത്തിര്യജ്ഞം ശം തനോതി
കാമാനമോഘാൻ സ്ഥിരജംഗമാനാം
മന്തർബഹിച്ഛായുരിവൈഷ ആത്മാ.

ഇജ്യാമൂർത്തിഃ	യജ്ഞസ്വരൂപനും	ഏഷഃ ഹരിഃ	ഈ ശ്രീഹരി
സ്ഥിരം	} സ്ഥാവരജംഗങ്ങളുടെ	യസ്തിൻ	യാതൊരു ബ്രഹ്മാ
ജംഗമാനാം			വർത്തഭൂമിയിൽവെച്ച്
അന്തഃ	അകത്തും	ഇജ്യമാനഃ	യജ്ഞങ്ങൾകൊണ്ട്
ബഹിഃ	പുറത്തും		ആരാധിക്കപ്പെടുന്ന തായാൽ
വായുഃ ഇവ	വായുവെന്നപോലെ	യജ്ഞം	ആരാധകനാകും
ആത്മാ	പ്രാണവൈകുണ്ഠമായി	അമോഘാൻ	സാഹചര്യമുള്ള
	വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നവനും	കാമാൻ	ആഗ്രഹങ്ങളെയും
ഭഗവാൻ	ഷഡ്ഗുണപുണ്ണനും	ശം	നിത്യസുഖത്തെയും
	ആയ	തനോതി	അരുളുന്നു.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു : —

35

പരീക്ഷിതൈവമാഭിഷ്ടഃ സ കലിർജാതവേപഥുഃ
തമുദ്യതാസിമാഹേദം ഭണ്ഡപാണിമിവോദ്യതം.

പരീക്ഷിതാ	പരീക്ഷിത്തിനാൽ	ഉദ്യതാസിം	ഉയർത്തിയ വാളോട്
ഏവം	ഇപ്രകാരം		കൂടിയവനായി
ആഭിഷ്ടഃ	ആജ്ഞാപിക്കപ്പെട്ട	ഭണ്ഡപാണിം	} അന്തകനെപ്പോലെ
സഃ കലിഃ	ആ കലിപുരുഷൻ	ഇവ	
ജാതവേപഥുഃ	പേടിച്ചുവിറച്ചുകൊണ്ട്	ഉദ്യതം	ഒരുങ്ങിനില്ക്കുന്ന
		തം	അദ്ദേഹത്തോട്
		ഇദം ആഹ	ഈവിധം പറഞ്ഞു.

കലിരവാച = കലി പറഞ്ഞു.

36 യത്ര കപചന വത്സ്യാമി സാച്ഛൈമ തവാജ്ഞയാ
ലക്ഷയേ തത്ര തത്രാപി തപാമാതേതേഷുശരാസനം.

സാച്ഛൈമ	എല്ലാ നാട്ടിനും അധി പനായിരിക്കുന്ന മഹാരാജാവേ!	വത്സ്യാമി	ഞാൻ വസിക്കേണ്ടതും?
		തത്ര തത്ര	} അവിടെയവിടെ, എല്ലായിടത്തും
		അപി	
തവ	അങ്ങയുടെ	തപാ	അങ്ങയെ
ആജ്ഞയാ	ചൊൽപ്പടിക്കു്	ആതേഷു-	} അന്യം വില്ലും എടുത്തു നില്ക്കുന്നതായി
		ശരാസനം.	
യത്ര കപചന	എതിടത്താണ്	ലക്ഷയേ	കാണുന്നു.

37 തന്മേ ധർമ്മഭൂതാം ശ്രേഷ്ഠ സ്ഥാനം നിദ്ദേഷ്ഠമഹസി
യത്രൈവ നിയതോ വത്സ്യ ആതിഷ്ഠംസ്തേനശാസനം.

ധർമ്മഭൂതാം	ധർമ്മത്തെ ഭരിക്കുന്ന വരുടെ ഇടയിൽ	നിയതഃ	ഇളക്കംതട്ടാത്തവനായി
ശ്രേഷ്ഠ	അഗ്രഗണ്യനായ രാജാവേ!	യത്ര ഏവ	യാതൊരിടത്തിൽ മാത്രം
തേ	അങ്ങയുടെ	വത്സ്യ	വസിക്കാമോ,
അനുശാസനം	കല്പനയെ	തത് സ്ഥാനം	ആ സ്ഥാനത്തെ
ആതിഷ്ഠൻ	നിറവേററിക്കൊണ്ടു്	മേ	എന്നിടം
		നിദ്ദേഷ്ഠം	കാട്ടിത്തരുവാൻ
		അഹസി	അഹിക്കുന്നു.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു—

38 അഭ്യർത്ഥിതസ്തദാ തസ്മൈ സ്ഥാനാനി കലയേ ദൈവ
ഭൂതം പാനം സ്രീയഃ സുനാ യത്രാധർമ്മശ്ചതുർവിധഃ.

അഭ്യർത്ഥിതഃ	ഇങ്ങനെ അഭ്യർത്ഥിക്ക പ്പെട്ട രാജാവു്	ചതുർവിധഃ	നാലുതരത്തിലുള്ള
തദാ	അന്നേരത്തു്,	അധർമ്മഃ	അധർമ്മം
ദൈവം	മുതുകളി,	യത്ര	യാതൊരിടത്തിലുണ്ടോ,
പാനം	മദ്യപാനം,	സ്ഥാനാനി	ആ സ്ഥാനങ്ങളെ
സ്രീയഃ	സ്ത്രീസേവ,	തസ്മൈ	ആ
സുനാ	പ്രാണിഹിംസ എന്നിങ്ങനെ	കലയേ	കലിക്കായിക്കൊണ്ടു്
		ദൈവ	കുലിച്ചുകൊടുത്തു.

39 പുനശ്ച യാചമാനായ ജാതരൂപമദാത് പ്രഭുഃ
തതോഽനൃതം മദം കാമം രജോ വൈരം ച ചഞ്ചമം

പുനഃ ച	പിന്നെയും	അനൃതം	നന്ന,
യാചമാനായ	യാചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന	മദം	ഉന്മത്തത,
	കലിഷ്	കാമം	സ്രീലബ്ധതപം,
പ്രഭുഃ	രാജാവു്	രജഃ	ഹിംസ എന്നിവയേയും
ജാതരൂപം	സ്വപ്നത്തെയും	പഞ്ചമം	അഞ്ചാമതായിട്ടു്
	(വാസസ്ഥാനമായിട്ടു്)	വൈരം ച	വീരോധവും (കലിഷ്
അദാത്	കൊടുത്തു.		വാസസ്ഥാനത്തെ
തതഃ	അതുമൂലം		ഉായി കൊടുത്തു).

നോട്ട്:- നാലു് അധർമ്മങ്ങളും ഒത്തുചേർന്നുള്ള ഒരു പ്രത്യേകവാസസ്ഥാനം അനുവദിച്ചുതരണമെന്നു കലി വീണ്ടും അപേക്ഷിച്ചപ്പോൾ രാജാവു് സ്വപ്നം വാസസ്ഥാനമായിട്ടു് അനുവദിച്ചു. ഈ സ്വപ്നത്തെ നിമിത്തീകരിച്ചു് അനൃതം (ചുതുകളി), മദം (മദ്യപാനം), കാമം (സ്രീസേവ), രജസ്സ് (ഹിംസ) എന്നീ നാലുകൾക്കുപുറമെ വൈരം എന്ന അഞ്ചാമതൊരുസ്ഥാനവും കലിക്കുണ്ടായി.

40 അമൂനി പഞ്ച സ്ഥാനാനി ഹ്യധർമ്മപ്രഭവഃ കലിഃ
ഔത്തരേയേണ ത്താനി ന്യവസത്തന്നിദേശകൃതം.

അധർമ്മ-	അധർമ്മത്തിന്റെ	പഞ്ച	അഞ്ചു്
പ്രഭവഃ	ജനസ്ഥാനമായുള്ള	സ്ഥാനാനി	ഹി സ്ഥാനങ്ങളെമാത്രം
കലിഃ	കലിയാകട്ടെ	തന്നിദേശകൃതം	അദ്ദേഹത്തിന്റെ
ഔത്തരേയേണ	പരീക്ഷിത്തിനാൽ		ആജ്ഞയെ
ത്താനി	നൽകപ്പെട്ടതായ		പരിപാലിച്ചുകൊണ്ടു്
അമൂനി	ഇപ്പാഞ്ഞ	ന്യവസത്	അധിവസിച്ചു.

41 അമൈതാനി ന സേവേത ബുഭുഷഃ പുരുഷഃ കപചിത്
വിശേഷേതോ ധർമ്മശീലോ രാജാ ലോകപതിർഗുരുഃ.

അഥ	അതുകൊണ്ടു്	ധർമ്മശീല	ധർമ്മികസ്വഭാവ
ബുഭുഷഃ	ഉത്കൃഷ്ടത്തെ ആഗ്രഹിക്കുന്ന		മുള്ളവനും
പുരുഷഃ	മനുഷ്യൻ	ലോകപതിഃ	ലോകത്തിന്റെ
കപചിത്	ഒരിക്കലും		രക്ഷിതാവും
ഏതാനി	ഇവയെ	ഗുരുഃ	ശാസിതാവുമായ
ന സേവേത	സേവിക്കരുതു്.	രാജാ	രാജാവു്
		വിശേഷതഃ	പ്രത്യേകിച്ചും അരുതു്.

42 വൃഷസ്യ നഷ്ടാംശ്ചീൻ പാദാംശ്ചൈവ ശൈലം യോമിതി
പ്രതിസന്ധൗ ആശ്വാസ്യ മഹീ ച സമവൽയതം.

വൃഷസ്യ	ധർമ്മവൃഷഭത്തിന്റെ	ദയാം	ദയയേയും
നഷ്ടാൻ	നശിച്ചുപോയിരുന്ന	ഇതി	ഇവിധം
തൃിൻ	മൃഗം	പ്രതിസന്ദയേ	വീണ്ടും സന്ധാനം ചെയ്ത;
പാദാൻ	പാദങ്ങളാവുന്ന	മഹിം ച	ഭൂമിയേയും [യു;
തപഃ	തപസ്സിനെയും	ആശ്വാസ്യ	ആശ്വസിപ്പിച്ചു
ശൌചം	ശൌചത്തെയും	സമവലയതം	അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തി.

43 സ ഏഷ ഏതർധ്യാസു ആസനം പാത്ഥിവോചിതം
പിതാമഹേനോപന്യസും രാജാഭ്യോഽപി വിവിക്ഷതാ.

സഃ	അങ്ങനെയുള്ള	ഉപന്യസും	ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ട
ഏഷഃ	ഈ പരീക്ഷിത്ത്	പാത്ഥിവോ-	} രാജോചിതമായ
	രാജാവ്	ചിതം	
അരണ്യം	വനത്തിലേക്കു	ആസനം	സിംഹാസനത്തെ
വിവിക്ഷതാ	പോകാൻ തുടങ്ങുന്ന	ഏതർധ്യാ	ഇപ്പോഴും
പിതാമഹേന	തന്റെ മുതൽക്കുനായ	അല്യാസേ	കൈയടക്കി
രാജാ	യുധിഷ്ഠിരാജാവിനാൽ		ഇരിക്കുന്നുണ്ട്.

44 ആസ്തേധുനാ സ രാജഷിഃ കൌരവേന്ദ്രശ്രിയോല്ലസൻ
ഗജാഹപയേ മഹാഭാഗശ്ചക്രവർത്തി ബൃഹച്ഛ്രവാഃ.

മഹാഭാഗഃ	ഭാഗ്യശാലിയും	കൌരവേന്ദ്ര-	} കുരുവംശരാജാക്കന്മാർ
ചക്രവർത്തി	സാമ്രാജ്യമനും	ശ്രീയാ	
		ഉല്ലസൻ	ടെ രാജ്യലക്ഷിയാൽ
ബൃഹച്ഛ്രവാഃ	അധികം കീർത്തിയെഴു	അധുനാ	പരിലസിച്ച്കൊണ്ട്
	ന്നവനമായ	ഗജാഹപയേ	ഇപ്പോഴും
സഃ രാജഷിഃ	ആ രാജഷി	ആസ്തേ	ഹസ്തിനാപുരത്തിൽ
			വാഴുന്നു.

45 ഇത്ഥംഭൂതാനഭാവോഽയമഭിമന്യുസുതോ നൃപഃ
യസ്യ പാലയതഃ ക്ഷോണീം യുയം സത്രായ ദീക്ഷിതാഃ.

അഭിമന്യു-	} അഭിമന്യുവിന്റെ	യസ്യ-	} യാതൊരുവൻ രാജ്യം
സുതഃ		ക്ഷോണീം-	
അയം നൃപഃ	ഈ രാജാവ്	പാലയതഃ	പാലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കേ
ഇത്ഥംഭൂതാ-	} ഇപ്രകാരത്തിലുള്ള മഹി	യുയം	നിങ്ങൾ
നഭാവഃ		സത്രായ	ദീപിച്ച യാഗത്തിനായി
	മാതിശയം ചേർന്നവ	ദീക്ഷിതാഃ	വ്രതം കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.
	നാണ്.		

കുറിപ്പ്:- പരീക്ഷിത്ത് മഹാരാജാവ് അധർമ്മമുർത്തിയായ കലിയെ കീഴൊതുക്കിനി
യന്ത്രിച്ച് ധർമ്മത്തെയും ഭൂമിയെയും സംരക്ഷിച്ച കഥയാണ് ഈ അദ്ധ്യായ

യത്തിൽ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചത്. ഇപ്രകാരം ആ രാജാവ് ധർമ്മസ്ഥാപനം ചെയ്തുകൊണ്ടത്രേ കലിയുടെ കാലം ആരംഭിച്ചതിനുശേഷവും ശൌനകാദികൾക്ക് നൈമിഷാരണ്യത്തിൽ ദീപ്തസത്രം ദീക്ഷിക്കുവാൻ സാധിച്ചതെന്നു സൂതൻ അവരെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു.

ശൌനകാദികളുടെ സത്രം പരീക്ഷിത്തിന്റെകാലത്തു തുടങ്ങിയതാകാം. എങ്കിലും സത്രസംസ്കൃതിവെച്ചു സൂതൻ ചെയ്ത ഭാഗവതപുരാണോപന്യാസം പരീക്ഷിത്തിന്റെ കാലം കഴിഞ്ഞതിൽപിന്നെയൊക്കണമല്ലോ. എന്നിരിക്കെ, “ആസ്തേധുനാ സ രാജഷിഃ = ആ രാജഷി ഇപ്പോഴും വാഴുന്നു.” എന്നുള്ള വർത്തമാനകാലപ്രയോഗം അതു് അടുത്തു നടന്ന സംഭവമായതുകൊണ്ടാണെന്നു കരുതിയാൽ മതി.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
സപ്തദശോദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകഃ 720.

പതിനേഴാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

അഷ്ടാദശോദ്ധ്യായഃ : പതിനെട്ടാമദ്ധ്യായം.

[രാജന്യസ്തപഷ്ടാദശേ തസ്യ ബ്രഹ്മശാപോ നിരൂപ്യതേ
സ പാണ്ഡുനാമ ഏവാസ്യ ജാതോ വൈരാഗ്യമാവാഹൻ]

ശ്രീപരീക്ഷിത്തിനുണ്ടായ ബ്രാഹ്മണശാപം.

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു:-

- 1 യോ വൈ ദ്രൗണസ്തു വിപ്ലവേഷോ ന മാതൃരുദരേ മൃതഃ
അനുഗ്രഹാദ്ഭഗവതഃ കൃഷ്ണസ്യാദ്ഭൂതകർമ്മഭിഃ
- 2 ബ്രഹ്മകോപോത്ഥിതാഭ്യസ്തു തക്ഷകാത് പ്രാണവിപ്ലവാത്
ന സമുദമോഹോരുരയോദ്ഭഗവതഃപ്രിതാശയഃ
- 3 ഉത്സൃജ്യ സർവ്വതഃ സംഗം വിജ്ഞാതാജിതസംസ്ഥിതിഃ
വൈയാസകേർജ്ജഹേത ശിഷ്യോ ഗംഗായാം സ്വപ്നം കളേവരം.

യഃ വൈ	യാതൊരുവനാകളെ	ദ്രൗണസ്തു -	} അശ്വത്ഥാമാവിന്റെ അസ്രുത്താൽ ഭയന്നു
മാതൃഃ	അമ്മയുടെ	വിപ്ലവഃ	
ഉദരേ	വയറിൽ കിടക്കുമ്പോൾ		

യിട്ടുപോലും

അദ്ഭുത-കർമ്മങ്ങൾ	വിസ്മയിപ്പിക്കുമൊള്ള ഓരോ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്തിരുന്ന	ന സമ്മുദോഹ (സഃ)	അമ്പരക്കുകയുണ്ടായില്ല; അങ്ങനെയുള്ള ആ പരീക്ഷിതരും രാജാവും
ഭഗവതഃ	മാഹാത്മ്യശാലിയായ	സർവ്വതഃ	എല്ലാറ്റിലുമുള്ള
കൃഷ്ണസ്യ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ	സംഗം	ആസക്തിയെ
അനഗ്രഹാത്	അനഗ്രഹത്താൽ	ഉത്സൃജ്യ	വെടിഞ്ഞു്
ന മൃതഃ	മരിക്കുകയുണ്ടായില്ല;	വൈയാസകേ	വ്യാസപുത്രനായ ശ്രീ
യഃ തു	യാതൊരുവനാകട്ടെ		ശ്രകുണ്ഡഹഷ്ടിയുടെ
ബ്രഹ്മകോപോ- ത്ഥിതാത്	ബ്രഹ്മണകോപംമൂലം വന്നു ക്ഷേപിത	ശിഷ്യഃ	ശിഷ്യനായിട്ടു്
തക്ഷകാത്	തക്ഷകനിൽനിന്നുണ്ടായ	വിജ്ഞാതാ- ജിത-	} അറിയാപ്പെട്ട ഭഗവാൽ തത്ത്വത്തോടുകൂടി യവനായി
പ്രാണ-	} പ്രാണാപായകരമായുള്ള	സംസ്ഥിതിഃ	
വിപ്ലവാത്		സ്വപം	തന്റെ
ഉരുഭയാത്	മഹാഭയംകൊണ്ടും	കളേവരം	ശരീരത്തെ
ഭഗവതി	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാനിൽ	ഗംഗായാം	ഗംഗാനദിയിൽ
അപ്പിതാശയഃ	സമർപ്പിതബുദ്ധിയായിരുന്നു്	ജഹേ	ഉപേക്ഷിച്ചു.

4 നോത്തമശ്ലോകവാർത്താനാം ജൂഷതാം തത് കഥാമൃതം
സ്യാത്സംഭ്രമോത്നകാലേപി സ്തരതാം തത് പദാംബുജം.

ഉത്തമശ്ലോക- വാർത്താനാം	ശ്രീവാസുദേവന്റെ വാർത്താകഥനം ചെയ്യുന്നവർക്കും,	തത്-	അവിടുത്തെ ശ്രീപദം
		പദാംബുജം	പദംത്തെ
തത്-	} അവിടുത്തെ കഥാമൃതത്തെ	സ്തരതാം	ധ്യാനിച്ചവർക്കും
കഥാമൃതം		അന്തകാലേ അപി	} അവസാനകാലത്തിൽ കൂടി
ജൂഷതാം	സേവിപ്പവർക്കും,	സംഭ്രമഃ	പരിഭ്രമം
		ന സ്യാത്	ഉണ്ടാകയില്ല.

5 താവത് കലിർന പ്രഭവേത് പ്രവിഷ്ടോഽപിഹ സർവ്വതഃ
യാവദീശോ മഹാനവ്യാമാഭിമന്യവ ഏകരാട്

മഹാൻ	മഹാനായ	കലിഃ	കലിയെന്നവൻ
ആഭിമന്യവഃ	ശ്രീപരീക്ഷിതൻ്	ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ
ഉവ്യാം	ഭൂമിയിൽ	സർവ്വതഃ	എല്ലായിടത്തും
ഏകരാട്	ഏകാധിപതിയായ	പ്രവിഷ്ടഃ	} കടന്നുകൂടിയാൽപ്പോലും
താവത്	} നായകനായി വാഴുന്ന കാലത്തോളം	അപി	
ഈശഃ താവത്		ന പ്രഭവേത്	കരുതുകാട്ടുകയില്ല.

6 യസ്മിന്നഹനി യഹ്യേവ ഭഗവാനത്സസജ്ജ ഗാം
തദൈവേഹാനവൃത്തോഽസംവധമപ്രഭവഃ കലിഃ

തസ്തിൻ	എതൊരു	തദാ ഏവ	അപ്പോൾത്തന്നെ
അഹനി	നാളിൽ,	അധർവ്വവേദഃ	അധർമ്മത്തിന്റെ
യഹി ഏവ	എതൊരു ക്ഷണത്തിൽ		ഉദവിടമായ
ഭഗവാൻ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	അസൗ കഷിഃ	ഈ കലി
ഗാം	ഭൂമിയെ	ഇഹ	ഇവിടെ
ഉത്സസജ്ജ	വിട്ടുപോയോ,	അനവൃത്തഃ	കടന്നുകൂടി.

7 നാനഭേഷ്ടി കലിം സമ്രാട് സാരജ്ഞ ഇവ സാരഭക്ത കശലാനുശ്രു സിദ്ധ്യന്തി നേതരാണി കൃതാനി യത്.

സാരജ്ഞഃ	വഞ്ച്	യത്	എന്തെന്നാൽ,
ഇവ	(പുനേനീന്റെ) പോലെ		(ഈ കലിയിൽ)
സാരഭക്ത	സാരഭക്തമായതിനെ	കൃതാനി	ചെയ്യപ്പെട്ട
	സ്വീകരിക്കുന്ന	കശലാനി	സത്കർമ്മങ്ങൾ
സമ്രാട്	ചക്രവർത്തി	ആശ്ര	അതിവേഗം
കലിം	കലിയെ	സിദ്ധ്യന്തി	ഫലപ്രദങ്ങളാകുന്നു;
ന	ഭേഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടു	ഇതരാണി	മറിച്ചുള്ളവ
അനഭേഷ്ടി	ഇരിക്കുന്നില്ല.		(ദൃഷ്ടിർമ്മങ്ങൾ)
		ന	അങ്ങനെ ആകുന്നതുമില്ല.

കുറിപ്പ്:- കലികാലത്തു സത്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാൽ ഫലം ഉടനെ സിദ്ധിക്കും. ദൃഷ്ടിർമ്മങ്ങളുടെ ഫലമാകട്ടെ വേഗത്തിൽ സിദ്ധിക്കുകയുമില്ല. കലിയുടെ ഈ ഗുണാംശം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണ് ശ്രീപരീക്ഷിതത്ത് അറിയുന്ന നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കാതെ വിട്ടുകളഞ്ഞത്.

8 കിം ന ബാലേഷു ശുഭേണ കലിനാ ധീരഭീരുണാ അപ്രമത്തഃ പ്രമത്തേഷു യോ വുകോ നൃഷ്യ വർത്തേ.

ബാലേഷു	ബുദ്ധിയുറയ്ക്കാത്തവരിൽ	യഃ വുകഃ	യാതൊരു ഈ കലി
ശുഭേണ	കരുത്തനും		യാകുന്ന ചെന്നായ
ധീര-	ബുദ്ധിയുറച്ചവരിൽ	പ്രമത്തേഷു	ബുദ്ധിമോശമുള്ള
ഭീരുണാ	ഭീരുവുമായ	നൃഷ്യ	ജനങ്ങളിൽ
കലിനാ	കലിയാൽ	അപ്രമത്തഃ	ജാഗ്രതകനായിട്ട്
കിം ന	എന്തെന്നെ നടക്കും ?	വർത്തേ	പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്.

9 ഉപാണിതമേതദേഃ പണ്യം പാരിക്ഷിതം മതാ വാസുദേവകഥോപേതമാഖ്യാനം യദപ്യുച്ഛത.

വാസുദേവ-	} ശ്രീകൃഷ്ണകഥയോടു ചേർന്നിരിക്കുന്നതും	ആഖ്യാനം	കഥ
കഥോപേതം		മയാ വ:	എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു്
പുണ്യം	പുണ്യകരവും ആയ	ഉപവർണ്ണിതം	ചൊല്ലിത്തരപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു ;
പാരിക്ഷിതം	പരിക്ഷിത്തിനെ സംബന്ധിച്ച	യത്	യാതൊന്നിനെ
ഏതത്	ഈ	അപൂർണ്ണത	നിങ്ങൾ ചോദിച്ചുവല്ലോ.

10 യാ യാഃ കഥാ ഭഗവതഃ കഥനീയോതകമർണ്യഃ
ഗുണകർമ്മാശ്രയാഃ പുംഭിഃ സംസേവ്യാസ്താ ബുദ്ധ്യഭിഃ

കഥനീയോ-	} കീർത്തനീയങ്ങളും മഹത്തുക്കളുമായ കർമ്മ ങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന	കഥാഃ താഃ	കഥകളുണ്ടോ, അവ
തകർമ്മണഃ		ബുദ്ധ്യഭിഃ	ഉദാഗതിയെ ആഗ്രഹിക്കുന്ന
ഭഗവതഃ	ശ്രീഭഗവാന്റെ	പുംഭിഃ	ജനങ്ങളാൽ
ഗുണകർമ്മാ-	} ഗുണങ്ങളെയും കർമ്മങ്ങളെയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന	സംസേവ്യാഃ	വഴിപോലെ കേട്ട്
ശ്രയാഃ			ആസപദിക്കപ്പെടേണ്ട വയാകുന്നു.
യാഃ യാഃ	ഏതേതു്		

ശൌനക ഉവാച : ശൌനകൻ പറഞ്ഞു:-

11 സുത ജീവ സമാഃ സൌമ്യ ശാശ്വതീർച്ഛിശമം യശഃ
യസ്തപം ശംസസി കൃഷ്ണസ്യ മർത്യാനാമമൃതം ഹി നഃ

സുത സൌമ്യ	ഹേ സുത ! ശാന്തശീല !	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്
ശാശ്വതീഃ	അഴിവില്ലാത്ത	അമൃതം	അമൃതപോലുള്ള
സമാഃ	കാലത്തോളം	കൃഷ്ണസ്യ	ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ
ജീവ	ജീവിച്ചിരിക്കുക.	വിശമം	സ്വച്ഛമായ
യഃ തപഃ	യാതൊരു അത്ഭു്	യശഃ	കീർത്തിയെ
മർത്യാനാം	മരണധർമ്മികളായ	ശംസസി ഹി	ചൊല്ലിത്തരുന്നവല്ലോ.

12 കർമ്മണ്യസ്തിന്നനാശപാസേ ധൃമധൃമാത്മനാം ഭവാൻ
ആപായയതി ഗോവിന്ദപാദപദ്മാസവം മധു

ധൃമധൃമാ-	} ഹോമപ്പുകകൊണ്ടു് ചെമ്പിച്ചുപോയ ശരീര ത്തോടു കൂടിയ ഞങ്ങൾക്കു്	ഗോവിന്ദപാദ-	} ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ചരണാര പദ്മാസവം } വിന്ദത്തിലെ പൂന്തേനാ വുന്ന
ത്തനാം		മധു	
അനാശപാസേ	ആശപാസം ജനിക്കാത്ത		മാദകരസത്തെ
അസ്തിൻ	ഈ	ആപായയതി	ഭോണ്ടുവോളം പാനം ചെയ്യിക്കുന്നു.
കർമ്മണി	യാഗകർമ്മത്തിൽവെച്ചു്		
ഭവാൻ	അത്ഭു്		

13 തുലയാമ ലവേനാപി ന സ്വഗ്ം നാപുനർഭവം
ഭഗവത്സംഗിസംഗസ്യ മത്യാനാം കിമുതാശിഷഃ

ഭഗവത്—	ഭഗവൽപ്രേമികളായ	ന തുലയാമ	ഞങ്ങൾ സാദൃശ്യ
സംഗിസംഗസ്യ	ജനങ്ങളോടുള്ള	അപുനർഭം	പ്പെടുത്തുന്നില്ല ;
	സമ്പർക്കത്തിന്റെ	ന	മോക്ഷസുഖത്തെയും
ലവേന അപി	സ്വപ്നാംശത്തോടുകൂടി	മർത്യാനാം	ഇല്ല.
	പോലും	ആശിഷഃ	മനുഷ്യർക്കുള്ള
സ്വഗ്ം	സ്വഗ്സുഖത്തെ	കിമുത	മികച്ച സുഖങ്ങളെ
			പിന്നെ പറയണമോ?

14 കോ നാമ തുപ്യേദസവിത് കഥായാം
മഹത്തമൈകാന്തപരായണസ്യ
നാന്തം ഗുണാനാമഗുണസ്യ ജഗദ്മ-
യോഗേശ്വരാ യേ ഭവപാദമുഖ്യഃ

മഹത്തമൈ-	ഏറ്റവും വലിയ മഹാ	അഗുണസ്യ	സ്വപതവേ പ്രാകൃതഗുണ
കാന്ത-	ത്മാക്കൾക്കുപോലും		രഹിതനായിരിക്കുന്ന
പരായണസ്യ	ഏകാന്തമായ		വന്റെ
	ശ്രീഹരിയുടെ	ഗുണാനാം	ഗുണങ്ങളുടെ
കഥായാം	കഥയിൽ	അന്തം	അവസാനത്തെ
രസവിത്	രസജ്ഞനായ	ഭവപാദമ-	ശിവൻ, ബ്രഹ്മാവ്
		മുഖ്യഃ	തുടങ്ങിയുള്ള
കഃ നാമ	ഏതൊരുവനാണ്	യോഗേശ്വരാഃ	യോഗാപാത്യാന്മാർ
തുപ്യേത്	മതിവരിക ?	യേ	ആരെല്ലാമോ, അവർക്കുടെ
		ന ജഗദ്മഃ	എത്തിയിട്ടില്ല.

15 തന്നോ ഭവാൻ വൈ ഭഗവത്പ്രധാനോ
മഹത്തമൈകാന്തപരായണസ്യ
ഹരേരഭാരം ചരിതം വിശുദ്ധം
ശുശ്രൂഷതാം നോ വിതന്തോതു ചിദപൻ

തത്	ആകയാൽ,	മഹത്തമൈ-	ഏറ്റവും വലിയ മഹാ
വിദപൻ	ഹേ ജ്ഞാനസമ്പന്ന !	കാന്ത-	ത്മാക്കൾക്കുപോലും
നഃ	ഞങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ	പരായണസ്യ	ഏകാന്തമായി
ഭഗവത്—	ഭഗവാനെത്തന്നെ		വർത്തിക്കുന്ന
പ്രധാനഃ	പ്രധാനമായി കരുതുന്ന	ഹരഃ	ശ്രീഹരിയുടെ
ഭവാൻ വൈ	അങ്ങനെയെന്നെ	ഉദാരം	അഭീഷ്ടപ്രദവും

വിശുദ്ധം	പരിശുദ്ധവുമായ	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്
ചരിതം	കഥയെ		
ശുശ്രൂഷതാം	കേരപ്പാൻ കൊതിയാൻ	വിതനോതു	പറഞ്ഞുതരിക.

16 സ വൈ മഹാഭാഗവതഃ പരീക്ഷി-
 ഭ്യേനാപവഗ്ഗാഖ്യമഭ്യുദ്ധിഃ
 ജ്ഞാനേന വൈയാസകീശബ്ധിതേന
 ഭേജേ ഖഗേന്ദ്രധ്വജപാദമൂലം.

മഹാ—	} വലിയ ഭഗവൽ	യേന	യാതൊരു
ഭാഗവതഃ		ഭക്തനും	ജ്ഞാനേന ജ്ഞാനംകൊണ്ടു്
അഭ്യുദ്ധിഃ	മഹാബുദ്ധിമാനുമായ	അപവഗ്ഗാഖ്യം	മോക്ഷമെന്നപേരായ
സഃ വൈ	ആ പ്രസിദ്ധനായ	} ഖഗേന്ദ്രധ്വജ—	} ഗരുഡധ്വജപാദം
പരീക്ഷിതം	പരീക്ഷിതൂ് രാജാവു്		
വൈയാസകീ	} വ്യാസപുത്രനാൽ	ഭേജേ	പ്രാപിച്ചുവല്ലോ.
ശബ്ധിതേന		ഉപദിഷ്ടമായ	

17 തന്നഃ പരം പുണ്യമസംവൃതാത്ഥം -
 മാഖ്യാനമത്യുദ്ഭൂതയോഗനിഷ്ഠം
 ആഖ്യാഹ്വനന്താപരിതോപപന്നം
 പാരീക്ഷിതം ഭാഗവതാഭിരാമം

അസംവൃതാത്ഥം	സുവൃക്തമായ അർത്ഥം	പാരീക്ഷിതം	ശ്രീപരീക്ഷിത്തിനു്	
	ത്തോടുക്കൂടിയതും,		ഉപദേശരൂപത്തിൽ	
പരം	അത്യധികം		സിദ്ധിച്ചതും,	
പുണ്യം	പുണ്യമായിട്ടുള്ളതും,	ഭാഗവതം	} ഭഗവൽഭക്തന്മാർക്കു്	
അത്യുദ്ഭൂതം	} ഏറ്റവും അുദ്ഭൂതമായ	ഭിരാമം		} ആനന്ദകരമായിരിക്കുന്നതുമായ
യോഗനിഷ്ഠം		ഭക്തിയോഗത്തിൽ		
	അടിയുറച്ചിരിക്കുന്നതും,	തത് ആഖ്യാനം	ആ കഥയെ	
അനന്തം	} സമ്പൂർണ്ണരന്റെ	നഃ	ഞങ്ങൾക്കു്	
ചരിതം		} ലീലാകർമ്മങ്ങളോടു	ആഖ്യാഹി	പറഞ്ഞുതന്നാലും.
പപന്നം			ചേർന്നിരിക്കുന്നതും,	

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു: -

18 അഹോ വയം ജന്മഭൂതോഭ്യ ഹാത്സു
 വൃദ്ധാൻവൃത്തുപി വിപ്രോമജാതാഃ
 ദൈഷ്ഠ്യകല്യമാധി. വിധുനോതി ശീഘ്രം
 മഹത്തമാനാമഭിധാനയോഗഃ

അഹോ ഹ	ആശ്ചര്യം ! സന്തോഷകരം !	അദ്യ ആസ്ത	ഇപ്പോൾ ഭവീച്ചിരിക്കുന്നു
വയം	ഞങ്ങൾ (സുതന്മാർ)	മഹത്തമാനാം	വലിയ മഹാത്മാക്കൾ
വിലോമജാതാഃ അപി	പ്രതിലോമവണ്ണത്തിൽ ജനിച്ചവരെന്നിരിക്കിലും *	അഭിധാനം യോഗഃ	സംഭാഷണംവഴിക്കു ബാധുന്ന സമ്പർക്കം
വൃദ്ധാനവൃത്താ	ജ്ഞാനവൃദ്ധന്മാരുടെ അനുവർത്തനത്താൽ	ദൈഷ്ട്യം	ദൃഷ്ടലത്തിൽ ജനിച്ച ദോഷത്തെയും
ജന്മഭൂതഃ	ജന്മസാഫല്യം കൈ വന്നവരായിട്ട്	ആധിം	അതുകൊണ്ടുള്ള മനസ്സാ പത്തെയും
		ശീശ്രൂം	അതീവേഗത്തിൽ
		വിധുനോതി	അകററുന്നു.

* ഉയന്ന ജാതിയിലുള്ള സ്ത്രീയിൽ താണ ജാതിയിലുള്ള പുരുഷന് ഉണ്ടായ സന്താനങ്ങൾ പ്രതിലോമവണ്ണത്തിൽപ്പെട്ടവരാകുന്നു. സുതന്മാർ ഇങ്ങനെയുള്ള സങ്കരജാതിയിൽ പെട്ടവരാണ്.

19

കുതഃ പുനർഗുണതോ നാമ തസ്യ
മഹത്തമൈകാന്തപരായണസ്യ
യോടനന്തശക്തിർഭഗവാനനന്തോ
മഹത്ഗുണതപാദ്യമനന്തമാഹുഃ

അനന്തശക്തിഃ	അപാരമായ ശക്തി യോടുകൂടിയവനും	ആഹുഃ	പറഞ്ഞുവരുന്നു;
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനുമായ	തസ്യ	അങ്ങനെയുള്ളവനും
യഃ	യാതൊരുവൻ	മഹത്തമൈ-	അത്യന്തം മഹാത്മാരായ
അനന്തഃ	സ്വതഃ അറമില്ലാത്ത വനാണ്; എങ്കിലും	കാന്ത-	വക്ട് ഏകാവലംബ
മഹത്-	മഹാത്മാരിൽ ഗുണങ്ങളെ	പരായണ്യം	മായിരിക്കുന്നവനുമായ
ഗുണതപാത്	ആവിഷ്കരിക്കുന്നു എന്ന നിലകൊണ്ടു്		ശ്രീഹരിയുടെ
യം	യാതൊരുവനെ	നാമ	തിരുനാമത്തെ
അനന്തം	ഗുണങ്ങൾക്കു് അറ മില്ലാത്തവനാണെന്നും	ഗുണതഃ	ഉച്ചരിക്കുന്നവന്റെ
		പുനഃ കുതഃ	പിന്നെ പറയേണമോ?

20

ഏതാവതാടലം നന്ദ സൂചിതേന
ഗുണൈരസാമ്യാനതിശായനസ്യ
ഹിതേപതരാം പ്രാത്ഥയതോ വിഭൃതി-
ര്യസ്യാങ്ഘ്രിരേണം ജുഷതേട്ടനഭീഷ്ഠഃ.

ഏതാവതാ	ഇത്രമാത്രം	അനഭീഷ്ടോഃ	അഭിലഷിക്കാത്തവനും
സൂചിതേന	സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടതു കൊണ്ട്	ഗുണൈഃ	ഗുണങ്ങളാൽ
അലം നന്	മതിയാകുമല്ലോ ;	അസാമ്യം—	} തന്നോടു തുല്യനായോ തന്നെക്കാൾ അധിക നായോ ആരുമില്ലാത്ത വനുമായ
വിദൂതിഃ	ഐശ്വര്യഭേദമായ ലക്ഷ്മീദേവി	നതിശായനസ്യ	
പ്രാർത്ഥയതഃ	അഭിലഷിക്കുന്ന	യസ്യ	യാതൊരു ഭഗവാന്റെ
ഇതരാൻ	മറുഭേദവന്മാരെ	അംശിരേണം	പാദധൂളിയെ
ഹിതപാ	ഉപേക്ഷിച്ചു്,	ജുഷതേ	സേവിക്കുകയാണ്.

21 അഥാപി യത് പാദനഖാവസൃഷ്ടം
ജഗദപിരിഞ്ചോപഹൃതാർണ്ണാംഭഃ
സേശം പുനാത്യന്യതമോ മുക്താത്
കോ നാമ ലോകേ ഭഗവത് പദാർത്ഥഃ

അഥാപി	അതിനും പുറമെ,	പുനാതി	ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു ;
യത് പാദം—	} യാതൊരുവന്റെ പാദ നഖാവസൃഷ്ടം } നഖത്തിൽനിന്നു് ഒഴുകിയ	ലോകേ	ലോകത്തിൽ
വിരിഞ്ചോ—		മുക്താത്	മുക്തിദാതാവായ
പഹൃതാ—	} ബ്രഹ്മോപഹൃതമായ അർഘ്യജലം (ഗംഗാജലം)	അന്യതമഃ	അന്യനായുള്ള
ർണ്ണാംഭഃ		കഃ നാമ	ഏതൊരുവനാണ്
സേശം	പരമശിവനോടുള്ള	ഭഗവത്—	} 'ഭഗവാൻ' എന്ന വാ ക്കിന്റെ അർത്ഥമായി ടുത്തവൻ ?
ജഗത്	ലോകത്തെമുഴുവനും	പദാർത്ഥഃ	

22 യത്രാനുരക്താ സഹസൈവ ധീരാ
വ്യപോഹ്യ ദേഹാദിഷു സംഗമൃഡം
വ്രജന്തി തത് പാരമഹംസ്യമന്ത്യം
യസ്മിന്നഹിംസോപശമഃ സ്വധർമ്മഃ

യത്ര	യാതൊരു ഭഗവാനിൽ	യസ്മിൻ	അതൊന്നിൽ
അനുരക്താഃ	പ്രേമഭക്തിയുള്ളവർ	അഹിംസോ—	} അഹിംസയും ആത്മ സംയമനവും
ധീരാഃ	ദൃഢചിത്തന്മാരായി വീച്ചു്	പശമഃ	
ദേഹാദിഷു	ദേഹാദികളിൽ	സ്വധർമ്മഃ	സ്വകീയധർമ്മമാക നുവോ,
ഉഃഡം	ഉറച്ചിരിക്കുന്ന	തത്	അങ്ങനെയുള്ള
സംഗം	ആസക്തിയെ	അന്ത്യം	പരമകാഷ്ടയിലെത്തിയ
സഹസാ ഏവ	ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ	പാരമഹംസ്യം	പരമഹംസപദവിയി ലേക്കു്
വ്യപോഹ്യ	കൈവെടിഞ്ഞു്,	വ്രജന്തി	എത്തിച്ചേരുന്നു.

23

അഹം ഹി പൃഷ്ടോഽരുമണോ ഭവേദ്ഭി-
രാചക്ഷ ആത്മാവഗമോഽത്ര യാവാൻ
നഭഃ പതന്ത്യോത്ഥസമം പതന്തി-
സ്തഥാ സമം വിഷ്ണുഗതിം വിപശ്ചിതഃ

അരുമണഃ	ഹേ വേദമൂർത്തികളേ !	പതന്തിനഃ	പക്ഷികൾ
ഭവേദ്ഭിഃ	ഭവാനാരാൽ	ആത്മസമം	സ്വന്തം കഴിവിനൊത്തു്
അഹം	ഞാൻ	നഭഃ	ആകാശത്തിലേക്കു്
പൃഷ്ടഃ ഹി	ചോദിക്കപ്പെട്ടവനാ ണല്ലോ	പതന്തി	പറക്കുന്നു ;
അത്ര	ഈ വിഷയത്തിൽ	തഥാ	അപ്പീധം
ആത്മാവഗമഃ	എനിക്കുള്ള അറീവു്	സമം	കഴിവുപോലെ
യാവാൻ	എത്രമാത്രമോ, അതനുസരിച്ചു്	വിപശ്ചിതഃ	വിചോനാർ
ആചക്ഷേ	പറയുന്നുണ്ടു്.	വിഷ്ണുഗതിം	ഭഗവദ്ചരിതത്തെയും പറയുന്നു

24

ഏകദാ ധനുരഭ്യമ്യ വിചരൻ മൃഗയാം വാന
മൃഗാനന്തഗതഃ ശ്രാന്തഃ ക്ഷുധിതസ്തുഷിതോ ഭൃശം

ഏകദാ	ഒരിക്കൽ	മൃഗാൻ	മാനകളെ
ധനുഃ ഉഭ്യമ്യ	വില്ലെടുത്തു്	അന്തഗതഃ	പിന്തുടന്നുകൊണ്ടു്
വനേ	കാട്ടിൽ	ഭൃശം	വളരെ
മൃഗയാം	} വേട്ടയാടി നടന്നിരുന്ന ശ്രീപരീക്ഷിതനു്	ശ്രാന്തഃ	തളൻ ;
വിചരൻ		ക്ഷുധിതഃ	വിശന്നവനം
		തുഷിതഃ	ദാഹിച്ചവനുമായി.

25

ജലാശയമചക്ഷാണഃ പ്രവിവേശ തമാശ്രമം
ദേർ മുനിമാസീനം ശാന്തം മീലിതലോചനം

ജലാശയം	വെള്ളമുള്ളടം	മീലിത	} കണ്ണടച്ചുകൊണ്ടു്
അചക്ഷാണഃ	കണ്ടെത്താതെയായി	ലോചനം	
തം ആശ്രമം	ആ ആശ്രമത്തിലേക്കു്	ആസീനം	ഇരിക്കുന്ന
പ്രവിവേശ	കടന്നുവെന്നു.	മുനിം	ഒരു മഹാഷിയെ
ശാന്തം	പ്രശാന്തനായി	ദേർ	കണ്ടു

26

പ്രതിഭലേന്ദ്രിയപ്രാണമനോബുദ്ധിമുപാരതം
സ്ഥാനത്രയാത് പരം പ്രാപ്തം ബ്രഹ്മഭൂതമവിക്രിയം

27

വിപ്രകീർണ്ണഭക്താഹ്വനം ശൈരവേണാജിനേന ച
വിശുഷ്യത്താലുരുദകം തഥാഭൂതമയാചത.

പ്രതിഭാസം -	} ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ - പ്രാണ അന്തഃ - മനസ്സ് - ബുദ്ധി എന്നിവയെ നിരോധി ച്ചവനായി,	അവിദ്യയും	നിവൃത്തികാരനായി,
സ്രിയപ്രാണം -		രൗരവേണ	കൃഷ്ണമാനീന്റെ
മനോബുദ്ധി -		അജിനേന ച	ചർമ്മംകൊണ്ടും
ഉപാരതം	പ്രശാന്തനായി,	വിപ്രകീർണ്ണം -	} ചിതറിക്കിടക്കുന്ന ജട ജടാച്ഛന്നം } മുടികൊണ്ടും ആച്ഛാദി തനായി,
സ്ഥാനത്രയാത്	ജാഗ്രത് - സ്വപ്നം - സുഷുപ്തി എന്നീ മൂന്നും അവസ്ഥയിൽനിന്നും	തഥാഭൂതം	
പരം	അപ്പാരത്തുള്ള തുളാവ സ്ഥയെ (സമാധിയെ)	വിശുഷ്ടതാലുഃ	ദാഹിച്ച തൊണ്ട വര ണ്ടിരിക്കുന്ന രാജാവു്
പ്രാപ്തം	പ്രാപിച്ചവനായി,	ഉദേകം	വെള്ളം
ബ്രഹ്മഭൂതം	ബ്രഹ്മമായിത്തന്നെ വേിച്ചവനായി,	അയാചത	ചോദിച്ചു.

28 അലബ്ധതുണഭൂമ്യാദിരസംപ്രാപ്താഘസ്മൃതതഃ
അവജ്ഞാതമിവാത്മാനം മന്യമാനശ്ചകോപ ഹ.

അലബ്ധതുണ	} പുല്ലുകൊണ്ടുള്ള പായ ഭൂമ്യാദിഃ } യോ നിലമോ ഇരി ക്കാൻ കിട്ടാതെയും	അവജ്ഞാതം	} മുനിയാൽ അവമാനിക്ക ഇവ } പ്പെട്ടതുപോലെ ആത്മാനം } തന്നെ
അസംപ്രാപ്താഘസ്മൃതതഃ		മന്യമാനഃ	
	സൽക്കാരമോ സൗമ്യ വാക്കോ ലഭിക്കാതെയും ആയ രാജാവു്	മുരുകാപ ഹ	കോപിച്ചവശായി.

29 അഭൂതപുവ്യഃ സഹസാ ക്ഷ.ത്രയ്ഭ്യാമർദ്ദിതാത്മനഃ
ബ്രാഹ്മണം പ്രത്യഭൂത് ബ്രാഹ്മൻ മത്സരോ മന്യരേവ ച

ബ്രാഹ്മൻ	ഹേ ശൌനക	ബ്രാഹ്മണം	} ബ്രാഹ്മണനായ ശമീക പ്രതി } ഗൃഹിയെക്കുറിച്ചു്
ക്ഷ.ത്രയ്ഭ്യാം	പൈദാഹങ്ങളാൽ	അഭൂതപുവ്യഃ	
അർദ്ദിതാത്മനഃ	പീഡിതമായ മനസ്സോ ടുക്കിയിരിക്കുന്ന രാജാവിനു്	മത്സരഃ	അമാർഷം [ത
സഹസാ	പെട്ടെന്നു്	മന്യഃ ഏവ ച	കോപം തന്നെയും
		അഭൂത്	ഉണ്ടായി.

30 സ തു ബ്രഹ്മജ്ഞേരംസേ ഗതാസ്മദരഗം തഷാ
വിനിർഗ്ഗുഹ്നൻ ധനുഷ്കോട്യാ നിധായ പുരമാഗമത്.

സഃ തു	അദ്ദേഹമാകട്ടെ	ധനുഷ്ഠോട്യാ	വില്ലിൻതലകൊണ്ട്
വിനിശ്ചയിക്കുക	പുറത്തിറങ്ങിക്കൊണ്ട്,	അപ്പോ	കോപത്തോടെ
ബ്രഹ്മഗൃഹം	ബ്രഹ്മചാരിയുടെ	നിധായ	എടുത്തിട്ടിട്ട്
അംസേ	തോളിൽ	പുരം	രാജധാനിയിലേക്കു്
ഗതാസം	ചത്തുപോയ		
ഉരഗം	പാമ്പിനെ	ആഗമത്	മടങ്ങി.

31 ഏഷ കിം നിദൃതാശേഷകരണോ മീലിതേക്ഷണഃ
മുഷാസമാധിരാഹോസപിത് കിനു സ്മാത് ക്ഷത്രബന്ധഭിഃ.

ഏഷഃ	ഈ മഹാഷി	ക്ഷത്രബന്ധഭിഃ	'ക്ഷത്രിയാധമന്മാരെ
നിദൃതാശേഷ- കരണഃ	} സമ്പൂർണ്ണമായതും നിയന്ത്രിച്ചവനായിട്ട്		കൊണ്ട്
മീലിതേ- ക്ഷണഃ കിം	} കണ്ണടച്ചിരിക്കുന്നവൻ തന്നെയോ ?	കിം ന സ്മാത്	എന്തുകൊണ്ട് മിരിക്കുന്നു"
ആഹോസപിത്	അതല്ലെങ്കിൽ	എന്നു കരുതി	
		മുഷാസമാധിഃ	കുളുസ്സമാധിയോടെ
			ഇരിക്കുന്നവനോ ?

കുറിപ്പ്:- സപ്തശവത്തെ എടുത്ത് ഗൃഹിയുടെ കഴുത്തിലിട്ടപ്പോൾ രാജാവു് ഇത്രമാത്രമേ വിചാരിച്ചിരുന്നുള്ളു — ഈ ഗൃഹി ശരിക്കും സമാധിയിൽ ഉറച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടോ ? — അതോ, ഈ ക്ഷ.ദ്രക്ഷത്രിയന്മാരെക്കൊണ്ട് ആക്കെന്തുവേണം എന്നു് ഉള്ളിൽ കരുതി സമാധിയും അഭിനയിച്ചിരിക്കുന്നതോ ?

32 തസ്യ പുത്രോടതിതേജസപി വിഹരൻ ബാലകോട്കൈഃ
രാജന്മാഃ പ്രാപിതം താതം ശൂതപാ തത്രേമേബ്രവിത്.

തസ്യ	അദ്ദേഹത്തിന്റെ	അഘം	ദുഃഖത്തെ
പുത്രഃ	പുത്രനും	പ്രാപിതം	വരുത്തിവെക്കപ്പെട്ട
അതിതേജസപി	അധികം തേജസ്സുള്ളവനും	താതം	സ്വപിതാവിനെപ്പറ്റി
ബാലകഃ	ബാലനുമായ (ശൂംഗി)	ശൂതപാ	കേട്ടിട്ട്,
അർക്കൈഃ	കുട്ടികളോടുകൂടെ	തത്ര	അവിടെവെച്ചു്
വിഹരൻ	കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്ക	ഇദം	ഇങ്ങനെ
രാജന്മാ	രാജാവിനാൽ	അബ്രവിത്	പറഞ്ഞു.

33 അഹോ അധർമ്മഃ പാലാനാം പീവനാം ബലിഭുജാമിവ
സ്വാമിന്യഘം യദാസാനാം ചാരപാനാം ശൂനാമിവ.

പാലാനാം	ഭുപാലന്മാരുടെ	അഹോ	അക്രമംതന്നെ !
അധർമ്മഃ	അത്യാചാരം	യത്	എന്തെന്നാൽ,

സ്വാമിനി	സ്വാമിയുടെ അടുക്കൽ	ഇവ	പോലെയും,
ദാസാനാം	ദാസന്മാരുടെ	പാരപാനാം	ഉത്തരക്കാവലിന്നു
അലം	അത്യാചാരം		പോറുന്ന
പീവീനാം	} ബലിച്ചോരതിന്നു തടിച്ചുകൊഴുത്ത കാക്കുകളുടേതു	ശൂനാം ഇവ	നായ്ക്കുളുടേതുപോലെയും ആകുന്നു.
ബലിഭുജാം			

34 ബ്രാഹ്മണൈഃ ക്ഷത്രവന്ധ്യർഹി പാരപാലോ നിരൂപിതഃ
സ കഥം തത്ഗൃഹേ ചാസ്ഥഃ സഭാഭ്യം ഭോക്തൃമഹതി.

ബ്രാഹ്മണൈഃ	ബ്രാഹ്മണരാൽ	സഃ	അവൻ (ക്ഷത്രിയൻ)
ക്ഷത്രവന്ധ്യഃ	ക്ഷത്രയനെന്നവൻ	തദ്ഗൃഹേ	അവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ
പാരപാലഃ	കാവൽക്കാരനായിട്ട്	സഭാഭ്യം	ചാത്രത്തോടെ
ഹി	മാത്രമേ	ഭോക്തൃം	ഭക്ഷിക്കുവാൻ
നിരൂപിതഃ	കരുതപ്പെടുന്നുള്ള	കഥം	എന്തെന്നെ
ചാസ്ഥഃ	പടികാക്കുന്ന	അഹതി	അഹ്നാവുന്ന ?

35 കൃഷ്ണേ ഗതേ ഭഗവതി ശാസ്തര്യത പഥശാമിനാം
തദ്ഭിന്നസേതുനദ്യാഹം ശാസ്ത്രി പശ്യത മേ ബലം.

ഉത്പഥ-	} വഴിപിഴച്ചു നടക്കുന്ന വരുടെ	തദ്ഭിന്ന-	} അത്തരത്തിലുള്ള ധർമ്മ സേതുൻ
ശാമിനാം			
ശാസ്തരി	ശാസിതാവായ		മര്യാദകളെ തകർത്തിയ ജനങ്ങളെ
ഭഗവതി	മഹിയുള്ള	ഭദ്യ അഹം	ഇന്ന് ഞാൻ
കൃഷ്ണേ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ	ശാസ്ത്രി	ശാസിക്കുന്നു ;
ഗതേ	വിട്ടുപോയിരിക്കേ,	മേ ബലം	എന്റെ ഊക്കിനെ
		പശ്യത	കണ്ടുകൊരവിൻ !

36 ഇത്യുക്തവാ രോഷതാമ്രാക്ഷോ വയസ്പാത്രാഷിബാലകാൻ
കൌശികുവാപ ഉപസ്പൃശ്യ വാഗ്വജ്രം വിസസജ്ജ ഹ.

വയസ്പാൻ	സമപ്രായക്കാരായ	അപഃ	ജലത്തെ
ഋഷിബാലകാൻ	ഋഷികുമാരന്മാരോട്	ഉപസ്പൃശ്യ	ആചമനം ചെയ്ത്
ഇതി ഉക്തവാ	ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു്	വാഗ്വജ്രം	ശാപവാക്കാവുന്ന വജ്രായുധത്തെ
രോഷ-	} കോപത്താൽ ചുകന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ വനായിട്ട്	വിസസജ്ജ	വിട്ടയച്ചു ;
താമ്രാക്ഷഃ		ഹ	കഷ്ടതന്നെ !
കൌശികുവാഃ	കൌശികീനദിയിലെ		

37 ഇതി ലംഘിതമര്യാദം തക്ഷകഃ സപ്തമേഹനി
ഓഷ്ഠ്യതി സ്ത കലാംഗാരം ചോദിതോ മേ തതദ്ദഹം.

ഇതി	ഇപ്രകാരം	സപ്തമേ	ഏഴാമത്തെ
ലംഘിത-	} മര്യാദയെ അതീലം	അഹനി	നാളിൽ
മര്യാദം		ചോദിതഃ	എന്നാൽ പ്രേരിതനായ
മേ	എന്റെ	തക്ഷകഃ	തക്ഷകൻ
തതദ്ദഹം	അച്ഛനെ ദ്രോഹിച്ച	ഓഷ്ഠ്യതി	കടിച്ചുകൊല്ലും,
	വനം ആയ		
കലാംഗാരം	വംശഹതകനെ	സ്ത	തീച്ച.

38 തതോഽഭ്യേത്യാശ്രമം ബാലോ ഗളേസപ്തകളേവരം
പിതരം വീക്ഷ്യ ടുഃഖാന്തോ മുക്തകണ്ഠോ തരോദ ഹ

തതഃ	അതിനുശേഷം	പിതരം	അച്ഛനെ
ബാലഃ	ഋഷികുമാരൻ	വീക്ഷ്യ	കണ്ടിട്ട്
ആശ്രമം	ആശ്രമത്തിലേക്ക്	ടുഃഖാന്തഃ	ടുഃഖവിവശനായി
അഭ്യേത്യ	വന്നു്,	മുക്തകണ്ഠഃ	വാവിട്ടറക്കെ
ഗളേസപ്ത-	} കഴുത്തിൽ സപ്തശരീര	തരോദ ഹ	കരഞ്ഞുപോയി.
കളേവരം			
	ത്തോടുകൂടിയ		

39 സ വാ ആംഗിരസോ ബ്രഹ്മൻ ശൂതപാ സുതവിലാപനം
ഉന്മീല്യ ഗനകൈർ നേത്രേ ദൃഷ്ട്വാ സ്വാംസേ മൃതോരഗം.

40 വിസൃജ്യ പുത്രം പപ്രച്ഛ വത്സ കസ്താലി രോദിഷി
കേന വാ തേ പ്രതികൃത മിത്യുക്തഃ സ ന്യവേദയത്.

ബ്രഹ്മൻ	അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണ	സ്വാംസേ	തന്റെ തോളിൽ
	ശ്രേഷ്ഠ!	ദൃഷ്ട്വാ	കണ്ടു്,
ആംഗിരസഃ	അംഗിരസ്സിന്റെ	വിസൃജ്യ	അതിനെ എടുത്തു
	പുത്രനായ		കളയുകയും ചെയ്തു്
സഃ വൈ	ആ ശമീകനാകട്ടെ	പുത്രം	മകനോടു്
സുത-	} പുത്രന്റെ	പപ്രച്ഛ	ചോദിച്ചു:—
വിലാപനം		വത്സ	“ഉണ്ണീ!
ശൂതപാ	കേട്ടിട്ടു്,	കസ്താത് ഹി	എന്തുകൊണ്ടാണു്
ഗനകൈഃ	സാവകാശത്തിൽ	രോദിഷി	നീ കരയുന്നതു്?
നേത്രേ	കണ്ണു രണ്ടും	കേന വാ	ആരാൽ
ഉന്മീല്യ	തുറന്നു്,	തേ	നീനക്കു്
മൃതോരഗം	ചത്തിട്ടുള്ള പാമ്പിനെ		

പ്രതികൃതം	ഉപദ്രവമേല്പിക്കപ്പെട്ടു? "	സഃ	അവൻ
ഇതി	ഇപ്രകാരം		
ഉക്തഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ട	നൃവേദയത്	അറിയിച്ചു.

41

നിശമ്യ ശപ്തമതഃപരം നരേന്ദ്രം
സ ബ്രാഹ്മണോ നാത്മജമഭ്യനന്ദത്
അഹോ ബതാംഹേന മഹജ്ഞേ തേ കൃത-
മല്പീയസി ദ്രോഹ ഉരുർഭമോ ധൃതഃ.

അതഃപരം	അതിന് അഹ്നല്ലാത്ത (ശപിക്കുവാൻ അഭതാത്ത)	അഹോ ബത	"അയ്യോ! കഷ്ടം!
നരേന്ദ്രം	രാജാവിനെ	അജ്ഞ	അറിയില്ലാത്തവനെ!
ശപ്തം	ശപിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്	തേ കൃതം	നിന്നാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടത്
നിശമ്യ	കേട്ടിട്ട്	മഹത്	വലിയ
സഃ ബ്രാഹ്മണഃ	ആ ബ്രാഹ്മണൻ	അഹഃ	പാപമാണ്;
ആത്മജം	പുത്രനെ	അല്പീയസി	എററവം ചെയ്ത
ന അഭ്യ- നന്ദത്	} അഭിനന്ദിക്കുകയുണ്ടാ യില്ല.	ദ്രോഹേ	ദ്രോഹത്തിന്മേൽ
		ഉരുർഭമഃ	കനത്ത ശിക്ഷ
		ധൃതഃ	ചുമത്തപ്പെട്ടു.

42

ന വൈ നൃഭിർനരഭേവം പരാഖ്യം
സമ്മാതുമഹ്സ്യവിപകാബുലേ
യത്തേജസാ ഭൃച്ഛിഷഹേണ ഗുപ്താ
വിന്ദന്തി ഭദ്രാണുകതോഭയോഃ പ്രജാഃ.

അവിപകപ	} ബുദ്ധിപ്പെ പരിപാകം വന്നിട്ടില്ലാത്തവനെ !	യത്തേജസാ	യാതൊരു രാജതേജസ്സി
ബുലേ			നാൽ
പരാഖ്യം	ഈശ്വരഭീഷ്ടയുള്ള	ഗുപ്താഃ	സംരക്ഷിതരായിട്ടാണ്
നരഭേവം	രാജാവിനെ	പ്രജാഃ	ജനങ്ങൾ
നൃഭിഃ	വെറും മനുഷ്യരോട്		
സമ്മാതം	തുല്യനായിട്ടു കരുതാൻ	അകതോ-	} എന്തെന്നിന്നും ഭീതിയക നവരായി
ന വൈ	} ഭരിക്കലും അതാ ത്തതാകുന്നു.	ഭയോഃ	
അഹ്സി			ഭദ്രാണി
ഭൃച്ഛിഷഹേണ	ആർക്കും ചെറുത്തു നില്പാൻ കഴിയാത്ത	വിന്ദന്തി	സാധിക്കുന്നതു്.

43

അലക്ഷ്യമാണേ നരദേവനാമ്നി
രമാങ്ഗപാണാവയമങ്ഗ ലോകഃ
തദാ ഹി ചോരപ്രചുരോ വിനങ്ക്ഷ്യ-
ത്യരക്ഷ്യമാണോഽവിവരൂഥവത് ക്ഷണാത്.

അങ്ഗ	മകനേ	അരക്ഷ്യമാണഃ	രക്ഷിക്കപ്പെടാതെ
നരദേവ- നാമ്നി	} നരദേവൻ (രാജാവ്) എന്ന നാമത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന	ചോരപ്രചുരഃ	കള്ളന്മാർ പെരുങ്കിയ തായും ഭവിച്ചു്
രമാങ്ഗ- പാണൗ	} ചക്രപാണിയായ ശ്രീമഹാവിഷ്ണു	അവി- വരൂഥവത്	} (രക്ഷയ്ക്കാളില്ലാത്ത) ചെമ്മരിയാട്ടിൻ കൂട്ടംപോലെ
അലക്ഷ്യമാണേ	കാണപ്പെടാതെയൊക്കെ വോര	ക്ഷണാത്	എഴുപ്പത്തിൽ
തദാ ഹി	തത്സമയം തന്നെ	വിനങ്ക്ഷ്യതി	നശിച്ചുപോകും.
അയം ലോകഃ	ഈ ലോകം		

44

തദദ്യ നഃ പാപമുപൈത്യനന്ദയം
യന്നഷ്ടനാഥസ്യ വസോർവിലംപകാത്
പരസ്തരം ഏന്തി ശപന്തി വൃജതേ
പശൂൻ സ്രീയോഽത്മാൻ പുരുഷസ്യവോ ജനാഃ.

തത്	അതുകൊണ്ടു്	ഉപൈതി	സമീപിക്കുന്നു.
നഷ്ടനാഥസ്യ	രക്ഷകനില്ലാതെയായി അരാജകത്വം ബാധിച്ച ലോകത്തിന്റെ	പുരുഷസ്യഃ	ധാരാളം കൊള്ളക്കാ രോടുകൂടിയ
വസോഃ വിലംപകാത്	} ധനധാന്യാദിയെ കൊ ള്ളചെയ്യുന്നവർ നിമി ത്തമായിട്ടു്	ജനാഃ	ആളുകൾ
യത്	യാതൊരു	പരസ്തരം	തമ്മിൽത്തമ്മിൽ
പാപം	പാപം ഉണ്ടാകാമോ, അതു്	ഏന്തി	കൊലനടത്തുന്നു ;
അനന്ദയം	ഒരു ബന്ധവുമില്ലാതെ	ശപന്തി	പഴി പറയുന്നു ;
അദ്യ നഃ	ഇന്നു് നമ്മെ	പശൂൻ	നാല്പാലികളെയും
		സ്രീയഃ	സ്ത്രീകളെയും
		അത്മാൻ	മതലുകളെയും
		വൃജതേ	തട്ടിപ്പറിക്കുന്നു.

45

തദാഭ്യധർമ്മശ്ച വിലീയതേ നൃണാം
വണ്ണാശ്രമാചാരയുതസ്രയീമയഃ
തതോഽത്ഥകാമാഭിനിവേശിതാത്മനാം
ശൂനാം കപീനാമിവ വണ്ണസങ്കരഃ.

തദാ	അന്നേരത്തു്,	തദഃ	തന്നിമിത്തം
വണ്ണാശ്രമാ- ചാരയുതഃ	} വണ്ണാശ്രമങ്ങളും അവ യുടെ ആചാരങ്ങളും ചേർന്ന	ശൂനാം	നായുളളുടെയും
തൃയീമയഃ		കപീനാം	കുരങ്ങുകളുടെയും ഇടയി
ആര്യധർമ്മഃ ച	സദാചാരവും	ഇവ	ഉള്ളതുപോലെ [ൽ
തൃണാം	മനുഷ്യക്കിടയിൽ	അർത്ഥകാമാ-	} അർത്ഥത്തിലും കാമത്തി ലും അത്യാസക്തമായ ചിത്തത്തോടുകൂടിയ മനുഷ്യരുടെ ഇടയിലും
വിലീയതേ	തേങ്ങുമാഞ്ഞുപോകും.	ഭീനിവേശിതാ-	
		ത്ഥനാം	
		വണ്ണസങ്കരഃ	ജാതിക്കലപ്തങ്ങളാകും.

46 ധർമ്മപാലോ നരപതിഃ സ തു സമാധ്വം ബ്രഹ്മശ്രീവാഃ
സാക്ഷാത്സമാഭാഗവതോ രാജഷിർഹയമേധയാട്
ക്ഷുത്തുട്ശ്രമയുതോ ദീനോ നൈവാസ്തപ്തപഥർതി

സഃ തു	അദ്ദേഹമാകട്ടെ	രാജഷിഃ	വിശിഷ്ടക്ഷത്രിയനു മാകുന്നു.
ധർമ്മപാലഃ	ധർമ്മത്തെ കാത്തു രക്ഷിക്കുന്ന	ക്ഷുത്തുട്-	} വിശുദ്ധും ദാഹവും തളിച്ചും ബാധിച്ചു്
നരപതിഃ	ജനനായകനാകുന്നു ;	ശ്രമയുതഃ	
ബ്രഹ്മശ്രീവാഃ	അതിവിഖ്യാതനായ	ദീനഃ	അവശനായിരുന്ന അദ്ദേഹം
സമാധ്വം	ചക്രവർത്തിയാകുന്നു ;	അസ്തത്	നമ്മളിൽനിന്നു്
സാക്ഷാത്	യഥാർത്ഥത്തിൽ	ശാപം	ശാപത്തെ
മഹാ-	} വലിയ ഭഗവൽ ഭക്തനാകുന്നു ;	ന ഏവ	} ഒട്ടുംതന്നെ അറി ക്കുന്നില്ല.
ഭാഗവതഃ		അഹ്തി	
ഹയമേധയാട്	അശ്വമേധയാഗം ചെയ്തിട്ടുള്ള		

47 അപാപേഷു സ്വഭൂതേഷു ബാലേനാപകബുദ്ധിനാ
പാപം കൃതം തദ്ഭഗവാൻ സർവാത്മാ ക്ഷന്തുമർതി.

അപാപേഷു	നിരപരാധികളായ	തത് പാപം	ആ അപരാധത്തെ
സ്വഭൂതേഷു	തന്റെ ദാസന്മാരിൽ	സർവാത്മാ	സർവാന്തര്യമായി
അപകപ-	} ബുദ്ധിക്ക് പാകം വന്നിട്ടില്ലാത്ത	ഭഗവാൻ	സർവ്വേശ്വരൻ
ബുദ്ധിനാ		ക്ഷന്തം	} പൊറുത്തുകൊള്ളേണ്ട താകുന്നു.
ബാലേന	ഒരു ബാലനാൽ	അഹ്തി	
കൃതം	ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന		

48 തിരസ്കൃതാ വിപ്രലബ്ധാഃ ശല്ക്കഃ ക്ഷിപ്താ ഹതാപി വാ
നാസ്യ തത്പ്രതികൂന്തി തദ്ഭക്താഃ പ്രഭവോഽപി ഹി

തദ്ദേശം:	അവിടുത്തെ ഭക്തന്മാർ	ഹതം:	അടിക്കപ്പെട്ടവരായും
പ്രഭവം:	} എന്തിനും കഴിവുള്ള വരാണെന്നുവരികിലും,	അപി വര	} ലും കൂടി
അപി			
തിരസ്കൃതം:	നിന്ദിതരായാലും	അസ്യ	ഇവന് (നിന്ദനാദി കൾ ചെയ്തവന്)
വിപ്രലംബം:	വഞ്ചിതരായാലും		
ശപ്തം:	ശപിക്കപ്പെട്ടവരായാലും		
ക്ഷിപ്തം:	അവമാനിക്കപ്പെട്ട വരായാലും	ന തത്പ്രതി- കർച്ചന്തി ഹി	} അതിനുള്ള പ്രതികാരം ചെയ്യുന്നതല്ലല്ലോ.

49 ഇതി പുത്രകൃതാഘേന സോടന്തരപോ മഹാമുനിഃ
സ്വയം വിപ്രകൃതോ രാജ്ഞാ നൈവാഘം തഭചിന്തയത്.

ഇതി	ഇപ്രകാരം	വിപ്രകൃതഃ	ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവ നായിട്ടും
പുത്രകൃതാ- ഘേന	} പുത്രനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട അപരാധത്താൽ	തത്	അതിനെ
അനന്തപൂഃ		അഘം	അപരാധമാന്വിത്
സഃ മഹാമുനിഃ	ആ ഋഷിശ്രേഷ്ഠൻ	അചിന്തയത്	} പരിഗണിക്കേതെന്ന ഉണ്ടായില്ല.
രാജ്ഞാ	രാജാവിനാൽ	ഏവ ന	
സ്വയം	താൻ		

50 പ്രായശഃ സാധവോ ലോകേ പരൈർഭവന്ദേഷു യോജിതാഃ
ന വ്യഥന്തി ന ഹൃഷ്യന്തി യത ആത്മാശ്ശുണാശ്രയഃ.

പ്രായശഃ	അധികപക്ഷവും	ന വ്യഥന്തി	വേദനപ്പെടുന്നതല്ല;
ലോകേ	ലോകത്തിൽ	ന ഹൃഷ്യന്തി	സന്തോഷിക്കുന്നതുമല്ല.
സാധവഃ	സജ്ജനങ്ങൾ	യതഃ	എന്തെന്നാൽ
പരൈഃ	അന്യരാൽ	ആത്മാ	ആത്മാവ്
ഭവന്ദേഷു	ഭവന്ദേഷുകളിൽ (കാനാ വമാനാദികളിൽ)	അശുണാശ്രയഃ	ശുണങ്ങളെ (ഭവന്ദേഷാദികളെ)
യോജിതാഃ	ചേർപ്പെട്ടവരാക ബോധം		ആശ്രയിച്ചതല്ലല്ലോ

കുറിപ്പ്:- അമ്മയുടെ ഗർഭത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ സംഭവിച്ച ബ്രഹ്മസ്രവ്വസാധയിൽനിന്നും
ഭഗവാൻ പരീക്ഷിത്തിനെ പരിരക്ഷിച്ചതത്രേ. ആ പരീക്ഷിത്തുതന്നെ ഒരു
വിൽ ബ്രഹ്മശാപത്തിന്നു വിധേയനായിട്ട് സംസ്കൃതിയിൽനിന്നുപോലും
പരിരക്ഷ നേടുന്നു. മഹാത്മാക്കൾ ചിലപ്പോൾ താൽക്കാലികമായിട്ടെങ്കിലും
വിവേകഭ്രംശം വന്നേക്കാം. പൈദാഹാദികളാൽ പരീക്ഷിത്തിന് അതുണ്ടാ
യി. ശമികമഹർഷി തന്നെ അനാദരിച്ചവെന്നു തോന്നിയതും മൃതസപ്തശരീര
ത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഴുത്തിൽ എടുത്തിട്ടും അവിവേകത്തിന്റെ ലക്ഷണ

മാണല്ലോ. ഇതിന്നു വിവേകം ഉറച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ഋഷികുമാരനിൽ നിന്നു തക്കതായ ശാപവും ലഭിച്ചു. അവിവേകം അവിവേകത്തോടു് അടുക്കുമ്പോൾ അങ്ങനെ സംഭവിച്ചേക്കും. ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽനിന്നു് ഇപ്പിടം ഒരു ഗുണപാഠവും ഗ്രഹിക്കാം.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ
അഷ്ടാദശോഽദ്ധ്യായഃ

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 770.

പതിനെട്ടാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

ഏകോനവിംശോഽദ്ധ്യായഃ : പത്തൊമ്പതാമദ്ധ്യായം.

[പ്രായോപവിഷ്ട ഗംഗായാം രാജ്ഞി യോഗിജനാവൃതേ
ശുകസ്യാഗമനം തത്ര പ്രോക്തമേകോനവിംശകേ]

ശ്രീപരീക്ഷിത്തിന്റെ പ്രായോപവേശവും
ശ്രീശുകന്റെ ആഗമനവും

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു : -

1. മഹീപതിസ്ത്വഥ തത്കർമ്മ ഗർഭ്യം
വിചിന്തയന്നാത്മകൃതം സുഭർമ്മനാഃ
അഹോ മയാ നീപമനാര്യവത് കൃതം
നിരാഗസി ബ്രഹ്മണി ഗുഡതേജസി.

മഹീപതിഃ തു	രാജാവാകട്ടെ	ഗുഡതേജസി	നിഗുഡമായ
അഥ	അതിൽപ്പിന്നെ		തേജസ്സോടെ ഇരിക്കുന്ന
ആത്മകൃതം	തന്നാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട	നിരാഗസി	നിരപരാധിയായ
ഗർഭ്യം	കൊള്ളരുതാത്ത	ബ്രഹ്മണി	ബ്രാഹ്മണനിൽ
തത് കർമ്മ	ആ പ്രവൃത്തിയെ	മയാ	എന്നാൽ
വിചിന്തിയൻ	ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു്	അനാര്യവത്	സംസ്കാരശൂന്യനെന്ന
സുഭർമ്മനാഃ	അത്യന്തം മനഃപ്രയാ		വിധം
	സമുജ്ജവനായിത്തീർന്നു-	നീപം	മോശത്തം
അഹോ	“കഷ്ടമേ !	കൃതം	പ്രവർത്തിക്കപ്പെട്ടവല്ലോ

2

ധ്രുവം തതോ മേ കൃതദേവഹേളനാഭം-
 ഓരത്യയം വൃസനം നാതിദീപ്തം
 തസ്മൈ കാമം തപഃപ്രദാനീഷ്ഠതായ മേ
 യഥാ ന കര്യം പുനരേവമഥാ.

തതഃ	ആകയാൽ,	അഥ-	പാപത്തിനുള്ള പ്രായ
കൃതദേവ-	} ചെയ്യപ്പെട്ടപോയ	നിഷ്ഠതായ	} ശിക്ഷത്തിനായി
ഹേളനാഭം		നാതിദീപ്തം	
മേ	എനിക്കു്	യഥാ തു	അധികം വൈകാതെ,
ഓരത്യയം	ഓരന്തമായ	പുനഃ ഏവം	ഏതുവിധമായാൽ
വൃസനം	ആചരണം	ന കര്യം	ഇനിയും ഇങ്ങനെ
ധ്രുവം	തീർച്ചയാണു്.	അഥാ	ഞാൻ ചെയ്തയില്ലയോ,
തത് മേ	ആയതു് എന്റെ	കാമം അസ്മ	ശരിക്കും അവിധം
			സംഭവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ !

3

അദ്വൈത രാജ്യം ബലമുലകോശം
 പ്രകോപിതബ്രഹ്മകലാനലോ മേ
 ഹേതവദ്രേസ്യ പുനർന മേഭൂതം
 പാപീയസീ ധീർഭിജദേവഗോഭ്യഃ

പ്രകോപിത-	} പ്രകോപിപ്പിക്കപ്പെട്ട	മേ	എനിക്കു്
ബ്രഹ്മകലാനലഃ		പുനഃ	ഇനിയെങ്കിലും
മേ രാജ്യം	എന്റെ രാജ്യത്തെയും,	ഭിജദേവ-	} ബ്രാഹ്മണരെയും ദേവ
ബലം	സൈന്യത്തെയും,	ഗോഭ്യഃ	
ഉലകോശം	സമുദായ ഭണ്ഡാര		നാരെയും പശുക്കളെ
	ത്തെയും		യും കുറിച്ചു്
അദ്വൈത	ഇപ്പോൾത്തന്നെ	പാപീയസീ	ദ്രോഹപരമായ
ഹേതവ	ചൂണ്ടിക്കൊട്ടെ.	ധീഃ	ബുദ്ധി
അദ്രേസ്യ	അശൂന്യമായ	ന അഭൂതം	ഉണ്ടാവാതിരിക്കട്ടെ ! "

4

സ ചിന്തയന്നിത്ഥമാശ്രണോഭ്യമാ
 മനഃ സുതോക്തോ നിർജ്ജിതിസ്തക്ഷകാവുഃ
 സ സാധു മേനേ നചിരേണ തക്ഷകാ-
 നലം പ്രസക്തസ്യ വിരക്തികാരണം..

ഇത്ഥം	ഇതുവിധം	സുതോക്തഃ	പുത്രനാൽ ചെയ്തപ്പെട്ട
ചിന്തയൻ	ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന	തക്ഷകാവുഃ	തക്ഷകനെന്തപേരുള്ള
സഃ	അദ്ദേഹം	നിർജ്ജിതിഃ	മൃത്യുദേവത
മനഃ	ശമീകരണിയുടെ		

യഥാ	ഏതുവിധം സംഭവിക്കുമെന്നുള്ളതു്	വിരക്തി- കാരണം	വിരക്തിയുണ്ടാകാൻ ഹേതുവായിത്തീർന്നു
അഥ	പിന്നെ	തക്ഷകാനലം	തക്ഷകന്റെ
അഗ്രണോത്	കേട്ടറിഞ്ഞു.		വിഷാഗ്നിയെ
പ്രസക്തസ്യ	വിഷയാസക്തനായ തനിക്കു്	സാധു	നല്ലതായിട്ടു്
നചിരേണ	കാലതാമസമില്ലാതെ	സഃ മേനേ	അദ്വേഹം കരുതി.

നോട്ടു്:- മഹാമനസ്സനായ ശമീകമുനി ഒരു ശിഷ്യനെ പറഞ്ഞയച്ചു് രാജാവിന്നു
മുന്നറിവുകൊടുത്തു, സ്വപുത്രൻ അദ്വേഹത്തെ ശപിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അതന്നു
സരിച്ചു് ഏഴാംനാൾ തക്ഷകവിഷമേറു മുതൽ സംഭവിക്കുമെന്നും, അങ്ങനെ
രാജാവു കേട്ടറിഞ്ഞുവെന്നു ഇവിടെ ധരിച്ചുകൊള്ളണം.

5 അഥോ വിഹായേമമമം ച ലോകം
വിമർശിതോ ഹേതതയാ പുരസ്സാത്
കൃഷ്ണാങ്ഗിരേവേദധിമന്യുമാന
ഉപാവിശത് പ്രായമമർത്ത്യനഭ്യം.

അഥോ	അതിനുശേഷം	കൃഷ്ണാങ്ഗി- രേവേ	ശ്രീകൃഷ്ണഗോപാന്റെ സേവാ	ശ്രീകൃഷ്ണഗോപാന്റെ തൃപ്തിക്കുള്ള ഭജിക്കുക എന്നതിനെമാത്രം
ഹേതതയാ	തള്ളിക്കളയേണ്ടവ യാണെന്നനിലയിൽ	പുരസ്സാത്	മുന്പുതന്നെ	സമുപധാനമായി
വിമർശിതേ	നിരൂപിച്ചു നിണ്ണി ക്കുപട്ടിരുന്ന	മന്യുമാനഃ	അധി-	കരുതിക്കൊണ്ടു്
ഇമം അമം	ഈ ലോകത്തെയും	അമർത്ത്യനഭ്യം	മനുമാനഃ	ഗംഗാതീരത്തിൽ
ച ലോകം	ആ ലോകത്തെയും	പ്രായം	പ്രായം	നിരാഹാരവ്രത
വിഹായ	വിട്ടുകളഞ്ഞു്	ഉപാവിശത്	ഉപാവിശത്	തോടെ ഇരുന്നു.

6 യാ വൈ ലസക്രീതളസിവിമിശ്ര-
കൃഷ്ണാങ്ഗിരേണപദ്യധികാംബുനേത്രീ
പുനാതി ലോകാനഭയത്ര സേശാൻ
കസ്താം ന സേവേത മരിഷ്യമാണഃ.

ലസച്ഛരി-	ലസിക്കുന്ന കാന്തിയെ	യാ വൈ	യാതൊരു നദിതന്നെ
തളസിവിമിശ്ര-	ന്തിയ തളസിതോടു്	സേശാൻ	ഈശ്വരന്മാരോടുകൂടിയ
കൃഷ്ണാങ്ഗി-	കൂടിക്കലർന്ന വിഷ്ണുപാദ	ലോകാൻ	ലോകങ്ങളെ
രേണപദ്യ-	ധൂളികളാൽ ഉൽകൃഷ്ട	ഉഭയേ	രണ്ടിടത്തും
ധികാംബുനേത്രീ	മായ ജലത്തെ ഒഴുക്കി കൊണ്ടുപോകുന്ന	പുനാതി	(അകത്തും പുറത്തും) പരിശുദ്ധമാക്കുന്നുവോ,

താമ്രം ആ നദിയെ (ഗംഗയെ) കി ഏതൊരാൾ
മരിച്ചുമാണ്: മരിക്കാനൊരുങ്ങിയ ഈ സേവക സേവിക്കയില്ല?

7

ഇതി വ്യവച്ഛിദ്യ സ പാണ്ഡവേയഃ
പ്രായോപവേശം പ്രതി വിഷ്ണുപദ്യം
ദൈത്യ മുക്താഭ്യാം പ്രീമനന്യഭാവോ
മുനിവ്രതോ മുക്തസമസ്തസങ്ഗഃ.

പാണ്ഡവേയഃ	പാണ്ഡവവംശജന്മാ	വ്യവച്ഛിദ്യ	തീർത്ഥാനമെടുത്തിട്ട്
	നായ	അനന്യഭാവഃ	മറ്റൊരാളിനെയും
സഃ	അദ്വൈതം		ഇല്ലാതെ
ഇതി	ഇപ്രകാരം	മുനിവ്രതഃ	ഋഷിചര്യയോടുകൂടി
വിഷ്ണുപദ്യം	ഗംഗാനദീതടത്തിൽ	മുക്തസമസ്ത-	} സകലവിഷയസംക്രമി
പ്രായോ-	} 'പ്രായോപവേശം' എ	സങ്ഗഃ	
പവേശം		മുക്താഭ്യാം	യം കൈവെടിഞ്ഞു്
പ്രതി	} ന നിരഹാരവ്രതത്തെ	ദൈത്യ	ഭഗവൽപാദത്തെ
	ഉദ്ദേശിച്ചു്		'ധ്യാനിച്ചുളളങ്ങി.

8

തത്രോപജഗ്ദ്മുർദ്ദവനം പുനാനം
മഹാനഭാവം മുനയഃ സശിഷ്യഃ
പ്രായേണ തീർത്ഥാഭിഗമാപദേശൈഃ
സ്വയം ഹി തീർത്ഥാനി പുനന്തി സന്തഃ

ഭൂമിനം	ലോകത്തെ	പ്രായേണ	മിക്കവാറും
പുനാനഃ	ശുദ്ധീകരിക്കുന്നവരും	തീർത്ഥാഭിഗമാ-	} തീർത്ഥയാത്രയാണെന്ന
മഹാനഭാവഃ	മാഹാത്മ്യശാലികളുമായ	പദേശൈഃ	
മുനയഃ	ഋഷിമാർ	തീർത്ഥാനി	തീർത്ഥങ്ങളെ
സശിഷ്യഃ	ശിഷ്യന്മാരോടുകൂടെ	സ്വയം	തന്നെത്താൻ
തത്ര	അവിടെ	പുനന്തി ഹി	ശുദ്ധീകരിക്കുകയാണു
ഉപജഗ്ദ്ഃ	എത്തിച്ചേർന്നു്.		ല്ലോ.
സന്തഃ	സത്തുക്കൾ		

9

അത്രിർവസിഷ്ടശ്ചുവനഃ ശരഭാ-
നരിഷ്ടനേമിർദ്ദഗൃഹംഗിരാശ്ച
പരാശരോ ഗാധിസുതോട്രഥ രാമ-
ഉതഥ്യ ഇന്ദ്രപ്രമദേയം മവാഹതേ

10

മേധാതിമിർഭേവല ആർഷ്ടിഷേണോ
രേഭാജോ ഗൌതമഃ പിപ്ലവാഃ
മൈത്രേയ ഒരവ്യ കവചഃ കുംഭയോനിർ-
ലൈപപായനോ ഭഗവാന്നാർദ്രശ്ച

11

അന്യേ ച ദേവഷിബ്രഹ്മഷിവര്യം
രാജഷിവര്യം അരുണായൈശ്വ
നാനാഷേയപ്രവരാനു സമേതം-
നഭ്യർചു രാജാ ശിരസാ വവന്ദേ.

അത്രിഃ	അത്രി,
വസിഷ്ടഃ	വസിഷ്ടൻ,
ചുവനഃ	ചുവനൻ,
ശരഭാൻ	ശരഭാൻ,
അരിഷ്ടനേമിഃ	അരിഷ്ടനേമി,
ഭൃഗുഃ	ഭൃഗു,
അംഗിരാഃ ച	അംഗിരസ്സ് എന്നിവരും,
അഥ	അതിനുപുറമെ
പരാശരഃ	പരാശരൻ,
ഗാധിസുതഃ	വിശ്വാമിത്രൻ,
രാമഃ	പരശുരാമൻ,
ഉതഥ്യഃ	ഉതഥ്യൻ,
ഇന്ദ്രപ്രമദേ-	} ഇന്ദ്രപ്രമദൻ, ഇധ്മ
ധ്മവാഹൈ	
മേധാതിഥിഃ	മേധാതിഥി,
ദേവലഃ	ദേവലൻ,
ആർഷ്ടിഷേണഃ	ആർഷ്ടിഷേണൻ,
ഭരദാജഃ	ഭരദാജൻ,
ഗൌതമഃ	ഗൌതമൻ,
പിപ്ലവാദഃ	പിപ്ലവാദൻ,
മൈത്രേയഃ	മൈത്രേയൻ,
ഔവ്വഃ	ഔവ്വൻ,
കവഷഃ	കവഷൻ,
കുംഭയോനിഃ	അഗസ്ത്യർ,

ദൈവപായനഃ	വേദവ്യാസൻ,
ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞനായ
നാരദഃ ച	ശ്രീനാരദൻ
	എന്നിവരും,
അന്യേ ച	വേറെയുള്ള
ദേവഷി-	} ദേവഷിമാരിലും ബ്രഹ്മ
ബ്രഹ്മഷിവര്യഃ	
	ഷിമാരിലും പ്രധാനി
	കളായുള്ളവരും,
രാജഷിവര്യഃ	രാജഷിപ്രമുഖന്മാരും,
അരുണാ-	} അരുണാദികളായ
യഃ ച	
	കാണ്ഡഷിമാരും
	(അവിടെ എത്തി.)
നാനാഷേയ-	} വിവിധ ജ്വലിഗോത്ര
പ്രവരാനു	
	പ്രവരങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ടവരായി
സമേതൻ	അവിടെ പ്രസംഗിച്ചുള്ളവരെ
രാജാ	പരീക്ഷിത്തു് രാജാവു്
അഭ്യർചു	സ്തോത്രപൂജയും ആദരിച്ചാരാധിച്ചു്
ശിരസാ	ശിരസ്സുകൊണ്ടു്
വവന്ദേ	വന്ദിച്ചു (വീണ നമസ്കരിച്ചു.)

12

സുഖോപവിഷ്ടേഷാഥ തേഷു ഭൂയഃ
കൃതപ്രണാമഃ സ്തചികീർഷിതം യത്
വിജ്ഞാപയാമാസ വിവിക്തപേതാ
ഉപസ്ഥിതോഗ്രേ ഭിഗ്രഹീതപാണിഃ.

അഥ	പിന്നീടു്
തേഷു സുഖോ-	} ആ മുനിമാർ സുഖേന
പവിഷ്ടേഷു	
	ആസനസ്ഥിതരായിരിക്കവേ,

ഭൂയഃ	വീണ്ടും
കൃതപ്രണാമഃ	നമസ്കാരം ചെയ്തു്,
അഗ്രേ	മുന്നിൽ
ഉപസ്ഥിതഃ	നിന്നുകൊണ്ടു്,

അഭിഗ്രഹിത- പാണി:	} കൈകൂപ്പിത്തൊഴുത്ത്,	സ്വപചികീർത്തിതം	തന്റെ ഉദ്ദേശ്യം
വിചിത്ര- ചേതാ:		യത്	യാതൊന്നായിരുന്നു വോ, അതിനെ
	} ശുദ്ധാന്തഃകരണനായി	വിജ്ഞാപയാ-	} അറിയിച്ചു.
		മാസ	

പരീക്ഷിതം ഉവാച : പരീക്ഷിതം രാജാവു പറഞ്ഞു —

13 അഹോ വയം ധന്യതമാ ഗൃഹാണാം
 മഹത്തമാനുഗ്രഹണീയശീലാഃ
 രാജന്മാരേ കലം ബ്രാഹ്മണപാദേശൈശ്ചാത്—
 ദൂരാപിസൃഷ്ടം ബത ഗർഭാധുകമ്.

അഹോ	അദ്ഭുതം !	ഗർഭാധുകർമ്മ	നിന്ദകർമ്മങ്ങൾ
മഹത്തമാ— നുഗ്രഹണീയ— ശീലാഃ	} ഏറ്റവും മഹാനാരായ വരാൽ അനുഗ്രഹിക്ക പ്പെടാവുന്നവിധത്തി ലുള്ള സ്വഭാവത്തോടു കൂടിയ		ചെയ്യുന്ന
		രാജന്മാരേ	രാജാക്കന്മാരുടെ
		കലം	വംശം
വയം	ഞങ്ങൾ (ഞാനും എ ന്നെപ്പോലെയുള്ളവരും)	ബ്രാഹ്മണ— പാദേശൈശ്ചാത്	} ബ്രാഹ്മണരുടെ കാൽ കഴുകിയ വെള്ളത്തെ ക്കൊളം
ഗൃഹാണാം	രാജാക്കന്മാരുടെ ഇടയിൽ	ദൂരാത്	അകലെ
ധന്യതമാഃ	വലിയ ഭാഗ്യശാലിക ളാകുന്നു.	വിസൃഷ്ടം	വെക്കപ്പെട്ടതാണ്.
		ബത	കഷ്ടം !

നോട്ട്:— കാൽകഴുകിയ വെള്ളം ഉച്ഛിഷ്ടംപോലെ ദൂരെ മാറേണ്ടുന്ന ഒന്നാണ്. തന്നെപ്പോലെ നിന്ദിതകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന ക്ഷത്രിയവർഗ്ഗം ഈ കാൽകഴുകിയ വെള്ളത്തെക്കാളും അകലെ നില്ക്കുന്നു - എന്നിരിക്കെ, ബ്രാഹ്മണർ സ്വയം ഇവിടെ അഭോഗതരായത് മഹാഭാഗ്യമാണെന്നു കരുതാം.

14 തസ്യൈവ മേഘസ്യ പരവരേശോ
 വ്യാസക്തചിത്തസ്യ ഗൃഹേഷ്വഭീക്ഷണം
 നിവൃട്ടേമൂലോ ചിജശാപരൂപോ
 യത്ര പ്രസക്തോ ഭയമാശ്രധത്തേ.

അഘസ്യ	പാപാത്മാവും	വ്യാസക്ത-	} പറിപ്പിടിച്ചുനില്ക്കുന്ന ചിത്തസ്യ } മനസ്സോടുകൂടിയവൻ
ഗൃഹേഷു	ഗൃഹാദിവിഷയങ്ങളിൽ		
അഭീക്ഷണം	അത്യധികമായി	തസ്യ ഏവ	അതേ

പരാവരേശഃ	എനിക്കു് കീഴ്ചകൾ	യത്ര	യാതൊരു ഈ ശാപ
	ഉയർന്നവരുടെയും		മിരിക്കെ,
	താണവരുടെയും	പ്രസക്തഃ	ഗുഹാദിവീഷയങ്ങളിൽ
നിവൃദ്ധേഭഃ	നാമനായുള്ള ഭഗവാൻ		ആസക്തനായവൻ
	വീഷയവിരക്തിക്കു്	ആത്ര	വേഗത്തിൽ
	കാരണഭൂതമായ		
ചിജശാപ.	} ബ്രാഹ്മണശാപമാവുന്ന	ഭയം ധത്തേ	ഭയമേല്ക്കുന്നു. (വിര
രൂപഃ			ക്തി പ്രാപിക്കുന്നു.)
	സ്വരൂപം പുണ്ടവന്ന		
	ചേർന്നു്;		

നോട്ട്:- ബ്രാഹ്മണരുടെ അനുഗ്രഹം മാത്രമല്ല, അവരുടെ ശാപവും ഈശ്വരാനുഗ്രഹം കൊണ്ടു് ഉണ്ടായതാണെന്നു് രാജാവു് കരുതുന്നു. അതുമൂലമാണല്ലോ അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു പരമവിരക്തനായതു്. ഭഗവാൻ ബ്രാഹ്മണശാപരൂപേണ വന്നു് അദ്ദേഹത്തെ അനുഗ്രഹിച്ചതാകാം.

15

തം മോചയാതം പ്രതിയന്തു വിപ്രാ
ഗംഗാ ച ദേവീ ധൃതചിത്തമീശേ
ചിജോപസൃഷ്ടഃ ക്വാകസ്തക്ഷകോ വാ
ശേതപലം ഗായത വിഷ്ണുഗൗമാഃ.

തം മാ	ആവിധം വിരക്തനാ	പ്രതിയന്തു	അറിയണം.
	യിരിക്കുന്ന എന്നെ	ചിജോ	} ബ്രാഹ്മണകുമാരനാൽ
ഈശേ	ഈശ്വരങ്കൽ	പസൃഷ്ടഃ	
ധൃതചിത്തം	സമപ്തിതമായ ചിത്ത	ക്വാകഃ	വഞ്ചകനോ
	തോടു കൂടിയവനായിട്ടു്	തക്ഷകഃ വാ	തക്ഷകനോ
ഉപയാതം	അടുക്കൽ വന്നാശ്ര	അലം	മതിവരുവോളം
	യിച്ചവനാണെന്നു്	ശേതു	കുടിച്ചുകൊള്ളട്ടെ !
വിപ്രാഃ	മഹാബ്രാഹ്മണരും	വിഷ്ണുഗൗമാഃ	വിഷ്ണുസങ്കീർത്തനങ്ങളെ
ദേവീ	മഹാത്മ്യശാലിനിയായ	ഗായത	ഗാനംചെയ്യിൻ !
ഗംഗാ ച	ഗംഗയും		

16

പുനശ്ച ഭൂയാദ്ഭാഗവതൃനന്തേ
രതിഃ പ്രസംഗശ്ച തദാശ്രയേഷു
മഹത്സ. യാം യാമുപയാമി സൃഷ്ടിം
മൈത്ര്യസു സർവ്വത്ര നമോ ചിജേഭ്യഃ

പുനഃ ച	ഇനിയും	ഉപയാമി	ഞാൻ എത്തിച്ചേരുന്നു
യാം യാം	ഏതേതു്		വോ, അതിലെല്ലാം
സൃഷ്ടിം	പിറവിയിലേക്കു്	അനന്തേ	അപരിച്ഛേദ്യനായ

ഭഗവതി	ഭഗവാനിൽ	ഭൃതാത്	സംഭവിക്കട്ടെ !
രതിഃ	പ്രേമവും	സമുത്	എല്ലാവരിലും
തദാശ്രയേഷു	ആ ഭഗവാൻ മാത്രം	മൈത്രി	മിത്രഭാവം
	അവലംബമായുള്ള	അസു	ഉണ്ടാക്കട്ടെ !
മഹത്സു	മഹാനാരിൽ	ചിന്തേഭ്യഃ	ബ്രാഹ്മണക്കായി
പ്രസംഗഃ ച	നിരന്തരസമ്പർക്കവും	നമഃ	നമസ്കാരം.

17 ഇതി സ്മ രാജാധ്യവസായയുക്തഃ
പ്രാചീനമൂലേഷു കശേഷു ധീരഃ
ഉദേന്ദുബോ ഭക്ഷിണകൂല ആസ്തേ
സമുദ്രപത്യാഃ സ്വസുതന്യസ്തഭാരഃ.

ധീരഃ	ബുദ്ധിമാനായ	സമുദ്രപത്യാഃ	ഗംഗാനദിയുടെ
രാജാ	പരീക്ഷിത്ത് രാജാവ്	ഭക്ഷിണകൂലേ	തെക്കേക്കരയിൽ
ഇതി	ഇപ്രകാരം	പ്രാചീന-	} കിഴക്കോട്ടു } തലയാക്കി വിരിച്ചു
അധ്യവസായ-	} ദുഃഖനീശ്ചയത്തോടു } കൂടിയവനായിട്ട്	മൂലേഷു	
യുക്തഃ		കശേഷു	ഒരുകൂട്ടിൽ
സ്വസുത-	} സ്വപുത്രനായി രാജ്യം } ഭാരം ഏല്പിച്ചു	ഉദേന്ദുവഃ	വടക്കോട്ട് അഭിമുഖ
ന്യസ്തഭാരഃ		ആസ്തേ സ്മ	മായി ഇരിപ്പാർപ്പിച്ചു.
	കൊടുത്തുകൊണ്ടു്		

18 ഏവം ച തസ്മിൻ നരഭവഭേദേ
പ്രായോപവിഷ്ടേ ടിവി ദേവസംഘാഃ
പ്രശസ്യ ഭൂമൗ വുകിരൻ പ്രസൂനൈ-
മുദാ മുഹൂർദ്ദന്ദ്രയേശ്വ നേദഃ.

ഏവം ച	ഇവിധം	മുദാ	സന്തോഷത്തോടെ
നരഭവഭേദേ	രാജാക്കന്മാരുടെയും രാജാവായിരിക്കുന്ന	പ്രശസ്യ	പ്രശംസിച്ചു്
		ഭൂമൗ	ഭൂമിയിൽ
തസ്മിൻ	അദ്ദേഹം	പ്രസൂനൈഃ	പൂക്കൾകൊണ്ടു്
പ്രായോ-	} പ്രായോപവേശത്തി } നായി ഇരുന്നപ്പോൾ	വുകിരൻ	ചൊരിഞ്ഞു ;
പവിഷ്ടേ		ദന്ദയഃ ച	പെരുമ്പറകളും
ടിവി	ആകാശത്തിൽ	മുഹൂഃ	അടിക്കടി
ദേവസംഘാഃ	ദേവഗണങ്ങൾ	നേദഃ	മുഴങ്ങി.

19 മഹദ്യോ വൈ സമുപാഗതാ യേ
പ്രശസ്യ സാധപിത്യനമോദമാനാഃ
ഉയചഃ പ്രജാനഗ്രഹശീലസാരാ
യദുത്തമശ്ലോകഗുണാഭിരൂപം.

പ്രജാനുഗ്രഹം- ശീലസാരം:	ജനങ്ങളെ അനുഗ്രഹി ക്കുക എന്ന സ്വഭാവവും അതിനുള്ള കഴിവും ഉള്ളവരായ	സാധു ഇതി അനുമാദം- മാനാ:	'നല്ലതെ'ന്റുപറഞ്ഞു } അനുമാദിച്ചുകൊണ്ടു്
യേ വൈ	യാവചീല	പ്രശസ്ത	പ്രശംസിച്ചു്,
മഹഷയ:	മഹാമുനിമാർ	ഉത്തമശ്ലോക- ഗുണാഭിരൂപം	} ഭഗവൽ ഗുണകഥന ങ്ങളാൽ ഭംഗിച്ചേറുന്ന
സമുപാഗതാ:	അവിടെ വന്നുചേർന്നി രിക്കുന്നുവോ, അവരെല്ലാവരും	യതഃ ഉദയ:	യാതൊരു വചനത്തെ ഉരചെയ്തു.

20

ന വാ ഇദം രാജഷി വര്യ ചിത്രം
ഭവത്സ. കൃഷ്ണം സമനുവ്രതേഷു
യേടധ്യാസനം രാജകിരീടജ്ജ്യേഷു
സദ്യോ ജഹ്വർഭഗവത്പാർഷകാമാ:

രാജഷി വര്യ യേ	ഹേ രാജഷിശ്രേഷ്ഠ ! യാതൊരുവർ	ജഹ്വ:	പരിത്യജിച്ചുവോ, അങ്ങനെയുള്ളവരും
ഭഗവത്- പാർഷകാമാ:	} ഭഗവാന്റെ സാമീപ്യ സമ്പർക്കത്തെ ആശിച്ച കൊണ്ടു്	കൃഷ്ണം സമനു- വ്രതേഷു	ശ്രീകൃഷ്ണനെ } വഴിപോലെ അനുവർ ത്തിച്ചിരിക്കുന്നവരുമായ
രാജകിരീട- ജ്ജ്യേഷു അധ്യാസനം	} രാജകിരീടങ്ങളാൽ പരിസേവിതമായ അധിരാജസിംഹാ സനത്തെ	ഭവത്സ. ഇദം ചിത്രം ന വൈ	അങ്ങയെപ്പോലുള്ള വരിൽ ഇതു് ദുരന്തരേം ആകുന്നതേ ഇല്ല.
സദ്യ:	ഉടനടി		

21

സദ്യേ വയം താവദിഹാസ്മഹേടഭ്യ
കളേവരം യാവദസൗ വിഹാരായ
ലോകം പരം വിരജസ്തം വിശോകം
യാസ്യത്യയം ഭാഗവതപ്രധാനം

ഭാഗവത- പ്രധാനം:	} ഭഗവൽഭക്തിയുള്ളവ രിൽ അഗ്രഗണ്യനായ	പരം ലോകം	ഉപമോത്തമവുമായ ലോകത്തിലേക്കു്
അസൗ കളേവരം വിഹാരായ വിരജസ്തം	ഇദ്ദേഹം ശരീരത്തെ വെടിഞ്ഞു് രജോഗുണം തീണ്ടാ ത്തതും	യാവത് അയം യാസ്യതി താവത് സദ്യേ വയം അഭ്യ ഇഹ ആസ്തഹേ	} ഇദ്ദേഹം പ്രയാണം ചെയ്യുന്നതു വരേക്കും നമ്മളെല്ലാവരും ഇന്നിവിടത്തിൽ ഉണ്ടായിരിക്കണം.
വിശോകം	ഭൂഃഖമകുന്നതും		

നോട്ട്:- ഋഷിമാർ രാജാവിനെ അഭിനന്ദിച്ചശേഷം അന്യേന്യം പറഞ്ഞതാണിത് - രാജാവിനു മുക്തിസിദ്ധിപ്പെട്ടാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തുതന്നെ നമുക്കിരിക്കാമെന്നു്.

22

ആശ്രുതൃ തദൃഷിഗണവചഃ പരീക്ഷിതം
സമം മധുപൃതം ഗുരു ചാവ്യളികം
ആഭാഷതൈതാനഭിനന്ദ്യ യുക്തം
ശുശ്രൂഷമാണശ്ചരിതാനി വിഷ്ണോഃ

പരീക്ഷിതം	പരീക്ഷിതം രാജാവു്	ആശ്രുതൃ	കേളിട്ടു്,
സമം	പക്ഷപാതരഹിതവും	ഏതാൻ	ഇവരെ
മധുപൃതം	അമൃതര സന്തപ്തപാഴി കന്നേതും	അഭിനന്ദ്യ	അഭിനന്ദിച്ചു്
ഗുരു	അത്ഥംഗേശരവമുള്ളതും	വിഷ്ണോഃ	ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ
അവ്യളികം ച	കപടമല്ലാത്തതുമായ	ചരിതാനി	കഥകളെ
തത് ഋഷി- ഗണവചഃ	} ആ ഋഷിസംഘത്തി ന്റെ വാക്കിനെ	ശുശ്രൂഷമാണഃ	കേരപ്പാമ്പാഗ്രഹിച്ച കൊണ്ടു്
		യുക്തം	ഉചിതമാകുംവിധം
		ആഭാഷത	പറഞ്ഞു.

23

സമാഗതാഃ സമുച്ചത ഏവ സർവ്വേ
വേദാ യഥാ മുർത്തിധരാശ്രിപുഷ്പേ
നേഹാഥവാദ്യമുത്ര ച കശ്ചനാത്ഥ
ഋതേ പരാനുഗ്രഹമാത്മശീലം

സമുച്ചതഃ	എല്ലാദിക്കിൽനിന്നും	പരാനുഗ്രഹം	} പരാനുഗ്രഹം നേല്ലാതെ
സമാഗതാഃ	വന്നുചേർന്നിട്ടുള്ള	ഋതേ	
സർവ്വേ ഏവ	നിങ്ങളെല്ലാവരും	ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ
ശ്രീപുഷ്പേ	സത്യലോകത്തിൽ	അഥവാ	അല്ലെങ്കിൽ
മുർത്തിധരാഃ	ശരീരം പുണ്ടിരിക്കുന്ന	അമൃത ച	പരലോകത്തിൽ
വേദാഃ	വേദങ്ങൾ		തന്നെയും
യഥാ	പോലെത്തന്നെ	കശ്ചന	മറ്റൊരാൾ
ആത്മശീലം	സ്വഭാവമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന	അത്ഥം	കാര്യവും
		ന	(നിങ്ങൾക്കു്) ഇല്ല.

24

തതശ്ച വഃ പൃച്ഛ്യമിമം വിപുച്ഛേ
വിശുഭ്യ വിപ്രാ ഇതികൃത്യതായാം
സർവാത്ഥനാ മ്രിയമാണൈശ്ച കൃത്യം
ശുഭം ച തത്രാമൃഗതാഭിയുക്താഃ.

തതഃ ച	അതുകൊണ്ട്	സർവാത്മനാ	എല്ലാ സാഹചര്യത്തിലും
വിപ്രാഃ	ഹേ ബ്രഹ്മജ്ഞന്മാരേ !	മുനീന്ദ്രന്മാരേ	പ്രത്യേകിച്ചു, മരണ
ജ്ഞി-	} എന്തു ചെയ്യണമെന്ന	ച	} ത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചി
കൃത്യതായാം			
വിശുദ്ധ്യേ	(നിങ്ങളിൽ) വിശ്വാ	ശുദ്ധം	പരിപാവനമായി
	സം അപ്പിച്ചു	കൃത്യം ച	ചെയ്യപ്പെടാവുന്നതു
പുഷ്പം	ചോദിക്കപ്പെടാവുന്ന		തന്നെ എന്തൊന്നാണോ,
ജമം	ജ്ഞിനെ	തത്ര	ആ വിഷയത്തിന്മേൽ
വഃ	നിങ്ങളോടു്	ആമൃഗത	നിങ്ങൾ
വിപുഷ്പേ	ചോദിച്ചുകൊള്ളുന്നു.		നിരൂപിക്കവിൻ !
അഭിയുക്താഃ	ഹേ അഭിജ്ഞന്മാരേ !		

25

തത്രാഭവദ് ഭഗവാൻ വ്യാസപുത്രോ
യദുഷ്ടയാ ഗാമമമാനോടനപേക്ഷഃ
അലക്ഷ്യലിംഗോ നിജലാഭേതുഷ്ടോ
വൃതഃ സ്ത്രിബാലൈരവധൂതവേഷഃ.

അനപേക്ഷഃ	ഒന്നിലും അപേക്ഷ	അടമാനഃ	പുറംനടക്കുന്നവനും
	യില്ലാത്തവനും	ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞാനനിധിയും
അലക്ഷ്യലിംഗഃ	കാണപ്പെടാതില്ലാത്ത	വ്യാസപുത്രഃ	വേദവ്യാസരുടെ
	വണ്ണാശ്രമലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയവനും		പുത്രനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ
നിജലാഭേതുഷ്ടഃ	ആത്മലാഭത്താൽ	സ്ത്രിബാലൈഃ	സ്ത്രീകളാലും കുട്ടികളാലും
	പരിതൃപ്തനും	വൃതഃ	മുഴുപ്പെട്ടുകൊണ്ടു്
അവധൂത-	} അവധൂതന്മാരുടെ വേഷ	യദുഷ്ടയാ	പെട്ടെന്നു്
വേഷഃ		തത്ര	അവിടെ
ഗാം	ഭൂമിയെ മുഴുവൻ	അഭവത്	പ്രത്യക്ഷിതമായി.

26

തം ദ്വയാശ്ച വഷം സുകുമാരപാദ-
കരോരുബാഹവം സകപോലഗാത്രം
ചാർദ്വായതാക്ഷോന്നസതുല്യകണ്ഠം
സുഭാനനം കംബുസുജാതകണ്ഠം

27

നിഗുഡജത്രം പുഥുതംഗവക്ഷസ-
മാവർത്തനാഭിം വലിവലംഗുരം ച
ദിഗംബരം വക്രവികീർണ്ണകേശം
പ്രലംബബാഹുഃ സ്ഥമരോത്തമാഭം

28

ശ്യാമം സദാചീവ്യവയോഃഗലക്ഷ്യോ
 സ്ത്രീണം മനോജ്ഞം രുചിരസ്ത്രീതേന
 പ്രത്യുമിതാസ്ത്രേ മുനയഃ സ്വാസനേഭ്യ-
 സ്തല്ലക്ഷണജ്ഞാ അപി ഗുഡവച്ചസം.

സുകുമാര- } അഴകൻ ചാദകരങ്ങളും
 പാദകരോരു- } തുടയും കൈത്തണ്ടയും
 ബാഹുപംസ- } യും തോളും കവിരത്തടവും
 കപോലഗാത്രം } വും ചേർന്ന ദേഹത്തോടു കൂടിയവനായി -

ചാച്ഛായതാ- } ഭംഗിയുള്ള ഭീഷണന
 ക്ഷോണസ- } ണ്ടും ഉയർന്ന നാസിക
 തുലുകണ്ഠ- } യും തുലുകൃതിയുള്ള
 സുദ്രാണനം } കണ്ഠങ്ങളും ചന്തമുള്ള
 } പുരികക്കൊടികളും
 } മേന്മ വാങ്ങത്തോടു കൂടിയവനായി -

കംബുസുജാത- } ശംഖുപോലെ രേഖാ
 കണ്ഠം } രൂപാകിതമായ കണ്ഠത്തോടുകൂടിയവനായി

നിഗുഡജത്രം } മാംസംകൊണ്ടുമാഞ്ഞ
 } കഴുത്തിൻകീഴെല്ലുക
 } ഉണ്ടാകൂടിയവനായി -

പുഷ്പമുഖ- } ഉയർന്നുവന്ന വിരിമാറി
 വക്ഷസം } ടത്തോടുകൂടിയവനായി

ആവർത്തനാഭിം } നിർമ്മൂലിക്കൊത്ത
 } പൊക്കിടത്തടത്തോടു കൂടിയവനായി -

വലിവലുഗുദരം } വിലങ്ങനെ മൂന്നു നിമി
 } രേഖയുള്ള ഉദരത്തോടു കൂടിയവനായി -

ദിഗംബരം } വസ്ത്രംധരിക്കാത്ത
 } വനായി -

വക്രവികീണ്ണ- } ചുരുണ്ടുചിതരിക്കിട
 കേശം } ക്ഷണ തലമുടിയോടു കൂടിയവനായി -

പ്രലംബ- } നീണ്ട ബാഹുക്കളോടു
 ബാഹു- } കൂടിയവനായി -

സ്വപമരോ- } ശ്രേഷ്ഠദേവന്മാരിൽ
 ത്തമാഭം } ശ്രേഷ്ഠനായ ശ്രീഹരിയുടെ കാന്തിയെഴുന്ന
 } വനായി -

ശ്യാമം } ശ്യാമമനിറം
 } പൂണ്ടവനായി

സദാ } എപ്പോഴും

അചീവ്യ- } അത്യുത്തമമായ
 വയോംഗ- } യുവാവസ്ഥയാലും
 ലക്ഷ്മ്യോ } ശരീരകാന്തിയാലും

രുചിരസ്ത്രീതേന } മനോമോഹനമായ
 } മന്ദഹാസത്താലും

സ്ത്രീണം } സ്ത്രീകൾക്കു്

മനോജ്ഞം ച } ചിത്താനന്ദകരനായി

പ്രേഷുവച്ഛം } പരിനാദവയസ്സുള്ള
 തം } ആ ശുഭമുനിയെ

ഗുഡവച്ചസം } മാഞ്ഞിരിക്കുന്ന
 അപി } തേജസ്സോടുകൂടിയ
 } വനാണെങ്കിലുംകൂടി

തല്ലക്ഷണജ്ഞാഃ } അദ്ദേഹത്തിന്റെ
 } ലക്ഷണം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള

തേ മുനയഃ } ആ മുനിമാർ

സ്വാസനേഭ്യഃ } താന്താങ്ങളുടെ
 } ഇരിപ്പിടങ്ങളിൽനിന്നു്

പ്രത്യുമിതാഃ } എഴുന്നേറ്റു സ്വീകരിച്ചു.

29

സ വിഷ്ണുരാതോടതിഥയ ആഗതായ
 തസ്മൈ സപര്യം ശിരസാ ജഹാര
 തതോ നിവൃത്താ ഹൃദ്യധാഃ സ്ത്രീയോടുകോ
 മഹാസനേ സോപവിവേശ പുജിതഃ.

സഃ	ആ	അബുധാഃ	ആളെ അറിഞ്ഞിട്ടി
വിഷ്ണുരാതഃ	പരീക്ഷിത് രാജാവു്		ല്ലാത്ത
അതിഥയേ	അതിഥിയാനി	സ്ത്രീയഃ	സ്ത്രീകളും
ആഗതായ	വന്നിരിക്കുന്ന	അഭ്കാഃ	കുട്ടികളും
തസ്മൈ	അദ്ദേഹത്തിന്നു്	നിവൃത്താഃ	തിരിച്ചുപോയി.
ശിരസാ	ശിരോനമനംകൊണ്ടു്	സഃ	അദ്ദേഹം
സപര്യം	പൂജയെ	പൂജിതഃ	ബഹുമാനിതനായിട്ടു്
ജഹാര	ആചരിച്ചു.	മഹാസനേ	യോഗ്യതയുള്ള
			ഇരിപ്പിടത്തിൽ
തതഃ ഹി	അതുകൊണ്ടു്,	ഉപവിവേശ	ഉപവിഷ്ണനായി.

30 സ സംവൃതസ്തത്ര മഹാൻ മഹീയസാഃ
 ബ്രഹ്മച്ഛിരാജച്ഛിദേവച്ഛിസംഘൈഃ
 വ്യരോചതാലം ഭഗവാന്യേഥേന്ദുർ-
 ഗ്രഹർക്ഷതാരാനികരൈഃ പരീതഃ.

ഭഗവാൻ	സമുച്ചിതാനനിധിയും	സംവൃതഃ	ചുറ്റപ്പെട്ടുകൊണ്ടു്,
മഹീയസാഃ	വലിയ മഹാമാരിലും	ഗ്രഹർക്ഷതരാ-	ഗ്രഹങ്ങൾ, രാശിനക്ഷ
	വച്ചു്	നികരൈഃ	ത്രങ്ങൾ, നക്ഷത്രങ്ങൾ
മഹാൻ സഃ	മഹാനമായ അദ്ദേഹം		എന്നിവയുടെ
തത്ര	അവിടെ		സമുഹത്താൽ
ബ്രഹ്മച്ഛി-	ബ്രഹ്മച്ഛിമാർ, രാജച്ഛി മാർ, ദേവച്ഛിമാർ എന്നിവരുടെ സംഘങ്ങളാൽ	പരീതഃ	ചുഴ്ചപ്പെട്ടതായ
രാജച്ഛി-		ഇന്ദുഃ യഥാ	ചന്ദ്രനെനപോലെ
ദേവച്ഛി-		അലം	ഏറ്റവും
സംഘൈഃ		വ്യരോചത	പരിശോഭിച്ചു.

31 പ്രശാന്തമാസീനമകുണ്ഠമേധസം
 മുനിം നൃപോ ഭാഗവതോഽഭ്യുപേത്യ
 പ്രണമ്യ മുർധ്നാടവഹിതഃ കൃതാഞ്ജലി-
 ന്നതപാ ഗിര സുഗുതയാടനപുച്ഛതഃ.

പ്രശാന്തം	ഏറ്റവും ശാന്തനായും	മുർധ്നാ	ശിരസ്സുകൊണ്ടു്
അകുണ്ഠ-	മങ്ങാത്ത സൂക്ഷ്മബുദ്ധി യോടുകൂടിയവനായും	പ്രണമ്യ	വണങ്ങി,
മേധസം		അവഹിതഃ	ശ്രദ്ധാനപിതനായി
ആസീനം	ഇരിക്കുന്ന	കൃതാഞ്ജലിഃ	കൂപ്പിത്തൊഴുതുകൊണ്ടു്
മുനിം	ശുഭമുനിയെ	നതപാ	വീണ്ടും നമസ്സരിച്ചു്
അഭ്യുപേത്യ	നേരിൽ സമീപിച്ചു്,	സുഗുതയാ	പ്രിയവും സത്യവുമായ
ഭാഗവതഃ	ഭക്താഗ്രഗണ്യനായ	ഗിരഃ	വാക്കിനാൽ
നൃപഃ	രാജാവു്	അനപുച്ഛതഃ	ചോദിച്ചു

32 അഹോ അദ്യ വയം ബ്രഹ്മൻ സത്സേവ്യഃ ക്ഷത്രബന്ധവഃ
കൃപയാദതിമിരൂപേണ വേദഭിസ്തീർത്ഥകാഃ കൃതാഃ

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രഹ്മമൂർത്തേ !	വേദഭിഃ	അങ്ങയാൽ
ക്ഷത്രബന്ധവഃ	ഹീനക്ഷത്രിയരായ	കൃപയാ	കാരണ്യംകൊണ്ടു്
വയം	ഞങ്ങൾ	അതിമീ-	} അതിമിയുടെ സ്വരൂപ
അദ്യ	ഇപ്പോൾ	രൂപേണ	
സത്സേവ്യഃ	സജ്ജനസേവ്യന്മാരായി	തീർത്ഥകാഃ	തോടെ എത്തിച്ചേന്നു്
	ഭവീച്ചിരിക്കുന്നു ;		സുയോഗ്യന്മാരാക്കി
അഹോ	ആശ്ചര്യംതന്നെ !	കൃതാഃ	ചെയ്യപ്പെട്ടവല്ലോ.

33 യേഷാം സംസ്കരണാത് പുസാം സദ്യഃ ശുദ്ധ്യന്തി വൈ ഗൃഹാഃ
കിം പുനദുർന്നസ്സർപാദശൈചാസനാദിഭിഃ

യേഷാം	അങ്ങയെപ്പോലുള്ള	ശുദ്ധ്യന്തി	ശുദ്ധിയേല്ക്കുന്നു.
	യാതൊരാളുടെ	ദുർന്നസ്സർ-	} കാണക, തൊടുക, കാൽകഴുകിക്കുക, പീഠ ത്തിന്മേലിരുത്തി ഉപ ചരിക്കുക എന്നിവയാൽ
സംസ്കരണാത്	ശരിയായ സ്കരണത്താൽ	പാദശൈചാ-	
പുസാം	മനുഷ്യരുടെ	സനാദിഭിഃ	
ഗൃഹാഃ വൈ	ഗൃഹങ്ങൾപോലും	കിം പുനഃ	പിന്നെ പറയേണ്ടമോ?
സദ്യഃ	ഉടനടി		

34 സാന്നിധ്യാത്തേ മഹായോഗിൻ പാതകാനി മഹാന്ത്യപി
സദ്യോ നശ്യന്തി വൈ പുസാം വിഷ്ണോരിവ സുരേതരാഃ.

മഹായോഗിൻ	ഹേ യോഗിവയ്യ !	വിഷ്ണോഃ	വിഷ്ണുവിന്റെ
തേ	അങ്ങയുടെ		സാന്നിധ്യത്താൽ
സാന്നിധ്യാത്	സാമീപ്യസമ്പർക്കത്താൽ	സുരേതരാഃ	അസുരന്മാർ
പുസാം	മനുഷ്യരുടെ	ഇവ	എന്നപോലെ
മഹാന്തി	പെരുത്ത	സദ്യഃ	ഉടനെ
പാതകാനി	} മഹാപാപങ്ങൾ	നശ്യന്തി	നശിച്ചുപോകുന്നു ;
അപി		വൈ	തീച്ചയാണു്.
	കൂടിയും		

35 അപി മേ ഭഗവാൻ പ്രീതഃ കൃഷ്ണഃ പാണ്ഡസുതപ്രിയഃ
പൈതൃഷപന്ത്രേയപ്രീത്യർത്ഥം തദ്ഗോത്രസ്യാത്തബാസവഃ

പാണ്ഡ, സുത- പ്രിയഃ	പാണ്ഡ. പുത്രന്മാരിൽ പ്രീതിയുള്ള	കൃഷ്ണഃ	ശ്രീകൃഷ്ണൻ
ഭഗവാൻ	മഹാനഭാവനായ	പൈതൃ-	} പിതൃസഹോദരിയുടെ മക്കളുടെ സന്തോഷ ത്തിനാവേണ്ടി
		ഷപന്ത്രേയ പ്രീത്യർത്ഥം	

ആത്മബാ- ന്ധവഃ	} കൈക്കൊണ്ട ബന്ധു കൃത്യത്തോടുകൂടിയ വനായിട്ട്	മേ	എന്നെ സംബന്ധിച്ചു്
തദഗോത്രസ്യ അവരുടെ വംശത്തിലുള്ള		അപി പ്രീതഃ	പ്രീതനായിരിക്കുന്നു വെന്നോ ?

36 അന്യഥാ തേ വ്യക്തഗതേർദർശനം നഃ കഥം നൃണാം
നിതരാം മ്രിയമാണാനാം സംസിദ്ധസ്യ വനീയസഃ.

അന്യഥാ	അതല്ലെങ്കിൽ,	തേ ദർശനം	അങ്ങയുടെ ദർശനം
അവ്യക്തഗതേഃ	വ്യക്തമാവാത്ത മനോ	നിതരാം	ഏറ്റവും
	ഗതിയോടുകൂടിയവനും	മ്രിയമാണാനാം	മൃത്യുവന്നടുത്തിരിക്കുന്ന
സംസിദ്ധസ്യ	എല്ലാം സാധിച്ച	നൃണാം	മനുഷ്യരായ
	കഴിഞ്ഞവനും	നഃ	ഞങ്ങളുടെ
വനീയസഃ	അഭീഷ്ടഭാതാവുമായ	കഥം	എങ്ങനെയുണ്ടാകും ?

37 അതഃ പൃച്ഛാമി സംസിദ്ധിം യോഗിനാം പരമം ഗുരും
പുരുഷസ്യേഹ യത് കാര്യം മ്രിയമാണസ്യ സർവ്വഥാ.

അതഃ	അതുകൊണ്ടു്	മ്രിയമാണസ്യ	മൃത്യുവന്നടുത്തിരിക്കുന്ന
സംസിദ്ധിം	ശരിയായ സിദ്ധിക്കു്	പുരുഷസ്യ	ഒരു പുരുഷനു്
	ഉറവിടമായവനും	ഇഹ	ഈ ലോകത്തിൽ
യോഗിനാം	യോഗിമാരുടെ ഇടയിൽ	സർവ്വഥാ	എല്ലാകൊണ്ടും
പരമം	ശ്രേഷ്ഠം	കാര്യം	ചെയ്യാവുന്നതു്
ഗുരും	അവരുടെ ആചാര്യൻ	യത്	യാതൊന്നോ, അതിനെ
	മായ അങ്ങയോടു്	പൃച്ഛാമി	ചോദിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

38 യശ്ചോതവ്യമഥോ ജാപ്യം യത് കർത്തവ്യം നൃഭിഃ പ്രഭോ
സ്മർത്തവ്യം ഭജനീയം വാ ബ്രഹ്മഹി യദോ വിപര്യയം.

പ്രഭോ	ഭഗവൻ !	സ്മർത്തവ്യം	സ്മരിക്കപ്പെടേണ്ടതും
നൃഭിഃ	മനുഷ്യരാൽ	ഭജനീയം വാ	ആരാധിക്കപ്പെടേണ്ട
യത്	യാതൊന്നു്		തും ആയിട്ടുണ്ടോ,
ശ്രോതവ്യം	ശ്രവണം ചെയ്യപ്പെടേ ണ്ടതുണ്ടോ,		അതിനെയും
അഥോ	അല്ലെങ്കിൽ	യത് വാ	യാതൊന്നാണോ
ജാപ്യം	ജപിക്കപ്പെടേണ്ടതു ണോ, അതിനെയും	വിപര്യയം	ഈവിധത്തിൽ അരു താത്തതായിട്ടുള്ളതു്
യത്	യാതൊന്നു്		അതിനെയും
കർത്തവ്യം	ചെയ്യപ്പെടേണ്ടതും	ബ്രഹ്മഹി	പറഞ്ഞുതരിക.

39 നനം ഭഗവതോ ബ്രഹ്മൻ ഗൃഹേഷു ഗൃഹമേധിനാം
ന ലക്ഷ്യതേ ഹ്യവസ്ഥാനമപി ഗോഭോഹനം കപചിത്.

ബ്രഹ്മൻ	ഹേ ബ്രഹ്മണ്യേ !	ഭഗവതഃ	സർവ്വജ്ഞനായ
ഗൃഹമേധിനാം	ഗൃഹസ്ഥമാശ്രമികളുടെ		നിന്തിരുവടിയുടെ
ഗൃഹേഷു	ഗൃഹങ്ങളിൽ	അവസ്ഥാനം	ഇരിപ്പ്
കപചിത്	ഒരിടത്തും	ന ലക്ഷ്യതേ	കാണപ്പെടുകയില്ല;
ഗോദോഹനം	} പശുവിനെ കറക്കാനുള്ള നേരത്തോളമെങ്കിലും	നൂനം ഹി	തീച്ചയാണല്ലോ.
അപി			

സൂത ഉവാച : സൂതൻ പറഞ്ഞു—

40 ഏവമാഭാഷിതഃ പുഷ്ടഃ സ രാജ്ഞാ ശ്ലക്ഷ്ണയോ ഗിരോ
പ്രത്യഭാഷത ധർമ്മജ്ഞോ ഭഗവാൻ ബാദരായണിഃ.

ഏവം	ഇപ്രകാരം	ധർമ്മജ്ഞഃ	ധർമ്മം അറിയുന്നവനും
രാജ്ഞാ	രാജാവിനാൽ	ഭഗവാൻ	സർവ്വജ്ഞതപമുള്ളവനും
ആഭാഷിതഃ	അഭിമുഖീകരിക്കപ്പെട്ട്,	ബാദരായണിഃ	വ്യാസപുത്രനുമായ
ശ്ലക്ഷ്ണയോ	മാധുര്യമുള്ള	സഃ	ആ ശുകമുനി
ഗിരോ	വചനത്താൽ	പ്രത്യഭാഷത	മറുപടി പറഞ്ഞു.
പുഷ്ടഃ	ചോദിക്കപ്പെട്ടവനും		

കുറിപ്പ്:— ഗുണികമാരന്റെ ശാപത്തിന് പാത്രീഭവിച്ചതുകാരണം വിഷയവിരക്തി വന്ന ശ്രീപരീക്ഷിതൻ ഗംഗാതടത്തിൽ പ്രായോപവേശം അനുഷ്ഠിച്ചതടങ്ങവേ, ആ ദിക്കിലേക്ക് അസംഖ്യം ഗുണീശപരന്മാർ എത്തി. രാജാവ് അവരെ ആദരിച്ചിരുത്തി, ആസന്നമൃത്യുവായവൻ ചെച്ചേണ്ടതെന്തെന്ന് പ്രത്യേകം ചോദിച്ചു. ആർക്കും ഉത്തരം പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അപ്പോഴാണ് അവധൂതപരിപ്രാജകരൂപത്തിൽ ശ്രീശുകബ്രഹ്മണ്യൻ യാദൃച്ഛികമായി അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നത്. രാജാവ് ഈ യോഗിവര്യനേയും യഥാവിധി സ്വീകരിച്ച് അതേ ചോദ്യം ഭക്തിശ്രദ്ധാസമേതം ചോദിച്ചു. ശ്രീശുകൻ മറുപടിപറയാനും ആരംഭിച്ചു. ഇങ്ങനെ ശുകപരീക്ഷിതൻ സംവാദരൂപമായ ശ്രീമദ്ഭാഗവതസംഹിതയുടെ ഉപോദ്ഘാതം അവതരിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് പ്രഥമസ്കന്ധം അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പ്രഥമസ്കന്ധേ

ഏകോനവിംശോഽദ്ധ്യായഃ

ഇതി പ്രഥമസ്കന്ധഃ സമാപ്തഃ.

ആദിതഃ ശ്ലോകാഃ 810.

പത്തൊമ്പതാമദ്ധ്യായം കഴിഞ്ഞു.

പ്രഥമസ്കന്ധം സമ്പൂർണ്ണം.

* ശ്രീനാരായണാർപ്പണമസ്തു *